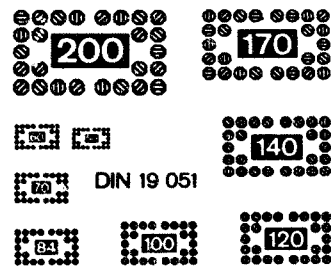

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1761

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

N O V A
A C T A
E R U D I T O R U M,

A N N O
M D C C L X I.

publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniae Privilegio.

L I P S I A E

Prostant apud IO. FRID. GLEDITSCHII &
LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT.
ALBRIZZIIUM: Bononiæ apud LAELIUM della VOLPE: Parisiis apud
BRIASSONUM: Ultraiecti apud IO. BROEDELETUM: Lugduni Bata-
vorum apud SAM. & IOH. LUCHTMANSIOS: & Amstelodami in
SCHREUDERI & MORTIERII iunior. officina.

M D C C L X I.

LECTORI
LITTERARUM STUDIOSO

S.

 *E*tsi doctrinae liberalis artiumque fortuna non est
arētis adeo vinculis cum fati rerum publicarum
coniuncta, ut, his vehementius perturbatis, et de
felicitatis sede deiectis, necesse sit illa quoque splendoris atque
dignitatis iacturam aliquanto graviolem facere: tamen fieri
vix potest, ut nihil incommodi aut detrimenti patiantur litte-
rarum studia, cum in publicae calamitatis tempora inciderint.
Quod nos quidem his annis, tristi experientia, quam verum
sit, edocēti sumus. Nam ut taceamus, miseriae communis
aspectu, minui animum atque ardorem omnium; neque tam
facile maiores ausus concipi, cum has pacificas artes deprimat
belli

belli strepitus, et querelae iustissimae quasi exanimant: ipsi per se intelligent Lectores, quansis cum difficultatibus conflictandum fuerit nobis hoc lustro novissimo, et aliis in partibus studiorum, et maxime in his Actorum Commentariis scribendis atque edendis. Novorum librorum copia, quo minus satis cito nobis fieret, multa prohibuerunt; et si quos nancisceremur, molesta erat incredibilis, quae nunc omnibus mercibus incumbit, caritas; ne etiam laborum nostrorum impedimenta, quo etiam insultus n. levolorum pertinent, prodamus. Atque ista quidem hanc apud te vim habitura esse confidimus, Lector humanissime, ut, si hoc Volumen paullo serius quam priora accepisti, si porro plures a te desiderantur in eo Libri, iique praestantiores, quos anni superiores effuderunt, id acquiri bonique consulas, neque tam nobis tribuas, quam temporum iniuriis. Existimamus autem, vel ex iis libris, quorum argumentum enarravimus, iudicium fieri posse, nos in deligendis eruditorum virorum scriptis ita versatos esse, ut tuae, Lector, et utilitati consuleremus, et voluptati. Quod vero Germanorum imprimis Libros commemoravimus, non ingratum, ut speramus, accidet iis, qui iuxta Tiberim, aut Rheni ostia incolunt; e quibus oris rarae mittuntur hoc tempore ad nos doctorum hominum lucubrationes. Nunc nihil superesse videtur, quam ut tuam, Lector, benevolentiam, servari nobis porro cupiamus, optemusque, tibi iuvandi hoc Opus nostrum quibuslibet modis voluntatem numquam deesse.

Vale.

N. I.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae.

Calendis Ianuariis Anno MDCCLXI.

ΟΜΗΡΟΥ ΑΠΑΝΤΑ

i. e.

*HOMERI OPERA OMNIA EX RECENSIONE ET
cum notis SAM. CLARKII S. T. P. Accessit varietas
lectionum MS. Lips. et edd. veterum, cura IOH. AU-
GUSTI ERNESTI, qui et suas notas adspersit.*

VOL. II.

Lipsiae 1760. impensis Gotth. Theoph. Georgii. Impres-
sit Udalr. Christii. Saalbach, 1½ Alph. 8. mai.

Etsi merita *Clarkii* patris in *Homeri* Carmina, maxime-
que in primam eorum partem, quae *Ilias* inscribitur,
permagna sunt, ut, ni lux doctrinae eius accessisset,
multa loca etiam nunc iacerent crassis tenebris circumfusa
et involuta: tamen maior doctrinae ubertas et copia, maior
diligentia, comparet in notis, quas in duodecim priores li-
bros, rhapsodias vocant, conscripsit, quam in iis, quibus
reliquos illustrare conatus est libros. Fatorum enim iniqui-
tate oppressus et interceptus *Vic* summus, non potuit eas
perficere et perpolire, verum marginibus libri sui commissas
rudes relinquere coactus est filio, qui et ipse quaedam, sed
perpauca, e proprii ingenii thesauris deprompta addidit. Sed
huic notarum utriusque *Clarkii* inopiae succurrunt nunc *Er-
nestiani* ingenii divitiae, doctrinaeque copiae et multae et fir-
mae. Ostendimus iam alio loco pluribus, quid consilii om-
nia

A

nina

2 NOVA ACTA ERUDITORUM

nino sequutus sit Vir magnus in edendis enarrandisque Homeri poematis: cui consilio etiam in altero hoc Volumine, quod duodecim libros posteriores Iliados complectitur, satisfacere, ut solet, studuit.

Verfata enim est eius opera primo in hoc, ut varietas lectionum, cum e Codice manuscripto bibliothecae Paulinae Lipsiensis, tum ex editis libris antiquis, collecta in medio poneretur: quod quidem eo magis necessarium et optandum erat, quo maior hoc in genere negligentia Clarkiorum reperitur, quippe qui ex uno hic *Barnesio*, duce et auctore non optimo, pendeant. Sed non modo protulit lectiones varias *Ernesius*, verum etiam diiudicavit docte et eleganter. Atque Codicis quidem Lipsiensis bonitas, etiam in posteriore hac Iliados parte, uti omnino cognoscitur ex eo, quod innumeris locis *v* *ἰφελκυσικὸν* ante Consonantes omittit, et pro Consonantibus duplicibus fere simplices, antiquo more scribendi, exhibet, etiam duas nonnunquam unius loci lectiones, tanquam *v*, 229. *ὄθι τε μεθιέντα ἴδηαι* ita singulatum ex multis aliis exquisitis lectionibus, quae facile praesentent iis, quae in libris editis habentur. Cuius generis loca aliquot quid impedit, quo minus laudemus? *v*, 212. editiones veteres legunt *βεβλημένος*: at in MS. Lipsiensi extat, ut in MSS. Harleiano et Italicis, *βεβλημένος*. Sic paullo post *v*. 214. idem Codex legit *ἑς κλισίην*, quod *Barnesius* recepit, non *ἐκ κλισίης*, quod est in caeteris editionibus. Eodem libro *v*. 572. habent omnes editiones *δήσαντες*: at Lipsiensis liber suppeditat multo meliorem et elegantiorum lectionem, *δαμάσαντες*. Eodem modo iudicat *Ernesius* de scriptura, quae in eo ipso Codice est *ἑ. 65. δηῶν*, pro *δηῶν*, quae est omnium editorum librorum lectio: nisi quod *Barnesius* e Codice Barocciano commemorat *δηῶν*. Neque sane dubitandum videtur, quin Hefychius quoque ita invenerit in suis libris: nam glossa *δηῶν διακόπτων*, quae apud eum non minus quam apud Suidam, habetur, haud dubie ex illo Homeri loco sumta est. id quod fugit interpretes Hefychii, *v*, 178. melius legit MS. Lips. *τῖ νυ*, quam reliqui

liqui libri τὶ σὺ, quum σὺ sit manifeste otiosum ac frigidum. Sic eadem rhapsodia v. 215. non spernendum videbatur *Ernestio* αὖ πρῶτον, quod est in Cod. Lips. pro vulgato αὖ πρῶτον, quum particula αὖ vel post parenthesin, vel in principio, quod ad praecedentia referretur, in narratione poni solet. Sic idem Codex v. 53. verissime exhibet ἔκελος, quod *Barnefius* ex coniectura recepit, et post eum *Clarkius*, pro ἔκελος, quod est in reliquis libris. Interdum tamen librarii manus fuit, ut sit, admodum negligens, non modo singulis verbis male scribendis, sed etiam omittendis integris versibus. ut ζ', 216. δ', 673. π', 344. Sed satis diximus de prima dote, qua ornavit Homerum Clarkianum, etiam in hac Iliados parte, *Ernestii* doctrina. Veniamus ad alteram.

Ea haec est, ut verba Homeri vel ab correctione temeraria et audaci Criticorum quorundam, et in his *Dawefii* maxime, vindicentur; vel ingenii ope, linguaeque legum adiumento, et librorum veterum fide, emendentur. Utriusque generis exempla quaedam protulisse haud poenitebit. ζ. 78. in verbis ἦν καὶ τῆ ἀπόσχωνται πολέμοιο Τρῶες, *Ernestio*, non sine causa, frigere videtur particula καὶ, quum sensus requirat *si forte*. Iam quum in Cod. Lips. extet εἰ κεν pro ἦν καὶ suspicatur Vir celeberrimus, Homerum scripsisse ἦν κε vel ἦν γε. Eadem rhapsodia, paullo inferius v. 101, in omnibus libris editis ante *Clarkium*, legebatur Ἄλλ' ἀποπτανέειν. *Clarkius* primus ἀποπαπταν. recepit, de coniectura *Richardii Bentleii*, quod confirmat auctoritas MSS. Vatic. et Florent., ab *Thoma Bentleio* inspectorum. Eandem emendationem probat *Ernestius*, laudans Scholiasten Cod. Lips., qui scripturam ἀποπτανέειν vitiosam esse doceat, pro ἀποπαπτανέειν. Verba Scholiastae haec sunt: Ἄλλ' ἀποπτανέειν περιβλέψαι καὶ προσηθήσονται· δηλονότι περὶ τὴν καθολικὴν γινόμενοι γίνεται δὲ ἀπὸ τῶ παπτανῶ παπτανῶ παπτανέω. Unde *Ernestius* recte censet, etiam apud Hesychium recipiendum fuisse ἀποπαπτανέειν. Sed apud Homerum ζ', 398. eidem placebat pro ποτὶ, quod non minus, quam πρὸς, durum esset, rescribere ποδί. Eadem de causa ε'.
A 2 41.

¶ I. pro ἔτι δὴρὸν, quod in omnibus libris est, putat reponi oportere ἐπὶ δὴρὸν, quae sit Homericæ formæ, præsertim quum Pseudodidymus videri possit eam lectionem sequutus esse; interpretatur enim ἐπὶ πολὺν χρόνον. At nobis nihil inde cogi posse videbatur ad labefactandam scripturam vulgatam, quam nostræ quidem aures recte se habere iudicabant: nam quum apud Hesychium quoque δὴρὸν absolute positum, [vid. v. c. II. β. 298. Od. α. 203.] explicetur per ἐπὶ πολὺν καὶ χρόνον intelligitur, nec Pseudodidymum verbis ἐπὶ πολὺν χρόνον quidquam aliud interpretatum esse, nulloque modo conici posse, eum legisse, legendumve censuisse, ἐπὶ δὴρὸν. Neque enim omnia in antiquis scriptoribus exigenda sunt ad nosm fastidiosumque iudicium nostrarum aurium, non omnia mutanda ex legibus nostri ingenii, sæpe fallacibus. Sed videamus alia. χ', 402. legitur in multis libris πίναντο, quod etiam Clarkius recepit. *Barnesius* præferebat πίμπαντο, quae est lectio edit. Flor. Rom. Ald. I. Apud Synesium [Laed. Calv. p. 82.] e Dione Chrysofotomo citatur πεφόρητο, quod *Valkenarius* ita probabat, ut mallet tamen πεφόροντο, h. e. inquinati erant capilli. quam coniecturam reiicit *Ernestius* propterea, quod præcedens particula ἀμφὶ desideret verbum motum significans. Quomodo igitur legendum? Nimirum πίναντο. Hoc dilerte scriptum habetur in MS. Lipsiensi; hoc exprimere voluit Aldus in editionibus suis posterioribus duabus, verum operæ dederunt vitiose πίναντο, quod fideliter repetiit, ut solet, Iunta. Accedit, quod sic commodissimus aptissimusque existit sensus: nam ἀμφὶ — πίναντο de comis est quod v. 315. περισσέοντο de crista galeae, comae nigrae concutiebantur, iactabantur circa caput, exultabant, et concussu circumfundebantur capiti. Apparet etiam, Dionis πεφόρητο esse glossema et interpretamentum lectionis πίναντο. υ', 447. integrum versum, Ἄλλ' ἔτι δὴ τὸ τέταρτον ἐπέσαντο, δάμοι ἴσος, delendum censet *Ernestius*, qui temere sit illic insertus ex π', 705. nam ait non modo rem ipsam eum repudiare, quod Achilles non quartum irruerit in Hectorem, sed,

sed, post tres inanes ictus, ad aliorum caedem se converterit: verum desiderari etiam in MS. Lipsiensi, et in edit. Rom., neque in Eustathii Commentariis vestigium huius versus reperiri. Quae tamen postrema ratio per se admodum levis videtur. Sed, age, alterius quoque rationis exempla quaedam afferamus. π', 371. pro ἄρματ' ἀνάκτων *Davestius* [Miscel. Crit. p. 150.] volebat legi ἄρμα ἀνάκτων, quod non bini equi plures currus confregissent, sed singulos. Quam hominis audaciam *Ernestius* ita reprimit et confutat, ut doceat, non de uno pari equorum sermonem esse, verum plura paria intelligi: deinde nec tirones linguae Graecae ignorare, apud poetas Pluralem dici de singulis curribus. ω', 281. pro τῶ μὲν ζευγνύδην *Clarkius* opinabatur fortassis melius legi τῶ μὲν ζωννύδην. At nullam esse necessitatem ita corrigendi censet *Ernestius*, quod ζευγνύδαι commodissime dicantur, qui eundem currum conscendant.

Sed properabimus ad tertiam notarum *Ernestianarum* virtutem, quae haec est, ut explicent sensum poetae, et Versionem latinam *Clarkii* emendent et corrigant. Quae virtus qualis quantaque sit, ex his cognoscetur exemplis. ó, 740. verba πόντω κεκλιμένοι vertuntur *ponto adnoti*: quod quid sit, non potest satis intelligi. *Ernestius* igitur vertit *prope mare*; nam verbum κεκλιῶσαι situm, praecipit, plerumque exprimere per vicinitatem alicuius loci, ut Il. π', 68. Οἱ δὲ ἐγγυῖνι θαλάσσης κεκλιῶσαι. Ita Callimachus H. in Dian. 254. οἱ ἔα παρ' αὐτὸν κεκλιμένοι γαῖσσι βῆδος πόρον Ἴναχίωγος. χ', 322. verba τῆ δὲ καὶ αἴθο τόσον μὲν ἔχει χροῶ χαλκεῶ τεύχη, latine redduntur vulgo sic, *Huius autem caeteras quidem partes tegebant corpus aerea arma*. At hoc modo non expressum est τὸ τόσον. Itaque totus ille versus, *Ernestio* praeeunte, reddi ita debet, *Ceterum corpus totum, quantum quantum, tegebant arma*. Quem sensum vocabuli ostendit Schol. MS. Leid. ὅταν τὸ μὲν ἀπολειπόμενον ἔλασσον εἴη, τὸ δὲ γεγενηὸς πλεῖον, τόσον Φησί. ψ', 762. πηγίον *Clarkius* vertit *flamen*: at est *subtemen*, vel *trama*. Schol. εἴλημα κρόκης. Iam vero *subtemen* circumvolvitur radio, et per radium immittitur,

tur, non *flamen*. Atque eiusmodi loca alia occurrent lectori in notis *Ernestianis*. Sed haec, exempli loco, sufficiant.

Neque enim dubitamus, quin amatores Graecae litteraturae, omninoque omnes verae atque elegantis doctrinae cupidi, sint, uti ipsa Homeri divina poemata, ita *Clavii* etiam *Ernestii*que notas studiosissime lecturi, optaturique vehementer, ut mox et altera Homeri Carminum pars, hoc modo exornata et exulta, in lucem prodeat. Quae enim a tanto, tam exquisita doctrina praedito, tam incredibili usu praestante Viro proficiuntur, ea ab nemine possunt sine summa et voluptate et utilitate legi.

NOVAE DEMONSTRATIONES
PRINCIPIORUM MECHANICES

AUCTORE

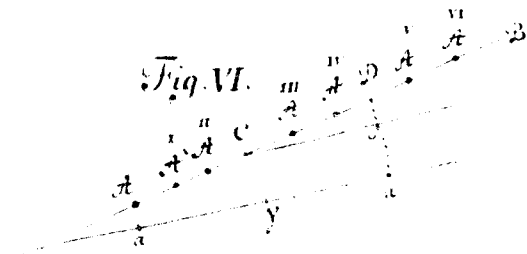
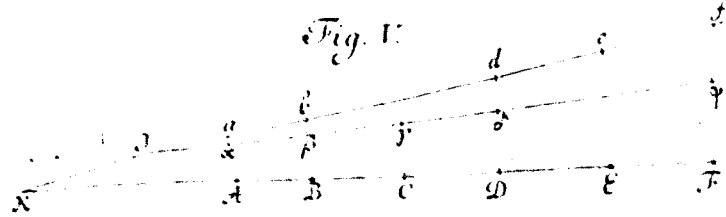
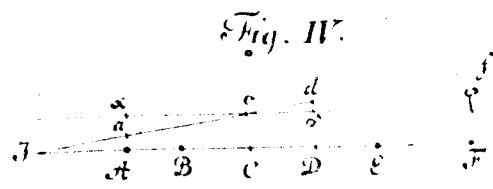
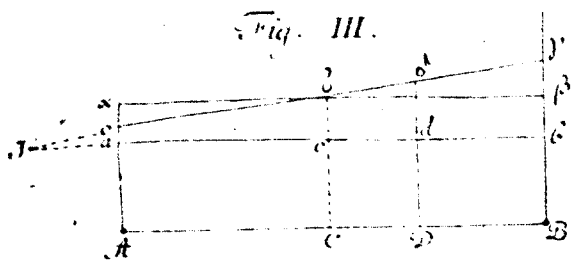
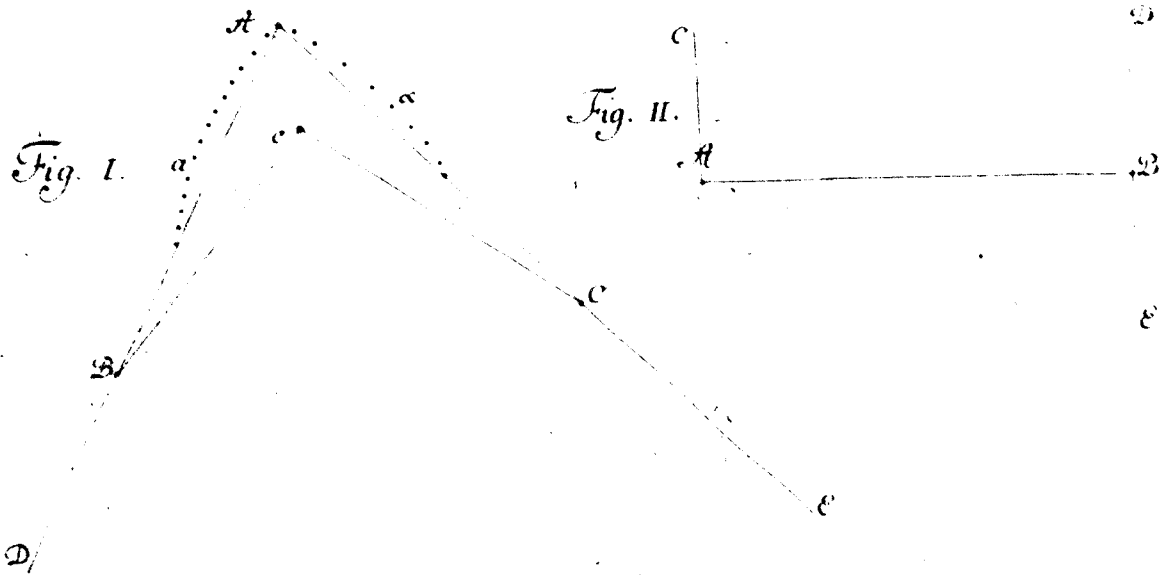
I A C O B O A D A M I

I. U. D.

FRISIO ORIENTALI.

§. I.

Principia Mechanices Staticesque an sint necessario, aut saltem contingenter vera? quaestio est, a perit. Academia regia scientiarum Berolinensi publice aliquot abhinc annis proposita: sed solutionem, quae foras data sit, nondum nata. Summus Geometra, *Daniel Bernoullius* quidem Tomo I. Comment. Petrop. anni 1726. demonstravit, mechanices partem illam, quae circa aequilibrium versatur, quam hic Staticen nomino, atque compositione et resolutione potentiarum tota absolvitur, ad veritates necessarias spectare: at vero, quod ad alteram partem, quae de motu tractat, attinet, et cuius fundamentum est: vim acceleratricem esse ut incrementum velocitatis applicatum ad tempus, quo producitur: id non nisi experientiae acceptum referendum esse credit, et naturae rerum non refragari, facta vi acceleratrice = p , elemento temporis = dt , celeritatis

tis $= dc$, esse $dc = p^2 dt$, vel $p^3 dt$, aliive simili functioni ipsius p : quamvis experimenta nos docuerint, nullam praeter hanc aequationem $p dt = dc$ locum sibi vindicare posse.

§. 2. Bernullianae huic assertioni si adstipulari oporteat, vereor ut ulla applicatio doctrinae de motu, quae inter nos terricolae frequentatur, cum fiducia ad tellurem ipsam, aliave corpora mundi principalia, fieri possit: argumentum enim, quod ex analogia naturae ducitur, ambiguum est, neque factis evidens, quo casu id in subsidium tuto vocari possit. Si quis certe theoriam Galilaeanam, qua gravia aequali vi ad centrum telluris undique trahi statuuntur, per experimenta edoctus, per idem hoc argumentum affirmaret, planetas eadem lege solem versus attrahi, a vero sane non parum esset aberraturus. Ideoque si cui evidentia et certitudo scientiarum mathematicarum curae est, illa, quae de corporibus sola experientia constant, non adhibebit ad corpora alterius systematis mundani, nisi demonstratum habeat, nullam corporum compagem, nullamve oeconomiam, leges observatas posse excludere, ideoque eas ex attributis corporum, aliisve veritatibus necessariis consequi: secus ratiocinium non maiorem habebit probandi vim, quam quod a particulari procedit ad universale.

§. 3. Solide quidem propositionem memoratam dedit demonstratam clarissimus Geometra, Eulerus pater, Tom. I. Mech. suae Prop. 19. sed a perill. Academia Berolinensi alia desiderata fuisse videtur *ἀπεδείχθη*, ut inde perspiciatur, quo nexu propositiones primae scientiae motus copulentur. Huic ergo pro virili satisfacere mearum partium esse arbitratum sum.

Prop. I. Theorema.

§. 4. Duae vires in corpus simul agentes non erunt in aequilibrio, nisi unico hoc casu: quando sunt aequales, et tendunt ad plagas contrarias in directum.

Demon.

Demonstratio.

Quod vires sint in aequilibrio, quae sunt aequales et sibi directo oppositae, ex ipsa notione virium aequalium liquido constat. Si non sunt contrariae, tamen in directum, tunc ambae habebunt eandem directionem, et cum per Hyp. tertia vis non sit praesto, quae utramque retineat, inde non poterit non aliquis motus produci: non ergo dabitur aequilibrium, utpote quod motum a viribus oriundum excludit.

Tab. I. Urgeatur iam corpus *A* a viribus duabus iuxta directiones *AD*, *AE* agentibus, quaeque faciunt angulum *DAE* duobus rectis minorem: vel sint duo fila, *AD*, *AE*, corpori *A* firmiter inhaerentia, trochleasque in *B* et *C* locatas tangentia. Trahantur dein fila in suis directionibus, et corpus hinc duplici vi adficietur, quarum altera, quae agit iuxta *AD*, sibi partem *AB* breviorē reddere satagit; altera partem *AC* sibi *AE*. Quare utraque vis eo tendit, ut pertrahatur *A* ad punctum quoddam *e* tale, ut ductis rectis *Be*, *Ce*, sit $Be < AB$ nec non $eC < CA$. Centris *B* et *C*, radiis *BA*, *CA*, describantur arcus circulares *Aa*, *Aα*, qui, quoniam puncta *B*, *A*, et *C*, non sunt in directum, sese in *A* non tangent, sed secabunt (per 11. et 12. prop. Elem. 3.) et punctum omne, quod est in spatio *Aaα* veluti *e*, eum situm habere constat, ut $Be < AB$, et $eC < CA$: quia vero non accedit vis tertia, motum ad punctum *e* vel aliud similiter positum prohibens, corpus eo necessario perveniet. Hoc ergo casu vires, sive sint aequales, sive inaequales, aliquem motum semper producent. Patet ergo, illo solo casu, quando vires sunt aequales, contrariae, et in directum positae, aequilibrium existere. *Q. E. D.*

Coroll.

§. 5. Quaecumque ergo a duabus viribus nullus motus producit, neque ille, qui corpori iam inest, augetur vel imminuitur, vires haec erunt aequales, et sibi directo contrariae.

Prop.

Prop. 2. Theorema.

§. 6. Omni actioni aequalis est reactio sique directe contraria.

Demonstratio.

Esto A corpus, cui adhaereat virga AB rigida quidem, sed omni vi, motui sese opponendi, destituta. Urgeatur corpus a vi $= V$ in directione AC ad virgam normali: producet ergo in corpore quiescente aliquis motus: aut si iam est in motu versus AC , is accelerabitur, aut retardabitur, si in plagam contrariam tendat; non secus ac si corpus liberum esset, virgaque plane abesset. Ipsum quoque virgae punctum B secundum eandem legem movebitur quam ipsum corpus, illaque sibi semper manebit parallela. Haec eadem omnino etiam locum habebunt, si punctum B urgeatur a duabus viribus BD , BE , sibi directe oppositis, tum inter se, tum ipsi vi V aequalibus, et ipsi Ae parallelis: adeo ut ratione motus virgae cum corpore A perinde sit, duae vires hae an accedant, an non accedant. Manente vi BD , vim aequalem et in contrariam plagam tendentem BE cogitatione tolle, et in eius locum in B aliquod corpus substitue, quod sit ipsi A aequale, et eadem velocitate secundum BD praeditum: et hinc adhuc punctum virgae B nullam motus vel accelerationis mutationem subibit. Nam ratione corporis in B omnia eodem modo sese habent, ut in corpore A : existente nempe massa huius aequali massae illius; velocitate huius, aequali velocitati illius, et vi accelerante $BD = V$. Ideoque, quod antea praestabat vis BE , scilicet ut motus et acceleratio puncti virgae B maneat illibata: idem illud iam praestat corpus in B : ipsi ergo aliquam vim inesse necesse est, et quidem talem, quae vim BD cohibeat, motui tamen et accelerationi puncti virgae B nihil derogat. Vis ergo BD , et vis quae corpori est intrinseca, nullum in illo puncto motum producant: sunt ergo in perfecto aequilibrio, nec non aequales, et altera alteri directe opposita. (per §phum 5.) Q. E. D.

B

Co.

Coroll. 1.

§. 7. Vis haec intrinseca ergo, quae in philosophis vis inertiae dicitur, limitat et circumscribit vim agentem, ut non possit in corpore datae magnitudinis maiorem velocitatem producere per datum temporis intervallum. Idem demonstratum dedi in specimine Hydrodynamico: de Resistentia corporum in fluidis motorum: Berolini, sumptibus academiae anno 1752. excuso: sed ex talibus principiis, quae hic ut demonstrata assumere non licet.

Coroll. 2.

§. 8. Quia magnitudo vis ex magnitudine massae corporis gradu velocitatis producto, et tempore, quo id contigit, aestimanda est: reactio quoque ex iisdem attributis pendebit. Liquet autem etiam, si in corporibus motis non detur diversitas quam in sola magnitudine massarum: vires accelerantes fore ut massas; duplam, triplam, quadruplam nempe etc. vim requiri ad producendum eodem tempore aequalem velocitatis gradum in duplo, triplo, quadruplo etc. corpore, quam in simplo. Quare reactio etiam erit caeteris paribus ut massa. Imo vero etiam si quis assereret, vires inertiae non accurate sequi rationem massarum: id tamen salva sua sententia in hac tractatione admittere posset; cum hic sine errore massa, quatenus non est iners, pro nihilo reputari queat.

Coroll. 3.

§. 9. Hinc sequitur, ut inertia, quae magnitudini massae debetur, possit minui; salvo tamen eo, ut actioni sit aequalis reactio: nam si corporis *A* inertia eo usque decreverit, ut non sit maior quam alterius corporis *B* minori massa praediti; ad accelerandum vel movendum *A* non maior requiretur actio, quam ad accelerandum eodem modo corpus *B*: quare vi propositionis corpus *A* quoque non fortius reaget quam *B*. Quamvis ergo ad veritates contingentes spectet id, quod massa hoc illove vis inertiae gradu polleat:

non

non tamen est dubium, quin ipsum axioma ad veritates necessarias pertineat.

Coroll. 4.

§. 10. Quia massa corporis ad motum, secundum quamvis directionem concipiendum, est indifferens; ea, sive quiescat, sive in motu iam sit, modo a nulla vi urgeatur, nullam continebit rationem, cur vis reactionis tendat potius in plagam motui oppositam, quam versus aliam quamcumque: illa ergo aut ex paritate rationis in omnes plagas tendet, aut in nullam: prius cum sit absurdum, locum habebit posterius: ideoque motus insitus a vi inertiae non perferet dispendium. Non accedente etiam vi extrinseca, corpus non accelerabitur: vis enim intrinseca, accelerationi se potius opponit, quam ut illam promoveat. Hinc confit: mobile, remotis omnibus impedimentis vel adiumentis, motum insitum esse conservaturum, et aequabiliter in sua semita progressurum.

Coroll. 5.

§. 11. Ex principio rationis sufficientis apparet etiam, corpus, non accedente vi externa, a suo tramite recto non posse deflectere: nam nulla, hac conditione stante, poterit assignari ratio, cur declinet ab una parte potius, quam ab altera: motum ergo in linea recta continuare necesse est. Huius autem et praecedentis Corollarii assertum veritatibus necessariis ideo adnumerandum est, quia ratio, quae efficere possit, ut contrarium verum sit, per ipsam hypothesein excluditur.

Propos. 3. Theorema.

§. 12. Duobus corporibus aequalibus virgae rigidae quidem, sed inertia destitutae, affixis, et cum ea motis; si haec urgeatur a vi aliqua, ad punctum diversum a medio perpendiculariter adplicata, erit ea aequalis vi illi, quae ad virgae punctum medium etiam perpendiculariter est applicanda, ut id eodem tempore per idem spatium deferatur, per quod deferretur a vi prioris.

Demonstratio.

Fig. 3. Ferantur duo corpora aequalia *A* et *B* virgae *AB* inhaerentia in rectis *Aa*, *Bb*, ad *AB* normalibus, ita, ut virga sibi maneat parallela, atque tempusculo infinite parvo $\equiv dt$ solo suo motu insito ex situ *AB* perveniat in *ab*, existente *AB* parallela *ab*. Statim autem in principio motus ex *AB* in *ab*, adhibeatur ad punctum virgae *D* diversum a puncto bisecante *C* vis normalis, quae sit $\equiv V$, et cum motu insito conspiret. Hoc pacto parallelismus virgae, ob momentum *A*. *AD* maius momento *B*. *BD* non conservabitur, perveniet potius eodem tempore *dt* ex *AB* in situm aliquem, quam figura linea *oy* exhibet, qui ad lineam *ab* versus *a* convergit. Vis ergo *V* energia translatione corporis *A* ex *a* in *o*, corporis vero *B* ex *b* in γ absolvitur: puncti vero medii sive centri gravitatis motus vi *V* debitus erit ex *c* in ζ ; per quod ducta est $\alpha\beta$ lineae *ab* aequidistans. Loco vis *V* substituamus iam aliam vim, quam pono $\equiv G$, et quidem tantam, quanta opus est ut centrum gravitatis tempore *dt* perveniat ex *c* in ζ , atque ab initio motus, eoque durante, immediate in illud centrum seu punctum medium agentem. Huius vis effectus consistet in eo, ut virga elapso tempusculo *dt* sit in $\alpha\beta$ ipsi *ab* parallela. Ostendendum iam est, esse $V \equiv G$. Ex vi *G* generantur vires binae, in corpora *A* et *B* immediate agentes, quarum una corpus *A* ex *a* in α , altera ipsum *B* ex *b* in β defert. Priorem ex his partiamur in duas *E* et *F*, iuxta $\alpha\alpha$ agentes, quarum *E* corpus *A* tempore *dt* promovet ex *a* in *o*: ideoque cum a summa virium *E*+*F* illud aequali tempore pellatur in α , vis *F* id deferret ex *o* in α . Eodem modo dividamus vim ex vi *V* prognatam et in corpus *B* immediate agentem, in duas *I* et *K*, quarum prior corpus *B* ex *b* promovet in β , altera ergo id tempore *dt* protrudet in γ : patet enim ex his duabus viribus additis prodire vim, quae corpus *B* tempore *dt* ex *b* transfert in γ . Iam docet Statica, duas vires, quae sunt cum tertia in aequilibrio, in summam collectas, huic aequales esse, modo inter se et cum hac sint paral-

parallelae: ergo $G = E + F + I$. Ex eadem ratione est $V = E + I + K$: nam quoniam vires $E + I + K$ ex vi V resultant, haec in contraria directione applicata in D , cum illis utique in aequilibrio erit: et cum V est perpendicularis ad AB ; atque de tribus reliquis idem est. Sed et praeterea est vis $F = vi K$: nam circa has omnia perinde sese habent. Illa defert A ex o in α , haec corpus aequale B aequali tempore dt ex β in γ , existente $\beta\gamma = o\alpha$, et velocitate corporis B in β tantum infinite parum a velocitate initiali in puncto B , et corporis A in o ab ea, quae ipsi in A inest, et velocitati corporis B in puncto B , aequalis est, discrepante. consequenter G , quod est $= E + F + I$ est etiam $= E + K + I = V$: ideoque $G = V$. Q. E. D.

Coroll. 1.

§. 13. Incrementum velocitatis puncti bifecantis, dum vis ad punctum D vel d applicatur, idem est cum incremento velocitatis vi ad ipsum punctum medium C vel c adhibita.

Cum enim velocitas insita sit $= \frac{Cv}{dt}$, quae vi in D urgente crescit, ut fiat $= \frac{Cv'}{dt}$, erit incrementum $= \frac{Cv'}{dt}$. Quia vero vi ad C applicata punctum bifecans eodem temporis puncto etiam pervenit in ζ : hoc casu dictum incrementum erit pariter $= \frac{Cv'}{dt}$: ideoque priori aequale est.

Prop. 4. Problema.

§. 14. Determinare leges motus a vi quacumque in corpore producti.

Solutio.

Magnitudinem vis primum deputandam esse magnitudine massae inertiam determinantis, §. 8. evictum est: aestimanda deinde est ex gradu velocitatis in corpore producto; quod tamen est restringendum ad tempus productionis: alioquin incrementum celeritatis genitum ad potentiae urgentis de-

terminationem nihil faceret; cum quaelibet vis, indefinenter agens, quemlibet eius gradum producere possit, modo sufficiens tempus ad id concedatur. Praeter haec vero ad eius aestimationem nihil requiritur: quamprimum enim constat, duobus casibus massas corporum et aequalia velocitatum sumta aequali tempore, non differre; vires etiam necessario aequales esse, ipsa virium communis notio insinuat.

Sint ergo duae vires P et p , velocitates ab his prognatae, G, g ; tempora per quae generantur T et t , (possunt autem G et g , nec non T et t significare quantitates ordinarias, vel infinite parvas,) massae in quas vires agunt M et m . indicent porro litterae \mathcal{A} et \mathcal{B} functiones magnitudinum, cui praefiguntur, quomodo demum cunque compositas ex his et constantibus. Itaque poterit formari haec analogia: $P: p = M\mathcal{A}G\mathcal{B}T: m\mathcal{A}g\mathcal{B}t$: quae omnes casus complectitur, qui hic occurrere possunt. Existente enim $T = t$, $\mathcal{B}T$ et $\mathcal{B}t$, utpote eadem functiones eiusdem quantitatis per divisionem antecedentis et consequentis secundae rationis tolli queunt: ita ut hoc casu vires sint in ratione composita massarum et functionum quarundam incrementorum velocitatis: uti oportet. Si praeterea est $G = g$, $\mathcal{A}G$ et $\mathcal{A}g$ quoque divisione tollentur; potentiis tum in sola ratione massarum constitutis: et sic de reliquis. Hinc elucet, litteram \mathcal{A} ipsis G et g praefixam non posse diversas harum functiones significare: hoc enim posito, aequalitas ipsarum G et g ad eas eliminandas non conducere: id quod tamen hic factum opus est; ne, ea non obstante, mensura virium a G et g etiamnum pendeat. Idem perinde valet de functionibus $\mathcal{B}T, \mathcal{B}t$.

Iam itaque explorandum est, an plures pro \mathcal{A} et \mathcal{B} possint substitui functiones, an unicae, et quae eae sint? Fiat ergo $P = M\mathcal{A}G\mathcal{B}T$, et applicetur haec ad casum propositum, ubi virgam duobus corporibus aequalibus inflexam assumimus, quae motu inflexo ex AB deferretur in ab , et simul, motu a vi in D urgente concepto, provelletur

tur in situm oy : velocitas ergo puncti d vel D inde genita est $= \frac{d^2}{T}$; ea vero, quae producitur in puncto bifecante c vel C est $= \frac{c^2}{T}$, quam facio $= z$; et erit producta oy donec ab fecet in I, G : $z = Id: Ic$.

Quia vis inertiae corporis A agit in punctum a vectis Ib ; erit eius momentum in $d = \frac{A. Ia}{Id}$ et corporis $B = \frac{B. Ib}{Id}$; quare summa seu efficacia utriusque corporis in punctum d est $= \frac{A. Ia + B. Ib}{Id} = \frac{2A. Ic}{Id}$. Hoc in aequatione valet litteram M ; surrogetur ergo, et fiet $P = \frac{2A. Ic}{Id}$ $\mathcal{A}G. \mathcal{B}T$. Sed quia (§. 12.) vis P aequalis est

vi, qua in c applicata virga eodem tempore promovetur in $\alpha\beta$; atque eiusdem puncti c augmentum celeritatis idem est; vis sive adhibeatur ad c sive ad d (§. 13.) erit, accommodata aequatione ad c vel ad punctum medium: $2A. \mathcal{A}z. \mathcal{B}T = P$. Duabus his aequationibus coniungendis, et pro Ic, Id substituendis proportionalibus z et G fiet $\frac{\mathcal{A}z}{z} = \frac{\mathcal{A}G}{G}$. Quia vero $G > z$; aequatio nullo casu erit

proba, nisi illo unico, quando est $\mathcal{A}z = az$, et $\mathcal{A}G = aG$. ubi a est constans arbitraria, nullam mutationem subiens, quemcumque valorem recipiat G vel Id . Surrogato enim hoc valore, prodit $\frac{az}{z} = \frac{aG}{G}$; seu $a = a$; quae est idem-

tica. Assumta ergo analogia transit in hanc: $P: p = MaG\mathcal{B}T: mag\mathcal{B}t$. Fiat in hac $P = p$ et $M = m$: consequenter $G. \mathcal{B}T = g. \mathcal{B}t$. Iam suntis temporibus satis parvis, vires quaecunque censeri possunt aequabiliter agere; et propterea quod massae et vires ponuntur aequales, liquet, qualibet temporis particula pares celeritatis gradus in corporibus genitum hi; huius itaque augmina erunt directe ut tempora, i. e. $G:g = T:t$. Eliminatis ergo G
et

et g , invenitur $T \cdot \mathfrak{B}T = t \cdot \mathfrak{B}t$. Temporibus ergo diversae longitudinis statutis, nulla pro $\mathfrak{B}T$ usui potest esse functio nisi haec: $bT - 1$ vel $\frac{b}{T}$, et $\mathfrak{B}t = \frac{b}{t}$: His susceptis iterum adipiscimur aequationem identicam $b = b$, qualem hic, ut prius, prodire debere, indoles solutionis quoque declarat. Sequitur ergo, ut sit $P:p = \frac{MabG}{T} : \frac{mabg}{t}$. Factis etiam antecedentibus aequalibus, positisque arbitrariis $a, b = 1$ et 2 , est $P = \frac{2Mg}{T}$. Actione ergo potentiae in corpus constanter eadem manente, est potentia, ut massa et incrementum velocitatis directe, et ut tempus, quo id genitum est, inverse: ea autem continuo mutata, erit saltem pro puncto temporis et incremento velocitatis infinite parvo in eadem ratione. Q. E. I.

Coroll. 1.

§. 15. Fiat incrementum velocitatis $= dv$, et tempus per quod acquiritur $= dt$, erit semper $P = \frac{2Mdv}{dt}$: accito vero elemento spatii ds , quod est $= vdt$; $P = \frac{2Mv dv}{ds}$: aut eliminato dv sumtoque dt pro constante: erit $P = \frac{2Mdds}{ds^2}$. Qui sunt canones notissimi pro motu corporum quomodocumque acceleratorum; qui abeunt in illos, qui sunt pro motibus retardatis, factis dv et dds negativis.

Coroll. 2.

Fig. 4. §. 16. Hinc concluditur, id, quod de duobus corporibus aequalibus §. 12. demonstratum est, verum esse, quot et quantacumque corpora virgae inhaereant. Sint enim ea A, B, E, F etc. quorum in C sit centrum gravitatis. Per venerit virga ex situ aliquo praecedenti, motu, ex infito et a vi in D agente sibi impresso, composito in situm af , qui pro-

productus ipsam AF secet in I . Quibus positis erit momentum inertiae in D corporis $A = \frac{A \cdot IA}{ID}$, corporis $B = \frac{B \cdot IB}{ID}$ etc. quorum summa $= \frac{A \cdot IA + B \cdot IB + E \cdot IE + F \cdot IF}{ID} = \frac{M \cdot IC}{ID}$; significante M summam massarum: quo ducto in augmentum velocitatis puncti D , sive dv , et diviso per dt , erit vis agens in $D = \frac{2M \cdot IC \cdot dv}{dt \cdot ID}$: est vero, facto $dx =$ incremento celeritatis, centri gravitatis vis in C applicanda, systema ad distantiam Cc eodem tempore deferens $= \frac{2M dx}{dt}$, quae, ob incrementa velocitatum ipsis ID, IC proportionalia, vi priori aequalis est.

Coroll. 3.

§. 17. Effectus vis urgentis in D est translatio virgae ex AF in af . Hic autem poterit resolvi in duos, quorum unus consistit in motu parallelo ex AF , in $\alpha\phi$, lineam per centrum gravitatis c transeuntem: alter vero in motu rotatorio et contemporaneo virgae circum idem centrum, quo pervenit ex $\alpha\phi$ in situm af . Binorum horum motuum neuter alterum afficit: nam motu ex his composito centrum gravitatis non magis promovetur neque minus; ideoque respectu alterutrius perinde est, an alter accedat nec ne. Quare hi motus etiam sigillatim considerari, et recte computari possunt. Et quia vis ad D adhibita ut constanter eadem intentione agens spectari potest, dum punctum D defert in d , et deinde ulterius in d , eaque aequalis est vi in C agenti, hocque punctum motu synchrono ex C in c transferenti: cum hos motus separatim tractare placuerit; poterit primum supputari motus, vi in C agente genitus; deinde is, qui producitur, rotatorius circum idem punctum in c delatum, ibidemque immobile, eadem vi in puncto D applicata. Hoc est fundamentum, quod eruditissimus atque col. Eulerus, pater,

pater, adhibuit ad finiendum motum corporum in tubis libere mobilibus: Opusc. varii argum. Tom. 1. Sect. 3.

Coroll. 4.

Fig. 5. §. 18. Duplici ex praemissis methodo poterit determinari punctum, ad quod virgae positiones proximae concurrunt, et centrum rotationis spontaneum audit. Pervenerit enim virga motu a vi in D urgente accelerato ex AF in situm af tempusculo infinite parvo $= dt$, quo motu solo infito delata saltem fuisset in situm $\alpha\phi$. Hoc pacto accelerationes punctorum virgae, in directionibus ad $\alpha\phi$ normalibus, erunt $= \frac{aa}{dt}, \frac{\beta\beta}{dt}, \frac{\delta\delta}{dt}$ etc. et ipsis distantis a puncto concursus I linearum $af, \alpha\phi$ proportionales. Proinde momentum inertiae corporis A in D five $\delta = \frac{A \cdot I\alpha}{I\delta}$, corporis $B = \frac{B \cdot I\beta}{I\delta}$ etc. et summa horum momentorum, five tota vis inertiae in $\delta = \frac{M \cdot I\gamma}{I\delta}$: existente $M =$ summae massarum, atque γ centro gravitatis. Vis autem corpus A ex α in a promovens $= \frac{2A \cdot aa}{dt^2}$, eiusque momentum in $\delta = \frac{2A \cdot aa \cdot I\alpha}{I\delta \cdot dt^2}$, et simile momentum corporis $B = \frac{2B \cdot \beta\beta \cdot I\beta}{I\delta \cdot dt^2}$: et sic de reliquis: consequenter vis tota agens in $\delta = \frac{2A \cdot aa \cdot I\alpha + 2B \cdot \beta\beta \cdot I\beta + etc.}{I\delta \cdot dt^2}$ vel surrogatis proportionalibus $= \frac{2d\delta(A \cdot I\alpha^2 + B \cdot I\beta^2 + etc.)}{I\delta^2 dt^2}$ Vis haec vi prop. ducenda est in dt , et dividenda per duplum incrementum velocitatis, ut prodeat massa, quae in δ reagit, est ergo illa $= \frac{A \cdot I\alpha^2 + B \cdot I\beta^2 + etc.}{I\delta^2}$ ideoque $\frac{A \cdot I\alpha^2 + B \cdot I\beta^2 + etc.}{I\delta^2} = \frac{M \cdot I\gamma}{I\delta}$ et $I\delta = \frac{A \cdot I\alpha^2 + B \cdot I\beta^2 + etc.}{M \cdot I\gamma}$ Existente ergo K puncto, in quo positio virgae in principio tempusculi dt coit cum af in qua eo elapso reperitur, erit, ob

ob distantiam punctorum I et K faltem infinite parvam, Kd aequalis intervallo, quod intercedit inter punctum suspensionis et centrum oscillationis.

Coroll. 5.

§. 19. Idem poterit inveniri ope resolutionis motus compositi in binos ad ductum §phi 17. Acquisiverit enim virga *Fig. 6.* solo motu infito situm ayd ; accedente vero vi in d agente situm AB , priorem secans in I . Erunt ergo iterum incrementa velocitatum normalium punctorum virgae $a, \gamma, \delta = \frac{Aa, C\gamma, dD}{dt, dt, dt}$ proportionales distantis $Ia, I\gamma, Id$. Sint porro $Id = f$, summa factorum ex massis corporum in quadrata suarum distantiarum a puncto $I = I'$. Similia facta, sumptis distantis a centro gravitatis $C = C'$: praeterea-

que $DC = z, IC = i$, summa massarum A, A, A, A etc. $= MCA = S_1, CA = S_2, CA = S_3, CA = S_4$, et sic porro; vis in d agens $= P$. Duos motus, ex quibus virgae motus compositus resultat, iam separatim considerando, atque vim P ad γ utpote centrum gravitatis applicando, prodit aequatio: $P = \frac{2M \cdot C\gamma}{dt^2}$: ideoque $C\gamma$, vel

ducta $C\delta$ parallela ipsi $add\delta = \frac{P dt^2}{2M}$: pro motu vero rotatorio circum C , quo virga ex $C\delta$ pervenit in CD reperitur, ut §phi 18, vis, quae ipsi P aequalis statuenda est, seu $P = \frac{2C^3 \cdot \delta D}{z^2 dt^2}$ consequenter $D\delta = \frac{P z^2 dt^2}{2C^3}$ nec non

pro motu composito et rotatorio circum I : $P = \frac{2I^3 \cdot Dd}{f^2 dt^2}$

proinde $Dd = \frac{P f^2 dt^2}{2I^3} = d\delta + D\delta = \frac{P dt^2}{2M} + \frac{P z^2 dt^2}{2C^3}$

Hinc oritur sequens: $Mf^2 C^3 = I^3 C^3 + Mz^2 I^3$. Iam vero

vero est $I^3 = A \overset{\text{I}}{(i-k)^2} + A \overset{\text{I}}{(i-k)^2} + A \overset{\text{II}}{(i-k)^2} +$
 $\overset{\text{III}}{A(i+k)^2} + A \overset{\text{IV}}{(i+k)^2} + \text{etc.} = i^2 (A + A + A + A +$
 $A + \text{etc.}) - 2i (A \overset{\text{I}}{k} + A \overset{\text{II}}{k} + A \overset{\text{III}}{k} - A \overset{\text{IV}}{k} - A \overset{\text{V}}{k} - \text{etc.})$
 $+ A \overset{\text{I}}{k^2} + A \overset{\text{II}}{k^2} + A \overset{\text{III}}{k^2} + A \overset{\text{IV}}{k^2} + A \overset{\text{V}}{k^2} + \text{etc.}$ Quorum fe-
 rierum prima est $= Mi^2$, secunda, cum C sit centrum gra-
 vitatis, nihilo aequatur: tertia vero $= C^3$. Ideoque I^3
 $= Mi^2 + C^3$ et $C^3 = I^3 - Mi^2$, qui valor in praece-
 denti surrogatus, et pro z^2 , $(f-i)^2$, praebet sequentem:
 $I^6 - 2I^3 Mfi + M^2 f^2 i^2 = 0$, huius radix quadrata est I^3
 $- Mfi = 0$: ideoque $\frac{I^3}{A} = f = Id$. Quae plane
 conspirat cum ea, quam §pho 18. dedimus.

TRAITE DE LA DICTION PAR M. ESTEVE,
de la Societé Royale des Sciences de Montpellier.

Lutet. Parif. 1755. plagg. 11. in 8.

Si oratio est quasi animus foras prodiens, quod nemo
 dubitat, estque vera huius imago verbis exprimenda;
 vix satis laudari potest opera eorum, qui, quo facilius
 et aptius et accommodatius hoc negotium instituat, non
 solum verborum singulorum vim et potestatem ex usu lo-
 quendi constituunt, sed varium quoque universae orationis
 habitum et formam diligenter observant, rerumque adeo et
 cognoscendarum, et vero etiam explicandarum legitimam ra-
 tionem adiuvant. Ex quo posteriori genere cum sit hic ipse
 libellus, editus a Cl. *Estevo*, consilium, quod secutus est, lau-
 dare pluribus nihil attinet. Exposuit enim via quadam et
 ratione, quod ante ipsum, ut ipse ait, aggressus est nemo,
 de dictione, eiusque necessaria vi et natura; tum vero etiam
 de vario eius habitu et forma, generibusque adeo dicendi
 universis cuique rei accommodandis. Qua re, dici vix pot-
 est.

est, quantum commendationis paretur artibus dicendi ac scribendi, neglectis vulgo et contemptis ab eorum stupore et ignorantia, qui obesse etiam curam verborum et elocutionis cogitandi subtilitati, differendique, sibi persuaserunt. Hoc enim perlecto libello nemo possit adhuc de eo dubitare, quin artificioso vinculo, et dicendi, et vero etiam cogitandi artes, nexae sint inter se et copulatae. Quae autem huic est contraria vulgi opinio, quantas noxas attulerit communi literarum bono, vix est quod dicamus, cum haec legenti non possint non obversari animo exempla eorum, qui, cum neque cogitare subtiliter, neque verba facere apte et accommodate, nedum ornate et copiose, possent, ut illam saltem sibi conciliarent laudem, separari utramque illam facultatem et posse et debere pronuntiaverunt, omnemque elegantis doctrinae cultum, quantum in ipsis fuit, sustulerunt. In quo mirum hoc videri debet, quod de nulla fere alia lingua idem affirmarent, nisi de Latina: quam, cum omnium maxime ignorarent, coactos sese intelligebant in invidiam adducere, suspicionemque hanc movere, tanquam impediret eius studium solidioris veraeque doctrinae iustam scientiam. Ad hunc igitur sive errorem, sive malum animam explendum, superiorem autem illam nostram sententiam confirmandam, nihil maiorem vim habet ea commemoratio, quae omnium linguarum unam eandemque tradat esse naturam atque indolem, qua persuasionem animorumque commotionem adiuvet, et praecepta suppeditet communia omnibus. Haec cur moneremus consentaneum visum est, cum propter licentiam subtilissimorum, si Deo placet, hominum; tum propterea, quod hicce liber, etsi Francice scriptus, tamen iudicio de omnibus linguis accommodatus, eodem modo, cuius mentionem fecimus supra, redarguat male sanorum criminationes.

Omnis tractatus est bipartitus. Nam et fontes omnis dictionis singulis capitibus philosophice indicantur, et vero etiam diversa genera orationis rhetorice explicantur, adiectis utrinque exemplis Graecorum et Romanorum, quamquam

Francice, Francicorumque scriptorum, felicissime illos saepenumero imitantium.

Et primo quidem libro quae continentur, huc fere redeunt. Ars dicendi, non magis quam pictura, suppeditare debet imagines aptas et accommodatas earum rerum, quas velis conspicendas praebere. Maxima igitur cura et diligentia scriptoris debet in eo posita esse, ut indaget formas dicendi, ut veritati rerum consentaneas, ita vivis quasi coloribus singula distinguentes. Sunt enim inter varios modos, quibus res aliqua aut iudicium declarari potest, eiusmodi, qui necessariam alicuius rei vim et naturam constituent, neque ullum ambiguitati locum relinquunt. His igitur, tanquam coloribus utendum est, si velimus componere ea, quae iustam veramque pulcritudinem referre debeant.

Eam rationem satis diligenter describendarum rerum interdum non nisi voces peregrinae quaedam assequuntur. Tum vero non debemus sequi similitudinem quandam verborum, sed vere perspicueque narrando res est quasi delineanda, ita quidem, ut, remota abstractione, in sensus quasi incurrere videatur. Et hoc quidem verum artificium est stili figurandi. Cum ars dicendi non nisi referat imagines rerum, illae ipsae semper erunt longe inferiores his, quae a natura proficiscuntur. Ut igitur imitatio proxime accedat ad id, unde exemplum ducitur, necesse est, ut animus vehementer moveatur. Hanc autem rationem acrem et vividam percipiendarum omnium rerum recte dixeris fervorem in dicendo. Quo si quis est destitutus, nunquam profecto poterit expressam, quam dicunt, imaginem efficere.

Verba propria possint interdum veram imaginem efferre. Saepius tamen eandem assequi non licet, nisi circumscribendo, partiumque commemoratione. Iam si quis sciat causas et originem eius rei, de qua sermo est instituendus, poterit profecto ab iis quasi partibus aliquid monstrare, quibus est maxime dignum quod consideretur, et illustrare sententiam aliquam, aut imaginem, aut iudicium, quocunque modo possit. Contra, si quis parum investigaverit naturam rei,

neque

neque possit considerare aliquam rem universam per singulas partes, easque discernere, profecto neque invenire poterit modos exprimendi, et ambitus iconicos, neque inferre dictioni vigorem et varietatem.

Denique oportet etiam in sermone, sive in prosa, sive ligata oratione, sequi numerum quendam et modulus, idque vel maxime cavere, ne laedantur aures sono aliquo duro et alieno adhibito. Dominari debet per totam orationem facilitas quaedam, quae omni molestia liberet lectorem; sed referre etiam debet oratio atque insignire characterem animi fortis, qui capiat res obiectas cum sensu quodam atque elegantia. Phrasium debet esse variatio, earumque usus et adaptatio et compositio ita debet esse comparata, ut vigor augeatur gradatione. Quarum quatenus habeat minimam vim, attendendum est, et deinceps per omnes quasi colores attingenda est res, donec perveneris eo, quod maximum robur exferat. Ea quidem haud dubie vera via est, qua cavere possimus, ne virtus animi, semper illa sese libenter exferens, languescat, aut plane cesset. Cupit enim animus semper esse occupatus, et suppeditare eam et utilitatem, et robur, et aequabilitatem, et formularum dicendi exquisitam veramque rationem, quae omnia sunt in perfectionibus necessariis orationis numeranda.

His expositis, fundamenta quasi iacta esse videantur, quibus, quae libro secundo sunt proposita, nituntur: in cuius capite de variis dicendi generibus, eorumque virtutibus in universum disputatum est. Et Seditio quidem prima de stilo simplici et tenui, qui tamen habeat vim exacte referendarum imaginum cuiusque rei, exponit; quod genus dicendi Atticum alias audire solet.

Quo in loco reperire liceat, quibus in rebus, a quibus hominibus, qua denique ratione, idem illud sit adhibitum. Duobus deinceps capitibus agitur de stilo sublimi, et nativo, quorum uterque illi Attico dicendi generi, tanquam forma suo generi, est subiectus. In priori quidem, inter alia exempla egregia et bene multa, de verbis istis, *fiat lux, et facta est lux,*

fax, eorumque duplici sublimitate, dictum est, cum alia esset in imagine, quae ibi lateret, alia in sententia. Discrimen hunc inter et stilum nativum quem vocat, ponit in eo, quod in illo plus gravitatis insit et vehementiae quam in hoc quidem, qui non nisi declarando perspicue, et exquisite eloquendo, cum facilitate quadam versetur. Neque vero hic desiderentur exempla, quibus, quod positum est, illustretur.

Sectio altera exponit de stilo ingenioso, qui et ipse vivis quasi coloribus utatur: hoc est, qui contineat sententias acutas, animumque suaviter afficiat, nec tamen a naturae veritate recedat, sed eam potius cum sensu quodam doceat. Quod quidem dicendi genus iterum dupliciter consideratur, cum distinguitur inter formosum (brillant), et floridum. Stilum formosum auctor clarissimus non cumulare dicit, ut ingeniosum, antitheta, lusus verborum, allusiones, et quicquid mentem singulari quodam modo afficiat, sed illustrare res cum simplicitate quadam, ita quidem, ut non semper exacte veritatem naturae exprimat, sed tamen quocumque modo perspicue pingat. Ut igitur hoc dicendi genus ornamenta sibi quaevis indulget, modo exprimendae rei distinguendaeque sint consentanea; sic alterum illud, quod floridum dicebatur, non expers illud quidem est ornamentorum, sed tamen paullo minus est audax quasi, neque sublimitatem admodum sequitur et vehementiam, sed potius pulcritudinem cum sensu coniunctam.

In Sectione tertia agitur de genere dicendi eo, quod imaginationem non excitat, quod non pingendi vim habere dici potest. Nimirum, cum non nisi verba eiusmodi et formae dicendi adhibentur, quibus arbitrariae significationes additae sunt, quae propriae dicuntur, nec sunt translatae ullo modo, quae sunt facilissimae intellectu, tum adhiberi dicitur dicendi genus eiusmodi, quod non pingat. Interim tamen illud ipsum, aeque ac dicendi genera et, quae pingere dicuntur, vario modo tractari potest, ut etiam sublimitatem, acumen, simplicitatem sequatur.

Quarta

Quarta denique Sectio agit de stilo abrupto, in quo nonnulli vim eloquentiae ponunt, qui quam valde aberrant a vero perspicue docetur.

Haec fuerit forma quasi et descriptio huius libelli, ut elegantissimi, sic praefecto utilissimi, ut quem profuturum putamus plurimum ad intelligendam distinguendamque cuiusque scriptoris dictionem. Neque vero innotuit adhuc nobis liber eiusmodi, in quo ita constituta esset haec pars doctrinae, ut in hoc quidem vidimus cum facilitate quadam factum esse. Interim tamen auctorem affirmare, in uno Cicerone, de quo, ut et Aristotele et Quintiliano, subinque Cl. Auctor iudicat, omnia genera dicendi reperiri, quorum mentio facta est in hoc ipso libello, quamvis non eodem modo quasi subordinaverit. Tanto minus iactantiae idem Cicero est accusandus, qui lectorum iudicium voluit esse, quid in scribendo sit fecutus. Aristoteles etiam, in libris rhetoricis, plus aliquanto praestitisse dicendus erit, quam Gorgiae confutationem; nec minus certa manebit Quintiliano ingenii excellentis gloria, ut qui Ciceronem ipsum unus omnium, qui eandem imitationem suscipiebant, assecutus est. Praeter haec nihil molestum nobis fuit; immo tanto quaeque iucundiora, quanto maiori cum elegantia, et facilitate, et venustate sunt perscripta.

DIONYSII CATONIS DISTICHA DE MORIBUS ad Filium: praeter sedulam variantis lectionis per omnia conlationem, lectissimis etiam adornata flosculis Poeticis. Una cum singulis adposita Distichis, binorum quoque versuum, Idiomatum vero diversorum, interpretatione quincuplice. Adiecta sunt lemmata Catoniana, suis quaeque restituta distichis.

Amstelædami 1759. apud Franciscum Houttuyn,
Alph. I. in 8.

Quae propter brevitatem, concinnitatem, argumentique dignitatem, a plurimis amata fuerunt Catonis Disticha,

cha, quod inde apparet, quod multorum, praestantissimorumque hominum ingenia in iis vel vertendis, vel explicandis elaborarunt, ea recentissimus eorum Editor, qui nomen suum latere voluit, nova quadam ratione sibi illustranda sumit. Nam similia poetarum dicta, quae ceteri, ut se forte obtulissent, in suis commentariis posuerant, is studiosius cum ex antiquis, tum ex recentioribus auctoribus collegit, et semper in altera pagella collocavit, hoc secutus consilium, ut omni eorum conquirendorum taedio lectores levarentur. In quorum parvis magnam sane cum auctore convenientiam deprehendent, sed de aliis quoque quin non satis apte, et loco posita esse iudicent attenti, non dubitamus. V. c. Virgilio Aen. V, 854. cum Distich. 2. L. 1. Iuvenal. Sat. XIV, 109. cum Dist. 26. Placuit praeterea, breves quasdam de varietate lectionis admonitiones subicere, quibus puto, nobis quoque nonnulla licebit addere. In Dist. IV.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse

Conveniet nulli, qui secum diffidet ipse.

Frustra legere Barthium, ait, *ipso*, quam verissimam lectionem esse nobis quidem persuasum habemus. Sed videtur Cl. Editor eorum sententiae deditus esse, qui statuunt, pronomen *ipse* alii pronomini additum semper esse in Nominativo ponendum: ita Ciceronem, ita probatae latinitatis auctores omnes, dixisse; unde et ipse ad Praefationem lib. III. *Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse*, posse, ait, hinc de aetate et bonitate scriptoris decerni; in quo tamen etiam loco, *ipsum* propter rationem oppositorum desiderandum videtur. Igitur intellexisse videmur, quandocumque lex oppositionis, quam et in priore loco agnovit Barthius, pronomen ipse in alio, quam Nominativo casu, poni; sed aliter rem se habere in ceteris, ubi ista oppositio non fit. Utriusque rationis quaedam exempla posuimus. Prioris quidem, praeter auctoris nostri haec: Cicero pro Marcell. 4. *Et ceteros quidem omnes victores — vicerat: hodierno vero die te ipsum vicisti.* pro Ligar. 2. *Cicero apud te defendit alium in ea voluntate*

hantate non fuisse, in qua seipsum confitetur fuisse. Catilin. I. 8.
 Horat. I. Epist. 2, 32. *Ut jugulent homines surgunt de no-*
bis latrones. Ut te ipsum serves non expergisceris. Florus III,
 18, 7. *quum regum et gentium arbiter populus, ipsum se regere*
non possit. Alterius autem: Cicer. Ep. Fam. VI. 21. *Hanc*
scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu — eadem cogitares.
 VII. 1. *Reliquas vero partes diei tu consumebar iis delectatio-*
nibus, quas tibi ipse ad arbitrium Tuum compararas. quo per-
 tinent ea exempla omnia, quae IO. RIVIVS ad h. l. com-
 morat. Sallust. Catil. 20. 6. *nihl indies magis animus aec-*
cenditur cum considero, quae conditio vitae futura sit, nisi nos-
met ipsi vindicamus in libertatem. Tacit. Histor. IV. 11. *Iu-*
lius Priscus — se ipse interfecit. Hinc iam decerni de aliis
 locis poterit; an non in verbis Ciceronis Ep. Fam. I. 1.
Ego omni officio ac pietate ceteris satisfacio omnibus, mihi ipse
nunquam satisfacio, legi debeat ipse? an non Lib. XI. 15. pro:
Quod superest, perge mi Brute, et iam non cum aliis, sed tecum
ipse certa, accuratius sit: tecum ipso? an non etiam de Legg.
 I. 32. legendum sit: *Ac duabus iis personis, quas supra dixi,*
tertia adiungitur, quam casus alicui aut tempus imponit, quarta
etiam quam nobismet ipsi iudicio nostro accommodamus. Pro:
nobismet ipsis, quamquam nullam varietatem viri docti adno-
tarunt. Hinc apud Tacitum Histor. IV. 70. *Legiones a No-*
vesio — traductae se ipsas in verba Vespasiani adigunt, vidit
iam Ernestius Vir Cl. rescribendum esse se ipsas. Quam ip-
 sam medicinam desiderare videtur Curtii locus VI. 5. 9. *ae-*
teri, sicut constituerant,ditioni Alexandri se ipsos permittunt, ut
legatur se ipsi, vel ipse se: contra apud Iustinum XII. 8. 15.
Ac si non militibus vel ipse sibi parcat, cum plurimis Codd. le-
gendum erit ipse sibi. L. II. Distich. XXV. quod ita habet:
Rebus in adversis animum submittere noli, Spem retine. Spes
una hominem nec morte relinquit: persuadet sibi editor, aliam
lectionem, quae habeat, Spes una homines in morte relinquit,
praefendam esse propterea, quod auctor christianae reli-
gionis placitis imbutus non fuerit. At enim vero nec ab
ethnico talem sententiam abesse debere statuimus, cum satis

multa loca sint, in quibus spem omnium rerum non modo longissimam esse pronuntiant, sed perdurare etiam post vitae tempora affirmant. Vid. Cicero pro Archia c. 12. Quid Dido, quae spem iniuriae ulciscendae nec post mortem abicit: Aeneid. IV. 385.

Cum frigida mors anima seduxerit artus

*Omnibus unbra locis adero, scabis, improbe, poenas,
Audiam, et haec manes veniet mihi fama sub imos.*

In Dist. XXXI. ego quidem non intelligo cur a recepta lectione frequentes iverint in alia eruditi. Ordo satis planus: *mens humana dum Sperat vigilans quod optat*; qualis autem in illa emendatione, quam editor subiicit? *mens humana dum vigil et sperat quod optat*: quem non offendat illa dictio *dum vigil est*, deinde ellipsis, deinde *et* pro *etiam* positum? Neque vero immutata paullulum ratione illud cuiquam placere poterit:

— *Nam mens humana, quod optat*

Dum vigil et Sperat; per somnum et cernit id ipsum.

Non puto talia sibi permittunt ubique boni poetae. Sed donec, quae in Historia Critica de hoc loco adiunxerit Auditor, viderimus, iudicium suspendimus. L. III. 21. habentur:

Coniugis iratae noli tu verba timere,

Nam fruit insidias lacrymis, quam femina plorat:

in quibus, quam sibi reperire visus est pag. 200. editor gradationem, fatcor me non agnoscere. Neque enim *plorare a lacrymis* bene separatur. Lib. IV. Dist. 4.

Dilige denarium, sed parce, dilige formam,

Quam nemo sanctus nec honestus captat ab aere.

Quam ob causam *formam captare ab aere* exiltimet idem valere quam apud philosophos, barbaros autem, *abstrahere ab aere*, non constat; neque eius sententiae ulla necessitas esse videtur. Immo *formam captare ab aere*, est curiosum esse formae, quam asperi et recentes numi habent, spectatorem, qualem Caligulam fuisse cognoscimus ex iis, quae Suetonius commemorat in vita eius Cap. 42. Similis usus praepos. *ab* apud Ciceronem Epist. Fam. VI. 6. *Quae est igitur, inquires, spes ab irato?* Neque

Neque vero necesse est existimare in L. IV. Dist. 17.
*Si famam servare cupis, dum vivis, honestam,
 Fac fugias, animo quae sunt mala, gaudia vitae:*
 observandam magnopere lectionem quae honestum habeat,
 et defendendam ex illis Horatii (Od. I. 22, 23.) *Dulce ri-*
dentem et dulce loquentem. Nam etsi potest intelligi, ut in
 talibus, *negotium, fama* autem per se de dignitate accipi pos-
 sit, ut ap. Virgil. Aen. IV. 170. et Catonem ipsum L. IV. D.
 47. tamen ista ratio huic loco minime apta est. Haec fere
 habuimus, quae de nova hac Distichorum Catonis editione
 diceremus. De Historia autem eorum critica, proxime erit
 dicendi facultas.

BIBLIOTHECA, SIVE SUPELLEX LIBRORUM
impressorum in omni genere scientiarum, maximam par-
tem rarissimorum, et codicum manuscriptorum, quos per
plurimos annos collegit, in isto ordine disposuit, atque notis
litterariis, ut historicae bibliognosiae opes aliquantulum
augeantur, illustravit ADAMUS RUDOLPHUS SOL-
GER, Ministerii ecclesiastici Norimbergensis Insuper etc.
Cum praefatione, tam in prosa, quam in ligata.
Accedit index auctorum. PARS I.

Norimbergae 1760. sumt. Io. Andreae Endteri, plagg. 14.
 in 8vo.

Satis ipse huius libri titulus Lectores nostros docebit, quid
 illo contineatur, et quare nos illius mentionem facia-
 mus, qui alias Catalogos librorum alto silentio praeter-
 imus. Possessor huius Bibliothecae, adhuc superstes, eam
 ob causam hunc catalogum ipse edidit, ut et cupiditati quo-
 rundam, qui rei litterariae studio teneantur, atque bonorum
 et rarorum librorum cognitionem sibi acquirere cupiant, sa-
 tisfaceret, et una caveret hoc modo, ne concinnatio cata-
 logi post mortem in manus ineptas incidat. Hoc primo
 Volumine exhibentur libri, in folio, ut aiunt, impressi, quibus
 D 3 codi-

codices omnes manuscripti, membranacei atque chartacei, cum auctorum indice, adiuncti sunt. Quod ad codices attinet, ut cum Homero ὕμνον πρώτον faciamus, nullum quidem in illis auctorem Graecum aut Latinum invenimus, sed notandi nobis prae aliis videntur sequentes: praeter Gellium, Biblia Hebraica, in membrana formae regalis, accurate et nitidissime scripta, literis maioribus quadratis, punctis vocalibus recentiori manu additis, subiecta etiam Masora magna et minori, septem maximae molis voluminibus constans codex, antiquissimus, splendidissimus, absolutissimus, cui nihil deest; sub finem leguntur sequentia verba, Rabinico idiomate expressa: ego sum Sabthai Scriba, qui scripsit hanc Scripturam, et Chaldaicam versionem, ad Dominum Mosen Rapa, cuius memoria sit in benedictione, et ad finem perduxit ao. LI. (id est ao. Christi MCCXXXVI.) etc. Porro occurrit codex in quo prophetae maiores et minores Vet. Test. cum quibusdam libris Apocryphis, ex versione LXX. interpretum, cum commentario, litteris rubris Graecis in margine: chartaceus est, orientalium more, charta turcica, uti liber Arabicus, Alcoran dictus, nitidissime scriptus et bene habitus: denique Testamentum novum, Graece et Latine in Academia Complutensi a. 1514. impressum. Hanc editionem Vir Cl. principem vocat, quae omnium prima typis impressa, stupendae sit raritatis, et hinc MSS. adnumeranda. Quod ad libros impressos attinet, Editor hunc ordinem observavit, ut hac prima parte sequentes proponeret: Codices biblicos impressos: concordantias biblicas et Lexica biblica, tam verbalia quam realia: commentatores et glossatores biblicos, et Exegetas: libros homileticos: libros morales et asceticos: libros dogmatico-polemicos: scriptores casuisticos: libros Miscellaneos Theologicos, vel Operum collectiones: libros historicos, et quidem historiae ecclesiasticae, eiusdemque patres ecclesiae Graecos et Latinos: ceteros scriptores historiae ecclesiasticae: scriptores Ceremoniarum, Liturgiarum, et Rituum Ecclesiasticorum: scriptores historiae politicae et civilis, universalis et particularis, inter-

que

que hos diplomaticos: scriptores historiae litterariae, antiquitatum Graecarum et Romanarum, Geographicos et Topographicos, Genealogicos et Heraldicos: nummarios, Philosophicos Graecos et Latinos: Lexicographos: Epistolographos: libros paradoxos et fanaticos varii generis: libros miscellaneos, maximam partem philosophicos et historicos: libros iuridicos, ius civile, publicum, statutarium, et deductiones continentes: libros Medicos, et scriptores historiae naturalis, atque Astronomiae etc. Sunt profecto, id quod nemo, vel aliquot plagulas perlustrans, negabit, in hoc catalogo libri splendidissimi, opera perrara, editiones librorum perantiquae et rarissimae. Adpersit vero etiam Vir Cl. subinde animadversiones quasdam, in quibus varia monet non iniucunda lectu. Speramus igitur fore, ut labor, a doctissimo huius bibliothecae possessore susceptus, iis utilissimus et gratissimus sit futurus, qui historiae litterariae librorumque rariorum cognitionem appetant.

*STYLIANI MASTRACAE, CORCYRENSIS, ICTI,
et in Patavino Gymnasio Antecess. Orationes
quatuor.*

Venetis 1759. pag. 80. in 4.

Cum Auctor onus sibi demandatum, docendi Iuris Civilis Iustiniani, in celeberrimo antiquissimoque Gymnasio susciperet, ea praefatus est in prima Oratione, quae ad *Auctoritatem atque usum* eiusdem Iuris in Italia pertinerent. Eam principio fuisse probat auctoritatem; quam ei ab ipso Legum latore Iustiniano impertitam fuisse in Italia, quae sui iuris erat, ex pragmatica ad Vigilium Pont. R. constat. Quamvis autem plures deinceps gentes ea potiti sint, plurimasque invenerint leges; illud tamen ius semper invaluisse, collectis melioris fere cuiusque seculi scriptoribus, A. demonstravit. Aequè negotium facessit quorundam sententia, existimantium, ubicunque his seculis de Iure Romanorum mentio fiat, de Codicibus Theodosiano, Grego-
riano,

riano, et Hermogeniano, ac de Cui et Ulpiani Fragmentis intelligendum. Praeter enim quam quod Auctores allati diserte de Pandectis, et Codice Iustiniani loquantur, plerasque etiam ex iis leges, non minus atque in Institutionibus, et Novellis Constitutionibus afferant; fieri non posse putatur, ut semel principali auctoritate introductum ius illud, nullo iubente, in desuetudinem abierit. Quinimo et aliis Imperantibus, usu quodam et consuetudine, tam ante, quam post Lotharium, invaluisse existimandum est: cum Pepo et Irnerius ante ipsum illud interpretari aggressi sint, quo tempore nondum de Florentini Voluminis inventione quisquam suspicatus est; et nec aliquod Lotharii edictum ab aequalibus Historicis afferatur, quo novam ei auctoritatem praestaret. Italiae itaque civitates hoc iure potissimum regabantur: quo factum est, ut, cum ipsae Leges condere inciperent, ad illud confugerent in iis rebus, de quibus nihil statuissent. Ex quibus consequitur, eius usum nostris quoque temporibus omnino necessarium, cum iisdem municipalibus Legibus eadem civitates utantur; sed modum adhibendum esse, quod est alterum in hac oratione propositum. Et si vero Corpus hoc Iuris Iustiniani, prae ceteris, ordine, copia, prudentia, sapientiaque polleat: non caret tamen suis naevis, et utique laborat obscuritate. Ad quae tollenda cum quoque tempore plures Clarissimi Viri insudarint; eorum opera utendum est, ut primum ad meliorem ordinem redigatur, tum ut quae contraria videntur ratione conciliantur, quae obscura desuetudine, vel Iurisconsultorum Fragmentis, in eo disiunctim contentis, illustrentur; deinde ut Legum origines, rationesque, ex moribus Pop. R. eruantur, verba explicentur: tandem ad Leges principes, quae naturae leges sunt, expendantur. Scriptores hic etiam recensentur, quibus uti convenit: non enim veteres, aut recentiores solum praeferendi, si quidem alii iuris condendi, alii iuris conditi rationes et momenta dare poterunt. Hanc viam interpretandi Auctorem sequutum fuisse, ex secunda Oratione palam est, quae de *stipulationis origine et natura* disserit.

Ab

Ab humana societate originem sumit, quam benevolentia constitutam fuisse putat. Cumque in ea alii aliquibus rebus egerent, quibus alii abundarent, ideo permutatio celebrari coepit. In ea consensus exprimendus, et aequalitas servanda, sive aequitas, quae nisi interfuissent, societas ipsa dirempta fuisset; namque adhibenda vis, societati adversaria. Tum autem dominium rei in alterum transibat, cum res alterius ab altero manu capiebatur, si mobilis; usu autem, si immobilis. Ex quo duo acquirendi modi, *manucapio* vel *mancipatio* et *usucapio*; ex his oriebatur *nexus*, quo res animatae ligabantur, ut ducerentur ab eo, qui adquisivisset. Haec omnia consensum sine verbis significabant; aequalitatem vero rerum ipsarum appensio. Postquam autem res lingua nuncupari coeperint apud Romanos, iuris naturae tenacissimos, formulae quoque retentae; quae tamen postea sublatae sunt, et verbis tantum obligationes firmabantur. Ex iis genuina mancipationis, usucapionis, et nexus, et rerum mancipi et nec mancipi, explicatio desumitur, quae Clariss. Virorum torsit ingenia, simulque stipulationis origo et natura invenitur; a naturali, sive ipsius societatis iure desumpta, a civitatibus ad formam redacta, ut et iuris gentium, sive naturalis, et civilis a Iurisconsultis Romanis, dici potuerit. Eodem quoque ordine in tertia Oratione, quae de *dominio maris* est, Auctor progreditur. Enarrata enim brevi huius quaestionis causa et origine, et recensitis praecipuis contrariarum sententiarum auctoribus: omnia primum natura communia ponit; deinde illud probatur, quae in terra, ac solo, proprietates atque affectiones dominium eius acquirere sinunt, eas omnes in mari inesse. Fructus ad vitam servandam utrinque apti, ac parati, nec minus itinera necessaria. Siquidem diverso modo percipiuntur fructus terrae ac maris; alio quoque modo dominium acquiratur necesse est. At unus possidendi modus apponendus; namque in societate, in qua vis abesse debet, quisque etiam animo possidet, et in custodia affectio eius qui possidet spectatur. Huius vero dominii exempla a remotissimis saeculis desumuntur, et

brevis dominantium populorum historia recensetur. Denique, quod Iurisconsulti Romani aiunt, commune omnium mare esse, ita explicatur, ut ad eos pertineat, qui sub eodem Imperio, diverso tamen iure, utebantur. Restat quarta Oratio, quae de fontibus iuris civilis nuncupatur. De Iudiciorum praeparatoriis differendum erat Auctori, quae praeparatoria saepius in iure civili immutata, propterea quod ius ipsum mutabatur, et pro vario Reipublicae statu in varias abiit formas. Ius enim rigidum et asperum adversus plebem sub Regibus, qui mandata Patrum exequabantur, Tabulis decemviralibus, et multo magis edictis Praetorum mitigatum, quod tam publica, quam privata iura Patrum pene omnia plebi communicata, libertatem civilem plebi confirmare; quare in formulam transit, quod antea, ut scriptum, exercitum fuit. Sublatis tandem Ordinibus, sub Imperatoribus Responsa Prudentum, SCTa, principum placita, aequius humaniusque ius civile reddiderunt, quale in Collectione Iustiniani habemus, ut abolitis etiam formulis in tota Iurisprudentia idem in praeparatoriis iudiciorum usu venerit, quae pars Iuris Civilis sunt.

CATALOGUS CODICUM MSS. BIBLIOTHECAE Bernensis, annotationibus criticis illustratus: addita sunt specimina scripturae ex codicibus variae aetatis, tabulis sculptis exhibita, et praefatio historica: curante I. R. SINNER, Bibliothecario.

Bernae 1760. ex offic. typograph. illustr. reipubl. Alph. 1. plagg. 18. in 8vo. accedunt tabulae sculptae quatuor.

Magna semper fama floruit Bibliotheca Bernensis, inter nobilissimas Europae relata: nec immerito. Sunt enim in hoc aeternitatis gremio plurimae divitiae reconditae, munifica Bongarfii, Danielis, Graviffeti, aliorum, manu collatae: sunt multi libri manu exarati, rari, egregii, et quorum ope veteres auctores et illustrare bene, et feliciter emendare possis. Quare grati Cl. Sinneri beneficium agnoscimus,

scimus, illiusque una in hoc negotio diligentiam et doctrinam laudamus. Omnem vero librorum congeriem Vir Cl. in *quatuor* classes dividit, atque suae classi singula opera ita attribuit, ut ad ordinem Alphabeticum libros poneret. *Prima* classis continet codices bibliorum, atque omnes omnis generis libros, qui ad Theologiam spectant. Inde hoc loco scripta quoque *Mohamedanorum* et *Iudaeorum* exhibentur, quae doctrinam religionis complectuntur. Occurrunt in hac classe multi codices, libros Augustini, Patrum, et aliorum ecclesiae doctorum, habentes. Poterit etiam clarissimus *Alcuini* editor fortasse hinc aliqua ad splendorem editionis, quam avide expectamus, augendum repetere. (v. p. 174. et p. 346.). Biblia latina Hieronymi saepius occurrunt, neque minus frequenter calendaria ecclesiastica, e quibus commemoramus codicem seculi X. exhibentem calendarium sanctorum, cum observationibus astronomicis, et computo dierum, noctium, horarum, praenitiis singulis mensibus versibus, hercle! non bonis. En tibi initium! (p. 38.).

Principium Iani sancit Tropicus Capricornus.

Atq; Februi quarta est, precedit tertia finem,

Martis prima necat cuius sub Cuspide quarta est

Aprilis decima est undena et sine minatur

Tertius in maio lupus est et septimus anguis.

Verum ohe! iam satis est. Porro memorabile est aliud Calendarium, ubi dierum Aegyptiacorum mentio fit; qua occasione Cl. Editor fragmentum, ad calcem Chronici cuiusdam Imperatorum et Pontificum scriptum, proponit, atque inde dies Aegyptiacos enumerat. Enumeratis his diebus in codice additur: *Hic dies observandi sunt, ne in itinere exeat, non vindemia colligat, non plantetur, non vendatur, nec Animalia domitetur, nec quod volueris in profectum venire, insuper scriptos dies nullatenus incipiat, quia hi dies a domino maledicti sunt.* Hinc enim bene Noster apparere dicit, dies Aegyptiacos esse atros et infaustos, atque reiiciendam esse Iablonskii coniecturam, eos ad dies festos et solemnitates religiosas Aegyptiorum pertinere. Referri debere hos dies ad superstitiones

nes Astrologiae, neque miram videri varietatem in horum dierum enumeratione, quae tota ab incertissima Magorum arte pependisset. Neque omittendum est Eusebii Chronicon, Hieronymo interprete, seculi octavi; ubi observat Noster, inter hunc codicem et Scalgeri editionem esse differentiam aliquam, atque simul variantes quasdam lectiones proponit. Copiose agit Vir Cl. de codice quodam seculi decimi quinti, cuius est hic titulus: *le quatrieme et le cinquieme Livre de la Forteresse de la Foy*, et cuius in fine haec adscripta sunt: *Le present Volume a esté traduit de latin en françois par Pierre Richart, dit l'oifelet, Prestre et Curé de marques*. Unum addamus. Exhibetur ab editore (p. 98.) titulus libri hic: *Le fameux livre de trois Imposteurs*. Noster, qui librum hunc partum sec. XVII. esse dicit, ex praefatione historiam commemorat illam, quam iam Kraufius ex epistola Gallico sermone scripta iisdem verbis exposuit, et quam ideo omittere potuerat. Sed videtur hoc ignoravisse. Narratur vero, quomodo hic liber in manus Frechtii venerit. Fortasse non iniucundum erit lectoribus nostris, capitum operis totius indicem cognoscere. Nos igitur illum latinis verbis repetemus: c. 1. de deo: 2. de rationibus, quibus adducti homines sibi fixerint ens invisibile, quod vulgo Deum vocant: 3. de eo, quod Deus est: 4. quid significet verbum religio, et quomodo, quibusque de causis, tot in partes se in mundo disperferit: 5. de Mose: 6. de Mose: 7. de Iesu Christo: 8. de politica Iesu Christi: 9. de doctrina morali Christi: 10. de divinitate Christi: 11. de Mahumede, et tristi fine trium impostorum: 12. de religionibus: 13. de divinitate religionum: 14. de divisionibus Christianorum: 15. de superstitionis, de superstitione, et de credulitate plebis: 16. de origine monarchiarum: 17. de legislatoribus et politicis, et quales se quoad religionem praebeant: 18. veritates sensibiles et evidentes: 19. de anima, quid illa sit: 20. de spiritibus, quos daemones appellamus. In fine libri adscriptum est: *Permittente Domino Barone de Puffendorf descripsi hunc codicem ex autographo Bibliothecae Serenissimi Principis Eugenii Sabaudiae*. Sed quid prohibet, initium
primi

primi capitis huc transferre, et Gallice quidem, ut de scribendi genere indicari possit: *Quoique il importe à tous les hommes de connoître la vérité, très peu néanmoins la connoissent, parce que la plus part sont incapables de la chercher d'eux memes, ou plutôt ils ne veulent pas s'en donner la peine, ainsi il ne faut s'étonner si le monde est rempli d'opinions ridicules, rien n'étant plus capable de leur donner cours que l'ignorance.* Plura qui scire cupiat, ipsum librum evolvat. Nos quidem iis, quae ab Editore excerpta legimus, confirmati sumus in dudum concepta opinione, non dignum esse hunc librum futilem, ut tot viri docti tam curiose in auctorem illius inquirerent, ut tot libris editis disputarent, utrum invenitur re vera, an fictus tantummodo sit, ut denique tam diligenter de argumento libri exponerent. Venimus ad alteram classem. Haec continet scriptores quos classicos dicunt, Latinos et Graecos, quique ante Caroli M. tempora vixerunt. Huc etiam Editor retulit scriptores Grammaticam, Historiam, et Philosophiam explicantes, aliosque, quorum varia scripta in varias classes distrahere inutile fuisset, ut e. c. Boetii, Isidori, Cassiodori. Habet profecto haec classis splendidas opes, quibus Critici bene ad litterarum studia promovenda uti poterunt. Nos praecipuos aliquot codices laudabimus. Codex chartac. Sec. XV. de Amphitrione carmen Elegiacum, cum glossis marginalibus. Initium est:

Graecorum studia nimium quam diuque sicutus

Amphitrion aderat, et sibi geta Comes.

Intrat ad Almenam ficto Saturnius ore etc.

Apuleii aliquot scripta: Claudii Caesaris Arati Phaenomena e Sec. X. Boetii varia monumenta: duo codices sec. IX. et X. Marciani Capellae de nuptiis Philologiae et Mercurii libri, cum glossis marginalibus: Ciceronis scripta varia: Daretis Phrygii historia de excidio Troiae, multis numeris diversa ab editione Daceriana: Epicleti Enchiridion: Gellii Noctes Atticae, bis: Glossaria complura: Grammatici Latini, multis in locis diversi a Putschiana editione: Gualtheri Alexandreis, quater: Chronographia, s. historia ab orbe condito usque ad Nicpphorum Botaniatem, graece, cuius titulus hic est: Βιβλίον περιέχων χρονολογικὴν ἐξήγησιν ἀπὸ κτίσεως

κόσμος μέχρι Διοκλητιανού του βασιλέως: και απ' αυτη αρχι-
ται το δευτερον βιβλιον εως της βασιλειας Νικηφορου του
βοτανηατη; codex est membranaceus e sec. XVI. Horatii co-
dices complures: Ioannis de Garlandia dictionarius liber de
dictionibus obscuris, opus profaicum cum glossis: Institutio-
nes Iustinianae: Iustini historia, et Iuvenalis Satirae: Io. Da-
masceni Lexicon graecum: Lucanus cum Scholiasta inedito:
Ugutionis, five Eugecionis Vocabularium, cuius Cangius in
praefatione Glossarii mentionem facit: Persii Satirae saepius:
Glossae in Senecae Tragoedias ineditae: Sylloge tacticorum
Leonis Imperatoris, diversa proorsus ab opere eiusdem vulga-
to, et a Io. Checo latine edito: Virgilio codices complures,
et alia. Nos duo tantummodo huc ex animadversionibus Cl.
Sinneri transferemus. Est in bibliotheca Bernensi codex mem-
branaceus sec. IX, Lucani Pharfalia exhibens. In eo librum Lu-
cani decimum excipit *Orestis Tragoedia*. Hoc carmen, ait No-
ster, heroicis versibus editum ao. M circiter, auctoris ignoti,
certe Lucani non est, nec illi coevum, quod satis arguit car-
minis ratio. Initium est:

*Gaudia moesta canam detestandosque triumphos
Victoris pro laude necem, festiva cruenta.*

Tum poeta historiam Orestis, inde a morte Agamemnonis re-
petens, usque ad Areopagi iudicium persequitur, et caedem
Clytemnestrae his versibus describit:

*Ast ubi nil potuit mulier de prole mereri
Mox redeunt animo frigidae praesagia vatis
Si placet ulcisci genitorem, dixit, in ambos
Piladis me dextra necet, necet ensis et idem
Et super ossa ruam recedens spirantis Egisti
Et scelerum complex et nostri criminis auctor.
Mixtus uterque cruor testabitur omnibus umbris
Consortes scelerum quia fors manet una malorum. —
Dixit, et ad patris veniens dat verba sepulcrum
Sancte parens quia sensus iners et spiritus extat
Accipito inferias quas offero, victima iusta est
Macto Clytemnestram matronam regis Egisti.
Atque utinam non ante tuam! etc.*

Non

Non deesse nobis videtur vigor et vis poetae. Mentionem facit Notter alius codicis membranacei sec. XII. qui multa habet scripta supposititia, eaque Ovidio tribuit. Primum est: *Parva pulex et amara luos inimica puellis etc.* In margine scriptum est: *Quartus liber.* quasi hoc carmen sit quartus liber librorum de Arte amandi, qui hoc codice continentur. Sequitur liber quintus, in cuius fine: *Explicit liber Ovidii de pediculo.* Adscribamus particulam:

*Leute sub undanti sub veste pediculus ecce
Asque cutem ruppit, suxit, et insunuit.
Quem postquam sensi, nam me sentire coegit,
Admovi digitum, qui cito cepit eum,
In lucem ductus metuens puto pollicis ictus
De digito cecidit lubricus et lasuis etc.*

Sequitur liber VI. in cuius fine legitur: *Explicit liber Ovidii de Anulo (annulo.)* Initium est:

*Annule formosae digitis inductae puellae
In quo censendum nil nisi vatis amor.
Munus eas gratum te laeta mente receptum
Protinus articulis induet illa suis.
Felix a domina tractaberis annule nostra,
Invideo donis iam miser ipse meis,
O utinam subito fieri mea munera possem
Artibus Eois, Capacique senis,
Tunc egomet dominae cuperem tetigisse papillas,
Et lacvam tunicis inservisse manum.
Haerem digito, quamvis angustus et haerens,
Inque finem mira lapsus ab arte cadam etc.*

Hunc excipit liber VII. in cuius fine scriptum est: *explicit liber Ovidii de medicamine aurium.* Primi versus sunt hi:

*Haec non displiceant quae sit sine corpore parvus
Hortulus iste brevis misia poma gerit,
Plurima doctorum sumi hic experta priorum
Hic lector sumas, quae meliora putas
Materies monstrat tibi, quae medicamina constant
Teque quod amplecti quodque cavere docet.*

Sequuntur libri octavus et nonus: ille habet poemation de Cuculo, a Goldasto; hic Ovidii somnium: *nox erat et somnus lassos submitit ocellos*, a pluribus editum. Verum haec haec hactenus. Obiter notamus, longe pluribus Codicibus bibliothecam Bernensem instructam esse, qui ad Latinas, quam qui ad Graecas litteras pertineant. *Tertia* classis habebit opera historica, a Caroli M. aetate usque ad recentiora tempora, atque in his multa, quae historiam expeditionum in terram sanctam illustrent. *Quarta* exhibebit omnia, quae ad scientias, ad artes

artes liberales, ad cognitionem omnium linguarum pertineant. Harum classium editionem adhuc a Cl. *Sinero* expectamus. Dicendum nunc est, quomodo Noster in hoc catalogo contexendo versatus sit. Nobis quidem, si quid sentiamus libere dicendum est, laborem suscepisse videtur, qui non tam magnum splendorem et eximiam pompam habet, quam cum magna utilitate, summa assiduitate, et improbo quasi labore coniunctus est. Atque etiam arbitramur, multo facilius grande volumen, quam huic catalogo similem librum confici posse. Hoc cuivis ipsum librum accuratius consideranti, et molestias, quas in excutiendis codicibus deoramus, non ignoranti, minime dubium erit. Definivit vero Vir Cl. singulorum codicum aetatem: materiam et formam paucis descripsit, particulas subinde aliquot excerpit, et observationes non iniucundas lectu adpersit. Sic p. 146. *versus de Herico* primum ab Abbate *le Boeuf* editos, e codice iterum edit, additis emendationibus, observationibusque, e Geographia et Historia veteris aevi repetitis. P. 180. copiose recensetur codex continens Regulas Monachialium ordinis Praedicatorum Monasterii in Brunnaderen s. insula S. Michaelis prope Bernam, additis privilegiis eidem ordini ab Imperatoribus concessis, et aliis documentis. Sunt enim in hoc codice multa, quae ad historiam Bernensem illustrandam spectant. Accurate agitur p. 206. seq. de Magistri Petri Riga et Egidii bibliis, versibus editis: et p. 215. de Sanctae Mariae et Infantiae Salvatoris gestis. P. 245. totam interruit narrationem de assumptione vel transitu b. Mariae, quae auctorem praefert Iosephum ab Arimathea. Hoc se ideo fecisse dicit, ut viri docti, quibus similes narrationes excutere contingat, eas cum hac conferre possint: nam Lambecium etiam in Biblioth. Vindob. Commentariis eiusdem argumenti narrationem sub Iacobi Apostoli nomine laudare. P. 280. varia eduntur fragmenta e Phaenomenis Arati, quae in Grotiana editione desiderantur. Porro p. 300. seq. bene meretur Noster de Marciano Capella. Nam e codicibus Bernensibus varias lectiones atque glossas, a Grotio atque Vulcanio omittas, profert, adpersis suis observationibus. P. 376. adnotat differentias, quas inter Fastos Consulares Norisianos et Berneases observavit. In recensione Glossariorum Latinorum multa specimina excerpit; quemadmodum etiam p. 511. ex Lucani Scholiastis. Petronii Arbitri Satiricon ex editione Burmanniana contulit Noster cum codice membranaceo seculi X. atque varias lectiones a p. 558. usque ad p. 574. exhibet. P. 621. occurrit Marii Victorini de grammatica et metris liber. Idem fere ait Noster esse opus, quod Putichius inter Grammaticos p. 1938. ediderit, etsi titulus huius codicis alium auctorem indicet his verbis: *Incipit Audacts de Scauri et Palladii libris excerpta per interrogationem et responsonem.* Auctior hic codex est editis, atque indicantur ab Editore, quae in illis desiderantur. Adnotavit quoque semper Noster, cuius fuerint recentissimi codices, utrum Bongarsii, an Danielis. Denique in quatuor Tabulis sculpris series scripturarum a seculo VI. usque ad XIV, ex variis codicibus deprompta, exhibetur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Februarii Anno MDCCLXI.

CORPUS IURIS GERMANICI PUBLICI AC PRIVATI, haecenus ineditum, e Bibliotheca SENKENBERGIANA emissum, et praefamine ipsius splendidissimi professoris ornatum. TOMUS I. exhibens Partem I. et II. quarum argumenta tabula cuivis praefixa indicat. Curavit, edidit, atque indices commodos adiecit, GUSTAVUS GEORGIUS KOENIG de KOENIGSTHAL, diversor. Principp. ac Statuum Imp. a sanctioribus consiliis, nec non liberae reipublicae Norimbergensis Consiliarius primarius.

Francofurti ad Moenum 1760. apud Iohannem Aug. Raspe, in fol.

Perillustri Baro de Senkenberg, Vir in tantum laudandus, in quantum consumatissimae doctrinae, atque eruditionis fama celebrari merentur, sitim, qua diu arsumus, tandem exstinxit, fontibus, unde ius medii aevi manavit, liberaliter apertis. Quo quidem munere tanto maiorem in gratiam, quo magis nostra interest, depravata iniuria temporum sanctiones purgare vitiis, rebus vero obscuris claram lucem affundere. Cum ipsa praefatio totum opus praeclare illustret, nostrum erit, iucundissimos ex ea fructus decerpere, avidique lectoris desiderium, quantum patitur instituti ratio, hisce dapibus satiare. Altius repetit §. 3. Vir perill. origines iuris Caesarei, quod, etsi omne ius Imperatorum

rum auctoritate vel conditum, vel receptum significat, tamen in primis ius Germanorum scriptum declarat. In Dania adhuc omne ius ex Germania petatum hoc nomine appellari, §. 5. testatur. Quo etiam nomine speculum Alemannicum dictum est, propter insignem, qua ubique floruit, auctoritatem, cuius initia idoneis motus argumentis, §. 8. ad annum 1160. retulit. Auctorem iuris Caesarei non nominat, leges tamen Conradi II. in eo existare, atque ex morum simplicitate antiquitatem apparere, §§. 11. 12. 13. 14. rectissime colligit. Dissidentis Koppii opinionem §. 15. excutit, simulque §. 16. monstrat, Francos iure haud singulari, uti multi opinati sunt, sed communi fuisse usos. qua doctissimi Viri sententia vehementer delectamur. Gruberus, saeculo decimo tertio conditum fuisse existimavit; cuius vero argumenta, non minus ac Claprothi §§. 18. 19. repudiantur. Improbatur quoque Perill. Auctori Carol. Gottl. Knorrii coniectura, quam §§. 20. 21. docte imminuit. V. C. Io. Christoph. Rudolpho ius Caesareum ex capitularibus et legibus Bavaricis arcessenti, §. 23. respondetur. In Wichtii opinionem §. 24. inquiritur, cuius vero rationibus vix subscribendum esse, A. arbitratur. Expositis diversis sententiis, §. 25. subsidia, quibus instructus hocce opus aggressus est, sigillatim enarrat. Usus est variis codicibus manu descriptis, Eschwegensi, Coloniensi, Ulmenfi, Osnabrugensi sive Eybeniano, et Guelpherbytano, quorum tam virtutes, quam vitia, §. 25. seqq. diligenter animadvertuntur. Dolet deperditos, latentes adhuc lustrare avert. Porro auctoritatem iuris Caesarei confirmat, quam quidem uti apud omnes Germaniae nationes, ita praecipue apud Tremonenses, Lunenburgenses, Francofurtanos, Colonienses, Augustanos, Viennenses, viguisse, ex horum singulis iuribus apte §. 36. seqq. infert. De erroribus §. 45. exponit, atque iis, qui in iure Caesareo styli videntes, vel ordinis concinnitatem, codicumque consensionem desiderant, §. 46. sq. satisfacit. In primis vero pestiferas quorundam opiniones, parum honorifice de iure antiquo sentientium, §§. 50. 51. refellit, a quibus ut nostri

in posterum abhorreant, optabile est. Iam capita iuris Caesarei §. 52. seqq. amico vinculo copulat, eorumque summam exhibet. Primum modum procedendi, cum in civilibus §. 2-60. tum in criminalibus 60-65. indicat. Deinde §. 65-71. iura personarum cum statu civili coniuncta; §. 72-75. iura domini, eiusque acquirendi modos, persequitur. Iuris Colonialium notitiam §. 76-80. tradit. De supremis iudiciis, iureque hereditario consulas §. 80-87. Compendariam scientiam iuris publici monstrat §. 87-92. Rem feudalem §. 93-98. delineat. Primas cum iuramenti purgatorii, tum aliarum rerum origines, in hoc iure quaerendas, §. 99. docet. Quam curam in evolvendis quinque codicibus posuerit, §. 100. refert, deque labore Grashofii V. C. cuius industria glossarium accessit, §. 103. iustam pronuntiat sententiam. Haec haecenus de iure Caesareo. Edidit secundo ordinem iudicarium iuris provincialis, sive *Richtstvig Landrecht*, lingua Germanica atque Latina. Prima huius libri stamina saeculo decimo secundo ducta fuisse, §. 104. affirmat. Vulgo quidem creditur, hunc ordinem Saxonibus tantum inseruisse; a qua opinione Auctor discedit, contraque §. 105. statuit, et Francos ad eum sua iudicia direxisse. Non possumus non hic laudabilem Senckenbergii praedicare curam, cum quinque codices, peritissimo antiquitatum arbitro, laudato antea Grashofio, concesserit, qui non modo lectionis varietatem asperxit, verum etiam in sermonem latinum scienter convertit. Codices ipsos §. 107-111. commemorat, scilicet Eyhenianum, Berleburgensem, Gunderrodianum, Darmstadtinum, Luneburgicum. Cum hoc coniunctus est a praestantissimo Viro ordo iudicarius feudalis, sive *Richtstvig Lehnrecht*, e codice quinto expressus, latinaque versione a V. C. Kneufelio auctus, cui subiunctas vides interpretationes Grashofii, multa eruditione refertas, tamque iuri Caesareo, quam ordini iudicario intelligendo, admodum idoneas. Praefatione praetermissa, mantissa documentorum p. 85-124. inserta est, quibus Auctor perill. magnam praefationis partem superstruxit. De ipso iure Caesareo copiosius dicere vix

necesse videtur. Id tamen haud praetereundum existimamus, quod hic origines vidualitii p. 2. c. 51. 52. iura forestariorum c. 59. obstagii c. 80. antiquitatem agnoscimus. Nec commendatione eget ordo iudiciarius, cum hic procuratorum munera, actionum partitiones, agendi excipiendique modos, varia interrogationum genera, omnem denique disceptationis tractandae rationem, luculenter descriptam intuemur. Placet praecipue L. III. quo modus lites feudales finiendi sapienter praescribitur. Tandem Koenigium quoque de Koenigsthal V. ill. bene de lectoribus meritum fuisse iudicamus, propterea quod non modo in universo opere apte digerendo versatus est, verum etiam indices reales diligenter contextos adiecit.

PARTE egregii Operis ALTERA, quod instituit illustris Senkenbergius, (nimirum, ut inchoatum Iuris Germanici corpus plenius perficeret, atque eo fini scienter varia membra undique dispersa colligeret, quo apta partium compositione corpus efficeret pulchrius,) id iam intelligentissime continuat. In Praefatione summam libri, in brevi veluti tabella depinxit Ill. Senkenbergius, quam propius intueri iuvabit. Ad rem iudiciariam clarius illustrandam hancce partem in primis esse accommodatam, §. 2. monet, quae quantis difficultatibus huc usque fuerit impedita, neminem fugit. Iurisdictio in centenariam et fundariam §. 3. dividitur, cuius regundis finibus aptissimum se iudicem praebet. De advocatia eorum, qui rebus imperii praeerant, variaque eorundem iurisdictione, §. 5. exponitur. Ad iura Vogteica refert ius comitatus §. 6. quod cum centena arctissime olim cohaesit; atque ius tertium *das Vertrittheilungerecht*, quo scilicet centenae domini in fundo alieno tertiam feram et tertiam arborem sibi vindicarunt. Quam damnosa sit iurium patriorum ignorantia, luculento exemplo §. 7. probatur. De iure Imperatorum, comitum potestatem restringendi, §. 8. praeclare A. agit. Iura forestorum regionum, in primis Marcae Budingensis, Imperatoribus competentia, et naturam mortuarii §. 10. 11. illustrat. Quae norma civitatibus in
magi-

magistratibus creandis observata sit, §. 12. declarat, variosque civium ordines attingit. Haec omnia docte descripta legisse lectorum intererit, quae quidem subiunctis a p. 29-47. documentis optime confirmantur. Additur V) Collectio diplomatica manuscripta, de rebus civitatum et colonariis, ad illustrationem Libr. IV. iuris Caesarei, quae tanto acceptior harum rerum studiosis videbitur, quo plures vetustatis mores explicat. Quaedam hic delibasse suffecerit. Sic p. 5. diversos burgensium ordines, p. 6. operas a civibus exactas, antiquam in ius vocandi rationem p. 10. marcae Buringensis privilegia p. 11. seqq. animadvertimus. Commendamus praeceteris documentum ordine octavum, propterea quod iudicii haud indicti, (*eines ungebotenen Dinges*), veram indolem, Scabinorum iuramenta, transactionis formulam, varia decimarum genera, aliaque scitu admodum utilia proponit. Habent hic Francofurtenses, unde iurium suorum origines petant. Qui vero sollemnes Scabinorum sententias cognoscere cupiunt, hi documento nono ac decimo haud parum delectabuntur. Iudicii alicuius, *Grubengericht* dicti, notitiam suppeditat documentum XII, quod quidem rectius *Vrugen-Gericht* scribi, non temere coniiicit Perill. interpres. Subiungitur VI) Scitum Frigraviorum, sub Imperatore Ruperto, anno 1405. confectum, eque codice manu descripto expressum. Cum iudiciorum secretorum ratio nondum satis sit liquida, haec enunciata vix nostris praeconiis egent. VII) Reformatio iudicii secreti Westphalici. Est imperante Sigismundo anno 1437. conscripta, multumque ad iudicia Westphalica probe intelligenda facit. In causis potissimum Frigravorum iurisdictioni subiectis occupatur. VIII) Codex legum et consuetudinum iudicii Westphalici summae sedis Tremoniensis. Depromptus est ex tabulario Nordlingensi, et iudicio sagacissimi Viri saeculo XV. collectus. Sera admota fuit, ne ab iis, qui hifce sacris nondum initiati essent, inspiceretur. Omnibus, praeterquam Scabinis arcani iudicii, lectione fuit interdictum. Iam vero laetamur, haec arcana in usum iurisprudentiae, a Perill. Con-

filiario esse evulgata, cum antiquis institutis mirifice infer-
viant. Ut etiam omittamus, de iuramento, tactis sancto-
rum reliquiis, de impedimentis legitimis, multa inesse doctis
ingeniis digna: id plane non praetereundum, quod tam iu-
dicum liberorum munus, eiusque graviora officia, quam
quaestiones ad eos maxime pertinentes, p. 91. 98. excutian-
tur. IX) Ordinatio iudicialis Hassiaca. Annum prae se fert
1455, auctore Ludovico Hassiae Landgravio condita. Non
inutile aut iniucundum erit hic p. 142. videre, qua via in
causis hospitem disceptandis processum sit. Ius pignus ca-
piendi debitoris dominio subiectum p. 143. ludendi impro-
bus mos p. 144. sistatur. X) Annexus est liber iudiciarius
sive *Gerichtsbüchlein*, saeculo XV, ut videtur Perill. Auctori,
compolitus. Te tuem libellum magnae dixeris utilitatis,
cum formulae iuris Romani sollemniter in iudiciis pronun-
ciandae, patrio sermone indutae, proponantur. Quibus no-
minibus tunc honores insigniti fuerint, ex p. 148. apparet.
Accessit index rerum praecipuarum hac parte contentarum,
diligenter factus, librique usui accommodatissimus. Etsi
vero scimus, festinationem omnem libro tali, qualis hic est,
noxiam futuram: tamen rei litterariae, atque Historiae Ger-
manicae in primis commodo, vehementer optamus, ut vi-
dere nobis consummatum opus brevi tempore liceat.

*PLANTARUM AMERICANARUM FASCICULI
decem, continentibus plantas, quas olim Carolus Plumierius
Botanicorum princeps detexit, eruitque, atque in insulis
Antillis ipse depinxit. Has primum in lucem edidit,
concinnis descriptionibus et observationibus aeneisque
tabulis illustravit, IOANNES BURMANNUS, M. D.
Athenaei illustris, et in horto medico Amstelædamensi
Professor Botanices, Academiae Caesareae Naturae cu-
riosorum Socius, Regiaeque Societatis Scientiarum
Upsaliensis Collega.*

Amstelædami, sumptibus Auctoris, ab anno 1755. ad annum
1760. 1. Alph. 16. pl. tab. aen. CCLXII. in fol.

Nov

Non defuerunt quidem Clarissimi Botanici, qui post detectam Americam plantas etiam huius terrarum partis disquirent, et describerent; inter eos vero praestantissimus omnino dicendus est *Carolus Plumierius*, anno quadagesimo sexto superioris seculi Massiliae natus. Hic enim licet vitae religiosae se devovisset, tamen et rem herbariam studiose coluit, et plantarum amore captus, novasque visendi desiderio, sexies, triplici itinere, infido mari se commisit, immo iam sexagenarius quartum iter meditabatur, cum Gadibus pleuritide correptus anno huius seculi quarto diem obiit supremum. Hic certe Tournesortii amicus, qui vere Tournesortius Americanus dici meretur, non tantum plantas exoticas accurate observavit, descripsit, delineavit; sed etiam ex veris historiae naturalis fundamentis diiudicavit, et ad genera et species reduxit; dignus ideo inventus, qui a Magno Galliae Rege Ludovico XIV. titulum et stipendium Botanici regii obtineret. Descriptio multarum plantarum americanarum, gallico idiomate, figuris quoque plantarum expressis ornata, iam seculo superiori, et sub initium huius seculi, et nova plantarum americanarum genera, ad normam institutionum Tournesortii elaborata, et tractatus de Filicibus americanis, gallico idiomate conscriptus, prodierunt.

Ex his scriptis a nobis allegatis merita Plumierii in rem herbariam iam abunde patent, sed in Bibliothecis Parisinis academiae regiae scientiarum et R. R. P. P. Minorum, ex quorum ordine erat Noster, variae plantarum et aliarum rerum naturalium icones et descriptiones latent; et miramur omnino, neminem inter Gallorum Botanicos per semi seculum de iis eruendis et edendis cogitasse, cum tamen ad explicanda et illustranda nova plantarum americanarum genera multum conferre potuerint. Inter alia etiam laborum Plumierianorum specimina, icones, quas praefens opus nobis exhibet, in Bibliotheca regia asservabantur: harum exempla, a pictore regio Aubriet ad prototypum ducta, Boehavii curante Vaillantio acceperat; et licet icones tantum vulgaribus nominibus a Plumierio adscriptis insignirentur, nec
veris

veris descriptionibus illustrarentur, tamen et Ill. Linnaeus, has plantas perlustrans, varia in speciebus plantarum definiendis inde depromsit adminicula, et dignam iudicavit collectionem, quae in usus publicos ederetur. Duos hos codices, qui quingentas et octo plantas delineatas continent, post obitum Boerhaavii in auctione publica magno satis pretio acquisivit Cl. Burmannus; et cum perspiceret, genera plantarum americanarum his ipsis editis speciminibus in meliorem ordinem disponi et defini, non tantum studio suo, sed et sumptibus necessariis impensis, editionem operis ita praestitit, ut decem fasciculi, quinquennio, haud interrupto ordine prodierint.

Et quis melius hunc laborem suscipere poterat, quam Cl. Editor, quippe qui a multis iam annis in Thesaurio Ceylanico, Herbario Amboinensi, et Decadibus plantarum africanarum edendis, occupatus, omnes scriptores, qui exoticarum plantarum delineationes et descriptiones exhibuerunt, attente perlustravit, et simul culturam exoticarum plantarum in horto medico Amstelaedamensi direxit. Quoniam vero iconibus plantarum non nisi nomina plantarum a Plumierio adscripta et apposita erant, et genera et species ad modernum historiae naturalis statum disponi debuerunt. Praemisso itaque nomine Plumieriano, plantas, quae sub eo genere non collocari poterant, ad aliud et rectius retulit, et synonymis additis illustravit, servato quidem, ubi id fieri poterat, nomine in speciebus Linnaci exposito, vel addito novo nomine, ex natura et forma plantae concinnato. In varietatibus definiendis signa specierum inter se attente comparavit, breves descriptiones partium plantae addidit, et observationes nonnullas adiecit, quae historiam plantarum praecipue, attamen et nonnunquam vires et proprietates, concernunt. Monendum tamen est, Cl. Editorem varias icones, quae in aliis scriptoribus iam luculenter descriptae et delineatae sunt, omisisse: v. c. Phaseoli varias species, Parkinsoniam, Ruelliam, cet.

Icones quidem vel ramos plantarum, vel integras plantas, naturali magnitudine expressas, sistunt, et habitum plantae cum flore modo exprimunt. Et licet minores florum partes non ubique, ut quidem desiderari posset, sistantur, et stamina et styli haud raro deficient: tamen ad praecipuas vegetabilium partes declarandas omnino sufficiunt. Cum figurae tantum lineis circumscriptis indicentur, nec omnem ornatum artis exprimant, incompletae quidem videri possent; qui vero perpendit, figurae limites praecipue attendi debere, et numerum, magnitudinem, situm, nexum, et proportionem partium ex his elucescere, de utilitate huius operis iam satis persuasus esse poterit.

Licet vero studium Cl. Editoris in has icones Plumierianas non satis laudandum sit, optandum tamen est, ut aliquis ex Galliae Botanicis Antillas insulas petat, et opus hoc porro perficiat, addendo imprimis accuratiores florum descriptiones, ad genera stabilienda et emendanda necessarias. Nos ex universo hoc opere passim excerptas observationes, et, quo ratio totius operis pateat, Caesalpiniae, quae tabula sexagesima octava delineatur, descriptionem, ut exemplar, primum proponimus.

Caesalpinia polyphylla, aculeis horrida. Plum. nov. Gen. p. 28.

CAESALPINIA foliis duplicato pinnatis, foliolis obovatis, quatuor iugis, floribus spicatis.

Caesalpinia foliolis obovatis integerrimis. Linn. Spec. pl. p. 380. no. 1.

Pseudo-Santalum croceum Sloan. Cat. pl. Jam. p. 213. Hist. Jam. Tom. II. p. 184. Catesb. Hist. Carol. Tom. II. Tab. 51.

Planta arborea, spinis vel aculeis numerosis, brevissimis, simplicibus, horrida.

Folia duplicato pinnata, foliola subovata, integerrima, venosa, quatuor utcumque paria, nec retusa vel obverse-ovata ut in Catesbeii icone.

Flores in spicam collecti, monopetali, anomali, iuxta iconem pentandri, cum iuxta Linnaei systema decandri deberent esse, quorum pistillum in tabula separatim exhibetur.

Legumen planum, acuminatum, glabrum, polyspermum, fabas continens oblongas, striatas, uti in dissecta et aperta filiqua conspiciuntur. Vid. Ludwig. Definit. gener. pl. p. 313. no. 1049.

Observatio. Post Plumierii genera edita, in quibus hanc unicam modo receisset, plures iam innotuerunt huius generis species, quarum quatuor habet Linnaeus in speciebus l. c. Caeterum hoc genus in memoriam magni Andreae Caesalpini nomen suum obtinuit, qui Romae inclaruit scriptis suis, ac praecipue Historia plantarum, quae impressa est Florentiae 1583. in quarto, tum et libro de metallicis Romae 1596.

Fig. 2. Sida foliis subrotundo cordatis, acuminatis, integerrimis, cum Abutilo Periplocae acutioris folio, fructu stellato Dillenii proxime convenit: licet enim Plumierii planta caule magis villosa sit, tamen haec differentia forte loco natali adscribenda est, easdem plantas tamen et Royenus et Linnaeus distinxerunt.

11. Alpinia, in toto habitu modoque crescendi, Zingiberi similis, facile declarat, aromaticis herbis esse annumerandam, quales sunt Cardamomum, Amomum, Zedoaria, Zingiber, Galanga, similesque; mirum tamen est, aromaticam, hanc plantam adeo raram et parum cognitam esse, ut reliqua aromata; forte inter minores Zingiberis species refertur, ut ex Sloanaei citato synonymo patet.

26. Ari species, quarum plures hic adducuntur, rarissime flores proferunt: cum enim fibrillae radicales in caule copiosius propullulent, propagationis officium suscipiunt, inde etiam fit, ut plantae tales rarius florentes saepe steriles dicantur. Interdum tamen tanta vis est vegetationis, ut, fibrillis copiosius erumpentibus, tamen et flores protrudantur, licet in hoc quoque casu fructus vix perficiantur. Tanta vero specierum, quae ad Aium et Dracontium pertinent, cohors

cohors est, ut ob summam, quae inter eas intercedit similitudinem, exercitatum ad eas dirimendas exigat Botanicum.

A Tabula quadragesima quarta ad octavam usque plures Bignoniae species delineatae exhibentur, has Plumierius in scandentes et arboreas distinxit. In Bignonia scandente bifolia et trifolia, ligno cruce signato, peculiaris dispositio medullae in caule attentionem meretur, transversa enim, et ideo ad crucis formam se decussantia, ligni strata contextum cellulosum medullae disponunt, et forte illa conformatio hic attendenda est, quam in septis nodorum ex densiore fibrarum coniunctione deprehendimus. Pag. 44.

Bucephali definitio imperfecta traditur a Plumierio, cum in planta relativa non nisi pistillatum florem depinxerit, ovario nimirum duos stylos, cornuum instar, emittente, fructus ipse sit bacca ovata oblonga. Occasione autem a nomine desumpta, Cl. Editor in illa tabula fructum aliquem siccum, caput hubulum quodammodo referentem, simul delineavit: est vero ignotae arboris Sinicae fructus laevis, fuscus, tuberculatus, utrinque processum, cornu instar inflexum, emittens. Semen unicum ei inesse, ex sono per agitationem excitato, concluditur. 55.

Camara, quae Lantana foliis oppositis caule inermi ramoso floribus capitato umbellatis dicitur, et vulgatissima, et notissima planta Americae est. Cum per furculos et ramulos facile propagetur, in hortis quoque nostris crebrius deprehenditur. Difficile tamen est, vel ex descriptionibus exoticarum plantarum, vel ex observatione earum quae apud nos coluntur, species accurate definire: nam et spinosae et non spinosae gradu tantum differunt, foliorum praeterea figura et florum color maxime variantes deprehenduntur. 59.

Variae Smilacis species hic exhibentur, ex quo genere et Chinae et Saffaparillae radices in officinis satis notae depromuntur. Veram quidem Chinae radicem et plantam totam Cl. Editor alibi, in Auctuario nimirum herbarii Amboinensis, egregie delineavit et descripsit, sed Smilax quoque caule inermi, tereti, foliis inermibus caulibus cordatis, rameis 72.

ovato oblongis, licet China spuria nodosa Plumierio dicatur, radices tamen sistit, quae cum vera China vel confunduntur, vel et loco huius adhiberi possunt. Idem valet de Saffaparillae radicibus, quae ex reliquis Smilacis speciebus hic depictis depromuntur, et ut modo crescendi, sic etiam viribus maxime convenire videntur.

Pag. 87.

Cornum racemosam trifoliam et quinquefoliam foliis foraminulatis, egregium fruticem, describit Plumierius, quem iure suo ad Elemiferae species reducit Cl. Editor, et praeter plantae accuratam descriptionem, generis quoque definitionem sequentem addit. Panicula terminatrix ex variis racemis componitur, perianthium est quadripartitum, minimum; corolla quatuor petala oblongiuscula sistit, filamenta quatuor subulata, brevissima, antheras oblongas sustinent; Ovarium ovatum stylum brevissimum sustinet stigmate obtuso tetragono ornatum; bacca subrotunda unilocularis semen unicum, subrotundum, osseum continet.

92. Plantae spinis horridae per culturam in hybernaculis nostris spinas has ita exuunt, ut mitissimae fiant, et nulla ferme spinarum vel aculeorum vestigia relinquunt: accurate hoc describitur in Solano, caule aculeato fruticoso foliis lanceolatis angulosis, in qua etiam planta folia prius profunde sinuosa, aculeata, et rigida sunt, quae dein observantur integerrima, duplo latiora, laete virentia ac glaberrima. Hanc mutationem etiam in calidis regionibus interdum evenire notum est, hinc Erythrinam inermem foliis pinnato ternatis, sinuoso ovatis, floribus spicatis, licet spinis careat, ad Corallodendri spinosi varietates tamen referendam esse, non dubitat Noster.

97. Coronae folis multae species ad Asteriscos, et ex recentiorum definitionibus melius ad Buphthalmos referendas esse, certum est. In his tamen generibus, quorsum et Rudbeckia referenda, ad semina praecipue respiciendum esse illico patet, quae cum in nostris iconibus non semper accurate expressa sunt, veram plantarum definitionem haud admittunt.

Dorste-

Dorstenia ratione floris et fructus multa cum *Ficu* communia habet. Summitati enim scapi infidet placenta carnosae, sinuosa, florifera, stamina et styli numerosissimi vix factis definiendi, receptaculum hoc commune postea sustinet femina multa subrotunda acuminata. Prima species, quam Plumierius Spondylii folio, *Dentariae* radice, Cl. Editor vero *Dorsteniam* foliis lobatis scapis radicatis appellat, radicem habet instar *Cyper*i tuberculosa ac nodosa, fibrillis lateralibus undique emissis, est vera *Drakena* radix sive *Contraerva* officinarum. Haec planta placentam floriferam habet quadratam et sinuosam. Alteram speciem, quae radice fibrosa est, et quam Plumierius ad *Parietariam* refert, Cl. Editor appellat *Dorsteniam* foliis ovatis, dentatis, pedunculis caulinis. Pag. 109.

Et flore et habitu elegans planta est *Cranioalaria*, quae a *Gesneriae* speciebus omnino separanda est, habet enim calycem longum, patentem, profundius quinquidum, corollae speciosae monopetalae irregularis laciniis fimbriatas et punctatas, et fructificationem prorsus singularem, nux enim, *cranium* alicuius ferae repraesentans, nomini generico imponendo occasionem dedit. 128.

Guaiabaram Plumierii Cl. Editor ex observatione Brownii, qui characterem in viva planta definivit, ad *Coccolobin* reduxit, cum enim flores in racemis axillaribus proferat, octo stamina pistillum triquetrum et baccas monospermas obtineat, et petioli florum circa caulem instar vaginae ducantur, Linnaeus ad *Polygoni* genus retulerat. 137.

Ochnae, quam Plumierius *Iabotapitam* dicit, duae sunt species, quarum prima *Bockaerae*, altera *Malkaerae* nomine Cingalensibus venit: utramque sub una specie coniunxit Linnaeus; quoniam vero huius folia latiora, magis ovata et subtiliter ferrata, flores non spicati sed congesti, et fructus simplices olivaeformes sine excrescentiis deprehenduntur, genere etiam diversas plantas esse Cl. Editor iudicat. 147.

Icago fructu ex albo rubescente Plumierii ad *Chrysobalanum* Linnaei et Brownii referenda est, fructus tamen colore variat, 151.

variat, nunc flavus, nunc niger, nunc purpureus deprehenditur. Huic plantae Linnaeus in speciebus suis adiunxit Myrobalanum Sloanei in Hist. Iamaic. Tom. II. p. 126. hic tamen folia pinnata habet, et a priori toto coelo differt.

Pag. 159.

Plures adduntur Malpighiae species, et egregiae observationes adduntur, elegans tamen hoc plantarum genus nondum satis definiri potest. Malpighiam aquifolii amplioribus foliis, quam Cl. Editor foliis lanceolatis, dentato spinosis, alternis, appellavit, non satis definire potuit, cum tantum quaedam folia a Plumierio delineata fuerint, inde forte ad Mancanillam aquifolii folio, quam paulo post describit, pertinere videtur. Mancanillae vero, quae ad Hippomanem pertinet, duae species afferuntur, prior Hippomanes foliis subulatis, dentato spinosis, et altera Hippomanes foliis ovato oblongis, serratis, basi glandulosis.

171. Sub Helleborines genere multas complectitur plantas Plumierius, quae nec habitu, nec flore conveniunt. Ex hexapetalis irregularibus plurimae sunt, et Orchides et plantas congeneres complectuntur, et difficulter in genera varia dispeſcuntur, multo magis in Americanis plantis, cum Epidendron quoque accedat, cuius copiosae species sunt. Has quidem plantas quantum fieri potuit ad sua genera reduxit, et species distinxit Cl. Editor.

185. In Cacti speciebus ob florum egregiam convenientiam facilius succedit generis definitio, ad quod Cereus, Opuntia, et Melocactus referuntur, quarum species plures hic delineantur.

199. Tres Muntingiae species Plumierius proposuit, inter quas prima folio sericeo, molli fructu maiore, vera est et unica generis huius species, egregie hic delineata et descripta; secunda species folio Corni fructu minore, ad Rhamnum omnino referenda erat; tertia species folio Ulmi aspero fructu minimo glomerato, habitu suo cum Ulmo quidem convenit, ad quem etiam a Linnaeo refertur, cum tamen fructus sit bacca, et hanc speciem ad Rhamnum rerulit Cl. Editor, et Rhamnum inerme foliis ovato oblongis, scabris, ser-

ferratis, floribus axillaribus, solitariis, fructu pedunculato, appellavit.

Palmarum species, quarum plures in hoc opere delineaverat Plumierius, neglexit Cl. Editor, partim quod et in aliis scriptis, quae hoc seculo prodierunt, traduntur; partim quod ipse completum aliquod opus de Palmis meditatur, ad quod perficiendum ei vires et otium apprecamur: ipse enim insignem exoticarum plantarum copiam possidet, et in his disquirendis iam multos annos consumsit. Pag. 206.

Quindecim Phaseoli species Plumierius in hoc opere exhibuit: Cl. Editor vero eas, quae iam satis notae erant, omisit, et tres tantum ad sua vera genera reduxit. Prima est Dolichos foliis integerrimis, caule nudo, leguminibus articulatis, pubescentibus, radice crassa tuberosa. Haec species non tantum ob radicem esculentam notatu digna est, sed caractere a Phaseolis immo a Dolichis diversa, et ad novum Zoophthalmi genus a Brownio descriptum, referri posset; secunda species est Glycine caule piloso, foliis ovato oblongis, leguminibus cylindricis, hirtis, aduncis. Haec species ad Terannum Brownii forte referri posset, et in legumine apice adunco instar unguis avis instructo caractere specificum singularem sinit. Tertia species est Dolichos caule hirsuto, foliis ternatis, eroso dentatis, leguminibus hirtis, articulatis. 214.

Rivina floribus corymbosis, foliis lanceolatis integerrimis, nova species est, et ut varietas considerari nequit, haec enim cognita racemos simplices axillares ac folia cordato-ovata habet, et in Hort. Amstel. Tom. I. tab. 66. optime delineatur. 237.

Ximenia aculeata, flore villosa, fructu luteo, quam foliis solitariis dicit, flore campanulato, monopetalo, tripartito, aliisque characteribus satis cognoscitur; altera autem species foliis quaternis verticillatis conspicua, quae Au-Caragna Recchi appellatur, ex fructus quidem convenientia huc refertur, sed cum flores deficient, accurate definiri nequit. Arbor odorata et gustu acris dicitur, et gummi, quod ex ea fluit, 160.
Ca-

Caragnam vocatur, iisdemque viribus valet, quibus Tecmahaca, sed vehementioribus.

VITA GUSTAVI ADOLPHI, MAGNI, REGIS Sueciae, a WALTHERO HARTIO, Anglico sermone primum descripta, quam in linguam patriam convertit M. GEORG. HENR. MARTINI, praefatione variisque animadversionibus auxit IO. GOTTL. BOEHMIUS, Historiograph. Sax. atque Histor. in Academ. Lips. Prof. Publ. Ord.

Tomus I. Lipsiae, apud Dykium, Alph. 4. c. f. aen. in 4.

Si virorum excellentium laudes posteris commendare semper praeclarum videbitur, tanto iustioribus afficietur praeconiis S. R. Hartius, Canonicus Vindeforientis, quanto accuratius atque elegantius in describenda summi regis Gustavi Adolphi vita versatus est. Contigit regi dignus tantis virtutibus praeco, omnibus ad tale opus conficiendum subsidiis optime instructus, cuius dicendi praestantiam, ingenii acumen, subtiliter iudicandi sollicitiam, doctissimus quisque comprobabit. Quo in opere perficiendo ita elaboravit Boehmius V. Clar. ut quae deerant, suppleverit, vitiosa correxerit, omnesque veritatis cupidos sibi magnopere devinxerit. Praemisit in praefatione multa scitu iucunda, simul Heinsii Grotiique studium, Gustavi merita ad posteros transmittendi, tangit, qui aliis negotiis distenti, propositum deferere coacti sunt. Multis inerat desiderium maximi regis res gestas narrandi, si necessariis subsidiis haud destituti fuissent. Expectavit igitur digna materia doctissimum Hartium, qui sui propositi rationes reddidit, scienter admodum, in praefatione omnibus historiae deditis profutura. Sed iam propius excelsi animi imaginem, a perito artifice expressam, intueri iuvabit. Ab initio rem orditur Auctor, diemque natalem sui regis, qui in nonum mensis Decembris anni 1594 incidit, p. 2. repetit, avi Erichsoni cognomine Wafae probe inemor, quem 1528. diademate regio ornatum, anno vero 1560. rebus humanis ereptum, constat.

Paren-

Parentem quoque Carolum, Sudermaniae ducem, nominat, deque eo varia, quae scire interest, refert. Id primo de Gustavo memorandum, quod ab ineunte aetate omni liberali doctrina imbutus, multarum linguarum admodum peritus fuerit. Quo studio tantum effecit, ut et latinam optime calle-ret, et aliis bene uteretur. Non minus corpus, quam ani-mum exercuit, omni labori tolerando mature assuefactus, ne mollitiae naturae robur enervaretur. Primum fortitudinis specimen edidit in Christianopoli, quam, periculis supera-tis, vi occupavit. De bello Danorum Suecis indicto, deque Caroli insignibus plane virtutibus, Auctor p. 11. seqq. re-ferit. Post obitum Caroli, exeunte anno 1611. Gustavus regnum adit, fidem de salute populi curanda firmat, virum-que eximiis dotibus praeditum, Oxenstirnum, laborum sum-mit socium. Bellum cum Danis feliciter gerit; ne tamen fortunae varietatem experiretur, pacem cum ea gente com-ponit. Quibus conditionibus pax restituta, vide p. 36. Cum Batavis de commerciis augendis foedera init, novisque san-ctiionibus patriae prospicit, p. 38. Iuvat profecto, decreta sapientiae plena perlegere, ab Auctore p. 43. recensita. Ar-ma capit adversus Russos, mox tamen intercedente Iacobo I. Rege Angliae reconciliatos, p. 44. Quomodo cum Polo-nis certaverit, p. 54. seqq. fuse enarrat Hartius, eiusque belli causas repetit paullo altius. Coorto incendio, ignis furorem praecipiti saltu effugit, p. 64. Postero anno 1619. Holmiam regreditur, rebus maritimis in posterum magis firmandis, reiique militari emendandae maximopere intentus, p. 65. Nec id tacuit noster Hartius, eum, quod a multis traditur, ficto Garsii nomine peragrasse Germaniam. Qui-dam Patavii operam dedisse litteris perhibent. Alii in Vi-tembergensi Academia studiis variis deditum referunt, quod Boehmius V. Clar. p. 72. de eius filio naturali Gustavo ac-cipit. Iunxit sibi sociam vitae Mariam Eleonoram, Geor-gii Wilhelmi, Electoris Brandenburgici sororem, feminam et venustate corporis, et dotibus animi excellentem, cuius matrimonii rationem docte reddit Boehmius p. 73. Ex hoc

coniugio duas suscepit filias, nomine Christianas, unam anno 1623, alteram 1627. Prior vix annum egressa obiit, posteriori ab ipsis regni Ordinibus regnum destinatum. Iam pacem tentat cum Polonis, quam cum isti detrectarent, cum numerosis copiis Rigam, Livoniae caput, obsidione cingit, p. 79. Quae res etsi ab initio parum prospere cederet, tamen eum a proposito haud avocavit. Hic omnibus fortunae telis corpus suum obicit, credens, observante p. 82. Boehmio, haud facile accidere, ut reges in proeliis cadant. Fortiter impetus hostis obsessi sustinent, donec vi maiore coacti se dedunt, regisque incredibilem prorsus clementiam laudant, p. 86. Varias dein urbes, interque eas Mitaviam, capit, quae, uti tota Curlandia, probe monente Boehmio p. 90. clientelari nexu Polonis fuit obstricta. Principio anni 1622. regis frater e vita discedit, quo casu iste graviter percellitur. Milites in hiberna reduxit in Sueciam, novumque de rebus, quae utendo consumuntur, exigit tributum, ut belli sumtus eo facilius sustineret, p. 91. Ab incolis Gedani postulat, ne inducias turbent, futura callide coniciens, p. 94. Interim Musis prospicit, Universitatem Upsaliensem redivitibus auget, atque Aboae Gymnasium, non vero Academiam, condit, p. 97. Quibus honoribus affecerit Io. Scyttium, eloquentiae magistrum, a quo ipse profecerat, admonuit Boehmius p. 98. Magni quoque fecit Grotium, cuius de iure belli et pacis libros assidua lectione contrivit. Quanti contra Grotius Gustavi virtutes aestimaverit, ex Boehmio p. 99. cognosci potest. Anno 1625. Ordines Sueciae de perpetuo militando deliberant, pecuniamque necessariam subministrant, p. 110. Magna classe Livoniam Rex ingreditur, et quamquam felici cursu omnia superaret, tamen ad pacem inclinatur. Quod negotium Oxenstirnio mandat. Hic utitur Hornio et Salvio, de quo conferas Boehmum p. 115. Cum Polonis proelium committit, victorque discedit, p. 116. seqq. De agrestibus Ruthenicis, vulgo Cosacis dictis, vide p. 119. seqq. Ineunte Februario 1626. Pillavia, ad Electorem Brandenburgicum pertinente, potitur; quod cum praefecto, cum

ab aliis, tum ab Auctore, vitio vertitur, rectius eum Boehmius omni suspicione liberat, p. 125. Multae urbes se dedunt, facitque rex progressionem omnium opinione longe celeriores, p. 136. De Christina filia regis A. duriora profert, a Boehmio humaniter mitigata, p. 147. Peregrinos in regnum invitat, pulsisque aditum patefacit, Edicto 1627. evulgato, p. 148. Qua fortuna cum Polonis conflixerit, vide p. 153. Vulnus inflictum forti animo tulit, regiaque plane virtute contempsit, p. 156. Ineunte anno 1628. Prussiam denuo repetit, hosti obviam processurus. Hoc anno Gedanenses cum Suecis pugnasse putat Hartius, quam vero pugnam Boehmius, ex locupletissimorum testium sententia, in superiorem annum reiicit p. 163. Gedanum tandem deserit, impetu potius imbris, quam hostis, repulsus. Nec praetermittendum, eum, oppidulo Suecico occupato, virginum matronarumque pudicitiae consuluisse, p. 178. Si quis velitationes legere gestiat, inspiciat p. 179. seqq. Wallensteinii rerum gestarum magnitudine satis notus, variam iacturam patitur, p. 183. seqq. Lubecam Legati a Caesare regeque Daniae mittuntur, postque diurnas acresque disceptationes pax redditur, p. 193. Huic loco de Ferdinando II. multa ad contexendam huius aetatis historiam immiscet lectu omnino necessaria, p. 194. seqq. Bellum cum Polonis continuatur, quibus cum decem millibus Arnhemius succurrit, p. 207. Succos variis pugnis fuisse attritos, ipsumque regem vix mortem evasisse, p. 216. seqq. ingenue A. fatetur. Sunt, qui Gustavi temeritatem reprehendant, quorum a reprehensionibus cum Auctor Rever. tum Cl. Boehmius eum vindicant, p. 221. Arnhemius multis gravatur suspicionibus, imperioque abit, p. 225. Iam Gallia se interponit, bellum amice compositura. Idcirco Legatorum conventus indicitur, cuius sollemnitates exposuit Boehmius p. 227. Consentunt de induciis per sexennium, quae tamen postea ad XXI. annos prorogantur. Suecis cum Polonia in gratiam redeuntibus, miles caesareus, duce Arnhemio, in Germaniam regreditur, p. 231. Arnhemii

laudes et vitia congeffit Auctor p. 232. Gustavus Proceres totius regni convocat, sua de bello Germanis inferendo consilia proponit, eorumque mentem explorat, p. 236. Quibus cum nonnulli repugnarent, Rex orationem maiestatis plenam habuit, quam p. 238. expendisse non poenitebit. Annus 1630. variis fortunae casibus insignis habetur. Galli foedera suadent, plenaque concordiae mandata iniungunt Charnacio, de quo adeas p. 240. Sanctionem Ordinum Sueciae de bello in Germania gerendo, descriptam legimus p. 242. 243. Auctor Gustavum, Germaniae fines intrantem, tamquam fidelis comes secuturus, p. 245 - 263. rerum praeteritarum memoriam, quae viam quasi futuris inceptis praepararant, inde a centum annis repetit. Rex ad Electores Imperii dat litteras, quarum summam vide p. 266. Gustavus foedera appetit, auxiliaque sibi adiungere studet, p. 269 - 274. Abitum parat, filiam Optimatum amori commendat, magnoque sui desiderio, tabulis testamenti antea scriptis, patriam relinquit, p. 275. Primo impetu insulam Rugiam occupat, fufis Caesaris copiis, p. 277. Quibus causis ad bellum suscipiendum motus fit, publico libello explanat, p. 282. seqq. Classe in quatuor acies tributa, Usedomiam invehitur, p. 288. Quibus opibus valuerit, quae adiumenta ad magna suscipienda adhibuerit, qua clementia victos complexus fit, 291 - 298. Auctor praeclare monstrat. Opportuno tempore bellum avertit in Germaniam; facile tamen, quod probe animadvertit Boehmius p. 300. animo prospiciens, fore, ut a Principibus, quorum mentem penitus noverat, adiuveretur. Multum profuit Torquati de Comitibus negligentia, p. 304. seqq. Dum in potiunda Pomerania occupatur, Ratisbonae comitia electoralia celebrantur, magnifico quidem apparatu, sed multorum querelis atque invidia. Quae tunc acta, p. 308 - 319. diligenter memorantur. Res Angliae Arnstrutero expediendae fuerant commissae, qui, quantum supplicis querelae ad Imperatorem detulerit, vix dici potest, p. 321. Non ingratum fore existimamus lectoribus, Rusdorffii, negotia Palatina curantis, egregias

gas virtutes p. 323. debitis praeconiis condecoratas, lege-
 re. Hic Hartius paullum divertit, sine legentium incom-
 modo, deque Friderico V. Electore Palatino, multa ad hoc
 tempus spectantia, interserit, eademque haud vulgaria, p.
 326-339. Pariter Brularti, legati Gallici, et P. Iosephi Ca-
 pucini sollertiam, p. 340. testatur. Nuncius de adventu exer-
 citus Suecici in Germaniam, omnes fere vehementissime
 commovet. Wallensteinio adimitur imperium, cuius in lo-
 cum Tillius surrogatur, p. 347-350. Inter haec Rex co-
 rona cingit Stettium, cumque duce Pomeraniae paciscitur:
 quo facto ceteras quoque urbes in deditionem accipit, p.
 355-362. Fata plurium misere trucidatorum, nemo sine
 sensu doloris p. 365. seqq. perleget. Qua fortitudine et
 prudentia Gustavus insidias vitae structas evitaverit, erit
 operae pretium p. 372. seqq. cognoscere. Posteaquam in
 Ducatum Megapolitanum viam sibi patefecerat, pedem ibi
 firmiter figit, a nimumque de occupata hac provincia perspicue
 explicat, datis ad Electores Imperii, atque reges varios, epi-
 stolis, p. 385. Urbis Magdeburgi calamitates vivis depin-
 git coloribus Auctor p. 388-391. Nec Suecis fortuna
 semper eadem contigit, quod ex p. 392. seqq. optime
 perspicitur. Princeps Brandenburgicus animum neutri bel-
 lantium addictum libere profitetur, p. 396. Sueci Col-
 bergam obside st, et, postquam ancipiti Marte esset utrimque
 pugnatum, certis conditionibus accipiunt, p. 398-404.
 Pietatem Gustavi, inusitatamque clementiam, Boehmius no-
 vis testimoniis p. 408. confirmat. Nec hiems progressus
 Gustavi morabatur; quod exemplis urbium hoc tempore vi
 expugnatarum, p. 409. seqq. confirmatur. Anno 1631. cum
 Gallis foedus de praestandis subsidis iungitur, p. 424.
 iam, impedimentis remotis, Francofurto ad Oderam Rex
 appropinquat, moxque militum ardore capit, p. 446-456.
 Tillius iusto decernere proelio avet, cuius tamen dubio
 eventui Rex fortunam committere nondum voluit. Crofnam,
 Brandenburgum, aliasque urbes sibi subiicit, de quibus con-
 ferat p. 457-462. Cum Electore Brandenburgico
 H 3 ipse

ipse deliberat, et cum eo ita convenit, ut potestatem haberet, Custrinum ac Spandaviam praesidiario milite firmandi. Principes plures vocat Lipsiam, ut ibi de communi salute ageretur, in quam urbem multi concurrunt, amica consilia collaturi. Quae hic loci tunc memorabilia acciderint, ea omnia copiose Noster p. 470 - 481. enarrat. Saxo foedus cum Sueco ferire detrectat, ex causis a Boehmio p. 476. docte allatis. Tillius Magdeburgum cingit, atque funditus evertit. Excidium, graviter descriptum, dolemus, p. 496 - 514. Rex Sueciae severioribus legibus militum licentiam cohibet, et Gripswaldiam brevi expugnat, p. 520 - 528. Duces Megapolitanos suis terris restituit, magnifica pompa ad patrios lares revertentes, p. 532. atque legatos tam ad Gallos, quam Venetos delegat, p. 533. Cui iucundum videtur ludicris animum oblectare, is lepida, eademque minus grata auguria p. 537. reperiet. Iam iter vertit Gustavus in Saxoniam, cursum Albi secutus, hicque diversis castellis potitur, p. 539 - 543. Progressionibus obviam procedunt Caesarei, fortuna tamen minus prospera, p. 543 seqq. Castra locat aequo admodum loco, tam natura, quam arte munita, quorum situm expressum vides p. 549. Non igitur mirum, frustra eadem impugnasse Tillium, p. 553 seqq. Tillius irritatur, adque certamen provocat hostem, quod tamen declinare cauto regi satius visum, p. 557. Hoc loco Auctor interruptam antea rerum Angliae historiam, quatenus cum proposito congruit, p. 559 - 588. repetit, deque pugnis, auspice Hamiltonio commissis, aliisque rebus, accepta cupido lectori immiscet. Cum vero Gustavus nulla arte e castris elicretur, Tillius abit, versusque Islebam cursum dirigit, p. 592. Undique colligit copias, ut vim foederis Lipsiensis frangeret, p. 594. Mox pedem refert in Saxoniam: quo facto Elector Saxoniae ita turbatur, ut cum Suecis varia consilia iniret, p. 599 - 604, de quibus monemur p. 605 seqq. Lipsia a Tillio certis conditionibus accipitur, de quibus Boehmius in primis p. 608. consulendus est. Sueci recuperant Magdeburgum, seque Saxonibus amice adiungunt.

Gusta-

Gustavus cogitata proponit tali oratione, cuius verba digna sunt, quae ab omnibus legantur, p. 611. Futuro certamini omnia praeparat. Laeta capit miles Suecicus auguria, caesareus tristia, p. 616. Tillius haud procul a Lipsia castra ponit, proelium recusaturus, sed a Pappenhemio excitatur, ut acie decernat, p. 622. Gustavus, qua erat peritia, omnia sapienter ordinat, aciem admirabili sollicitia instruit, novamque cohortem constituit, quam in tabella p. 628. apte Auctor repraesentavit. Non pigebit, usus militaris specimina, artesque nuper excogitatas, p. 627 - 642. uno quasi intuitu perlustrasse. Quomodo acies ab utraque parte fuerit disposita, quibus copiis explicata, pulcre sistit tabula p. 644. quam omnes cupide arripient. Tandem, die septimo Septembris, ancipiti diu Marte certatur, donec Sueci hostem fundunt, spoliisque opimis aucti discedunt. Gustavi et Tillii de hoc certamine epistolas p. 658 seqq. Hartius edidit. Multi ex primariis utriusque exercitus ceciderunt; plures vulneribus operi, quorum nomina p. 664. designantur. Lipsiam Saxo, Merseburgum et Halam Suecus occupat, p. 672. Iam de viis belli in posterum profecturi Gustavus deliberat, adeoque Erfurtum progreditur, ubi incolas dulci sermone mulcet, p. 684. Inde celerrimo cursu per Thuringiam in Franconiam transit, neque silvarum, neque montium difficultatibus, retardatus. Urbes obstantes ubique occupat, Moenumque vincendo sequitur, p. 694. Suinfurtum, Herbipolin, aliaque oppida, sub suam potestatem redigit. Dum Herbipoli moratur, advenit Vanius, Angliae Legatus, quem Auctor, ut indolem discrepantis ingenii probaret, apte cum Roio contendit, p. 714 seqq. Quae Rex ab eo postulaverit, p. 718. refert, hisque postulatis primam praestantissimi operis partem concludit Auctor. Magnam gratiam cum Vir doctiss. tum Boehmius V. Clar. a gratis lectoribus inuit, quam merito cum Cl. Martinio, nativam Anglicae dictionis vim pulcre exprimente, communicabunt.

Deutsche Uebersetzung der Reden des Thukydides, &c.

i. e.

ORATIONES THUCYDIDIS, IN GERMANICUM sermonem translatae, cum observationibus latinis in Opus integrum, Auctore D. IO. IAC. REISKE.

Lipsiae, ex officina Loeperia, 1761. Alphab. 1. plag. 8. in 8.

Cum nuper per mercatum vernalem nobis in animum venisset, Thucydideos libros repetere, id quod et otium, quale tunc nobis erat, et auctoris, in suavitate summa, dignitas, vehementer suadebant, est enim scriptor is, qui et aetatem non puerilem, et nescio quam familiaritatem cum Graecia postulat: placuit nobis eadem illa opera Celeberr. Reiskii libellum quem diximus conferre cum graecis, quod minus successisset, nisi totum opus Thucydideum perlustrassemus. Habet enim ille hoc proprium, ut a negligente amico perspicere animum suum nolit, constantiori contra se totum libenter perspicendum atque intime cognoscendum praebet. Qua in re magna similitudo inter duos illos amicos, Thucydidem atque eius interpretem, apparet, quorum alter alteri, (quis vero frequentius, dictu facile non est, lucem affundere videtur. Ita enim se res habet, pauci Thucydidem sine interprete admittent, pauci quoque felicitatem et sollertiam interpretis, nisi commendatione praesenti ipsius auctoris, prout merentur, intelligent. Quo in negotio varia nobis acciderunt praeter opinionem. Nam cum primam illam Coreyraeorum orationem, versam a Celeberr. Reiskio, solum legeremus, videbatur ea et obscurior quodammodo, et minus oratorie tractata esse; qui error vereor ne plurimis aliis nobiscum communis sit futurus, alieniores enim a toto instituto nescio quomodo eramus. Verum postea, cum vernacula illa cum graecis conferremus, videbamus

mus facile, primum arduum esse quod susceptum erat negotii; deinde illud ita transactum atque perfectum esse ab interprete doctissimo, ut pauci ad tantam scientiam et graecae linguae et nostrae, dexteritatem felicitatemque in vertendo non nimis plano auctore, copiam eruditionis, atque ingenii, quod in hoc viro summum agnoscitur, vim, adipirare posse viderentur. Nescit enim, quantum sit bene vertere graecos et latinos auctores, nisi qui id attigit, praefertim si in nostram transferendi, i. e. tantum non transformandi atque alii faciendi sunt. Vertere enim auctores Hartnaccius etiam et alii multi possunt, quorum ille apud N. T. scriptores, aliquis alius apud Nepotem, pessimam gratiam iniit; bene autem vertere tantum est, ut, quod Cicero de oratore dixit, divina omnia in eo esse debere, id non male de interprete bono affirmandum esse videatur. Igitur, quoniam placuit Celeb. Reiskio insigne monumentum doctrinae graecitatisque suae hoc libello constituere, habemus sane quo iuventuti nostrae gratulemur, quae et talem rectorem studiorum nata est, qui eam cum studiis humanioribus in gratiam facile reducet, et ex huius quoque libelli diligente lectione fructus capiet summos; quamquam nec versatissimos in Graecia viros huc aliquantum temporis impendisse poeniteat. Sed de versione ipsa, eiusque instituto atque natura, post plura; iam de praefatione quaedam, quae et eleganter, saepe etiam facete scripta est, continetque ea, quae summi viri doctrinae elegantiaeque respondeant ita, ut aut vera sint, aut tamen tam acute tractata, ut digna esse, quae vera sint, videantur.

Est autem tota illa praefatio sane doctissima lectuque iucundissima, ut suavitate sua lectorem facile rapiat ad assentiendum. Itaque cum interpretes noster quaedam, magno cum lepore, de instituto satisque libelli sui disseruisset, iam de ipsa Thucydide quaedam monet; qua in re ipse pro acumine ingenii videbat et multos a se dissentire, quaedam vero etiam contra disputari posse. Videamus autem verba ipsa.

Als Redner hat er manche unachahmbare Schönheiten an sich, derentwegen man ihn bewundern muß. Dagegen aber ist auch meines Erachtens manches schlechte und verwerfliche an ihm. Mache Thucydides seine schlechten und einfältigen Streiche nicht wieder mit großen und wunderbaren gut — —, so würde ich ihn ohne alles Bedenken einen abgeschmackten frostigen Sophisten aus des Gorgias Schule, einen unerträglichen Antitheten-Crämer nennen. Thucydides ist der Vater der Witzlinge, die mit ihren ewigen Pointen, mit ihren weibischen Spielwerke und Getändle, den Leser bis zum Bersten und zum Erflicken zermartern — —. Warlich ein so kindisches und läppisches Geziere etc. et talia plura, quae melius in ipso loco legentur. Quid vero? desistiturne Thucydides defensione? Non putem id sane; et cum Thucydidem praecipue huius criminis causa diligenter perlegerem, nihil inveni, quod hac acerbitate dignum videretur. Malleus sane addita esse exempla; non enim nisi perpauca in orationibus ipsis notata invenimus. Nondum ita firmis praeceptis universa stat ars oratoria, ut ex hac, tanquam Codice legum, argui Thucydides possit. Quid enim? Si persuadeo auditorem, si delecto, feci id, quod summum est in omni rhetorica, et cuius obtinendi causa regulae istae natae sunt; id sine regulis, quin etiam interdum contra easdem, si obtineo, modo hoc a me fiat, nihil sane pecco, nisi inest aliquid in ipsa oratione, quod falsum, impium, scurrile, aut contra bonos mores sit; neque magis e. c. medicus peccaret, si aegrotos per contraria et abhorrentia a communi usu sanet, modo id faciat. Neque enim eloquentia regularum causa, sed contra potius. Itaque ego sic existimo, duas esse res in arte oratoria spectandas. Primum est id, quod ita cum perfectione nostra, gestuum scilicet, corporis totius, ingenique, imprimisque perfectione morali, id est virtutibus omnibus, coniunctum est, ut divelli nullo modo possit; idque mihi videtur solum in tota arte stabile atque aeternum esse. Evitanda itaque sunt, ut in tota vita, ita imprimis in orationibus, quicquid aut ipsum vitium est, aut tamen imaginem ac suspicionem
vicio-

vitiositatis in auditoribus creare posset. Ita e. g. immodestia oris magnum vitium est in oratore, atque etiam in se; eodem contra, aut in aliis rebus naturalibus sibi aliquid indulgere dum orationem habes, id, etsi in se non est vitium, tamen quoniam *βλακείαν*, quam Graeci aiunt, atque hanc immodestiam oris significare videtur, et ipsum omittendum est. Cuius rei infinita exempla possent afferri. Sunt vero non pauciora alia, quae non videntur naturalem nexum cum perfectione habere, ideoque libera esse, nisi contra consuetudo sanxerit. Itaque ut priora illa, aeternis legibus, tamquam vinculis quibusdam adstricta sunt: ita haec contra, ut ipsa illa consuetudo, fluctuant, neque enim alii rei, quam huic, id est incertissimae, sunt quasi annexae. Germani *die Moden*, aut *den Geschmack der Zeiten* appellant. In his solus usus consulendus est, ut in variandis vestibus. Videamus iam quale ad genus illi, ut Celeb. Reiskius appellat, naevi Thucydidei pertineant. Igitur nisi ostenderit stultitiam insignem aut turpitudinem, sive etiam aliquid quod harum rerum vel exiguum imaginem, *ιδέων* philosophi dicerent, in nobis excitet, ego quidem non putem hos naevos ad prius genus referri debere. Sed fortasse in eo esset vitiositas quaerenda, quod tractat res eas, quae ad rem nihil pertinent. Quasi vero oratori nihil esset ingeminandum praeter hoc. Etiam si enim rem quamque suo loco proponere aequum est: habet tamen orator non minus, quam poeta, liberum campum in quo vagari latius queat, et recedere interdum a proposita re, modo ne illam ex oculis dimittat. Quod sane oratorem illum optimum unquam fecisse non memini. Cuius rei exempla in omnibus oratoribus facile invenias, ut deflectant interdum a proposito, et afferant quaedam, quae videntur a re ipsa seiuncta esse, neque tamen aliena sunt; nam id quoque oratoris est, revocare animos audientium a diutina consideratione unius eiusdemque rei, eosque emittere quasi in quaedam alia, si modo suo tempore ad id quod caput rei est redeant. Haec si teneas, et univrsae arti lucis aliquid affundetur, et non Thucydides solum, sed omnes omnino oratores,

defensione non carebunt. Quin etiam, ut ad alterum genus veniamus, eorum sc. praeceptorum, quae firmiori fundamento destituta, non nisi in consuetudine nescio qua, sic a populo vel gente recepta, nituntur, in his non video cur non orator accommodare se possit ei coronae ad quam dicit. Utar in hac re exemplis vulgaribus e Grammaticis. Quid stultius, quam verbum in singulari nominis plurali addere, quod ne in pueris quidem ferendum putamus. Iam si Graecus dicit τὰ ζῶα τρέχει, rectene dicit? non arbitror, si ad vivum refecare velis: sed quia hoc invaluit sic, ut alterum sequi stultum videatur, is qui diceret τὰ ζῶα τρέχουσι, si non delirus et arrogans, tamen ineptus putidusque recte existimaretur. Ita quoque Orator. Si corona nonnullis rationibus dicendi delectetur, etiamsi fortasse aliae meliores sint, orator se ingeniis suorum applicat, ut apud nos quoque fieri solet. Nam quid magis ridiculum cogites, quam eam rationem dicendi scribendique, qualis in aulis invaluit, vulgo *den Canizleystyl* appellant, quem qui primus invenit homo ineptus certe fuit; nunc vero frater eius germanus esset, qui in edictis Gellertum et Rabnerum, viros sospitatores Germanicae linguae, perverso studio imitari vellet. Sed neque opus est sic defendere Olori filium. Antitheta reprehenduntur, et nimia aequalitas complexionum: qua in re aut ego totam rem non intelligo, aut nemo unquam minore diligentia in his rebus usus est, quam ipse noster Thucydides. Horridum enim habet genus dicendi, et calamistro inultarum periodorum adeo abhorrens, ut neque coeptam feriem verborum et idearum fervet; tantum abest ut membra ad lineolam nescio quam mathematicam exigat. Videtur igitur Thucydides in contrarii potius reprehensionem incurrere, neque aliter excusari posse, quam ut dicamus, magnum ingenium etiam contra vulgatas regulas aliquid audere debere. Itaque ego sic responderem: me non existimare, Thucydidem esse talem, *der als ein Schulbube mit rhetorischen Fratzen um sich wirft*; verba sunt censoris: neque provocho ad aliud, quam primam quamque viri orationem, aut etiam

Baueri,

Baueri, Viri graecissimi, lectiones, si quis tantum harum capita perlustrare velit. Si tamen hac in re me amor Thucydidis forte decipit, nescire fateor, aures Atheniensium eo tempore nescio quid accuratius atque comitius desiderasse; quamobrem omnes tunc temporis oratores hoc colore usi sunt, ut apparet, neque adeo mirum est, si hic suis civibus se probare voluerit, cum genio saeculi sui se, non seculi post Christum natum decimi octavi, similem esse voluerit. Nisi fortasse incolis emporii Lipsiensis haec scripserat. Nam ut ego, et mecum fortasse plures existimabunt, ad unius capituli sensum omnes oratores exigendi nequaquam sunt, qui ipsi inter se infinitis modis differunt, ut, si summum dicas, id tibi, nisi velis plus tibi sumere, sit dicendum. Isocrates mihi nimis melleus est, Thucydides interdum argutior; sed Isocratem et Thucydidem ut minutos pueros proscindere, id mihi videretur iusto acerbius esse. Quid enim? sunt summi viri qui sic scripserunt, sunt quoque quibus haec placuere, hisne omnibus te ipso iudice stuporis dicam scribes. Itaque haec de aequalitate membrorum, et de antithetis disputata sunt. Nam in hoc omnium consensus est, praecellentem esse oratorem, qui inter ceteras virtutes etiam his illustretur; nimium in ea re fuisse nostrum non ante persuasibimur, quam allatis exemplis, et constituta norma eius, ultra quod progredi nulli mortali liceat, tanquam ex lege contendemus. Vicio quoque vertebatur auctori, eum in *ἑμοιοτέλειοις*, et similitudinibus verborum, et eiusmodi lusibus, mirum quantum occupatum esse, p. 63. Hoc si in homine non vehementer copioso harum rerum reprehendas, quomodo ipsum Iesaiam defendes, qui infinita id genus habet? Auctores quomodo alios? Verum ego sic existimo, omnem concinnitatem verborum, si naturali ordine fluat, non esse vitiosam; si sit quaesita, tunc esse. Itaque nostras linguas, propter durum et asperum nescio quid, et, quod revera degenerarunt a cultioribus linguis, inaequalitatem et confragulos fonos, has veneres, hanc similitudinem, et quasi confanguinitatem verborum, plane non adsequi; ut si quis tale

quid affectet, reclamet ipsa lingua ac renitatur, quamobrem apud nos ista vitiosa sunt, quoniam unicuique facile apparet quam coacta illa sint. Contra si libera sint, et quasi per negligentiam elapsa, tunc sane etiam nobis placere solent. Durum enim et intratabile genus sumus Germani, qui si cum ceteris conferamur, gravitatis quidem plenam, sed horridam, fere dicerem barbaram linguam, frustra mitiorem et flexibilem reddere laboramus. Ille vero locus, qui p. 63. reprehenditur, dignus est quem in graecis adscribamus.

*Ἐπὶ τὴν πλείους δὴ βλάβασαν καταφρόνη-
σιν κεχωρήκατε ἢ ἐκ τοῦ πολλοῦ σφάλlein
τὸ ἐναντίον ὄνομα ἀφροσύνη μετωνόμασαι*

Haec sane, ut cuivis apparebit facile, difficultatem quanquam nonnullam habent in graecis, sed quia negligenter et quasi in transitu dicta sunt, et tamen sententiam habent valde bonam, et instituto Corinthiorum familiarem, non video cur reprehendi debeant. Est enim sententia haec: Vos, o Lacedaemonii, et reliqui foederati, contemnere coepistis adversarios vestros, quod sane multos iam perdidit, et magna dementia est, nam multos e sapientibus stultos facit. Adest lus in graecis, in *καταφρόνησι*, quo id vitium significatur, cum reliquos prae me meaque sapientia vehementer contemno, in quo revera summa stultitia, Graecis *ἀφροσύνη*, est. Facit etiam ad rem ipsam. Stultissimus enim est, qui neminem praeter se aliquid sapere putat, quod cavendum praecipunt verba haec Lacedaemoniis. Hoc quidem non negaverim, paraphrasi adhibita haec debilitari; est enim argumentum ex iis, quae brevitate celeritateque sua vincunt, dilatationem vero et verborum congeriem non patiuntur, qualia per multa in rhetoricis libellis traduntur: sed neque opus est haec dilatari. Asperum esse Thucydidem, et horridum dictione, non negem, qua in re elegantissimo interpreti facile assentimur: frigidum et ineptum Sophistam esse, hoc nullo modo concesserim. Neque de hac re aliter disputari potest, quam allatis exemplis. Haec cum omiserit Cel. Reiskius, nos sane, cum nesciamus quid accusatum sit, neque defendere si-

gillatim illa possumus, quae nescimus an vitio auctori vertantur, quorumque defensio facilis fortasse esset, si modo quae accusarentur loca indicata fuissent. Haec itaque habebamus, quae de genio Thucydideo moneremus, magis ut provocarem subtilissimi viri ingenium, quam ut nostra aperiremus, qui si acerbior quodammodo in auctorem hunc forte fuit, hoc postea verissimis et summis summi oratoris laudibus compensavit.

De orthographia fortasse quaedam diceremus, nisi nos addita grammaticis ludibria terrerent; qui si ipsi sua imperia contemni patiantur, nos quidem ut Romani barbaros illos non curamus, gaudemusque seditiones in eorum regnis excitari, ne illi nos, quod saepe tentaverunt, ab aris focisque nostris pellant, qui non magnus numerus sumus. Iam enim in plurimorum latinitate nihil quam Germania et Gallia est, qui si copias suas contra seditiosos e suis vertere hoc pacto cogantur, has fortasse e latinis suis scriptis deducunt, in quae diu, tanquam ex arce, peregrino milite dominati sunt.

Perlegimus autem hunc libellum magna cum diligentia, in quo non id egit Cel. Reiskius, ut verba graeca totidem germanicis exprimeret, quod nec fieri posset, nec suavitatem ullam haberet; sed id potius, ut densas illas sententias, quas Thucydides saepe uno et altero verbo comprimit, quasi seorsim singulas exponeret. Nam hoc sane verissime est ab interprete optimo dictum in praefatione, nihil magis obesse exiltimationi auctorum, quam miserabiles illas versiones, quas qui legit, non potest non existimare graecos auctores plane delirare. Noster itaque, ut Thucydidem primum humane, deinde vero etiam Teutonice loquentem audiremus, illud ante omnia curavit, ut sensus et exacte, et cum suavitate exprimeretur. Qua in re, mea quidem sententia, ita versatus est, ut maiori diligentia et industria nemo possit. Et ut verum dicamus, saepe admirati sumus felicitatem dicamne, an sollertiam, an utrumque, in eligendis verbis phrasibusque, quae graecis responderent. Quam rem, ut audivimus, etiam in praelectionibus scholasticis vir doctissimus vehementer urget, disci-

discipulosque ita aduefacit, ut primum accurate discant exprimere auctoris sensum, deinde vero etiam cum varietate quadam, ut interroget de ἰσοδυναμοσσις rationibus hoc vel illud exprimendi, cuius rei pulcherrimum exemplum hoc ipso libello proposuit. Qua de re nemo iudicare poterit ante, quam graeca cum theoticis hinc contulerit; verum ubi contulerit, facile doctrinam et subtilitatem huius viri agnoscat. Solet quidem hoc interdum occurrere, ut ille videatur aliquid plus expressisse, quam erat in archetypo, cuius rei exempla passim reperias, ut et ipse in praefatione ingenue confessus est; sed hoc ad laudem eius, et praestantiam ingenii cognoscendam, vehementer pertinet. Nam in hac versione, facta, ut arbitramur, non ad specimen oratoriae artis exhibendum, (quanquam etiam non parum ad iuueniles animos formandos docendosque haec pertineat, ut veram eloquentiam, non vero illam obmutescendi garriendive magistram discant;) in hac igitur versione id potissimum intendisse auctor videtur, ut Thucydides ipse, qui multis lapides, non verba loqui, quoniam ipsi lapides sunt, videtur, melius quam plerumque fit legatur intelligaturque. Quod consilium ut adsequeretur interpres, interdum quaedam admiscuit, quae videbantur ex inferiori dicendi genere desumpta esse, et verba et formulas; quod ego minime reprehenderim, laudari potius, quod haec ipsa videntur ea esse, per quae sensus perorantium perbelle exprimitur. Est autem oratio interpretandi ea, quam nos latiorem liberiolemque, graeci περίφραση appellat, sola, ut arbitror, Thucydidi conueniens. Haec vero ut usum habet maximum, ita a Reiskio sic tractata est, ut condensatum genus dicendi exponeret pluribus verbis, integramque complexionem Thucydideam in plures dissecaret, quo melius singulis satisfaceret. Ea quoque, quae auctor ipse, pro fervore ingenii, omissa, lectoribus supplenda, saepe vero etiam tantum conicienda reliquerat, ea omnia suis locis inserta conspiciuntur, et hiatus illi quasi continuati cum ceteris. Saepe quae in graecis uno comate continebantur, hic in periodos excreverunt, quod mirum

mirum quantum lucis auctori affundat. Theotisca vero sunt plana, vegeta insuper, atque etiam suavia, ut id quod legentibus Caesarem solet usu venire, ut existiment se quoque ita scribere posse, id lecturis quoque hanc versionem eventurum sit; adeo summa ars, quae in hac versione est, ita facilitate et lenitate dictionis attemperata est, laborque ita occultatus, ut Thucydides, qui ante mysteria videbatur loqui, post lectam versionem ita plana loquatur, ut miremur, quomodo fieri potuerit, ut ea non statim intelligeremus. Efflent quidem fortasse aliqua, in quibus a viri summi interpretatione dissentiremus: verum in auctore, saepe satis ambiguo loquente, saepe duae valde diversae sententiae, eodem iure, paribus argumentis, saepe defenduntur. Brevibus ut dicamus, cum spem nobis doctissimus Reiskius fecerit, plura in hunc modum ederidi, nos sane existimamus, ea, si sint his similia, optima et praeclara fore.

Verum ne quis haec in maius dicta esse putet, exemplum eius rei afferemus, sic ut graeca et theotisca, quibus haec exprimitur, iisdem numeris notemus, quo magis appareat, quo quodque graecum germanico vocabulo expressum sit.

Stenelaidae Ephori excitatio ad bellum contra Athenienses fortiter gerendum:

1) Τους μὲν λόγους τοὺς πολλοὺς τῶν Ἀθηναίων οὐ γινώσκω.
2) Ἐπανίστασθε γὰρ πρὸς πολλὰ ἑαυτοὺς οὐδ' αὖ μὲν ἀντιπρὸς ὡς οὐκ ἀδικοῦσι τοὺς ἡμετέρους ζυμώχους, καὶ τὴν Πελοπόννησον.
3) Καὶ τοὶ εἰς πρὸς τοὺς Μήδους ἐγένοντο ἀγαθοὶ τότε, πρὸς δ' ἡμᾶς κακοὶ νῦν διπλοσίους ζή-

1) Meine Herren, ich kann mich in das Gespräch der Athenenser gar nicht finden. 2) Denn in ihrem ganzem gräflichen Geschreye und Aufheben von ihren Taten finde ich nichts, das die Beschuldigung, die man ihnen macht, widerlegt, nach welcher sie unsern Bundesgenossen zu viel tun, und unsere Halbinsel benachteiligen sollen. Kein Mensch macht ihnen das streitig, daß sie in dem medischen Kriege nicht sollten brave Leute gewesen seyn. 3) Sind sie es nun damals gewesen, handeln aber itzo mit
K uns

ζημίαις ἀξιοί ἐσιν, ὅτι
 ἄντ', ἀγαθῶν, κακοί
 γεγέννηται, 4) ἡμεῖς
 δὲ ὅμοιοι καὶ τότε καὶ
 νῦν ἐσμέν, 5) καὶ τοὺς
 ζυμώχους, ἢ σωφρο-
 νῶμεν, ὅν περιόψομεθα
 ἀδικουμένους, ἐνδὲ μελ-
 λήσομεν τιμωρεῖν, κ.τ.λ.

uns als Böfewichter so sind sie zwiefacher Strafe wert, einmal, weil sie böse handeln, und sodann, weil sie von ihrer vorigen löblichen Art abgewichen und ausgeartet sind. 4) Wir aber sind uns allezeit gleich. Wie wir damals waren, so sind wir noch, 5) und werden nicht gestatten, daß man unsern Bundgenossen zu viel tue, werden auch nicht den geringsten Anstand nehmen, mit unsrer Ahndung wider unsere Beleidiger zu verfahren, wofern wir anders vernünftig und so handeln, wie wohlgefiteten und bescheidenen Leuten geziemet: u. s. w.

Haec, ut arbitramur, sufficient ad iudicium de universa ratione versionis ferendum, quae fortasse alicui, si sola sine graecis legatur, durior videri possit, connexa vero se unicuique sua claritate et fide facile commendabit. Haec itaque haec. Iam de animadversionibus ad Thucydidem castigationibusque perpauca.

Videtur autem in his Reiskius noster secutus esse morem Scholiastarum veterum; nam brevissimae sunt notulae, et quasi *εὐτοχεδίας* quaedam, sed et utilissimae atque etiam elegantes. Emendationes vero ingeniosae quidem illae, sed tamen interdum eae, quae videantur elegantiores quam veriores esse.

NOVA LITTERARIA.

IOANNIS DOMINICI MANSI DE MISCELLANEIS BALUZII cū plurimis accessionibus Lucae edendis, ad studiosos literariae eruditionis praenuncium.

Vir Cl. *Stephanus Baluzius*, Tutelenfis, ex multis e Gallicis archivis, a se erutis monumentis, unum compexit opus, quod summo eruditorum plausu exceptum fuit, et multorum utilitate maxime comprobatur. Inscribebatur illud censu. t simplici titulo *Miscellanea*, atque septem in octavo maiori volumina implevit. Cum vero in iis edendis delectum ordinemque nullum sequutus sit, sed prout ad manus veniebant typographo, consignabat: hinc factum est, ut eruditorum commodo pretiosum istud opus minus serviret, quippe qui excurrere saepe per singula volumina cogantur, ut quod quaerunt inveniant. Huiusce operis raritas (pauci enim sunt, qui omnia ea volumina varios per annos edita possideant, saltem in Italia,) induxit me, ut illius recu- dendi consilium su gererem, atque ut commodis erudito- rum magis confuleretur, operam mihi sumsi in meliorem ordinem totum redigendi. Visum est igitur mihi in qua- tuor, seu forte plura volumina in folio, totam complexio- nem distribuere. Quatuor in partes dividetur, quarum pri- ma historica omnia dabit; in alteram quidquid spectat ad canones, et res omnes ecclesiasticas conferam. Tertia di- plomata, vel chartas, seu epistolas continebit. Quarta ea omnia offeret, quae ad superiora commode referri non pos- sunt, unde illum retinebit titulum, quem Baluzius toti operi praefixit, *miscellanea*. Labori etiam minuendo singularum partium monumenta chronologico ordine disponam. De- mum totum claudet index locupletissimus, tum singulorum monumentorum, cum etiam rerum notatu dignarum, quae volumina illa comprehendent.

Monstri fortasse loco habebunt lectores, quod septem in octavo volumina tam multa exhibeant, ut quatuor, et ultra volumina in folio impleant: tunc vero mirari desinent, cum totum consilium meum habebunt exploratum. Non enim tantummodo edita a Baluzio monumenta nova haec com- plexio referet, sed et multa alia ex meo penu promenda adiciam, ex codicibus praesertim meis Lucensibus, aliisque eruta, quorum indicem, ne videar vana pollicitus, hic adiunctum perspicient.

Index

Index monumentorum, quae per singula volumina distributa hic primo apparebunt.

De cyclo paschali tractatus ab anonymo Hispano, seu forte Africano conscriptus, tempore S. Leonis Magni, *ex Cod. Capit. Cathedr. Lucensis ante mille annos scripto.*

Index totius bibliothecae, nempe sacrorum bibliorum, in quo Patriarcharum series describitur, fabellis iucundis passim intermixtis. Opusculum est ab anonymo Hispano, seu Africano, datum saec. v. *ex eodem Cod.*

Epistola Alcuini ad Carolum Magnum nova, et nondum typis excusa, eodem quo Alcuinus scribebat saeculo conscripta. *Ex eodem Cod.*

S. Maximi Taurinensis Episcopi sermones duo, nunquam, quantum scio, editi. *Ex vet. Luc. Cod.*

Iacobi monachi opusculum *de natura rerum*, in quo res coeli et terrae curiose describit. Vivebat Iacobus tempore Caroli Magni.

Plinii secundi liber inscriptus *de divisione temporum*, qui alius non est, quam liber 18. Plinii senioris incipiens a cap. 31. usque ad finem eiusdem, sed cum multa refecta, aliaque melius in hoc opusculo fluant, quam in editis, iterum reproduendus erat. *Ex Cod. vetustissimo annorum mille.*

Liber *de tinctione musivorum*, qui licet editus sit a Muratorio, multis tamen apud illum scatet erroribus; quare operae pretium duxi, ad eundem codicem, quo et Muratorius usus est, recensitum iterum recudere. *Ex eod. Cod.*

Passio S. Blasii Episcopi et Martyris, e vetusto Aretino Codice descripta.

Epistola S. Augustino Episc. attributa in vet. Cod. Caesenatensi, cum fragmento sermonis eidem pariter ibidem attributo.

Chronicon breve de Imperatoribus et Regibus Italiae, usque ad Conradum Imperatorem pertingens. *Ex Cod. Biblioth. domus sapientiae Pistoriensis.*

Anonymi liber *de SS. Trinitate*, ex variis SS. Patrum testimoniis contextus. *Ex MS. Co. Luc.*

Fre-

Fretelli Archidiaconi libellus de locis sanctis Tetrae Ierusalem, ad Raymundum Toletanum comitem. *Ex MS. Cod. Biblioth. Luc.*

Clementis Papae VI. epistolae quaedam ad Romanos. *Ex MS. Cod. ibid.*

Regulae vetustae Fraternitati Clericorum Aretii datae, atque transcriptae. E vetustiori Codice, iussu Leonardus Prioris S. Michaelis, et eiusdem Fratris, anno 1379.

Fasciculus inscriptionum pro et contra, in celebri schismate sub Urbano VI. productarum.

Pii II. opusculum in defensione Concilii Basileensis ab eo scriptum, cum a secretis eidem Concilio esset, cum subiectis notis Ioannis Dominici Mansi: *in MS. Cod. apud me.*

Epistolae quaedam, seu Acta legationis Nicolai Trenta, tunc Episcopi Mutinensis, dein Lucensis, cum Legatum Pontificium ageret apud Fridericum III. Imperat. a Pio II. P. missus occasione Dietae Mantuanae ab eo Pontifice indictae. *Ex MS. Cod. Archiepiscopat. Luc.*

Processus Sixti VI. contra Florentinos integer, cum apud Raynaldum relictus prodierit. *Ex Cod. apud me.*

Litterae Florentinorum se excusantium apud eundem Pontificem; itemque eorundem Florentinorum querimonia apud Imperatorem contra eundem Pontificem. *Apud me.*

Francisci Philelphi epistolae duae, ineditae, ad eundem Pontificem, quibus illum accusat de vexatis iniuste Florentinis, armisque in illos motis. *Apud me.*

Litterae variae Ducis Mediolanensis ad eundem Pontificem de eadem re.

Alexandri VI. et Innocentii VIII. PP. ad varios Europae Principes epistolae nondum in publicum eductae.

S. Ioanni de Marcha adscriptus liber contra Fraticellos.

Matthiae Regis Hungariae ad Sixtum IV. P. M. epistola data anno 1474. cum aliis aliorum Principum ad eundem.

De primo bello Gallico in Regno Neapoli tempore Alexandri VI. et Caroli VIII. Galliar. Regis.

Epistola anonymi contra Ludovicum Sfortiam.

Errôres, et fatuitates contentae in virulenta loquacitate habita per Camillum Scortiatum regium (Alfonsi Aragonum Regis) Nuncium coram Imperiali Maiestate contra Innocentium VIII. Felino Sandaeo, ut credo, auctore.

Pontificum, qui Avenioni resederunt, Bullae variae.

Francisci Pucci epistola de rebellionem Neapolis a Carolo VIII. Francorum Rege, ad Ferdinandum Aragoniae Regem.

Felini Sandaei Ferrariensis, et Lucani Episcopi, qui obiit anno 1503. opuscula quaedam de iure Pontificis in Regnum Siciliae, ad usum Pontificis scripta.

Eiusdem adnotationes quaedam historicae ad oram Codicum suorum ab eo descriptae.

S. Ildegardis revelationes aliae ab editis. *Ex biblioth. PP. S. M. Curtis Orlandingh. Luc.*

Guarini Veronensis opuscula quaedam nondum edita. *Ex MS. Cod. apud me.*

Sigismundi de Comitibus Fulginatensis historiae rerum aetate sua gestarum libri IV. (caeteris careo). Vivebat sub Alexandro VI. Iulio II. et successoribus, atque in ordinem Scriptorum Apostolicorum adiectus fuit. *Ex MS. Cod. biblioth. Cath. Eccl. Luc.*

Francisci Carduli Narniensis oratio habita apud Maximilianum Imperatorem pro eo inducendo, ut Italiam ex armis Gallorum liberaret, et Ludovicum Sfortiam restitueret. *Apud me.*

Commentarii delle azioni di Francia concernenti la Religione, ed altri accidenti, cominciando dall'anno 1556. fino al 1571. di Monsig. di Terracina, autor contemporaneo.

Bonacursi de Mediolano de Catharis historia, multo quam apud Dacherium, in spicilegio, locupletior.

Testimonia de veritate indulgentiae portiunculae.

Haec habeo huc usque parata; alia permulta ab Eruditis expecto, qui si fidem liberaverint suam, habebunt literati, unde sitim suam assatim impleant.

Opus istud excudendum in se suscepit, typis Vincentii Iunctini, Ioannes Riccomini, Bibliopola Lucensis: sed cum
maius

maius sit, quam pro viribus eius tenuioribus, suppetias ab Eruditis petit; quod si praestiterint, et bono publico, et suo commodo facient. Lege enim societatis daudum illud proponit eo pacto, ut qui ei pretium prioris Tomi anticipatum Lucae solverint, volumen iam excusum eodem pretio habeant; ita tamen, ut simul accipiendo primum Tomum, pro secundo anticipatos totidem Iulios solvant, et sic deinceps. Pretium erit 20. Iuliorum; h. e. monetae nostrae 2 thal. et dimidii circ ter. Non ita vero res commode cedet negantibus promptam solutionem, nam illis singula eadem volumina Iulius 30. stabunt. Omnes insuper, qui decem huiusce Operis Emtores hic Lucae proferent, integri operis donatione gaudebunt. Huius denique Societatis leges per totum annum 1761. patebunt, quo elapso, nemo hoc beneficio fruetur.

Ioannes Matthias Gesnerus, Eloquentiae in Acad. Georgia Augusta Goettingensi Professor, Vir celeberrimus, et de omni re litteraria immortaliter meritus, etsi seculus propemodum senecta, tamen prodesse adhuc bonis litteris, et mori in statione mavult, quam, quod reliquum est vitae, illiberalis otio transmittere. *Syntagma Orphicum* parat, munus doctis hominibus omnibus hoc gratius futurum, quo maior est edentis, in omni antiquitatum atque bonarum litterarum scientia exercitatissimi, fama doctrinae atque celebritas. Istud autem Syntagma ita instituit Vir summus, ut

I. *Orphei Argonautica* ex variante lectione duorum MSS. et editorum omnium, itemque virorum doctorum observationibus undique collectis, recensita, emendata, perpetuaque adnotatione et interpretatione nova explicati.

II. Eiusdem *Hymni, et de Lapidibus* carmen, simili collatione varietatis, et adpersis vel suis, vel doctorum virorum observationibus, emendata, illustrata.

III. *Fragmenta Orphica*, diligentius quam adhuc factum est, undique collecta, disposita, declarata.

IV. In-

IV. *Index seu Lexicon Orphicum* plenissimum, in quo fragmentorum etiam voces continentur.

V. *Praelectiones aliquot academicae*, quibus et Orphicorum quae habemus carminum ratio, et expeditio argonautica, et in univrsam antiquissima navigationis extra Herculis columnas historia, et notitia orbis antiqui, Hyperborei praesertim, insulaeque beatorum, non coniecturis, sed testimoniis, qualia haberi possunt, explicatur.

Ex hac Op^{is} oeconomia facile Lectores nostri intelligent, quantum rei antiquariae omni, Poeticae, Graecitati denique, his Gesneri V. Cl. lucubrationibus accessurum sit luminis; et quam eapropter optabile sit, illustri editori vitam et vires a Summo Numine tribui, ut praeclarum hoc opus plene perficiat. *Frischius*, Bibliopola nostras, operam daturus est, ut forma et litteris Homero Ernestii simile hoc Syntagma Orphicum prodeat, utque veniat in manus doctorum hominum Nundinis Paschalibus anni LXII.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCLXI.

Pars I.

ΟΜΗΡΟΥ ΑΠΙΑΝΤΑ

i. e.

HOMERI OPERA OMNIA, EX REC.
et cum notis SAMUELIS CLARKII, S. T. P.
Accessit varietas lectionis edd. veterum, cura IO-
AUGUSTI ERNESTI, qui et suas notas
adpersit.

VOL. III. Lipsiæ, impensis Gotth. Theoph. Georgii,
impressit Vdalr. Christii Saalbach, A. MDCCCLXI. 8.
I Alph. II plagg.

Quum virtutes huius editionis Carminum Homeri omni-
bus cognitæ sint; quum nemo lectorum nostrorum
futurus sit, cui ratio notarum Celeb. *Ernestii*, e superioribus
Voluminibus, non satis nota sit atque perspecta: sane alie-
num esset, eam nunc pluribus demonstrare et exponere vel-
le, præsertim quum alio id iam tempore a nobis diligenter
factum sit. Omnino enim modus notarum, quas Clarkianis
adiicit *Ernestii* doctrina, etiam in hoc Volumine, quod li-
bros duodecim priores Odyssææ, cuius universæ summa
præmissa est, complectitur, idem est qui in Iliade. Sed
L ne

ne quid tamen dissimulasse videamur, non æque longas et copiosas animadversiones Viri summi invenimus hac in Parte: cuius brevitatis multas, scimus, idoneasque afferri causas posse. Sed singularum virtutum, age, proferamus exempla quasdam, quibus allici possint et invitari harum Litterarum cupidi etiam ad hoc Volumen diligenter studioseque versandum.

Atque Latinae quidem Versionis errores et vitia non raro corriguntur et emendantur, sententiaque multorum locorum breviter, sed perite eleganterque, aperitur, omninoque natura et vis multorum vocabulorum explicatur. *α. 333. τῆς οὐκ ἐστὶν οἰκία*, ut habet latina Versio, sed *trichinium*, quo sensu et *δομα* legitur *δ. 15*, et *δομος* *δ. 57*. itemque apud Callimachum H. in Cerer. *55. β. 5*. verba *θεῶ ἐναλίγκιος ἀντὶ θεῶν* interpres latinus reddit *deo similis coram*. sine sensu, ut solent qui verba annuntiant lectoribus, nec appendunt. At *ἀντὶ θεῶν* Ernestius recte docet valere eo loco *ὁμοειδῆς*, interprete Helychio, quae eius glossae pars huc pertineat, vel certe, quod nobis quoque placet, servire comparationi, ut *θεῶ ἐναλίγκιος ἀντὶ θεῶν* idem sit quod alias *ἀντιθεῶς* simpliciter. Sic eadem rhapsodia v. 52. verba *ἀπεβύβλασι νέεσθαι* melius veritas non sustinent ire, quam, ut est in Versione vulgata, *horrent ire*. quod sane a nemine, qui latine doctus sit, intelligi posse videtur, nisi Graecorum iam verborum sententiam repererit. *Φέβες ἐδδλαι β. 117*. nequeunt significare *mentem bonam*, fraudes enim Penelopae atque doli tribuuntur, non mens bona. Rectius intellexeris *solertiam, ingenii acumen*, cui conveniunt *νοήματα* (v. 121.) quae de *solerter inventis* dicuntur, ut *νοήεις* apud Aristophanem in Nubibus. Quae observatio simul ostendit veram sententiam verborum *ἀτὰρ μὲν τὸ γ' ἐναίσιαμον ἐκ ἐνόησεν*, quae extant v. 122. eiusdem rhapsodiae. Ea haec est, *At hoc quidem inventum, consilium callidum, ei non feliciter cessit*. At e verbis Versionis vulgatae, *at quidem hoc probum nequaquam cogitavit*, quis tale quid divinando, non dicam eliciat, sed exprimat? *ζ. 158* l. eadem latina Versio bis corrigitur.

rigitur. nam primo quidem docetur, verba περί κῆρι μακάριτος signi. care longe felicissimum, et sine ullo sensu reddi vulgo animo felicissimus; deinde ὅς κε ἐδύοιαι βραχίας non tam esse quicumque sponsalis praeponderans, ut Clarkius vertit, demonstratur, quam potius quicumque donis largior, aut munerum copia, nam βραχίας idem declarare quod γίμειν, deinde ab copia gravem esse, passive et active. l. 280. verba ἢ πρὸ ἐσχάτης, ἢ καὶ σχεδόν, vel, ut in ed. Rom. rectius et elegantius legitur, ἢ πρὸ ἐσχάτης, omissa Prae-positione, sic sunt latine explicanda, *utrum in remoto aliquo abhinc loco, s. utrum longe hinc, an prope, ut v. 117. ἔτα σχεδόν ἔτ' ἀποτηλῆ.* Et l. 402. τίπτε τέσσοι ἀσημένιος ὠδ' ἐβόησας verti et intelligi debet hoc modo, *quid tantum laesus, tantopere vociferatus es, hoc est, quid tibi mali tanti accidit, ut tantopere vociferarere.* Inepte κ', 4. verba λαίσθη ἀσαδέσσοις πύργῳ interpretantur vulgo *laevis sursum pro-currit petra.* immo debebant ita reddere, *laevis petra circum-currit, vel cingit, id est, tota extremitas insulae cingitur saxi, fluctuum appulsu laevigatis.* Sed fatis dictum videtur de prio-re parte primae virtutis, quam ostendimus versari in tollen-dis emendandisque Versionis latinae peccatis. Nunc ad alteram partem pergamus, subiciamusque exempla quae-dam, e quibus appareat, quam docte explicata sit multorum verborum vis atque natura. Ab Homero, aliisque poetis, omnes norunt oppida et urbes saepissime vocari *ισθίαι*: sed cur ita appellentur, variae a variis causis afferri solent. At crediderim, inquit Celeb. Ernestius, (ad ὄ, 2.) *simplicissi-mum esse, si dicamus, quia auspiciato et ritibus sacris adhibendis conduntur, deo sacras urbes dici, sicut omnia naturae opera, mare, caelum, montes, sic appellantur, quia deum auctorem ha-bent.* Κεμήλια ad β', 75. docetur proprie esse, *quae repo-sita iaceant in penetrabilibus, ut custodiantur propter caritatem;* unde fieri, ut saepe apud Homerum dicantur *κείθαι.* Ab Callimacho H. in Cerer. nominantur *χρημάτα τὰ ἐν δόμοις κείτο.* Deinde ita appellantur omnia pecora. Ad γ', 445. declaratur, praeeuntibus *Kustero,* (ad Aristoph. Aves 960.) aliis-

aliisque Viris doctis, qui ab *Valkenari* (ad Eurip. Phoeniss. 576.) laudantur, vis verbi *καταχέουσαι*. Dicitur enim de omnibus quae in sacrificiis fiunt ante quam caedantur victimae. Hic *τὸ καταχέουσαι* fit primo adpersa victimae aqua lustrali: de qua dixit Euripides Iphig. Taur. 40. 56: deinde adpersione molae: tertio pilis e capite tauri relectis in ignem coniciendis. Sed et de altera parte primae dotis, ex his facile iudicium facere posse speramus Lectores nostros. Proficiscamur igitur ad virtutem alteram.

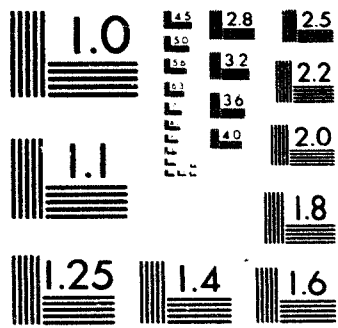
Ea autem haec est, ut multa loca vel librorum veterum fide et auctoritate, vel ingenii doctrinaeque ope, integritate restituantur; multos versus vel ab librariis, vel a Grammaticis, male inepteque inculcatos, doceatur. Incipiemus a posteriori notarum genere: deinde veniemus ad id, quod primo loco nominavimus. v. 347 f. Ἀρχὸς δ' αὐτῆς ἀντρον ἐπήρατον, ἠρποειδὲς, ἔργον Νηλεΐδων, αἰ Νηϊάδες καλέονται: Eustathius abfuisse animadvertit ab nonnullis Codicibus. Et *Clarkius* quidem versus illos cum recte et sine ullo detrimento sententiae abesse posse, tum e v. 103 f. huius rhapsodiae illuc migrasse, existimabat. Assentitur *Ernestius*, additque, argumento *voDesas* esse etiam hoc, quod in singulis partibus debeat esse Pronomen demonstrativum, quod tamen ibi non sit. Sed v. 476 f. Ὡς τότε μὲν πρόπων ἡμεῖς ἐς ἡέλιον καταδύντα ἤμεθα, δαινόμενοι κέεα τ' ἄσπερα καὶ μέδον ἡδύ, hos igitur versiculos primus sponteque *voDesas* insinulavit convincereque conatus est *Ernestius*. Transferamus huc notam Viri celeberrimi integram, eorum causa, quibus, dum haec legunt, libri copia non est. Hi duo versus, inquit, sunt in omnibus edd. Sed ita manifeste sunt insititi, ut mirer id neminem, quod quidem sciam, animadvertisse. Nam de re, quae inest his versibus, iam dictum v. 467 f. ubi etiam est idem versus ἤμεθα etc. et sensus est loco alieno. Nam *Ulysses* hic vult, ac debet dicere, quid post illam admonitionem sociorum fecerit de parando abitu. Nec est vestigium horum versuum apud *Eustathium*. Sunt autem hi versus repetiti ex libro superiori, ubi bis occurrunt. Eodem modo

v. 265. eiusdem rhapsodiae arbitratur esse institutum. Nam primo desideratur in ed. Flor. nec agnoscitur ab Eustathio: deinde omissus quoque erat in eo Codice, quem a *Tho. Bentleio* collatum auctor est *Clarkius*: denique manifeste frigidus est, quum ἰλίσσεται iam allocationem exprimat; ita ut non dubitandum videatur, quin aliunde huc migraverit, forte e β', 362. Neque versus 531. rhaps. ε' ab ipso Homero profectus, suoque loco positus videtur, sed aliunde huc, haud dubie e v. 505. venisse: nam et ab Codice, quem modo diximus ab *Thoma Bentleio* consultum esse, aberat, et in textu, qui in Commentariis Eustathii p. 1643, 25. est, desideratur. Eodem pertinet v. 30. huius rhapsodiae, quem nec *Bentleius* in suis Codicibus reperit, nec Florentinum exemplum habet, quod, pro sua negligentia, non notavit *Barnesius*, eamque ob causam ignoravit *Clarkius*. Etiam ab Eustathii exemplis abfuisse versus illum, perspicuum esse videtur ex eius verbis, quae haec sunt: Καὶ εἰπὼν, ὡς ἔρυνε μὲν αὐτὸν καὶ ἡ Καλυψὼ αὐτίθι, κατεργήτηρ δὲ καὶ Κίρκη αἰαίη, δολέσσα, λιλαιομένη πότιν εἶναι. Traductus huc fuit versus ex α', 15. Sed v. 303. rhaps. θ', qui nec apud Eustathium est, nec in ed. Rom. habetur, omnino delendum inducendumque censet *Ernestius*. Etiam 33 f. rhaps. ε' suspecti ei sunt, temereque repetiti videntur e v. 110 f. praesertim quum nec Eustathius eos agnoscat, et iam satis pateat e v. 130 f. τὸν μὲν ἐσάωσα - Οἶον, socios perisse, et solum advectum Ulyssem. Eandem sententiam fert de versu 78. rhaps. γ', qui in nulla editione antiqua extat, nisi in Romana, ex qua in alias venit: et de versu 191. rhaps. β', Πηχέαι δ' ἔμπης ἔτι διήσασαι εἵνεκα τῶνδε, quem etiam numeris durum esse ait, et claudicantem. Sed ratio instituti postulat, ut demonstremus, quanta diligentia usus sit *Ernestius* libris antiquis etiam hoc in Volumine, ad emendandum vitisque purgandum textum Homeri, et quam praeclaras ipse coniecturas protulerit. α', 86. ostendit, pro Νύμφη εὐπλοκάμω reponi oportere Νύμφη εὐπλοκάμω, quod non tantum versus ita fiat mollior, sed quod nec Ho-

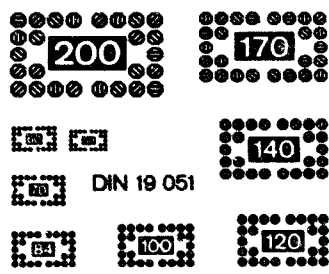
merus aliter soleat dicere, α', 270. pro ἔππως κεν μνηστῆρας, contendit Clarkium debuisse rescribere ἔππως κε μνηστῆρας sed facere id omisisse, quod morem poetae non animadvertisset satis hoc in genere. Eadem rhapsodia v. 423. pro μέλας ἐπὶ ἑσπερος ἦλθε, iubet corrigi μέλας ἐπὶ ἑσπερος ἦλθε; cum vesper venisset. sic enim, inquit, semper Homerus, cum sequitur δὴ τότε. Vitium natum est e versu praecedente. Odysf. γ', 269 f. ἀλλ' ἔτε-δὴ τότε etc. ibid. 342 f. αὐτὰρ ἔπει — δὴ τότε. Neque vero dubitat quin γ', 75. in verbis αὐτὴ γὰρ ἐνὶ Φρεσὶ θάρσος Ἀθήνη θῆχ', pro αὐτὴ legendum sit αὐτῶ, quum αὐτὴ neque aptum satis neque necessarium videatur, et quum alis locis, ubi dii animum, robur, consilium, iniiciunt hominibus, solum nomen dei vel deae ponatur. Videtur huc migrasse e v. 62. Sic δ', 32. putat Homerum scripsisse αὐτὰρ ἔν μὲν γε, non αὐτὰρ μὲν ἔν γε, ut Clarkius alique ediderunt, quum tamen in antiquis editionibus, excepta Romana, sit αὐτὰρ ἔν μὲν. Et quia eodem loco v. 38. pro αἶμα ἑσπείδα in eadem editione Romana extat αἶμα σπείδα, quod verbum etiam χ', 323. occurrit, ut non temere librario in mentem venisse debeat putari, eam ipse lectionem probare videtur. δ', 61. reprehendit Clarkium, quod in textu tulerit δείπνε πασσαμένω, neque receperit δείπνε πασσαμένω, quae est Romani exempli scriptura: nam primo Graecis non dicitur δείπνε πασσαδαί, deinde πασσαδαί edere valet, non comedisse; denique aliis locis constat hospites interrogatos coena finita, i. e. πασσαμένω δείπνε, Odysf. γ', 69 f. Etiam δ', 497. pro μάχη δὲ τί καὶ σὺ παρήθα, Clarkius reponere debebat, quod in Iliade aliquoties bene fecit; μάχη δὲ τί καὶ σὺ παρήθα, quum τί sensum hic quidem commodum habere non possit. Idem existimat Ernestius ad ε', 120. de lectione ἦν τίς τε φίλον, quam et ipse invenit in omnibus editionibus antiquis, sola Romana excepta, et Tho. Bentleius in uno Codice scripto: pro qua Stephanus restituit ἦ τίς τε φίλον, alii ἦ τίς φίλον. Etiam ε', 208. recentiores editores temere recesserunt ab auctoritate librorum veterum, in

in quibus omnibus est ἐνθάδε κ' αὖθι μένων, non ἐνθάδε αὖθι μένων, ut *Clarkius* cum aliis edidit. Eodem referendus est locus *S*, 435. ubi pro ἴσασσαν, et sensus desiderat ἴσασσαν, et libri editi veteres confirmant non minus, quam Codex manuscriptus ab *Bentleio* adhibitus. 4. 235. praeeunte editione Romana, pro ἔκτροθεν Homero dudum reddi debebat ἐντροθεν: nam mox v. 251. Cyclops accendit illa ligna ἐντρο. Eadem rhapsodia v. 348. lectio editionum veterum ποτόν νῆος praefertur Vulgatae ποτόν τόδε νῆος, quam sive ortam putat *Ernestius*, quod posterior syllaba vocabuli νῆος brevis visa esset. Certe τόδε subfrigidum hic esse censebat. Sed κ', 7. certissimum est ἀνοίρας mutari debere in ἀνοίρας: nam ἀνοίρας valet maritos, non uxores. Lectio ἀνοίρας, quae ex editione Romana profecta est in posteriores, vitium operarum esse videtur. κ', 124. vera scriptura est Φέγοντο, quam *Hesychius* quoque in libris suis habuit: nam glossa Φέγοντο πρῶσε Φέγοντο ex hoc loco Homeri sumpta est, quod non animadvertit *Lenzius*. Πέγοντο, quod apud *Eustathium* extat, aut glossema est, aut ab ipso *Eustathio*, memoriter versum ponente, ut sit. Atque haec tenus etiam de huius Voluminis virtutibus et dotibus, quibus illud *Ernestii* doctrina ornavit et locupletavit.

Caeterum *Ricci* V. C. dissertationes Homericas non semel laudari, multaque ex iis in notas derivata vidimus: vid. ad *S*, 221. et κ', 82. Etiam *Newtoni* lapsus alicubi (ad *S*, 100.) vehementer castigatur; quae verba quid impedit quominus, philosophorum mathematicorumque illiteratorum causa, adscribamus? Σφαιρὰ τῶν τ' αἰετῶν Non inspicierit hunc locum necesse est *Is. Newtonus*, cum, auctore Homero fretus, et *Suidas* de *Nausicae* loco, *Nausicae* inventionem *Sphaerae astronomicae* tribuit; et vero simillimum (scilicet) iudicat, id inventum eam accepisse ab *Argonautis*, dum in *Corcyra* morarentur. Quae est ridicula hallucinatio. Et tamen haec ipsa est ei basis figendae epochae *Argonautarum* e siderum positu, qui fuerit, quo tempore *Argonautae* ad *Corcyram* appellerent. Tales sunt

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1761

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

sunt demonstrationes philosophorum et mathematicorum, literarum expertium, cum se ad historica conferunt.

USUS OPII SALUBRIS ET NOXIUS IN MORBORUM MEDELA, SOLIDIS ET CERTIS PRINCIPIIS SUPERSTRUCTUS, a BALTHASARE LUDOVICO TRAILLES, Medico Vratislav. atque Academiae Caesar. Nat. Cur. Adiuncto. SECTIO TERTIA.

Vratislaviae, sumtibus Io. Ernest. Meyeri, 4. 1760.

Alph. I. pl. II.

Si magnum quiddam est, quod nemo dubitat, a bonis viris laudari; nos sane, cum huius, quod plus quam semel laudavimus, operis Sectionem tertiam inspiceremus, nec potuimus, nec debuimus non dolere simul et admirari Celeberrimi Auctoris animum impatientem, qui, quamvis ipse unumquemque, qua data opportunitate, scriptis suis refellere non dubitat, nullum tamen vel modestissimum honorificentissimumque dissentium ferre aequo satis modo posse videtur. Scripsimus in Actis anni MDCCLIX. p. 23 sequentia: *Opium respirationem citatiorem et difficiliorem reddit, quae quidem sunt ipsius Auctoris verba, quibus subiecit, quae sequuntur: Circa hoc phaenomenon nobis existit dubitatio, neque nos, ab opio, iusta dosi dato, respirationis difficultatem ortam observare adhuc potuimus. Opium quidem, minori etiam copia assumptum, respirationem facere paulo citatiorem debet per litt. a. b. e; sed hoc celeritatis augmentum in perpaucis tam magnum est, ut in sensus incurrat. Rariores vero observationes de quibusdam hominibus, aut de opio nimia quantitate ingestis, regulam non efficiunt.* Hanc sententiam tam verbose Clar. Trailles traduxit, ut totam propemodum praefationem nobis dedicasse videatur. Dolemus autem, Clar. Auctorem eo fere processisse, ut nos non obscuris verbis insimularet ignoratae circulationis sanguinis; quod quam sit iniquum, omnes vident, ut adeo necesse non sit, pluribus verbis refutare, aut sententiam nostram rationibus exquisitioribus comprobare.

Verba

Verba illa, quae aliis egregie doctis viris elapsa, et ab Auctore ad defensionem opinionis suae adhibita, nobis obiciuntur, dupliciter peccant. Putarunt namque illi, et cum iis Auctor noster, *experientiam alteram nisi prioribus; si enim sanguinis circulus ab opio intendatur, respirationem inde quoque difficiliorem fieri necessarium consequens esse.* Verba priora peritiam dialectices produnt non summam; postrema vero ostendunt, Auctores illos, nostrumque, nescire discrimen illud, quod est inter respirationem paululum citatiorem, et eam quae difficulter peragitur. Hoc discrimen si Auctor, ut debebat, probe perspexisset, et verba nostra aequo consideratione animo ponderasset, verborum suorum carere potuisset. Missa igitur inani litigandi vanitate, animum appellimus ad enarrationem eorum, quae hac Sectione tertia continentur. Cap. I. docetur, quae sint convulsionis genera, quae opii usum aut requirere, aut admittere videantur. Excluduntur convulsionis a repletionis et ab exinanitione ortae, sic tamen, ut iis, quae emesi et alvi deiectionibus nimis superveniunt, vix aliud medicamentum medeatur commodius. Convulsionis a causa quadam irritante profectas usum opii non raro exigere, si causa irritans tolli pequeat, si sublata ea morbum convulsivum post se relinquat; attamen opium, hoc casu, una cum caeteris medicamentis aegro morboque accommodatis, exhibendum esse. Convulsionibus cognata est epilepsia. Quae si hereditaria est atque connata, aut si a causa stabili et perenni quadam, quae caput ipsum eiusque partes afficit, originem et perennitatem habet, opii usu adeo non levatur, ut reddatur quoque gravior. Neque epilepsiae id genus, quod evacuationibus solennibus, sive ferosis, sive sanguineis, suppressis, attribuendum est, medicinas facile fert ex opio confectas. At in illa, quae violentam irritationem et commotionem totius generis nervosi, ab animi affectu quocunque, dolore, aliisque rebus irritantibus effectam, sequitur, nonnunquam multum boni a dato opio sperare licet. Sed epilepsiae genus illud, cuius causa in extremis corporis partibus haeret, indeque versus caput sensu

quodam punctionis, aut fornicationis, aut alio quodam adscendit, ab opio nulla ratione mitigatur. Cap. II. de morbis convulsivis tractatur, ostenditurque, opium hypochondriacis porrigendum non esse, nisi necessitas vehementer urgeat; ventriculi enim et intestinorum robur magis magisque data ea medicina debilitatur. Foeminis hysteriis medicamenta opiata saepius quidem convenire, attamen si motus convulsivi non tam a spasmus, ex infimo ventre prodeuntibus, quam a sanguine ad caput congesto, aut per vasa uteri non excreto, ibidemque stagnante, ortum repetant, opiata remedia non bene expedire. Quin universe opium hysteriis non aliter dandum esse, quam ut removeamus urgentia quaedam symptomata, et curationi per ea, quae genus nervosum corroborant, perficiendae viam paremus. Sistendis vomitionibus accommodatum esse opium tum, cum motus peccent, male vero dari, si materia quaecunque demum, sive acris, sive pituitosa, excretionem sui postulet, si vasa sanguifera circa ventriculum oppleta sint, si ventriculus inflammatus; itemque si vomitus sympathicus sit a morbis intestinorum, hepatis, lienis, pancreatis, mesenterii, ureterum, capitis, aut a spasmio febrium intermittentium universali, ortus sit; neque prodesse, si ipsis solidis partibus ventriculi inhaereat vitium aliquod, sive ulcus, sive scirrhus, sive callus aut cartilago sit; valde etiam nocere, si vomitus criticus incidat, se ipsum aliosque morbos soluturus. De singultu eadem propemodum sentienda esse. Non prodesse opium, si singultus ab ingestis, mole sua ventriculum praegravantibus, excitatus, si inflammatorius febrilis, si ab excretionibus sanguinis et feri suppressis, ab ingestorum acrimonia, a vermibus, a purgantibus et emeticis drasticis, ab acrimonia humorum, effectus fuerit, nisi fortasse malum id post idonea medicamenta adhibita superfit. Singultum, a dolore et nervorum mobilitate profectum, plerumque opio recte curari. Eum vero, qui febribus intermittentibus iunctus est, opio pessime tractari. Singultum, qui corporis refrigerationem excipit, dato opio satis feliciter miscere. Id vero nihil posse,

posse, si luxatio, distorsio, aut fractura costarum inferiorum, vel cartilaginis xiphoidis, malum invehat, si crusta ventriculi villosa, omni muco obliuente spoliata, aphthis obsessa, si cerebrum vulneratum fuerit, si ventriculum partesve vicinas obsideat ulcus, ichor gangraenosus, aut simile vitium quoddam, partes solidas laedens et destruens, si corpus succis suis nimis exhaustum fuerit atque exinanitum. Tandem singultui chronico et habituali, vitia nervorum altius radicata, partium malam conformationem indurationemque consequenti, miserum ab opio esse auxilium. Tractationi de singultu subiungitur disputatio de Tussi. Tussis ab inspiratis irritantibus assumptionem incrassantium, et vapores ex aqua lateque inspiratos, primo postulat, deinde opium ad motus compescendos admittit. At tussis ab alienis in asperam arteriam illapsis, a siccitate tracheae exorta, ab opio non levatur. Tussis catarrhalis, dato horis vespertinis opio, plerumque mitescit et recte curatur. In humida et habituali tussi, quae pulmonum debilitatem ut plurimum sequitur, aut certe efficit, interdum quidem medela ab opio fit, scilicet si motus nimis effecti compesci debeant; alioquin vero usus opii, mucum quippe incrassantis, magis nocet quam prodest. Febris si iuncta fuerit tussi epidemicae, opium dare non expedit. Tussis ab acrimonia humorum, cuius generis est cachectica, arthritica, scorbutica, rheumatica, erysipelatoza, variolosa, morbillosa etc. aliquando quidem opium ferro potest, semper tamen postulat ut morbum principem magis, quam quodvis aliud, respiciamus. Neque tussis orta a materia, quae ab externis corporis partibus mala metastasi repressa est, prorsus respuit opium. Tussis iuvenum plethoricorum, quorum vasa pulmonica sanguine referta, nondum vero rupta sunt, opio non satis tuto curatur. Stomachica tussis opiatorum exhibitione perperam tractatur. Id quod de cachectica, quae stomachalem perperam curatam plerumque insequitur, quoque sentiendum est. Neque hypochondriacorum tussi convenit opium. Tussis convulsiva, seu ferina, utique consopiens postulat medicamentum, sed tamen ea cura

dandum, ut usus eius in delicatulis magis circumspēctus sit, et respectus ad constitutionem epidemicam habeatur. His omnibus subiuncta est observatio practica, de usu opii adversus tussim, docens, sanguinis missionem in exhibitione opii saepenumero necessariam esse, ne sanguis opio rarefactus in caput et pulmones periculosius ruat. Tussim excipit asthma, de quo ostendit Clar. Auctor, ei generatim considerato opii usum adversari, aeque ac asthmatis causis, neque ipsi asthma convulsivo, cui urgente necessitate plerumque opiata opponi solent, ista remediorum genera multum auxilii praestare. Tandem caput hoc claudit tractatio de cordis palpitatione, diciturque, huic affectui vix unquam mederi opium, nisi aut tenuis acrimonia irritans, ad externas corporis partes determinanda, aut excretiones quaedam compefcendae sint, aut sola mobilitas systematis nervosi peccet. Sequitur demum *Caput II.* de dysenteria et aliis fluxionibus alvinis exponens. Atque primo quidem honorem opio debitum A. vindicat, neque audiendos esse putat eos, qui, eiecto per emetica et purgantia stimulo morbido, deiectiones et dolores sponte conquieturos, anodynus igitur non opus esse dicunt. Ab initio morbi autem cogitandum esse de eicienda materia acri et rodente, et opio subinde cohibendum esse impetum humorum ad intestina delabentium, doloremque intestinorum, omnia eo trahentem, conspiciendum; si morbus iam adultus et confirmatus est, stimulos emeticos et purgantes nocere, itaque solis decoctis lubricantibus, oleosis, acre obvolvenda, villosa tunica intestinorum obtegenda, et opii modica portione dolores sedandos esse. Dysenteriae cognata est diarrhoea; quae valde multiplex est, curari igitur eadem semper via nequit. Morbus ergo a qua causa efficiatur, videre medentes debent. Itaque hypercatharsis, a purgante drastico excitata, recte curatur dato cum oleosis et mucilaginosi opio. Diarrhoea a crudis assumtis orta postulat materiae peccantis eiectionem alvique solutionem, luti iunctaque in casu necessitatis opiata, sic tamen, ut, si ab relictis crudis rursus infurgat diarrhoea,

novo remedio laxante alvus denuo solvatur, et, si diarrhoea permanens ab intestinorum laxitate proficisci videtur, non tam opiata, quam aromatica et tonica adhibeantur. Quae nervorum mobilitati, a laxa fibrarum teneritudine ortae, debetur diarrhoea, non opio, sed aromaticis nervinis et corroborantibus curanda est; quo pertinent remedia ex ruta, melissa, mentha, salvia, cortice Peruviano, item balsamica, sales volatiles oleosi, martialia. Neque lienteriae, neque coeliacae passioni conveniunt medicamenta opiata. Diarrhoea pituitosa, a crudis tenacioribusque ingestis orta, opio perperam curatur. Sin pituita intestinorum parietes obducens ac defendens alvo exit, et intestina nudata torminibus excruciantur, una cum aliis remediis adhiberi potest opium. Diarrhoeae ferrosae et lymphaticae curatio, tum, cum a repressa perspiratione cutanea originem repetit, opiata admittit. A curatione veri fluxus hepatici omne abesse opium debet. Diarrhoea cruenta, nullo dolore, nulloque tenefino comitata, opium non requirit. Si diarrhoeae atrabiliariae accedat intestinorum dolor, is pauillo opii leniri potest. Diarrhoeam purulentam et ulcerosam perperam cohiberet opii usus, siue pus in ipsis intestinis genitum fuerit, siue aliunde eo delatum. Diarrhoea colliquativa sollicitatos opium etiam si non sanitati restituit, recreat tamen; sin ea mercurialem salivationem subsecuta fuerit, hominem etiam sanat opium. Diarrhoeam ab acris particulis podagricis, rheumaticis, scabiolis, similibusque, ad intestina delatis ortam, salubri ratione cohibet opium, acris illa ad cutim propellendo. Februm diarrhoea multiplex est. Si critica, opium non admittitur, nisi ex deiectionibus alvi nimis vitae timendum fuerit. Symptomata dici solet, cum tempore morbi, quod criticum non est, incidit. Sed nisi morbi symptomatumque exacerbatio inde metuenda est, ne illa quidem opio compefci vult. Sectionem hanc tertiam, quae non minori lectionis varietate, quam priores duae, commendabilis est, quarta, eademque postrema, ut non longiori mora interposita subsequatur, omnes nobiscum Lectores optaturos esse nulli dubitamus.

HISTO.

HISTORIA CRITICA CATONIANA PER SINGULORUM seriem consuetam DIONYSII CATONIS DISTICHORUM ex ordine deducta. Cui praemittitur Maximi Planudis Metaphrasis graeca, cum castigationibus IOS. SCALIGERI in eandem perpetuis: itemque DESIDERII ERASMI concinna Expositio. Adnexae sunt Clarissimorum Virorum BARTHII, OPITII, DAUMII, WACHII, BOXHORNII, CANNEGIETERI, WITHOFII, et ARNTZENIORUM fratrum, Animadversiones selectae. Addita quoque ad calcem Distichorum cuique nova paraphrasis.

Amstelædani, ap. Franc. Houttuyn, 1759. Alph. r. plagg. 20. in 8.

Quamquam qui Historiam Criticam Catonianam sibi promitti audiunt, non nisi de eiusmodi opere cogitare possunt, in quo, quidquid a superiorum interpretum ingenio atque cura, ad illustrandas Catonis sententias, profectum sit, (quo in genere sane multi, iique doctissimi homines, elaborarunt,) sincere proponatur, diligenter expendatur, argumentis denique idoneis confirmetur aut refellatur: tamen veremur ne lectorum in ceteris omnibus, praeter eam, quam de magnitudine voluminis fortasse habebant, expectatio destituatur. Nam quae Auctor Anonymus ex *Arntzenii* Commentariis, et *Cannegieteri*, contra *Boxhornii* de Catone quærelas, et ex *Withofii* dissertationibus affert, propemodum plagularum complendarum causa potius descripta esse, quam aliqua iusta ratione in medium prolata videntur. Sed multo rectius etiam ea apud ipsos auctores leguntur. Adeo pleraque truncata et distracta reperiuntur, ut vix Orphei membra a Cieonum matribus inter Orgia Bachi miserabilius discerpi potuissent. In primis hoc accidit observationibus *Arntzenii*, contra quas libenter dicere solet; quod facile cognoscent, qui conferre eas cum Historia Critica paullo diligentius velint. Neque solum aliena, sed sua etiam consueta

sueta hac ratione profert; veluti quae de auctore libelli, et de aetate qua vixit, quae de origine et auctore praefationum, quem *Aufinium* fuisse existimat, quae de coniunctione distichorum scribit, quae facile unusquisque semel et accurate disputari, quam per totum librum dispergi et aliis immisceri velit. In sententia quidem distichorum declaranda, agnoscimus omnem eius laborem consumi, quod quidem reprehendendum non arbitraremur, si talia essent scripta Catonis, quae, ut intelligantur, magnum laborem desiderant. Nam non veremur dicere, *Anonymum*, dum relictis verbis, ad ipsam usque altius penetrare rerum medullam cogitat, quod *Opitium* fecisse laudat p. 10. Hist. Ccit. saepe ultra sententiae terminos evagatum fuisse. Quo pertinent quae ad Lib. 1. Dist. 14. de linguae officio disputantur p. 72. Sed iam de singulis quibusdam videamus.

Promittit titulus Historiae Criticae Catonianae adnexas *Barthii*, *Opitii*, et *Arntzeniorum Fratrum* Animadversiones selectas. Atqui *Ottomii* tantum *Arntzenii* in hunc auctorem observationes habemus; sed *Ioannem* fratrem, qui olim Professor Artium Franequerae fuit, notas in eundem edidisse aut scripsisse, neminem unquam audivisse arbitramur. Neque vero per totum opus, quidquam ex huius *Arntzenii* curis prolatum esse novimus, nisi ad L. II. Dist. 6. et ad L. IV. Dist. 32. Prior locus ostendit aliquam *Iohannis Arntzenii* coniecturam, iam commemoratam a fratre, et ob iustas rationes non approbatam. In altero autem, dum iactat *Arntzeniorum fratrum operam non satis laudandam*, respicit ad eius aliquam observationem in *Plinii Panegyricum*, quem ne locum quidem affert.

Ad L. I. Dist. 1. post *Alciati*, et *Gisb. Cuperi* interpretationem, *Crucii* denique sententiam adfert: „quoniam animus noster „Deus est, i. e. plane divinus, ut carmina poetarum testantur, „hic ergo nobis semper excolendus, ac decorandus pura „mente, i. e. ut sit vitis purus, et scientia et virtutibus or- „natus.“ Queritur *Anonymus*, eam crude et indigne nuper a viro erudito fuisse exceptam, qui non aliter ista, sibi videri dixerit,

dixerit, quasi quis diceret *animum vel Deum esse colendum animo vel Deo*. Anonymus autem rogat, quidni? *Deus qui Spiritus est, colendus est Spiritu* etc. Nempe, debbat animadvertere, neque istorum interpretum sententiam, ita, ut *Crucius* fecit, debere explicari, neque suam eius sententiae interpretationem ullum locum habere. — Iam, cum apertum sit, si ordo verborum ex voluntate istorum interpretum sic constituatur, *quoniam animus nobis est Deus*, sententiam verborum esse plane ineptam, quod viderunt *Barthius* atque alii; non erat necesse, quod ne quidem fieri potest, tam diversas sententias velle inter se conciliare.

Ad L. I. Dist. 9. laudat eruditissimi *Witthofii* verba, ex ipso in *Catonem*, qui ipse *Serenus Sammonicus* est, dissertatione. „Male vulgo *cumque mones* exhibetur, nulla ita disticha connectuntur, quod intentioni Scriptoris penitus adversatur, qui singula disticha, tanquam peculiaria, voluit separatim legi et memoriae mandari. Ipse hoc in fine opusculi non obscure indicat.“ Omnia redeunt ad significationem vocis *cumque*, quae si conciliari cum ceteris potest, intelligitur profecto non solum secari nodum ab iis, qui contra hanc lectionem pugnent, non solvi; sed etiam Anonymum temeritate valde reprehendenda abreptum fuisse, qui *Daumii*, modestissimi hominis, coniecturam *quum mones*, contra omnes Codices MSS. et antiquissimas Editiones, in textum receperit. Sed haec verae Critices praesidia minime curat, satis bene se rem egisse sibi persuasus, si Epicteteis locis auctoris verba obruerit. Igitur *Scaliger* et *Arntzenius*, tantum consensum Codicum secuti, nihil contra lectionem *cumque* audendum sibi putarunt, sed vocarunt in partes locum *Horatii* Od. I, 32, 15.

dulce lenimen mihi cumque salve rite vocanti.
 quorum hic exponit ista, cum *Scaligero* et *Turrentio*, quando-
cumque, et rem omnem in suis observationibus, quas neminem poenitebit inspexisse, luculentius demonstrat. At ille
fortiter se dubitare profitetur, an peculiaris et unicus iste nexus
lyricus pari modo possit esse efficax aut harmonicus in brevissimi
simpli-

simplicissimi generis carmine. Et hac una dubitatione, quae nullius plane momenti est, rem confectam esse putat. Neque vero *Malschium* audire debebat, qui ex *Scaligeri* quibusdam Codd. ceteris tamen ipsius et *Arntzenianis* omnibus consentientibus, legebat: *Quando mones*, ne forte haec disticha contra voluntatem scribentis coniungi viderentur. Videtur ista lectio interpretamentum prioris habere. Addit postea: „deinde demus, posse dici, sed poetice per *Tinesin* „aliquam, *cumque mones quem* pro *quemcumque mones*; at non „inde sequitur dicendum et: *Cumque aliquem*, pro quem- „cumque: nemo enim unquam fando percipit vocem ali- „quiscumque pro quicumque.“ Nihil verius. Apparet, non intellexisse *Anonymum* observationes doctorum, quibus tam male utitur. Quasi vero in his, *cumque* esset, et *cum*, et non, *quandocumque*. Nihilominus, tanquam re acutissime perspecta, insultat, et vertice sidera sibi tangere videtur, tandemque causam imperitiae magnifice perorat: „sed celsus „mus a strepitu, quandoque et bonus dormitat *Scaliger*, „suumque illud per somnum crepat, *Fuimus Troes* etc.“

Dist. XII.

Rumorem fuge ne incipias novus auctor haberi

Nam nulli tacuisse nocet, Nocet esse locutum.

Suscipit Auctor *Historiae Criticae* certamen cum *Arntsenio* quidem, ut ex iis apparet quae scribit p. 58. ubi haec ipsius affert. „Si per libros liceret, hic emendandum esset *nocet* „*esse locuto*. In primis cum modo dixerat, *nam nulli tacuisse* „*nocet*. Sed tacentibus libris nil quidquam temere tentan- „dum.“ At qui cognoverit, haec *Arntsenium* afferre ex sententia *Heinsii* ad *Ovid.* XIV. Her. Epist. vi. 64. intelliget, non solum malam fidem auctoris, qui observationem *Arntzenii* truncaverit, sed etiam malvolentiam, qui libentius cum hoc, quam cum ipso *Heinsio*, congruere voluerit. Dicit igitur „si, uti tacent, ita vel maxime omnes eam lectionem „libri addicerent, delendam tamen, et in eam, quae iam re- „cepta est, iterum mutandam statuerem.“ Causam huius decreti habet hanc, quod sibi persuadet, quae in priori

N

membre

membro negatio sit, eandem, si idem casus ponatur, in posteriori esse repetendam. Fateor, per totum illud opus nusquam ipsum se tam grammaticum praestitisse, quam in eo loco, ubi fictis aliquot exemplis, nam ex scriptoribus antiquis nulla proferre sciebat, sententiae suae adiumentum quaerit. Propositam sibi habuit *Heinsius* exquisitiorem latinitatem, quam, praeter locum commemoratum, sequitur *Ovidius* *Metam.* VIII. 406. *licet eminus esse fortibus.* Quanquam etiam altera ratio in qua accuratius ponitur, si MSS. confirmetur, defensoribus non destituitur. Vid. *Miscell. Observ.* Vol. V. T. I. p. 14. et *Oudendorpius* ad *Caesar.* B. C. III. 1. At enim vero quae *Anonymus* de duplici in talibus negatione sibi fingit, refelluntur omnino *Ovidii* verbis *Met.* XI. 219.

— *Si quidem Iovis esse nepoti*

Contigit haud uni; coniux Dea contigit uni.

Nempe in his oppositio omnem facile dubitationem eximit. Quod secus est in exemplis quae *Anonymus* ridicule affert. Neque vero verba Hebraica huc quidquam faciunt. In iis enim copula), tam negationem, quam affirmationem indicat.

Dist. XXXI.

Quod iustum est petito vel quod videntur honestum etc. unice recte explicat *Arntzenius* de iis quae amicus ab altero petit, non de eo, quod quis iudicio petit, ut *Cannegieterus* et *Anonymus*, qui ubique explicationes remotiores captat, interpretantur.

Dist. XXXV.

Ne dubites cum magna petas impendere parva.

His etenim rebus coniungit Gratia caros.

Male huc referuntur p. 150. *Hist. Crit.* quae de magnis et parvis apud *Epietum* leguntur, quae longe alia sententia ibi, quam hic dicuntur. Nam ibi magna sunt ea omnia, quae ad virtutem et sapientiae studium pertinent, in quibus quaerendis non tam possunt dici *impendi parva*, quam *negligi, contemni*; neque vero de his esse sermonem, patet ex altero *Diltschi* membro. Sed sic ubique, quoniam sibi proposuerat

stiterat Catonem ex Epicteto illustrare, affert ea, etiamsi minima vel nulla sit commoditatis species. Eiusdem generis sunt quae ad Distich. XL. scribit p. 167. Certe ad tam reconditas sententias puerum non invitabat pater. Plura autem exempla eius rei, cum ubique in oculos incurrant, supervacuum est addere.

Ad L. II. Dist. VI. p. 209. Hist. Crit. mala fide profert verba *Ciceronis*. „Vel quod ait Cicero: qui semel ut pudicitiae, ita cuiuscumque demum rei, fines transferit, eum bene et gnaviter oportere esse impudentem.“ Locus est Ep. ad div. V. 12. Egregium vero linguae latinae peritiae documentum! An unum idemque putabat esse *pudicitiam* et *verecundiam*, qua voce recte Cicero usus est? Nimirum, neque ex usu optimorum auctorum cognitionem sibi significationis vocum paraverat, neque Commentariis doctorum legendis ad eam facultatem pervenerat, satis tamen ad quidvis affirmandum et negandum paratus. Nam ab hoc errore sibi cavisset, si, quae de usu vocum *pudicus*, *pudicitia*, egregie docet *Dukerus* ad *Flor.* IV, 11, 9. cognita habuisset. Deinde vero, cuius tandem causa locum profert? In ea disputatione, ubi multis aliis auctorum locis ostendere conatur, mediocritatem esse servandam. Quam quidem sententiam ista verba plane non demonstrant. Desideramus omnino diligentiam in similibus locis proferendis. Sic ad huius libri Dist. XXXI. p. 322. H. Cr. scribit. „Cic. in Catilinam ait: „*Abiit, excessit, evasit, erupit.* dum ita continuatam eiusdem significat actionem, ut ea fore sit continua, et quasi una eademque. Quidsi etiam hoc in actione continuum indicare voluerit Auctor. Idem illud: *Quod optat sperat, dum vigilat, dum somniat.*“ Sane in hac comparatione inconcinna multa, quae ipse non videbat, nos videmus.

Lib. III. Dist. II.

Fortunae donis semper par esse memento,

Non opibus bona fama datur, sed moribus ipse.

Cum a plerisque Codicibus hoc Distichon absit, demus hoc Anonymo, ut liberius crisin exerceat. Nempe is pro *parere,*

vere, repoluit *par esse*, quod sane non displicet, sed tamen aliquid est quod admonendum esse putemus. Primum quidem facile quisque mecum desiderabit loca similia, in qua re, etiamsi faciles simus, tamen illa dubitatio relinquatur, quod *fortunae dona* non commode ad adversam fortunam, de qua interpretatur *Anonymus*, referri possunt. Dixit enim auctor *fortunae dona* de felici rerum statu, de divitiis, pro quo insequentem verbum dixit *oper*.

Lib. III. Dist. IX.

*Quod tibi fors dederit tabulis suprema notato
Augendo serva; ne sis quem fama loquatur.*

Novitas sane sententiae allicit *Anonymum*, ut consentiat in emendationem *Cannegieteri*,

*Quae tibi fors dederit tabulis suprema notato
Augendo servo —*

Mirae quidem sensus facilitati perspicuitatique, quam iactat, plurima obstant. Quorum primum illud est, quod pro *suprema*, si notet ea, quae ultimo loco, vel inter heredes, vel in testamenti tabulis scripta sunt, dicendum esset *extrema*. *Cicero*, *extrema pagella pupugit me chirographo tuo*. Igitur vel illud vocabulum *suprema*, indicat coniungendum esse cum *forte*, ut *fors suprema* sit hereditas, quod recte vidit Cl. *Arntzenius*. *Suetonius Octav. 66. suprema iudicia amicorum morosissime pensavit*. Deinde, *augere aliquem* non absolute, ut arbitramur, dici potest, sed requirit Ablativum rei, qua aliquem auctum esse dicimus. *Cicero* post *Redit. in Sen. cap. 1. quorum beneficio et haec tenuimus, et ceteris rebus aucti sumus*. Dicit *Cannegieterus*; *augetur servus unice data libertate*, hoc igitur erat addendum, nam simpliciter *augere servum* non potest esse, libertatem ei donare.

Lib. III. Dist. XIV.

Multorum disce exemplo quae facta sequaris etc.

Rationem reddit *Anonymus* p. 590. cur ad *exempla multorum* provocet *Cato*: „quoniam quae plane singularia, quaeque „rarissime, aut vix semel iterumque, in universa omnium vita „hominum occurrunt, ut etc. non ita tuto aut utiliter in mo- „rum

„morum exemplar trahere et adhibere poteris, atque ea,
 „quae multorum exemplo, sive laudabili, sive iure merito-
 „que reprehendendo, firmiter iam quasi stabilita, in nostrum,
 „in aliorum sint commodum, atque in commune emolumen-
 „tum melius cessura.“ Ausim affirmare, de his *Catonem*
 eo tempore non cogitasse, non magis quam *Ciceronem*, eum
 p. Arch. c. 6. diceret, *nun nisi multorum praeceptis, multisque lit-*
teris mihi ab adolescentia suavissem. Una vera ratio est, quo-
 niam virtus admiratores multos, vitium vituperatores mul-
 tos semper habuit.

Lib. IV. Dist. XLVII.

Quum tibi sit coniunx ne res et fama laboret

Vitandum ducas inimicum nomen amici.

Explicationem loci, a *Scaligero* et *Opitio* sumtam, mira con-
 fusione involvit. Unde enim illud, aut quam veri speciem
 habent, quae scribit p. 616. „Sic re ipsa vel optima no-
 „mina sunt mala, et vere eiusmodi amicus, cui tu cum de-
 „trimento familiae nimium induleris, inimicum nomen rei
 „tuae. Tu ergo mihi crede, id vitandum ducas: *Nam tua*
 „*res* agitur. Hoc alterum.“ Quid enim huc faciunt, quae
 de significatione debitoris, quam habet vocabulum *nomen*,
 affert? Quomodo ista, *tua res agitur*, quidquam ad illu-
 strandum illud, *ne res et fama laboret*, conferunt? Videmus
 quam ipsi familiare sit summa imis miscere, et tamen quasi
 fuligine absterfa, ingenti superbia efferri. Quod demonstrant,
 quae postremo loco scribit: „Haec vera, genuina haec,
 „haec utrimque sibi constans Distichi mens est; neque, mo-
 „ramur secus sentientes. Ut aliquando et nos criticum il-
 „lud detonemus ore celestina.“ Nimirum criticam illam
 vim, quam conceptam iamdiu continebat, tandem aliquan-
 do effundendam putavit.

Quare, quo studio, qua spe, lectores ad illud opus *Hi-*
storiae Criticae Catonianae sibi accedendum existimare de-
 beant, ex his paucis, quae ex illo delibavimus, facile ipsos
 intellecturos esse arbitramur.

PALAEPHATI DE INCREDIBILIBUS HISTORIIS
Liber, graece, e recensione SEGIM. FRID. DRESI-
GII, cum eiusdem notulis, quibus suas Animadverfio-
nes, una cum indice verborum graecorum copiosissi-
mo, atque praefatione, adiecit IOANNES FRIDE-
RICUS FISCHERUS. Editio Tertia.

Lipsiae, ap. Io. Christian. Langenhem. 1761. plag. 10.
 in 8.

Frustra sane dicitur, quicquid ab iis, qui litteris humanioribus male volunt, profertur, ad quae adeo saepe responsum est, ut putidum esset levissimas illas reprehensunculas ut rem magnam refellere velle, cum neque ipsae se satis tueantur. Melius in his rebus exemplis pugnatur, quam rationibus, et, si clarum facere possumus, viros ab his studiis profectos, tantum abesse ut inutiles reip. sint, ut potius vehementer profint, uno hoc satis ad omnes illas argutias responsum erit. Ac ne a nostra hac gloria secedamus, habet, habet nostra quoque Lipsia viros, quos Batavis atque Anglis opponat, ne isti homines nos, quia divitiis cedimus, ingenio quoque et doctrina inferiores nos esse velle, existimet.

Quorum omnium, quamquam nos nulli iniuriam facere velimus, principem et quasi signiferum putamus *Io. Frid. Fischerum*, V. Cl. qui graecas et romanas litteras ita exacte accurateque cognovit, ut Roscius quasi aliquis in hac arte videatur. Atque revera ita est, morosae sunt eae litterae, neque ferunt amatorem, qui alias quoque praeter se sectetur. Qui vir cum iuventutem apud nos optimis artibus erudiat, pro ea qua est magnitudine animi, non putat se satis fecisse officio, nisi quoque communis doctor eorum, qui graecas litteras plus aliquid continere, quam *τύπῳ τύπταις τύπταις* putent, possit videri.

Edidit ille, pro incredibili sollertia in his rebus, auctores plurimos, graecos pariter ac latinos, et nunc denique, quem dixi-

diximus Palaephatum. Iam quantum in ea re laboris sit, illi quidem homines reales, ut se dici volunt, nunquam agnoscent; contra qui initiati mysteriis meliorum studiorum sint, facile ex hac ipsa opera de doctrina eius viri, qui ardua coepta tam feliciter exsequitur, poterunt iudicare. Videtur enim Palaephatus esse ex iis auctoribus, qui, ut meruerant incolumes ad nos transmitti, ita temporis atque ineptorum quorundam hominum iniuria non nimis commode sunt tractati. Nos fane miro amore in hunc scriptorem ferimur, fortasse ob memoriam primae aetatis in hoc tractando consumtae; fortasse autem, quod verius est, ob elegantiam, suavitatem, et bonitatem ipsius libelli. Itaque ille se bonis omnibus semper probavit, qui hunc fontem historiae non tam fabulosae, quam verae antiquae, omnes agnoscunt. Habitus autem est pessime. Nam, quae sententia summorum virorum est, e maiore opere hae quasi lacinae, satis quidem illae bonae, sed quae tamen hoc magis integrum opus desiderari faciant, ad nos devenerunt. Quin etiam cum mos sit auctori, quod primo statim intuitu cognoscere licet, non narrare solum fabulam, sed enarrare quoque, i. e. veram eius speciem, liberatam a poetarum pigmentis exhibere, hoc ipsum, quod maximum erat, saepe frustra quaeritur, narratione 47. 48. 49. 50. 51. Neque enim existimandum est, Palaephatum, tam acutum hominem, has maxime incredibiles historias pro veris habuisse, narraesse, cum ceteris in rebus acutior fuerit. Codices autem ipsi adeo variant, ut paucis in aliis tali modo; neque in vocibus tantum, quamquam etiam hic, neque ulla est paene per totum libellum narratiuncula, quanquam brevissima, ubi non minimum sex aut septem dissensiones inveniuntur. Glossemata in textum recepta, facilius verbum pro difficiliore substitutum, et, quod miserrimum est, codices ipsi, quibus fides habenda est, saepe claris corruptelis valde suspecti fiunt, neque, quis inter eos optimus sit, et religiosi testis auctoritatem habeat, facile apparet. Saepe nomina propria falsissima sunt: saepe distorta. Atque insuper adfatae sunt auctori lacinae, et
brevio-

breviores, et saepe etiam satis longae. Aliquae etiam ridiculae, ut in fabula de Phrixo, ubi ad finem est, esse quoque qui per vellus aureum librum intelligant, quo praecepta Alchymiae contenta fuerint. Haec quidem olim e textu eiecta sunt, ut alia similia; sed tamen, quoniam secundum eos codices iudicandum est, qui ante manifesti erroris damnentur, facile unusquisque intelligit, quam lubrica haec omnia sint.

Verum itaque est, quod a Comico Graeco dicitur, bonum ingenium eo melius versari in rebus, quo difficiliore eae sint. Nam Fischerus noster ita auctorem tractavit, ut meliorem medicum ille ne ipse quidem optarit, si loqui posset. Et ut per omnem vitam ille vir candidum integrumque animum prae se fert ubique, antiquae eruditionis, antiqui moris exemplum: ita etiam in illis ipsis annotatiunculis, quanquam illae non viderentur id declarare posse, totum animum quasi tabella pictum exhibet. Quae alii bona protulerunt non dissimulat, nihil carpit, neque ruinis exstimationis aliorum suam gloriam superaedificat, gnarus meliorum artium, quibus haec parentur, industria, virtute, ingenuitate, candore. Aliorum inventa non venditat pro suis, lectorem vanissimo illo artificio, notas notis cumulandi, et eruditionis famam ventosis allegationibus, onerosis annotationibus, centies dicta repetendi, et si qua similia sunt, non onerat, non obruit. Ipse se libellus, ipsa huius viri opera se ipsam abunde commendat. Critica cum duabus rationibus dici possint, longa altera, i. e. per praecepta, compendiarie altera, et optima, per exemplorum bonorum intuitionem, nos unicuique harum rerum studio suo suaserimus, ut et omnes animadversiones Fischerianas super bonos auctores, atque has etiam Palaephaticas, quam diligentissimum cognoscat, omnia enim bonae criticae praecepta hic exemplis expressa inveniet. Religiosus est editor in emendando, rarus in hoc, et fere nunquam, nisi coactus. Aliorum correctiones, si sint necessariae, probat; si ingeniosae, non reprehendit; sin vero iis superfedere possit, libentissime id facit. Et, quod saepe sumus veriti, ne plurimae correctiones in veteribus auctoribus ex ignorantia rerum

rerum et usus loquendi oriuntur, in hoc nos plane confirmatos a Celeb. Fischero experimur, qui id multis exemplis hoc libello passim clarum fecit. Ipse vero cum ob cognitionem linguae maxime ad hanc rem idoneus sit, tamen in hoc ipso timidior est, plane in hoc diversus ab eo, cui ipse in munere quo fungitur tertius successit Drefigio, quem non raro refellit, at si quid boni attulerit, non averfatur. Id quod nos nostro quoque exemplo perdocti scimus, quam non debeat fieri. Nam cum olim vehementi flagrarem amore graecae linguae, sumimus in manus veteres illas Basileenses, Hagenoenses, et alias tales editiones, et si quid non arrideret, annotabamus, aut emendabamus quoque. Has nunc cum relegimus, perspicue nos nihil tunc sapuisse intelligimus, et nos longe cordatiores editore illo veteri fuisse. Fischerus autem, si aliorum coniecturas sequitur, quod passim apparet, non sine gravissimis rationibus id facit; si ipse emendat, primum emendat, sunt facillimae, ut nobis saepe succenseremus, quod non nobis etiam haec in mentem venissent. quod sane bonae emendationis certissimum indicium est. Habent autem illae animadversunculae, mole non graves proluxae, utilitatis autem maximae, observationes non paucas de natura graecae linguae, eiusque elegantiori usu loquendi: quamobrem si quis haec diligenter legat, plura inveniet, quae in magnis et portentosae molis editionibus frustra quaesiverit. Neque enim Fischerus id consultum duxerat, dissertationes integras, notasque politico physico historico criticas, et quae deliramenta non? Auctori allinere, ut ille non magis prae multitudine annotationum conspici possit, quam luscina, quam rusticus, magno pretio emptam, ollae semicubitali crambis coctae indidit, quae deinde inveniri nullo modo poterat.

Superest nunc id, ut arbitramur, ut, quid sigillatim hoc libello contineatur, exponamus. Post titulum praefatio ad Fratrem est, eaque referta utilissima et elegantissima enumeratione, quid a quoque auctore edendo Palaephato praestitum sit. Hanc sequitur Drefigiana praefatio, quae iam
 O prio-

prioribus editionibus praefixa erat. Testimonia porro de Palaephato veterum. Pars sequitur illa Vossiani libri de historicis graecis, quae de nostro Palaephato est. Haec itaque ipsum textum antecedunt, de quo notisque Fischerianis satis, ut opinor, dictum est. Claudat opus denique index, de quo nihil dicimus praeter id, eum talem esse, qui praestantiae totius operis conveniat. Est enim accurate et diligenter scriptus, omnes voces Palaephati suo ordine digestas, annotatiunculas quoque de nominibus propriis rerum quae ibi occurrunt elegantes, continet, et non tironibus solum scriptus. Dissertit itaque V. D. quaedam, eaque valde accurata, ad Fratrem Io. Albert. Christoph. de editionibus Palaephati. Nam ut ingenue dicamus, id, ut est summe necessarium, ita imprimis in vulgaribus auctorum, quos classicos appellamus, editionibus, saepe totum negligitur. Inde fit, ut cum nihil nobis debeat magis perspectum esse, quam genealogia quaedam et expressorum et manuscriptorum exemplarium, saepe nihil hoc obscurius sit. Quo sublato unico, tota critica ars in vanum adhibetur, fiuntque emendationes, quas dicunt, ex ingenio, quibus certe nihil peius. Saepe ego mecum admiratus sum, aut potius indignatus negligentiae hac in re, et scribarum, et priorum editorum. Oportuisset enim utroque oculis quasi filtere, accurata enarratione eos codices, unde sua descriperint. Quod si illi ab omni tempore fecissent, nec nobis multa loca, quae nunc pro desperatis habentur, facilia ad emendandum essent; sciremus enim quae huic vel illi scribae propria fuerint, quo facto facile deinde e ceteris quae animadvertissemus, etiam in reliquis iudicare possemus. Nunc vero hac ipsa incuria nihil incertius magisque lubricum in tota critica habemus, quam illam ipsam historiam codicum. Idem etiam desideres in primis editoribus auctorum, qui praeter parvulam praefationem nihil lucis ad ipsum Auctorem atterunt. Hos ergo si nihil aliud, tamen hoc oportuisset, disserere quaedam de codicibus, unde sua hausissent. Hoc in auctore quibusdam interdum satis molestum est, cum saepe neque auctor, neque genuinus titulus libri,

neque

neque vero etiam ipsa variarum lectionum natura, rationesque iudicandi, satis appareant, atque tunc quidem ferri posset. Quid vero si de genuina lectione, auctore, titulo; sectionibus N. aut V. T. quaeritur, ubi saepe universae christianae doctrinae interest, quid de illis rebus statuatur. Laudandos itaque putamus vehementer, qui vel nunc tamen, quando olim factum oportuit, summo suo labore e hoc nobis damnum restituere satagunt, ut est in his Fisco erus noster, cuius viri excellens ingenium, et diligentiam plane eximiam, merito hic admiramur. Solet enim magno Lectorum comodo praemittere editionibus suis observationes eiusmodi, quae certe aliquot post saecula testimoniorum quasi publicorum vim et auctoritatem habebunt, tanta cura exacta omnia sunt. Editiones haec commemorat editor clarissimus: Aldinam, in qua Palaephati reliquiae cum Heraclide Pontico, Phurnuto, Aesopo, et Gabria, aliisque coniunctae exhibentur. Hanc et e codice bono deductam, et ab Aldo ipso castam servatam esse, orthographia, atque etiam falsae lectiones declarant, quae in aliis quoque MSS. inventae sunt. Fuisse vero hanc editionem nullo suo merito ab reliquis editoribus quasi neglectam, retentasque falsas lectiones, quas illa habuisset. Alteram esse ait Oporini, qui Basileae denovo graece ediderit, adiecta Phasiana versione. Sibi vero Fischerus negat eius editionis copiam unquam factam esse, versionem vero Phasianam reprehendi quidem a Tollo Bruneroque, sed partim iniuria, quod saepe elegantius verterit quam ut a Tollo capi posset; partim vero ea vitia non illi viro, sed vitiosis quibus usus esset codicibus tribuenda esse. Cornelium vero ipsum Tolum, qui post ediderit Palaephatum, alii mare quidem, se secutum esse editiones vulgares, neque tamen apparere quas, plurima enim illa innovasse et depravasse. Neque tamen ei viro suas laudes deuegandas esse. Adiecit eum animadversiones, quibus obscura quaedam explicarentur; quaesivisse diligenter de vera scriptura; coniecturas quoque adiecit non contemnendas. Addidisse quoque variantes lectiones, e codice interpolato, et

fragmenta e Chronico Alexandrino, quanquam haec alium Palaephatum auctorem habere videantur. Brunnerum quoque, servatis Tollianis, indicem addidisse, quanquam eum nec plenum, nec satis utilem tironibus. Notas quoque adiecisse Brunerum, satis bonas, et lectiones variantes cod. MSS. quem Constantinopoli secum attulerit Chr. Ravius, etiam Tolliano meliorem. Brunerum vero neque Aldinam, neque Basileensem, principes editiones, contulisse.

Paulum deinde Patrem repetuisse hanc editionem Francofurti, octonis, dissecuisse capita in particulas minutas, notulasque addidisse perpaucas, et non valde necessarias. Indicem rerum et verborum, quem in praefatione pollicitus erat Pater, non in suo solum exemplo desiderabit Fischerus noster, namque nos quoque in nostro, et aliis quae inspeximus, eadem deesse videmus. Sunt vero etiam amexae notae, quas Pater vocat morales; si nihil aliud, tamen bonarum sententiarum ex auctoribus plenas, sed neque hae ultra vicesimum caput Palaephati progrediuntur. Festinationem, quam ipse Pater dixit, putamus in culpa fuisse, cur nobis adeo imperfectum opus reliquerit. Galeum vero maxime de hoc auctore meritum esse, qui bis ediderit, Cantabrigiae primum, deinde Amstelodami inter opuscula illa physica mythica atque ethica. Ac quamquam posterior nihil videatur esse, quam repetitio Cantabrigiensis editionis, tamen illa quasdam alias lectiones videtur recepisse. Usus vero est codicibus MSS. quinque, uno Cantabrigiensi, tribus Oxoniensibus, uno Londinensi s. Arundeliano, qui Tollianus quoque appellatur. Sed tamen ille ipse Tollianus aliter a Tollio ipso laudatur. In Amstelodamensi trium aliorum, Florentini, Gallici, et editoris, ut arbitratur Celeb. Fischerus, Meibomii. Cetera, quae Galeus habet, e Tollio Bruneroque translata sunt. De Dresigiana quae dicta sunt editione, hoc loco repetenda non ducimus; omnium enim in manibus iste libellus est.

Haec placuit eleganter et accurate a Fischeri disputata huc excerpere, quo plus utilitatis studiosis harum rerum nascatur, atque etiam summi viri eruditio, et hoc specimine

mine valde illustrata, ex his quoque commentariis nostris ad quam plurimos propagetur.

DE ANTIQUITATIBUS BALEARICIS EXERCITATIO, auctore IO. CHRISTIANO WERNSDORFIO, in Acad. Iulia Carolina P. P. O. et Societ.

Lat. Ienens. Colleg. Honor.

Brunswigae, sumtu mercaturae librariae Orphanotrophei. 1760. plagg. II. quatern.

Memorabilis Francogallorum in minorem insulam Balearem expeditio, portus Magonis expugnatio, atque deductio Minoricae, multorum studia excitavit, et diligentiam incendit. Nam quo magis oculos animosque hominum in se traxit haec expeditio, eo cupidores fuerunt multi, situm, naturam, opes, urbes, incolas insularum Balearum, accuratius cognoscere. Nec defuerunt aliquot scriptores, quorum cupiditati satisfacerent. Sed quoniam istorum labores ad recentiora atque nostra tantummodo tempora spectant, neque inutilem, neque iniucundam se rem suscepturum esse *Wernsdorfus* V. Cl. putavit, si, quae veteres auctores de Balearibus vicinisque insulis memoriae prodiderint, colligeret, et quasi una in tabula proponeret. Totum opusculum in sex capita A. descripsit. *Primo de nominibus, numero, situ, et magnitudine insularum Balearum*, docet, antiquissimum Balearum nomen fuisse *Χοιράδες*, quoniam non solum plurimis scopulis in mari eminentibus cinctae, sed ipsae etiam scopulosae, et perpetuis veluti rupibus innixae sint. Dictas vero esse a Graecis *χοιράδες*, ante quam Phoenicum coloniae in eas pervenissent, et a iaculatione fundae nomen et famam fuissent consecutae. Deinde ad vocem Balearis transit, recentibus variis Polybii, Livii, Diodori Siculi, et Salmastii sententiis, laudatisque Strabonis et Eustathii opinionibus, qui illius originem Phoenicium esse produnt, et commendata felici et erudita Bocharti coniectura, vocem *בַּעַל* et *יָדָה* derivantis, quod de lapidum aequae ac sagitta-

rum missione in sacris litteris dicatur. Observat eodem loco, Isacium Tzetzem, et Geographum Ravennatem, Valerius pro Balearibus posuisse; et in altero insularum nomine, quod est Gymnesiae, explicando versatur. Falsam vero docet eius rationem reddi a Diodoro Siculo et Tzetze, eiusdemque significationis esse ac Balcarium nomen. Nam a Graecis dictas esse γυμνητας, quae Phoenicum lingua Baleares, et γυμνητας esse omnes levis armaturae milites, funditores imprimis. Nomine explicato, progreditur Noster ad numerum Balearium insularum, eumque varie a scriptoribus definiiri tradit. Baleares dicit, sive Gymnesias duas, scriptores veteres peculiari nomine alteram ab altera non distinxisse, sed unam maiorem, alteram minorem, sive, ut Melam, plurali numero appellasse maiores minoresque. Inde recentiore aevo natum esse barbarum Maioricae et Minoricae nomen. Porro narratur situs Balearium et Pityusarum, quae a copia pinuum sic dictae; atque una de Ophiusa differitur. Quam cum Strabo Pithyusarum alteram, vicinamque Ebuso insulae faciat, Plinius autem, utramque Pityusam Ebusam vocari dicens, et Colubrariam appellet, et ab his distinguat, atque remotius Sucronem versus collocet, horum discrepantes sententias ita Noster conciliare tentat. „Strabo, ait, et Ptolemaeus, Ebulum et Ophiusum Pityusas vocant, ut has insulas eo melius a Gymnesiis distinguant. Alii vero scriptores, ut Diodorus, Livius, Plutarchus, non nisi unam Pityusam memorant, Ebulum intelligentes, cui hoc nomen quasi proprium adhaesit. Quando vero Plinius Pityusas plurali numero appellat, et nihilo minus ab his Colubrariam remouet, id non eo sensu dicit quo Strabo, sed quod Pityusae alia adhaerebat insula, exiguo tantum freto ab Ebuso discrepata. Hanc enim, quod minor et ignobilior esset, non singulare nomen adeptam esse innuit, sed cum maiore Ebuso una Pityusarum appellatione comprehensam, et postea aetate Plinii utramque Ebusam pro Pityusis vocatam.“ Tum exponit V. Cl. de situ Colubrariae, plerisque ambiguo; laudat Avienum, qui eam videtur Chersonesum vocare; atque

errori-

erroribus recentiorum Geographorum refutatis ostendit, urbem Chersonesum a Strabone memoratam vocari hodie Peniscolam, et insulam Montcolibre, seu montem colubrarium, esse veterum Ophiusam, non Formenteram. Denique, alatis divertis Strabonis, Plinii, Agathemerii et Severi, de magnitudine Balearis insulae maioris minorisque sententiis, Caprariae situs describitur. In capite *secundo* exponit Noster *de ingenio et natura terras Balearium, earumque proventibus*. Hic primum commemorat, Ebusum nullos serpentes alere, et in causas huius rei inquit, variis recensitis remediis veterum, quibus serpentes abigi crediderint. Resinas arborum docet, picem et sulphur, serpentibus esse adversaria, nec non scillas, copiose in Ebuso et Balearibus natas, atque antidoti vim rubricam quoque habere. Terram Lemniam imprimis esse celebrem, atque fraxinum et Vetoniam serpentum morsibus mederi. Ebusum porro abundare salinis, atque in proventibus eius eminere arbores resiniferas, olivas, terebinthum, et ficus. Ultimum locum occupat disputatiuncula de cannis sacharinis, ubi explicatur praecipue versus Statii (Silv. I, 6. 15.) *Et quas praecoquit Ebusi cannas*. His enim, reiecta Salmasti emendatione, *Cannas*, Ebuso insulae cannas, sive arundines, quae dulcissimum succum haberent, tribui docet. Denique adduntur quaedam de tutis portibus harum insularum, de fertili solo, de tritico balearico, de vino, de penuria olei, cuius loco Balearici pinguedinem quandam ex oleo lentisci et adipe sullo, atque etiam ex terebintho, conficiant. Caput *tertium* est *de animalibus Balearium antiquitus memoratis*. Ebusum, Noster scribit, pecoris copia abundare, lanam ovium mollissimam esse, iumenta inveniri pulcherrima in minori Baleari, atque in his praesertim mulos, ob vocem et magnitudinem memorabiles. Cuniculos quasi peculiaris Balearium animalia videri, et incredibilem eorum esse foecunditatem. Hic varia adspersit Auctor de cuniculis, de viverra, de Carpathio lepore. Nos ad reliqua animalia pergimus, inter quae eminent grus Balearica, peculiari nomine Vipio appellata, Porphyrio

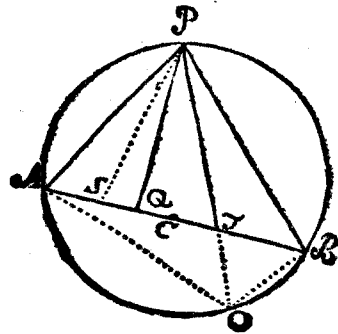
phyrio avis pulcherrima, Phalacrocoraces, et genus cochlearum, quas cavaticas dicunt, quoniam in speluncis et rimis petrarum nascuntur. In capite quarto agitur de urbibus insularum Balearium. Ebusum insulam habere vicos aliquot, unam autem urbem, insulae cognominem. Solum vero Diodorum vocare Eresum. Illud alterum tam urbis, quam insulae nomen, Bochartum Phoenicium fuisse putare, quod Graeco Pityusae responderit. Fuisse coloniam Carthaginensium, atque portum egregium, aedes pulchras, et amplissima moenia habuisse. Eandem urbem a Cn. Scipione frustra oppugnatam esse, Magonem hinc com meatum et supplementa classis petiisse; sub Romanis vero civitatem fuisse foederatam. Extare in quodam lapide apud Gruterum (p. 277. n. 6.) Ebusii reperto, *Liconiensis ordo*: hinc se fere suspicari, ait Auctor, fuisse in Ebuso aliam civitatem, Liconium, praesertim cum hic lapis fuerit Imperatori Caro dicatus, quem eundem alio monumento celebret Ordo Ebusii. In Baleari maiore a Plinio urbes memorari: Palmam, Pollentiam, Cinium, Cunicos, Bocchorum; in minori Iamnonem, Magonem, Saniferam. Nomina forte accepisse a colonis, ex agro Piceno oriundis. Palmam ad occasum, Pollentiam ad orientem sitam fuisse, utramque in ora maritima: Cinium et Cunicos Latinae fuisse conditionis; Bocchorum Romanis foederatum fuisse, neque Plinii aetate amplius extitisse videri. In minori Baleari Iamnonem, vel Iammonam, occasum spectare: e quorundam sententia nomen ab Hannone, Poenorum duce, accepisse: Bocharto auctore, nomen Phoenicium esse. Christianis temporibus Iamnonem sedem Episcopi fuisse, et Iudaeos, Severo auctore, in ea habitare non potuisse. Magonem urbem ad orientem sitam esse: Bochartum nomen eius Ebraeum existimare, sed rectius censeferi a Magone, Poenorum duce, conditam et appellatam: sub Romanis municipium fuisse, Aediles duumviros, Flamines, et defensores civitatum habuisse, et Iudaeis abundasse. Saniferam sine dubio mediam fuisse inter Iamnonem et Magonem, et esse fortasse hodiernum oppidum Alaïor. Turres, quales

quales hodie in ora maritima videntur, olim etiam Hispaniam habuisse: Io. Armstrong in descript. Minoricae ep. 16. commemorare, visum a se esse magnum lapidum acervum, in vicinia oppidi Alaior, edito loco forma turris constructum, cochlea ab imo ad summum circumcunte, qua escendi in ipsum culmen queat, collocatumque iuxta haud longo intervallo magnum altare lapideum: hanc molem, Noster se conicere, ait, fuisse monumentum quoddam expeditionis bellicae et victoriae, ad quod deinde mos fuerit publicos populi conventus habere, et sacrificia sollemnia celebrare. Caput *quintum* exhibet *historiam et fata Balearium*. Origines Balearium fabulosas et obscuras esse, atque varie a variis commemorari. Hae igitur missis, contexit auctor historiam insularum, inde ab antiquissimis temporibus usque ad aetatem Iacobi I. regis Arragonum. Hinc vero excerpere aliquid, omnibus coniunctis inter se atque connexis, inutile foret. In capite *sexto* agit Vir Cl. *de ritibus et moribus Balearium*. Primum igitur copiose describit fundam, cuius inventionem quidam Balearicis tribuunt, illiusque formam, funiculos, genera fundae, et gestandi modum, usum sparti in funibus conficiendis, et fundas ex cannabi, lino, pilis, fetis, et nervis, commemorat. Tum pergit ad tela fundis emissa, glandes et saxa, ad litteras glandibus subinde inscriptas, et ad reliquam armaturam Balearium, ubi imprimis multa dicuntur de Sifyrna, veste Insularium. Porro exponit de veterum Balearicorum rudibus et horridis moribus, qui plerumque inter saxa et scopulos, et specubus in subterraneis, vitam egerint. Illustratur quoque mos Balearicorum, oleo lentiscino et adipe suillo corpora sua inungendi. Denique multa monentur de vestibus, compluribus ex antiquitate repetitis animadversionibus adspersis, et variis veterum auctorum locis illustratis.

IO. DAN. TITH, MATHEM. INFER. P. P. O.
in Acad. Viteberg. Animadversiones quaedam mathematicae.

I.

Si cuiusque trianguli rectilinei APB basis ex vertice bifecetur recta PT , erit $\frac{1}{2}PA^2 + \frac{1}{2}PB^2 = \frac{1}{2}AB^2 + PT^2$.
Dem. Producat PT (quae, ad perspiciendam demonstrationem, ponatur in figura sequenti cadere in C , et basin AB exacte bifecare) usque in O , factisque chordis OB et AO , recta SP ad basin ita demittatur, ut angulus $APT = SPB$. Hinc per similitudinem triangulorum ATP et OTB ; item PTB et ATO , erit $BO = (TB \cdot PA) : PT$; $AO = (AT \cdot PB) : PT$; $TO = (AT \cdot TB) : PT$; consequenter $PO = PT + TO = (PT^2 + TB \cdot AT) : PT$. Et quoniam ΔSPB simile ΔAPO , atque alterum APS simile OPB , erunt, factis faciendis, $SB = (PB \cdot AT) : (PT + TB \cdot AT)$, et $AS = (PA \cdot TB) : (PT + AT \cdot TB)$. Cum vero $AB = AS + SB$, his substitutis valoribus, erit $AB = (PA \cdot TB + PB \cdot AT) : (PT + AT \cdot TB)$. Quam demonstrationem, posteaquam eo prope modo deduxit illustris Comes Iul. Carol. di Fagnano (*Produzioni matematiche T. II. p. 203.*) valorem ipsius AB putat adhuc subsistere, si recta PT basin AB in duas fecet partes inaequales, ad se invicem quaecunque habentes rationem; adeo, ut pro AT substituere liceat $\frac{1}{2}AB$ et pro TB etiam $\frac{1}{2}AB$. Quare habebitur $AB = (\frac{1}{2}PA \cdot AB + \frac{1}{2}PB \cdot AB) : (PT + \frac{1}{2}AB)$; unde tandem prodit, $PT^2 + \frac{1}{2}AB^2 = \frac{1}{2}PA^2 + \frac{1}{2}PB^2$, ut in propof. Quamvis autem hanc substitutionem illustri viro ulterius comprobendam relinquo; tamen

propositionem, demonstrari potest, veram non esse, nisi in eo casu, quando recta PT basin AB in C plane bifecet; cuius rei demonstrationem iam nunc addam. Ducta PT utcumque, debet esse $\frac{1}{2}AP^2 + \frac{1}{2}PB^2 = \frac{1}{2}AB^2 + PT^2$. Demittatur perpendicularum PQ , erit $AP^2 = PQ^2 + AQ^2$; atque $PB^2 = PQ^2 + BQ^2$.
 Ergo

Ergo $AP^2 + PB^2 = 2PQ^2 + AQ^2 + BQ^2 = 2PT^2 - 2TQ^2 + AQ^2 + BQ^2$. Bifecetur AB in C , quo facto reperitur $TQ = \frac{1}{2}AB + CT - AQ$; $BQ = AB - AQ$. Unde $AQ^2 + BQ^2 = 2AQ^2 + AB^2 - 2AB \cdot AQ$; Et $2TQ^2 = -2AQ^2 - \frac{1}{2}AB^2 - 2AB \cdot CT - 2CT^2 + 2AB \cdot AQ + 4CT \cdot AQ$. Quapropter $AQ^2 + BQ^2 - 2TQ^2 = \frac{1}{2}AB^2 + 4CT \cdot AQ - 2AB \cdot CT - 2CT^2$. Est ergo $AP^2 + PB^2 = 2PT^2 + \frac{1}{2}AB^2 (+2AQ - AB - CT) \cdot 2CT$. Itaque si debet esse $(2AQ - AB - CT) \cdot CT = 0$; oportet ut sit vel $CT = 0$, vel $2AQ - AB - CT = 0$, hoc est, $AB - 2CQ - AB - CT = 0$, seu $-2CQ - CT = 0$, quae postrema fieri tamen nequeunt. Ergo remanet, ut sit $CT = 0$, alias assertum verum non est. Hinc propositio de eo tantum valet casu, in quo PT bifecet basin AB in C . Imo generaliter, de qualicunque baseos sectione, verum esse assertum non posse hinc quoque patet, quia per $\frac{1}{2}AP^2 + \frac{1}{2}PB^2 - \frac{1}{2}AB^2 = PT^2$, finissima pars constans est datis trianguli lateribus; non ergo potest illa aequari variabili PT^2 , si rectam PT utcumque ducere liceat.

II. Parallelogrammum super hypotenusa trianguli rectanguli aequale est similibus cathetorum parallelogrammis. Huius propositionis demonstrationem Cel. Haufenius (*Element. Geom. Prop. 50. p. 125.*) dedit, ope perpendiculari ex recto ad basin ducti; quo vero quum opus non sit, demonstratio sic breviter absolvitur. $IB : DG = AB^2 : BD^2$ (conf. autoris fig. 105. Tab VII.); consequ. $IB + DG : DG = AB^2 + BD^2 : BD^2 = AD^2 : BD^2$; sed $AF : DG = AD^2 : BD^2$, ergo $IB + DG = AF$. Similem in modum Propositionis 72. (p. 141.) de maximo circulo per duorum in sphaera circulorum polos ducto, segmenta eorum bifecante, demonstratio, paulo obscurior, hac ratione suppletur illustraturque. Sint nempe AC, EF sectiones circulorum $ABCD, DEBF$, (conf. aut. p. 141. fig. 150.) cum circulo $AEFC$ maximo, et BD eorundem communis sectio. Et cum hic per polos A et C circulorum transit, vtrumque bifariam secat, et ad angulos rectos. Prop. 70. Unde AC EF

EF diametri sunt circulorum, et ipsi recti eidem *AECF*. Proinde *BD* ipsi *AECF* recta est. Prop. 66. Anguli igitur *DGC*, *CGB*, *DGE* recti sunt; unde diametri *EF*, *CA* chordam *DB* ad rectos secant, et hinc bisariam Prop. 23. Ideoque in triangulis *CGD*, *CGB*, chordae *CD*, *CB*, et in triangulis *EGD*, *EGB*, chordae *ED*, *EB* aequales sunt. Pr. 2. Sunt igitur arcus *DC*, *CB*, nec non *DE*, *EB* aequales. Cor. 1. Prop. 33. De aliis, quae ad illustrandum huncce librum eximium facerent, tum meis, tum aliorum notulis, dicere nunc non attinet.

III. Io. Bernoulli, cum leges liquorum per canales non uniformes fluentium indagaret, directe principiis unice dynamicis usus, argumentationes ex generatione gurgitis deductas adhibuit. Namque strata liquoris in gurgite semper animantur vi liquoris in tubo contenti, quae, tanquam totalis, oritur ex vi partiali omnium stratorum per totum tubum expansorum. Quare, quum Bernoullius vim partialem determinasset per differentiale *h u d u*, (conf. Io. Bern. Op. T. IV. p. 400. ibique figuram,) eius integrale dat vim motricem totalem in omni gurgite dispersam; id vero cit. loc. a

Bernoullio exhibetur $= \frac{1}{2} h (vv - \frac{mm}{bb} vv)$, ad cuius inventionem rectius perspicendam lubet sequentia adducere. Scilicet quantitas integralis ipsius *h u d u* $= \frac{1}{2} h (vv + C)$, hoc est, quia *mv*: *y* $= v = \frac{1}{2} h (mmvv + Cyy)$: *yy*. Pro toto autem gurgite ponendum *ML* $= GF$, sive *y* $= m$, unde vis ad totum gurgitem requisita est $\frac{1}{2} h (vv + C)$. Sed ad constantem *C* determinandam opus est, ut posita *GF* $= HI$, vel *h* $= m$, totum integrale evanescat; eo enim casu nulla plane vi opus est. Ergo si scribatur *m* loco *h* debet esse $\frac{1}{2} h (vv + C) = 0$, et *C* $= -mmvv : hh$. Hoc tamen sic clarius: Integralis quantitas formulae *h u d v* in genere est $= \frac{1}{2} h (mmvv : yy + C)$, quam ita sumi oportet, ut, posita *y* $= m = h$, plane evanescat. Iam posita *y* $= h$, provenit $\frac{1}{2} h (mmvv : hh + C)$; et posita *h* $= m$, erit quoque *y* $= m$, (nullus enim est gurgis), adeoque debet esse *mmvv* : *hh* $+ C = 0$.

$+C=0$, sive $C=-mmv:hh$. Omnium denique brevissime id ita ostenditur. Integrale, de quo quaeritur, generatim est $=\frac{1}{2}h(mm v v:yy+C)$. Posita vero $y=h=HI$, nulla adhuc vi opus est; ergo tum integralis $=0$, id quod dat $C=-mmv:hh$, adeoque quantitas integralis completa $=\frac{1}{2}h(mm v v:yy-mm v v:hh)$ et facta $y=m$, erit vis pro toto gurgite requisita $=\frac{1}{2}h(vv-mm v v:hh)$ ut in autore exprimitur; quae quidem designat vim motricem in tubo requisitam ad id, ut in gurgite fiat acceleratio necessaria ad mutandam velocitatem minorem in maiorem, pro transitu liquoris in tubum aliquem angustiozem.

IV. Sit fractio aliqua data $\frac{M}{N}$, sintque factores simplices inaequales denominatoris $N=(p-qz)$, S ; resolvenda est fractio data in tot alias, quot denominator habet factores simplices inaequales, quarumve denominatores sint factores denominatoris fractionis datae. Sol. Sint numeratores quaesiti A et B ; erit ergo $\frac{M}{N}=\frac{A}{(p-qz)}+\frac{B}{S}$;

$\frac{M}{(p-qz)S}=\frac{AS+B(p-qz)}{(p-qz)S}$ et $\frac{M-AS}{(p-qz)}=B$. Quoniam igitur B est numerus integer, ex hypothesi, $M-AS$ per $p-qz$ est divisibilis; ponatur ergo $p-qz=0$, fiet $M-AS=0$, et $\frac{M}{S}=A$. Ista generalis et communis solutio, ut ad quandam fractionem applicetur obviam, sit

$\frac{a}{z-z^2}$, cuius denominatoris factores habentur z , $(1-z)$, $1+z$; iam fiat $p-qz=z$, erit $S=(1-z^2)$, et $M=a$; erit itaque $A=\frac{a}{(1-z^2)}$, posita $z=0=a$. Sit porro $p-z=1+z$, erit $S=z-z^2$, atque reperitur $A=\frac{a}{(z-z^2)}$, posita $1+z=0$ seu $z=-1$, ergo $A=\frac{a}{0}=\infty$

A PLAIN METHOD OF DETERMINING THE PARALLAX OF VENUS BY HER TRANSIT OVER THE SUN, etc.

i. e.

LUCULENTA METHODUS DETERMINANDI
Parallaxin Veneris et eius transitum per discum solarem, indeque per analogiam eruendi Parallaxin et distantiam solis et reliquorum Planetarum, auctore
IOHANNE FERGUSON.

Londini, 1761. plagg. 8. cum tabb. aeneis 4. in 4.

Quem tibi exhibemus libellum, eum et singularia scriptoris fata, et res tempori maxime conveniens, magnique momenti, in eo pertractata, perquam memorabilem reddunt. Fergusonium nec parentes opibus ac doctrina ornati, neque loci quibuscum primis vitae annis versabatur, sed sola erectioris ingenii vis ad excolendas litteras excitavit. Tantumque abest, ut quae ex ore illustris Legati Britannici, castra Serenissimi Regis Bor. sequentis, qui Fergusonium intime se nosse perhibebat, relata referimus, ipsius famam minuunt, ut eam potius illustriorem reddant. Plus sane quam heroico spiritu opus est, ut ex ea vitae obscuritate, in quam Fergusonium fata detruferant, quis emergat. Satis enim diu in Scotia, cui noster natales debet, Pastorem agere coactus est. Excitationis vero mentis suae viribus, ac divino prope impulsu, obscurum hoc vitae genus reliquit, ac Londinam a meliori fortunae sedem elegit. Primum ibi pictoriae arti exerendae incubuit, in eaque tantum profecit, ut ea sibi necessaria vitae praesidia parare posset. Sed maiori tenebatur gloria, eiusque stimulis noctes diesque excitatus, in castra Musarum concessit, divinamque in primis Mathesin, in eaque Astronomiam, principem eius disciplinam, excolendam perpoliendamque sumit. Quanta ingenii felicitate, quantis vigiliis, in subtilissima hac scientia grassatus fuerit, declarat luculenter eius Astronomia typis expressa, documentoque est imprimis hicce libellus, in quo non cuius huius scientiae obvia elementa, sed sublimes ac maxime reconditas Halleii meditationes explicat atque sub examen revocat. Nulla in re Astronomi, a primis huius scientiae initiis ad nostra usque tempora, maiores sentiunt difficultates, quam ubi se inveniendae ac certo determinandae Solis distantiae a terra, cui palmariae veritates astronomicae superstruuntur, accingunt. Quod ut Lectores ipsi sentiant, atque
insti-

instituti Halleiani rationes intimius perspiciant, Fergusonius vulgarem inveniendi distantias Planetarum a sole methodum explicat. Quare Artic. I. de distantis planetarum mediis altitudinibus ac distantis corporum coelestium, agit. Art. II. et III. enucleatis parallaxeos eiusque diversarum specierum notionibus, methodum inveniendi ope eiusdem distantias solis ac lunae tradit. Omnes deinde in eo consentiunt Astronomi, Parallaxin solis horizontalem non minorem $10''$ neque maiorem esse $12\frac{1}{2}''$. Hinc assumpta solis parallaxi minima $10''$ eruitur distantia solis a terra 66057600. Ex maxima vero parallaxi solis $12\frac{1}{2}''$ eruitur eadem 82506000. miliarium Anglicanorum. Cum vero Astronomorum quisque ultro concedat, fieri aliter non posse, quam ut in dimetiendo tam parvo angulo facile error ad minimum $2''$ committatur: Fergusonius docet, eo errore, qui plane evitari nequit, commisso, irrepere errorem in assignanda solis distantia a terra 13751200. miliarium Anglicanorum. Tantum itaque abest, ut per artificia, quae summa ingenii vi ab Astronomis excogitata sunt, vera solis distantia certo sit cognita, ut potius ab ea nimium quantum absint Astronomi, eaque iis maximam adhuc figat crucem. Equis itaque mirabitur, summis Astronomis nihil magis curae cordique esse, quam ut methodum novam excogitent, cuius ope in re tanti momenti errores minui, ac, si fieri possit, distantia solis a terra certius determinari queat.

De eiusmodi methodo Astronomorum Principi Halleio, prout erat in augenda ac perpolianda Astronomia pestinaciter sedulus, sollicito, primae se cogitationes obtulerunt cum in Insula S. Helenae degeret, atque in Aetris Australibus in ordinem redigendis occupatus, etiam sedulo ac accurate transitum Mercurii, qui in id temporis inciderat, in illa insula observasset. Consideratis enim accuratius omnibus huius phaenomeni momentis colligebat, fore, ut si Mercurius terrae propior esset, maioremque Parallaxin haberet, ope accuratarum Observationum, quae in distitis longe locis instituerentur, solis parallaxis determinari possit. Quae meditationes ingenium Halleii, rerum novarum excogitandarum: feracissimum, facile a transitu Mercurii ad transitum Veneris per discum solarem, multo tamen rariorem, quique demum anno 1761. instaret, sed instituto adeo excelso longe accommodatiorem, deduxerunt. Hinc enata est illa Halleii dissertatio, quae latine conscripta, ac epitomis Transact. Anglicanarum a Cl. Motte conscriptis Volum. I. p. 243. inserta est, quam Fergusonius in Anglicum sermonem conversam Articulo VIII. exhibet. Quemadmodum Halleius ea dissertatione posteris sui memoriam maximopere commendavit, quod eos ad tanto accuratius observandum illustre ac rarissimum phaenomenon excitavit, cum non solum illud aptum sibi visum ad de-

termi-

terminandam accuratius distantiam solis a terra indicaret, sed iis etiam regulas observandi, ipsaque loca, in quibus instituendae potissimum observationes essent, si eo, quem consequi ex iis possint, sine potiri velint, succinde quidem, ut non nisi a summis Astronomis intelligi posset, praescriberet: ita Fergusonio nostro maximas debere gratias omnes fatebuntur, quod meditationes Halleii profundissimas, tempore maxime opportuno, paucis scilicet mensibus ante, quam iste transitus Veneris per discum solis expectabatur, omnesque Astronomi ad eum observandum se summa cura praeparabant, cum orbe erudito communicavit, easque eminenti commentario illustravit.

Argumentis validis inductus Halleius, sumpta die transitus Veneris per discum solis ipsius solis parallaxi $12\frac{1}{2}''$ positaque via Veneris non remotiori a centro solis quam $4''$, quae momenta ac elementa certa locum habitura ex calculis institutis suspicabatur, certos esse iuber Astronomos, ut, si locis ab ipso designatis accuratae observationes instituuntur, possit error in assignanda horizontali eo usque minui, ne quadragesima particula minuti secundi excedat. Quo ipso obtenturos esse docet distantiam solis a terra, quae usque ad 164000. milliaria certa, et omnis erroris experta futura. Ut id etiam Lectores, qui nondum ad Astronomiae secretiores aditus penetrarunt, intelligant, Fergusonius non solum eleganti schematico Tab. II. fig. I. et II. sed etiam luculentis verbis Art. III. et VIII. docuit, quam diversa futura sit Parallaxis Veneris spectatoribus ac observatoribus in diversis telluris locis constitutis, die 6 Iunii, quo per discum solis transibit. Ex quo satis patet ratio, cur diversa Observatoribus loca Halleius praescripserit, eaque ad observandum ex eius mente aptissima. Quemadmodum Fergusonius his aliis annotationibus lectu dignissimis adiectis nihil intactum reliquit, ut mens Halleii rite perspiciatur; ita Articulo VII. instituto in Halleii Hypotheses meditationesque examine, spem eam, ad quam animos Astronomorum erexerat, nimium quantum ex rationibus astronomicis, et Art. VIII. ex projectione huius transitus Veneris per discum solarem, ope elementorum, ex ipsis tabulis Halleianis desumptorum facta, minuit. Nul- lum itaque est dubium, fore, ut hoc opere Astronomi ad conferendam projectionem, tabulasque huius transitus ab Auctore suppeditatas, cum observationibus summorum Astronomorum, exciterent, iisque latissimus campus aperiretur examinandi rationes Fergusonii, quibus inductus, methodum inveniendae solis distantiae a terra tam accuratae non adeo accommodatam esse indicet, qualem ex observationibus huius phaenomeni rite institutis inventuros esse Astronomos putavit summus Halleius.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

*Calendis Martii Anno MDCCLXI.
Pars II.*

PINACOTHECA PRINCIPUM AUSTRIAE, IN qua Marchionum, Ducum, Archiducumque Austriae, utriusque sexus, simulacra, statuae, anaglypha, ceteraque sculpta, caelata, pictave monumenta, tabulis aeneis incisa, referuntur, et commentariis illustrantur. Opus in duas partes tributum, quod est Monumentorum Aug. Domus Austriae TOMUS III. PARS PRIOR, continens, praemissa praefatione, Prolegomenis, et Auctario Diplomatum, Tabulas aere expressas num. CXIV. Operam et studium conferentibus P. R. P. MARQUARDO HERRGOTT, Ord. S. Bened. Principalis asceterii ad S. Blasium Capitul. Reverendiss. ac Celsiss. S. R. I. Principi San-Blasiano a Secretis Consiliis, Vices gerente, et Praeposito in Crozzingen, nec non S. C. R. Maiest. Consiliario et Historiographo: et M. R. P. RUSTENO HEER, eiusdem Congregationis Capitulari, Bibliothecae San-Blasianae Praefecto, et Numophylacii Directore.

Permissu Superiorum.

Friburgi Brisgoviae, typis Io. Andr. Satron, S. C. et Reg. Apost. Mai. Excellor. Dicastriorum Repraesentationis, Regiminis, et Cameral. Provinc. anterior. Austr. ut et Almae Univerit. Typographi, MDCCLX. Alphab. 2. plag. 16. tab. aen. 13. fol. mai.

Q

Solet

Solet hoc saepe accidere in vita humana, ut si nos alicuius artis studio dediti simus, eam ut omnibus aliis praefereamus. Id quod et in aliis multis rebus usu venit, atque etiam in historia. Sunt enim, qui recentiorum temporum cognitionem historiae antiquae praeferant, sunt, qui contra. Ac praesertim ii, qui se litteris humanioribus dederunt, hoc sere proprium habeant, ut nihil praeter antiquissima tempora cognoscere aveant. Tota enim illa disciplina tres in partes dividitur: antiquam, quae multos amatores habet; recentiorum, quae longe plurimos. Sola mediæ aevi cognitio quasi in medio posita ab utrisque destituitur. Atque id facile excusari potest. Summa enim ingenia, summam doctrinam illa requirit; difficillima enim omnium est, cetera genera etiam mediocribus ab ingeniis addisci possunt. Quid enim? Meræ sunt in illo aevo tenebrae, quocumque te vertas, monumenta litterarum aut plane nulla, aut obscura et ipsa, et obscurae fidei. Barbara omnia et inconita primum ratione Latinitatis, quae plane alia discenda, quam ea quam homines sapientes loquuntur: verum hoc ferendum tamen esset; sed ipsa ratio dicendi, cogitandi, proponendi res omnes, valde humilis, fere dixerim miserabilis est, res vero ipsae aut non magni pretii, aut tamen e mole inanium commentationum eruendae. In historia vero ipsa, quae fabulae, quanta sterilitas, quanta ignorantia bonarum artium, quum nihil praeter nomina, annos, aut quotidianas annotatiunculas, meri annales sunt, nihil floris, nihil elegantiae, nihil sapientiae. Haec de scriptoribus. Veniamus ad fontem historiarum, diplomata, quam incerta genuitatis signa, quam terribilis Latinitas, quanta in garrulitate infantia, ut de litterarum et orthographiae ignota ratione nihil dicamus. Eadem de inscriptionibus, si quae reliquae sunt, dicenda puto. Plurapossent proferre, verum abstinere labens. Contemni itaque historiam mediæ aevi ab iis, qui elegantiae Graecorum Latinorumque, aut etiam lepori Gallico nostraeque aetatis adfuerunt, non miror. Verum ego nequaquam his adhaeserim. Saepe optima res involucris minime bonis obtegatur, quale
quid

quid hic usu venit. Audacter dicam, maxima pars hominum eruditorum citius, quanquam et hoc aegre, sed citius tamen veterem ignorare posset quam hanc, maxime enim cum nostris temporibus, nostris artibus eruditioneque, nostris rebus publicis est connexa. Illa Iureconfulti carere non possunt. Medici si qui historiam suae artis cognoscere avert, hanc quaerunt. Philosophis necessaria est. Theologi vero sine ea stare adversus eruditiores adversarios non possunt, ita illa ubique influit. Ac si vetus illa veritatis lux sapientiae alter oculus est, media illa non minus est. Laudanda itaque vehementer sunt summorum virorum studia, qui superato labore taediisque, ex his callibus sylvisque amoena nobis loca et hortos quali aliquos constituere satagunt. Est quidem ea res non unius viri, verum si, ut feliciter coeptum est, ita per unum et alterum saeculum pergatur, colligatur quod nunc sedulo fit materia, olim praeclaris aedificiis infumenda, et accedat deinde divinum aliquod ingenium, et hanc rudem molem dispenset ac componat, habebimus certe aliquando, quod Polybio, Livio, Thuano, opponere audacter possimus. Qua in re iure nostro nos quoque Lipsienses gloriamur. Fuerunt apud nos Lunigii, Menkenii, Mascovii, Christii, Haltaulii, plures, qui multam lucem huic studio eorum temporum intulerunt. Nos quibus decoribus, quibus viris superbiamus, quantum ingeniosissimus quisque nostrorum Professorum de optima hac historia medii aevi meritis sit, dicerem, nisi eos eorumque merita orbis litterarius nosset. Non est ergo, cur ea tempora se praeconibus bonis destituta querantur, sunt enim quam optimi, eruntque quos magistrorum virtus et laudes ad virtutem laudemque et ipsos incitabunt.

Laudabilem itaque operam utilissimamque nobis omnibus navaverunt Marquardus Hergottus et Rustenus Fleer, V. Summi, qui consilium illud quod alter ceperat, historiam Austriacam sua industria monumentorumque omni genere illustrandi, iam una exsequuntur feliciter, et continent constanter. His sane via ad perfectam historiam, cuius specimina egregia inter prolegomena sunt, sternitur. Digni enim sumus Ger-

mani, digna patrum nostrorum praeclara facinora, quae a praeclaris ingenis illustrentur. Verum de utroque viro factis nos meminimus superiore Volumine Actorum dicere, quorum ad laudem nihil accedere potest, summa enim illa est; hoc modo dicimus, similia haec quae nunc accepimus prioribus laboribus esse. Nam cum illi prioribus duobus voluminibus fontem historiae non minimum, nummos, et eleganter expressos, et commentario egregio illustratos, praeditissent, iam tertio monumenta, imagines principum, et diplomata varia genealogiasque, complectuntur. De altera eius parte non nisi breviter quaedam dicemus, erit enim alio tempore locus uberius differendi: nunc de priore potissimum agimus; nam in duas partes illud opus divisum est, de quo nunc loquimur. Versati iam olim in eodem campo erant *Franciscus Tertius* Bergomas, qui liberalitatem ducum Austriacorum in se maximam expertus, ut pro eo beneficio memoriam eius gentis illustraret, sedulo curavit. Ipse pictor erat, chalcographo usus est Gaspare Patavino. Opus ipsum Oeniponti editum est, coeptum a. 1569. ad finem perductum 1573. variasque variorum Ducum Austriacorum imagines continet, splendidissimum opus et fidele, nisi in antiquioribus viris pingendis, ubi picturae veteres deerant, quanquam ille simulet se etiam tunc habuisse veteres quas secutus sit, verum ex ingenio illum suo tunc pinxisse cetera declarant, arma, vestitus, quae recentiora vetustioribus ducibus adsignavit. Alter fuit *Jacobus Schrenckius* a Nozingen, qui varias imagines ligneis formis, sed eleganter expressas Ducum Austriacorum sistit in opere, quod Oeniponti 1601. prodiit, sed aliorum etiam clarorum virorum, ut Austriacorum ducum numerus minimus sit. Basileae quoque 1491. vernacula lingua liber prodiit, qui *Illustriorum Principum ac terrae Austriacae origines vitasque* profitetur. Secuti tunc sunt *Poppenheuser*, *Gevartii*, *Scrivenerius*, *Nadasdus*, *Henriquez*, *Lambecius*, qui etiam de maiore opere cogitavit, multaque eum in usum praeparaverat, sed morte interceptus est. *Heraeus* quoque idem in animo habuerat. Artifices vero quamplurimi

rimi in eodem argumento laudabilia consilia bene exsecuti sunt. Nostri vero et horum apparatu usi sunt, et quod decebat viros in tanto argumento occupatos, itinera varia susceperunt, quo res pingendas describendasque si fieri posset, suis oculis viderent. Optima subsidia fuerunt Aula et Bibliotheca Caesarea, Gaza porro Archiducum, tum suburbana palatia, Ebersdorffianum et Bellosfontanum, Tabularium Magistratus Viennensis, Sancrucense et Neoburgense monasterium. Heraei collectanea, Eugenii summi imperatoris quas collegerat picturae, item Comitis a Weissenwolf et Ducis Saxo Meinungensis. Nos vero cum priorem tantum partem nobis nunc commemorandam sumserimus, de hac pauca dicemus. Prolegomena primo loco sunt, referta omni genere eruditionis et optimarum annotationum, quae nobis vere venerationem fecerunt virorum, qui in omni historia adeo versati essent, eruditionemque tantam declarassent. Diplomata sequuntur, et rara, et digna quae legantur, continent enim multa, quae varia ratione prodesse poterunt, quae ut fidem habeant, annum locumque ubi archetypa adseruentur, ad latus habent. Icones sunt elegantes magnificaeque, et quae nos valde delectaverunt. Nam sine his universa illa historia quasi mortua est. Nos itaque hoc opus non sustinemus laudare, laudat enim quod aiunt opus et seipsum et artificem. Atque ubi virorum summorum egregia facta vel narrare tantum, merito pro maximo Panegyrico habetur, ita quoque nos satis commendatum hoc opus omnibus fore arbitramur, si quae bona intint, nuda enarratione comprehendamus. Tantum enim opus a paucis possidetur, felicitasque bibliothecae est, quae multa talia continet. Praefationem subsequuntur prolegomena tria, quorum primum haec fere continet. Non satis constare, quo tempore ars pictoria ac statuaria in Germaniam et Austriam pervenerit, nisi forte a Romanis id factum, neque tamen videri Germanos ideo ipsos quoque haec imitatos esse. Maxima enim incrementa has artes a rebus sacris exprimendis capere, quod apud veteres Germanos locum habere non potuerit,

quod, Tacito teste de mor. Germ. c. IX. *nec cohibere parietibus deos, nec in ullam humani oris speciem assimilare* consueverint. Imagines itaque iacuisse, usque ad Caroli M. tempora, quod incertius fortasse est. Fortasse enim periti harum rerum Germani fuerunt, verum artis specimina antiquitas et inquieta tempora perdidere; sicuti non argumentari possumus, veteres Germanos scribere non potuisse, quod nulla scriptio superfit. Decantatum vero illud Irmenseul columnam fuisse, minime vero speciem viri, quod ipse Adamus Bremensis non nisi truncum id est columnam appellet. Eas vero columnas, quae vulgo habeantur, auctor noster cum Wachtero supposititias putat. Arbores, quod Claudianus Lucanusque testentur, minime vero effigies a Germanis cultas esse, quarum cultus ita sollemnis fuerit, ut tunc etiam, cum christiana religio in his terris invaluerit, tamen haec superstitio legibus, quae ad nostram etiam aetatem pervenerint, fuerit coercenda. Helvetia vero, Allatia, et ceterae regiones trans Rhenum, si etiamnum quaedam idola reliqua habeant, ea non videri Germanica esse, quanquam nec Romana sint, sed Celtica et Gallica potius. Religionem vero christianam, rectius Pontificiam dixerim, imagines et eiusmodi res desiderare, inde favorem et incrementa quoque eas artes cepisse. Ubi vero maxime floruerint, dici non posse; adeo barbarorum incurssonibus deleta omnia esse, uti et aetate ipsa. Extare per amplum catalogum picturarum, quae ea circum tempora perierint, assutum lectionario quod extet in monasterio Benedictoburano, insertumque sit Bern. Periz thesaur. anecdot. tom. III. part. III. Lectionarium ipsum saeculi XII. esse. Monasterium ipsum structum esse anno DCCXL. videri; itaque imagines, quae iam tunc inter perditas relatae fuerint, fere ab initio templi ibi fuisse, atque adeo antiquissimas esse. Eandem ferme antiquitatem habere statuas Fuldenfes, a Brovvero in Antiq. Fuldenf. et Schannato in Dioeces. et Hierarch. Fuldenf. it. historia Fuldenf. prolatae, satis gravia testimonia, eas artes apud Germanos tunc temporis floruisse. Extare quoque Turegi et Aquisgrani
statuas

statuas Caroli M. et Magdeburgi Ottonis M. quae genuinae sint. Statuam vero Clodovaei I. regis Francorum, quae sit Erfordiae, dubiae antiquitatis esse. Quin etiam nomina pictorum fictorumque quorundam ad nos pervenisse. Floruisse enim in uno illo monasterio Sti Galli in Helvetia tres monachos, Immonem pictorem, Tutilonem et statuarium et pictorem bonum, Notkerum et pictorem et medicum, qui deinde artifex quoque monasterii factus sit. Alia monasteria aliis artificibus gloriari; sic Thiemonem Abbatem, postea praefulem Salisburgensem, seculo XI. plurimis artibus liberalibus et inter ceteras pictura quoque inclaruisse, cuius etiamnum quaedam supersint. Hartmannum non minus Abbatem Gottvicensem. Perdidisse autem specimina artis, et artem ipsam afflixisse Hungarorum excursions, qui Pannoniam, Italiam, Boioariam, Austriam, pessime vexaverint, ut brevi nullum templorum aut monasteriorum vestigium esset, in locis ubi illi fuissent Hunni. Regnante Leopoldo S. videri valde tenuem harum rerum scientiam fuisse, quod ex structura monasterii Sancrucensis in Austria inferiore appareat. Esse enim adeo confusa omnia, adeo inscite facta, ut appareat Vitruvius ea aetate non multos fuisse, cum tamen existimandum sit, Leopoldum, cuius beneficio structum sit, primum principem, hac in re quam optimos architectos adhibuisse. Gottvicensium monachorum se nulla opera potuisse invenire auctor ait, nam quae invenerit, ea ad feriora tempora referenda videri. Posse enim difficulter id quidem, sed posse tamen aetates harum rerum probabiliter e generibus vestimentorum, diadematum, armorum, clypeorum, insignibus porro gentilitiis, cognosci. Habendam quoque esse rationem crinium, barbarum, rerumque aliarum in se saepe satis minutarum, quae tamen cognitionem aetatum mirifice adjuvent. Quo magis laudandos putamus, qui ingenium excellens et studium in his rebus collocant, neque enim vulgari diligentia aut eruditione opus est. Sic statuas e pulvere marmoreo, qualis sit illa Friderici Bellicosi in Monasterio Sancrucensi, et opere muro adhaerente seculi XIII. inventa esse.

esse. Mansisse tamen nihilo minus lapideas statuas, quales multae passim e. g. in templo Stephani Vindobonae et Tulneni sint. Habere non minus Abbatiam Mellicensem, quae ad antiqua tempora referri possunt, lanceam S. Mauritii ab Huebero in libro, cui titulus est: *Auftria ex Archivo Mellicensi*, exhibitam, quae ab Ernesto Marchione ibi dedicata sit. Longa est, referente auctore, duos pedes; in manubrio fixas habet imagines ducis cuiusdam Austriaci, coniugisque, Ernesti fortasse illius, et uxoris Schwaenhildis. Auctor, prout sunt eius religionis affectae, qui his rebus tantum non divinitatem tribuunt, antiquitatem hastae vehementer defendit, imaginum affixarum negat, insignia enim adiecta esse, quae non videantur saeculo XIII. priora esse. Fuisse autem hoc saepius usurpatum, ut rebus vetustioribus aliqua recentioris operis affigerentur. Sic leonis Bohemici signum iubente Carolo IV. gladio Caroli M. adiectum esse. Signis vero ipsis auctor non Ernestum, sed Rudolphum exprimi putat. Ab eodem Rudolpho esse epitaphium Sti Colomanni in Abbatia Mellicensi, gothica ratione factum. Sunt quoque, ut auctor ait, in Praepositura Claustro Neoburgenfi multa monumenta ducum Austriacorum, Babenbergensium vero Marchionum nullum, quod eorum aetati aequale sit. Sunt quoque in Xysto veteres fenestrae, quarum in summa extant imagines conditoris Sti Leopoldi, uxoris Agnetis, filiique maioris natu Adalberti figurae, qualis apud nos monetarum maiorum est, medaillons vocant, quae consecratione Leopoldi antiquiores videntur esse, quod ibi Sanctus non vocatur. Haec auctor eleganter accurateque, ut omnia cetera, descripsit, inque aes artificiose incidi curavit. Adalbertus in his advocatus i. e. patronus ecclesiarum vocatur, habuerunt enim hunc titulum principes. Aliae quoque figurae ibidem extant, quae videntur eorundem esse, quanquam titulis careant. Sarcophagus Leopoldi ibidem asservatur, in quo eius corpus est, genuinae pariter arcae ac adulterinae, qualis auctori illa Birckeniana videtur; icones et descriptiones aditae sunt, simulacrum porro eiusdem Leopoldi a Maximiliano

hano IH. dedicatum. Caput vero et brachii alterum os separatum in templo populo adorandum proponitur. Ibidem alia est picta tabula, quae Leopoldum et Agnetem exhibet. Inter utramque figuram est sambuci arbuscula, inhaere ente ramis flammeola, qua de re vetus traditio sic habet. Leopoldus et Agnes cum aliquando per fenestram prospicerent, contigit ut velum Agnetis vento raperetur, quod nono anno post, Leopoldus in venatione a vertagis indagatum sambucum cum inhaerere et, invenit. Quam historiolam falsam multi putaverunt; habet enim in se aliquid sublesti, et si maxime ita est, nihil miri habet praeter fortunam. Nam neque in diplomate apotheseos, bullam canonizationis vocant, mentio fit; neque in litteris, quae ad constitutionem Abbatiae pertinent; quin neque in Chronico Neoburgensi vetustissimae originis: aliud quoque, quod auctor clarissimus consuluit, pariter ea de re silet, nec inter reliquias sanctorum, quae in illo codice recensentur, huius mentio ulla fit. Neque de ipso tempore satis auctores conveniunt; etsi, quod tantum anno differunt, ferendum hoc esset. Maxima dubitatio inde est, quod etiam de aliis monasteriis pariles historiologiae circumferuntur. Auctor noster, ut defendat eam, auctoritatem auctorum canonizationis, itemque summarii Ricardi, aequalis his temporibus scriptoris, allegat: quae omnia veram esse rem fortasse demonstrant; ut plus sit quam fortuitus casus, nequaquam. Litterae foundationis quod ea de re nihil habent, auctor modestiae Leopoldi tribuit; adde quod nec ipse fortasse Leopoldus ei rei quicquam singulare aut divinum inesse putavit. Diploma quod ea de re tacet, brevitati referendum auctor putat. Aliae quoque res antiquissimae in eo templo reperiuntur, ut statuae Agnetis et Leopoldi, sed posterioris aetatis opera, quae, ut auctores loci, sacri aedificii speciem manibus gerunt. Sunt quoque in fenestris Sancrucensibus vitra octo, quae monasteria Sancrucensie et Neoburgense, Leopoldum cum coniuge et filiis quatuor, non tamen servato annorum inter eos ordine, exhibent. Haec e prolegomeno primo excerptere placuit, quod

digna memoratu visa sunt; cetera si quis cognoscere avel, apud auctores inveniet. Sequitur secundum, quod, ut veredicamus, non solum insigni cum voluptate, verum etiam admiratione summa Hergotti nostri, legimus; adeo hic vir, quamquam ubique praeclarus est, seipsum hic vicit. Inest enim suavitas mirabilis, et summa eruditio, et ingeniosa; adeo illae imagines accurate et docte explicatae sunt. Negat vero auctor, se nunc de stirpe antiqua illa Babenbergica dicturum, quum non satis subsidii ad has res sibi, quae invenerit monumenta, ministrent, quapropter curiosiores lectores ad Hauthalerum et Callesium ablegat. Se enim tabulas genealogicas tantum velle proponere eas, quae in coenobio Neoburgensi, et in tabulario Vindobonensi inveniantur. Neque negat recentioris aetatis esse, utilissimas tamen, ita ut sunt, putat: partim quod testimonio sint, quid de serie ducum suorum ea aetas statuerit; partim etiam quod plurimae res ad antiquitatem historiamque illustrandam ex his depromi possunt, veluti id res ipsa statim docebit. Tabulae Neoburgenses duplicis generis sunt. Alteras Sundhemianas nolo hic commemorare, quod et Basileae editae sunt, et Pezii scriptoribus rerum Aufriacarum insertae: quae etsi valde bonae sunt, tamen naevos quoque suos, id quod ipse Pezsius iam annotavit, habent. Alteras hic videmus elegantes et bonas. Aetas videtur consecratione Leopoldi posterior esse, quod nimbus eius capiti additus est, uti etiam id ratio scribendi et genera vestimentorum docent. Prima effigies Leopoldum illustrem, primum de stirpe Babenbergensi Marchionem, exhibet, ita pictum, quasi in expeditione adversus Hunnos, contra quos bene rem gessit, occupatum. Sequitur Henricus filius eius, loricator, cum ornamentis ducalibus. Insignibus vero adiectis, quod in universum monebimus, fidentum semper nequaquam est; fuisse enim haec genealogus e suo tempore. In eadem effigie Colomannus additus est, pendens ex arbore, propter fidem interfectus; additur vero ideo, quod praecipue Henricus reliquias illius viri colebat. Poppo deinde sequitur, Leopoldi III. filius tertius, cum

sacro

sacro ~~ritu~~ ritu, vir, ut historici perhibent, et corpore et animo
 venerabilis. Ernestus senior post hunc, filius Leopoldi se-
 cundus, qui pravis consiliis Henrici Schweinfurtenfis, patruelis,
 abreptus, adversus Henricum Sanctum Imperatorem arma
 sumit, captusque, mox liber dimissus, ac dux Sueviae con-
 stitutus est. In venatione tandem ab Adalberone Comite
 imprudente confossus, cum in eo ipso loco moreretur, ne-
 que sacerdos adiret, crimina coram sociis venationis confes-
 sus, poenitentiae clara signa dedit. Ernestus hunc excipit
 II. primi filius. Is cum bellum adversus Conradum Salicum
 Imp. a quo dux constitutus erat, cepisset, beneficio pri-
 vatus, atque in Saxoniam exulatum melius est. Potuisset ho-
 norem recuperare, nisi Wehelonem hominem turbulentum
 nimis pertinaciter amplexus fuisset. Iterum itaque proscriptus,
 in sylvis raptu vitam toleravit. Tandem et ipse, et We-
 helo, commisso cum Manegoldo Comite proelio, periit. Ima-
 go eum exhibet tanquam a sicariis confoderetur; sed Wip-
 ponis auctoritas, diversa narrantis, maior nobis esse debet.
 Transferebatur Ducatus in Hermannum, qui cum Conrado
 Italiam petiit, atque ibi a. 1308. peste periit. Pictus est
 in comitatu Caesaris. E longinquo currus funebris conspi-
 citur, sine dubio illius ipsius. Bonae indolis vir, et in rebus
 bellicis strenuus. Sequitur Adalbertus I. Victoriosus, qui
 adversus Hungaros secunda proelia fecit, quod ipsa pictura
 declarat, mortuus 1056. Huius filius Leopoldus II. natus
 1022. fortis militis cognomen habuit: castra Hungarica obe-
 quitans pingitur, ob proelium, quo sub auspiciis patris eos
 vicit. Ernestus III. strenuus patri Adalberto I. successit
 1056. Hic multis adversus Hungaros proeliis clarus, dum
 in proelio ad Onestrum Henrico IV. Imp. fidelem adversus
 Saxones operam navat, accepto vulnere postmodum interiit.
 Proelium ipsum expressum est. Leopoldus Pulcher bellicis
 artibus, proeliisque adversus Henricum IV. Imp. et Bohemos,
 clarus fuit. Pictus itaque est et Caesareus et Bohemicus exerci-
 tus, veluti id e vexillis apparet. Alius Ernesti Strenui filius
 Albertus Levis fuit. Is cum fratre Pulcro bellum gessit,

tandem ita compositum, ut Leopoldus ab eo ~~duodecim~~ vexilla feudi loco acciperet. Ea ipsa res depingitur. Sunt tamen qui dubitent, an ille revera vixerit, aut errori fortasse historico originem debeat. Sequitur Popponis alius imago, quem Leopoldi pulcri filium, episcopumque Trevirensis praedicaunt, aiuntque eum fratri Leopoldo Sancto, Azzonem, virum nobilem, cum ala equitum auxilio misisse, cuius forti Leopoldus opera usus sit. quae res ibi cernitur expressa. Verum cum constet, nullam eo tempore Popponem Treviris fuisse Archiepiscopum, Popponem ille e cognomine Leopoldi III. filio videtur ortum traxisse, quale quid in obscurissima eorum temporum historia minime rarum est. Leopoldus S. cum filiis, et e longinquo Sacerucense et Neoburgense monasterium. Adalbertus postea, filius eius natu maximus. Is cum a Boricho, qui Hungaros exciebat, bello peteretur, Adalbertum fororis suae maritum evocavit, fortem militem. Haec pictura exhibet. Leopoldus II. Largus, Sancti filius, qui patri successit, et Henrico Saxon. Bavariaeque duce proscripso, Bavariam quoque accepit. Hinc scutum tripartitum, cum insignibus utrisque. Pingitur Ratisbonam, quam obsedit, obsequitans, hanc enim bis cepit tumultuantem. Otto deinceps Frisingensis, tertius Sancti filius, cum insignibus episcopalibus. Oppida et castella quae cernuntur, Frisinga et coenobium Morimundense; aut etiam Neoburgense, cui aliquando praefuit, esse videntur. Pius episcopus fertur fuisse. Quartus ordine nascendi Henricus est, cui tamen in tabella praemittitur frater Conradus, Episcopus Salisburgensis, cum insignibus dignitatis, et comitatu. Ernestus IV. juvenis, quod venator esset, exprimitur cervum venabulo traiecturus. Henricus, dictus Iasomirgott, (quod saepe si quid affirmaret dicere solet, *Ja so mir Gott sc. helfe*, i. e. ita me deus adjuvet.) ducale decus in Auftriam intulit. Fridericus enim Barbarossa, Henricum Leonem ducatu Bavariae privavit, eumque in hunc transtulit. Quae res deinde sic composita est, ut uterque aliquid retineret. Is, qui eo iure dux erat, ut post Electores primo loco esset, Archidux appellatus est. Tabula binas
naves

naves habet; quia cum Conrado III. in terram sanctam navigavit, mortuus a. 1177. Leopoldus Virtuofus, cum in obfione Ptolemaidis ita fortiter dimicaret, ut vestis alba sanguine undique sparsa esset, excepto loco quo fascia militaris pendeat, in memoriam rei fasciam candidam; quae clypeum rubrum interfecaret, a Friderico Imp. accepisse dicitur, ut etiam in tabula est. Qua in re quid verum sit, alibi se disputaturum auctor ostendit. Mortuus est 1194. Henricus de Medlico; quod arcem Medlicensem extruxit, Isomirgotti filius secundus, cum fratre Virtuoso, adversus Sobeslaum ducem Bohemiae; vivente adhuc patre bellavit; quod satis scite; ut cetera omnia; pictura significat. Henricus Medlicensis junior, senioris filius primus, florente aetate sine liberis decessit. Memorabile nihil cum fecerit, artifex, ut aliquid tamen pingeret, venantem eum exhibuit, sclopeto, satis hoc ridicule, in feram trans fluvium quasi collimaret. Quod iterum ostendit, quam saepe recentiores res antiquioribus affictae sint. Ea tabula; in qua Fridericus Catholicus, Virtuosi filius maior est, duo argumenta habet; navigationem primum in terram sanctam priorem, posteriorem deinde; in qua cum extinctus sit, vehiculo quatuor tædis illustrato, funebrique; fingitur referri domum. Catholicus, propter ardorem in religione dictus est. Leopoldus Gloriosus, Catholici frater, in bello contra Saracenos, praecipue in obfione Damiatæ, egregiam virtutem declaravit. Artifex vero aliud non minus egregium eius facinus sibi delineandum sumsit, pacem nimirum, quam ille inter Fridericum II. Imp. et Gregor. IX. Papatu restituit. Stat inter utrumque medius, manibusque eorum iunctis suam adicit; cui ille negotio a. 1230. immortalis erat, cum fundamenta gratiae iecisset. Natus maximum huius filium, prima in pueritia fatum abstulit. Nam cum Neoburgi institueretur, praeceptoris incuria arborem adscendit, atque inde precipitatus est. Exhibetur itaque ipse et duo magistri adstantes, ab altera vero parte focii studiorum duo: Accidit vero hoc 1216. Decennis itaque aut noveennis fuit, natus quippe 1206. aut 7. Alter Gloriosi filius, Henricus, Crudelis dictus

est, quod matrem armis ex oppido Haimburgenſi eiecit, non melior in patrem, quem variis artibus de vita tollere volebat. Pingitur itaque mater eiusque comitatus triſti averſoque vultu, pater vero ut expugnans oppidum, quo ille confugerat, id quod anno 1226. factum eſt. Perit autem duobus annis poſt. Ultimus ſiſtur Fridericus, Leopoldi filius tertius, Bellicofus cognomine, ob bella fortiter geſta. Ultimo praelio ad fluvium Leutham cum Belae IV. regis Hungariae exercitu dimicavit, in quo perit ipſe, die natali ſuo anno 1245. quae res ibi ſcite exponitur. His ad latus utrumque in codice, foeminarum nudi icones et nomina, adieci erant, quos Auſtor noſter ſeparatim duabus paginis exhibuit. Quae ſi tamen cui volupe ſit cognoſcere, uti ſunt et haec valde eleganter ac erudite ſcripta, ex ipſo auctore optime cognoſcet, eſſet enim infinita res ea omnia excerpere. Icones certe boni ſunt, praecipue illi priores quos recensuimus, ſummo artificio et facti et hic expreſſi. Veſtium facierumque muliebrium diverſitates curioſiorem lectorem valde tenebunt, praefertim ſi hoc velit attendere, veſtimentorum illa genera, quae ibi conſpiciuntur, ſummisque foeminis tunc propria fuerunt, iam ad ruſticas noſtras defluxiſſe; eſſe tamen etiam, quae, paucis immutatis, etiamnum in honore ſunt. tanta in his rebus inconfantia eſt.

Iam vero Prolegomeno III. Auſtor de ſtemmate Habsburgico-Auſtriaco agit. Eſt vero eius argumenti tabula in Vindobonenſi tabulario, quod Duces Archiducesque Auſtriacos a Rudolpho I. uſque ad Philippum, Maximiliani I. filium, ſiſtit. Adiecit ille artifex ſchedulas germanice ſcriptas, quae varia memoratu digna de horum nominibus, matrimoniis, obitu, ac aliis rebus narrant. Aliquando tamen in obſcurioribus ſchedulae nullae adiectae ſunt; tanta religio pictori erat, ut nollet imponere lectoribus, incerta aut falla prodendo, quam optarem omnes hiftorici ſervallent, minus ſane fabularum haberemus, quae ſaepe ſub ſpecie veritatis latent, ut neque dignoſci poſſint. Auſtor harum Stabius putatur, primum
quod

quod constat, eum talem tabellam confecisse; deinde quod illa non ultra eius tempora progreditur. Factum autem id esse videtur ex Maximiliani I. auctoritate, qui genealogica vehementer anaverat. Haec si cui non videntur satis esse, is sciat, in rebus obscuris ultra obscura veritatis indicia adscendi non posse. Primus itaque Rudolphus est, cum insignibus et uxoribus, Anna et Beatrice, harumque insignibus. Verum hoc tenendum, habitus corporum et insignia ex ingenio et coniectura esse; qua in re bene meritus est de lectoribus editor, qui artificem et approbet et refellat rationibus, ubi alterutrum locum habet, atque eo magis laude nostra dignus ac admiratione est. Neque enim sine accurata et fere infinita eruditione, summisque ingenii dotibus, felix hoc negotium esse potest. Sequuntur Rudolphi filiae: Gutha, quae Wenceslao Ottocari filio nupsit, atque ab eo dilecta maxime anno 1297 obiit, non diu hoc matrimonio gavisa; Clementia, quae Carolo Martello; Mechtildis, quae Ludovico Severo Bavaro nupsit, nam ille priorem conjugem iratus occiderat. Mechtildi adiungitur Hedwigis, coniux Ottonis Parvi Brandenburgensis. Qui cum, post mortem Ottocari, tutor filii eius Wenceslai esset, animique principum alienatiores diuturnum bellum minarentur, ille nuptiis variis partes in gratiam revocavit. Hedwige mortua, vir eius, quae magna laus! sed raro mulierum est, quod tolerare eius desiderium non posset, Cisterciensis desperatione factus est. Non ad imitandum! Nomina earum insigniter apud auctores variant. Catharina, Ottoni Bavariae inferioris duci nupsit. Restiterat enim pater illius Henricus Rudolpho, cum per Bavariam in expeditione adversus Ottocarum ire vellet, sed se postea correxerat. Itaque haec quo firmiter amicitia esset, filio in matrimonium data est. Nec sterile fuit coniugium, ut quidam putaverunt; duo enim filios genuit, cuius rei idonea testimonia sunt. Scuto quod Hungarica insignia etiam insunt, inde est, quod ille Otto aliquando Rex Hungariae creatus est; quod regnum deinde, cum auctoritas eius non magna inter Hungaros esset, vitae cum periculo dimisit.

Agnes

Agnes tandem, ultima Rudolphi filia, Alberti Saxonis uxor. Foecundum etiam hoc matrimonium, filii quinque, filia Elisabetha. Septimam itaque Euphemiam, monialem, et obscuram aliam Coletam secundum nonnullos, omisit genealogus, fortasse quod minus virginibus professis faveret. Malo plerumque ordine positae sunt, neque id miramur, nam unaquaeque voluit ceteris iunior esse, ut solent omnino puellae, saltem apud nos. Miser itaque pictor hic facile potuit impingere. Ordinem auctor alium, qualis esse debeat, fecit. Filii sequuntur Rudolphi. Hartmannus seu Hermannus, cum sponsa Iohanna, Eduardi I. Angli filia. Quod negotium varie retardatum, tandem mors Hermanni in Rheno extincti irritum fecit. Signum virginitatis aut coelibatus eius ferunt esse, ut in aliis quoque imaginibus conspicitur. Post hunc frater Rudolphus est. Uxorem duxit Agnetem, Wenceslai sororem, cui ipse sororem suam Gutham nuptum dedit; quanquam etiam de hoc sunt qui ambigant, locupletiores tamen auctores sunt Horneckius coevus illius temporis scriptor, et annales. Rudolphi I. progeniem propagavit Albertus et uxor Elisabetha. Tabula nona quae sequitur Alberti liberos complectitur, pro more artificis foeminas primum, deinde masculos. Anna prima est, inter duos maritos posita, Hermannum Longum, Ottonis Brandenburgici filium, cui nupsit circa annum 1195. (vitium est, debet 1194. esse), et Henricum VI. Ducem Vratislaviae. Elisabetha anno 1304. Duci Friderico IV. Lotharingo iuncta. Gutha deinde, quam complectitur maritus, Leopoldus senior, comes Ottingensis, alii Badensem faciunt. Plures foeminarum imagines sunt, verum taedet mulierculas illas notare, quae nihil notabile habeat, quam quod natae, collocatae in matrimonium, et mortuae sunt; quanquam neque in viris saepe res aliter se habet. Rudolphus porro II. de quo altero volumine plura sequitur, cum uxoris Blanca et Elisabetha, reliquique Alberti I. filii, inter quos solus Albertus Sapiens genus propagavit. Inde Fridericus Pulcher, is qui cum Ludovico Bavaro bella ob impera-

peratoriam dignitatem gessit, cum uxore Elisabetha, proleque Friderico, Anna, et Elisabetha. Quarum Anna, vidua, ordini monialium St. Clarae adscripta est. Nam cum Ioanni Goritio Comiti nupsisset, et ille brevi post, id quod solum eam rem verisimilem facit, morbo articulari expirasset, e moerore vidua in Viennense illud monasterium, cum familiaris suis, sunt qui sexaginta mulierculas fuisse dicant, se contulit. Altera Pulcri filia Elisabetha, Ioanni Luxemburgico nupsit. Verum illud coniugium durum non fuit. Quamquam enim videri potuisset felicissimum fore, tamen discordiae intercesserunt, quoniam maritus magicis se artibus effoetum factum esse dicebat. Dissolutum itaque mox est, ac tamen ille deinde Beatricem Francicam, Ludovici filiam, duxit, idque Elisabetha superstiti. De Alberto II. et coniuge negat se auctor quicquam, post eruditos Steyereri labores, dicere velle. De filio eius altero Volumine dicetur, uti de filiabus quoque Margaritha et Catharina, quae mirae pietatis dicitur fuisse. Margaritha bis nupsit, primum Meinhardo Bavaro, qui cum ante ipsas nuptias mortuus esset, Iohanni Luxemburgico Caroli IV. fratri collocata est. De Rudolpho IV. et uxore Catharina, posteriore volumine dicetur. Adalbertus cum trica, ut appellatur, duas habuit uxores, Elisabetham, Caroli IV. et Beatricem Praesecli seu Burggravii Norimbergensis, filiam. Albertus IV, mirabilia mundi dictus, Iohannam Alberti Hollandici natam. Filium Albertum, filiam Margaritham suscepit, quamquam eius nomen apud auctores variat. Haec Henricum divitem, ducem Bavariae, maritum habuit, natos natasque ex eo peperit. Albertus vero, frater Margarithae, uxorem Elisabetham habuit. In pectore effigiei muliebris vox scripta est Annizarta, quod non potest explicari. De Gregorio seu Georgio, Alberti huius filio natu maximo, proximo Volumine plura. Elisabetha, una ex Alberti filiabus, Friderico Friderici II. Placidi Saxonis filio sponsa data est, quo ante nuptias mortuo, Casimiro deinde III. Jagellonis filio tradita; foecunda mulier, uti Capistranus monachus vaticinatus erat, magnae auctoritatis eo tempore vir, praecipue propter

propter divinationes. Neque illa foecunditas inhonorata fuit. Reges et Caesares enim illa enixa est, ut auctor pluribus disserit. Soror eius Anna minus auspiciato conjugio usa est. Wilhelmus enim, Friderici I. Bellicosi Marchionis Mifnici filius, maritus erat. Nuptiae ipsae male ominatae, quas interventus fratris Wilhelmi, Friderici Placidi cum exercitu, nam diffidebant fratres illi, turbavit. Nec felicior ipsa coniunctio: nam Wilhelmus eam illiberaliter habere coepit, et concubinam superinduxit. Optimam vero Annam in arce Eccartsberga vinculam detinebat. Aetas numerusque illarum sororum, ut saepe alias, ambigitur. Extremum in tabula locum obtinet Ladislaus Posthumus, cum Magdalena Caroli VII. Franciae regis filia. Redit iam Genealogus ad Alberti fratrem alterum, Leopoldum, cognomine Probum, qui duarum gentium auctor est: Tyrolensis, per Fridericum cum vacua pera, ut nominabatur; et Austriae, per Wilhelmum. Filia Leopoldi fuit Elisabetha, de qua plura in altero Tomo. Fridericus cum vacua pera duas inter uxores, Elisabetha et Anna. Ultimus eius gentis Sigismundus fuit. De Austriae linea pauca dicimus. Wilhelmus, quem diximus, duos procreavit natos, Leopoldum Craffum, qui cum uxore Catharina Burgundica sine liberis obiit; et Ernestum ferreum, qui e duabus uxoribus Ernestum, Rudolphum, et Leopoldum, natasque Annam et Alexandram suscepit, quae virgines obierunt. Ernesti Ferrei porro liberi erant Fridericus III. Placidus, Imp. Rom. et Albertus Prodigus. Maximilianus Placidi filius denique sistitur, cum duabus uxoribus, altera Burgundica, altera Mediolanensi. Quod ut ipse, ita Maria quoque Burgundica, uxor prior, insignia velleris aurei habent, non est mirum, nam aetas illa foeminis etiam hoc decus concessit. Haec sufficient non ad instruendum, sed ad excitandum tamen lectorem, ad opus ipsum consulendum. Quod si illa ultima excerpta tenuiora cuidam videantur, sciat is brevitatem sic voluisse fieri, neque in rebus genealogicis, veluti illa sunt, quicquam praeter fidem expectari. Adiecta sunt, quod vehementer laudandum, servari hunc optimum fontem

fontem historiae, diplomata varia, quae ad Historiam Austriae pertinent, quorum capita primaria, quantum fieri poterit, paucis ante oculos ponemus. Primum est: Litterae Foundationis Monasterii Sanctimonialium Tulnaensis in Austria inferiori. Rudolphus Habsburgicus auctor eius Monasterii est. Ait ille, quod sibi Deus de Ottocaro Bohemae dederit victoriam, se, ne immemor sit tanti beneficii, post summum periculum vitae, Tulnae coenobium sanctimonialium struxisse; huc pertinere domum aliquam, et agros, et quotannis praeterea vini et frumenti copiam.

Alterum est, quo Andreas III. rex Hungariae, coniugi suae Agneti Austriae, Comitatum Posoniensem ad dies vitae confert. Quoniam tanta debeat Alberto Duci Austriae, socero, et eius coniugi, se, ut gratus in eos sit, velle, ut Comitatus Posoniensis se mortuo Agnetis, eorum filiae, uxori suae, sit post mortem suam, quoad vixerit.

Tertium, quo Fridericus Pulcher consentire se declarat cum reliquis fratribus suis, ut dotem constituat sponsae Henricus Placidus suae.

Quartum, quo Henricus Placidus Testamentum Sororis Agnetis, reginae olim Hungariae, suo consensu approbat.

Quintum Agnetis est, quo pro se et Andrea, marito suo, quotannis intercedi aliquoties apud deum vult, et in eius rei gratiam monialibus ex ordine S. Clarae Viennensibus non contemnenda legat.

Sextum, litterae Ottonis Hilaris, quibus monasterium novi montis in Styria, ordinis Cisterciensis, fundat; quod se ait facere consentientibus Friderico Rege Germaniae, Alberto fratre Duce Austriae et Styriae, et Elisabetha coniuge, quorum consensus inferius adscriptus est.

Septimum Aponcha est Mauriti, Abbatis Viennae ad Scotos O. S. B. pro sacris anniversariis Henrici Ducis Austriae, qua testatur se accepisse legatam pecuniam, suae et pro posteris polliceri, fore ut ea sacra fideliter ferventur, pecuniam vero legatam se eo destinasse, ut quotannis sibi illo die duplex portio carnis, et maior scyphus boni vini, apponatur.

Octavum, Apona Wulfungi, Abbatis Canonorum regularium ad S. Crucem in Austria, qua pro Ottone Duce Austriae sacra se facturum promittit.

Nonum, eandem ob rem ab Adelheida, Priorissa Monialium ad St. Laurentium Viennae.

Decimum, quo Albertus et Leopoldus fratres, Duces Austriae, Violantiae Ducissae Mediolanensi, ac Alberti, ut sperabatur, futurae coniugi, pignus castellum Weitenegg pro certae pecuniae summa constituunt.

Undecimo, Papa Gregorius IX. Albertum III. ducem Austriae a nuptiis cum hac Violantia, Galeazii II. ducis Mediolanensis filia, deterret. Bonum factum, quod nobis duumviri doctissimi monumenta saevitiae antichristi quasi in manus trahunt. Urget enim Papa, ne uxorem ducat eam Violentiam, quod pater Galeazius minus obediens esset ecclesiae Romanae, sola hac de causa. Neque enim Albertum suam progeniem commixtione talis sanguinis foedare debere, verba sunt Pontificis. Albertum quidem optimam ob causam illud facere, nempe ut reducat in concordiam cum ecclesia: sed posse tamen terribiliorem ex hac affinitate Galeacium fieri, qui per dei gratiam, (horrendum!) debilitatus sit multum, et speretur deduci ad infimum posse, ut mereatur. Oporteret enim deinde ei auxilium a genero ferri. Galeacium hic Papa proscindit tanquam vilissimum e sordida plebe hominem. Ait deinde, eum ex ecclesiae communione eiectionem esse, itaque affinitatem iungi cum eo non posse, nuptias enim irritas esse, quas execrabile contubernium vocat. Sin fecus faxit, excommunicatus et ipse esto. Imperat vero ei, ut servo, sine ulla dignitatis reverentia. Tota epistola scatet barbarismis: praefatus passive dicitur, sic plura deponentia; solecismi totidem fere quot commata, et declarat Gregorius, in ignorantia omnium rerum summa, summam impudentiam. Et possunt principes Christiani etiamnum Episcopum Romanum venerari? nam haec in lucem eduntur, tanquam re optime gesta.

Duodecimum est, quo Leopoldus Probus Wilhelmum filium

lium Hedwigi; tertium decimum, quo huius pater Ludovicus I. Hungariae rex eam Wilhelmo coniugem promittit; XIV. et XV. quo ordines Austriaci et Hungarici hoc ratum habent. Ad similes res pertinent XVI. XVII. XVIII. XIX. et XX: neque XXI. momentum habet: XXII. plura exhibet, continet enim foedus, inter Rupertum Regem Rom. et Leopoldum Crassum Ducem Austriae factum, et sponsalia inter Fridericum huius fratrem et Elisabetham, Rom. regis filiam: Leopoldum officia clientis, Rupertum patroni facturum, se itaque, ait Imperator, ei omnem ditionem, quam ab imperio Rom. acceperit, servare et denuo concedere, velle se ei auxilium ferre contra Helvetos. Alia quoque eiusmodi de exercitibus et pecuniis mutuo praestandis, ac denique de coniugio illo.

Vicesimum tertium est quo Albertus V. Plebanum in Pternell rogat, velit Stephanum quamprimum muneri ecclesiastico praeficere. Id se pro iure suo rogare, habere enim hoc Ducem, ut candidatum commendare et suadere possint.

Vicesimo quarto Sigismundus, Rex tunc Romanus, Albertum V. ducem Austriae, postea regem Romanum, a tutela exemptum declarat, variasque inter duces Austriae causas alias iudicat, quae melius e fontibus haurientur.

Vicesimum quintum infeudationem continet a Sigismundo Alberto V. concessam: XXVI. XXVII. XXVIII. XXIX. matrimonia, dotes, et eiusmodi res non satis memorabiles, habent.

Tricesimum formulam foederis inter Sigismundum ducem Austriae, Iacobum regem Scotiae, et Carolum VII. regem Franciae, habet: XXXI. XXXII. XXXIII. matrimonia et dotes.

Tricesimo quarto indicat Sigismundus Dux Austriae, sibi dignitatem Archiducis a Friderico Imperatore concessam esse, polliceturque, ea sine fraude Caesaris se usurum.

Tricesimo quinto Medici Maximiliano archiduci felicem Mariae coniugis partum nunciant.

Tricesimo sexto Iulianus Episcopus Ostiensis, Episcopo Brixinensi indicat, Papam Sixtum IV. concessisse, ut matrimonium

monium inter Sigismundum Austriacum, et Catharinam, Alberti Ducis Saxoniae filiam, iuri possit; quanquam, magna impedimentum! quarto consanguinitatis gradu coniuncti sint. Hoc se ex iussu pontificis ei indicare.

Plura ad idem matrimonium pertinentia, XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XL. XLI. habent.

De nuptiis inter Friderici Placidi imp. Rom. filiam Cunegundam, et Albertum ducem Bavariae, contrahendis, operam navante Sigismundo Archiduce, matrimonie deinde ac dote, XLII. XLIII. XLIV. et XLV. exponunt.

Quadragesimo sexto Sigismundus Archidux Maximiliano Rom. Regi Tyrolensem ditionem, aliasque provincias concedit. Se aut orbem esse heredem, morbis quoque et aetate confectum, amare tamen cives suos, quibus prospicere nunc velit, ne post mortem turbae oriantur. Tradere itaque se haec omnia, sed ea lege, ut si adhuc masculos heredes gignat, his ea reddantur adukis, impuberum curam Sigismundus Rex Romanus, eiusque heredes se mortuo gerant. Si filias, eas Maximilianus dotatas collocet ex dignitate. Sin etiam Maximilianus ante se moriatur, omnia ad se redeant. Forma vero regiminis, quae nunc sit, immutata servetur, et aes alienum si quod contractum sit a Maximiliano dissolvatur, coniugi Sigismundi reditus constituat, et si qua alia sunt: verum haec potiora existimavimus.

Quadragesimo septimo Cunegandis, quam diximus, iuri hereditario in paterna et materna bona renunciat.

Varia, quae ad coniugium Blancae Mariae, Ioannis Galeatii Ducis Mediolanensis filiae, et Maximiliani Regis Rom. in eundem pertinent, continet XLVIII. XLIX. L. LI. LII. LIII. LIV.

Quinquagesimo quinto Ludovicus Maria Sfortia Vicecomes, pro infeudatione ducatus Mediolanensis, aliarumque terrarum, centum millia aureorum se soluturum spondet. Alia, quae ad nuptias Blancae Mariae et Maximiliani referuntur, exhibet LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. LXI. LXII. uti etiam transactiones de dote, et rebus similibus.

Sexta-

Sexagesimo tertio Maximilianus se eam pecuniam, quam Ludovicus ante promiserat, accepisse testatur.

Sexagesimum quartum sequitur, quod inter Maximilianum Ericumque ducem Brunsvicensem, de dote Catharinae, uxoris Erici, viduae Sigismundi ducis Austriae, transigit.

Sexagesimo quinto Ferdinandus frater Caroli V. in matrimonium cum Anna regina Hungariae, legesque matrimonii, consentit.

Sigismundus, Sigismundi I. regis Poloniarum filius, Elisabetham, Ferdinandi huius filiam, duxit uxorem. Quae ad hanc rem attinent, LXVI. LXVII. LXVIII. continentur.

Catharinae, Ferdinandi huius filiae, pacta matrimonialia cum Francisco Gonzaga Duce Mantuae, ceterarumque eiusdem filiarum, Annae cum Alberto V. duce Bavariae, Mariae cum Wilhelmo Duce Italiae Cliviae Montium, sunt in LXIX. LXX. LXXI. LXXII. LXXIII.

Septuagesimum quartum, pacta inter Maximilianum II. Archiducem Austriae ac Regem Romanum, et Mariam, Caroli V. Imp. filiam, continet: quintum vero pacta, quae inter Sigismundum Augustum Regem Poloniarum, et Catharinam, Ferdinandi I. filiam, intercesserunt.

Septuagesimum sextum index est earum rerum satis praesolarum, quae ista Catharina secum in Poloniam attulerat.

Elisabetha, Regina Franciae, Caroli IX. vidua, Maximilianique II. filia, monasterium, quod Stae Clarae dictum est, Vindobonae extruxit. Hoc narrat LXXVII.

Videtur Maria Christierna, Caroli Graecensis Archiducis filia, quae Sigismundo Bathorio, Transylvaniae duci, nupsit, praecipua pietate in templis struendis dotandisque usa esse, ut LXXVIII. LXXIX. et LXXX. testantur.

Octogesimo primo Gregorius XV. Papa vehementer laudat Margaritam, Maximiliani II. filiam, quod se vestalem Mariae dedicaverit, eamque praecipue colat. Non quidem satis constare inter Theologos, an illa sine peccato concepta sit, neque adhuc Sp. S. hoc ecclesiae patefecisse. Videtur itaque tunc Spiritui Sancto minus convenisse cum vicario Christi.

Christi. (Quid hoc sit nescio. Nos, non nisi Spir. S. prae-eunte, aeternitatis volumen in christiana sapientiae cathedra legere debemus. Haec vero ita scripta sunt, ut suspicio sit, Spir. S. suae beatitati latinam bonam et sensum communem non magis patefecisse, quam immaculatam conceptionem Mariae. Prisciano certe multum iuris in haec verba est.) Non tamen recedendum esse a priorum Pontificum sententiis, ait; quae eorum sententiae fuerint non dicit, fortasse ipse ignorabat; de quibus si constat, si immaculatam quam aiunt conceptionem defenderunt, satis de hac patefecit Spir. S. qui ex sententia Pontificiorum semper cum cathedra Petri coniunctus est. Scilicet. Nae valde ridiculus sanctissimus iste pater est.

Urbanus VIII. ad eandem eadem haec, quod ultimum libri est. Se eam vehementer amare, quod voluptates et gloriam mundi in solitudine contemnat. Benedictionem papalem, et munusculum nescio quod, (fortasse aliquid de pueris Bethlehemiticis, aut aliud tale clenodium,) cui tamen pretium faciat caelestis indulgentiae thesaurus, quo illud locupletaverit. Commendat eius precibus legationem papalem, et praecipue concordiam christianam. Urbanus sane Papa ille semper, praecipue in foeminas, fuit.

ELEMENTA PHYSIOLOGIAE CORPORIS HUMANI, Auctore ALBERTO de HALLER, Praeside Societatis Reg. Scientiarum Goetting. rel. TOMUS SECUNDUS. Sanguis. Eius motus.

Lausannae, sumptibus Sigismundi d'Arnay, 1760.

Alph. 2. plagg. 16. in 4.

Tomi primi summam non sine laudis praefamine percensuimus. Iam etiam hoc Tomo secundo contenta, quam breviter poterimus, enarrabimus. In praefatione Vir Illustris respondet ad ea, quae Illustris *Albinus Hallero*, discipulo suo, opposuerat Libro quarto Annotationum. In ipsius operis Sectione prima copiam sanguinis corpore humano

humano contenti haecenus non accurate definitam esse, neque prorsus certo definiti posse, neque sanguinem arteriosum a venoso differre, docetur; recensenturque opiniones eorum, qui differre scripserant. Postea cruorem, tum extra vasa missum, tum in iis ipsis facile coire, atque ea ipsa coagula nomine polyporum venire, polypos ipsos in dubium vocari non posse, ostenditur. Sectione secunda de elementis sanguinis differitur, colorque eius prolixè simul et accurate definitur. Ubi quidem Ill. Auctor observat, verum haud esse, quod a nonnullis dictum fuit, homines nimirum in aere, cuius calor calorem sanguinis superet, vivere non posse: nunquam enim sanguinis calorem, ad normam thermometri Fahrenheitiani examinatum, excedere gradum 113 munus huius thermometri; cum tamen aer nonnunquam ita incalcescat, ut idem hoc instrumentum gradum caloris 126 tum indicet. Idemque magis etiam patere ex gradu caloris piscium animaliumque, quibus sanguis frigidus attribui solet. Posteaquam de sanguinis halitu, de pondere partis rubrae seu cruoris, deque huius proclivitate ad coeundum, varia disputavit: id demum agit A. ut globulos illos, quos nonnulli clari viri in dubium vocarunt, sanguini vindicet. Videntur omnino rotundi, non oblongi, in medio opaci, igitur solidae ac verae sphaerulae esse; quarum tamen color, pro animalium conditione et habitu, variat, sic ut modo rubrae, modo purpureae, modo luteae appareant, etiam si singulae oculis subiciantur. In alios minores globulos dissiluisse non vidit Auctor; neque satis certus est, possint ne, an minus, in vasculis minimis figuram aliam induere. Fibras, quas in sanguine viventis animalis reperiri aliqui putant, prorsus improbat; negat etiam, salina sanguinis spicula oculis percipi posse. Deinde mutationes sanguinis a variis salibus inductae recensentur. Salia alcalina fixa, non vero volatilia, rubicundum colorem cruori conciliant. Tum sanguinem a motu musculorum et febrili aestu agitatum, putredinem concipere asseritur; simul tamen satis conspicuum acorem eidem inesse probatur. Sanguinis resolutionem igne perfici-

ciendam non usquequaque probat quidem, nihilo minus tamen aliorum experimenta enarrat, atque inter se confert, et imprimis ferreas particulas sanguini non exigua copia inesse docet. His de elementis cruoris dilucide et prolixè disputatis, in Sectione tertia serum, quod sanguinis altera pars est, examini subiicitur. In quo quidem Auctor partem gelatinosam, igne, liquoribus acidis, et vini spiritu coagulabilem, discernit a parte mucilaginosâ, enumeratque experimenta de utraque parte a doctis viris capta. Sect. quarta in temperamentorum originem et fontes inquiri, eademque primo a globulorum rubicundorum abundantia, a particularum ad urinofam naturam tendentium ubertate, a nimia aquae copia, derivat. Non potest tamen non fateri, veram ac genuinam temperamentorum differentiam inde primitus deducendam esse, quod solidae corporis partes aliter aliterque constitutae sint. Versus finem huius libri quinti tandem singularem utilitatem cuiusque elementi sanguinis proponit. Libro sexto arteriarum et venarum officia proponuntur. Igitur Sectione prima differitur de sanguinis motu, qui axin arteriae sequitur: hic sermo primum est de sinu aortae maximo, eiusdem vasis arcu, ramisque principibus. Post haec praemissa, agitur de acceleratione et retardatione istius motus. Et quia de utraque Iatro-mathematici potissimum exposuerunt, rationes ab iis subductae expenduntur. Ex numero causarum, retardationem motus progressivi praestantium, expungitur pondus incumbentis atmosphaerae, itemque pondus partium humani corporis arteriis incumbentium, nec non vis contractilis arteriae ipsius. Verae causae retardationis, in motu sanguinis progressivo subnascentis, dicuntur mutatio figurae arteriarum; dilatatio tubi arteriosi; frictionis vis, tum a vasis longitudine, tum ab angustis tuborum profecta; arteriarum plieae et anguli; resistentia, quam sanguis in ramis experitur ab anastomosis, et sanguinis viscore. At quanquam sanguinis per arterias motum retardari A. non negat; non tamen audeat eam ipsam retardationem definire. Dicit enim, minime negligendas esse

esse causas eas, quae ipsam rursus minuant retardationem; easque etiam expendit, ita quidem, ut pondus sanguinis, nervorum vim in sano et quieto homine, nervorumque laqueos a se olim laudatos, nihil eo conferre putet, eamque provinciam relinquat arteriarum contractioni, et derivationis vi, quam nuper luculentioribus experimentis evicit et demonstravit, denique et motui musculorum. Sectionem hanc ita finit, ut phaenomena motus progressivi turbati et languentis in animalibus aegrotantibus et morituris, causasque motus a morte superstitis, enumeret. Quae quidem causae dicuntur ponderis vis, frigoris externi facultas contrahens, vis attractionis, potestas aeris evoluti. Sect. secunda exponitur de pressione laterali et pulsu, cuius explicatio his fere absolvitur: Arteriae semper plenae sunt, sanguis ab unda insequente velociusque progrediente impellitur, igitur arteria in longitudinem exporrigitur, arteriarum membranae densantur, arteriae ipsae dilatantur; et haec ipsa dilatatio mensuram pressionis lateralis exhibet. His ita plenius expositis, de antiquitate pulsus, de sede pulsus arteriosi, huiusque frequentia et celeritate, raritate et tarditate, robore vario, omniumque horum causis, disputatur. Pulsuum numerum definit ex experimentis, cum suis, tum *Johannis Floyeri*. Causae variantis huius numeri repetuntur a diversitate aetatum, sexus, temperamentorum, a somno, a vigilia, a passu, a motu, a caeli varietate, a morbis denique. Sect. tertia recensentur effectus sanguinis per arterias propulsi, qui quidem sunt primo frictio, tum ea, quae fit a sanguine parietes vasis stringente; tum altera, quae inter ipsas sanguinis particulas exercetur. Deinde minimorum vasculorum angustia increfcescens, retium multitudo, motum sanguinis retardant. Porro in vasculis minimis, unius tantummodo globuli capacibus, atque cylindricis, nascitur ipsorum globulorum mensura. Retardationis effectus autem est auctus nilis atrahendi; unde sanguinearum particularum concretio, etc. A causis illis omnibus sanguis mutatur. Et a motu quidem generatim intellecto, fluiditas sanguini conciliatur, itemque calor.

calor. Quo quidem loco aliae caloris causae, verbi gratia ignis innatus, fervor, putredo, valere iubentur. Praeterea sanguinis motus impedit putredinem; quamvis certa quaedam ad acrimoniam et viscosam indolem proclivitas in humoribus animalibus negari non possit. Et globuli a motu sanguinis efformantur. Quae ad ruborem pertinet opinionum varietas recensetur, ostenditurque, eum neque a figura globosa, neque a densitate, neque a pulmonis actione, multo minus a nitro aereo, aut a variis aliis chemicis, sed a ferri copia, in solis fere globulis rubris reperti, effici. Tandem densitas quoque a motu nascitur. Quae quidem est duplex: alia totius massae, alia globulorum. Illa continetur globulorum numero maiori. Haec ab actione viscerum caeterarumque solidarum partium, minimas moleculas ad propiorem arctioremque contactum cogente, proficiscitur. Additur, sanguinem venosum arterioso esse crassiores, quia ab hoc multa decedant, quae desideres in venarum principiis. Quo pertinent adeps, lymphæ, vapor exhalabilis varius, saliva, urina, sudor, serum, succus nerveus, aliaque plura. Sect. quarta sermo est de motu sanguinis per venas reducis. De hoc pauciora hactenus tradiderunt Physiologiae doctores. Tanto igitur diligentius Illustris *Hallerus* eam partem physiologiae excoluit. Reperit autem, motum eum in minimis venulis tardissimum minimumque esse, velociorem vero maioremque evadere in venis maioribus. Cuius quidem accelerationis causas Celeberrimus Auctor invenit in figura conica venarum, cum nempe trunculus venæ maioris semper minor sit, quam rami simul sumti. Deinde in musculorum actione, in vi derivationis. Has causas sequuntur eae, quae motum sanguinis venosi ita mutant, ut eum partim adiuvent, partim morentur. Quo refert *Cel. Auctor* respirationem, pulsusque venosum, qui a respiratione fit, bene explicat; itemque venæ cavæ contractionem, et refluxum inde existentem; porro anastomosium effectus luculenter demonstrat. Sed sunt etiam aliae quaedam causae, quae sanguinem venosum retardent. In quibus

bus frictio primum locum tenet; secundo loco est sanguinis pondus. Celeritatis, qua sanguis per venas redit, mensuram aestimantem, se reperisse A. dicit, in sodalibus arteriarum venis sanguinem in ea fermentatione lentius fluere, quae inversa est luminum, paulo minor nempe quam subdupla. Liber septimus complectitur doctrinam de secretionibus, difficilem illam, multisque modis impeditam. Ac sectione prima quidem humorum genera enumerantur, cum alii sint humores aquei, alii mucosi, alii gelatinosi, alii oleosi, alii miscellanei, quos omnes iam in ipsa sanguinis massa satis perfectos contineri Cel. Auctor existimat. Sect. secunda organorum secretionis, sive colorum fabrica, describitur, eorumque varia genera distinguuntur, sic ut a purus humor per vascula arteriis continuata, per glandulas secerni dicatur. Quo loco fabrica glandularum, et quaecumque ad eas pertinent, latius accuratiusque explicantur, et nobilis illa quaestio, num glandulae compositae ex simplicibus consistant, ita proponitur, ut Illustris Auctor fere *Ruyshii* sententiae subscribat. Sequitur de muci colis, quae sunt vasa exhalantia, glandula simplex, glandula membranacea, glandulae ex simplicibus compositae, sinus mucosi. Humoribus vero gelatinosorum organa secretoria sunt vascula exhalantia, glandulae conglomeratae, quae sigillatim enumerantur, porro glandulae minores. Viae autem, quibus humores oleosi de sanguine separantur, sunt partim glandulosae, partim arteriosae. Nam lac mammarum separatur partim in glandula conglomerata, partim in cellulosa tela; bilis in viscere paratur, cuius acini ex vasculis componuntur. Atque haec quidem Sectio, maximam partem anatomica complectens, excipitur a Sectione tertia, quae investigationes habet causarum, quae faciunt ut in definitae fabricae organo suis constanter humor de sanguine separetur. Hanc difficilem quaestionem Cel. Auctor ita explicat. Fieri potest, ut sanguis is, qui ad organon secretorium quoddam deferretur, partes eas, quae humorem secernendum constituunt, maiori copia contineat; ut sanguis ipse modo velocius, modo tardius eo compellatur; ut arte-

ziolarum in organo habitus varius sit; ut orificia finium arteriosorum diversa sint; ut diameter vasculi recipientis diversa sit: quo loco ad obiectiones, tum alias, tum imprimis *Martini*, respondetur. Porro fieri potest, ut ostiolorum secretiorum densitates diversae sint; ut irritabilis vis ductuum excretoriorum maior sit minorque; in ductus excretorius nascens, aut rectus, aut curvus, longior breviorque sit. Effectus ab his diversis causis dati augentur a receptaculis et folliculis, qui retinent humorem secretum; in iis enim retentus humor spissatur, pars tenuior humoris relobetur, humores in folliculis depurantur, commistio diversorum humorum fit, acrimonia nascitur. Alia folliculorum utilitas est, ut humores suis aptisque temporibus effundantur, et folliculus evacuetur. Cui officio famulatur musculo-fabrica vel sensibus patens, vel ab iis remotior. Fieri tandem etiam potest, ut causis diversis illis, de quibus haec tenus, aliquando plures conveniant. Quod exemplo bilis, humoris aquei in oculo, et utinae, illustratur. Iisque omnibus subiunctum est examen opinionum, a celeberrimis aliis physiologiae doctoribus propositarum.

OBERTI GIFANII, IURECONSULTI CELEBERRIMI, Observationes singulares, maiorem partem emendandis Auctoribus censentur. Augebat, reique criticae item subinde specimina dabat, ENOCUS CHRISTIANUS AUG. OTTIO, A. M. Molitropio Nariscus.

Altenburgi, sumtum fecit, machinis transcripsit, Paulus Emanuel Richter, A. C. N. 1762. 36 plag. in 8.

Habes indicem libelli iam satis noti, sed nunc insigniter aucti, et nova plane veste induti. Quis est enim qui ignoret Gifanium, et quantum huic bonae literae debeant; qui in unum, quem in Lucretium consecit, indicem, tantam eruditionem congeffit, ut Scioppius, ingratus saepe alias, profitea-

fateatur, se ex hoc uno indice omnem suam hausisse Latinae linguae cognitionem. Hunc vero egregium plane libellum, non ubivis obvium, iam Cl. Otho denuo in lucem produxit, multisque elegantibus et exquisitis observationibus auxit. Multa insimul in auctoribus classicis loca feliciter, partim ex MSS. Codd. partim ex ingenio restituit. Nos itaque, quos inter et Cl. auctorem studiorum non solum coniunctio est, sed et vera atque ingenua amicitia, hustrabimus libelli additamenta: de ipso Gifanii enim labore, non est quod multis dicamus, quem nemo, harum literarum non plane expertus, ignorare potest. Othonis itaque, quae sunt, opes tantum spectabimus, et nunc quaedam monere, nunc alia laudare, quae nobis recta videntur, animus est. Sed antequam ipsam opus aggredimur, monendus est Lector, Othoni V. Cl. non animum fuisse addere Gifanio plane nulli eruditorum adhuc observata: sed, cum tironibus etiam huius libelli usum esse voluerit, ea quoque adiecisse, quae eruditos inter iam nota, aliisque iam notata sunt. Ad quod genus prima statim, quae ipsum auctorem agnoscit, sane pertinet observatio. Pag. 1. indicem habet: *A vel Ab cum casu suo, pro patrio casu ponitur.* Exponit hanc Latinorum dicendi rationem iam *Burmannus ad Petronium cap. 39.* vel si cui *Burmannus* non sufficiat, quod omnia, quae congeffit loca, per adiectiva explicari possunt, is adeat summum *Joh. Fr. Gronovium, ad Lm. hb. 27. cap. 5. §. 6.* ubi plura, et plane ad rem quae faciunt, inveniet. Quae sequitur Othonis observatio omnino nova, nobis saltem, videtur. *Ab* scil. pro *ante* dici. Provocat ad *Nepotis Hannib. c. 12.* ubi est *puer ab ianua prospiciens*, quod interpretatur, *puer ante ianuam prospiciens*: quod tamen latine ne quidem dici potest in hoc sensu; *prospicere* enim *ante ianuam* esset, *antequam inimus aedes, prospicere.* Sed nihilominus videtur commoda huius loci haec esse interpretatio; et de qua vix dubitare possis, cum sequantur verba: *imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret, ac prope sibi renunciaret, num eodem modo undique obfisteretur.* Alter, quem ad demonstrandum hunc addit significatum, *Plauti* est.

est locus: *Nam hinc ab ostio iacentem sustuli.* Nobis tamen haec duo loca nondum persuadent, *re ab* significatum *re ante* sic satis vindicatum esse. Quid enim si dicamus, Nepotem interpretandum esse: *ab ianua prospiciens*, i. e. *desuper a ianua prospiciens*. *Prospicere* enim est ex alto videre, ut iam docuit Cl. Schefferus ad *Phaedr.* 1, 17. Et sic Virgilius *Aen.* 6, 356.

Prospexi Italiam summa sublimis ab unda.

idem *Aen.* 4, 410.

— — *cum littora fervere late*

Prospiceres ex arce summa.

Claudianus in *Consulat. Prob. et Olyb.* v. 330.

Hic stetit et subitum prospexit ab aggere votum

Idem *Prolog.* in *Lib.* 2. in *Eutrop.* v. 65.

Prospiciant Paphiae celsa de rupe puellae.

Ovidius *Metam.* 8, 237.

— — *prospexit ab ilice perdix.*

Vide, si vis, Burmannum ad *Ovid. Heroid.* 5, 63. et *Drakenborehium* ad *Livium* lib. 22. c. 6. §. 8. ubi plura loca habes collecta. Apud Nepotem igitur erit *ab ianua prospiciens*, vel e fenestra, quae erat super ianua, *prospicere*, vel ex alio superiore loco domus. Quae sequuntur autem verba: *ut omnes fores aedificii circumiret*, intelligenda putamus de circuitu intra domum, non extra eam: cum enim domus ab hostibus obfessa est, tunc non tutum est fores aperire, et exire. In *Plauti* autem loco, *ab ostio iacentem* sine dubio est *ad ostium iacentem*: et sic praepositio *ab* saepe occurrit. Ita *Lucan.* 8, 204.

— — *primusque ab littore Lesbi*

Occurrit Natus.

ubi ab littore, est occurrit ad littus.

Idem lib. 7, 692.

— — *Pharioque a gurgite clades;*

ad quem locum vide Burmannum.

Ovid. Metam. 15, 829.

Quid

*Quid tibi barbariem, gentes ab utroque iacentes
Oceano numerem?* — —

quare Cel. Burmannus bene fecit, qui

— — *ab aris alius accendit faces*

apud Petron. cap. 89. v. 64. edidit, cum plurimi Codd. MSS. aut integram hanc lectionem exhibeant, aut saltem corruptam. Pag. 3. *ab se* pro *sponde sua* itidem tironum causa additum est, cum iam Taubmannus sic interpretetur ad locum Plauti nostro laudatum. Eadem Pag. distinguit *abdomen inter et fumen*, quorum illud in ventre marium quadrupedium, hoc in feminis sibi inveniisse videtur. de quo observationum genere, auctorisque consilio, in universum notandum duximus, quod ille in praefatione non omnino silentio praeterire debebat; se nimirum ad hunc libellum suppleisse, quae in Aufonii Popmae de differentiis vocum opere deesse videbantur; quae admonitus Lector, excusabit nostrum, multa satis nota observantem. Sed valde difficile est, et multa observatio longaque cura requiritur, ad differentias has vocum rite constituendas, ne, quae tibi ex uno alterove loco collegisse videris, statim pro lege accipias. Si quis enim Popmae libros cum cura excutere velit, magnam earum differentiarum partem destrui posse, et loca in contrarium adferri intelliget: Abdomen autem et fumen an sic differant, saltem ex Plinio intelligi posse, nobis non videtur. Pag. 7. *absque te absque illo esset*: quae ad hanc dicendi rationem adnotat auctor, bono animo omittere poterat, iam observata Schwarzio, vel ut ipse mavult Suartio, ad Horatium Turcellinum, quo libello nemo tironum facile careat. Pag. 9. *accersere et arcessere*, ex auctoris sententia, differunt: quod an recte se habeat, ipse viderit; nam doctis saltem ut placeat, *accersere* est vox a librariis conficta. vid. Graev. ad Sueton. Tiber. c. 53. et ad Caligul. c. 35. Cortius ad Sallust. Catil. c. 40. et quos ibi laudat, Drakenborch. ad Livium 2, 19. *Arcessere* autem idem significare quod *vetare*, ut noster vult, nemo unus eruditorum huc usque propugnavit. Pag. 10. *occidit saepe in accedit* a librariis mutatum, iam, ut noster

rite monet, observatum est Gifanio in Coniectan. ad Lucret. et postea Bulaeo ad Valer. Flacc. 4. 580. item Heinsio, Burmanno, aliisque. Ead. Pag. *accipere et recipere beneficia*: constituit Cl. Otho inter has loquendi formas differentiam aliquam, quam tamen non firmo taloniti mox probatum dabimus. Observandum autem est, primum *recipere* saepe esse idem, quod *accipere*, apud bonos auctores, ut docet Drakenborch. ad Livium 23, 44, 3. et ad 39, 23, 11. iam etiam similes dicendi formulas dabimus, in quibus *recipere* ponitur pro *accipere*: sic apud Caes. de B. Civ. 3, 9, 8. multi Codd. MSS. et Edd. et perantiquus optima notae codex MS. ad quem nos exemplum Caesaris collatum possidemus, habent, *detrimentis recetis*, quod Scaliger, et reliqui eum secuti editores, mutarunt in *acceptis*; apud Suetonium Ner. 50. *honorem recipere* est accipere honorem. Idem in Caligula 42. *collationes in alimoniam atque dotem puellae recepit*. *E-dixit et, frenas ineunte anno se recepturum*: ubi bis *recipere* invenis pro *accipere* positum. Et sic satis probatum dedimus, nullam esse inter *accipere* et *recipere beneficium* differentiam, quae alias et in his dicendi modis observari debuisset, quos attulimus. Pag. 12. distinguit auctor inter *ad summam* et *ad summum*, quae eius differentia tam firma nititur lege, ut nos dubitemus, an aliquis vel tiro in his literis contra hanc legem unquam peccarit; igitur non tanti erat, ut inter alias frangi observationes sibi locum vindicaret. Aliam Pag. 14. profert differentiam inter *adultere* et *adferre*, quorum illud de hominibus aut animalibus, quae ipsa incedant, hoc autem de rebus inanimatis, vel personis quae non ipsae eunt, antiquis dictum putat. Locus Plauti ipsi laudatus omnino quidem hanc observationem confirmare videtur: sunt enim Plauti verba: *attuli hunc Pf. Quid? attulisti? La. adduxi volui dicere*. Sed quis non videt, h. l. Plautum ludere in verbis, quod antiquis Comicis sat frequens; sed talia loca nihil faciunt ad leges Latinae linguae inde constituendas. Sunt certe in promptu loca bonorum auctorum, quae aliud docent. Sic Liv. 44, 26, 10. *esquid aurum, quod in singulos pedites equitesque divi-*

dividendum esset, secum adduxisset? ubi I. Fr. Gronovius contra Codd. emendare vult *advexisset*, quam eius emendationem iam reiecit Douiatius. Aurel. Victor de Viris illustr. c. 46. *simulacrum Matris Deum adduxit. Adferre* contra de personis quae ipsae eunt, est apud Virgil. Aen. 3, 345. sequi.

— — *quum sese a'moenibus heros*

Priamides multis Helenus comitantibus adfert.

et Aen. 8, 477.

— — *fatis huc te poscentibus adfers.*

Aurelius Victor Epit. 45. Valentinianus, ait, — e propinquo ubi cum matre fuerat, allatus, creatus est Imperator. Et significare has voces plane idem, clarum est ex Senecae epist. 58, cum dicit: Plato ipse ad senectutem se diligentia pertulit; et mox: diligens sui tutela perduxit illum ad senectutem. Vbi vides, haec verba permutari invicem. Servius tamen ad Virgil. Aen. 9, 626. videtur eadem sentire, quae Noster. Sequitur alia differentia, inter *adest* et *praesens est*; quorum hoc plus significare vult, quam illud: *adest* enim ei quis, cum prope est, *praesens* ubi cum aliquo versatur. Locus e Cicrone de Offic. 1, 4: *bellua ad id solum quod adest, quodque praesens est, se accommodat*, minime probat, quod inde colligere Ed. vult. Sed ante explicabimus quid sit proprie *adesse*. Burmannus ad Valer. Flacum lib. 1, v. 100. adnotat: *hoc verbo utuntur de illis, qui subito adveniunt*; ubi vide loca plura congesta. Ex quibus, quid *praesens* sit, confestim intelliges. Sed habet *praesens* saepe alios quoque significatus. Sic enim est *certum, magnum, manifestum, conspicuum*, ut docet Ernestus in Clave Cic. saepe quoque est *praestans, adiuans*; vid. Cortius ad Sallust. Catil. 51, 19. Drakenb. ad Liv. 1, 12, 6. Praesentes autem dii sunt propitii, faventes: vid. Drakenb. ad Liv. 10, 40, 14. Duker. ad Flor. 4, 7, 9. Et ita quoque interpretandus videtur locus Ovidii Heroid. 20, 19.

Aisuit et praesens, ut erant tua verba notavit:

i. e. dea ex inopinato aderat, audiebat tua vota, et quia praesentem se exhibebat, notabat tua verba: *praesentem autem*

tem h. l. non significare propitiam, ut aliis in locis, quod supra admonuimus, patet ex sequenti versu 211.

Quod quia sit lectum sancta praesente Diana.

His praenotatis, locum Ciceronis supra laudatum quivis intelliget: Bellua accommodat se ad id solum, quod ipsi forte obvenit, et quod conspicuum est et manifestum. Igitur differentia, ab Othone V. Cl. prolata, hinc nullum praesidium accipit. Pag. 16. alia est differentia, quae nobis itidem displicet: *adficere* est (inquit V. Cl.) paene ad finem perducere; *efficere* est finem faciendo consequi; *perficere* ab initio usque ad finem facere. Desideramus in hoc loco, quod saepe desiderandum est in nostro, eum saepe non attulisse loca ex auctoribus, quibus sua niteretur sententia. Iam nos docebimus veram vim harum vocum. *Adficere* non est rem ad finem paene perducere, ut ille vult, sed *inchoare*. Sic Cicero de Prov. Consul. 8. bellum adfectum videmus, et vere ut dicam paene confectum: hic adfectum Ciceroni aliud quid significat, quam paene confectum. Ibid. c. 12. Nam ipse Caesar, quid est cur in provincia commorari velit, nisi ut ea, quae per eam adfecta sunt, perfecta reipublicae tradantur? *Efficere* autem est simpliciter facere: ut Lucan. 1, 140.

— — *trunco non frondibus efficit umbram.*

et Sueton. Aug. c. 16. portum Iulium effecit. *Perficere* denique est opus inchoatum ad finem perducere. Ita Ovid. Nuc. 182.

— — *sic coeptum perficiatis iter*

Falst. 4. 16.

— — *et coeptum perfice dixit opus*

Item Livius 45, 39. Ad hoc fecimus consulem, ut bellum, per quadriennium ingenti etiam pudore nostro tractum, perficeret. vid. I. Fr. Gronovius ad Liv. 22, 38, 7. plura loca exhibentem. Pag. 16. *adiicere et iacere telum*: quid sit adiicere telum, explicavit iam Cel. Lamb. Bos in Animadv. ad Caes. c. 3. p. 15. ex quo Oudendorp. ad Caes. p. n. 113. Pag. 17. quod statuit Editor inter *adire* et *visere* discrimen, omnino

nino nihili habendum ducimus. Ita enim Ovid. 1. Trist.
8. 12.

Afflictumne fuit tantus adire pudor?

et mox v. 18.

Quid fuit ingenti prostratum mole sordalem

Visere — —

Sed si qua debet esse, quae tamen non ubique observatur, harum vocum differentia, *adire* dicimur eos, qui supra nos, e. g. deos, uti docet Heinsius ad Ovid. ubi plura loca collecta invenies; et de regibus saepe legimus, eos aditu faciles vel difficiles fuisse, omnibus vel paucis ipsos adire licuisse; atque in his dicendi formis *adire* indicat semper insimul aliquam reverentiam in eos, quos adimus. quod observantibus facile erit explicare, cur Ovidius, qui saepissime dicit adire deos; ut lib. 3. Artis 389. et 393. *visere* sacra Palatia Phaebo; et *visere* aras; quia scilicet vult puellas haec loca sacra non adire debere reverentiam in deos testandi causa, sed propter amores ibi inveniendos. *Visere* autem de aegrotis saepissime dicitur, quos adimus: quam plurima, ubi *visere* sic legitur, loca protulit Heinsius ad Ovid. 2. Amor. 2, 21. Igitur discrimen Cl. Othonis ex parte saltem mutandum est: nunquam enim adimus deos, eorum animos percontandi causa, ergo eius sententia his verbis potius debuisset efferi: *adimus* aliquem, cum reverentia, qui supra nos; *visimus* aegrotos vel amicos. quantum et ne hoc quidem in universum valet, quia loca in contrarium invenies, et ut iam monuimus, non bene factum nobis videtur, Latinae linguae tam auctos constituere limites. Huc usque nullam omisimus earum, quas Cl. Otho addidit Gifanio, observationum, ut iudicare possis Lector b. quantum pretium eius labori constituendum sit; iam non nisi monebimus quaedam, ut se offerent. Pag. 22. *aegritudo*, *metus*, *molestia*, differunt: laudare debuisset ad hunc locum Vir Cl. Ciceronem, ex quo haec omnia sunt: *aegritudinem* describit ille Tuscul. Quaest. 3, 25. iisdem verbis ac noster; *metum* Tuscul. Qu. 4, 30. *molestiam* denique ib. 4, 8.

Ead. Pag. *aequus, bonus*: apud Sallust. in partes doct. Cortii abimus, et legimus ius bonumque, et cum nostris interpretamur *Recht und Billigkeit*, quanquam copulam Codd. nonnulli omitterant, quam et noster deleri vult. Pag. 27. *Alius super alium*: omnibus quoque notum est ex Horat. Turf. p. 122, quare omittendum omnino fuerat. Quae sequitur *alterum* inter et *secundum* differentia, non in univ. valet; nam alter de pluribus dicitur nonnunquam: vid. Horat. Turf. p. 134. Pag. 28. *amare pro orare* in tironum usum moneatur a Nostro: nam reliquis iam notum est, ex omnibus Plauti commentatoribus. Pag. 29. *amicus et amator* quod differant, sane non tanti erat ut Popinae adderetur. Pag. 52. *Campi pro arvis* recentiorum scriptorum esse V. Cl. putat; sed fallitur. Ovid. Met. 7, 119.

— — *infestum ferro profcindere campum*
idem Heroid. 12, 199.

— — *campo numeravimus illo*
Qui tibi laturo velius arandus exat.

Quae loca docent, non Plinii demum aetatem dixisse: campi quos nonnulli fortissima aratra perfringunt. Sed quid? Noster non meminit loci Varronis de Re Rust. 1, 29, 1. ubi dicitur: arvam, quod aratum, nec dum satum est. Pag. 56. perantiqua sine dubio Ciceronis editione utitur Noster, qui pro Rabir. c. 14. emendare vult Cataplus; quae lectio iam ante seculum recepta, quare non in censum venit haec emendatio. Pag. 60. Locus Senecae in Gronoviana legitur: Sic itaque habe, istam vim dicendi rapidam atque abundantem, aptiorem circulanti, quam agenti rem magnam ac feriam, doceatque. Gronoviana itaque non habet *to ul*, nec *to iudices*; locus tamen apte cohaeret, igitur *to* puto, quod noster intrudere vult, non opus est. Pag. 64. locum Hygini noster feliciter restituit, forte in antiquo scriptum fuit *codice immaturas*, per compendium scripturae antiquis usitatum, unde librariorum oscitantia fecit error locum. Pag. 67. parum abest quin in emendando Flori loco Othois in partes abeamus. Pag. 84. bene adnotat,

sonfi-

configere pro comparare dici, sed laudare debuerat, qui haec iam docuit, Ernestium, in Clave Cicer. Pag. 108. in loco Ciceronis Verrin. 3. 19. antiqua sequimur, neque cum nostro emendamus *populo as coronae*, quanquam sic nonnulli Codd. legant, sed ex ignorantia et stupiditate librorum; ignorantes enim isti homines, quid sit populo ad coronam se dare, legebant pro ea, quam sibi vindicabant, libertate, *populo as coronae*. Sed sic Cicero idem bis dicit, et secundum satis notum Criticorum canonem, plerumque ea praeferenda est lectio, quae sensum non tam facilem reddit. Pag. 115. *Curam* dici pro *carmine*, iam docuit Fabricius ad Ovid. ex Ponto 2. 4. 15. Sed plures eiusmodi Observationum iam factis notarum videntur nobis prolatae a nostro, ut occasionem haberet varia emendandi auctorum loca, quod eius consilium non omnino vituperandum ducimus. Pag. 132. *denique*, ait noster, habet tunc quoque usum, cum comprehendere velim omnia, quae singulatim exposui antea: bene, sed superfluum, tironibus quippe iam notum ex Clave Ciceroniana, quo libro an tironum quis aequo animo carere queat, multi dubitant. Pag. 218. itidem emendationis gratia, qua noster curat locum Terentii, eum observasse arbitramur *hominem* pro servo dici, quod est satis notum. vid. Burmann. ad Petron. p. n. 416. Drakenb. ad Liv. Tom. V. pag. 227. Observamus, Cl. auctorem suam emendationem ipsum mutasse in suo quod praemisit Praeloquio, quod nobis etiam probatur. Pag. 241. miramur nostrum nihil addidisse ad Gifan. Obs. de *Investimento*, qui locus Livii sane est vexatissimus, et crux Criticorum. Felicibus, quas auctor habet, emendationibus adnumerandae sunt, quae est sub voce *maneo*, sub *medito*, *os suum*, *Parricida*; sed omnium, ut nobis videtur, felicissima, sub indice *memoria*. Pag. 267. Manus dici pro opere manu facto, iam docuit Cerda ad Virgilium, Barthius ad Statium, Interpr. ad Petron. Pag. 309. *occulta potestas*, titulus emendationis in gratiam factus: interpungit scil. noster in Panegy. Plin. 1: *Principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum; non enim occulta potestate*
fato-

fatorum, sed ab Iove ipso coram ac palam. repertus electusque est quippe inter aras etc. Suartius autem interpungit demum post *repertus est*. Et recte quidem. Si enim quisque doctorum hominum suo sensu velit interpungere, veremur ut multa clarissima veterum loca, obscurentur data opera. Est hoc Criticum agere, ubi profecto non est opus. Quod excogitat qui ingenio valet, non propterea verum est: neque certe hic locus medica critici manu indiget. Pag. 310. cum in loco Cicer. ep. 3, 10. optimi Codd. legant *iuvat*, hanc lectionem praeferendam arbitramur. Pag. 321. *Opimum* de vestibus dici, nobis saltem non innotuit, id si docuisset noster, omnino eum in emendendo Nepote, Datam. c. 3. sequeremur; nam *opimum* et *optimum* permutari a librariis docet Drakeborch. ad Livium. Pag. 326. ex *ornativa* apud Donat. ad Terent. Andr. 3, 2, 6. facit noster *conceptiva*. vehemens medela. Pag. 397. in Suet. Caes. legere vult ex codice quodam *prorogaretur*, quam lectionem iam habent omnes paene MSS. et Edd. apud Burmannum; quare non erat pro nova venditanda haec emendatio. Pag. 406. emendatione nostri non eget locus Charisii Instit. Gramm. lib. 1. *Quando particulam pro qua n. poni Formianus et Fundanius et Varro* (scil. docent, quae vox a Grammaticis quam saepissime omittitur) *aliqui multi faciunt etc.* Pag. 483. in loco Terent. Scauri de Orthographia, ubi noster legit: *Qui transcribunt tabulas, non describunt, id est distribuunt*: quid significet vox *distribuunt*, quam hic intrudit, non intelligimus. Pag. 490. Gellii emendatio et pag. 505. Plauti, nostrum nonnunquam audacem esse criticum, docent. Iam multi esse deberemus in laudando V. Cl. sed cum nostra laus forte sublestae fidei esse videri possit, nosque ipsi veremur, ne erudito lectori de libello tam parvae molis nimia iam dixisse putemur, cessamus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Aprilis Anno MDCCLXI.

CICERONIS (VEL INCERTI AUCTORIS) RHETORICORUM ad Herennium L. IV. et de Inventione L. II. cum notis integris Lambini, Ursini, I. Gruteri, Jac. Gronovii, et excerptis aliorum, Lectr. Mss. et ineditis animadversionibus IO. GEORGII GRAEVII, additis sub finem Io. Mich. Bruti, et ineditis notis Fr. Oudendorpii, curante Petro Burmanno Secundo.

Lugd. Bat. 1761. apud Luchtmannos, Alph. 2. pl. 2. in 4.

Ecce aliud donum literarium, quo Cel. Burmannus Ciceronis amantes, et Graevianae inprimis eruditionis fautores, sibi obstrinxit. Nam cum felici quodam casu incidit in schedas Graevianas, quibus notae in Libros ad Herennium, et partem L. I. de Inv. continerentur absolutae et ad prelum paratae, faciendum sibi putavit, ut ceteris Graevianae editionis Tomis, protractum e tenebris et sordibus veluti fratrem adiungeret. In quo dolituri profecto sunt, cum eum parum integrum videbunt, sive quod truncatus est, avulsis aliquo casu quibusdam, sive imperfectus a patre relictus, quod propius fidem est. Nam praefatio Graeviana ad solos libros ad Herennium pertinet, et fortasse tantum fragmentum est praefationis, initii forma arguente, et fine. Nostrum est, breviter de Graevianis dicere, deinde de curis Burmannianis, quibus imperfectum opus absolvere tentavit.

In libris his Graevius sex Mss. in his Erfurtenis, se usum profitetur, et praeter ceteras, editione antiquissima a. 1478.

De crisi in textu constituendo nihil attinet dicere, cum satis nota sit eius modestia, diligentia et elegantia. Delectum notarum alienarum fecit eodem, quo in aliis Tomis, modo. Textus formatus est, pariter ut in aliis partibus, maxime ad Victorianum exemplum a. 1571. Nam et hic ab eo interdum discedere consultum duxit, Erfurtenfis imprimis Codicis ductu. Notas dedit, ut in aliis, non nimis multas, nec verbosas, aut lectionis copiam ostentantes, necessitatem et utilitatem magis spectans, quam ambitionem parum opportunam emtoribus et lectoribus. Nec profecto in his libris multa est bonis notis materia, aut digna, in qua quis consumat doctrinam, lectores haud facile habituram. Addere destinavit Manutianos Commentarios ex editione Aldina maiori, non suo, sed librarii arbitrio obsequens, qui Manutianos Commentarios omnes desiderabat. Etenim, ut bene monet, sicut Coman. Aldi iun. in libros de Off. ex H. Wolfii et Xyphi Betuleii notis sunt compilati, sic hi toti sunt Mich. Toxitae, sed ita vitiose et parum integre expressi, ut saepe sensus nullus appareat. Itaque Cel. Burmannus, cuius in hac re liberum erat arbitrium, eos plane removit, contentus aliquot ex iis notulas sub Toxitae nomine addidisse. Notarum Graevianarum Specimina haec sunt.

L. I. c. 3. Definitio *Exordii*, quae sic edebatur: *per quod animus auditoris vel iudicis constituitur vel apparatus ad audiendum*, e Mf. Duisb. sic bene editur, ut *vel iudicis, et vel apparatus*, omittatur. In posteriori glossema animadvertitur per coniecturam *Guilielmi*. Firmat Mf. Leid. ab *Oudendorpio* inspectus. Non erat hic alienum, verbum *constituitur* illustrari, quod glossema peperit. Infra c. 4. dixit *idoneum reddere*: hoc est elegantius, *constituere*. Paulo post, pro: *quibus de rebus finis dicitur*, reponit *acturi*, e Mf. tribus, quod et *Guilielmo* in libris inventum placuerat. Non repugnamus. Sed rationem reddit non optime. *Agere de re aliqua*, inquit, sive in foro, sive in senatu, sive in schola, est dicere, differere de re aliqua. Nam in schola non agimus, aut cum differimus de capite doctrinae; sed in foro, aut senatu.

natu. Unde *Adiones* dicuntur tales orationes. Vulgo tamen, in scitia latinitatis, sic recentiores loquuntur, et *agunt* etiam de significatione verbi, aut aliqua parte antiquitatis, et similibus, a quibus agendi verbum est alienum. Immo ratio sic reddenda erat; nam in orationibus civilibus, quarum praecepta sunt in hoc libro, c. 2. init. *agere* est verbum proprium: quamquam et *dicere* usurpatur, etiam in his libris, eenties: nec res erat tanti. Cap. 5. ubi docet Auctor, quomodo benevolentia contrahi possit a nostra persona, commemorando officio nostro, *Lambinus* ex aliquot Mss. ut ait, edidit: *aut in remp. quales fuerimus, aut in parentes, aut in amicos, aut in eos ipsos qui audiunt, vel omnes, vel aliquos, referemus*: idque secutus est *Gruterus*, quamquam nec ipse, nec *Guilielmus*, sic in libro ullo repererant. Itaque cum nec in suis invenerit *Graevius*, delevit addita a *Lambino*, et restituit: *aut in eos, qui audiunt, aliquid referemus*: quod totidem literis est etiam in Mss. bibliothecae nostrae Paulinae. Recte. Verba, *vel in omnes, vel aliquos*, interpretationem sapiunt. Atque etiam *aliquid referemus* perincommodum est, meliusque abesset. — Libri hi, quia saepissime descripti sunt, quod totius artis perspicuam expositionem habent, saepius etiam sunt interpolati, ut saepe, tum superiores editores, tum *Graevius*, docuere. Ex quo genere est, quod bene docet c. 6. in verbis: *collatione, abiectione, adiectione, literarum mutatione, media abi. adi. esse eicienda*. Nam sunt interpretationes mutationis literarum s. *παρονομασίας*, absuntque a Mss. bonis, vel ambae, vel singulae, in his a Mss. Bibl. Paulinae. Cap. 9. in praeceptis dilucidae narrationis est: *ne quid contorte, ne quid ambigue, ne quid nove dicamus*. *Toxita contorte* de hyperbatis, *nove* de verbis novis interpretatur. *Graevius* autem, negans hic de verbis esse sermonem, sed de rebus, illud de confusione, hoc de inusitatis rebus, quae in talibus causis non accidunt. Quo loco vellemus demonstratum esset, quomodo ergo *contorte* differat a *perturbate*, idque sic usquam dici; quod non est: deinde *nove* usquam aliter, quam de verbis dici, de quibus profecto et *ambigue* capiendum.

Contorte profecto est obscure, sed ab affectatione alicuius exquisiti artificii. Cap. 11. edi voluit *Graevius*, *nosler doctor Hermes*. Nam *Hermagoras* meram coniecturam *Lambini* esse, et *Hermestes* vel *Ermetes*, quod in libris multis est, non esse usitatae formae nomen. Ceterum maluisset totum nomen deleri, cum ab Ms. Erf. Mediceo et R. Steph. ed. absit. Quae sententia firmatur Ms. Leid. sex, qui nominis huius nullum vestigium habent. — II. 4. in verbis: *num, qui est passus, perspectus aut exauditus esse possit*, suspecta est *Graevio* latinitas in verbis *qui est passus*, pro infestatus, aut occisus; quippe aliena a prisco Latine, et e Christianorum libris petita. Itaque negat hanc esse veram lectionem, nec tamen se scire, quid sit reponendum. Nobis quidem ea lectio defendi posse videtur intellectu verbi *vim*, vel *iniuriam*. II, 11. ubi vulgo editur *in praesentiarum*, retinuit quidem hanc scripturam, quam in omnibus Ms. suis reperit; ceterum *in praesenti* scribendum non dubitat, quod habet ed. Mediol. antiquissima, non multum discedentibus qui exhibent *in praesentia*, ut *Ascens. Cratand. Iunt. Manut. Steph.* Plane autem damnat *in praesentiarum*. Sed illa tota sententia exhibetur ita: *In praes. hoc interdicere non alienum fuit, ut huius infantiae garrulam disciplinam contemneremus*. Offendit lectores *no interdicere*, pro *interponere*: (nam *interferere* non est e libris, quod edd. ante *Gruterum* multae habent.) *Graevio* placet lectio ed. *Cratandr.* *haec interim dicere non alienum fuit*: quam et in libro suo *Cauchius* reperisse videatur, cum in ed. *Cratandr.* margine nihil varietatis e libro suo notarit. *Ibid.* 12. ubi agitur de modo definiendi, exemplum ponitur huiusmodi: *Maiestatem is minuit, qui ea tollit, ex quibus civitatis amplitudo constat. quae sunt ea? quae capiunt suffragia populi, et magistratus consilia*. In his spuria putat *ea? quae capiunt*. Fatendum est, locum non esse integrum. Sed *ea?* genuinum credimus. Nempe exempla praeceptorum ab auctore allata sunt formata ita, ut esse possunt in oratione. In oratione ipsa autem cum res agitur, languidum sane foret: *quae sunt suffragia etc. nervosius: quae sunt ea? suffragia populi etc.*

etc. Bene autem c. 16. in verbis: *satisne imprudentia praesidii debeat esse, cum factum esse constet imprudenter*, delendum censet τὸ *imprudenter*, quod ex uno Ms. venit. Nos etiam *praesidio* scribendum censemus. Aliter esset, si sic scriberetur, *satisne in imprudentia praesidii debeat esse*. Ibid. 22. e Ms. *Pithoei*, rescripsit: *Utinam ne hera errans mea domo efferret pedem. Medea amore saucia*. Ibid. 25. in verbis: *iracundia inductus peccavit*, e Mss. Erf. et Cauchiano reponi iubet *deductus*, i. e. ablatas: quo sensu id verbum occurrit aliquoties apud Ciceronem, ut in *Tusc. II. cum a Zenone didicisset fortissimus esse, a dolore deductus est*. Ibid. 26. in loco *Poetae*, pro verbis, *quae, sc. arma, ego profiteor esse mea, me aequum est frui* etc. e Ms. Erf. qui habet perbene: *quem ego me profiteor esse*, sic constituit versum: *quem ego profiteor esse me. Me, me aequum est frui*. Ibid. 30. ubi pro *facta oratio* edi iussit *facta et dedita opera comparata oratio videbitur esse* etc. bene docet, *factam orationem* esse exquisita arte elaboratam: quo sensu et in *Bruto* occurrit c. 8. idque vel ex unius auctoritate Ms. *Duisburgensis* praefendum lectioni vulgatae *facta*, quam contextus non fert. Etiam c. 30. pro *imperantem superbiam*, receptam a *Grutero*, restituit *imemperantem superbiam*, beneque *imemperantiam* refert ad stuprum, *superbiam* ad ingenuitatem feminae, cui vis facta. III, 2. ubi de vi agitur, nescimus, quare haeserit in genere eo, quod vocat *Auctor evocationes hominum*, cum eae sane pertineant ad seditiones, ut cum *servi evocantur ad pileum*, cum veteranos *evocabat Antonius*, i. e. ad se allicere et congregare tentabat, ut iis uti contra remp. posset. Sed haec sufficient ad docendum, bene consultum esse his libris, et corrigendo, et explicando, per notas *Graevianas*. Illud unum adhuc monendum de his, additas esse etiam a *Cel. Burmanno* Lectiones Ms. *Traiectini*.

Sed eiusdem generis sunt *Graevianae* notae in principium *L. I. de Inv.* Ceterum, quod *Graevius* perficere non potuit, id damnum editor *Cl.* reparare tentavit, primum addendis notis *Bruti*, ex ed. *Gryphiana*, deinde *Oudendorpii*, nuper

bonis literis erepti. De ipso *Bruto* lectu digna sunt, quae in praefatione, ex epistolis eius maxime, commemorat; in quibus sunt quaedam praetermissa ab *Neotero* et *Sikio*, in *Bibl. Nov. Libr. T. III. p. 559.* et *Baelio* in *Lexico*: qui de vita eius et scriptis tradidere. Quo loco (p. 41.) etiam defendit *Brutum*, maligne tractatum, ab *Cicero* maxime, notasque ipsas merito laudat, temere contemptas, et dignas, quae locum habeant inter *Lambinianas* et *Gruterianas* in editione *Gronoviana* et *Graeviana*. Nam in contextu constituendo tribus antiquis *Ms.* et antiquis *edd.* usus est. Sed praestantissima accessio est in notis *Oudendorpianis* in libros ad *Herenn.* et de *Inventione* universos. Usus est vir doctissimus in *Libris ad Her.* septem *Codd.* scriptis *Leidenisibus*, *ed. Mediol. a. 1474.* et *Omniboni a. 1476.* in *Libris autem de Inv.* sex *Ms.* et *ed. Omniboni.* In priori parte notarum saepe firmatur iudicium *Graevii*: in posteriori notae etiam ipsae sunt fidei pleniores, quod in ijs *Graevianae* desiderantur. Ex quo genere non alienum erit, quaedam proferre. 1, 23. ad verba: *narrat primum gnati vitam*: ait, saepe se miratum, cur viri docti, qui *natus* sive *gnatum* substantive dictum a profanis aurei seculi scriptoribus, imprimis *Cicerone*, contendunt, non usi sint hoc loco, qui certior sit: cum cetera tria *Plan.* 23. *Divin. I.* 20. *Lael. 8.* nihil prosint, quod in iis vel spuria sit vox *gnatus*, vel e poeta sumpta, vel participialiter dicta. Quamquam et hic aliquid dubitationis restat, quod *Codd.* quidam habent *fili vitam*: atque etiam, ut nobis videtur, *Cicero* hic potuit *nati vitam* dixisse, ut *Terentii* verba repeteret. Ex *I. 26. Priscianus p. 595.* laudat *mensuram* pro *mensurui*, idque praeter alios *Ms.* tres *Leid.* exhibent. Sed cum in optimo *Ms. Mediceo* sit *mensurui, vespertini, nocturni*, omnia voce *diurni*, suspicatus est vir doctissimus, hanc lectionem ortam e conflatis verbis *mensurui, diurni*: quod sane admodum probabile est. *Ibid.* in verbis: *iam in f. numerum reponantur*, monet, tres *Leid.* habere *numero*, (qui tamen c. 51. cum ceteris in eadem phrasi habent *numerum*.) idque favere *Wopkenso*, qui in *Lect. Tull. II. 16. numero* in hac phrasi

phraſi probabat; in quam partem et ipſe inclinat, exiſtimans ſextum caſum praefereandum eſſe, cum *reponere* pro ſimplici *ponere* dicatur. Nobis utrumque rectum videtur. *Ibid.* 29. pro *poenas eſſe praeparatas*, trium Mſſ. lectionem, *paratas*, bene praefert. *Praeparatae poenae* ſane ſapiunt librarium Chriſtianum, et *προητοιμασμένας* N. T. *Ibid.* 36. pro *absque adprobatione*, quo quis uti poſſit, et *Cellarius* in *Cur. poſter. c. 5.* uſus eſt, ut defenderet, *absque* pro *ſine* Ciceroniano aevo uſitatum fuiſſe, docet, omnes Mſſ. Leid. cum ed. *omnib.* habere *ſine*: nec dubitat, in ceteris locis viros doctos ſic inventuros fuiſſe, ſi ſatis attendiſſent. Et huius generis ſunt plura. Itaque bene de *Cicerone* meritis eſt *Cel.* editor, cum ab amico ſibi viro impetravit, ut has ſibi notas ad ornandum hoc Volumen concederet.

In praefatione, quam bene longam praepoſuit huic Volumini *Cel. Barmaſius*, luculenter agitur de auctore Librorum ad *Herennium*, de quo omni tempore diſſenſere viri doctiſſimi. Longum foret commemorare ſeriem univerſae diſputationis, quam totam legi cupimus, nec legiſſe poenitebit. Commemoratur non modo ſententias varias doctorum virorum, cum ſuis cuiusque rationibus: ſed etiam argumenta ipſa diligenter excutit, et commemorandis rationibus ſuis diiudicat; in quo multa erudite de rebus et verbis diſputantur, a quibus argumenta cuiusque ducta ſunt. Habebunt hic ſtudioſi ſpecimen egregium talis argumenti recte, erudite, et copioſe tractandi. Ad extremum fatetur, nihil certi de auctore pronunciari poſſe: illud certum eſſe, *Ciceroni* tribui non poſſe, eſſi non nimis diu poſt eius mortem ſcriptos eſſe poſſicum ſit ex iis, quae diſputaverit. Utinam Vir doctiſſimus, et de literis bene merendi cupidifſimus, ſibi poſſuaderi pateretur, ut ceteros oratorios *Ciceronis* libros, ad Codd. Mſſ. et edd. veteres caſtigatos, eadem forma et lege ederet, et copiis doctrinae ſuae ornaret.

*DE SOLIS AC LUNAE DEFECTIBUS LIBRI V.
P. ROGERII IOSEPHI BOSCOWICH, Societatis Iesu,
ad regiam Societatem Londinensem: ibidem autem et
Astronomiae synopsis, et Theoria luminis Newtoniana,
et alia multa ad Physicam pertinentia, versibus per-
tractantur, cum eiusdem Auctoris anno-
tationibus.*

Londini 1760. ap. Andream Millar, in the Strand et R. et I.
Dodsleios in Pallmall. 1. Alphab. 9. plag. in 4to.

Saepe solet id quaeri, cur in tanta ingeniorum optimorum copia, hacque temporum nostrorum luce, tam paucos Cicerones, adeo nullos fere Marones habeamus. Cuius rei etsi permultae sunt causae, ut adeo non sit vehementer mirandum, si inter plures fortasse, qui idem ad fastigium eloquentiae poeticesque tendant, his plurimis maximisque difficultatibus intercepti deterritique desistant, unus tantum et alter ex omnibus evitatur; plures itaque cum sint causae, non levissima videtur esse contemptus utriusque facultatis, quam non pauci eruditorum, hominibus istis otiosis et umbratilibus, quos Humanistas vocant, relinquendam putant, sibi vero de realitatibus prospiciunt, cetera omnia verba esse rentur. Iam si quis eos interroget, quid, tu eloquentiam necessariam esse negas? illi aut vim eloquentiae in eo ponunt, ut de sua arte loqui possint; quasi vero futor non etiam de sua queat: aut ad nescio quam eloquentiam naturalem, vulgaris ut opinor dici iure posset, omnia revocant; contra si quis logicam, mathematicam, musicam naturalem extollat, actum illi de imperio Teutonico clamant, quasi vero eloquentia sine praeceptis aut exercitatione melius addisci, quam ceterae artes, possit. Unde fit, ut multi, qui obscuriores illas subtilioresque, quae vitam communem non intrant, artes excoluere, ceteris neglectis, si alia de re, quam de arte sua, verba facienda sint, illi, quasi extra se ipsos rapti, fari nihil possint, non magis quam si quis nostrum repentino turbine inter Iapanas et Indos collocetur.

Utun-

Utuntur itaque hoc artificio, quod non videtur nimis ingeniosum esse. Si est oratio habenda sollemnis, victoria insignis concelebranda, pax indicenda, si princeps laudandus, si mors viri eruditi deploranda, illi auditoribus, qui maximam saepe partem nihil de tota arte illa intelligunt, aliqua suarum observationum communicant, quae in arte sua extricaverunt, obscureque et horrendis verbis illa proponunt, atque ita cleydydam exhauriunt. De ea re, propter quam conventum est, ne verbulam quidem, sed quidvis potius aliud. Iam cum ultimae quinque aut sex fabuli reliquiae in vitro superant, tunc: sed quare conventum est? nempe ut etc. Iam tribus aut quatuor periodis res ista nude indicatur, bona vota fiunt, et sic auditores dimittuntur. Auditores vero ipsi infortunium hoc optime ferunt; nam cum nullo pacto credere possint, ad se dici ista spinosa, aut dormiunt, aut confabulantur, aut confertim abeunt. Aiunt, hominem non nimis ingeniosum, orationibus sacris indormire solitum esse, vicinum vero rogasse vehementer, ut cum usus consolatorius proponeretur, tunc se excitaret somno. Idem nos fortasse adfessores illos rogare possemus, antequam nos suaviter somno daremus, ut ubi orator de ea re diceret, de qua conveneramus, aut cum diceret quae intelligi humano ab ingenio possint, tunc nos expergefacerent. Unde vero illud malum? nempe ex eo, quod ingenium humanum, suae tantum arti plerumque intentum, cetera omnia magnifice contemnit, praecipue si subtiliora consectetur, quae lucem et vitam communem nescio quomodo fugiunt. Atque hoc sane de omni re valet, multa ei inesse quae vulgarem cognitionem infinitis modis superent; nihilo minus tamen popolare quiddam inesse debet, quod, eloquentia et suavitate adiutum illustratumque, ab omnibus intelligatur, omnes delectet. Qua in re mirati saepe sumus summa Academiae nostrae lumina, cum saepe orationibus et elegantissimis, et quam maxime popularibus, artem suam coronae commendarunt, resque interdum obscuriores ita clare, ita diserte exposuerunt, ut unusquisque, prae summa audiendi voluptate, cetera

tera alia negotia libenter in aliud tempus reiiceret. Possimus eos indicare, nisi adulatorium esset, quod fugiendum maxime existimamus. Sic et instituto, propter quod conventum erat, satis fit, et auditores praeterea quoque praecepta optimarum rerum cum voluptate domum referunt. Neque enim hoc est postulandum, ut de re inani, natali principis, morte hominis obscuri, laude candidati, quem vocant, et similibus rebus, integras horas loquamur; esset enim hoc illudere et nostro ingenio, et auditorum auribus: sed ut hanc occasionem lacti arripiamus, qua studia nostra coronae commendare queamus, oratorie et ornate de re aliqua, quae eo pertineat dicentes. Unde vero mira illa facultas in summis illis viris est? Unde enim? nempe quod ceterae eruditioni, quam summam in iis deprehendimus, eloquentiam adiunxere. Poësis vero eloquentiam miris modis adiuvat, quod et rationibus et exemplis constat. Namque ea est natura utriusque disciplinae, regnant ubique, atque imperio animos humanos tenent, lucem affundunt obscuris, ubertatem aridis, florem flacciscentibus rebus.

Talium virorum serax semper Lipsia nostra fuit, qua de re vere possumus gloriari; verum ea de re nunc nihil dicamus, nota cum sit etiam exteris, et invidiosum, fortasse, quod nostras laudes dicimus. Iam ut prisca aetas Lucretios et Manlios habuit, ita quoque nostra, quos cum his conferre possit.

Quorum ad numerum nuper accessit *Rogerus Iosephus Boscovich*, cuius nomen cum inter mathematicos clarissimum sit, effecit ille hoc libro, de quo iam dicemus, ut inter poetas non minus clarum esset. Tractavit ille rem asperam conatu, et in qua vel summa ingenia deficerent, ita feliciter, ita apte, ut nihil addi possit. Habet enim liber quo et se, et artem quam tractat, commendat, ubertatem, leporem, diligentiam, suavitatem. Agit vero de solis ac lunae defectibus, sterili argumento ut videri possit, steriliori etiam, si plus quam vulgaria continere debeat.

Verum

Verum auctor noster subtilitatem cum poesi coniunxit ita, ut saepe ante oculos picta, etiam quae difficillima sint, videantur. Enarrat numeros siderum et rationes, quid obscurius? sed quanta in luce omnia ponuntur: causas modumque defectuum, ardua res et taedii plena, sed quam nihil taedii caecante poeta refidet. Tenue carmen est, ubi res tenue carmen requirit; surgit ad ornatum, cum ornatui locus est; saepe etiam in sublime evehitur, et ad sidera quae canit ipse poeta tollitur. Coniuncta est poesis antiqua cum mathesi nostrae aetatis, tota materia ita formata, ita elaborata, ut amorem sui etiam alienioribus a toto negotio facere possit. Atque etiam illud nobis placet, quod mythologia veterum retenta est, cui cum assueti sumus, quotquot nostrum haec studia amamus, mirifica saepe delectatio animos legentium mulcet, et, si quid spinosius canebatur, reficit. Effecit poeta, ut id, quod demonstrationes mathematicas vocant, vere demonstrationes dici iam possint, ut, si digitis, quod aiunt, indicentur, clarius apparere haud queant. Sunt quoque excursiones et episodica elegantissima, quod in tali argumento vehementer necessarium est, ne lector obruatur rebus difficilibus, defatigetur meditando. Totus liber, ut breviter dicamus, is est, qui saeculi Augustei videri possit, nisi tam accuratae perfectaeque physicos et matheos esset; nostrae, nisi tam antiquae, id est quam optime scriptus esset. Suavitas auctoris quo magis appareat, ex libro V. laudem Newtoni adscribemus.

*Nunc ege cur multo turpato sanguine vultus
 Inficiat, tristem dum Cynthia permeat umbram;
 Quid radios fuco saturat, lucemque colorat
 Aëriis deflexam auris, et fila retexat,
 Iam canere, atque operi supremam impendere curam
 Aggredior. Non hic Pindi pater, atque sororum
 Docta cohors, non Pegasus aliger, et mendacis
 Numina Parnassi veniant in carmina. Grande
 Tu decus Angligenum, atque humanae gloria gentis,
 Tu maius mihi numen eris. Newtono, repostus*

Cui primo penetrare aditus, penitusque latentes
 Sponte dedit vires Natura, arcanaque iura
 Discere, et attonitum late vulgare per Orbem.
 Tu vacuas nosti primus qua lege per auras
 Attracta arcano se foedere sidera ducant,
 Insectantque viam, mediumque immobile circum
 Aeternos renovent gyros, per inane Cometae
 Quo fugiant, longo donec post tempore tristem
 Restituant terris vultum, crinesque cruentos.
 Nosti etiam, Coeli cum parte feruntur eadem
 Iupiter, et multo genitor iam tardus ab aevo,
 Cur turbent motusque suos, comitumque cateruas:
 Non illi irarum memores, sed amore novato,
 Quo rursus amplexus, rursus oscula mutua poscunt.
 Fata vetant conferre globos, iubet ire per auras
 Impetus, et rursus oppositas discedere ad oras,
 Dum se iterum iuncti quatuor post lustra revivant.
 Nequidquam incertos dubius erroribus orbes
 Implicuit, curisque diu delusit inanes
 Cynthia: tu retegis, tu certis legibus arctas.
 Quid memorem alternos motus, quibus alta tument
 Obiicibus ruptis consurgunt aequora fluctu,
 Tum redeunt retro, rursusque in se ipsa residunt?
 Quid pressam Terrae formam, circum undique dorso
 Quae tumet in medio, atque polo subsidit utroque?
 Diversis diversa locis quid pondera? vel quid
 Vim cuncta Hoas urgentem sidera in oras,
 Annuaque imbriferi celerantem exordia veris?
 Omnibus haec ignota olim mortalibus, acri
 Vidisti ingenio primus: nunc te duce molles
 Iam pueri in ludis, primoque docentur ab aevo.
 Nec minus illa quidem vel quondam incognita, vel nunc
 Per te iam pueris, teneris et nota puellis,
 Aeternum peperere tibi nomenque decusque.
 Scilicet in prima nascentis origine Mundi
 Quae niveis Charites digitis tenuissima lucis

*Fila colorato duxerunt flamine, et aureo
 Texuerunt fulvam neſcentes peſtine telam,
 Inſpiciens oculo diſpeſcis primus acuto,
 Filaque diſſoſias, atque acri ſingula ſiſtis
 Obtutu contemplanda, et quem quodque colorem
 Exhibeat, quantumque, doces, de tramite recto
 Intortum deſlectat iter, vel quanta requirat
 Intervalla viae, ut certa vice, ſi nova ſeſe
 Corporis obſiciat facies, aut pergere porro,
 Aptius, aut retro fiat reſilire repulſum.
 Tum ſi plura ſimul cocant, quem mixta colorem
 Component, vel quo percellent lumina viſu, etc.*

Atque haec ſpeciminis loco adſcripta ſunto: iam de ipſo ordine atque oeconomia libri pauca.

Diviſum eſt opus totum in libros quinque. Primus Aſtronomiam omnent quaſi in compendio exhibet; neque enim ſine cognitione naturae aſtrorum, quantum a ſe diſtent invicem, quomodo moveantur, cetera intelligi potuiſſent, praecipue ab iis, qui minus harum rerum ſtudioſi eſſent, quales multi ſunt. His tranſactis, alter liber de ipſis defectibus et Solis et Lunae, quo ordine, quibus temporum intervallis fiant, agit. Tertius phaenomena explicat, quae in defectu Solis animadverſa ſunt, praecipue lumen, quod, ubi totus Sol obſcuratur, circa Solis locum extat; plura quoque eiuſmodi, ſive totus ſol, ſive pars eius, oculis noſtris ſubtrahatur, animadverſa. Quartus dein et quintus de eclipsibus Lunae, de penumbra, quam dicunt, de colore rubro deficientis Lunae, et pluribus aliis praeterea rebus huc pertinentibus, exponit. Subiectae ſunt textui notae uberiores, quae res habent eas, quae in carmine exponi propter naturam ſuam haud poterant, quas neque eos, qui maximos profectus in his rebus fecerant, legere poenitebit.

Optamus ſane vehementer, ut Boſcowichius Vir Celeb. qui aetatis florem in his duabus excellentibus artibus collocavit, ea, quae pro alacritate ingenii praecelara meditat, efficere queat: iturus enim eſt Conſtantinopolim, aut ivit iam, et in

urbe maxima, et ad observandum coelum aptissima, perget in eo studio quod hactenus tanta cum laude cucurrit. Haec itaque habuimus, quae de egregio opere diceremus, quod Lipsiae non est, nisi in nostra Bibliotheca, adeo rarum est. Vellemus itaque vehementer, ut aliquis harum rerum peritus, apud nos imprimi typis curaret; facile enim emtores esset liber, propter praestantiam suam inventurus, neque bibliopolam, ut multi alii libri, falleret.

*EPITOME RERUM GERMANICARUM AB ANNO
Chr. MDCXVII. ad an. MDCXLIII. Recensuit, et ad-
notationes adspexit, IO. GOTTLÖB BOEHMIUS, Hi-
storio-graphus Regius, Hist. P. P. O. Coll. mai. Princ.
Soc. et Acad. t. t. Rector.*

Lipsiae 1759. in Officina Fritschia, pl. 23. in 12.

Ab ipsa Gratiarum manu accipere nobis visum est opusculum elegantissimum, in quo motus ingentes Germaniae superiori saeculo ineunte tam graviter, et tam illustri brevitate, a scriptore prudentissimo atque reip. peritissimo, quisquis ille fuerit, enarrantur, missum ad nos his diebus ab editore, Viro amplissimo humanissimoque. Dicere vix possumus, quo desiderio libelli adfecti fuerimus, quum ante paucos annos in nonnullis *C. S. Schurtzschii* schedis tantas ei laudes tribui videremus; donec tandem in sectione librorum publica satis care redemptum exemplar, quod A. C. MDCLIX. sine mentione loci prodiit, avidè devoravimus. Mirati sumus scriptoris subtilitatem, facundiam, candorem, atque fidem, et multa ex eo didicimus, quae in grandibus aliorum voluminibus non repereramus. Felicitas imitationis, qua nemo pulcrius Taciti virtutes expresserit, et narrationum velocitas, sic nos ceperat, ut in aetatem maiorum nostrorum tota mente redierimus, et, quasi illorum coetibus inferti, causas et momenta maximarum rerum taciti versantes, ipsam prope disceptationem iuris et utilitatis publicae nec opinantibus nobis offerri putaremus.

Unum

Unum saepius nos in iucundissima meditatione turbabat, quoties menda manifesta sensum scriptoris coniecturis investigare cogebant; quod quidem non tam difficile, quam ingratum erat, quia voluptatem lectionis iucundissimae morabatur. Inde non optare solum novam et emendatiorem editionem coepimus, sed ipsi iam cogitavimus de requirendo librario, cui tale consilium persuaderemus. In eo quum essemus prope iam occupati, menda certe quaedam libelli coniectando sustulissimus, nuntiatur Lipsia, *Boehmius*, V. Cl., et cui, fatis nuper functo *Mascovio*, bona pars elegantiorum litterarum veluti fiduciae quodam mandato commissa iure creditur, praevnisse vota nostra, et novo ornatu, quantus optari poterat, instruxisse libellum, qui librorum, etiam non inutilium in eo argumento, laudes obsecuret, si in peritos aestimatores incidat. Quo magis rem gratam lectoribus facturos nos putamus, si gustum eorum, quae *Boehmius* tam venusto cimo conficiendo, e fertilibus historiae patriae campis, delicata manu collegit, dederimus. Inscriptum vero opusculum arbitro talium rerum maxime idoneo, *Iosepho Barrio*, Viro Cel. rerum Germanicarum scriptori florentissimo, et quod rarum, media in Gallia veri et iusti circa imperii nostri aestimationem amantissimo. Rationem huius instituti reddit a praestantia opusculi, cuius notitiam scholis historicis *Maseovii*, cuius iudicio nihil acrius, nihil scriptis limatius, quondam debuit, utilitatem autem crebra demum lectione, et inter docendum denique reiteratione, penitissime introspectit: unde non ingratum tanto viro munusculum fore confidit. Adfert hominum quorundam eruditissimorum, *Forstneri* puta, *Conringii*, *Placcii*, *Deckherri*, *Gryphii*, *Buderi*, iudicia, quibus suam sententiam consiliumque defendat. *Schutzfleischii* in schedis, quarum meminimus, eam mentem fuisse recordamur, vix recte iudicium cuiusquam de statu Germaniae ante foedus *Monasteriense* et *Osnabrugense* informari posse, nisi hoc auctore adhibito. Nobis fides etiam narratorum exactissima nonnullis experimentis domesticis constitit. Unum exempli

loco proferre iuverit. Patris mei, qui haec scribo, Crusi, prima uxor, neptis Holcquii, ducis olim Caesarei, quum fuerit, in pueritia adhucdum notitias quasdam de eius rebus, vulgaribus historiis accuratiores, accepi, et in patria, circa opidulum Adorfum ipsa vestigia illarum saepissime calcavi. Comperi ergo, huius epitomes scriptorem unum de illo recta et vera prodidisse, (nisi quod de loco mortis ambiguo enuntiato deceptus, quod in discessu a Lipsia contigit, vicinia eius tribuit;) quod nobis magno argumento, nisi amor rerum domesticarum blanditiis sefellerit, sufficere visum, quam constans hic in vero contra rumores tuendo fuerit. Eo etiam impensius doctus Boehmii adiensus nos delectavit. Foeda illa, quae *Pufendorfius*, aut exacerbatae plebeculae convitiis, aut Suecorum livori debita, licentius refert, etiam pellis vocabulo nequius in luem Veneream detorto, tam huius scriptoris, quam *Schneideri*, rerum Lipsiensium optimi auctoris, illorumque temporum aequalis, locupletissimis testimoniis refelluntur. Nam vera pestilentia aeris, qua absumtus Holcquius, copias invaserat; nec ille pellicem, sed iustam uxorem, feminam nobilissimam et piam, plurimumque liberorum matrem, circumducebat. Ipse semper Lutheri doctrinae faverat, nec sacerdotes unquam fugaverat; sed hos militum, tam in imperatorio, quam Suecico exercitu, insolentiae, diu ante in fugam egerant, quam is Misniam attigisset. *Mollerus* quoque, *Schmidius*, et *Fidlerus*, qui rebus his, ut domesticis, et tunc viventibus, maiorem fidem praestant, pluribus locis produnt, qua semper reverentia sacra et eorum ministros Holcquius habuerit, et de pestilentia idem, quod *Schneiderus*, tradunt. Contigit huic, quod Attilae, Petro I. Russiae Imp., multisque aliis, ut severitas disciplinae, et audaciora opera, ex invidiae ingenio inter vitia relata sint, quum paucissimorum virtutes cum illis conferri mereantur. Sed quod auctor epitomes addit de Holcquio: *incertum, si supervixisset, Caesari, an Waldsteino, magis fidus, latentioris intellectum habet, pro cautione et gravitate acutissimi historici.*

istorici. Respicitur enim omnino ad religionem. Possimus et hic parum comperta multis indicare, quae haesimus tam ex publicatis monumentis probioris monetae, quam ex commentariis necdum editis, quos legimus, et possidet quidam amicus noster, conscriptos tunc in Lusatia, a variis auctoribus, qui vivebant, a nobis aere suo redemptos; quod et iuribus amicitiae, et publicae utilitati dederamus, quia natione Lusatius, et rerum patriae studiosissimus, totus in eo est talia ut conquirat. Wallensteinus, inde ab incunabilis Lutheranus, licet Italiae in academiis, postea in aula, in Europae denique totius luce publica, Aristippeam quodammodo personam induerit, postremum tamen, postquam satisfactum ambitioni et vasto ingenio, palam studium partium harum professus, non operam tantum suam in his suo loco restituendis vendiderat, sed multa passim etiam privato ausu in instituendis conventibus, quibus nomen pacis praetexebat, molitus, ut auctori felicitatis suae, et huius amicis atque sociis, suspectus fieret, effecerat. Paulo ante ruinam, ante tamen quam imperio rursus privaretur, in Lusatiam e Bohemia advolarat, et cum Arnhemio, duce exercitus Saxonici, et administris IO. GEORGH I., Principis suo merito MAXIMI, colloquium habuit, spondens et in sese recipiens, Ferdinandum Imperatorem in sua potestate futurum; facicolas e Germania pellendos, aut ad instituta certe monarchica reducendos, ne ad altiora adspirent; Bavarum autem, Germaniae turbatorem, (sic enim adpellasse proditur,) non in ordinem modo redigendum, sed terris etiam Palatinatus superioris, quem sic vulgo dicunt, privandum, quae melius de rep. meritis distribuantur. Addiderat de potentia sua; de pessimis principum consiliariis; de exitio patriae, ni caveatur, proximo; de stultitia aliquid e rep. ob controversias religionum gratificandi; de vera religione non ex opinionibus sacerdotum constituenda. Inconsiderate nimis, et leviter; minime certe e re publica! Perculit sapientiorum Saxoniae ibi praesentium procerum tanta audacia animum, praesertim qui mandati imperatorii abesse

auctoritatem intellexissent, ut, more humaniores inter gentes usitato, se principis sui mandata expectaturos dicerent, et institutis convivii, variisque commentis voluptatum et officiorum ingeniis, hominem fervidum, et ad lubrica iam progressum, delinirent, donec propriae necessitates in castra revocarent. Eos sermones incautius adhibiti satellites Monachium prius, inde et Viennam quoque, perscripsisse perhibentur. Quia autem Holcquio, manu semper prompto, et circa disciplinam et usum rei militaris per omnia inexorabili, plurimum confiderat, fieri non poterat, quin et hic easdem suspiciones incurreret. Hinc dici vix potest, ut habet sane tantarum cogitatio rerum divinum aliquid, et eum vulgi deliciis nunquam comparandum! quantum gaudii ex aequitate scriptoris epitomes disertissimi, ex iudicio Boehmii commentatoris elegantissimi, ceperimus; quorum uterque facile adfentiat, Wallensteinium virum magnum, Holcquium fortem dicenti, et quorum magna vitia multis tamen virtutibus pensentur. Sed e diverticulo redeundum in viam est. In praefatione ista tam concinna, tam venusta, tam erudita, Boehmii argumentis indubitatis contra alios evincit, auctorem epitomes, qui rara felicitate nomen in hunc diem occulere potuit, non Pappum esse posse; non anonymum Suecum, aulae Sigismundi R. Pol. adfclam; non Salvium; non ipsum adeo Forstnerum, quod aliquando suspicatus auspiciatissimus editor hic fuerat: sed nec tamen certum definire audeus idem, veluti intra velum tutum, aliquid de *Nic. Burgundo*, rarissimae eruditionis et facundiae scriptore; purgatis auribus inserit; quod et ipsi tueremur, nisi obstaret temporum ratio. Recenset inde diligenter repetitas editiones, aliosque, idem conatos, varie corrigit; sed tam modeste et humaniter, ut Boehmio a Charifin, fides et propitiis numinibus, nectar et ambrosiam ministrari intelligas. De ea, cuius exemplum nobis nancisci licuit, id pronuntiare habet, negligentissime fuisse curatam. Subiicit de inficeta interpretatione Teutonica. O si quis melior deus hodieque bibliopolas, ad omne Germaniae

oppre-

opprobrium in hoc certe pronos, ab inauspicato instituto, quo historicos alieno ore loqui cogunt, deterreret! Utinam id operam darent, ut optimum quemque scriptorem, non contaminatum, sed suo genio suaeque linguae relictum, Germaniae munde et nitide, et paullo aequiore pretio, vel Fritschiae, feminae clarissimae, in hac epitome exemplo, repraesentarent! Sequuntur pauca de rationibus, quas in edendo secutus est, qui hanc nobis lauream, quam auxie anhelaeramus, tam feliciter praeripuit *Boehmius*.

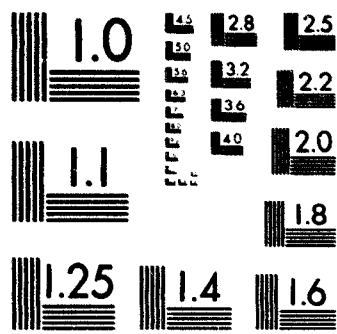
Collatis exemplis, absteris mendis, monitis certe lectoribus, ubi aliquid scrupuli superest, adnotationes adpersit, tanta modestiae specie, quam profunda subest paucissimis versibus, quibus absolvuntur, eruditio. Sunt vero diversi plane generis, paucae licet, et, mirum, quanta brevitate et doctrina conceptae. Unum genus occupatur in exemplis felicis imitationis, prolatis locis veterum scriptorum, quae homini politissimo, quam ista commentaretur, mente obversabantur. Argumentum ingens prudentiae et recti iudicii. Nam si tanquam in speculo cernere imaginem nostrorum cupias temporum, legas, oportet, veteres, qui nihil harum rerum ignorarunt, quas hodie vulgus novas putat; unde et nulli facilius intelliguntur, quam qui stilum veterum auctorum, et istam nativam cogitationum pulcritudinem, quanti meretur, aestimant. Praeterea Sallustium, Livium, Tacitum intelligere, recte circa remp. sapiendi magnum adiumentum, et magnae scholae instar est. Quo magis laudandum est Boehmii consilium, lectores elegantiae et prudentiae subinde tempestive admonentis. Alterum genus ad res ipsas refertur, cuius nonnulla exempla dabimus. Ita recte notat auctorem, qui pacem Patavensem in dubium vocavit, quam ea sancita fuerit sollemniter ab iis, penes quos rei summa erat. Ibidem quam Calviniani ea pace excepti scribantur, recte et vere Boehmius docet, disertis quidem verbis nullam in foederis tabulis eorum mentionem esse factam, sed utrum nomine Augustanae confessioni addictorum comprehensi fuerint, magno animorum motu in comitiis Augustae Vindel.

A. C. 1616 LXVI. habitis disceptatum, nihil tamen definitum fuisse. Quia vero disidia religionum in Bohemia facere haud dubie civili Germaniae bello subdiderunt, cuius causas graviter aperit epitomes auctor, hic non omitemus, possidere nos libellum parvae molis, sed magni pretii, cui titulus: *historica narratio de rebus in Bohemia inter proxima comitia in negotio religionis gestis A. 1616 CLX.*, conscriptum a quodam qui ipsis comitiis interfuit. In eo, excusato Rudolpho Imp., omnis culpa turbatarum iam dum rerum in Popelium, Bolt. Cancellarium, confertur. Quantum vero ad instrumenta cessionis, Ferdinando factae, attinet, quae ex Khevenhülleri splendido opere Boehmius laudat, nos iunctim publicata Pragae anno sup. saec. XVII. ad manum habemus, hoc indice: *Pactorum de perpetua successione in regnis Hungariae et Bohemiae, ac Provinciarum ad ea pertinentium, instrumenta VI. et XV. Mensis Junii Anno M. DC. XVII. Pragae confecta.* Praeterea, quae in alio volumine actorum istius temporis nostro, bonae frugis plenissimo, continetur: *Informatio fundamentalis super hodierno Bohemiae statu: ubi et successione iura liquide deducuntur et ad oculos describuntur, quae Inv. et Gl. Imp. Ferdinandus II. et Ser. Domus Austriaca in dicto regno habent; Daniae et Norwagiae etc. Regi Christiano IV. nec non in superiori et inferiori Circulo Saxonico Statibus Imperii communicata a S. C. M. Legatis D. D. Henrico Julio, Sax. Angar. Westphal. Duce, Cubic. et milit. Praef. Caes. et Heron. von Eluern, Conf. Imp. Aul. Fref. 1620.* lectura est dignissima, et aulis exempli causa commendanda. Delectavit vero nos, ut multa alia, quod necdum ab aliis, et ne a Ludewigio quidem animadverti, aut ab Hertio vidimus, et quod apud plures aliquamdiu in controversia fuisse recordamur, ipsam Ferdinandum multis argumentis contendere p. 8., regnum plane Bohemiae esse feudum imperii, non vero adnexas dignitates tantum, et eam in rem perpetua inde a Ferdinando I. archetypa investiturarum, quas vocant, extare, quibus id confirmetur. Leguntur ibi et alia multa, notitia dignissima, quae paucis, et ne *Glasfeyo* qui-

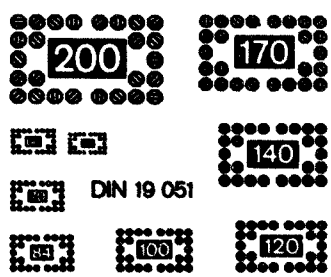
quidem, notum fuisse opusculum arguant, cuius Elverus auctor videtur. Ad An. XVIII. iure laudat Boehmius *Bouganium et Barrium*, nobilissimos nostra aetate scriptores, qui nullo miraculo ministros Imperatoris ab arce Pragenſi deiectos servatos fuisse credant, *Habernfeldio* adſenſi, quia cumuli chartarum, fenestris ſubiecti, molliſter cadentes exceperant. Ad An. XIX. notat, in ſocietatem ſuae coniurationis adſeſſiſſe Bohemos Hungarorum rebus novandis promptiores; et laudat narrationem de legatione Io. Ieſenii, qui interpres fuerat, quam raram, tam neceſſariam cognoscendis his rerum converſionibus. *Koeleri* valde bono ſucco abundantem de Friderico V., infelici Bohemiae rege I., diſſertationem proxime laudaverat. Eſt ea, ut omnia *Koeleri*. Utinam tandem Germania bona ſua noſſe inciperet, ut aliquis omnia viri in tota hiſtoria conſummatiſſimi opuscula collecta ederet. Nos certe miro deſiderio eorum, quibus caremus, eruciamur. Notat inde, tam vere in epitome ſcribi, haud unquam res Ferdinandi propius ſummum diſerimen fuiſſe, ut vix Vienna, teſte *Caroſſa*, ſatis certae ſidei in partibus manſerit. Acute mox obſervat Friderici Palatini aſſum, quo aemulum ex propinquis Ferdinando obſistere voluerat, Maximilianum Bavarum in electionis comitiis commendans. Recte p. 16. abſolvit Chriſtianum Aſcanium crimine, ab *Habernfeldio* obiecto, uſus *Beemanni* auctoritate, et documentis. Nec ad peſſundandum Fridericum alia re periti arbitri opus fuiſſe ſtatuerint, quam ipſus levitate ſine conſilio, et conſiliariorum eius conſilio ſine adparatibus. De cauſis, ob quas Saxo promior in Auſtriacos fuerit, bene retundit *Puffendorſii* aculeos. Sed quis unquam hunc Sueciae patronum, vel minima etiam in re, aequa largiri Saxoniae cognovit? Concedit quidem facilius aliquid de cauſa Iuliacenſi et Lutheranorum contra Calvinianos ſtimulis. Sed ſi vera fateamur et amemus, Saxonis moderationi et prudentiae cum ferocia et ingentibus vaporum deſtinatorum Palatini, novam iam formam imperii animo turbido deſcribentis, minis, conſentire quomodo potuiſſet? Docent hoc nos acta et com-

mentariū interiores, quorum bonam copiam servamus. Ad-
dit, ad suspicionem ab auctore memoratam, (plura auro,
quam ferro, in occupandis Palatinis terris a Spinola admini-
strata fuisse,) *Rusdorsii* de Ernesto Brandenburgico querelas.
Nobis, leſitatis Palatinis defensoribus, compertum est ex-
plorato, ipsos cadentibus aliter ac speraverant rebus, coe-
lum terramque acculare nunquam dubitasse, modo temeri-
tatis et stultitiae, quarum graves poenas dare necesse erat,
opinionem, ab interiore sui principis consilio amolirentur.
Spinolae, modestiam, et exercitatum arduis in rebus virtutem,
poliorcetae novi cognomen peperisse, percurrentibus res,
quarum summam scriptor vitae eius *Cajonus* litteris manda-
vit, patebit. De ambigua victoriae Pragenſis inter Bava-
rum et Bucquoiū palma, ad An. XX. laudat contententes
scriptores Boehmius; nec nostrum fuerit, tantas compo-
nere lites. Forte uterque iuste gloriam, divertis, licet, ut
saepe, viis, adſecutus erat. De historia motuum ob Vallem
Telliam, praeter *Sprecheri* librum, commendat *Duc. Rohanii*,
cuius virtus illo bello emittit, commentarios, tres ante an-
nos, e bibliotheca regia Parisiensi, a *Zurlaubenio* Coloniae
Allobr. editos. Ad An. XXI. adnotat in auctore proleptin,
qua iam memorat, Christianum Anhaltinum a proſcriptione
absolutum, quod biennio demum post contigisse e Becma-
no docet, filium tamen eius hoc anno e captivitate, in quam
inter pugnam Pragenſem inciderat, dimissum observat. Ad
res Bucquoiū, ductoris fortissimi, res noſcendas, pertinere
monet laudem eius postumam, a *Nic. Vernulaeo* celebratam.
De Christiano Brunſuiceni, Ep. Halberit., e *Brachelio* adfert
aliquid de ſingulari eius voto, quo se Elifabetae, Palatini
coniugi, obſtruxerit. *Caraffae* obſervatio est, indignatum
eum, quod Imperator electionem probare, et iura, quae di-
cuntur, regalia, impertire recuſarit, ultionem parat. Ad
An. XXII. repetere e *Brachelio* ſingulares casus iubet, quos
incurrit Fridericus Palatinus, e Belgio ad ſua revertens. Dex-
trum, an ſiniſtrum brachium, ex vulnere Christianus Brunſuic.
amiſerit, diſquirit. Illud prodidit epitomes auctor; at in
hoc

hoc consentiunt *Caraffa, Khevenhiller, Pfafcius, et Brachellius*. Nos scriptoris Belgae, locis et temporibus proximi, cuiusque ut in multis, ita et in Floreacenſis paginae descriptione, fidem et diligentiam perſeximus, in *continuata Me-
terani historia* auctoritas movet, ut non aliud credamus. De Saxonis, Ioannis Georgii, ſumma aequitate, per omnia inter iſtas Europae procellas proram a scopulis avertentis, deprecatione pia et ſapiente pro ſacerdotibus noſtrae profeſſionis, qui tunc e Bohemia proſcribebantur, Boehmias conſuli *Brachellium* iubet, ſummam concinne referentem, et iſtas litteras ad Lichtenſteinium datas, exhiberi a *Khevenhillero* monet. Quia autem Khevenhilleri nimis pretioſo opere forte plures carent, eandem litteras, ut et ad ipſum Ferdinandum datas, conſilii ſalubrioris pleniffimas, legi in eadem *Meterani historia continuata*, indicamus. Elegantiffime vero epitomes ſcriptor, quamvis Romanis ſacris addiſtus, ut pernicioſum exemplum notaret, allegatam a deprecatore cauſam reſert, *ne victoriae praemium fieret religio*. Sapiens monitum, quod qui capient, praepoſteris conſiliis ſuos ipſi ſucceſſus non impediunt. Ad An. XXIII. a Boehmio corrigitur Brachellius, qui eodem die, quo quondam Mauritium Saxonem, Maximilianum Bavarum inauguratam tradiderat, et ſollempnium deſcriptio e *Khevenhillero* indicatur. Controverſias in diſceptata tranſferendi iuris in electione Imperatoris cauſa, ex *Actis Lundorpianis* cognoscere ſuadet adnotator doctiffimus. Poſſidemus et nos aliqua eodem pertinentia, et in eo *Adelzweileri* deſenſionem, quae ſuſpicionem validiffime auget, hunc virum alienis calamiſſis commiſſiſſe, quae ſuo nomine publicanda curaret: adeo diverſitas ingenii atque ſtili inter *Annales Boiorum* et hoc opus adparet. Nobis in mentem hic etiam venit lepidum conſilium, a *Mich Lonigo* ſuggeſtum Gregorio XV., quod Arcemii clo 16 CXXIII. typis mandatum noſtra ſupellex habet, ubi in ſine ratiocinator infelix Bavarum neceſſario rurfus cedere nova dignitate heredibus Palatini, ubi primum ad Pontificis auctoritatem confugerint, coactum vaticinatur, niſi confirmationem Romae in tempore petierit.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1761

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

rit. Tam subtiles nimirum Italo sub coelo sensus! Melior deus ipsi Pontifici, an Bavaro, aliam mentem dedisse intelligitur. Monet inde Boehmius, et Saxonis et Brandenburgici adfensum anno insequente Schleusingae accessisse; quod bono reip. omine factum, sepultis hodie certaminum reliquis, nemo dubitat. Statlohenlis cladis, a Christiano Brunfauicensi acceptae, magnitudinem, praeter *Brachelii* breuena descriptionem, e *P. Schonaei* peculiari libello, indice Boehmio, noscimus. *Abelius*, in Episcopatus Halberst. historia, tantum fuisse, sed sine teste, refert, ut ex equitum millibus quinque nongentis, tria millia, ex XVI. millium peditatu CCC. fuga sibi consuluisse velit. Ad An. XXV. occurrit elegans observatio de morte Oberntrautii, et symbolo Friderici Altenburgici, *uin ist hin*, ex autographo penes Boehmianum. Ad An. XXVII. de Angiis, classe insulam Rhedensem invadentibus, partae a Gallis victoriae, narratio *Grammondi* laudatur; cui adiungi meretur *Domini a S. Lazaro* exacta descriptio, in libro, quem adnotationum historiarum titulo, actorum prope diurnorum ad instar conscripsit, et quem ad cognoscendas res Galliae perquam utilem deprehendimus, h. an. d. XXX. Jul. seq. Docta est ad An. XXVIII. de interioribus Austruaci consilii circa maris Baltici imperium rationibus, observatio. Sed accesserat etiam necessitas, ut tempore necdum maturo captatio aliorum anteverteret. Rusdorsius in Anglia, desperatis Iacobi auxiliis, novam factionem civitatum, mari adfitarum, moliebatur magno nisu: quod ex epistolis eius, a *Miegio* in monumentis virorum in rep. civili et litteraria illustrum publicatis, didicimus. Et sane dici non potest, quantum etiam lumen rebus eius aetatis, adiuncta in suo libro parum obvio, et forte ob titulum neglecto, documenta inferant. Sequitur ibidem egregia animadversio de praefectura maris, antiquis temporibus in imperio non inaudita. De occupatione Rupellae, opere quam arduo, tam posterorum memoria digno, laudatis a Boehmio praecipuis scriptoribus liceat rursum *Dominum de S. Lazaro* adiungere, qui ab aliis omissa quaedam prodit. Ad An. XXIX. acre iudicium Boehmii agno-

agnoscimus, quod tam a *scriptore epitomes*, quam ab *Ogerio*, ut iam alibi ostenderit, dissentit circa causas, ob quas Imperatoris legati Suecicos oratores ad conventum Lybecae pacis 'ineundae' nomine institutum admittere noluerint. Longe acutius conicit ipse, Wallensteinium fuisse veritum, ne rex Gustavus deprecatores pro Mecklenburgicis ducibus ageret. Diceret forte, ut plura saepe momenta una in re valent, Poloni id amicitiae datum, ac suspicio oriretur, et exterorum arbitria intestinis in dissidiis recusata, quia Danus et Hispanus pro obstrictis ad fidem titulo possessionum intra imperium habebantur. Ad observationem de Gabriele Bethlenio adiicimus, quaedam haud vulgaris notae reperiri in copiis *Miegianis*, quas paullo ante laudabamus, et in rarissimo, quem possidemus, libello, *Dorothei Plofarii* oratione apologetica pro Sreniss. Gabriele Bethlenio, sumtibus *N. z. Esterházi* Pofonii A. C. c. 1715 CXXIV. excusa. Ad An. XXX. iustissimum praeconium monumentorum Wurtenbergenfium *Besoldi*, nobis ingens desiderium operis, diu frustra quaesiti, rursus excitavit; quod utinam Boehmius, aut aliquis eius similitum, luci publicae redonaret. De scriptoribus rerum Richelii optime iudicat observator doctissimus: nos meminimus legere dictum nonneminis de eo, vixisse Galliae amicissimum, humani generis inimicissimum. Ad ea, quae de Comitibus Ratisbonae eo anno habitis sequuntur, notamus, potitos nos esse libello, in quo et Imperatoris propositio, et perscripta decreta, sed cum protestatione ipsi titulo inserta, continentur; signum tamen aquilae bicipitis praepositum, Moguntinam officinam arguit, an mentitur? Eruditiores videant. Ad An. XXXI. occurrit indicium sylloges Calvinianae scriptorum de isto Magdeburgi excidio, quam nondum vidimus. In nostris voluminibus actorum istius aevi, sub indice Magdeburgi redivi, continetur libellus hoc ipso anno ibi editus, in quo acerrimam confutationem, admixtis non parce convitiis, cuiusdam sacerdotis religionis Romanae, concionem funebrem urbi post expugnationem habere ausi, instituit auctor, qui se inscripsit *Theoph. Lampertum*.

perum, Theologum Magdeburgensem. Nihil vidimus, quod exacerbationem animorum apertius proderet. Ad An. XXXII. verissima admonet Boehmius, conditionibus iis, quas *Brachelius* retulit, longe graviores alias Imperatori Wallensteinium, antequam imperium exercitus rursus susciperet, extorsisse, auctore *Khvenhillero*. Est nobis libellus, hoc eodem anno publicatus, in quo oratio regis Gustavi ante Norimbergensem pugnam habita, conditiones ab eodem Bavaro et sociis oblatae, si nullis partibus addicti haberi velent, et conditiones concessi Wallensteinio imperii, comprehenduntur. In his una est, ut Imperator huic e terris Austriacis portionem pro praemio ordinario tribuat; alia, ut e provinciis in potestatem redigendis, ea, quae summam in imperio dignitatem et iura eximiora habeat, eidem extra ordinem pro mercede navatae operae cedat; alia, ut publicare quorumvis bona queat, neque tamen rationem ullam supremis imperii iudiciis reddere cogatur; alia, ut tam proscriptio, quam veniae concessio, Imperatore, utpote nimis leni, excluso, in unius Wallensteinii potestate sint. Et quis non videat, quousque ea pertigerint? Docta atque prudens est Boehmii p. 122. dubitatio, cuius facinore rex Gustavus ceciderit? Bibulas aures vulgo commodent, qui voluerint; nobis Sueci, natalibus et dignitate clari, qui suos maiores in eadem acie stetisse memorabant, Gustavum per nebulam via deerasse, et propinquae stationis hostilis ictus incurrisse, aliosque e comitatu simul vulneratos fuisse, confirmarunt. Ad An. XXXIX. ubi de morte Bernhardi Vinariensis erudite Boehmius, adhiberi rursus potest *Dominus de S. Lazaro*, qui invidendas prorsus laudes in eum congerit, quo ipso suspicio de Richelii scelere, ad cuius sensus pleraque hic scriptor composuit, tolli videtur. Inter epitaphia, quae illic leguntur, unum vitam Caesaris, mortem Alexandri ipsi tribuit, quod ambiguum erit, ad venenumne, an ad intemperantiam respiciat? Sed illud insulsum, quod poetafter epigramma clausit: quamvis Germanus fuerit, animum tamen habuisse Francicum. Longe melius alter: sublatum esse Dei manu,

manu, quia dextris hominum cadere non potuerit. Ad An. XL. aliquid notatur de exercitu imperatorii et Suecici ad Salsfeldiam castris. Nos *Casp. Sagittarii* Chronicon Salsfeldense necdum publicatum possidemus, in quo a VI. Kal. Mai. usque ad VIII. Id. Iun., quo ante triduum digressos Suecos Austriaci insecuti, acta cuiusque diei magna cura consignata sunt. Ceterum editor ubique id egit, ut qua non emendatissimum prodiret opusculum, restitutae verae lectionis redderetur ratio, et optima quaeque monumenta indicarentur, e quibus fides rerum gestarum liquido constaret. Praeclaro etiam consilio Forstneri epistolam de electoralibus comitiis, Ratisbonae A. C. 1630 CXXX. habitis, editam olim a Berneggero, sub fideo Theodosii Berenici nomine, in fine subiecit, indiceinque valde commodum adiunxit. De illis comitiis quam accuratissime retulerit et iudicaverit Forstnerus, et epitomes auctor, iucundissimum nobis fuit inter libros nostros numerari ipsa plena acta A. C. 1630 CXXXI. singulata publicata; quae licet postea a Lunderpio denuo exhibeantur, eo integriore testimonio erunt, quod insigne Moguntinae typographiae, sine alia loci mentione, in fronte praeferunt.

Gratulamur ergo rerum communis patriae studiois hoc munus, quod Boehmius, V. Ampliff. eo ipso tempore, quod purpura Academiae nostrae negotiosum et curis plenum fecerat, posteritati consecravit, optamusque, iisdem auspiciis, plura acque illustria monumenta nomini Germano erigenda.

*NOVA ACTA PHYSICO - MEDICA ACADEMIAE
Caesareae Leopoldino - Carolinae Naturae Curiosorum,
exhibentia ephemerides sive Observationes, Historias, et
experimenta, a Celeberrimis Germaniae et exterarum
Regionum Viris habita et communicata, singularique stu-
dio collecta. TOMUS SECUNDUS. Accedunt
Appendix et Tabb. aen. XI.*

Norimbergae 1761. impensis Wolfgangi Schwarzkopffii.

Tot pulcris utilissimarum observationum collectionibus, quas Illustris Naturae Curiosorum Academia a prima sua origine ad hunc usque diem publici iuris fecit, cum res physica et medica aegre caruisset, novum hunc Tomum non sine grati animi significatione excipient Medici et rerum physicarum amatores. Ipsa rerum tractatumque hoc Tomo comprehensorum copia facit, ut praeter observationum dissertationumque inscriptiones nihil his nostris Actis inferere possimus. Constat autem hoc Volumen ex ipso Tomo, eique annexa appendice. Exhibentur igitur hic: 1) *Observ. Joseph. Benvenuti* de Asthmate gravissimo, ex irregulari et intercepto podagrae hereditariae decursu oborto, in lethalem hydropem ascitem transeunte. *Obs. 2. Gottwald Schuffleri* de certis praesidiis in affectibus pectoris tussiculosis. *Obs. 3. Eiusdem* de certis in asthmate cachectico praesidiis. *Obs. 4. Eiusdem* de certis pro obtinenda haemorrhoidum reformatione et discussione praesidiis. *Obs. 5. Eiusd.* de certis praesidiis in affectibus hypochondriaco-flatulentis. *Obs. 6. Eiusd.* de certis praesidiis in puerperarum doloribus et diarrhoea. *Obs. 7. Eiusd.* de certis in diarrhoea biliosa et dysenteria praesidiis. *Obs. 8. Eiusd.* de certo praesidio in periculoso variolarum statu, morbisque ex lymphae vitio prognatis. *Obs. 9. Eiusd.* de certis praesidiis in praecavendis variolis et morbillis. *Obs. 10. Franc. Ant. Cohausen* de epilepsia ulu saponis Veneti curata. *Obs. 11. Henr. Jos. Cohausen* de fluxu coeliaco cum diabete complicato, feliciter tandem sanato. *Obs. 12. Rud. Christ. Pfaffii* de intestini colo a copiosis cerasorum nucleis, post herniae incarceratae repositionem deglutitis, in seroto perforato, feliciterque iterum consolidato. *Obs. 13. Car. Aug. a Bergen* de specie quadam Pistaciae. *Obs. 14. Eiusd.* de cardiaca Gigantea. *Obs. 15. Eiusd.* de Laburno. *Obs. 16. Eiusd.* de Rhamno quodam exotico. *Obs. 17. Eiusd.* de Euphorbio cerei effigie. *Obs. 18. Io. Wolfg. Fr. Boemeken* leucophlegmatiam, ex febre quartana perverse curata abortam, feliciter tandem sublatam narrat. *Obs. 19. Idem* febrem quotidianam intermittentem, cum tu-

more

more crurum oedematoso coniunctam, tandemque mutatur in febrem quartanam, cortice Peruviano feliciter curatum esse docet. *Obs.* 20. *Idem* de Cortice Simarubae, eiusque saluberrimis effectibus in dysenteria. *Obs.* 21. *Idem* de fluxu hepatico chronico, cortice Simarubae curato. *Obs.* 22. *Idem* de lienteria chronica, cortice Simarubae curata. *Obs.* 23. *Io. Guil. Widmann* de largiori haemorrhagia, octavo demum post dentis evulsionem die exorta. *Obs.* 24. *Wolffg. Thom. Rau* de pluvia purpurea Ulmenfi, quae d. XV. Novemb. MDCCLV. ibidem cecidit. *Obs.* 25. *Idem* continuat observationem XLVtam, in Act. Acad. Academiae Volum. X. contentam, de fistula dorsali, seu potius intercostali rebeli, tandem et solidata. *Obs.* 26. *Idem* de lapide Malachite. *Obs.* 27. *Matth. Georg. Pfann* de perniciosissimo prunorum vapore. *Obs.* 28. *Io. Gottl. Schaeffer* tradit historiam sectionis obeli iuvenis, ex pinguedine nimia mortui. *Obs.* 29. *Io. Christ. Hennicke* de hernia incarcerata cum sphacelato ex contusione testiculo, et intestini per lumbricos egressos perforatione. *Obs.* 30. *Iac. Christ. Schaeffer* de virgine articulate et distinctim canente, sermonis autem usu destituta. *Obs.* 31. *Crat. Godofr. Hennicke* de insectis volitantibus ab infante amiculo per os et alvum redditis. *Obs.* 32. *Idem* de medicamento euporisto contraviliginis. *Obs.* 33. *Idem* de morte inopinata puerperae ex rupto clandestino apostemate. *Obs.* 34. *Idem* de graviditate et partu feliciter succedente, praesentibus licet praegravidibus mesenterii atheromatibus. *Obs.* 35. *Ios. Benvenuti* de resectione molis cuiusdam carnosae e vagina prolapsae, et utero simillinae, deque observatis in eiusdem mulieris cadavere. *Obs.* 36. *Idem* de viribus aceti vini egregiis. *Obs.* 37. *Wolffg. Iac. Millneri* de uteri proidentia vera et spuria, scortim de sarcomate. *Obs.* 38. *C. A. a Bergen* de Microcolmo, bellua marina omnium valissima. *Obs.* 39. *Idem* de rectificatione Characheris Aloidis. *Obs.* 40. *Eiusdem* relatio de statu meteorologico-epidemico, Francofurti ad Viadrum praeterlapsa hyeme observato. *Obs.* 41. *Idem* de morbo truculento infantum, illo anno Francofurti

furti et in vicinia grassante. *Obs.* 42. *Idem* de perseverantia virtutis electricae in corpore electricitatis derivativae. *Obs.* 43. *Rud. Frid. Ovelguen* habet varias observationes de ganglio, eiusque cita subitaque curatione duplici. *Obs.* 44. *Idem* de Trifolio acetoso enterocelus remedio, variaque alia de hac herbula, et nonnulla de eius sale essentiali. *Obs.* 45. *Idem* de Carlina silvestri ardoris ventriculi seu Sadae remedio, cui praemissa est rarioris repertae speciei descriptio, quae forte multicaulis, vel multilora dicenda. *Obs.* 46. *Idem* de cariei dentium causa, a multis minus haecenus observata, dataque per hanc occasione opportuna, deque nonnullis circa usum et abusum potus herbae Theae et Caffee. *Obs.* 47. *Idem* de Odontalgiae scorbuticae curatione. *Obs.* 48. *Idem* de Odontalgiae catarrhalis remedio. *Obs.* 49. *Idem* de Odontalgis aliis, ad quae adnexae sunt observationes circa peti usum et abusum. *Obs.* 50. *Io. Burmannus* de caractere Wachendorffiae Thyrsiflorae. *Obs.* 51. *Idem* de caractere Wachendorffiae paniculatae. *Obs.* 52. *Idem* de caractere Ferrariae. *Obs.* 53. *Io. Christ. Hennicke* de lactis asinini usu. *Obs.* 54. *Idem* de variolarum, nec contagiosarum, nec epidemiarum, diversa, eadem in domo, indole. *Obs.* 55. *Io. Bernh. de Fischer* de novo monitroso in cane ex imaginatione matris. *Obs.* 56. *Idem* de lethali obstructione alvi. *Obs.* 57. *Idem* de passione hysterica cum pulsu epigastrico. *Obs.* 58. *Crot. Godofr. Hennicke* de semiparalyti linguae cum syndrome aliorum malorum. *Obs.* 59. *Idem* de viribus singularibus simplicium. *Obs.* 60. *I. F. C. Klimm* de symptomatis gravissimis, fere lethalibus, abortis a feminibus deglutitis belladonnae virosae. *Obs.* 61. *Zach. Vogel* de calculo ex vesica fellea methodo nova exsecto. *Obs.* 62. *Idem* de carcinomatis occulti generatione, eiusque curandi methodo plane singulari et nova. *Obs.* 63. *Idem* de cancro sinistrae mammae a caulis internis orto, et in suppurationem deducto, feliciter quidem curato, at postea in genitalibus lethali reddito. *Obs.* 64. *Idem* de maxilla inferiori retrorsum luxata, et singulari quadam methodo restituta.

Obs.

Obs. 65. Io. Chr. Jacobi de cerae flavae usu interno valde proficuo. *Obs. 66. Eiusdem* tentamina ad solutionem succini spectantis. *Obs. 67. Eiusdem* experimenta chymica quaedam. *Obs. 68. Wolsfg. Iac. Müller* de abscessu hepatis per sectionem sanato, una cum cholelithis tam arte extractis, quam per alvum excretis. *Obs. 69. Christ. Fr. Kühn* de viribus acidularum Rulisanarum. *Obs. 70. Eiusdem* enumeratio potiorum circa Isenacum occurrentium plantarum. *Obs. 71. Eiusdem* historia morborum epidemicorum, qui cives Isenacenses durantibus belli calamitatibus affligerunt. *Obs. 72. Idem* de singularibus quibusdam feminac, manibus pedibusque destitutae, ex morbo praegresso. *Obs. 73. Io. Seb. Albrecht* de foetu humano bicipiti, et corpore ad petora connato. *Obs. 74. Idem* de gemellis, quarum altera praegrandi hernia umbilicali nata, altera salva. *Obs. 75. Idem* de lue boum non contagiosa, nec proinde epidemica, sed tantum eademia. *Obs. 76. Ferd. Iac. Baier* de verrucis post vesicatorium recens applicatum subortis. *Obs. 77. Idem* de angina maligna in plures linguae abscessus salutari-ter degenerante. *Obs. 78. Ios. Benvenuti* de Sale therma-rum Lucensium. *Obs. 79. Henr. Frid. Delius* de naevis vere maternis. *Obs. 80. Idem* de haemorrhagia narium, studio ac iure meritoque suppressa. *Obs. 81. Idem* de convulsione salutari. *Obs. 82. Georg. Dion. Ehret* de Arboribus Sassafras dictis, et Londini cultis, earumque floris caractere. In *Appendice* reperiuntur: 1) *Car. Aug. a Bergen* Classes conchyliorum. Est tractatus iusti Voluminis. 2) *Francisci Comitis Roncalli*, Parolini, epistola ad *Sylvestrum Antonium Ponticelli* data, de variolarum infectione. Quae est ea ipsa dis-sertatio, de qua nos pridem iudicium tulimus. 3) *Io. Frid. Hoffmannus* de generatione lapidum, praecipue globosorum. 4) *Gottwald Schusteri* observationes medicae circa securita-tem et certitudinem remediorum in singularibus quibusdam morbis. 5) *Io. Petri Eberhardi* Commentatio de colore aeris. 6) *Christoph. Iac. Trew*, Illustris Directoris Academiae, bre-vis historia naturalis arboris Sassafras dictae, Lauri speciei,

et quaedam de Lauri speciebus in genere, occasione observationis LXXII huius Volumini insertae.

IO. DANIELIS TITII

Mathem. Prof. Witeberg.

Supplementum ad animadvertiones suas mathematicas, Actis Eruditor. P. I. Mensis Martii h. a. p. 114. seqq. insertas.

Cum nuper observationes quaedam mathematicae, ex schedis meis de promptae, Actis Eruditorum (cit. loco) infererentur, factum est ut nonnulla, ad pleniorum Problematis N. IV. propositi solutionem quae facere quidquam posse postea perspexi, ibi sint omissa, quae nunc paulo latius repetere libet. Scilicet p. 117. lin. ult. legendum est $A = \frac{a}{-2} = \frac{1}{2} a$. Post illa haec addantur:

Quoniam autem denominator in tres factores inaequales dividi potest, nempe in x et $1 - x$ et $1 + x$, exemplum propositum, monente cl. Kühnio, Prof. Math. Ged. Praeceptore olim meo, eodemque factore, in tres fractiones partiales dissolvere, atque ex functionum doctrina, ductu ill. Euleri (*Introd. in analys. infin. §. 41.*) ex quo fractio praefens de prompta est, tractare licet; cuius secundum regulas sequens iam prodibit calculus. Dicantur Numeratores, ut antea, A , B et C ; itaque $\frac{M}{N} = \frac{A}{p - qx} + \frac{P}{S}$ (*conf. Eul. c. l.*) adeoque $\frac{M}{(p - qx)S} = \frac{AS + P(p - qx)}{(p - qx)S}$, et $\frac{M - AS}{(p - qx)} = \frac{P}{S}$. Sed per hypothesein P est fractio integra, et $M - AS$ per $p - qx$ plane dividitur. Posito ergo $p - qx = 0$ (id, quod per naturam quantitatis variabilis ab Eulero §. 3. c. l. descriptam ponere licet); ob 1 : $P = (p - qx) : (M - AS)$, habebitur $(M - AS) = \frac{(p - qx) \cdot P}{1} = \frac{0 \cdot P}{1} = 0$; et
hiuc

hinc $M = AS$, tandemque $\frac{M}{S} = A$. Quodsi ergo ex
 singulis denominatoris N factoribus simplicibus, dummodo
 sint inter se inaequales, eadem methodo, huiusmodi fractio-
 nes simplices $\frac{A}{p-qz}$ formentur, harum functionum simpli-
 cium omnium summa erit aequalis functioni propositae $\frac{M}{N}$.
 Ea universalis methodus, ut ad functionem quandam adcom-
 modetur fractam, sumamus fractionem antea positam $\frac{M}{N}$
 $= \frac{a}{z-z^2}$, cuius denominatoris factores habentur z , $1-z$
 et $1+z$, adeoque tres fractiones quaesitae partiales sunt
 sequentes $\frac{A}{z} + \frac{B}{1-z} + \frac{C}{1+z}$. Ad numeratores incog-
 nitos determinandos, fiat 1) $\frac{M}{N} = \frac{M}{(p-qz)S} = \frac{a}{z(1-z^2)}$;
 erit $A = \frac{M}{S} = \frac{a}{1-z^2}$, posito $p-qz = 0$, seu $z = 0$,
 hoc est, erit $A = \frac{a}{1-0} = a$. 2) $\frac{M}{N} = \frac{M}{(p-qz)S} =$
 $\frac{a}{(1-z)(z+z^2)}$; erit $B = \frac{M}{S} = \frac{a}{z+z^2}$, posito $p-qz$
 $= 0$, seu $1-z = 0$ seu $z = 1$; adeoque $B = \frac{a}{1+1} =$
 $\frac{a}{2} = \frac{1}{2} a$. 3) $\frac{M}{N} = \frac{M}{(p-qz)S} = \frac{a}{(1+z)(z-z^2)}$;
 erit $C = \frac{M}{S} = \frac{a}{z-z^2}$, posito $p-qz = 0$, seu $1+z$
 $= 0$, seu $z = -1$; consequenter $C = \frac{a}{-1-1} = \frac{a}{-2}$
 $= -\frac{1}{2} a$. Sunt ergo tres fractiones partiales quaesitae
 $\frac{a}{z} + \frac{\frac{1}{2}a}{1-z} - \frac{\frac{1}{2}a}{1+z}$; quae si actu addantur, erit sum-
 ma

Bb

ma

$$ma = \frac{a(1-z^2) + \frac{1}{2}a(z+z^2) - \frac{1}{2}a(z-z^2)}{z-z^3} = \frac{a}{z-z^3}$$

$$\frac{az^2 + \frac{1}{2}az + \frac{1}{2}az^2 - \frac{1}{2}az + \frac{1}{2}az^2}{z-z^3} = \frac{a}{z-z^3} = \text{functioni}$$

ad solvendum propositae.

**FRIDERICI WILHELMII SARTORII, DANTISCA-
ni, SS. Theol. Doctoris, Inferioris Lusatiae Superintend.
Generalis, Consistorii Regio-Elector. Assessoris, Pastoris
Lubbenensis Primarii, Ecclesiarum Scholarumque Lusat.
Inspectoris, rel. Commentatio Critica sacra de Metem-
psychosi Pythagorica, a discipulis Christi et gente Iudaica
ante excidium Hierosolymitanum secundum non recepta.
Ad illustranda loca Matth. XIV, 2. XVI, 14. Iob.
IX, 2. et Libri Sapient. VIII, 19. 20.**

Lubbenae Lusatiorum; apud Io. Ioach. Ahlfeldium, Vitem-
bergae, et Io. Mich. Driemelium, Lubbenae,
MDCCLX. 11. plag. in 4.

Valde nos delectavit doctus hic et elegans libellus Ven.
Sartorii, Viri doctiss. qui, etiam cum labores pro Ecclesia
Christi suscepti facile ab omnibus reliquis negotiis excusarent,
tamen, pro summo suo in optima quaeque studia, has quo-
que nobis otii sui, si quod relinqueretur, rationes reddere
voluit. Nam cum recepta a plurimis sit sententia, Metem-
psychosin Pythagoream, quae in Aegypto nata, Graecos
apud et Romanos, nec minus inter Christianos quoque et
Iudaeorum nonnullos recentiores habuerit amatores, hanc a
discipulis quoque Christi vetustioribus fuisse creditam; No-
ster, quod nihil inveniret, cur hoc existimaret ita esse, ma-
luit difficilior in affirmanda hac re esse. Quamquam etiam
videret, illius sententiae principes nostra aetate *Hermannum*
et *Bruckerum*, summos viros, extitisse: auctoritatem tamen
minus

minus apud se, plurimum rationes valere debere existimavit. Metempsychosis vero ipsa duplex est: alia, qua protinus animi e corpore in aliud corpus transeunt; alia, qua suo tempore, post longa demum intervalla, demum in corpora dimittuntur. Priorem rationem proprie *μετεμψύχωσιν*, alteram *μετενομήτωσιν* dicunt; quae, quamquam interdum etiam veteribus ipsis confunduntur, tamen subtilius disputanti seiungenda sunt, existit enim utraque opinio. Aegyptii vero, cum docere vellent, immortales esse animos, sumebant id, quod difficilis est affirmationis, animos ante corpora diu existisse. Iudaei quoque, sed nostri, non illi veteres, mira quaedam habent commenta. Aiunt enim, corpori nascenti adiaci animam, qui corpus gubernet, patiatur, et extinguatur etiam cum ipsa, idque *Gilgul* vocant. Aliud est commentum, quod *Ibbur* appellant. Accedere enim aiunt isti animo, qui iam plures annos in corpore commoratus fuerit, alium, qui genii aut magistri loco sit, et grandior natu atque adeo sapientior, regereque illum priorem. Id cum neque vetustissimi Iudaeorum crediderint unquam, neque vestigia eius rei ulla, etiam ceteros inter Iudaeos, qui sint antiquiores melioresque, extant; recte negantur discipuli Christi his infecti erroribus fuisse, qui, etiamsi a nonnullis mitius explicantur, tamen et carent rationibus, et repugnant rationi, ut nihil de Theologia dicamus. Ille vero locus Io. IX, 2. ubi discipuli Christum rogant, quisnam peccaverit, illene ipse qui coecus natus erat, an potius eius parentes? hic igitur locus videri posset alicui id innuere, discipulos tale quid statuisse; neque enim peccato potuisset demereri, ut coecus nasceretur, nisi anima eius revera ante quoque existisset. Adiangunt deinde illa Matth. XIV, 2. et XVI, 14. De quibus omnibus nunc videamus. Ven. Sartorius adversus duum viros illos nobiles, Heumannum et Bruckerum, disputat. Versatur autem tota res in eo, ut demonstretur primum, floruisse Metempsychosin tunc inter Iudaeos; quod si certum esset, facilius transi-

tus esset ad alterum, discipulos quoque Christi id Io. IX, 2. in animo habere: nam reliqua duo loca nihil fere probant, ut inspicienti facile patet. Utuntur itaque, qui vetustatem eius sententiae Iudaicae asserunt, Iosephi auctoritate, de bello Iudaico II. c. 8. §. 14. edit. Haverc. Verba sunt: *ψυχὴν πᾶσαν μὲν ἀφάρτων, καταβαίνειν δὲ εἰς ἕτερον σῶμα, τὴν τῶν ἀγαθῶν μόνην, τὴν δὲ τῶν φαύλων αἰδία τιμωρίας κολάζεσθαι.* Maldonatus et Camero, ut effugerent haec, ingeniosa interpretatione uti sunt: *eis ἕτερον σῶμα καταβαίνειν* aiunt esse, suum corpus, sed *ἕτερον*, id est longe aliud ac olim fuit, melioris praestantiorisque conditionis, recuperare: quod si hoc esset, duriuscule quidem, ut arbitror, locutus esset Iosephus, sed non inusitate tamen graecis, apud quos dicendi rationes similes saepe occurrunt. Nam, quae sententia Moshemii est, Iosephum, quae ipse, aut pauci praeterea alii existimassent, ea omnibus Pharisaeis, qui valde inter se pugnaverint, tribuisse, id nobis tamen non eximit hoc, fuisse tum inter Iudaeos illam fabulam, sive iam inter hos, sive illos fuerit. Dignus tamen locus est, qui excutiatur a viro docto aliquo uberius, valde enim favet antiquitati illius sententiae Pythagorae, ut videtur. Alter Iosephi locus est in Archaeolog. I. XVIII. c. 1. §. 3. Haverc. *Ἀθάνατον τε ἰσχυρὰ ταῖς ψυχαῖς πῖσις Φαρισαίοις εἶναι, καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιοσύνης τε καὶ τιμῆς, οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτηδεύσις ἐν τῷ βίῳ γέγονε· καὶ τῶν μὲν εἰργμῶν αἰδίων προστιθεσθαι· τῶν δὲ βλασάνην τοῦ ἀναβιοῦν.* Possit hoc, secundum genium graece linguae, esse, *vacationem a reditu in vitam*, hanc sc. miseram, quae fit per metempsychosin, uti Pythagorei quoque, deteriores tantum animas, quo purgantur, in corpora nova includi perhibere; nisi prior locus aliud innueret, praemii loco hunc reditum in vitam esse. Bruckerus autem *βλασάνην*, quod quietem, meliorem conditionem, vacuitatem a pristino malo denotat, per facultatem explicat redeundi in vivos; quod probaremus,

si exempla ex auctoribus adiecta essent. Haec tamen sive sic, sive aliter sint, tamen το ἀναβιῶν non minus de reditu mortuorum in vitam, quam de metempsychosi explicari potest. Anceps itaque est, i. e. nihil declarat, ut recte Vir Ven. monet. Afferit igitur tertium: III. de bello Iud. c. 7. §. 5. Καθαροὶ δὲ καὶ ὑψηλοὶ μένουσιν αἱ ψυχαί, χώρον ἑυρανεῖ λαχούσαι τὸν ἀγνώτατον, ἔνθεν ἐκ περιτροπῆς αἰώνων ἀγνοῖς πάλιν ἀντενοικίζονται σώμασιν; quem locum Sartorius V. C. ait, commentarium in priores obscuriores esse; et sic bene se res haberet. Verum cum ipse quoque ambiguus sit, loquitur enim de corporibus puris, addit autem nihil, utrum per μετεμψύχωσιν alia futura sint, an eadem per ἀναβίωσιν, sed meliora: nos, si quid dicendum esset, existimarem, etiam hunc locum ad μετεμψύχωσιν, cuius iam ante in suspicionem Iosephus venit, pertinere; praesertim cum περιτροπῆς αἰώνων mentio fiat, quae ad systema Pythagoricum pertinet, animos sc. post revolutos siderum ortus ad pristinam vitam, nova corpora, redire, ut vel e Virgilio libr. VI. apparet. Liceat itaque hic a Viro summo dissentire. Sciebat Iosephus Pythagoreorum sententias, vir in his rebus versatus, cautius itaque et expressius locutus esset; iam quod verba inclinant ad μετεμψύχωσιν facilius, ipse quoque eo inclinasse iudicandus est. Distinguit Sartorius noster inter Metempsychosin atque Metabasin; alteram negat inter Iudaeos celebratam fuisse; Metabasin esse Iosepho resurrectionem piorum, neque enim ceteros redituros ad vitam, quae sententia veteribus valde celebrata fuit. Disputat dein super hoc argumento contra Bruckerum, Slevogtum, et Clericum, qui metempsychoseos creditae culpam in Iosephum conferunt; qua de re libellus ipse potius videatur, neque enim haec excerpti possunt. Tota res sic est, ut in defectu idoneorum testimoniorum, argumentis infirmioribus ac coniecturis ex utraque parte

pugnandum sit. Incipit iam Sectio altera, quae loca N. T. illustrat. Math. XIV, 2. ubi Herodes ait Ioannem Baptistam, quem occiderat, a mortuis rediisse, ut optime vidit Vir Vener. nihil nisi hoc habet, mortuos redire posse in vitam, minime vero hoc, animos e corpore in corpus transmitti. Sic quoque Math. XVI, 14. ubi Christus interrogat suos, quem se homines putent esse? illique respondent, quosdam existimare Iohannem Baptistam eum esse, qui iam occisus erat, aut Eliam, aut alium quem Prophetarum. Quae omnia nihil aliud volunt, quam, demortuum prophetam cum corpore et anima rediisse in vitam, atque Christi personam induisse; nihil profecto aliud, nisi inferre velis sensum, quod aiunt, non efferre. Atque ea omnia recte et ordine se habent. Explicationes ipsae perplacent, sunt enim faciles et naturales. Tota rei summa versatur in Io. IX, 2. Christus enim cum iret praeter aliquem, qui coecus natus erat, interrogabatur a suis, quisnam peccaverit? ille ne, an parentes, quod coecus natus esset, negavitque aut illum aut parentes peccavisse. Quaerendum iam esset, quomodo ipse peccare potuerit, antequam nasceretur, demerueritque coecitatem, nisi per transmigratiorem hoc ita factum esse dicatur. Ingeniosus noster. Sic enim dicit: discipulos Christum rogasse utrumque, quasi syllogismum cornutum proponerent, negarent membrum alterum, sc. peccare antequam natus sit, penitus, ut absurdum; remanere itaque alterum unicum, ut parentes forte aliquam culpam contraxerint, quae luenda nunc filio coecitate esset. Adduntur in veritatem rei argumenta haec. Ait auctor, notam doctrinam de peccato originis Iudaeis fuisse tempore Christi, idque simul eos statuisse, unum infantem plus originariae corruptionis altero habere. De priore nullo modo dubitamus, recte Iudaeos de peccato originis statuisse; alterum de
gra-

gradibus corruptionis, vellemus posset luculentius declarari testimoniis. Porro eos existimasse, eum qui insigni aliquo infortunio, sive in corpore, sive fortunis, aut alia ratione multatus esset, scelestum hominem esse aut ipsum, aut tales parentes habuisse, praesertim cum Deus ipse minatus sit, se peccata interdum in liberis quoque scelestorum hominum puniaturum. Putarunt itaque, coeci illius parentes pessimos fuisse homines, de filio ipso, quod ante nativitatem peccaverit, nihil perhibent; neque enim hoc existimabant fieri posse. Morosiores fortasse sumus in disputando, vellemus enim potuisset et hoc clarum fieri, plus esse rationis cur discipulos sic interrogasse dicamus, utque illud alterum de *μετεμψυχώσεσ* plane abeat; quamquam in re adeo obscura, ultra veri speciem nonnullam ascendi non potest. Namque Deum, ob praevisa scelera, illum visu privasse, id non putat auctor a discipulis creditum fuisse; quamquam est aliquid in ea coniectura, quod ab simpliciore discipulorum et rudi ingenio non abhorreat. Sunt alii, qui animos ante corpora vixisse aiunt, et tunc fortasse illum peccasse coniecisse apostolos. Quodsi certum fieri posset, Iudaeos veteres ita existimasse de animis, tota res facilis esset. Metempsychosis vero ipsa tantum post excidium Hierosolymitanum extitit inter Iudaeos; quod ante quoque fuerit, nusquam vestigium invenietur. Extat denique aliquid in libro Sapientiae VIII, 19. 20. quod nihil minus habet, quam vestigia metempsychoseos, nihil enim aliud vult, quam hoc: animum nempe suum generosum fuisse et bonum, atque ita quoque corpus immune ac purum se fortitum esse. Nihil hic de migratione animorum. Veruntamen quid ibi sit *μᾶλλον ἀγαθὸς ὢν*, non intelligimus. Locus ipse evolvatur Sapient. VIII, 19. 20. si cui volupe est cognoscere. Plurimi, cum Luthero, de emendatione per educationem facta intelligunt, verum hoc contortius est, ut nobis quidem videtur.

Quae

Quae cum ita sint, cum hic libellus magnopere faciat ad rem universam explicandam, seque eruditione, subtilitate, suavitateque sua ipse commendet, nos nunc nihil addimus praeter hoc: religionem nostram prae misera illa catholica hoc quoque praeclari habere, quod studia bonarum artium adiuvet, nostrique sacerdotes singuli saepe plus sciant, quam tota adversariorum monasteria.

Nos itaque nobis in *Sartorio* sacerdotem sanctum, virumque doctum gratulamur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Maii Anno MDCCLXI.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΑΙΣΧΙΝΟΥ
ΔΕΙΝΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΑΔΟΥ ΤΑ
ΣΩΖΟΜΕΝΑ
GRÆCE ET LATINE.

*TOMUS SECUNDUS. EDIDIT IO. TAYLOR
LL. D. Ecclesiae de Lawford in agro Effexiensis Rector,
Archidiaconus Buckinghamiensis, et Dioeceseos
Lincolniensis Cancellarius.*

Cantabrigiæ 1757. typis Academicis, Alph. 4. plag. 4. in 4.

Nomen *Taylori*, Viri summi, atque merita, ut omnino in Graecas litteras, ita maxime in Iurisprudentiam eloquentiamque Atticam, et disciplinae utriusque auctorum optimorum principumque scripta, multo notiora sunt et maiora, quam ut nostris laudibus accessionis aliquid adipisci posse videantur. Critices quidem artis facultas iusta, ususque Codicum manu scriptorum diligens; linguae et historiae Graecae cognitio eximia; iurium, legum, institutorum, morum denique Atticorum scientia excellens, quae in notis ad *Lysiam*, *Lycurgum*, aliisque libris cernitur, quam in animadversionibus ad primam Partem Orationum *Demosthenis* admirati sunt lectores omnes, neque admirari unquam desinent, eadem e notis ad secundam hanc earum Partem abunde elucet.

Cc

Con-

Continentur autem Parte illa, praeter epistolas Aeschini duodecim [p. 725 — 748.], orationes Demosthenis duae, altera *περὶ παραπροβείας* [p. 109 — 236.], de Corona altera [p. 465 — 592.]: Aeschinisque tres, prima contra Timarchum [p. 9 — 82.], secunda *περὶ παραπροβείας* [p. 239 — 306.], tertia contra Ctesiphontem [p. 361 — 464.]: quibus praemissa est Praefatiuncula Hieronymi Vuolfii Graeca [p. 1 — 8.]. Textum Graecum, qui totus ductus est, paucis locis exceptis, e Vuolfiano exemplo, et cui in singulis paginis Versio eiusdem Vuolfii latina subiecta iacet, excipiunt *Taylori* animadversiones, quibus adiunctae sunt notae Vuolfii, *Brodazii*, *Iurini*, cuius mortem immaturam *Taylorus* alicubi [p. 347.] valde deflet, *Marklandi*, aliorumque, etiam *Lambini* coniecturae. Nos vero, omisis harum bonis, properabimus ad copias et divitias notarum *Taylori*, et quid ingenio, diligentiae, doctrinae Viri magni debeant etiam hae orationes, paucis lectores nostros docebimus.

Dicemus primo de textu Graeco. In eo constituenda non solum adhibuit *Taylorus* Grammaticos veteres, et in his Harpocrationem maxime, et Scholiastas, a quibus vel singula vocabula, vel integri loci rhetorum Atticorum laudantur, ita quidem, ut et Grammaticorum saepe et rhetorum verba, negligentia librariorum depravata, comparandis inter se utrorumque libris, correxerit: verum etiam Codicibus manu scriptis usus est iisdem, quibus usus erat in adornanda Parte prima. In epistolis tamen Aeschini recensendis contigit ei inspicere Codicem tantummodo unum, neque eum admodum vetustum, quem *Richardus Mead* possedit nuper, sed cuius dominus nunc celeberrimus ille Medicus, *Anton. Aikew*, est: et in eiusdem Aeschini Orationibus emendandis consuluit, praeter alios Codices, *Madianum*, qui complectebatur omnia huius rhetoris scripta. In Codice *Vindobonensi* legebatur tantum argumentum orationis Demosthenicae *περὶ παραπροβείας*, una cum scholiis, sed ipsa Oratio aberat. In reliquis Codicibus eminent in primis *Augustanus* et *Harleianus*, qui ab *Tayloro* [p. 339.] vocatur *optimus*, ita
tamen,

tamen, ut multis locis non minus interpolatus sit glossematisque refertus, quam alii. Sic pro ἐπὶ τῷ πολέμῳ apud Demosth. περὶ παραπρ. p. 147. in Cod. illo extabat ἐν τῷ πολέμῳ. quod quin glossema redoleat, quis dubitet? Cuius generis exempla alia nonnulla in varietate lectionis deprehendisse videmur. Neque enim tantum variantes lectiones Codicum, editorumque librorum veterum, diligenter attulit in notis suis *Taylorus*; sed multos etiam locos, vel a librariis, vel a *Vuolfio*, corruptos, adimento illorum et fide emendavit. *Vuolfius* enim solebat saepe, more non laudabili, negligere et deserere auctoritatem omnium librorum, et coniecturas inculcare oppido leves. qua de re et novissimum Axiochi editorem, *Fischerum* V. Cl. iure conqueri meminimus, et *Taylorus* conqueritur non semel rectissime. Sic in Demosthenis Oratione περὶ παραπρ. p. 118. pro ἀνηριθμισάμην, quod in omnibus libris est, *Vuolfius* ἀπριθμισάμην dederat. In eadem Oratione paullo inferius [p. 189.] quum omnes libri et scripti et editi exhibeant περιήρηται, *Vuolfius* edidit παρήρηται. Quae, et alia huius generis, ut ἐυδυναΐσαι [p. 393.] pro ἐυδυναΐσαι, et ῥίπτει pro ῥίπτει, etsi, operarum incuria, irrepisse in exemplum Vuolfianum videri queant: tamen non putamus, ideam dici posse de locis his. P. 195. in oratione Demosthenis modo laudata libri ad unum omnes habent τῶν δὲ ὑπογραμματίαις: sed *Vuolfius* ausus est substituere, lectore non admonito, in locum eius lectionis hanc, τῶν δὲ γραμματίαις: et in oratione Aeschini contra Ctesiphontem [p. 376.] edidit ἐξ ἑκάστης, contra fidem librorum, pro ἑκάστης simpliciter; et paullo post [p. 390.] αἰς ὑμᾶς, quum tamen Pronomen ὑμᾶς in nullo libro compareat. Sic etiam apud Demosthenem de Cor. [p. 489.] ex ingenio addidit δὲ. Quos locos non correctos esse ab *Tayloro*, sed relictos immutatos, eo magis miramur, quum aliis locis multis novas lectiones, libris antiquis ducibus et auctoribus, receptas ab eo esse norimus. P. 14. in orat. Aesch. c. Timarch. fide Codd. Bern. Locker. Coisl. et Reg. 2. deleuit ἄτος, et restituit ἄτος. Apud Demosthe-

mosthenem *περὶ παραπρ.* [p. 123.] in editione Vuolfiana alisque desiderantur verba *καὶ λεγόντων* quae quum reperisset *Taylorus* in edit. Lutet. et in MSS. Aug. Harl., ea reddere Demostheni non dubitavit. Caeterum videtur idem Vir summus, in summa etiam diligentia, quam praestitit in laudandis librorum et scriptorum, et editorum lectionibus, tamen deesse nonnunquam cupiditati discendi lectorum, quod nominat vel simpliciter *Codices*, vel *plurimos Codices* [p. 324. et 325.], vel *unum exemplar* [p. 354.], debebant enim possessorum quoque vocabula adiici. Sed satis de usu Codicum in constituendo textu Graeco. Veniamus ad alterum textus constituendi adiumentum, hoc est, ad coniecturas. Neque enim inferuit tantum *Taylorus* notis suis coniecturas alienas multas, ut *Marklandi*, *Toupii*, aliorum; sed ipse etiam e proprii ingenii thesauris depromsit protulitque ingentem earum multitudinem. Aliae nobis quidem mirifice placuere: alias vero iudicabamus vanas esse atque inanes. Utriusque generis, age, laudemus nonnullas. Et ad bonarum quidem neque contemnendarum emendationum classem pertinere a bitramur has. Pag. 12. in orat. Aesch. c. Timarch. in verbis *τὰ δὲ τῶν τυράνων καὶ τῶν ΟΛΙΓΑΡΧΙΩΝ*, restituendum censet cum *Marklando* ΟΛΙΓΑΡΧΙΚΩΝ. P. 24. pro *ἐπιγράσειν* emendat *ἐγγράσειν*, hocque verbum ea in re proprium esse, cum e locis Demosthenis duobus, tum ex Harpocrate et Polluce, demonstrat. Paulo post p. 28. in verbis *τῶ μὴ τὰληθῆ μαρτυρήσαντι* deleri iubet ac induci particulam *μὴ*. P. 58. pro *περικλάμενος* *Marklandus* reponendum suspicatus est *περὶελάμενος* quam Viri doctissimi coniecturam *Taylorus* et Codd. Pariss. et Locker. fide confirmari monet, et Thomae Magistri auctoritate, qui eum Aeschinis locum attulit in vocabulo *χλαυδίον*. In Oratione Demosthenis *περὶ παραπρ.* ait se quingentos fere locos, librorum veterum ope, adde etiam ingenii adiumento, integritati pristinae reddidisse. Sic illam ipsam Orationem, quam a Demosthene credit inchoatam tantum, neque perfectam et perpolitam esse, docet
inscribi

inscribi oportere κατ' Αισχίνε, παραπροσβείας. quem usum Genitivi pluribus illustrare instituit. In argumento Libanii pro ἡτίμασεν rescribendum conicit ἡτίμασεν, quod verbo αἰτιμάζειν ea contumeliarum genera significentur, quae ab hominibus, non quae a legibus proficiantur. In ipsa Oratione p. 127. pro Φωκῶν καὶ θεσπικῶν corrigendum contendit Φωκῶν καὶ θηβαίων quae permutatio horum nominum etiam p. 150. invenitur. P. 133. post Φίλιππον inferi iubet Φίλον. et p. 134. verba γράφοντας εἰρήνην αἰθάνατον, συνδέσαι vitio distinctionis laborare ostendit, quae ita mutanda sit: γράφοντας εἰρήνην, αἰθάνατον συνδέσαι. P. 148. legitur Κτησιφῶν καὶ Ἀριστόδημος τὴν ἀρχὴν τὴν πρώτην ἔφερον τῷ Φεναικιδῶ. in quibus verbis aut τὴν ἀρχὴν induci debere, aut τὴν πρώτην, iudicat: quippe quum alterutrum haud dubie natum sit e glossemate. cui coniecturae pondus additur eo, quod in Cod. Reg. 4. et Harl. omisum erat τὴν ἀρχὴν. P. 198. occurrunt verba, καὶ ὅτι σοφὸς ἦν ὁ ποιητὴς ὁ ταῦτα ποιήσας. Sed Tayloro eiiciendum videtur nomen ὁ ποιητὴς. nam id opinatur a quodam positum fuisse in margine, qui voluerit lectorem, cui ignota esset notio verbi ποιῆν, admonere, ὁ ποιήσας idem valere quod ὁ ποιητὴς. Sic p. 208. tolli vult Participium δοθῆσι, non minus quam verba οἱ προδιδόντες, et ὁ Φίλιππος. quae omnia aliunde irrepsisse suspicabatur. In Oratione Aeschinis, quae superiori Demosthenicae respondet, p. 285. legitur nunc quidem in omnibus libris δημοκλήρεις. at reponendum δημοκλήρεις, ex Harpocrate certum exploratumque putat cum Maussaco, Jungermanno, Meurfio, et Lambino. P. 289. extant verba ἐχθρὸς δ' ὦν ἔπα καὶ τήμερον τεθέληκας με εἰσαγγῆλαι παραπροσβέυσασθαι. At Taylorus inter Infinitivos εἰσαγγῆλαι et παραπροσβέυσασθαι inferi vult Coniunctionem αἰδέ, ita ut intelligatur Φῆς, vel simile verbum aliud. In pulcherrima illa Aeschinis et elegantissima Oratione contra Ctesiphontem leguntur p. 388. in omnibus libris haec, καθ' ὑπερβολὴν δὲ αἰσχύνῃς κεκολακευκότα Φίλιππον, καὶ τὸς παρ' ἐκείνη πρέσβεις ἐκ ἀναμείναντα.

κεντα. *Tayloro* autem videtur hic lacuna esse, quam negli-
 gentia et nimia festinatio librariorum fecerit. eam confet ita
 expleri debere, καὶ ὑπερβ. δὲ αἰσχ. κεν. Φιλ. καὶ τὰς παρ'
 ἑκάστου πρέσβεις, τὰς δὲ ὑμετέρας πρέσβεις ἐκ ἀναμειναντα.
 nam oculi atque manus librariorum ei videntur, praeterito
 nomine πρέσβεις, quod primo loco positum est, statim pro-
 perasse ad alterum, eoque commisisse, ut verba τὰς δὲ ὑμε-
 τέρας omitterentur. id quod ex aliis eiusdem orationis locis
 docere conatus est. Hae igitur aliaeque coniecturae *Tay-*
lori et *Marklandi* bene multae, quis enim omnes commemo-
 ret? nostro quidem iudicio, non sunt contemnendae temere
 et repudiandae. Sed videntur tamen, ut ante diximus,
 multae etiam falsae in iis minusque necessariae esse, quas
 adeo indoles linguae Atticae ipsa vanitatis levitatisque facile
 convincat. P. 13. in verbis, ἔγω γὰρ εἴ μὲν μοι μάλιστα ὑπο-
 λαμβάνω τὰς λόγους εὐμαθῶς γενέσθαι, eum offendit Pro-
 nomen μοι, quod ait ipsum sensum respuere. At nobis se-
 cus videtur. nam Dativus ille, Dativum commodi vocant
 Grammatici, non modo orationi insignem conciliat elegan-
 tiam, quae facilius sentitur quam explicatur, sed etiam, no-
 strarum quidem aurium iudicio, rotundiorum numerosio-
 remque efficit orationem. P. 118. in oratione Demosthe-
 nis in verbis μνημονεύοντες ὑμῶν εὐ οἶδ' ἔτι τὰς πολλὰς
 ὑπομνήσας, reponi, praeceuntibus Codd. Harl. et Reg. 1,
 vult πολλὰς, deleto Articulo. At apud Platonem, Xeno-
 phontem, aliosque linguae Atticae auctores, οἱ πολλοὶ sunt
 plerique. ut Plat. Apol. 1. ἵνα ὑμῶν οἱ πολλοὶ ἀκηκόασιν.
 Xen. Cyrip. 1. p. 82. Hutchins. οἱ νόμοι οἱ πολλοί. Arque
 eodem modo Pausanias 1, 4. dixit οἱ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων
 et Palaephatus 7, 6. οἱ πολλοὶ τῶν πολιτῶν. P. 149. malle
 se ostendit legere τιμηθήσεται, cum editt. Felic. Manut. et
 Paris. quam τιμήσεται, quod in reliquis libris editis atque
 scriptis est. Nos vero libenter praeoptamus formam alte-
 ram, non modo quia veteres Grammatici, ut Moeris et
 Thomas Magister, praecipiant, formam τιμήσεται esse At-
 ticam, sed quia in aliis quoque verbis eadem forma uti so-
 lent

lent Attici. ut *σωπῆσται* Aeschin. c. Ctesiph. p. 429. Omnino si alii libri exhibeant Mediam formam, Passivam alii, et sensus loci requirat Passivam; tum vero nos, in antiquis quidem idoneisque scriptoribus, formam Mediam semper Passivae praefendam censemus, et contra. qua de re neminem poenitebit legisse ea, quae ad Thomam Magistrum [p. 852. f.] disputat magnus *Hemsterhusius*; quem ab ipsa *Tayloro* novimus tanti fieri, ut eum *senatus Criticorum principem* nominarit alicubi [p. 357.]. P. 170. pro *ἐποίησαν χρόνον* suspicatur legendum *ἐποίησαντο χρόνον*, quod in *Benenati* editione vidit legi *ἐποίησαν τὸν χρόνον*. At leges linguae atque naturam Activum, non Medium postulare, quid attinet dicere? Sic *Marklandus* quoque errare videtur, qui apud *Demosthenem* p. 211. pro *βασιλέα* restitui vult *τὸν βασιλέα*, quod rex Persarum appellatur *ὁ βασιλεύς*. recte. At eum etiam *βασιλέα*, omisso Articulo, ab Atticis nominari, multis, si opus esset, exemplis docere possemus. Et p. 428. pro *ἐαυτῷ* idem ille Vir doctus perperam existimat reponendum *σαυτῷ*. quis enim nescit, Pronomen *ἐαυτῷ* etiam de secunda persona recte dici, verbo eiusdem personae adiuncto? Neque vero veremur, ne *Taylorus* iis, quae hactenus disputavimus, commoveatur, quum eum sciamus praeditum esse tanta tanque rara modestia, ut ipse soleat coniecturas suas reiicere, si usus eum lectioque scriptorum veterum meliora docuerint: cuius modestiae exemplum egregium lectores inventient in notis ad Aeschiniam Orationem contra *Timarchum* p. 90. Sed coniecturae Viri summi non tantum ad singula verba et locos Orationum pertinent, verum etiam ad epistolas Aeschiniae omnes, quas propterea sequi *Demosthenis* Orationem de Corona voluit, quia argumentum earum cum iis, quae ibi et ab ipso Aeschine in Oratione contra *Ctesiphontem* dicuntur, ita cohaeret, ut male separari videantur. *Photius* quidem [cod. 61.] novem tantum epistolas Aeschiniae, quae *Mysae* dictae essent, a se lectas ostendit; hodie autem earum duodecim extant: quae an genuinae sint, *Taylorus*, cum *Francogallo* quodam; qui in Actis

Actis Litterariis Parisiensibus de Aeschini vita exposuit, vehementer dubitat. Causae dubitationis hae sunt. Primo epistolae illae neque ingenium Aeschini, neque orationis eius ubertatem, copiam, et vehementiam, referunt: deinde eas manifestum est respondere epistolis Demosthenicis, quas nemo hodie est qui neget spurias esse et suppositas, ita ut videantur post has compositae esse, licet sint Demosthenicis longe elegantiores: tum ep. 12. Aeschines dicitur matrem secum in exilium duxisse, agentem annum tertium et septuagesimum, quae tamen iam centesimum annum egerit eo tempore necesse est; etiam filia eius et filii duo diu iam ex ephebis excesserant, qui tamen in epistolis dicuntur non potuisse per imbecillitatem aetatis et infirmitatem sentire fatis et capere magnitudinem incommodorum parentis: denique multa apparet ibi legi quae abhorreant et remota sint a moribus Atheniensium: et quis credat, Aeschinem in literis ad civem Atheniensem, amicum suum, missis [ep. 4.], exposuisse tam diligenter, quis qualisque fuisset Pindarus, cuius nomen et virtutes nemo tum, ne ignarissimus quidem, ignoraret? Accedit, quod in singulis etiam vocabulis multa reperiuntur, quae non redoleant ingenium doctrinamque Atticam. Sic Adiectivum *σκαῖος*, quod ep. 1. de vento usurpatur, se non nisi apud Aenean Gazaeum de animi Immortalitate ita adhibitum legisse, *Taylorus* fatetur [p. 752.]: etiam verba Neutra pro Activis, ut *διαγνώσθω* pro *sustentare* [ep. 5.], praeter consuetudinem veterum bonorumque scriptorum, auctor harum epistolarum, quicumque tandem fuerit, posuit. Sed de prima dote notarum *Taylori* satis, pro brevitate horum Commentariorum, dictum videtur. Veniamus ad reliquas.

Emendatur autem non modo Versio Latina *Vuolffii* passim [v. c. p. 351. bis: p. 348. 625.], sed etiam aliorum scriptorum utriusque linguae, et Grammaticorum veterum, loci corriguntur, ut *Tzetzae* [p. 84.], etymologici *M.* et *Suidae* [p. 102.], *Cornelii Nepotis* [p. 595. et 667.], et *Harpocrationis*, cuius duo MSS. Cantabrigienfes meminimus lau-

laudari ab *Tayloro* aliquoties. Praeterea de potestate et notionibus multorum vocabulorum Graecorum disputatur multo copiosius et accuratius, quam in Lexicis vulgaribus, ut vel hanc ob causam dignae sint haec animadversiones; ut legantur ab iis, qui velint linguae Graecae indolem et naturam penitus cognoscere. Quorum studia ut eo magis excitarentur, placuit vocabula illa breviter enumerare. P. 90. exponitur multis, *ἱερα* et *ἱεραία* inter se ita differre, ut *ἱεραία* dicantur ea quae ad remp. spectent; *ἱερα* quae ad religionem pertineant: p. 102. eleganter explicatur vis verbi *ἐκ-Φυλάσσειν*: p. 314. s. diligenter quaeritur de variis significatibus verbi *ἐπαγγελῆσαι*, et de differentia nominum *ἐπαγγελία* et *ἀπαγγελία*; non minus quam de eorum confusione et permutatione in libris scriptis, doceturque; esse interdum perquam difficile iudicare, *ἐπαγγελία* legendum sit, an *ἀπαγγελία* [add. p. 321.]: p. 329. *Marklandus* agit de Pronomine *ἴστος*, quo utuntur Graeci non raro de rebus notis, etsi non praesentibus: p. 337. s. *Taylorus* docte declarat vim formulae *Φιλοτησίας προπίπεν*, quam ait esse simpliciter *comparare*, vel *propinque amicissimam amicitiam*, ut *Plautus* loquitur *Pseud.* 5. 1. 18, et distare a formula *ἐκ-πώματα προπίπεν*, quae valeat *pocula aurca omninoque pretiosa, regum more, dono dare*: p. 605. s. multos collegit e *Demosthene* locos, in quibus vocabulum *πόλις* hanc habet potestatem, ut significet *democratiam* s. *popularem statum*: p. 644. attingit eam notionem Adiectivi *δικαίος*, quum valet *idoneum* h. e. *eum, qui id in quo occupatur rite exsequitur*, et id quod in suo genere perfectum est omnibusque numeris absolutum: p. 751. illustrat Adiectivum *λαμπρὸς* quum de vento dicitur. Sed haec, exempli causa, protulisse sufficiat. Proficiscamur iam et pergamus ad virtutes alias.

Neque enim verba tantum formulasque illustrat et explicat in notis *Taylorus*, verum etiam disputat saepe de rebus ad historiam, rempublicam, iurisprudentiam, instituta Atheniensium pertinentibus. P. 83. multa haud contemnenda congessit de *Timarcho*, quem constat oratione oppugnatum esse

esse ab Aeschine, et ex iis locum Luciani in Pseudolog. l. 27. interpretatur hunc, Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ βέλτεροι, ἀνθρώπων δὲ οὐδὲν, ἀλλὰ γράμματες ἐνὸς προσθήκη τιμήσαντες οὐ ΑΤΙΜΑΡΧΟΝ ἀνόμενον ἴδει γὰρ καίκεν τὴν περὶ τὸν προσῶνδρον, h. e. totum Timarchum, a capite ad talos, totisque intus medullis Timarchum, cuius ad mores habitumque exprimendum non iam sufficeret simplex illa et protrita veteris Timarchi appellatio. P. 363. l. exponit ex Oratoribus Atticis de more veterum, léges, foedera, etiam obaeratorum proscriptorumque nomina, cum titulo et causa condemnationis, columnis atque cippis inscribendis: docetque inde factum esse, ut *σηλευσάσαι* diceretur de *proscriptis*, et *λόγοι σηλευτικοί* de *orationibus involutis*, cuius generis duas reliquit Gregorius Nazianzenus in Iulianum. P. 632. f. de Phrynonda, Eurybato, et Philurgo, multa auctorum Grammaticorumque veterum loca collegit magno studio. Quaerit etiam de argumento orationis cuiusque, de tempore quo quaeque habita fuerit, aliisque eius generis rebus, diligenter: quo pertinet maxime disputatio contra Eduardum Corsinum [p. 672. et 699. ss.], qui tamen ab eo vehementer laudatur [p. 702.]. Demonstrat [p. 663.] duplicem olim Orationum Demosthenis editionem fuisse, alteram *αρχαίαν*, *δημώδη* alteram. unde non mirandum esse bene monet, multa [vid. p. 665.] laudari a veteribus ex Orationibus eius, quae hodie in iis non extant: fierique posse intelligenter addit, ut nostrae editiones, multis locis, lectiones utriusque illius editionis simul exhibeant. P. 358. multa praeclare dicuntur de more posteriorum temporum, duo pluresve versus hexametros uni pentametro vel praemittendi, vel subiungendi: cuius generis Carmina quoque quaedam in medio posuit Taylorus. Primum eorum sumit e schedis *Verronii ἀνεκδότας*; quod facere non potuimus quin cum lectoribus nostris communicaremus, si forte eiusmodi monumentis delectarentur, neque tamen copiam haberent videndi et inspiciendi hunc librum. Est autem hoc: ΕΚ ΓΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΛΩΤΟΝ ΑΠ' ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΙΛΑΡΧΩΝ ΕΙΛΟΥΤΑΡ-

ΤΑΡΧΟΝ ΚΑΘΑΡΗΣ ΑΙΔΑΙΜΟΝ ΕΤΝΟΜΙΗΕΙΝ ΠΡΟΦΡΟ-
 ΝΕΩΣ ΜΕΓΑΡΗΣ ΔΕΙΜΝΗΣΤΟΙΣ ΕΠΙ ΕΡΓΟΙΣ ΕΙΚΟΝΙ ΛΑΙ-
 ΝΗΝΙ ΣΤΗΣΑΝ ΑΓΑΣΣΑΜΕΝΟΙ ΠΑΝΤΗ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΙΟ ΚΑΒΟΣ
 ΠΑΝΤΗ ΔΕ ΤΕ ΘΑΥΜΑ ΠΑΝΤΗ Δ' ΕΤΝΟΜΙΗΣ ΕΥΧΟΣ ΑΠΕΙ-
 ΡΕΣΙΟΝ ΥΠΕΟΣ ΕΤΡΙΟΙΟ ΤΟΝ ΑΛΚΑΘΕΟΥ ΝΑΕΤΗΡΕΣ ΠΟΛ-
 ΛΩΝ ΑΝΤ' ΑΓΑΘΩΝ ΑΜΦΙ ΔΙΚΗΣ ΤΕΜΕΝΕΙ. Eodem loco
 paullo post [p. 360.] protulit aliud Epigramma *ἀνέκδοτον*,
 quod extat in marmore, quod Celeb. *Asken* e Graecia accep-
 pit, novi et insoliti argumenti. Quod ipsum quid impedit
 quo minus apponamus? si forte quis lectorum nostrorum
 velit *Taylori* voluntati obtemperare, illudque et emendare, et
 interpretatione explicare: ΣΟΙ ΠΛΑΚΑ ΝΗ*** ΑΝΗΚΕ ΚΟ-
 ΡΗ ΔΙΟΣ ΥΔΑΤΟΕΣΣΑ ΠΗΓΗ ΝΥΜΦΩΝ ΟΡΦΙΤΕ ΝΑΜΑ ΦΙ-
 ΛΟΝ ΕΝΘΑ ΠΑΛΛΙ ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΠΟ ΠΤΟΛΕΜΟΙΟ ΚΑΜΟΝ-
 ΤΕΣ ΕΝΘΕΑ ΚΑΙ ΚΟΡΤΝΑΣ ΚΑΘΘΕΣΑΝ ΙΠΠΟΔΟΦΟΥΣ ΕΖ
 ΟΥ ΔΗ ΔΟΥΚΝΑΜΑ ΤΕΟΣ ΛΑΧΕΝ ΟΥΝΟΜΑ ΧΩΡΟΣ ΧΟ-
 ΡΟΣ ΕΛΛΙΗΡΗ ΤΕΡΠΟΜΕΝΟΣ ΔΙΒΑΔΙ ΠΑΝΤΑ ΔΕ ΣΟΙ ΝΤΝ
 ΤΑΥΤΑ ΔΙΕΡΓΑΤΙΝΑΙΣ ΠΑΛΑΜΑΙΣΙΝ ΤΡΙΣΣΟΝ ΥΠΟΔΑΤ-
 ΚΑΒΑΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ ΤΕΛΕΩ. Atque Epigrammati isti
ἀνεκδότω comitem dabimus glossam Photii, et ipsam *ἀνέκδο-*
τον, quae p. 627. in notis *Taylori* habetur, hanc: *προστρό-*
παιον Δαίμων ἐπὶ τῶν ἐναγῶν ἐπεὶ οἱ μετὰ τὸ σαθῆσαι
ἤδη τὸ τρόπαιον οἱ ἀναιρῶντες τῆσδ' τῶν πολεμίων, προ-
στροπῶι καὶ ἐναγῶς εἰσὶν, προστρόπαιον παρακαλῶν.
 Etiam loca quaedam librorum N. T. ut a *Tayloro*, ita a
Marklando maxime, illustrata in animadversionibus esse cog-
 novimus. Verba Christi apud Marcum [c. 9, 37.], *καὶ ὅς*
εἰάν ἐμὲ δέξηται, ἐπὶ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποσείλοντά
με, comparantur [p. 346.] cum verbis Demosthenis, *ὁ δὲ*
τῆς χρόνος τῆς αἰμαρῶν — ἔχρονος ἀνήρηκεν — ἀλλὰ
τὰ πρᾶγματα ἀπλῶς ἀφῆρηται. Locus 1 Cor. 10, 19. f.
 explicatur [p. 365.] ita, ut ante Coniunctionem *ἀλλὰ* intel-
 ligatur *ἔχι*, et post eam verbum *φημί*. Verbis Pauli 1 Tim.
 2, 15. *σαθῆσεται δὲ [ἡ γυνή] διὰ τῆς τεκνογονίας, εἰς*
μείνωσιν [αἱ γυναῖκες] ἐν πίσει καὶ ἀγάπῃ, utitur *Mark-*
landus [p. 349.], ut doceat, apud Graecos fieri saepe trans-
 itio.

itionem a singulis ad universos: et *Taylorus* monet [p. 644.], qui *ἡμῶν* I Cor. 3, 13. *iudicium* interpretentur, eorum sententiam adiuvari posse loco *Aeschinis* c. *Ctesiph.* p. 441.

Sed quum ratio horum Commentariorum nos de libris bonis et utilibus ita disserere iubeat, ut lectores intelligant, quid omnino quantumque boni in iis insit; ex iis vero quae de notis *Taylori* in *Demosthenem* *Aeschinem*que haecenus disputavimus, satis iudicari posse et existimari videatur de virtutibus earum atque dotibus praeclaris: finem modumque faciemus; neque prius tamen quam dixerimus, orationem latinam Viri summi valde abhorrere, praesertim quod ad usum et consecutionem temporum attinet, ab elegantia et munditie veterum, nec raro insigniter obscuram videri, et ingratis auribus doctis et elegantibus. Quae vitia vitare posthac, quantum fieri possit, Viro doctissimo ut placeat, vehementer etiam atque etiam optamus, atque adeo per litterarum Graecarum salutem obsecramus.

Mischnah, oder der Text des Talmuds, &c.

i. e.

*MISCHNA, SEU TEXTUS TALMUDIS, CONTI-
nens placita Doctorum Iudaicorum atque traditiones,
quibus hodierna religionis Iudaicae forma Pharisaeica
nititur. Ex Hebraeo Theotisce vertit, paraphrasin ad-
iecit, observationibus illustravit, IOHANNES IA-
COBUS RABE, in coetu urbis Onoldinae
Verbi Divini Minister.*

Onoldini, apud I. C. Poschium, 1760. et 1761. quaternis.
PARS I. זרעים, quae de omni seminum et plantationum
genere praecipit. Alph. 1. pl. 16. PARS II. פירות, quae
leges de Sabbatho et diebus festis tradit. Alph. 1. pl. 15½.
PARS III. נשים, quae iura et officia mulierum com-
plectitur. Alph. 1. pl. 9.

In

In nobilissimis antiquitate, factorumque singulari et admiranda vicissitudine, populis, merito censetur gens Iudaica. Quae quidem a prima orbis aetate ad hanc usque nostram superstes, videtur quotidie homines Christianos admonere, ut ea contemplanda insigne et quasi vivum agnoscant pro veritate sanctissimae religionis suae documentum. Non est igitur curiosi duntaxat spectatoris, sacra atque mores populi huius intelligere; sed vel maxime gnari et studiosi rerum suarum Christiani: dein eorum praecipue, qui gentem patriorum institutorum observantissimam ad veriorem cultum reducere conentur. quod sane decet divinarum litterarum doctores omnes. Sunt autem hodie longe paucissimi, qui religionis et iuris Iudaici faciem genuinam, inspecto libro illo Symbolico, quem *Talmud* vocant, possint cognoscere. Quo fit, ut multa falso, imo ridicule, de ea gente in vulgus tradantur: negliganturque plurima, quae illi faciliorem ad sacra nostra aditum praestare possent.

Dignum ergo coetus ecclesiastici antistite consilium cepit Rev. *Rabius*, adornando hanc versionem Partis principis, qua *Talmud* continetur. Nam quod opponi a quopiam possit, *Mischnam* omnem latine versam legi editam a *Surenhusio*, id parvi momenti est: cum satis constet, primum, editionem quam diximus, et rariorem esse, et cariorem, quam ut in manus minus locupletes venire possit; deinde versionem quae illa exhibetur, innumeris locis obscuram et male fidam esse, verbis etiam pueriliter saepius adhaerere. Noster autem, neglecta hac plurium auctorum versione, quam nequidem ad manus habuit, novam ex ipso textu Hebraico, cuius indolem diligenti lectione penitus perspexerat, condendam suscepit, adiutus *Raschii*, *Maimonidis*, *Bartenorae*, et *Iom Tof* commentariis, itemque explicatione, quam liber הור"ט complectitur. Sermone Germanico usus est, quem recte existimavit reddendis phrasibus Iudaicis aptiorem ceteris linguis esse: sed et Iudaeos Germaniam incolentes ad versionem suam legendam invitare hoc pacto voluit. Ceterum, praeter magni *Wagenheilii* operam, quam in vertendo

Tractatu ⲙⲓⲛⲓ posuit, vix unum aut alterum indicaveris, qui Talmudis partem aliquam theotisca veste induerit; at illius, quem laudavimus, rationem secutus est merito *Rabius*, cui nunc ingentem laborem propemodum perfectum debemus.

Praemisit Isagogen generalem paginarum XIV. qua de Talmudis utriusque argumento, partibus, editionibus et commentatoribus, diligenter disputat; ut adeo, qui hoc Iuris civilis et canonici Iudaeorum corpus parum noverint, hinc eius descriptionem apprime utilem petere possint. Ipse pleraque ex immortali Opere, *I. C. Woffii* Bibliotheca Hebraea, desumpsit. Additur in Praefatione Partis Secundae supplementum Editionum Talmudis. Babylonici quidem recentissima, eaque decima, curata est A. 1737. Berolini et Francofurti ad Oderam. Sed nunc nova prodit Sulzbaci in Palatinis. Hierosolymitanum autem cum edi coeptum sit Amstelæd. 1710. fol. secundum ⲙⲓⲛⲓ Dessaviae A. 1743. typis exscribi curavit R. *Fränckel*, sumtibus suis, adiunctoque Commentario suo, tertium vero A. 1757. Berolini. In eiusdem Isagoges principio, fere, ait Cl. *Rabius*, Talmud a Iudaeis ipsi S. Scripturae praeponi. Quod nobis longe aliter videtur; et evicerunt contrariam sententiam alii: ut vir institutorum Hebraicorum peritissimus, *Wachnerus*, in Antiquitt. Hebr. Vol. I. p. 237. sqq.

Iam facile intelligitur, quanta molis opus, quantarum difficultatum susceperit Noster, traducendo in sermonem vulgarem *Mischnam*, hoc est librum obscuriore et abrupta oratione scriptum, refertum terminis technicis, rebusque et ritibus quamplurimis ab hodierno usu alienissimis. Sed illi pulchrum visum est, aliorum commodis, vel multum tædii et molestiarum devorando, inservisse. Praestitit vero quidquid fere exspectari ab auctore versionis theotiscæ poterat. Primum feliciter operam dedit, ut perspicuitatem ubique locorum servaret. Itaque nequaquam verbum verbo expressit, quod qui faciunt in Hebraicis, ineptissimas versiones extendant necesse est; sed genio linguæ nostræ con-

sultu-

fulturus, orationis Hebraicae constructionem saepius mutavit, contraxit, aut dilatavit. Ut concisum scriptionis genus assequi lectores rectius possent, plurimis locis paraphrasin minoribus typis exscriptam, et uncis inclusam, textui ipsi inseruit, qua vel explicat breviter decreta doctorum, vel causam eorum addit; selecta ex Commentatorum Iudaicorum opinionibus ea, quae esset verisimillima, imo nonnunquam allatis etiam duabus. Quod reliquum erat illustrando textui necessarium, neque in paraphrasi commode proponi poterat, id paucis annotationibus, extremae paginae subiectis, servavit. In quibus omnibus sapientem prodidit moderationem Vir doctus, nihil adferens nisi quo carere lectores, a litteris Hebraicis Rabbincisque non imundati, omnino non possent, neque polemicum agens adversus Iudaeos, aut compilans aliorum Commentarios, quibus si suas adiecisset copias, poterat amplissimas conscribere annotationes, sed quas in hac tali editione nemo desideraverit. Nunc satisfacit certe iis lectoribus, qui Mischnam cognoscere, neque tamen altius mergere se pelago doctrinae Rabbinae velint. Horum lectionem adjuvabit etiam non parum Isagogae breviuscula singulis פתח פרקא praefixa, quae horum argumentum accurate indicat, deinde praecedens illam recensio omnium פתחי פרקים, seu paragraphorum, quibus Tractatus quisque absolvitur. Sed cum hac V. Cl. cura perspicuitate quanta fieri posset maxima, ornandi versionem suam, coniuncta fuit maior illa et primaria, fideliter reddendi sensum textus Hebraici. Quod illum ita consecutum esse aimus, ut pleraque omnia accurate expresserit, in nonnullis subinde verbis phrasibusque, quibus minora quaedam designarentur, lapsus fuerit. In eo autem hoc praetior illi dabitur venia, quo plures illi transnavigandi fuerunt scopuli, et quo minus socordiae aut inscitiae accusari potest. Leviorum peccatorum in Parte prima a se admissorum emendationem, a viro docto apud Berolinenses profectam, ipse, quae est eius modestia, praefationi Partis secundae innotendam putavit. Nos vero confirmamus hoc omnibus, qui

qui summam rerum in Mischna traditarum percipere cupiant, et sermonis nostri intelligentes sint, eos merita fiducia adire hanc versionem posse, quam praeferre *Surenhusianae* illi, certe quoad maiorem huius partem, nulli dubitamus.

Ostendunt autem tituli Voluminum singulorum, quos supra adscripsimus, dimidium iam Mischnae vertendo absolvisse Ven. *Rabim*. Tractatus omnes, qui his tribus סרריי continetur, nominare, nostrum non est, cum eorum catalogum tradat quicumque de Mischna differuerunt. Illud memorandum est, litteram in hac omni versione Hebraicam apparere omnino nullam. Quamvis enim ingens multitudo *terminorum*, quos adpellant, *technicorum*, conservanda fuerit Viro Rev. quos ante rite explicasset; tamen ut errores typographorum vitaret, maluit illos theoticis litteris edere, observata hac cautione, ut latinas nonnumquam intermisceret, ubi elementa cognatae pronuntiationis a se distinguenda erant. Indicem adiunxit singulis Voluminibus quadruplicem, primum locorum Scripturae S. alterum Doctorum Mischnicorum, tertium vocum Hebraicarum, quartum aliarum rerum memorabilium. Promittit etiam non obscure, se accuratiorem DD. *Mischnicorum* historiam editurum, quae imprimis diversas eorum opiniones sistat. Id ut per opportunitatem praestet, addatque quandam in universum studium doctrinae Rabbinicae isagogen, vehementer optamus.

Sed quo magis probanda et condecoranda laudibus est Viri Ven. opera, eo minus fatemur nos assequi posse consilium eorum, qui rem litterariam in urbe quadam nobili Germaniae, Pontificis sacris addicta, moderantur. Hi enim hanc libri a Christianis doctoribus merito cognoscendi versionem, in librorum prohibitorum numero esse voluerunt. Quod si odio gentis Iudaicae inducti sanxerunt, non illi non intelligunt, quantum vel hic ipse liber ad frangendam Iudaeorum pertinaciam valere possit. Est illa profecto prava, licet antiqua satis consuetudo, eripere e manibus omnium, imo in flammis conicere libros eorum, quos ab erroribus ad veri studium perducere velis; qua re istud efficitur,

citur, ut morosa severitas magis etiam errantium animos a recto tramite abstrahat; ut monstra sententiarum, quae nemo sanus tuetur, fingantur ex incertae famae calumniis; ut denique veritati ipsi metuere videamur, cuius tamen inconcussa stabilitas eo splendidior eminet, quo plures sint qui eam labefactare conentur.

NOVI COMMENTARII ACADEMIAE SCIENTIARUM Imperialis Petropolitanae. TOMUS V. ad annum MDCCLIV. et MDCCLV.

Petropoli typ. Acad. Scientiarum. MDCCLX. 480. pagg. 13. Tab. aen. in 4.

Eminentis hoc opere, quo et munificentiae Augustissimae Rufforum Imperatricis, et meritorum in promovendis scientiis suorum memoriam, posteritati commendant Academici illustres, isto quidem Tomo Classis Mathematica completitur: 1) *Leonhardi Euleri* demonstrationem Theorematis Fermatiani, omnem numerum primum formae $4n + 1$. esse summam duorum quadratorum. Superiori in Tomo iam de hoc insigni theoremate a clarissimo auctore egregiae observationes prolatae sunt, quibus eius veritas solidis rationibus comprobata est. Cum eas rationes vicein firmae demonstrationis sustinere non posse, illustris auctor sentiret, denuo ei pertractandae se accinxit, tandemque eius perfectam demonstrationem adeptus est, quae tanto dignior est consideratione, quo certius est, eam nobis ad abscondita numerorum arcana esse viam patefacturam, quae etiamnum non nisi ut per tenebras contemplari licet. Versatur hoc memorabile Theorema circa eos numeros impares, qui unitate excedunt multiplica quaternarii e. gr. 5. 9. 13. 17. etc. in his distinguuntur numeri primi 5. 13. 17. etc. a compositis 9. 21. 25. — etc. ac de illis affirmatur, singulos esse aggregata binorum quadratorum. Inter compositos autem, etsi alii ipsi sunt quadrata, ut 9. 25. etc. alii vero summae duorum quadratorum aequantur. Unde propositio tantum ad numeros

E e

pri-

primos restringitur. Huic scripto, sine peculiari titulo, adiungitur nova dissertatio, in qua residua, quae in divisione numerorum quadratorum per quosvis numeros remanent, examini subiiciuntur; unde iterum egregiae numerorum proprietates deducuntur, vel plane novae, vel cognitae quidem, sed novo modo demonstratae. II.) Observatio de summis divisorum, eodem auctore *Eulero*. Divisores vero ab eo vocantur ii numeri, per quos illum sine residuo dividere licet; quare inter divisores cuiusvis numeri reperiuntur primo unitas, tum vero ipse ille numerus. Iam ex Arithmetica notum est, hos numeros, qui praeter unitatem ac ipsos se nullos alios admittunt divisores, primos vocari; reliquos vero, qui per alios numeros perfecte dividi possunt, compositos. Auctor igitur illustris in hac dissertatione summam omnium divisorum cuiuscunque numeri contemplatur, non eo consilio, ut alias in investigatione numerorum perfectorum vel amicabilium, aliarumque huiusmodi quaestionum fieri solet, sed ut ordinem et legem, qua istae summam divisorum singulis numeris convenientes progrediuntur, exploret. quae profecto maxime abscondita videri debet, cum pro numeris primis summa divisorum ipsos unitate superet, pro compositis vero eo magis, quo plures factores primos in se complectuntur. Quoniam igitur ratio progressionis numerorum primorum inter mysteria mathematica adhuc refertur, in quae ne Fermatio quidem penetrare licuit, ecquis inde difficultatem problematis non colligat? Illustri *Eulero* in eo solvendo ita felici esse licuit, ut non solum illam legem detegeret, sed ista dissertatione etiam demonstraret. IV.) Methodum Diophantae Analogam in analysi infinitorum, Auctore *Eulero*. Methodus Diophantea a Graeco Geometra Diophanto dicta, potissimum ad doctrinam numerorum refertur, docens eas resolvere quaestiones, quibus numeri quaeruntur, qui certa ratione combinati, fiunt quadrati, vel cubi, aliusque generis numeri. In genere itaque, si hi numeri sint x et y , id requiritur, ut $r^m (xx + yy)$ sit numerus rationalis; atque in solutione huiusmodi problematum

ad

ad eiusmodi formulas pervenitur, sive quadratica, sive altioris gradus radix sit extrahenda, ut radix extrahi possit, omnisque irrationalitas evanescat. Hinc methodus Diophantea consistit in methodo irrationalitatem tollendi. Quod in analysi communi sunt quantitates irrationales, id in analysi sublimiori sunt quantitates transcendentes. Methodus igitur in Analysi infinitorum Diophanteae analoga in eo versatur, ut quantitates formulam quandam differentialem ingredientibus ita determinentur, ut integratio succedat, et integrale Algebraice exhiberi possit. Occurrunt eiusmodi exempla, quando vel curvae quadrabiles, vel rectificabiles requiruntur, ubi positis coordinatis orthogonalibus x et y eiusmodi inter eas relatio desideratur, ut priori casu $y dx$ formula, posteriori vero haec $(\sqrt{ax^2 + dy^2})$ integrationem admittat. Problema quidem, quo curvae quadrabiles requiruntur, est facillimum, atque adeo ante inventam Analysem infinitorum solvi potuit; alterum vero, de curvis rectificabilibus, non nisi per plures ambages a Viris celeberrimo Hermanno et Bernoullio est solutum, ita, ut nullum vestigium certae methodi deprehendatur. Novum itaque hac dissertatione illustris Eulerus in Analysi infinitorum campum, et prorsus ignotum aperit, cum principia eius methodi non solum distincte proponit, sed etiam eam eousque profequitur, ut problemata, quae alias vires Analyseos longe superare viderentur, nunc sine ullo fere labore resolvi queant. Interim tamen haec methodus, quanquam huc egregie exulta, plurimum adhuc a summa perfectione abest, relinquiturque amplissimus campus, in quo geometrae vires suas exercere possint. V.) Curvas funicularias et catenarias, vel illas quae corporibus flexibilibus inducuntur, cum potentiis quibusvis sollicitantur. Auctore *G. W. Krafft*. Ex quo infinitesimalis methodi principia innotuerunt, post Galilaeum, eruditissimi Geometrae primum Problema de catenaria tentarunt, atque mox curvam hanc a Parabola diversam, et ex transcendentium numero ac genere esse deprehenderunt. Leibnitius, Bernoullii, alique complures, non solum plene illud solverunt, sed similia quoque

alia excogitarunt, quales sunt volariae, funiculariae, curvae. Omnes vero solutiones, haecenus cognitae, duplicis sunt generis. Alii enim eas ex principiis Staticis immediate deducunt, alii vero ex aliunde cognitis, v. g. ex centri gravitatis figurae descensu maximo possibili eas repetunt. Ad priorem classem pertinent quas illustris auctor adhibuit methodos. Ex considerato enim filo flexili, cui finitum potentiarum numerum cuiuscunque directionis ac magnitudinis applicatum supponit, formulam eruit, quae statum aequilibrii eius, quod hinc nascitur, polygoni determinat. Tum generalem hanc aequationem ad eum casum, ubi numero infinitae vires agunt, in filum transfert, quo in casu non Polygonum, sed curva enascitur. Considerandoque deinde primo eum casum, in quo vires omnes in filum agentes curvaturae ipsius sunt normales, ex inventa generali formula huic casui applicata deducit curvaturam, quam assumit filum, in quod agit fluidum elasticum, quaque versus aequali vi se expandere nitens, sive Velariam primi casus, prout ipsam vocat auctor, atque curvam, cui congruit filum, quod fluidum impulsu suo expandit, seu Velariam secundi casus, et denique eam, quae, dum filum a fluido, ex solo suo pondere agente, extenditur, oriri solet, quam Linteariam appellat. Quibus consideratis transit auctor Cl. ad eum casum, ubi vires omnes in filum agentes inter se parallelae sunt, et ex formula generali eruit cutenariam vulgarem, aliasque non vulgares, et alias his curvis affines, elasticam etc. sub diversis hypothesebus sub examen vocat.

VI.) Subsidium calculi Sinuum, auctore *L. Eulero*. In numero quantitatum transcendentium, praeter logarithmos et quantitates exponentiales, aliud in analysi occurrit amplissimum genus quantitatum, eiusmodi angulorum scilicet, eorumque sinuum, cosinuum, et tangentium, cuius usus omnino frequentissimus est. Peculiarem istud requirit calculum, cuius inventionem, quatenus quidem peculiaribus signis ac praeceptis continetur, illustris huius dissertationis auctor omni iure sibi vindicare potest, cuius insignia specimina in introductione sua in *Analysin*, et in institutionibus calculi differen-

ferentialis, dedit. Huius novi calculi, quem calculum Sinuum vocat, non solum prima iecit fundamenta Eulerus, eiusque usum per varias Matheseos partes plurimis speciminibus declaravit; sed adhuc pergit eum novis inventis locupletare. Hac enim dissertatione, methodo prorsus singulari, ex primis sinuum ac cosinum proprietatibus, utilissimam illam resolutionem potestatum sinuum ac cosinum in sinus cosinusque simplices derivat; quae quidem resolutio maximi momenti est in applicatione huius calculi ad astronomiam, ubi omnes inaequalitates ad sinus cosinusve certorum angulorum revocari oportet, tum autem in ipsa Analyfi, ac potissimum integrationibus summum affert adiumentum. VII.) De seriebus divergentibus, Auctore, *L. Eulero*. Variis iam speciminibus illustris auctor declaravit, inesse Mathesi eiusmodi speculationes, circa quas summi Geometrae dissenserint: neque id tantum in Mathesi applicata usu venire, sed etiam, quod inprimis mirum videtur, in ipsa mathesi pura et abstracta. Cuiusmodi est illa inter Leibnitium et Ioan. Bernoullium agitata quaestio, de Logarithmis numerorum negativorum; tum etiam ex Geometria quaestio de Cuspide curvarum secundi generis: quas controversias illustris Eulerus aliis locis ita diremit, ut utrique dissentientes, si adhuc superstites essent, in eius decisione acquiescerent. Simili modo comparata est quaestio de Seriebus divergentibus, quam Eulerus hic aequè feliciter composuisse videtur, ut posthac nullae controversiae inde sint pertimescendae. Quare, etiamsi Analysis causis dissidiorum non destituitur, eae tamen a caeteris hoc distinguuntur, quod omnibus rationibus probe expensis tandem perfecte conciliari istae ac finiri queant. VIII.) Dissertatio de Problematis quibusdam calculi integralis, auctore *G. W. Kraft*. Septem diversa, ac a se invicem non pendencia calculi integralis problemata, in hac dissertatione soluta comparent. Pleraque quidem eorum olim iam et aliis tractata sunt; novae tamen sunt Kraftii eorum solutiones, et ab aliis haecenus cognitae diversae. Proinde dignae visae sunt, quae huic operi infererentur. Classis Physico Mathematicae

tica duabus dissertationibus illustris *Euleri* profunde doctis superbit. 1.) De cochlea Archimedis; 2.) de aptissima figura rotarum dentibus tribuenda. Physica vero classis ex regno vegetabili, Auctore *Io. Christ. Hebenstreit*, sistit I.) *Alkekengi* calice profunde diviso fructu sicco. II.) *Thlaspi*, filicalis ellipticis foliis lanceolato linearibus integerrimis. III.) E regno animalium, quorundam quadrupedum animalium, maximam partem Sibiriae propriorum, descriptionem, *Io. Geo. Gmelin* exhibet, et quidem *Mustelae Libellinae*; *Vaccae grunniensis*, villosae, cauda equina: *Ovis laticaudae*, sciuri minoris virgati: *Ibicus imberbis*: *capreae campestris gutturofae*: *cuniculi pumilionis salientis*: *cuniculi insigniter caudati*; *Ifalis*, *Russis Pefez*. Tandem IV.) in hac classe comparant *Observationes in Metropoli factae Meteorologicae*, Auctore *I. A. Braunio*: et V.) atque VI.) *observationes Meteorologicae Tubingicae*, annorum 1750. 1751. et 1752. Auctore *Georg. Wolffg. Krafft*. Classis Astronomica tandem sistit I.) *Solutionem novi cuiusdam problematis Astronomici*, in usum potissimum nauticum propositi, in dissertatione de progressu artis nauticae in determinanda Maris et Longitudine et Latitudine, auctore *A. N. Grifchow*. II.) *Errorum Tabularum Lunarium ex Eclipsibus Solis — definiendarum disquisitionem*, eodem Auctore. III.) *Observationes Astronomicas sub finem anni Lipsiae 1751. habitas a Godofr. Heinso*, et quae concernunt occultationem Iovis partialem a Luna quae die 29. Decembr. anni supradicti accidit, et eclipses satellitum Iovis die 27. Decembr. eiusdem anni. IV.) *Observationes Astronomicas Pekini a RR. PP. Gallis S. I. habitas: iisque continentur* 1.) *Mercurius in sole visus 1753. die 6. Maii*; 2.) *Eclipsis Lunae 1754. die 1. Octobr.* 3.) *Observationes Lunae 1754. mense Novembri*; 4.) *Observationes capellae 1755. mense Febuario*; 5.) *Stellae Polaris 1755. mense Decembri*; 6.) *Stellae polaris sinicae 1756.* 7.) *Observationes variae 1756.* 8.) *Mercurius in sole visus 1756. die 7. Novembris*; 9.) *Apparentes altitudines Stellarum aliquot 1756.* 10.) *Satellitum Iovis observationes 1756.*

CON-

CONSPECTUS ORIGINUM TYPOGRAPHICARUM
a MEERMANNO proxime in lucem edendarum. In
usum amicorum typis descriptus MDCCLXI.
6. plagulae, in 8.

Summus ille vir, Godofr. Meermannus, multisque meritis suis in bonas litteras clarus, sumsit opus et ingenio et diligentia tanti viri dignum, dum origines typographiae, obscuras illas multisque modis vexatas, explicandas singulari libro adgreditur. Nam cum videret, quam male saepe Harlemensium causa acta esset, quod nonnulli nimio urbis studio, vel omnia, quae ars habet inventa, ei tribuerent, totam historiam rei accuratius cognitam propositurus aliquando, hunc libellum in spem maioris voluntatis praecedere iussit. Sunt autem omnia ita scripta, ut et lucem affundant rei satis tenebricosae, et longe subtilissima pariter ac verissima videantur. Insigni itaque cum voluptate libello lecto, hoc diligentiores in excerpando eo fuimus, quo maiorem eo pacto nos gratiam apud eruditos viros iuturos esse confidere poteramus. Verum sane est, bonum ingenium, et subactum multarum rerum cognitione, saepe res maxime steriles quam floridissimas reddere, eoque pacto et rem commendare, et se ipsum. Fecit itaque perquam laudabiliter *Godofr. Meermannus*, Vir illustris, qui maius opus de originibus in animo habet, nunc vero eius rei compendium aliquod, doctum illud et elegans, excudendum curavit. Est enim ea res et digna quae illustretur, et indiga quoque; summae enim controversiae insunt. Scribis aliqui, Indis, Italis alii, Gallis, Batavis nonnulli, Germanis alii vindicant, nec Germani ipsi de urbe consentiant. Sunt qui Moguntiae hoc decus referant, inventoremque dicant Io. Gensfleisch seniore, qui deinde Io. Guttembergium instituerit. Alii primum fuisse Guttembergium aiunt, sed adiutum a Io. Fust. Alii huic Fausto uni omnem inventionis gloriam tribuunt. Conveniunt tamen illi omnes in hoc, circa annum saeculi decimi quarti quadragesimum, Moguntinensem typographiam coepisse, excu-

excultaque ea anno quinquagesimo Biblia latina edita esse, eoque ipso anno Guttembergium Faustumque societatem fecisse, quae post quinque annos dissoluta iterum fuerit, ita tamen, ut Moguntinensis officina Fausto maneret. Hunc adiuvisse Petrum Schoeffer, qui stanneos characteres pro ligneis substituerit. Atque inde plures libros vulgari coeptos esse. Fausti nepos et filia, Io. Petri fil. Schoefferus, avo suo officiose satis rem tribuit, quem deinde nostra quoque aetate plures secuti sunt. Furnerius vero ab his dissentit, et Petr. Schoefferum solum agnoscit auctorem. Alistici autem scriptores, ut facile existimari potest, quamquam in magno dissensu versentur, in Io. Mentelium plerique inclinant. Eius ministrum Io. Gensfleisch prodidisse arcanam illam artem Io. Guttembergio, pecunioso homini, seque cum eo Moguntiam contulisse, quod Argentorati, praesente Mentelio, non auderent artem exercere; contigisse vero hoc circa annum saeculi illius quadragesimum. *Io. David. Schoepflinus* tandem, Vir celeberrimus, praecipue in Vindiciis Typographicis duo ante annos editis, hanc tutam narrationem in dubium vocavit. Guttembergio Moguntino tribuit, qui usque ad annum 1444. Argentorati vixerit. Attulit ille in medium monumenta, quae supersunt antiquissima, litis, quae Guttembergio olim fuit, et quae declarant eum iam anno tricesimo sexto, cum tribus sociis, institutam rem fuisse prosequutum. Hunc apud Alistos mobiles sculptosque characteres invenisse, continuasse vero artem ab anno quinquagesimo inter Moguntinos. Dissentit igitur Schoepflinus a Jac. Wimpelingio, qui inventam artem a Guttembergio Argentinae, sed valde imperfecte, melius excultam eam ipsam Moguntiae ab eo fuisse, existimavit. Batavi contra, testimoniis nonnullis antiquissimis subnixi, Laurentio Kustero Harlemensi eam rem vindicant, quo mortuo famulus furto ablata instrumenta Moguntiam abstulerit. Quin ii non unum alterumve momentum, sed perfectam sane artem ad hunc referunt. Videntur itaque auctori Argentinenses sane annis vincere Moguntinos, vinci tamen ab Harlemensibus. Argentinenses Gut-

Gensbergium Moguntinum excerpisse, sedesque arti primas
 dedisse. In tota ea re sciungenda sunt haec duo, versatilis
 impressio, et tabellaris. Tabellaris, ut in iconibus, ubi tota
 res exprimens in una tabella continua ante sculpiri, de-
 inde in chartam transfertur. Hanc Sineses habent, et
 prima quoque haec typographia apud nos fuit. Laurentio
 vero Harlemensi aemulam priorem, qui inde edoctus ty-
 pographiam exereuerit, inueniri. Versatilis autem impres-
 sio tres classes habet. Alii enim sunt lignei characteres, qui
 permulta incommoda habent; substituti itaque sunt alii e du-
 riore materia, aere, stanno, similibus; sed sculpti illi, aptio-
 res quidem melioresque prioribus, verum et magni sumtus,
 et inaequales quoque, quod difficulter tollebat. Succes-
 serunt itaque typi non sculpti sed fusi, quod quomodo fiat
 et notum est plurimis, et si quis id forte ignoret, apte a
 Meermanno nostro docebitur. Huius generis typos adhi-
 bitos esse putat *Catholico*, a Io. de Ianua, ut Vir celeberr.
 existimat, ao. 1460. (mendosum tamen eum annum arbi-
 tratur,) expresso. Confuderunt haec inter se plurimi scri-
 ptores, inde dissensus illi et errores, Schoepflino excepto:
 qui tamen et ipse ligneos aeneosque typos eundem ad au-
 ctorem refert. Lignei characteres ab Laurentio sunt in-
 venti, ut videtur. Moguntini metallicos substituere; Gens-
 fleischius et Guttembergius sculptos; suos tandem Schoef-
 ferus. Priori neglecta, solae duae illae rationes artis ty-
 pographicae, siue chalcographicae, obtinuerunt. Veteres
 itaque, cum Moguntinae inventam artem perhibent, de ele-
 gantiore illa ratione, non de primis incunabulis videntur lo-
 qui; quae cum Laurentiana ingenii non sit, ille, quanquam
 inventor totius rei sit, tamen artem, (chalcographicam sci-
 licet, xylographus enim potius fuit,) negatur invenisse, cum
 typographiae inventor dici iure queat. neque enim haec
 vox materiam litterarum factitiarum, sed rem ipsam notat,
 quae vox tamen toto fere saeculo est recentior. Tota ita-
 que res cum a mobilitate litterarum pendeat, Laurentio
 eam vindicavit Meermannus; nam carpe ad ceteras artis

emendationes facilis erat abhinc progressus. Fusiles typi in *Durandi Rationali divinorum officiorum* a. 1459. primum apparuerunt, neque tamen sculptiles ideo statim obsolevere, quin et hi a Petro Schoeffero et aliis retenti sunt diu. Magna invenitur in vetustis bibliothecis librorum copia, qui, cum inaequali charactere expressi sint, talibus litteris videntur descripti esse. Pluribus enim deinde ea ars innotuit: Io. Mentelio, Henr. Eggensteinio, pluribusque officinae Moguntinensis operariis, qui rupta, inter Faustum et Guttembergium quae fuerat, societate, singuli, quae didicerant, excoluere. Sic Iohannes a Petersheim, Henricus Keffer, Udalricus Zellius, Io. Bammler, et alii fortasse quamplurimi, videntur, quae a dominis aliquando didicerant, ipsi dein suis auspiciis factitasse. Sic utraque ratio tunc viguit. Sculpti enim libri quamplurimi etiamnum extant, quorum titulos si quis velit cognoscere, auctorem adeat. Fusius ille de hac re.

Atque haec erant de originibus primis disputata. Iam vero auctor cetera capita instituti operis quam brevissime collegit, de quibus nunc aliqua dicemus. Primum igitur complectebatur origines; secundum dein Laurentii, primi inventoris, genus, aetatem, posteros tradit. Gente natus erat Costerorum, (aedituum significat, quod id muneris hereditario iure ad eam familiam pertineret;) patre Iohanne, et anno 1428. Scabinus fuit Harlemi. Genus ipsum ex primis Hollandiae comitibus, per nothum quendam, descendit. Pater Ioannes 1380. circiter bello civili periit. Natus ipse 1370. Haec, et cetera quae gesserit, quibus ornamentis insignitus fuerit, quando mortuus, intra annos sc. 1435. et 1440. ea omnia nosse se institute in opere luculentius expositurum promittit. Caput III. auctoritates pro inventa Harlemi typographia continet. Hoc enim ita esse, et testes idonei declarant, et libri qui ibi editi sunt. Nititur res primum *Cornelii* Bibliopegae praecipua auctoritate, qui summus Laurentio fuit; ille hoc ita esse affirmavit: duobus fide dignis viris, qui diverso tempore iisdem verbis Hadriano

Iunio

Iunio id narravere, sicut ipse in Batavia, quam scripsit, auctor est. Alter testis est *Udalricus Zellius*, is, qui primus Coloniae libros impressit, in *relatione de inventionibus Hollandicis et Moguntinis*, quae continetur Chronico Colonienfi 1499. quod Germanice et Latine edendum auctor pollicetur. Tertius *Marianus Accursus*, Saeculi XVI. ineuntis scriptor. Horum uterque *Donatos* impressos esse in Hollandia testatur, atque exinde artem Moguntiam derivatam esse. Quartus est scriptor anonymus Britannus, Accursio forte coaevus, cuius fragmentum ao. 1664. ab *Atkinsio* est editum. Hic reperta Typographiam ait Harlemi, per fratrem unius ex operariis Moguntiam devenisse. Quintus *Io. a Zuyren*, Senator Harlemlensis, qui circa medium Saeculum XVI. primus ex instituto urbem suam tuitus ea in re est. Sextus *Theodor. Coornhertius*, in nova typographia Harlemlensi socius, in dedicatione officiorum Ciceronis, quae ao. 1561. Belgice edidit. Septimus *Ludov. Guicciardinus*, Italus, in Belgii accurata descriptione, an. 1567. edita. Docebitur autem etiam ab auctore, cur Historici Belgae Saeculi XII. et XVI. de Laurentio siluerint. Capite quarto auctor se historiam typographiae Harlemi inventae, Moguntiam furto translatae, enarraturum promittit. Conciliabit itaque tempora inter se, dicet de primo specimine, quod Laurentius in usum nepotum excuderat, quod nemini adhuc visum, ex musaeo Enschediano, tabula aenea sistetur, quod omnibus libris antiquius est. Dicetur de emendatione atramenti, et libris nonnullis a Laurentio excusis. De historia furti autem, Laurentium sacramento adegisse famulos, ne proderet arcanum: horum unum, hero mortuo, surreptis instrumentis, Moguntiae officinam dein erexisse. Haec auctoritatibus idoneis adversus secus sentientes confirmabuntur. Factum ipsum ao. 1440. contigit. Furtum neque Faustum, neque Guttembergium, sed *Io. Gensfleisch sen. fecisse*, et si qua sunt alia, ea hoc capite exponentur. Quintum iam caput, de operibus officinae Laurentianae aget, domestico primum modo, i. e. ligneis, post alieno, i. e. metallicis

litteris factis, pluraque eam ad rem quae pertineant, fusus habet. Sextum de heredibus Laurentii. Typographiae Harlemensis fama in Angliam posthac delata, operam dederunt Angli, ut aliquem operarum alienarent ab ea typographia; voto etiam potiti sunt, abducto Oxoniam Friderico Corfellis. Qui novi in Belgium accesserint artifices, quando hinc se Harlemenses in Italiam contulerint, et si qua sunt alia, hoc caput breviter complectitur; Oxoniensis autem typographiae origines ab Harlemensi, singulari dissertatione se derivaturum, Auctor spondet. Iam septimum caput Moguntinensis typographiae origines illustrat. Moguntinum enim typographum puduit tandem informis ligneique operis, metallicumque et ipse substituit. Sic diu correxit multa in arte, Bibliaque a. 1450. tandem Latina aeneis characteribus expressit. Hi itaque ab eo inventi sunt, teste Io. Fust, minime vero ars ipsa, i. e. lignei, neque enim hoc volunt, sed de stanneis loquuntur. Haec itaque et similia, totiusque rei fusior tractatio, capite hoc comprehenduntur. Proximum ad Argentoratensis pertinet. Habetur autem ab aliis Guttembergius, ab aliis Menzelius, inventor artis. Societatem cum quibus inierit, quomodo impresserit, quod triginta annos Laurentio iunior sit, non invenerit, sed excoluerit artem, et plurima talia, hic exponuntur. Ultimum tandem caput libros enarrat, tabellis integris expressos, qui nec omnes, nec nulli, pertinent ad Laurentium; eos nimirum, qui imagines exhibent, partim ligneis, partim aeneis tabulis effictas. Subsequitur ad calcem libri Index auctoritatum, de inventione artis typographicae, quarum tres sunt classes: prima eorum, qui rei ipsi interfuere; altera scriptorum Seculi XV. omnes, XVI. potiores, quibus certum tempus assignari potest; tertia tandem auctoritatum earum, de quarum tempore non satis constat. Haec itaque, ut arbitramur, facile alicui poterunt cupiditatem iniicere, non solum huius Conspectus, qui et eleganter, et docte scriptus est, sed ipsius etiam Operis, cui faventem Lucinam adprecamur, cognoscendi. Et interest profecto omnium artium, artis eius, cuius ope conservatae ipsae sunt, incunabula certo nosse.

nosse. Dicemus autem de ipso Opere, quamprimum, illustri Meermannii beneficio, ad nos venerit.

Zeinrich Christians, Freyherrn von Senckenberg, Abhandlung der Lehre von der Kayserlichen höchsten Gerichtsbarkeit in Deutschland, nebst Vorrede, vielen Urkunden, und Register.

i. e.

HENR. CHRIST. L. B. A SENCKENBERG COMMENTATIO DE SUPREMA IMPERATORUM IN GERMANIA IURISDICTIONE.

Francof. ad Moen. 1760. 4.

Ea est huius libri praestantia, ut nullis laudibus egeat, seque ipse cum dignitate materiae, tum ubertate doctrinae, commendet. Auctor Perill. ubique fontibus, unde ius patrium manat, suos hortos irrigavit, totque flores pulcherrimos sparsit, ut non ingratum lectoribus fore speremus, si amoenissimum quemque inde decerptum, eo, quo nexos videmus, ordine, huc afferamus. Hoc primum modestiae tribuimus, quod initio praefationis se spicilegium tantum legisse dicit. Prisca morum simplicitas §. 3. laudatur, Iudicumque tres ordines antiquitus instituti memorantur. De iudice inferiore, de iure ad superiores provocandi, agit §. 4. 5. Cum saepius accidit, ut iudicibus Camerae causas cognoscendas Imperator committeret, factum est, ut sub Imperatore Friderico II. perpetui camerae commissarii constituerentur, quorum historiam §. 7. 8. A. attigit. Ordinaverat etiam Caesar iudicium curiae, iis, quae Imperatoribus solis reservantur, maxime intentum §. 10. Quod uti ex viris summae dignitatis constitit, ita in causis potissimum Principum suffragia tulit, §. 11. 12. Causas ab hoc praeclaro collegio disceptatas, per indicem §. 13. A. exhibet, simulque §. 14. animadvertit, huius ordinis potestatem tam late patuisse, ut vel de iis causis, quarum cognitio Camerae iudicibus erat denegata, auctoritate Caesaris iudicaverit. Conceditur tamen §. 16. graviores aliquando causas, necessitate urgente, ad ipsos Imperii Principes fuisse delatas. Supremam

nam iurisdictionem §. 17. Imperatori vindicat, atque §. 20. finem in hoc libro constitutum proponit, ad quem iam propius, duce V. Perill. accedere iuvabit.

Omne Germanorum iudicium in duplex genus dividitur, quorum alterum ex iure imperii, alterum ex iure domini ducitur §. 1. Prius ad omnes vi proprietatis pertinet, posterius Princeps salutis publicae tutor exercet. Quae vero fundis adhaeret iurisdictione, ea variis nominibus §. 2. designatur, quam quidem Principes in alienis terris aequae ac in suis administrant. Libera iudicia ex potestate suprema §. 3. repetit A. quae pro causarum varietate, res tam civiles, quam criminales tractant. Quorum discrimina cum plures ignorarent, crassi errores inde nati sunt §. 4. Memorantur praeter ceteris §. 5. iudicia provincialia, in quibus iussu Caesarum causae provinciarum discussae sunt. Qui huiusmodi iudiciis praefuerint, §. 6. nominantur. Praeterea nonnulli loci horum iurisdictioni exempti, comitibus duntaxat palatii paruerunt, in quibus §. 8. Francofurtum, Argentoratum, Spira, Augusta Vindelicorum, etc. numerantur, curiis superioribus subiecti. Duces vice regia iudicia habuerunt, quorum curam aliis rursus demandasse leguntur §. 9. Quale floruisse dicitur §. 10. in sede regia Sueviae. Legatos regios in ducibus Caesari obnoxii, adhibitis civium consiliis, controversias diremisse, ex documento §. 11. adducto, satis apparet. Sub Rudolpho I. quatuor iudiciorum provincialium nobiliora genera exorta sunt, de quibus §. 12. sqq. copiosius exponitur. Subiungit A. alia, ut Altenburgense §. 15. cuius iudicii antiquitatem, ipsosque iudices §. 16. sqq. recenset. In Franconia saeculo decimo tertio iudicium Wimpinense occurrit §. 21. quod diu neglectum, Caroli IV. iussu restauratum est. Urbs Rotenburgum floruit iudicio a Rudolpho I. confirmato, cuius facies §. 22. 23. repraesentatur. Tugurinis Carolus IV. simile iudicium tribuit. Quod vero ad Rothwilense attinet, eius origines incertas in Alberti I. aetatem confert, atque nonnullorum in eo errores §. 30. 31. perstringit. Schwederus, Schilterus, ac Tschudius, tamquam locupletissimi testes nominantur §. 33. Quas

terras successu temporis complexum sit, §. 34. testatur. Nostra quidem aetate pristinis limitibus coercetur, quos §. 35. 36. Auctor definit. Cuius iudicii historiam luculentis monumentis illustravit N. 7. 13. de quibus §. 38. seqq. consulas. Qualis fuerit auctoritas, vel ex eo patet, quod Argentoratum eius tutelae se crediderit §. 52. Cur in eo reformando consilium Caesaris aulicum frustra laboraverit, §. 54. 55. monstratur. Sanctiones vero, quibus regitur, §. 56. 57. docent. Wenceslaus, Rupertus, ac Sigismundus, Imperatores, sedem iudicii stabilem in urbe Rotwila fixerunt. Imperatores aliquando ibi iudicando praesedissee, §. 61. observatur. Progreditur A. ad iudicia Westphalica §. 64. quorum ortum Carolo M. tribuit. Praeerant iis duces Westphaliae §. 65. pluribus Scabinis communiter edicentibus. Sedes vero primariae Tremoniae erat locata §. 68. Caesaris fuit secreta iudicii occultare, iudicum crimina graviora anquirere, §. 69. seqq. Fide codicis, N. 21. insigniti, ductus §. 72. contendit V. P. olim ambitum iudicii finibus Westphaliae fuisse terminatum, postea liberalitate Caesarum in exteris quoque terris eiusmodi iudicia fuisse condita. Conferas monumenta N. 22. 23. 24. adiuncta. In primis Caroli IV. privilegiis occultae sedes ubique fuerunt erectae, cum ad crimina in universum persequenda, tum ad pacem, eo auctore factam, melius tuendam §. 74. seqq. Cum iam incredibiles molestiae orirentur, Wenceslaus morbis mederi cupit, pacemque per omne Imperium firmat, successu tamen minus optato §. 78. 79. Quo audaciae processerint male informati iudices, ex §. 80. seqq. liquet. Ab iis ad camerae iudicium provocatum fuisse, scripta §. 84. excitata fidem faciunt. Ut vero sumptibus parcerent, arbitros elegerunt Principes, qui legitimis sententiis lites sopirent §. 85. Duplicem processum sistit §. 89. occultum atque apertum, quorum ille in capitalibus, hic in civilibus occupabatur. Iam §. 91. 92. adversus eos pugnat A. qui haec iudicia abrogata fuisse asserunt, cum potius non usu evanuerint. Aucta est Statuum Imperii dignitas, crevit in dies camerae iudicium, ut non mirum videatur

tur Auctori §. 94. 95. quod arcanis iudicibus parum relictum sit. Multi se iis subtraxerunt, alii contra per investituram ius Frigraviatus inveteratum renovarunt §. 96. seqq. Sensim in desuetudinem abierunt, quorum reliquias in hodiernis iudiciis §. 101. ostendit. Si quis iudicium curiae Magdeburgense noscere velit, §. 102. 103. inspiciat. Quibus signis curiae iussu Caesarum conditae ab aliis discernantur, §. 108. seqq. exponit, quae eo diligentius videntur consideranda, quo magis eorumdem ignoratione in re mediæ aevi iudiciaria peccari solet. Cum quibus A. confert pacis iudicia, quorum vim ex iudicatis probat §. 111. Iudicia igitur provincialia curiis imperatoriis merito paruisse §. 114. existimat. Anno 1441. sancitum, ut iudicium camerae atque alia certis legibus obtemperarent §. 115. seqq. Minora iudicia, aut servis, aut liberis erant accommodata. Inde apparet, cur Vrgerichte appellata, et cur nomen de Westphalicis praesertim adhibitum sit §. 119. seqq. Advocati imperiales liberis urbibus praepositi, non minus statim temporibus iudicia exercuerunt provincialia §. 125. 126. Quo Burggraviatum Noribergensem, iudicium Herbipolense, ac Suevicum §. 125. seqq. refert. Ex his multa deducit iucunda, lectu certe dignissima §. 133. seqq. Subnectit locos ex diplomatibus ineditis, varique aevi monumentis desumptos, quorum fidei haec inaedificavit. Sequitur appendix de iudiciis Caesareis in Franconia, libro illustrando confecta, quam paucis excutiamus. Declarat §. 1. quare hoc supplementum addat, duasque causas affert, ut nonnulla supra relata planiora faceret, et Laurentii Frisii librum de vitiis iudicii Herbipolensis e codice manu descripto evulgaret. Ex quo §. 2. confirmat, quatuor iudicia provincialia uni curiae superiori fuisse subdita. Quaedam ad iudicium ducatus Franconiae pertinentia §. 3. proponit. Quantum auctoritate potuerit, quantum sibi in omnes nobiles atque ignobiles Franconiae sumserit, e §. 4. 5. constat. Omnia vero causarum genera ibidem fuisse dūceptata, §. 6. 7. affirmat. Vicit ibi ius domesticum, maiorum mores; consecutis tamen temporibus pere-

peregrina pariter obtinuerunt §. 8. Sententias iudicum provinciae ab imperii iudiciis confirmatas statuit §. 9. Burggrafii Norici Herbipolensibus potestate haud cesserunt §. 10. quos inter se §. 11. scite contendit. Hic quoque moribus antiquis iudicatum §. 12. De feudis haud iudicare iudicibus provinciarum permiffum §. 14. Formam iudicii Voh-burgensis et Hirsbergensis ex §. 15. cognoscimus. Henne-bergense ab Herbipolensi discernit §. 16. Minora vero iudicia provincialibus Franconiae paruisse, non sine causa §. 17. conicit. Cum vero maiora omnes causas, si a casibus reservatis discesseris, cognoverint, ab iisdem ad solum Imperatorem provocare licuit, §. 18. 19. De personis et causis, quas privilegia exemerunt, §. 21. legere iuvabit. Tandem Laurentii Frisii libellus annectitur, qui, sive antiquum dicendi genus, sive rituum varietatem spectes, iucundus videbitur. Quid moribus maiorum tributum sit, ex T. 6. et 20. perspicue intelligitur. Nos hoc quoque beneficio obstricti Perill. Auctori debitas gratias agimus, id maxime optantes, ut et in posterum de patria bene mereri pergat.

D. Christoph August Heumanns Erklärung des Neuen Testaments. Eilfter Theil, 2c.

i. e.

CHRISTOPH. AUG. HEUMANNI COMMENTARIO-
rum in Novi Foederis Libros Divinos PARS UNDECI-
MA; qua posterioris D. PAULI ad Christianos
Corinthiacos Epistolae Capita priora un-
decim illustrantur.

Hanoverae, 1760. apud heredes Försterios. pagg. 510.
octonis.

Accidit saepenumero reipublicae litterariae molestum, ut scriptores provecta aetate pressi malint, quemadmodum ille ait, *deficere, quam desinere*. Sed habet tamen haec veteranorum in doctrinae stylicae palaestra athletarum cohors Heumannos suos, graves quidem annis, (ut meritorum honoribus,)

Gg

ribus,)

ribus,) viros, sed quibus nihil de vigore ingenii detraxerit senectus, quin maturitatem potius iucundam et certae utilitatis, conciliaverit. Ac Noster quidem cum egregiam vitae partem tribuerit librorum divinarum interpretationi, (satis autem constat quam feliciter,) notis in studiis et vere suis versatur, dum in eadem excolenda pulchre consenscit. Est enim profecto illa litterarum sacrarum recta explicatio, non breviusculi ardoris opus, sed plurimorum annorum, quos parandis subsidiis grammaticis, acuendoque ingenio, consumseris.

Iam ex hoc Volumine quaedam praecipue memoranda proponamus. Tradito Epistolae posterioris ad coetum Corinthiacum argumento, refellit Ven. Auctor sententiam viri docti, qui initia muneris Apostolici S. Pauli serius constituit, putatque illa coepisse tum demum, cum, socio Barnaba, ad ethnicos mitteretur, Act. XIII, 46. Porro contra eundem docet, Barnabam non fuisse Apostolum; neque enim Christi ipse voce vocatum fuisse, (quod Paulo contigisse, iam Actuum Apostol. Caput IX. ostendat;) deinde, quod idem nominis tulerit, Act. XIV, 4. 14. eo indicari, legatum divinum fuisse, sed vocatum opera humana, C. XIII, 2.

Afflictionem, cuius meminit v. 8. Cap. I. gravem morbum interpretatur continuo v. 9. 10. non quae est vulgaris opinio, persecutionem. Verba v. 9. *ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκρημα τῆ θανάτου ἐσχάσαμεν*, multis obscura, ita vertit *Heumannus: penitus animo meo persuferam, me moriturum*, additque phrasin illam hoc unice loco legi, vim autem eius ex contextu agnosci, ad quam proxime accesserit versio *Castalionis. τὸ χάρισμα v. 11. exponit restitutam sanitatem*, quam Paulus dicit se recepisse, multorum hominum causa, qui a se ad Christum deducendi essent. Postremum Capitis versum hac paraphrasi declarat: *Non iussit me vobis dominari Deus, ut vos velut servos increparem, sed vobis servire me voluit, vosque adeo nullo metu a me alienari, ut potius adventu meo aliorumque doctorum exhilarari vos deceat.*

Cap. II. v. 10. illa *ἐν προσώπῳ Χριστοῦ*, ex v. 17. eiusdem Cap. lucem accipiunt, ubi haec cognata invenias: *κατ' ἐνώπιον*

πῶν τῷ Θεῷ, *inspiciente et sciente Deo*. Vocis Χρῆσ v. 15. explicationem apud neminem interpretum se reperisse ait Ven. Auctor, existimatque, sensum apertiore fore, si illud τῷ Θεῷ abesset in antiquis Codd. MStis.

Cap. III, 5. vocem λογισαθῶς reddit *perpendere*, eandemque illi potestatem, Philip. IV, 8. adscribit. Mox ad v. 6. inonet, bis vocem διαθήκη illic omissam esse, primum ante γραμμάτος, dein ante πνεύματος; pro brevitate nimirum Paulo dilecta. Παρρησίαν v. 12. *imperterritum animum* esse censet, et ἀλλὰ v. 14. particulam copulativam. De verbis v. 17. Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμα ἐστίν, sentit, ea tantae esse obscuritatis, ut summa necessitas compellere interpretem ad hunc textum emendandum possit. Observasse Graverolum, Theologum Anglum, τὸ Ο in Codd. scriptis saepius εὐ signare, quod et Montefalconus Palaeogr. Graecae p. 131. 141. probet. Itaque hoc loco legendum esse: εὐ δὲ Κύριος, κ. τ. λ. *ubi Dominus est, ibi est et Spiritus eius*. Frustra obicere Wolfium, desiderari hic τὸ ἐκεῖ; nam illud et Rom. V, 20. abesse. Ceterum Bengelium quoque in Gnomone hanc explicationem casu arripuisse.

Cap. V, 16. qui locus plurimum torfit interpretes, hoc modo exponit. *Non hoc specto, utrum aliquis de eadem mecum gente, id est, Iudaeus sit: nihil Iudaeum inter et ethnicum discriminis statuo. Imo quamvis gentilis Christi sum, duceus velut ille ab Abrahamo originem, tamen adeo non curo hanc cognationem, ut conversus e gentibus non minus pro fratribus habeam, quam Christianos ex Iudaeis.* Conf. Rom. IX, 5. Gal. III, 28. V, 6. VI, 15. Col. III, 11. In exitu Capitis verba, ἵνα ἡμεῖς γινώμεθα δικαιοσύνη Θεῷ ἐν αὐτῷ, hypallagen continere, qualis fere Rom. IX, 31. existet, observat.

Caput VII. orditur Vir summe Rev. a versu: ταῦτας εὐχοντάς κ. τ. λ. cum illum alii extremum capitis VI. faciant. Atque hi opponunt, nullum huic versui cum sequenti nexum intercedere. Quibus respondet Noster, similia exempla I Corinth. Cap. I, 3. 12. 13. IV, 13. XIV, 26. XV, 34. occurrere. Singularis est locutio v. 2. Χωθήσατε ἡμᾶς, quam

reddit: *Ascultate quaeſo mihi porro patienter; ſed fatetur tamen, coniecturam ſe tantum adferre. Verſus 11. hanc explicationem edit: Quantum epiftoſa mea in vobis ſtudium, vos emendandi, excitavit? Nam et deſenſionem veſtri ſuſcepifſis reſpondendo, non omnem coetum veſtrum propterea accuſandum eſſe, quod inceſtuoſus illis homo relictus ex eo non fuerit; et indignatione contra hunc eundem exarſiſſis; et metu poenarum divinarum, quibus digna eſt indulgentia veſtra, correpti fuiſtis; et deſiderium in vobis natum eſt, ut ad vos redirem, vosque huius peccati culpa abſolverem; et acerrima contentio, vos corrigendi; denique et vindictae cupido, ut videlicet crimen hominis illius ſevere vindicaretis.*

Cap. VIII, 24. *eis πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν*, primum recte interpretatum eſſe ſcribit Ven. Auctor *Raphelium* in *Obſerv. ad N. Teſt. ex Herodoto*, p. 698. docentem ex pari forma orationis in *Hiſtoria Eccleſiaſt. Eufebii*, verba illa deſignare: *erga vel ad Eccleſias.* Cap. X. v. 2. hanc Pauli mentem tribuit: *Hortor atque adeo rogo vos, ne vos ita geratis, ut, cum ad vos venero, neceſſum habeam, durius vobiscum agere, et Apoſtolica conſtantia uti, quam omnino tuor contra eos, qui et credunt et aiunt, me non divinitus actum eſſe Apoſtolum, ſed prorsus ceteris hominibus ſimilem.* Addamus et verſus 12. explicationem. *Equidem eius teneritatis non ſum, ut illis accedam, neque cum ipſis comparem, qui ſe ipſos laudant: hi enim ſum ſe quiſque alteri praeferat, ſtultitiam ſuam ſatis manifeſtant.*

Cap. XI. verſum 4. interrogationem ſiltere oſtendit *Vir S. R. Ἰδιώτης τῶ λόγῳ* v. 6. vertit: *loquens ſcribendique imperitus.* Ad v. 8. reprehendit eos, qui Paulum ſi non ſemper, nonnumquam tamen, ſalarium ab eccleſiis accepiſſe aſſumant; *ὁ ψάδιος* autem hoc loco cum *Theodorito* vertit: *quidquid ad vitam ſuſtentandam pertinet.* Verba: *ἐν τῷ βυθῷ* v. 25. refert ad naufragium Pauli, qui trabe arrepta diem integrum a fluctibus iactatus et eo uſque tecltus fuerit nonnumquam, ut medio in mari verſari videretur. Subſtitit autem Ven. Auctor, temporis anguſtia adacltus, in hoc Capite, reliqua duo additurus proximo eoque ampliore Volumine.

Ex hoc quidem pauca decerpimus; sed vel pauciora in scriptore tanti nominis, in libro tantae claritatis, suffecerint. Cernitur et in hoc Volumine diligens ad loca singula enumeratio accurataque censura eorum, qui Commentariis in libros divinos scriptis memoriam suam illustrarunt. In his v. c. *Iustinianam*, de Societate Iesu, accusat Noster, spoliatarum saepissime, claris vestigiis, Annotationum *Bezae* in hanc Epistolam. Sed nunc quidem cohibemus calamus: instat illi copiosa seges in nova Operis Parte, quam avidi expectamus.

NOVA LITTERARIA.

AD IURISCONSULTOS, ET IURISPRUDENTIAE
*Studiosos, Programma Ioannis Riccomini Lucensis Bibliopolae, de nova editione DONELLIANORUM**Operum.*

Immortalia summi Viri IACOBI CUIACII I. C. Opera, quae Neapoli aetate nostra in lucem restituit Mutiana Typographia, tam avide arripuerunt Iurisprudentiae cultores, ut brevi tempore diffractis exemplaribus, cum quotidie magis desideraretur CUIACIUS, novam editionem instrui oportuerit, quae Venetos iam Typographos exercet. Cum vel hoc uno exemplo intelligi posset, quanto nunc in pretio habeantur optimi interpretes, praeceptoresque civilis Iuris; multique praestantes viri mihi suaderent, ut, quod alii CUIACIO, id ego CUIACII aemulo HUGONI DONELLO, officium praestarem, consilium cepi, universa huius celeberrimi Iurisconsulti Opera elegantibus typis Vincentii Iunctinii nostri instaurandi, ac recudendi, ut quorum inopia maxime laboramus, ea sibi quisque facile parare possit. Quod et literariae reipublicae gratum fore confido, et utile Iurisprudentiae, quae multis in bibliothecis tam premitur bonorum librorum penuria, quam inanum copia.

Neque in eo mihi nunc elaborandum esse puto, ut ostendam, quam praeclare de Iure civili meritis fuerit HUGO DONELLUS, quantumve utilitatis ex eius studio percipi possit. Quam enim commode praeclarissimus hic noster

Iurisconsultus universum Ius civile complexus fuerit magnifico splendidoque Opere, quod inscripsit *Commentaria Iuris Civili*; quam docte, quam exacta fide, interpretis accurati partes agat in Commentariis ad Leges singulas: quanta cum dexteritate difficillimos iuris nodos expediat; quam acutus sit, quam facilis, quam copiosus; quanta in eo gravitas, maturitasque iudicii, quanta rerum ubertas, dignitas, perspicuitas, elegantia, tam multorum testimonio compertum est, ut neminem latere posse existimem. Ecquis est, qui nesciat, quantum universus Iurisconsultorum ordo plausum dederit ARNOLDI VINNII I. C. Operibus, cum essent a Venetis Typographis longo lateque per Italiam evulgata? Atque VINNIUM exquisita doctrina, et acri iudicio virum, HUGONI DONELLO multum debere, testantur qui utriusque scriptori non perfunctoriam operam dederunt. Quo magis ergo laudantur Libri ARNOLDI VINNII, eo magis desiderabilia sunt HUGONIS DONELLI Opera, tum quia fontes ipsos adire iuvat, tum quia VINNIUS partes quasdam, DONELLUS totum civile Ius illustrandum tractandumque suscepit, ut DONELLI Opera instar propemodum bibliothecae esse possint. His et illud accedit, quod DONELLO cum paucioribus commune est. Nam cum ipse auditorem suum in ipso iurisprudentiae vestibulo excipiens in adyta iuris, et in intimos usque recessus ac penetralia perducatur: utilissimus est omnibus, qui in scholis, et academiis, quique in foro versantur, et ad ius pernosendum, respondendum, dicendumque, et ad causas agendas, et ad quaestiones difficillimas enodandas.

Igitur operam dabo, ut quamprimum elegantissimis typis *Vincensii Lunifini*, affabre in Hollandia conflatis, in lucem restituantur HUGONIS DONELLI I. C. Opera omnia, in folio. Singula cuiusque Operis Capita, quae nullis interstitiis distincta Lectorem fatigarent, in *Paragraphos* commode dispartientur. In fronte cuiusque Capituli constituentur *Summaria*, ut vocant, ex quibus primo statim obtutu perspicui possit, quid quoque loco contineatur, ut sine dispendio

tem-

temporis, sine mora, quilibet invenire possis. *Summaria*, quae Commentariis ad Leges singulas praefixit SCHEGGIUS, nec loco temere movebuntur, neque inexplorato admittentur in novam hanc et accuratam editionem, cum saepius eo minus rem exhauriant, quo magis abundant verborum copia. Donellianorum Operum agmen claudet *Index generalis*, maxima diligentia, singularique artificio compositus, ut et dignitati Operum, quibus instrumento esse debet, et Iurisconsultorum desiderio respondeat. Maiori autem Operi, cui Auctor doctissimus *Commentariorum Iuris Civilis* nomen imposuit, accedent *Notae* OSUALDI HILLIGERI, quas eruditissimus hic Iurisconsultus adiecerat DONELLO *enucleato*. Haec, quas dixi, *Notae*, in anterioribus editionibus impressae sunt in calce cuiusque Capituli. Ego vero, ut Lectoris commodo ubique inserviam, suas cuique paginae notas subiiciam, ut nostra aetate fieri consuevit. His autem locis, (qui tamen numero pauciores sunt,) ubi DONELLUM, eiusve Scholiastem novarum factionum turbines ac fluctus impulerunt in devia, *Notae* salutares apponam, quibus suus veritati locus, reiectis exturbatisque falsis opinionibus, asseretur, ne qua errandi occasio incautis relinquatur.

Neque vero is ego sum, qui nesciam, haec a me promissa impleri non posse, nisi praestantis alienius viri operam, consilium, operam, auxilium mihi adiungam. Sed omnis res in vado est. Iam enim amicorum hortatu ac precibus me voti compotem fecit Vir CL. BARTHOLOMAEUS FRANCISCUS BELLEGRINI, in Ill. Academia Pisana Antecessor, cuius humanitati, ac reipublicae iuvandae studio, ego felicem propositi inceptique mei exitum, literaria respublica Donellianorum Operum editionem, omnium, quae antehac prodierant, commodissimam, pulcherrimam, utilissimamque debet. Ego vero diligenter curabo, ut emendatissima sit.

Charactere, seu literariis typis, et charta utar eiusdem formae, speciei, et magnitudinis, qua Programma impressum est. Nam utriusque materiae specimen edendum

cenſui, ut ex eo futuri operis venuſtas et magnificentia aeſt-
 mari poſſet. Grandiori charactere DONELLI Opera, mi-
 nutiori *Natae*, quas dixi, inſeruntur. Opera ipſa in *Vo-*
lumina, ſeu *Tomos* iuſtae magnitudinis, diſpartientur. Sin-
 gula *Volumina*, ſive *Tomis*, conſtabunt *Foliis* non minus cen-
 tenis quinquagenis quinis, nec amplius ducentenis.

Propoſitum aſſequi non poſſum ſine maxima impenſa.
 Proinde iuriſprudentiae, bonarumque artium cultores ama-
 toresque rogo obteſtorque, ut in ſocietatem magnifici ope-
 ris venire velint, cuius ſocietatis haec leges erunt. Qui no-
 men propoſitae ſocietati dederint, ac primi *Tomis* pretium
 praenumeraverint vertente hoc anno MDCCLXI, ſecundi
Tomis pretium poſt expletam editionem primi *Tomis*, tertii
Tomis pretium ſimiliter poſt editionem ſecundi, et ſic deinceps,
 his DONELLI Opera valebunt triente minus, quam
 caeteris. Nam ſingulorum *Tomorum*, ſeu *Voluminum*, pre-
 tium erit tricenorum *Luliorum*, quos vulgo appellamus *Paoli*.
 Sed qui in ſocietatem venerint eo modo, quo dictum eſt, hi
 pretii nomine non amplius dabunt, quam vicenos *Lulios* in
 ſingula *Volumina*, ſeu *Tomos*. Libri vero tradentur hic Lu-
 cae, avehendi ſumptibus ac periculo ſociorum. Qui ſibi
 cavere velint, hi probatiſſimo Viro D. IOANNI BAPTI-
 STAE quondam D. Bartholomaei TALENTI, pecuniam
 praenumerent ea lege, ut ſi per me ſteterit, quo minus Li-
 bri ſuo quique tempore tradantur, pecunia reſtituatur. Vir
 ſummo officio praeditus rem fide ac periculo ſuo
 eſſe iubebit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iuniis Anno MDCCLXI.

Pars I.

PINACOTHECA PRINCIPUM AUSTRIAE, IN QUA
N. archionum, Ducum, Archiducumque Austriae utrius-
que sexus simulacra, statuae, anaglypha, caeteraque
sculpta caelata pictave monumenta tabulis aeneis incisa
referuntur et commentariis illustrantur. Opus in duas
partes tributum, quod est Monumentorum Aug. Domus Au-
striacae TOMI III. PARS POSTERIOR, continens com-
mentarium, quo tabulae aeri incisae reliquae exponuntur,
subiecto indice. Operam et studium conferentibus P. R.
P. MARQUARDO HERGOTT, Ord. S. Benedicti Prin-
cipalis Afceterii ad S. Blasium. Capitul. Reverendiss.
ac Celsiss. S. R. I. Principi San - Blasiano a secretis con-
siliis, Vices gerente, et Praeposito in Crozingen, nec
non Sacr. Caes. Reg. Maestatis Consiliario et Historio-
grapho: et M. R. P. RUSTENG HEER, eiusdem Con-
gregationis Capitulari, Bibliothecae San - Blasianae
Praefecto, et nummophylacii direttore. Per-
missu superiorum.

Friburgi Brisgoviae, typis Io: Andreae Satron, Sac. Caes.
et Reg. Apostolicae Maestatis excellorum Dicasteriorum,
Repraesentationis, Regiminis, et Camerae Provine. anter.
Austr. ut et almae Universitatis Typographi. MDCCLX.

2. Alph. 2. plag. in fol.

Hh

Memo-

Memoravimus nuper iteratum specimen, idque illustre, industriae Hergotti V. Cel. cuius iam alteram partem oculis lectorum sistimus, atque more nostro potiora quaedam quasi in compendium redigimus. Tomi itaque tertii pars posterior, quam dicimus, quinque in libros distinguitur. Primus Icones habet a Rudolpho Habsburgico usque ad Maximilianum I. Primum illius caput, Rudolphi, uxorum, liberorumque imagines complectitur. Brevibus itaque vitam huius viri, prout auctor noster exposuit, comprehendamus. Natus ille anno saeculi decimi tertii decimo octavo, patre Alberto sapiente, Landgravio Alsaciae, matre Hedwige Kyburgensi. Educatus in aula Friderici II. Imp. vere imperator esse didicit; id est, et exercitui et Germaniae bene praefesse, cuius regnum ei anno saeculi septuagesimo tertio delatum est. Mortuus deinde Gemershemii prope Spiram, nonagesimo primo saeculi anno, septuaginta tres natus. Uxores habuit duas: Annam alteram Hohenbergicam, Gertrud quoque alio nomine dicitur, quod matrimonium valde foecundum fuit. Qua mortua, Agnetem Burgundicam duxit; Elisabetha s. Isabella a nonnullis nominatur. Iam de iconibus aliqua. Prima Rudolphi statua est Tulnae ad Danubium in Austria inferiore, cum corona et paludamento regio, stantis. Argentorati secunda equestris decempedalis e saxo, cum insignibus regis et pallio. Ea vero quam Birckenius describit, non est Argentorati, videturque fucum pluribus rebus prodere. Tertia est e thecis Gustavi Heraei, priori valde similis, quamquam omnes illae imagines pro cruditate saeculi formam Rudolphi assecutae non sunt, si quid historicis credimus aliter eam describentibus, ut adeo non nisi exigua quaedam in statuis expressa sint. Alia quae pectoretenus eum exhibet, inter imagines Eugenii Principis Sabaudi est. Longa est disputatio, an barbam aluerit Rudolphus, an minus; verum nos tales res ad historiam non arbitramur pertinere. Statua quoque Rudolphi Basileae est sedentis cum insignibus imperatoris, quae tamen, ut aliae plures, ex signis quibusdam recentioris aevi esse agnoscitur.

Oeni-

Oeniponti est etiam aliqua ampla et elegans ex aere, pedum septem. Sunt vero non minus plures ibi eiusdem gentis, viginti octo, quae circa Mausoleum Maximiliani I. Imp. collocatae sunt. Describunt monasterium Franciscanorum S. Crucis, in quo Mausoleum illud est, et statuas quas diximus, plures auctores, Lambecius imprimis in Biblioth. Caesarea. Plures statuae e marmore niveo Vindobonae sunt, inter quas Rudolphi quoque est, facta a Strudelio, nobili nostri saeculi artifice, qui plurimum Imperatorum statuas sculpsit, quarum aliquae in Bibliotheca Vindobonensi sunt. Habent autem hoc vitium, quod ingenium suum, non vero habitus geniumque saeculi cuiusque, exsecutus est. Desumpta est alia e Casp. Gevartii libro, qui pompam Ferdinandi Austriaci, cum Antwerpiam introiret, descripsit. Codex manu exaratus, qui est in Bibliotheca Fuggeriana, duo schemata Rudolphi habet, quorum alterum se profitetur septuagenarium Rudolphum exprimere, verum e statua Basiliensi effictum, minusque accuratum aut genuinum est. Alia ibi imago est e fenestris templi Koenigsfeldensis in Argovia depicta, verum et ipsa recentior, ut e variis rebus apparet. Vestimenta Rudolphina in statuis vilia videntur: observatum enim hoc est in illo viro, eum genere cultus viliori delectatum esse, et in cibis et in vestibus, cuius rei variae historiolae sunt. Splendidus tamen idem, ubi splendor imperatorius desideraretur. Tulnae, ubi Rudolphi statua est, Annae quoque uxoris s. Gertrudis est imago. Cultus simplex, et marito fere omnino similis, cum velo. Basileae alia, quam Birckenius descripsit, sed minus recte, traditur; accuratorem auctor, qui ipse statuam vidit, sequenti Tomo, ut promittit, exhibebit. Dissentiant scriptores in altera Rudolphi coniuge, alii Agnetem vocant, Ottonis Burgundici filiam, alii Elisabetham; quod ita potest transigi, si dicamus eam, cum Imperatrix esset, nomen immutasse, quod minime inusitatum tunc fuit. Sunt aliae praeterea difficultates in constituenda gente, quod, ut arbitramur, leve primum est, deinde vero etiam huic generi historiarum peculiare. In libro, qui imagines ab Eugenio

Sabauda possessas exponit, integra exhibetur, sed, quod ex ornatu intelligitur, non ita antiqua est imago. Proles Rudolphi numerosa est, sed omnium imagines invenire difficile. Clementiae tamen eius filiae, Caroli Salernitani uxoris, imago a Kiliano descripta est; verum neque haec, neque fratris, Hartmanni, effigies satis certae antiquitatis est. Veniendum iam est ad inscriptiones, quae ad hunc Imperatorem pertinent. Inter quas ea maxime digna memoratu est, quamquam sit recentior, quae nobile illud Rudolphi facinus narrat, quod obviam sibi facto sacerdote ad aegrotum properante, descendit ex equo, et eum sacerdoti tradidit, donavitque etiam postea, quod negaret sibi fas esse sedere in posterum ibi, ubi dominus coeli impanatus sedisset. Verius sunt elegantes, historia ipsa monasterium vehementer redolet. Omnes vero illae inscriptiones recentiores aetate sunt. Sequitur caput secundum, quod Alberti I. regis Romanorum uxorumque et filiae imagines enarrat. Albertus ille, filius Rudolphi, quem diximus, devicto Adolpho Nassoviensi imperator factus est, vir strenuus et fortis. Offensionem apud principes Germaniae contraxit eo, quod Philippo Pulcro Galliarum regi amicus esset. Numerosam prolem cum haberet, liberisque omnibus quam optime consultum vellet, iniustus factus, aliena appetiit. Ex fratre nepos Ioannes, fidei eius ac tutelae commissus erat, cui cum adultiori non restitueret ditionem, prout debebat, affumisit Ioannes quosdam alios in societatem, patrumque interfecit prope Rhenveldam anno 1308. Uxor ei fuit Elifabetha, Meinhardi Carinthiae et Tyroliae Comitis filia, foecundi uteri mulier, nam sex mares, quinque ei puellas enixa est. Statua est Tulnae, et Alberti et uxoris, in templo, cum ornatu dueali, posita ibi, quod et pater et ipse templum illud liberaliter tractarunt. MS. Fuggerianum, de quo supra agebamus, habet eius imaginem desumptam e fenestris Campi-Regiensis templi, quod est in Argovia, sed recentius factam, ut apparet. Interfectoris Ioannis imago apud Birckenium est, truci vultu habituque; alia vero Pisis, quam

quam negat se auctor vidisse. Aerea Alberti statua Oeniponti est, habitu militari. Aiunt eum historici truculentiorum aspectu fuisse, praesertim postquam venenatam aliquando potionem hausisset; animo non ita feroci. Elisabethae uxoris icones variae extant, Tulnae una inter ceteras statuas Austriacas, picta vero in MS. Fuggeriano, quae ipsa quoque e fenestra templi Koenigsfeldensis sumta, quod nunc partim granarium factum est, partim hodie quoque extat. Dicitur enim in inscriptione adiecta, fundasse eam aedem. Nam Alberto occiso, in memoriam tristissimi eventus Elisabetha templum illud monasteriaque duo aedificavit, alterum Minoritarum, alterum S. Clarae virginum, utrumque relictum a suis, sub tempora felicissimae reformationis sacrorum. Alia quoque figura est inter iconas Eugenii, cum corona libroque quem manibus tenet, modestia ut exprimatur mulieris. Agnes, eius et Alberti filia, Andreae III. Hungariae regi nupsit. Quo mortuo, cum Albertus faveret alicui, quem nollet regnare Hungari, isti, quo studia eius suspendere, filiam Agnetem cum nepte quasi in pignus retinere. Pater autem Albertus eas facile liberavit. Imago de qua loquimur, est e fenestris Koenigsfeldensibus translata in MS. Fuggerianum. Fenestrae ipsae videntur coevae fere esse. Ipsa quoque Agnes valde liberalis in illa monasteria Koenigsfeldensia fuit, et potuit etiam; nam et agris et aliis redditibus ex Hungaria ditissima fuit, adeo eam maritus Andreas dilexerat, cuius icon et olim in templo fuit, uti et depictus in MS. est cum inscriptione. Iam satis longa sequitur apud Auctorem disputatio, quo tempore desponsata Agnes fuerit, quod omittimus. Auctor vero consilium inierat, ut colligeret reliquias fenestrarum Koenigsfeldensium, quae res quomodo ei successerit, iam videbimus; eius enim diligentiae sequentia debentur. Expressus est eques ex equo lapsus, Albertus sine dubio est, qui non statim ex vulnere obiit, verum aliquando post; est etiam ornatus viro is, qualis eius dignitatis viris tunc peculiaris fuit. Alia quoque est pictura, quae regem, inflexis genibus adorantem sistit; ut au-

stor putat, Albertum designans; similis enim priori in pluribus rebus est. Tertiam imaginem aiunt Leopoldi Gloriosi esse, quamquam hoc incertius est. Alia imago praeterea ibi est Agnetis, monialis alicuius videri posset, adeo habitus convenit, verum signa quaedam Agnetem produnt. Ita enim Clarissarum ordini deditam fuisse aiunt, ut vestitum quoque imitaretur. Monialis facta non est, quibuscum tamen consuetudinem habuit, veluti hoc edicto pontificio ei indultum est, Clementis VI. Effigies praeterea huic pertinet Leopoldi Probi, pectoretenus exhibiti, cum lorica alisque insignibus, quam auctor putat genuinae antiquitatis esse, quamquam est, quod ea super re in utramque partem disputari possit. Facie Leopoldus militari, staturaque grandi fuit. Adiectae sunt huic capiti variae inscriptiones, quas omittimus, nihil enim praecipui continent, aut quod in breviter redigi queat. Una tamen digna lectu est, quae memoriam caedis Albertinae habet, genere litterarum quod *Münchschrift*, quasi monachorum, dixeris, liberorumque quos reliquerit, cuius caedis in memoriam monasterium illud, de quo saepe verba fecimus, ab Elisabetha constitutum est. Caput sequitur tertium, quod de Rudolpho rege Bohemorum exponit. Fuit is Alberti L. filius, ob suavitatem morum mitis dictus, dux primum Austriae et Styriae. Rex postea Bohemiae factus, deiecto Rege Romanorum, Henrico, duce Carinthiae, quem Bohemi volebant. Bene imperavit, verum non diu; namque a. 1307. extinctus est. Uxores duas habuit, Blancam Philippi III. Francorum regis filiam, alteram Elisabetham, quae ei superstes fuit. Primum Rudolphi signum e *Francisco Tertio* scriptore desumptum est, cuius archetypon videtur Oesiponti inter statuas reliquas esse. Habitus est militaris. Est vero etiam Rudolphi icona e fenestris Koenigsfeldensibus in codice Fuggeriano, cum ornamentis ducalibus. Statua porro e marmore niveo in bibliotheca Viadobonensi est a Strudelio, similis illis, de quibus ante loquebamur, id est non ita accurate facta. Iam de Rudolpho quaedam auctor habet. Negat enim eum a patre

patre Alberto Bohemis obtrusum esse, habuisse enim eum sua suffragia; atque etiam potior ea in re aemulo fuerat, sed vis valuisset, nisi Caesar opem filio suo tulisset. Magni animi vir Rudolphus, si historicis credimus, corporis tenuioris, et victus vulgaris. Imagines Blancae uxoris eius sunt hae: Una desumpta ex imaginibus Eugenianis, altera apud *Tertium* illum. Iam de anno nuptiarum et prole quaedam noster, quae huc non transferimus. Altera Rudolphi uxor Elisabetha, Premislai II. Poloni filia, vidua Wenceslai IV. Bohemi, quae post huius quoque mariti obitum monialis facta, ao. 1337. obiit. Imago ex Eugenianis est. Incipit hic caput quartum, quod de Friderico Pulcro est, altero Alberti I. filio, rege Romanorum. Ille a quibusdam post mortem Henrici VII. Imperator electus est, sed victus a Ludovico Bavaro captusque, his conditionibus e duriore custodia emissus est, ut uterque deinde, et ipse et Ludovicus, pari iure imperarent. Verum paulo post mortuus est, ao. 1330. ut aiunt, quod minus bene cum eo actum erat, cum captivus attineretur. Uxor erat Elisabetha Arragonica, quae amorem erga captum maritum maxime declaravit. Extat ille, caput nimirum et pectus bene et iuveniliter depictum, in Bibliotheca Vindobonensi. Alia est talis eaque aeri incisa ab Heydeno, forma militari, sumpta e *Tertio*. Statua porro ex armamentario Schrenckii Ambrosiano, cum ornamento Caesareo, et alia apud *Tertium*. Pulcher ille et nomine et re fuit, et corpore et animo. Sponsam habuerat Elisabetham, Reinaldi Ducis Goldriae filiam, cui nuncium remisit, quod pater virginis Bavaras partes in eo bello sequeretur. Si non potius ideo, quod Fridericus eam repudiasset, pater in vindictam Ludovicum secutus est, quae auctoris nostri sententia est. Quod factum misera Elisabetha ita aegre tulit, ut se in Monasterium Greiffenthalense conferret. Sunt qui eam coniugem Friderici dicant: extat eius etiam imago, sed recentior, ut videtur. In supplementis etiam ad Gerardum de Roo, Elisabethae, sed alterius, quae sola uxor fuit, Arragonicae imago est. Alii tres ei uxores

affingunt, quod confirmari non potest. Inter inscriptiones digna notatu est pictura, quae pacem spectat inter Fridericum et Ludovicum a. 1325. initam, sed ea integro seculo videtur recentior esse. Iam vero Caput V. de Leopoldo, Gloria equitum, Henrico Placido, et Ottone Hilari, tribus aliis Alberti filiis, exponit. Leopoldus enim ob fortitudinem bellicam cognomen indeptus, hostis Ludovici Bavari acerrimus fuit, etiam tum, cum ille cum fratre in gratiam redisset. Mortuus e laboribus bellicis curisque 1326. est. In MS. Fuggeriano ex fenestris Regisfeldensibus pictus est, ornatu eo, quo ea tempestate principes fortasse usi sunt. Alia est ex Eugenianis deprompta, similis illi, quam Birckenius habet. Corpore dicunt, ut Tydea Homericum, non magnum fuisse, sed bellatorem et magni animi virum. Alia eius species a Kiliano picta est, in equo sedentis, corpore armato. Coniugis Catharinae imaginem nullam invenire auctor potuit, quam ei solam, non vero ante aliam coniugem fuisse affirmat, argumentis non contemnendis. Alius Alberti I. filius erat Henricus, ob morum comitatem Placidi nomen naetus. Militari ingenio, ut fratres; partim in Italia, partim Germania bella gessit, tandem in illo proelio prope Mühlendorffum captus, Ioanni regi Bohemiae in custodiam datus est, a quo non bene tractatus, dimissusque non ante est, quam grande pro se pretium persolvisset. Sed eum haec captivitas ita fregerat, ut lenta morte a. 1327. obiret. Uxor erat ei Elisabetha de Virnenburg, liberi vero nulli. In monasterio Koenigsfeldensi, quae fuit imago, ea in dicto MS. descripta est, ornatu, qualis talem virum deceat, caputio quod aiunt, et pallio purpureo. Extat quoque imago eius humeros usque, apud Birckenium. Vir elegantis formae, atque etiam procerae fuit. Extat enim Koenigsfeldae locus cum ossibus, utrumque quale in procero homine esse solet. Captivus vero non ultra sesqui annum fuisse videtur, signis sat evidentibus. An vero, conditionibus factis dimissus, restituerit se captivitati, quod fratres haec leges, quae duriores erant, accipere nollant, atque deinde iterum

iterum liberatus fuerit, de eo nihil certi affirmari potest. Elifabethae coniugis protome apud Ger. de Roo conspicitur. Dicebamus ante, quosdam ei duas uxores affingere. Nec minus defunt, qui aliam quoque Elifabetham Hungaricam, Andreae III. filiam, sponsam ei assignent, qua de re suavis est fabella a moniali quadam conficta, sed quae falsa ob multas rationes videtur. Qua in re valde accurate diligenterque auctor noster versatus est. Digna vero est observatio, quae apud illum legatur. Otto, propter hilaritatem Hilaris s. Iucundus dictus, et ipse Alberti filius, sed iunior, miles, ut fratres, fuit, multis egregiis facinoribus ea tempestate clarus. Obiit anno eius saeculi tricesimo nono. Icon eius est in MS. Fugg. ut ceterorum. In Monasterio quodam Styriensi, Neuberg dicunt, et Ottonis, et primae eius coniugis Elifabethae imagines nunc sunt. Decora aiunt Ottonem specie fuisse. Neubergeri praeterea vetus est pictura, quae hunc et Elifabetham Bavaricam coniugem habet, templum manibus tenentes, quod apud pictores Gothicos illos significat, aliquem templi aut monasterii conditorem esse; cum inscriptione, quae eodem fere redit. In eadem tabula altera etiam coniux, Anna Bohemica, expressa genibus flexis est, a latere vero Ottoni frater Fridericus Pulcher est, ac duo Ottonis filii, Fridericus et Leopoldus, cataphracti. Sed id duobus saeculis, et quod excurrit, recentius indicatur. Iam de vestium eius saeculi ratione auctor quaedam inserit. Donavit Otto coenobio illi calicem aureum, quatuor pondo, et crucem auream inauratam, tres pedes longam, cum sigillis quibusdam annexis, qualia etiam in parte averfa sunt. In sede praecipua, Domum Capituli vocant, Monasterii Neubergeris, asservatur tabula, varia continens, quae ad vitam Ottonis nostri pertinent. Eum sc. venia a pontifice impetrata, ut posset Elifabetham Bavaricam ducere uxorem, quae e iure canonico, consanguinitate quod eum attingeret, duci sine indulgentia papali non poterat; Ottonem itaque in testimonium grati animi monasterium struxisse, et detasse perliberatiter. Est hoc monasterium ab Anonymo Leo-

bienfi descriptum. In eadem tabula alia praeterea inscriptio est, quae mortem Ottonis narrat, quam pie ille vir defunctus sit, et sepulturam, quae facta est anno saeculi tricesimo nono. Alia quoque est ibi in monasterio tabula, quae habet aliqua ad constitutionem monasterii pertinentia. Capite sexto de Alberto II. et Iohanna Pherretana, coniuge, agitur. Dicitur ille est ob corporis vitium Contractus, debilem latinus dixeris, ob excellens ingenium Sapiens. Quarto loco inter liberos Alberti est, sed solus ceteris superstes, nam anno demum saeculi quinquagesimo octavo obiit, quos et sapientia et felicitate posteritatis superavit. Servat Carthusia Gammigen, in Austria inferiore sita, eius imaginem in fenestra quadam, cum coniuge Ioanna. Est enim imago Servatoris e cruce pendentis, sub dextro latere dux est cum filiis duobus, sub sinistra uxor cum filiabus totidem, omnes quasi preces facerent. Filii et pater armati sunt. Uxor et filiae quoque ornatae sat bene. Sed plures filios habuit, qui non expressi sunt, fortasse quoniam tunc nondum editi essent. Statuae ibidem sunt et Alberti et coniugis, ipse armatus, cum ornamentis ducalibus: Ioanna cum globulis, precatorios Pontificii appellant, et palla. Oeniponti non minus in templo eius ducis statua est, armati, cum torque aureo. Forma dicitur angusta fuisse, sed viginti fere ultimos vitae annos membris captus, ut gestari deberet. Aliam profert *Iohannes Tertius* Iohannae imaginem, sed quae superioris fere saeculi videtur, vestes enim minus respondent. Pia foemina, quae Avenione Papam visitavit, pro illorum temporum simplicitate, et in omni vita suavis et iucunda. In templo Gemnicensi tabula est, quae donaria quaedam Alberti enarrat. Caput septimum de filio Sapiens Rudolpho IV. Magnanimo, uxoreque, porro de fratre Ludolphi Friderico III. Liberali, exponit. Rudolphus quidem natus est 1339. Laudabilis princeps, quamquam silent omnes principes, nisi excellent flagitiis, collaudari, praesertim ab historiographis. Sed ille revera bonus vir, et utilis patriae fuit. Ipsi Academia Vindobonensis originem debet, constituit societates litera-

teratas, aedificavit ecclesias, Tyrolensem Comitatum sibi suisque posteris asseruit. Extinctus mature, anno sexagesimo saeculi quinto, sine liberis, cum coniux ei Catharina Caroli IV. Imp. filia fuisset. Statua eius conspicitur in templo Stephaniano, quod est Vindobonae, quam aedem fundaverat; ornatu conveniente, templum manu tenens. A sinistris uxoris Catharinae statua est. Alio in loco templi aliae eorum sunt statuae, quae non multum a prioribus differunt. Quin etiam tertius locus aliquis eiusdem templi, alias statuas habet. Hae statuae omnes ad Rudolphum videntur pertinere, ut uberius declaratur. Uxoris Rudolphi vitam cl. *Steuereus* descripsit, ut hoc obiter notemus. Erat Rudolpho soror, et ipsa Catharina nomine. Itaque in templo, quod ad Nosocomium Vindobonense pertinet, olim Ordinis St. Clarae fuit, lignae tabulae sunt ad altare, quae fratrem sororemque genibus flexis orantes designant, ipse pro more eius aetatis vestitus, soror vestibus sacris. Ad eam, quam memoravimus, aedem Stephanianam, alia praeterea effigies Rudolphi est, forma decora, quae, si e ratione colorum iudicandum est, serioris aetatis videtur. Alia icon e vitris Koenigsfeldensibus est in MS. Fuggeriano. Lincii, inter imagines Comitis de Weissenwolf, imago est Rudolphi, qualis fuerat iunior. Verum ea recentior est. Maultaschiae nobilis illius, quam aiunt ei uxorem fuisse, statua Oeniponti est. Alia statua in templo Stephaniano est, quae plerumque Friderico V. Rudolphi fratri, qui admodum iuvenis decessit, tribui solet, verum potius Friderici illius, qui ad Babenbergicos pertinet, Bellicosi est, armis et vestibus insignibus. (Ac quoniam toties inter cetera arma ab auctore *sua misericordiae* commemoratur, dicenda nobis pauca de hac re sunt. Fuit genus gladiatorum brevius, quo hostis iam deiectus posset confici, aut *κατ' ἀντιφασιν* sic dictum, aut quod tunc victus maxime victoris misericordia opus haberet.) Inscriptionem iam commemorabimus aliquam, quae hoc fere habet: Abbatissam aliquam corpus S. Fridolini, quod ultra nongentos annos iam in sarcophago suo esset, Rudolpho vi-

cenni donasse. Iam de eiusmodi deliciis plura auctor, quae nos Lutherani exigui pretii esse iudicamus, si essent etiam vera corpora sanctorum. Nam cum neque constet, an illi homines sancti fuerint, neque an haec eorum sint corpora, omnem illam superstitionem in corpora mortuorum execramur. Sedulus sane in conquirendis his rebus Rudolphus fuisse videtur, qui vere princeps, i. e. magnus vir fuit, si verum est, quod Anonymus Sali-burgensis latius narrat, eum minime clericorum tyrannidi fuisse, quae iam tum intolerabilis erat, voluisseque se dominum civium suorum solum esse. Maeste virtute! Quod quamquam auctor negat se ita habere, nos tamen id libenter accipimus, praesertim cum auctoris rationes in contrariam partem allatae non sint ita firmatae. Potest enim aliquis superstitiosus esse, et resipiscere aliquando, ut et Rudolpho et infinitis aliis accidit: potest etiam talis semper esse, neque tamen velle capiti suo a sede Romana illudi. Iam caput octavum Albertum habet III. cum trica, ut appellant; frater prioris est, ob complicatos crines ita fortasse nominatus. Lenis vir, pacisque studiosus, imprimis erga fratrem, cuius morositati saepe cesserat. Obiit 1395. Icon eius est in thecis *Heraci*, togati, globulos praecatorios tenentis, alteram manum libris quibusdam impo-nentis, mathematicis fortasse, quam artem narratur adamasse. Iam quae sint aliae de trica illa narratiunculae, auctor habet, quas huc non transferimus. Est in Bibliotheca Vindobonensi liber aliquis MS. Durandi Rationale divinorum officiorum vocant, cuius in sectione tertia, Albertus cataphra-ctus et equo infide is apparet, totus forma militari. Alia, quae caput et pectus exhibet, a Kiliani manu est, servaturque inter Eugenianas, sed variis signis non accurata esse contenditur. Mitis ut ingenio, ita quoque facie et habitu corporis dicitur fuisse, et lentus ad iram, conceptae vero, ut in talibus animis fieri solet, tenacior. Hic quoque in MS. Fuggeriano est, e fenestris illis, cum vestimentis ducalibus. Uxores fuere primum Elisabetha Caroli IV. Imp. filia, cui sine liberis defunctae successit Beata Friderici IV. Norimbergensis filia.

filia. Violanzam Galeacii Mediolanensis filiam duxisset; sed quia bonus ille vir tyrannidi papali se nollet obstrictum dare, ut aegre ei Papa faceret, prohibuit quo minus liceret Alberto eius filiam ducere. Egregium de hac re edictum papale iam nuper vidimus. Extat inscriptio in Preuenhueri Annalibus Styriae, quae haec fere habet. Fuisse nobilem gentem de *Rohr*, cuius arcem Lohenstein tormentis bellicis maximis Albertus cepit. Inscriptio Germanica est, eaque iocosa pro illo tempore, latina vero etiam elegans. Unicus Alberti III. filius erat Albertus IV. Mirabilia mundi appellabatur, quod Hierosolymas profectus, mirabilis eo pacto redditus esset ceteris. Fraude Procopii, Marchionis Moraviae, veneno periit 1404., cuius urbem Znoymam oppugnabat. E Iohanna Bavara unicum filium Albertum V. sustulit. Icon eius est inter Eugenianas. Floridae formae vir, moribus, si quid historicis credimus, non minus decoris. Caput decimum imagines Alberti Quinti, quarti filius fuit, tractat. Inter Imperatores fecundus huius nominis est. Pater cum maturius decessisset, sub tutoribus aliquandiu fuit, postea Austriam optime et felicissime rexit. Fortuna autem adeo illi favit, ut intra annum duo regna, Bohemicum et Hungaricum, quin etiam dignitas imperatoria, ad eum devenirent. Quae felicitas ut rara, ita ei non nimis diuturna fuit. Namque ao. 1439. cum adversus Turcas expeditionem faceret, alvi profluvio periit, non sine suspitione veneni dati. Uxorem sociaverat sibi Elisabetham, Sigismundi Imp. filiam, dotalia regna quae diximus habentem. Haec ei mortuo Ladisiaum, quem Posthumum appellant, peperit. Statuae eius muae sunt, sed sublestae interdum fidei. Oeniponti una insigni magnitudine, ornata Caesareo armisque, quae videtur ad faciem Friderici expressa esse. Facie militari fuit, membris valentibus. Bonus praeterea vir, et dignus longiore vita. Ibidem Elisabethae statua est, quae quo ei anno nupsit non scitur exacte, quamquam probabilis sit apud nostrum hac de re coniectura. Alia icon in thecis Heraei est. Ladislaus vero, quem Post-

humum dicebamus, e quatuor Alberti filiis solus superstes fuit. Hungari eum impubere regem fecere, et quod a tutore Friderico III. Imp. attineretur, bella quoque gessere. Perit immaturus: crimen veneni dati in Hussitas aliqui conferunt: sed nollemus hanc veneficii laudem hominibus imperitis tribui, melius haec gloria Pontificiis convenit, qui quam sciant reges *laudare et tollere*, et ante nostram aetatem, et his quoque annis clarum fecere. Effigies eius est in Pinacotheca Comitis de Weissenwolf, togati; habitu eo qui ipsi familiaris fuit. Iuvenis perfecte pulcher, si elogiis fidem habemus, secundum quae tantum non omnes principes probi et formosi insuper sunt; sed fuit sane, et ingenio bono. Caput undecimum sequitur, de Leopoldo III. filioque Wilhelmo, uxoribusque. Nam cum illa, de qua haecenus egimus, stirps, in Ladislao Posthumo defecisset, alia huic successit, quae a Leopoldo Probo, Alberti Sapientis filio minimo, originem habet. Leopoldus is natus est anno saeculi decimi tertii quinquagesimo primo. Bellator, sed non semper felix, ut qui etiam contra Helvetios bellum gerens prope Sembachum 1386. occubuit. Uxor fuit Virida Barnabovis Comitis Mediolanensis filia. Imago Leopoldi aliqua a *Dominico Custode* edita est. Verum haec exiguam fidem habet, neque enim convenit cum more saeculi in plurimis rebus. Statua vero magna Oeniponti est, armata, quae genuina videtur, et ad eam nobis *Tertius* Leopoldum videtur depinxisse, apud quem et uxor conspicitur. Utraque icon, Casp. Paduani solertia aeri incisa est. Duxerat hanc uxorem Leopoldus admodum iuvenis, annos quindecim circiter natus. Cuius de vera aetate multa auctor disputat, quae huius compendioli brevitatis non capit. Sponsa ei ante fuerat Catharina, Mainhardi Comitis Goricensis filia, sed retractata sunt omnia. Protomen vero Leopoldi Comes de Weissenwolf habet, loricatam, cum inscriptione, quae ait hunc eum esse Leopoldum, qui cum suis omnibus, a suis (id est Helvetiis, quos sibi subiectos esse putabat,) occisus sit die Cyrilli 20. 1386. Alia imago Kilianum artificem Augustanum auctorem

Florem habet, ornatu, qualis tum in usu magnatibus erat. Huius filius Wilhelmus, occiso patre, se, suos fratres, et patrimonia servanda, Alberto *tum tria* dedit, quo defuncto ipse regnavit. Sed discordia civium, qui diversis partibus favebant, eum non leviter exercuit. Bella vero nulla gessit, Austriam a praedonibus purgavit. Discordiae civium testis est cognomen, nam a sua parte Affabilis ob morum comitatem, ab altera, qui Alberto illi favebant, Ambitiosus appellatus est, quod nollet eorum pertinaciae concedere. In coniugio contrahendo non minus infelix fuit. Nam Hedwigen Polonam, Ludovici I. filiam, cum ducere vellet, designatus a patre, cuius in aula educatus erat, gener, Polonorum fraude circumscriptus, eam, quanquam sui amantem, Iageloni Lithuano cedere coactus est. Iohannam deinde Caroli Parvi Neapolitani filiam duxit, sed sterilis erat. Icon viri apud Kilianum est, eleganti ornatu, nam et ipse elegantis formae erat. Coniugis imago e Bibliotheca Baronis de Buol sumpta, eadem cum alia esse videtur, quam Ger. de Roo expressit. Nuptiarum tempus iterum incertum est; male prisca historici non magnam gloriam in his indagandis posuere. Friderico Tyrolensi cum vacua pera, ut dicitur, uxoribusque et liberis, decimum tertium caput dicatum est. Is extremus natus inter Leopoldi Probi liberos, satis potens suo tempore fuit. Sed cum Ioannem XXIII. Papam adversus Concilium Constantiense et Caesarem defenderet, proscriptus est, publicataque ditio eius. Restitutus tamen intercedente Ernesto fratre, exceptis paucis, in pristinum statum. Obiit is 1439. Uxores binae sunt, Elisabetha primum Rupertii Caesaris, Anna altera, Friderici Brunsvicensis filia. Fridericum ultra dimidiam corporis partem imago exprimit, quam Baro de Buol possidet, veste ad talos procedente, cum inscriptione, quae eum ait fastigium nobile illud inauratum Oeniponti struxisse. Fecit id, ut aboleret ignominiosum cognomen, *mit der leeren Tischen*, seque satis divitem ostenderet, postquam restitutus esset. Alia imago est in Birckenio ex ed. de Roo, cum variis eius temporis ornamentis. Statua
 aenea

aenea est Oeniponti sagata, crumenam manu tenens, quod quo spectet, diximus, praesertim cum tunc antiquus mos crumenam palam gestandi fuerit. Aliud signum, quod sumtum videtur e priore paucis mutatis, Dominicus Custos in iconibus Tyrolensibus expressit. Bonae indolis vir Fridericus fuit, formosus, ac fortis. Vitia quae habuit, ut ingenue ipse professus est, e negligetiore magistri disciplina hausit. In Tyroli est monasterium Cisterciense, Scirpinum nomine, ibi et aliae sunt statuae, quae ad familiam Austriacam pertinent, et inter eas Friderici ex ligno, inaurata, cum tunica, palmatam dicunt, et pallio. Elisabethae, prioris coniugis pariter, quale simulacrum in Birckenio ex ed. *de Roo* extat. Eiusdem foeminae ibi alia statua est, cum corona imperiali, quod Ruperti Caesaris filia erat. Antequam eam duceret, Fridericus sibi Ziliolam Francisci Carrariae filiam desponsaverat. Altera eius uxor Anna erat Brunsvicensis, et haec cum corona, nam pater rex Romanus electus aliquando fuerat. Pia foemina, praesertim si e religione, qualis tum erat, satis corrupta, iudicetur, pulchra ceteroquin mulier et decora. Ibidein aliae sunt statuae liberorum Friderici quatuor, eorum scilicet qui immature obierunt, Wolfgangi, alius deinde Wolfgangi, Sigismundi, quem mox tractabimus, filii; Friderici nepotis, Margarethae, et Hedwigis. Tertio decimo capite de Sigismundo Tyrolensi agitur, Friderici filio. Natus is est 1427. educatus a Friderico Pacifico agnato, a quo didicit litteras amare et literatos homines. Sed et vitia sua habuit. Bellorum non cupidus, cum Venetis tamen et Helvetis, illic prospera fortuna, hic non item, depugnavit. Sed brevia haec bella, reliqua vita otiosa. Mortuus 1496. haerede appellato Maximiliano I. rege Rom. Elisabetha, quae ei nupserat, Iacobi Scotiae regis filia, edito partu mortua est. Duxit itaque deinceps Alberti Saxonis filiam, Catharinam. Oeniponti in templo eius intus visitur, plenum maiestate et cultu, cum titulo Archiducis, qui ei indultus a Caesare erat. Aliae duae e Iacobo Schrenckio sunt satis comitae, cum elogio non contemnendo. Alia est in mona-

monasterio Scirpinensi armata. Iuncta est lateri uxor prior Eleonora. Pater Radegundin Caroli VII. Francogalli filiam pepigerat, quod ratum non fuit. Minus sigillum habet Dominicus Custos, armati, et cum ornamentis ducalibus. Aliud tale in Bibliotheca Buoliana asservatur, cum pallio et armis. Lincii in pinacotheca Weissenwolfiana protome est, artificiose et picta et sculpta, quae tunc artes florescere coeperunt. Catharinae species ex Heraeanis est. Quarti decimi capitis argumentum Leopoldus IV. Crassus cum uxore est. Alfatiae Sueviaeque imperavit, et Helvetis, quo patrem occisum ulcisceretur, bellum intulit, sed pacem brevi fecit. Vir staturae procerae. Uxor erat Philippi Audacis Burgundi Catharina filia. Mortuus 1411. Decimum quintum de Ernesto Ferreo, uxoribusque et filio Alberto exponit. Filius Leopoldi Probi erat: ferreus dictus est ob animi et corporis robur. Bello cum natus videretur, paci tamen studuit, quanquam interdum evitare bella non posset. Fridrico cum vacua pera, fratri, auxilium fideliter tulit, ut diximus. Cessit fato 1424. Matrimonia duo iniit, cum Margaretha primum, Bogeslai Pomerani, cum Cimburgi deinceps, Ziemoviti Masloviae ducis, filia. Magnifica statua est in templo Oenipontano, nam et ipse magnificus fuit ita, ut etiam aliquando in Sigismundi Imp. offensam incurreret, quanquam brevem. Iuvenilem eius formam Dominicus Custos habet. Duae quoque sunt imagines, quae dimidium fere exhibent, protomas appellant, altera Lincii inter iconas Weissenwolfii, altera a Kiliano expressa, quacum convenit ea, quam Baro de Buol possidet. Coniunxit Ernestus cum fortitudine bellica studia litterarum; facies subnigra, oculi scintillantes, habitus virilis. Aiunt eum Hierosolymas profectum esse, quod verum non est. Margaritae primae uxoris imago inter Heraeanas est, quanquam dubitetur an non alterius foeminae sit. Alterius coniugis, quae et ipsa Margaritha appellatur, statua aerea in templo Oenipontano est. Aiunt eam fortem et animo et corpore fuisse, ita ut marito nihil cederet, clavosque ferreos sola manu in parietem

tem adigeret. Pia quoque femina, e ratione illorum temporum. Filius Ernesti Ferrei Albertus fuit. Maiorem fratrem habebat, qui aegre ferens sibi et hanc, et aliam Alberti I. agnati, haereditatem sic eripi, bella cum fratre non sine gravi patriae damno gessit, quibus tandem finem mors Alberti anno 1463. fecit. Prodigus Albertus ob magnificentiam dictus est. Mechtildis, Ludovici Comitis Palatini filia, ei nupsit. Statua e marmore niveo opera Strudellii Vindobonae est, verum artifex ingenium suum secutus esse existimatur. Alia armati effigies a Kiliano prodita est. Optimus ille princeps, sed fervidus, et magnarum rerum appetens. Protome eius cum pallio e muribus Ponticis inter Heraeana est. Inscriptiones sunt duae, Neapoli Austriae alia, alia Friburgi Brisgoiae, quas omittimus, nihil enim praecipui continent. Iam ad imperatoriam stirpem series provolvitur, quae in Friderico Placido eiusque coniuge et liberis de novo incipit. Vitas horum virorum auctor non apponit, cum in Nummotheca, i. e. prioribus huius operis Tomis, satis iam hanc rem exhauferit. Senis, urbe Hetruriae in aede Cathedrali, insignes sunt tabulae, a Raphaele Urbinate pictae, quibus Aeneae Sylvii i. e. Papae Pii II. vita et res gestae exprimentur. Montefalconius Swertiusque eas sistunt. Nostrum ad institutum quinta, nam decem sunt, potissimum pertinet, quam auctor exprimi a nobili artifice accurate procuravit. Sistit illa aliquem congressum inter Pium, Fridericum, et alios summos viros factum, cum Sylvius Caesari sponsam Eleonoram, Lusitaniae regis Eduardi filiam, adduceret. Pulcer ipse, pulchra sponsa, si describenti Aeneae fidimus. Positae in memoriam eius rei sunt columnae a Senensibus, in quibus illustrandis late noster Scriptor versatur. Protomae sunt tres, duae in arce Willegg, tertia e Weissenwolfanis. Elegans et genuina ut videtur effigies est in aede Stephani Vindobonae, quae etiam convenit cum habitu corporis, quem valde elegantem Sylvius ac Arembekius describunt. Moderati animi vir Fridericus, nisi quod sumtuosior visus est. Insignis statua cum ornamen-

amentis imperatoris Oeniponti est, a Tertio aeri incisa. Alia minor, nivea, Strudeli opus, in aula Vindobonae visitur, laureati, cum insignibus Ordinis Georgii, cuius auctor creditur. Aliam Custos inter Tyrolensium principum monumenta habet, laureatam, vestimento et cultu imperatorio. Protomas, aliam Weissenwolfius possidet, alteram ad Tyrolensem statuam Kilianus effinxit. Eleonorae uxoris effigies apud Tertium invenitur, feminae ornatissimae et corporis et animi dotibus. Filia erat Cunegundis: Alberto Comite Palatino marito defuncto, Monasterio Francisci se abdidit, mortua ibi 1520. Oeniponti eius statua aenea conspicitur, forma modesta et pia. Cunegundis ob praestantiam suam a Matthia Ungarorum rege petita est, qui cum repulsam tulisset, Albertus IV. Bavarus alia ratione rem aggressus est. Nam cum infensorem sibi Caesarem ob ereptam Ratisbonam sciret, Sigismundum Archiducem, apud quem puella educabatur, adit, ostenditque se magnam pecuniae vim daturum, si sibi iungatur. Caesar enim ipse aberat, implicatus bello Veneto. Itaque incio Caesare nuptiae factae sunt. Qui cum eam rem rescisset, non multum abfuit quin bellum Alberto inferret, praecipue quod Tyrolis in dotem data esset. Addunt etiam hoc nonnulli. Habuisse imperatorem in animo, filiam suam Turcarum imperatori elocare, Mahometi, qui non alienus a Christiana religione putabatur, quo ille facilius Christianus fieret; atque iratum esse vehementer, cum consilia sua perdita cognosceret. Verum haec non satis certa sunt, contrarium potius habent diplomata, quae omnia iussu et auctoritate Caesaris facta esse aiunt. Ita quoque de Tyroli in dotem data nihil habent, sed tantum de regione AreMBERGENSI; bellum insuper Venetum serius fuit. Famam tamen, quae tunc fuerit, fortasse ne invito quidem Caesare sparsa, videntur fideliter illi scriptores tradidisse. Inscriptiones vero extant complures cum symbolo FRIDERICI A. E. I. O. V. Sed eae omnes nihil fere habent, quo historia illustrari queat.

Nos vero hic subsistimus, non quod non multa adhuc annotanda essent, ea enim est libri huius ubertas, ut paucis pagellis excerpti non queat, sed quod reliqua in aliam Commentariorum nostrorum partem reicienda putamus. Sufficiunt, ut putamus, haec ad commendationem Hergotti, qui Livio aut Polybio alicui Austriaco largam materiam, in qua versari possit, suppeditavit. Eius nos laudabilem operam, quam orbi litterato praestitit, grati agnoscimus, et merito commendamus. Praecipue icones, quae sunt quamplurimae, omnes elegantes sunt, et quibus oculus gnarus harum rerum magnopere delectari possit.

MICHAELIS CHRISTOPHORI HANOVII, PHILOS. Professoris in Athenaeo Gedanensi, Disquisitiones argumenti potissimum metaphysici, propositae prius seorsum, iunctim nunc prodeuntes.

Gedani 1750. typis et impensis Th. Io. Schreiberi, 3. Alph. 2. plagg. in 4to, cum 2. tabb. aeneis.

Viri Clarissimi et Celeberrimi Disquisitiones, secundo alibi rumore exceptas, hic nondum laudare potuimus, copia obruti; donec novo tandem ornatu restitutas candidis meliorum litterarum aestimatoribus eo acceptiores prodire accipimus, quia famae publicae hoc tutius credetur, quo minus corruptionis in consentiente eius praekonio a peritis rerum deprehenditur. Prodierant anno saeculi L. et avide direptae, undecim post annos iterata editione exhibentur. Quia benignis iam ubique iudiciis exceptae sunt, nunc eo pauciora ad earum commendationem suffecerint, et ipsa argumentorum praestantia salubris doctrinae cupidos, sola titulorum praescriptione indicata, sollicitaverit. Prima de *criteriis existentiae*, notas certas et ipso vocabulo clariores suppeditat, quibus animadversis deprehendas, quid intersit inter ea, quae re ipsa, et quae cogitatione, existunt. Nec erit, quod opinemur, ut acumen iuxta atque iudicii acris subtilitatem aequi et idonei arbitri desiderent, licet viri eruditione

ditione insignes publice dubitarint, possitne omnino fieri, ut aliquis hoc praestet, quod hic insigni evidentia et luculentis exemplis demonstrari videmus. Altera nova inventionis gloria nobilitata usque adeo, ut exactissimos rei nummariae scrutatores ad certamen quoddam diligentiae passim provocaverit, et, utpote in re inexpectata, varias hominum eruditissimorum coniecturas, lectu iucundissimas, elicerit, SAMUELEM nobis, regem PANNONIAE, hoc est, stilo istius aevi, terrarum intra Danubium et Savum Bulgaricae certe ditiois ab A. C. DCCCXXVII. ad Samuelem hunc usque (v. ANNALES REG. FRANC. NUENAR. ad h. a.) appellatione veterum Romanorum propria usitate sic dictarum, ex egregio numismate exhibet. Non ignoramus, sed hoc ipso tempore ad examen vocavimus SCHWARZII commentationem ea ipsa de re, qua ut obloqui Stiltlingio potissimum instituit, Scriptori certe neque ab adparatu, neque a lima rudi, ita et Hanovii praeclaras observationes brevibus et crypticis effatis delere voluit; neque ipse tamen fatis prodit, quid per ea tempora, de quibus agitur, Pannoniae nomine venerit, et a quo initio ducenda sit Hungarorum, seu potius Turcorum CONSTANTINI PORPHYROGENNETAE, veteris Pannoniae Romanorum inter Istrum Savumque possessio. Rationem vero huius pronuntiationi luculente in epistola ad collegam nobis coniunctissimum, horum opusculorum editorem, reddituri, lectores hic diutius haud morabimur. Sequitur *exsistentia Dei ex possibili indole evicta*. Veritas aeterna, fundamentum totius disputationis, spondet, nos ad sensum sine ratione minime praebuisse, et elegantia in differendo, ne a nobis alii dissentiant, efficiet. *Aeternitas genuinae successionis expertis*, pudorem exprimere theologis et philosophis poterit, qui interdum parum confisi sunt, quam indecora de Deo effutiant, et quam inepta fulcimenta iis conquirant, quae ex ipsa definitione consistere nequeunt. *Notio ignis Graeci*, dici non potest quanta nos voluptate perfuderit. Singularia quaedam, et animadversione haud prorsus indigna meditatus est, et Archi-

chimedis in exurendis Carthagenensium navibus inventa, praeter omnium opiniones consideravit CHRISTIANUS CRUSIUS, V. doct. Collega noster coniunctissimus, Petropoli tunc, nunc Vitebergae Prof. P. ord. (in oratione Commentario de originibus pecuniae a pecore, Petropoli A. MDCCXLVIII. edito, praemissa p. 16.) Adhiberi huc poterunt insuper FREINSEMI, (ad CURTHI l. IV. c. III. §. 2.) observata, IO. MALALAE etiam tradita, (in Hist. Chron. edit. Oxon. An. MDCXCI. Part. II. p. 119.) qui merum ex aliis auctoribus centonem, in antiquioribus praeter ordinem temporum confarcatum saepius, confuit. Sed in propioribus suae aetati multa eximia servavit, ob amissos scriptores nusquam alibi reperiunda. Habet etiam BANGERTUS (ad ARNOLDI l. III. c. XXXVII. pag. ex errore typhotetae 358. quae debuerat numerari 378., seu Aaa 4ta postrema) quae legisse haud poeniteat. Ex his, quantum quidem colligere nobis datur, diversi plane generis artificia, una sub adpellatione comprehensa sunt, eundem vel similem ob effectum. Dolemus vero maxime, nobis ad manum in praesens non esse Mathematicos veteres e typographia regia Parisiis splendidissime editos, ubi in IULII AFRICANI fragmentis *περὶ τῶν κηρῶν*, ipsam compositionem huius ignis nos olim legisse bene recordamur, et ex illo loco in suspicionem adducti sumus, *phosphori*, quem vocamus, paraturam veteribus fuisse iam notam, ex parte saltem. Quod, ut statuamus, induci fuimus expensis iis, quae BARTHIVS (in Adversariorum, nondum publicatorum, l. CXLVII. c. X. in voluminibus a RICHTERO, V. Ill. Confil. Aul. Reg. et Pr. Elect. Heredis Cellisii. a thesauris antiquariis, quamdiu vixit, redemptis, quae perlegimus,) congestit; ubi etiam lingua Langobardorum hodierna conceptam confectionem ignis huius Graeci, magni et inauditi secreti instar e codice nondum vulgati ulus profert. Meminimus autem nitri mentionem, sub adpellatione non protrita, hunc in modum opinandi nobis occasionem dedisse; quum praesertim reliqua coniecturae mire blandirentur, si quis scientiae rerum naturalium haud omnino expertus fuerit.

Inf.

Infinitas soli Deo propria praeclare evincitur, discussis veterum et recentium sapientum opinionibus, et indicatis nonnullis scopulis, ad quos adhaerescunt multi, dum ignorant discrimen naturarum in rebus corporeis et incorporeis, compositisque atque simplicibus. Commentatio, quae inscribitur officia caritatis inimicorum, supplet ea, quae in dissertatione de amore inimicorum rationali tantisper dilata in aliam occasionem fuerant. Habet vero et falis plurimum, et luminis, ut praeclara praecepta non minus, quam illustria exempla, lectores erudiant, optandumque sit, ad hoc instar plura, quae fere negliguntur, in morum doctrina restituerentur. Medii aevi aliquot numi argentei recensiti, praeclarum antiquariae doctrinae adiumentum praestant. Reperti erant A. Saec. huius XI. prope Gedanum, in urnis sub terra. In primo, qui caput corona ornatum ab una parte, et ab altera crucem orbiculo inclusam, globulis interpositis inter divaricationes, exhibet, epigraphen anticae Hanovius V. Cl. legit: ENIRIC, et ex elementis distortis REX, aut: IMP. si sigla statuatur. Putat etiam ad Henricum I., quem Aucupem vocant, referendum. Quod si daretur, certe litterae, pone caput expressae, legi non possent IMP. Nam Henricus I. nunquam eo nomine usus est, et nullo antiquo in monumento id gerit; imo inaugurationem sollemnem, quam vocant unctionem, ipse recusavit, ut plenissime ostendit SERRARIUS Rer. Mog. l. IV. in Herigero pag. ed. Mog. 674. Diceret forte Henrici animo id sedisse, timeo Danaos et dona ferentes, necdum abolita perfidiae Hattonis memoria, qui Albertum Babebergensem iure iurando deceptum prodiderat, nec alias artes erga Henricum meditatus id effecerat, ut, quae Conradus I. ipsi in Saxonia et Thuringia, veluti regio beneficio, contulerat, Henricus adhuc dux, compertis insidiis, suo iuri adserta occupaverit. Rem ipsam, licet fabulis nonnullis rudis aevi mixtam, satis Scriptorum us temporibus locisque proximorum auctoritas firmat. Inde causa idonea adparet, si ne a successore quidem Herigero religionis obtentu obligari voluit, ne forte merces incommodior,

abla-

ablatorum restitutio, eo nomine reposceretur. Sed ut ad nummum redeamus, in eo nullius Germaniae regis vel imperatoris caput videre nobis videtur, barbae certe argumento. Quamdiu vero ipsius nummi disiectas litterulas intentius contemplandi facultas non detur, frustra coniecturis indulgeremus, legendumne sit: ERIC., et transversa inde scriptura agnomen, aut titulus; an vero: ENRIC. III. R. et in postica: ANGLO ? Nam pustulas saepe metalli, aerugine exesis proximis, summas difficultates eruditae etiam oculis obicere, abunde constat. Admonemus vero haec, ne quid solertiae Hanovianae detrahere aliquis nos voluisse opinetur. Namque is causam, quae excusationi apud quemlibet aequum sufficiat, satis ingenue praemisit, ubi narravit, ab aerugine nigra fuisse liberatos. Periti vero norunt, quantum inde notarum exesarum vestigiis depereat, si aes in splendorem detur. Praeterea, quam parum integre legi inscriptiones possint, variae dubitationes ostendunt, ut etiam in N. 9. chalcographi manus a lectione Hanovii discrepet. Alter nummus vultum regis coronati praefert cum epigrapha: HEINRIC. et in contraria parte templum, cui circumscriptas litteras Auctor legendas putat: AVG V STA CIV. i. e. *Augusta Civitas*. Quod vero rursus ad Henricum I. referre conatur, valde dubitamus, cuius numismata necdum quisquam proba proferre potuit. Nam GOLTZII nullam fidem esse, omnes idonei arbitri explorato sciunt. Tertius in prima parte duo capita adversa exhibet, Hanovio coronata visa; sed nostra opinione, nisi figura aere cusa fallit, duos sanctos cum solitis stephanis designant. Ex litteris detritissimis Hanovius exsculpsit, sed mera divinatione: H RICVS IMP. Nos Archiepiscopus potius, sanctis adscriptos, deprehendere nobis videtur. In altera facie clare legitur: SC A COLO AG. quod sine dubitatione erit: *Sancta Colonia Agrippina*. Si ad manum in praesentia haberemus SCHOLZII, V. Cl., commentationem, cui index *Colonia sancta numis*
illu.

illustrata, forte prioris partis imagines certius noscere liceret. Qui N. 17. in tabula comparet, caput coronatum habet, inscriptumque: HENRICVS REX. A tergo autem, quos pro cippis, seu postibus, liliis ornatis, vir clarissimus habet, cruces potius rudius formatae videntur, neque inscriptio legi potest, ut ille putat: AGRIPPINAE TIGNA *Ecclesiae Nova*. Sed clarissime exprimitur nomen Argentinae hoc modo, in formam crucis ordinata, quod frequentissimum, scriptura:

A		
R		
T	G	NA
E		
N		

Idem monendum de eo, qui N. 16. praecedit in tabula; nam in prima parte caput imperatoris cum satis integra epigrapha ostendit: HENRICVS IMP. V. nec superflites notae elementorum S E N . indicare *seniorem* possunt, titulo nusquam obvio; sed sunt reliquiae verborum: SEMP. AVG., ut ipsum spatium reliquum arguit. Pulcherrimus, et venerandae antiquitatis nummus est in tab. N. 4. Signatus cruce, cum tribus globulis per angulos, epigraphen gerit: HEIMRICVS DVX. Si nummum contempleremur, haberemus dicere, an non potius, quod interdum in antiquioribus monumentis legitur, praeferat: HENNRICVS, vel: HENRICVS. In postica cernitur templi species, forma vetusta, et a Francicis structuris non aliena, in cuius medio descripsit chalcographus: ECHO, quod negotium Hanovio V. Cl. facessivit: legit tamen aut *Ecclesia CHolonienfis*, aut *Emeranni CHorus*, vel *Collegium*. Sed nihil his opus. Nobis liquet esse debere: EC NO. Hoc vero erit: *Ecclesia Nova*. Circumscribitur vero per orbem: REGINA CIVITAS O I. Urbis nomen *Reginae* antiquitatem arguit; quia paullo post Ottones obtinuit adpellatio *Reginaspurg*; olim quidem non profus inaudita, sed rarior, ut palatium, non urbem, notasse videatur, donec et huic indita. Quare non dubitamus Henrico Rixoso, vel Pio, hunc nummum vindicare. Is enim, ut optimis ex monumentis tradit ADDELZREITER *Annal. Boi. P. I. l. XIV. S. XXVII.* cum S. Voligango deli-

berans, ut mali mores religiosarum femellarum corrigi debeant, accepto responso, quia monasteria sub potestate regum sint, id ab episcopis praestari non posse, d. Pauli monasterium eo consilio erexit Ratisponae, ut ipse et episcopus ius istud tuendi et regendi haberent. En ergo, filio certe istorum temporum, ecclesiam novam, auspiciis ducis conditam, et monetam eo nomine usam, A. C. 10000LXVII. Nam istud O.L. vix aliter interpretandum fuerit, quam Anno I. conditae novae ecclesiae, i. e. monasterii. Non invidemus, si quis certiora proferat. Quem inde considerat, Ottonis M., numum, qui numero tabulae est 5., nihil plane difficultatis habet, et comparandus solum erit cum observationibus SCHOLZIANIS. De eo, qui numero tab. est 6., idem dicendum. Nam quod in illo rex, in hoc imperator Otto vocatur, solum aetatis discrimen facit. Bene statuit Hanovius, ad Ottonem M. utrumque referendum. Secius res successit sollertissimo antiquitatis scrutatori in eo, quem tabula N. 12. exhibet. Nihil hic Alamanniae, nihil Sanctae Ecclesiae Anhaltinae deprehendi potest. Nos quia alia archetypa ipsi tractavimus, cum fiducia pronuntiare possumus. In primore facie crux habet nomen ODDO, per singulas litteras angulis inscriptum. Margo, licet nunc exesus, habuit: PAPIA ✚ REX ✚. Altera pars, non aedem, sed castellum exprimit, et obsidionem Ticini et liberationem Adelhaidis designat; unde etiam circumscriptum: ATELHAIT. sic enim prorsus legendum. Et quid evidentius? Qui in tab. N. 13. sistitur, sine haesitatione sc̄ agnoscendus, ut cruci, globulis per quatuor angulos interstitinae, in margine circumpositae legantur litterae: ODDO ✚ REX, a tergo vero legatur: THROTI ✚ MANNIA. Nam cruces, saepius ex more aevi interpositae, nihil aliud significant quam religionis Christianae professionem. Quod auctor eruditissimus § 25. adfert de nummo non delineato, qui similimus sit illi in Tab. N. 4. nos non morabitur; quia eadem huc repe-

repetenda sunt, quae de isto attulimus, et in medio templi pro: E L H., haud dubie legendum adparebit, si curatius inspicietur: E L N., quod rursus nihil aliud, quam: *Ecclesia Nova*. Quae sequuntur de nummis, quorum figura aere non expressa est, sine accuratis iconibus disciptari nullo modo possunt. Saepe unicus apex multum oberrantes in viam reducit, ut usu callentes experiundo quotidie discunt. Qui in tabula sequuntur N. 14. et 15. negligentius, quam par erat, a chalcographo tractati, nobis tamen nihil obscuritatis obiiciunt. Prior ille habet vultum Conradi Salici, inscriptum, si oculus usu ipso eruditior inspiciet: CHVONRADVS IMP. †. Alter id ipsum multo clarius. In prioris postica quatuor marginalibus hermiecyclis, ad designandas portiones quadruplicis regni, in-

terfribitur crucis in formam: $\begin{array}{|c|} \hline \text{V} \\ \hline \text{D} \text{ I} \text{ V} \\ \hline \text{R} \\ \hline \text{O} \\ \hline \end{array}$ hoc vero est *Vi-*

rodunum. In altero idem conspicitur, parva plane mutatione, ut scriptura plenius aliquid contineat, rursus isto cruci-

formi, (sit venia verbo,) compendio: $\begin{array}{|c|} \hline \text{V} \\ \hline \text{D} \text{ I} \text{ V} \\ \hline \text{R} \\ \hline \text{C} \\ \hline \end{array}$ S, quod

nihil aliud, quam: *Christianae Belgicae Civitas Virdunum*. Pretiosissima haec sunt vetustatis reliquiae, quia ingens historiae lumen adferunt. Vulgus historicorum supine in hunc diem fabulatoribus credit, aut nihil ultra protritas chartas inquisivit, ut Conradum Salicum iura imperii in Lotharingiae regnum neglexisse statueret. Statuerunt enim, ducis Friderici et Episcoporum, nominatimque Virodunensis, coniuratione, qua in foedus contra Conradum II. coierant, effectum fuisse, ut alia in ditionem Roberti, regis Galliae, armis Lotharingiam repetentis, concesserint; alia ab

imperio avulsa, episcopis praesertim relinquenda fuerint; quorum iactura imperator reconciliationem redemerit, et quae neque post oppressum Ottonem, Campaniae Comitem, recuperata, neque ex illo tempore portioni Mosellanicae, mortuo Friderico, in Gothelonem translatae, restituta sint. Exornant haec vetustis documentis, in quibus possessores terrarum Lotharingicarum postea clientes Galliae prodantur: parum profecto memores; multos regionum in media Gallia dominos, iisdem et secutis temporibus obsequio imperii fuisse obstrictos, idque in publicis instrumentis professos, prouti hereditate bona quaedam intra illud adepti erant. Sed quid tandem tractui Lotharingiae Mosellanicae detrahi potuisse sub Conrado hoc statuemus, si Viroduni agnitam eius maiestatem nummi prodant? Nam tota haec metropoli subiecta regio, extremus Lotharingiae terminus, undique Gallicis inclusa limitibus continebatur. Haec quandiu Germanici iuris, seu terra imperii, indignante quantum libuerit FEBURIO, et quodam audaciore ANONYMO, fuisse comperietur, non erit, ut temporibus Conradi amissas Lotharingiae portiones suspicemur. Et ne de isto Ottone Campanensi, tanquam eximio iurium Galliae vindice, diutius glorientur, testimonium antiqui facti scriptoris, fidei praeclearae, et ob viciniam notitiis instructissimi, IOANNIS A BAYONO, quem utinam integrum dedisset, qui excerptum solum putavit, HUMB. BEL-HOMME in Hist. Mediani, ex p. 239. proferemus: *Otto etiam Comes, scribit, Franciae, filius Eriberti fratris, Stephani, adversus Lotharingos procinctum movens, Leucham urbem in vigilia omnium Sanctorum ac deinceps per totam hebdomadam obsedit anno millesimo — — (supple XXXVI.) Quia enim illud oppidum, IN TRIUM FINIBUS REGNORUM, (intellige Gallicum, Lotharingicum, et Burgundicum,) QUAS COMMARCHIAS VOCANT, POSITUM, argenti pondera, quae marchae Francicae vocantur, Francigenis solvebat, pro vitiatu metalli reditus sumta occasione.*

prae-

praedictus Princeps non solum hanc urbem, sed et multa Lothariensium loca devastabat. Miro accidit casu autem, quod DUM AB HAC OBSIDIONE ABSCEDERET, eius muri septentrionem versus corruerunt. Qui licet post, et tertio, advenerit, DEI NUTU CIVITATEM IPSAM, MULTA HOSTILITER AGENDO, ET LOCA SANCTORUM, MAXIME S. APRI, VIOLANDO, CAPERE NON POTUIT. Post nonnulla interiecta vero, ubi narravit, quam nihil successerit huic Ottoni, inauspicato Lotharingiae recuperatori, an tentatori? utque ipse in pugna caesus sit, Theobaldo filio aegre manibus victorum elapso, subiicit perquam notabiliter: *HAEC ENIM PUGNA OMNES HACTENUS MEROVINGORUM PROCERES FINIBUS SUIS CONTENTOS ESSE DOCUIT: NEC EORUM QUISQUAM, PRAETER GOFFRIDUM, ET ALIQUOS QUI NOCTIUM FURTIS INSIDIATI SUNT, LOTHARINGOS BELLO APPETERE AUSUS FUIT.* Ubi ergo istae vindiciae iuris Gallici, ab Ottone datae? Et ut graviolem adhuc auctorem producamus, BALDERICUS, ob raritatem libri paucis notus, paucioribus lectus, a paucissimis, quanti mereretur, aestimatus, qui temporibus iisdem, quibus haec acciderunt, vixit, ut docet editor COLVENERIUS, Chron. Camerac. l. III. c. L. p. 335. ita rem de Episcopis refert: *Tandem collecti Principes Saxonum apud Magunciam praesecerunt sibi in regem Conradum. Quorum ordinationi Dux Gothilo, (inferiorem hic Lotharingiam obtinebat, postea etiam imperatori reconciliatus Friderici in Mosellanica successor,) Princeps videlicet Lothariensium, contraire volens, Episcoposque Coloniae, Noviomagi, VIRDUNI, Traiecti, Leodii, allocutus, sacramentum a singulis accepit, non nisi eius consensu manus se ei daturus, neque ad eum ituros. Hoc idem dux Theodoricus, Comesque Heynocensium Raginerus, cum sibi complicitibus sacramento firmaverunt. QUOD EPISCOPE PRIMI INFREGERUNT; QUI SE PRIMOS*

DEDERUNT (Conrado Salico) **CANTICUMQUE POPULI MALUM FACTI SUNT.** Narrat inde Episcopi sui Gerardi sapientiam, qui rebellionem coniuratis dissuadens, occulta legatione Imperatori fidem obstrinxerit, interea tamen *Regem Francorum placare muneribus studens, ne sibi primitus usurpationem* (en fundamenta iuris Gallici) *inferret, quam toto (L. toti) regno (Lotharingiae) facere ad consilium habuit;* donec intra annum unum et dimidium rem eo adduxit, ut reconciliati defectores Aquisgrani Imperatori cum ipso se dederent. Dicit non potest, quantum lucis historiae haec **BALDERICI** narratio adferat; in quibus non postremum fuerit illud, Theodoricum adhuc, quum Conradus imperio potiretur, ducatus praefuisse Mosellanico, eumque per prolepsin saltem historicam Friderico, successori eius, iam tunc a **VIPPONE** attribui, quod apud mediæ aevi scriptores, interdum ex adfectione, saepius ex ignorantia, est frequentissimum. Sed nobis hic maxime serviant pronae Episcoporum ad obsequium cervices, ne quis porro eo quaedam extorsisse imperio suprema potestate obtinenda, somniet. Sed redeamus ad Hanovii observata. Conspicitur in una parte caput, corona, sicuti quidem chalcographus expressit, tectum. Nobis liquet mitram gemmatam, qualem in aliis exemplis S. Mauritii gerit, fuisse. Circumscribitur: **MVRIC . . .** Nisi et hic detrita parte litterae **M.** supererunt vestigia: . . . **I AVRIC . . .** h. e. Sanctus Mauricius. Posterior pars civitatis turratae, imposita cruce, simulacrum ostendit, cum epigraphe: **MAGDEBURG.** i. e. Magdeburg. Qui sequitur, in medio vacuum circulum ostendit, in quo tamen ab aerugine exesam S. Mauritii imaginem fuisse, qualis exstat in alio nummo persimili, quem describit **LEUCKFELDIUS** *Antiq. Nummar. Magdeburg. §. 32. Tab. II. n. 34.*, dubitare non licet. Et ipsa vera inscriptio sic ex eodem Leuckfeldiano restituenda est: **CS** (fuit enim: **SCS**, h. e. (Sanctus) **MAVRITIVS**. Postica convenit plane cum superiore,

riore, nisi quod crux supra civitatis simulacrum periit detritu, an aerugine? Sequuntur duo nummi Anglofaxonici, cum capite Aedelredi regis, quorum inscriptio sic est legenda: **ÆDELRED REX ANGLOR.** hoc est, Anglorum. Inscriptiones posticarum hic extricare non possumus, quia caremus nunc libris FOUNTAINII, SPEELMANNI, RAPINI, et aliorum, in quibus comparando estypa certiora quisque reperiet. Nos contemplando tabulam apud LEHMANNUM *de navis Danicis* p. 26. id deprehendimus, loca officinarum signari, unum interdum, saepius duo. Quod vero in medio plerumque sic existat: M—O. est sigla, quae monetam notat. Ceterum Lehmanni argutiis, qui miras sententias marginibus adscriptas comminiscitur, forte prudentiores parum delectabuntur. Superest ille, quem n. 9. in tabula expressum, auctor, ob inscriptionem vetustatis iniuria truncatum, ad Anglo Saxonicos etiam referre instituit. Nos autem facies admonet, Ottonem hic Magnum comparere, clypeatum, et sceptrum ferentem, qualis frequenter occurrit. Nec epigraphe aliter legenda, quam: **ODDO REX GERM.** Postica crucem habet, insertis per angulos liliis. Inscriptio forte: **ADELHAID REGINA.** Non erit fraudi Hanovianae gloriae, quod acutissimis cogitatis, et multis eruditae meditationibus, exactius eruere verum, atque certum, non contigerit, quum ipse adspectus, et causae iam antea memoratae, quemvis admoneant, quam corrupta vetustate, aerugine, et male consultae repurgatione, haec monumenta ipsi oblata sint. In dissertatione, quae *explanata definitionum foecunditas* inscribitur, virtutes plenae et commodae definitionis egregio iudicio ostenduntur, ut tractationis elegantia tituli felicitatem aequet. *Dilucidatae vires rerum in genere* sequuntur; ubi subtilitas et evidentia certant cum dignitate argumenti. Quae inscriptionem habet *limites et demonstratio principii repugnantiae*, magnae accuratioris est, et fluctuationi eorum opponitur, qui essentiam rerum immutabilem igno-

ignorant. In *Prometheo Scytharum philosopho* auctor fabulas historiae adcommodare, BOCHARTI, HUETII, BANIERII, aliorumque exemplo instituit. Scythiae ipsum vindicat; multarum artium, vitae utilium, inventionem, grammaticae praesertim et philosophiae, illi attribui ostendit, putatque postremis Iosephi patriarchae temporibus, e posteris Iapheti regnum et sedem in Scythia sortitum, homines ad cultum vitae virtutesque et sapientiam erudisse. Multos per hanc occasionem antiquitatis recessus scrutatus sagaciter e suis involucris, iucundas et utiles notitias explicat. *Indoles genuina prope verorum* docte et acute expensa, prudentiam in docendo instruit, ne omnia nimis morosi reiiciant, quae nondum ex omni parte ad exactissimas veritatis rationes perducta sunt, sed instituto interea certo solum respectu, qui non fallat, serviant. *Divisio civilis Prussiae Polonicae*, et iuncta *emendatio geodæsia eius*, praeclara historiae et geographiae praesidia adferunt, et observationes lectissimas continent. *Examen somnambulorum psychologium*, exemplis mirificis et raris, observatis curiosis, et inquisitionibus in naturam actionum animi et corporis doctissimis, absolvitur. Neque elaborata minus aut pulcra, occurrunt in sequentibus: *de materia proprie dicta, in enucleata quadamtenus rerum simplicitate*, in *qualitate rerum quadamtenus excussa*, *de vicario sensuum usu*, in quibus omnibus naturae interpretem felicissimum Scriptor agit. *Analeceta de Orpheo philosopho*, ex eruditione, litteratura elegantiore, et antiquitate philosophica, eximia quaevis magna ubertate proferunt. *Excussio quantitatis generatim spectatae*, quam profunda meditatione, tam pulcra explicatione commendatur. *Fata regni Lithuani* sic ex fide diplomatum et historiae recensentur, ut multorum errores arguantur, et Mendovii praesertim, primi regis, res in bono lumine collocentur. Oserdit vero potissimum, qui successus religionis Christianae sub hoc et postea fuerit, et post egregias ex historia et accuratior geographia observationes, e iutum cruciferorum res gestas

gestas supplet, multa emendat, et plurima ad pleniorum istarum et regionum et gentium notitiam suppeditat. *Spatium verum et imaginarium contra Keilium; examen divisibilitatis in infinitum contra eundem; indoles virium materialium et corporearum, ubi de nexu et motibus siderum, principia naturalia cognoscendi libertatem dei, praesertim a priori, omnia sic pertractantur, ut acumen philosophi cum diligentia circa experimenta et nova observata certet. De favore commerciorum ea intra museum meditatus est Hanovius, quae omnes reip. idoneos ministros et praesides opportunis publicae felicitatis subsidii instruere possint. Recessus funerationis Aegyptiorum pristinae archaeologiae non historicae minus, quam philosophicae, pulcherrimam contemplationem habent. Omnipotentia dei a priori ostensa, discrimen virium rerumque simplicium, compositio simplicium ortusque compositorum, independentia divina, et additamentum ad *diff. de spatio*, in quo EULERI argumenta expenduntur, sunt subtilis et perspicacis philosophi lucubrationes, qui pro capacissimi ingenii, quo praeditus est, viribus, nullam rem adgreditur, quia multa reperiat nova, antea notis meliorem lucem adferat, dubia ad certum perducatur, et omnibus, etiam abstrusissimis rebus, disserendi elegantia et demonstrationum evidentia ac facilitate dignitatem et gratiam addat. Potuissent quidem exempla adferri longe plurima, quae Hanovii his in quaestionibus attingendis felicitas fuerit, ut vitato taedio, observatis scopulis, et caligine errorum ac fallaciarum discussa, ad puram et amoenam lucem ubique emerferit; sed in hac ubertate et copia rerum si nobis accidit, quod in coena dubia, ut quid primum tolleremus, nesciremus, quis mirabitur? Et habet alioquin tam concinnus ordo argumentationum, quo utitur, id occultae artis, nihil ut extra hunc eandem vim habeat, neque commode e suo contextu excerpatur. Ipsi tituli tam apte et argute concepti sunt, ut vel iis lectis aestimatores relictarum artium ad disquisitiones allectum iri confidamus.*

**NOVA CLAVIS HOMERICA, CUIUS OPE ADI-
tus ad intelligendos sine interprete Iliadis Libros omni-
bus recluditur. Interspersae sunt selectae Clariss. Vi-
rorum, Camerarii, Clarkii, Ernesti, cet. Annotationes et
Scholia. Opera IOANNIS SCHAUFELBERGERI,
Publici in Schola Turic. Paedagogi. Praefatus est
IO. IAC. BREITINGER, Prof. Philolog. S. publ.
et Canon. Turic.**

Turici, Litteris Heideggeri et Sociorum, A. clō Io CCLXI.
pll. XIX. octon.

Cum omnino litteris graecis admodum salutare fuit hoc, quod vivimus, saeculum, tum Homero inprimis longe fortunatissimum. Praeterquam enim quod omnium fere, non modo poetarum, verum etiam reliquorum scriptorum graecorum interpretes, qui sunt sane nostra aetate permulti atque egregii, nactus est et suos, cum vix putarent, nisi fonte limpido, rivulos recte purgari posse; contigerunt ei peculiare interpretes, qui, ut essent exquisita graecarum litterarum scientia praediti, ita et ingenii nervos intenderent omnes, summamque diligentiam adhiberent. Tanto enim, post *Ioachimū Camerarium*, aeternum illud Academiae nostrae ornamentum, temporis intervallo facto, cum nemo ad *Homerum* interpretandum edendumque tot ac tantis praesidiis instructus accessisset, ut cum illo nostro comparari, nedum aequari posset; nostra tandem aetas duumviros excitavit, *Sam. Clarkium* et *Io. Aug. Ernestium*, qui, dubium videri potest, magisne suae ipsorum, an *Homeri* existimationi laudibusque consuluerint, opera sua in edendis eius divinis poematis egregie collocata; quique essent *Camerario* socii dignissimi.

In quo sentire nobiscum videtur *Schaufelbergerus V. C.* felix et ipsum atque salutare literis graecis nomen. Is enim, cum animum induxisset consulere commodis stu-
dio-

dioforum litterarum graecarum, edendo hoc libello, de quo nobis, quid videatur, nunc est dicendum, illos potissimum triumviros loquentes quasi docentesque induit; hoc quidem consilio, ne ubiubi vox vivi interpretis ullo modo desiderari posset: neque tamen aliorum virorum in hoc genere litterarum excellentium opera neglecta, qui vel mores illorum temporum et ritus explicarent atque illustrarent, vel grammaticam etiam praecepta traderent.

Sed antequam plura dicere de hoc libello suscipiamus, mentio facienda est praefationis Breitingerianae, ne vel ordinem deseramus, vel inferiora iusto existimare videamur, quae ab huius Viri doctrina elegantique iudicio profecta, commendatione quidem non egent, sed commendanda tamen imprimis videntur.

Vehementer autem cupit Cel. Breitingerus, qui est eius in bonas literas amor, commendatum esse iuvenibus graecae linguae studium, cum non praeter rem dicat traditam esse Evangelicam doctrinam huius ipsius linguae ope, quae ante omnis sapientiae et scientiae humanae quasi promouenda fuisset; cuius etiam nunc, post renatas literas, discendae atque intelligendae multo plura praesidia extent, quam quidem aliarum linguarum, quarum scriptores optimi quique non distiteantur haulisse se e graecis scriptoribus tantum non omnia. Quae omnia dicit esse eiusmodi, ut omnium maxime commendare debeant graecae linguae studium: Iuliani quidem temporibus beneficio se affectos maximo existimatos fuisse Christianos, si licuisset eis per callidum illud interdictum Graecos scriptores legere, imprimis poetas, quorum lectio explicandae doctrinae coelesti facem praeferre, iudicium de rebus recte instituendum adiuuare, omnemque liberaliorem cultum afferre existimata esset. Sed recentioribus etiam temporibus summos quosque viros, qui rem scholasticam consiliis, nominatim Turicensis scholam institutis adiuuissent, eodem modo sensisse, partim testimoniiis ex *Io. Oecolampadii, Zwinglii, Bullingeri, Rod. Collini,*

Collini, *Conr.* denique *Gesneri* scriptis defunctis comprobatur, partim factis, disciplina imprimis *Io. Cepporini* commemoranda, ostenditur: utrobique autem fata scholae Turicensis, quod ad hoc genus litterarum attinet, carptim enarrantur. Cui quidem nos non possumus non gratulari, naetae et supremos Rectores et vero etiam doctores, quorum auctoritate et intelligentia, abolita disciplina veteri, quae non nisi Patrum Graecorum libellis aliquot enarrandis contineretur, veterum scriptorum, poetarumque imprimis graecorum lectio adiuuaretur et institueretur. Cuius rei facile fidem fecerit industria Cl. Schaufelbergeri adhibita in conscribendo hoc libello, studiosae graecarum litterarum iuventuti dicato, cuius forma et descriptio nobis nunc exhibenda est.

Nempe, cum editionum Homericarum ut quaeque est praestantissima, ita minime aeta tironum tenuitati atque imbecillitati reperiatur; desint autem vel eiusmodi editiones, quae non nimis proventus in his literis praecipue adiuvent, vel alia etiam subsidia, quibus, quae ab idoneo doctore dici solent, tradantur; (nam viva alius voce erudiri plerique eorum, qui, cum necessitatem et utilitatem graecarum litterarum agnoverint, cupidi earum discendarum facti sunt, nec volunt, nec possunt saepe numero), operae pretium se facturum putavit Cl. Auctor, si, quae tironum captui et usui maxime destinata essent, in *Notis Camerarii, Clarkii et Ernestii ad Homerum*, seligeret atque exhiberet. Addidit etiam notas *Io. Scherpezelii, Io. Spondani, Dacieriae* denique, quotiescunque reperisset eas consilio suo accommodatas. Nec minus haec ratio Scholiorum graecorum, uti quidem a *Barnesio* edita sunt.

Quae ex antiquitate scitu sunt maxime necessaria iis, qui ad Homerum legendum accedunt, sensuque pulcri imbui cupiunt, ea petita sunt e *Io. Potteri Archaeologia Graeca, Riccii Dissertationibus Homericis, Feithii Anti-*
qui-

quitatibus Homericis, Lakemacheri atque aliorum Compendiis de Antiquitatibus Graecorum. Nam cum in omnibus scriptoribus hoc negotium antiquitatum cognoscendarum fulcipi debeat, quae intellectum sententiarum, omnemque sensum adiuuare possint; tum in Homero tanto magis est necessarium, quo magis differunt mores illorum temporum ab his nostris, quoque saepius reici solet Homerus ab his, et pro stulto haberi, qui, neglecta antiquitatum Homericarum cognitione, Homerum tamen intelligere tentarunt.

Tum porro etiam ad usum philologicum in explicando N. T. pertinere voluit Cl. Auctor operam suam in hac Clave Homerica expolienda, positam, secutus auctoritatem Raphaelii, Blacvalli, Kypkii, Palaireti, aliorum. v. c. ad Il. *á.* v. 424. haec dicta sunt: „*χθες* heri, „sternus, pro *χθες* heri. Graeci enim eleganter, cum „quid volunt certo die factum esse, nomen istud, quo „dies significatur, personae iungunt. Duo etiam in N. T. exstant exempla Phil. III, 5. *περιτομήν ὀκταήμερος*, „octavo die circumcisus. Io. XI, 39. de Lazaro dicitur: *κύριε ἤδη ὄζει· τετραετίας γὰρ ἔστι*. iam putrescit; „abhinc enim quatuor diebus mortuus est.“ Cuius generis plura reperias.

Analysis denique singularum propemodum dictionum secundum ordinem librorum et versuum proposita est, adhibitis eam in rem libris sat notis et obviis, ad quos ablegantur studiosi. Nos quidem etsi tantum abest, ut de consilio Cl. Auctoris finistre sentiamus, ut laudemus potius mirifice summum eius in iuvandis bonis literis studium, cuius quin certissimum documentum sit in hoc ipso libello editum nullo modo dubitamus: veremur tamen, ut maior sit utilitas, quae exinde redundet in tiro-nes, quam damnum, quod consequatur, augenda negligentia, et pigritia, quae vel sic satis occupavit animos iuuenum, cum quidem evolvendis libris supersedere que-

ant, formasque vocabulorum indagare ipfos non oporteat. Ceterum tamen et *ὄψιμαθῆς*, ut ante diximus, adiu-
vare egregie potest hic libellus, nec, quod aliqua parte
inivitus nocere potest, culpa in ipsum potissimum trans-
ferenda. Scilicet hae quoque divitiae sunt in bonis nu-
merandae, si bonus est eius animus, qui fruitur, si ma-
lus, in malis. Videtur autem plane V. Cl. iis scripsisse,
qui primum omnium ad Homerum, nullo ante lecto scri-
ptore Graeco, accedunt: quod nisi spectasset, vix erat addi-
turus vulgarissimae cuiusque vocis, ut *κλέπτω, τέσσοι, ἔσοι*,
aliarum interpretationem. Sed huius quidem generis tiro-
nes nos certe non vidimus, neque cupimus quemquam ru-
dimenta Graecae doctrinae in Homericis carminibus ponere.
Iam ea nimis diligenti ratione tenenda factum est, ut hoc
libello quatuor duntaxat priores Iliados libros illustrando
absolverit Auctor, daturusque sit nobis, si eadem via pergat,
voluminosum satis opus, quod facile adaequet pretium edi-
tionis Ernestinae. Nos vero bene precamur illius studiis,
ad utilitatem inventutis comparatis. Gratum etiam accidit
nobis cognoscere e praefatione Breitingeriana, viro docto,
qui nuper in verteadis theotisce *Pindaricis, Sophocleis* et
Euripideis carminibus nonnullis felicem operam posuit, *Ioh.*
Jac. Steinbrychelio nomen esse; qui ut pluribus eiusmodi do-
nis ornet linguam patriam, vehementer optamus. Aequum
est enim, in ea gente, quae hodie cum paucis aliis amat
tractatque scriptores Graecos plurimum, exsare eorundem
versiones scitas et elegantes, amoris in has litteras testimo-
nium perpetuum.

NOVA LITTERARIA.

HEREDES RENGIERIANI

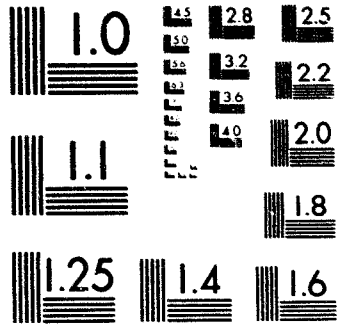
Bibliopolae Halenses

LECTORI S.

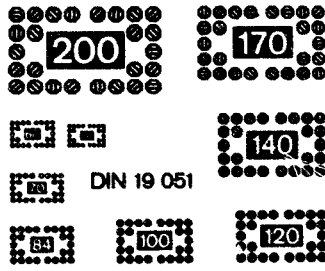
Dudum eruditis innotuit hominibus, MICH. CHRIS-
TOPH. HANOVIVM, Prof. Gedan. Celeberr., ut in-
te-

tegrum maioris systematis philosophiae opus, quod morte occupatus absolvere WOLFIUS, princeps ille influatorum melioris doctrinae non potuit, eodem filo perrexerit; ultimam manum imposuisse Politicae, quae IV. voluminibus, Wolfianorum forma et docendi ratione ac via similibus, publicata plausus omnium retulit, qui tam exactae et illustris disciplinae sunt cupidi. Ne vero ulla pars desideretur, constituit, eodem exemplo elaboratam Physicam, sequendo institutum informatum a WOLFIO ipso in tribus tomis Teutonice lingua conscriptis, publicare, servata itidem forma Latinorum operum. Dedit vero, ut maxime, operam, ne aliquid ex inventis et novis observatis Academiarum, Londinensis, Parisiensis, Petropolitanae, Berolinensis, et Bononiensis praetermittatur, quod WOLFII contemplationi naturae servire possit, sive novam lucem adferant, sive emendandi quaedam occasionem praebant. Phaenomenorum causae ita reddentur, ut nihil ex vulgi opinionibus vel sensuum fallacis temere adsumatur, et industria adhibebitur, ut plures repugnantiae species sine re inter sententias NEWTONI et LEIBNITII tollantur. Ne etiam praeter utilitatem pretium operis augeatur ex multitudine figurarum, experimentorum vulgarium et saepius institutorum, quorum descriptiones obvii quique de rebus naturalibus libelli continent, nulla ratio habebitur. Primum volumen destinatum est Physicae coelesti et aetherae, quod luci publicae prope diem exponemus. Omnes aequi arbitri nihil de praestantia scientiae, qua ad reliquas via panditur, dubitabunt, et plura, quam expectassent, ad eius provectum praeparata invenient. Consummata HANNOVIAE in rebus physicis doctrina satis publicae famae praeconio commendata, nihil, nisi elaboratum ingenio et perfectum industria, promittit, et eius Latina facundia et oris rotundi felicitas iam ex continuatis illustris philosophi operibus maioribus apud omnes aestimatur.

Quid-

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1761

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

280 NOV. ACT. ER. MENS. JUN. A. MDCCCLXI. P. I.

Quidquid ipse WOLFIUS ordiendo suum systema sibi proposuerat, severa imitationis lege hic observabitur. Nos integrum hoc opus tributum in IV. volumina chartae quadruplicatae, quorum quodlibet IV. vel V. Alphabeti, quae vocant, impleat, et VI. circiter figuris ornatum sit, tanta diligentia curabimus, ut nemo parium impensae circa nitorem et elegantiam caulari queat. Forma quoque operibus Wolfianis iam publicatis respondebit. Tomus primus exponetur instantibus huius auctumni nundinis Lipsiensibus, et reliqui, sex quisque mensium, vel annuo certe, spatio interiecto, sequentur. D. Halae Frid. Non. Maii A. S. R.

c1o1o CCLXI.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae
Calendis Iunii Anno MDCCLXI.
Pars II.

*CHRISTOPHORI SAXII ORATIO IN SEPTEM
Artium Liberalium Magistros. Habita publice Traie-
cti Batavorum a. d. IV. Nonas Apriles, quum in docto-
rum hominum Panegyri Academiae se recitura so-
lemniter abdicaret.*

Traiecti ad Rhen. 1761. ex offic. Ioh. Broedelet, Acad. ty-
pogr. plagg. 9½. in 4.

S*xius*, Vir celeberrimus, cuius insignem peritiam ut om-
nium humanitatis partium, ita eius maxime, quae per-
tinet ad monumenta antiqua, tot egregiis documentis spe-
ciminibusque probatam, nos Germani, quorum ille apud
Batavos summum decus ornamentumque vivit, vere vehe-
menterque admiramur, Oratione ista etiam Oratoris magni
atque docti laudem sibi vindicavit. tot praeclaris nos quidem
gravibusque sententiis illam, tam lectis exquisitisque verbis,
refertam exornatamque reperimus! In *exordio* narrat, prae-
ter alia, *Saxius*, ante quatuor et septuaginta annos a Con-
sulibus et Senatoribus civitatis Traiectinae, quibus inscripta
est Oratio, lege sancitum esse, ut Rectores Academiae Tra-
iectinae et adirent munus, et eo abirent publice, non priva-
tim, ut antea; praedicatque, anno suo magnam humanissi-
morum iuvenum multitudinem et copiam confluisse littera-
rum causa et convolasse Traiectum. Oratio ipsa, quae *eo-
rum* opinionem labefactare, atque adeo evertere conatur, qui

Nn

septem

septem Artes liberales, hoc est, Grammaticen, Dialecticem, Rhetoricen, Geometriam, Arithmeticen, Astronomiam, et Musicen, *architecturati* et commentati sunt, descripta est in partes duas. *Prima parte* docetur et demonstratur, nullum vestigium, neque numeri istius, neque ordinis artium, reperiri in scriptis Graecorum Romanorumque veterum. De eo quidem consentiunt omnes veteres una et mente et voce, qui versari bene in studio philosophiae velit, eum instructum esse praeditumque oportere multarum aliarum artium scientia: sed quanam sint artes illae, et quot, de eo valde dissentire inter se videntur. Plato enim, vel potius Socrates apud Platonem in Philebo, [p. 90. f.] nominat Musicen, Medicinam, Architecturam, Arithmeticen, Geometriam, Dialecticem, Rhetoricen: alibi artes alias, vel totidem [in Gorgia p. 282. f.], vel etiam pauciores [VII. de rep. p. 483 487.]. In nobili illa Ceбетis tabula laudantur quidem septem artium doctores, poetae, rhetores, dialectici, musici, arithmetici, geometrae, astrologi: sed celeb. *Saxius* locum illum, cum Petito, Thomasio, aliisque, interpolatum et contaminatum arbitratur. Etiam a Cicerone celebrantur commendanturque alia artium genera, alia a Varrone, Philone, Seneca philosopho, Quintiliano, Galeno, Clemente Alexandrino: quorum omnium loca in notis adiectis diligenter laudantur. Etsi igitur veteres de numero et ordine artium liberalium tantopere dissidere inter se reperiuntur; cuius dissidii opinionis causae *Saxio* videntur esse, vel interitus tot librorum veterum, maximeque Varronis, e quibus sententia Graecorum Romanorumque ea de re cognosci certius a nobis atque planius posset, vel animi magnitudo humanitatisque incredibilis et insatiabilis cupiditas eorundem hominum, qua allecti et capti nullam artem contemnendam despiciendamque, immo omnes non tam attingendas leviter et gustandas labris primoribus, quam imbibendas penitus devorandasque totas censuerunt, ut ridiculum ineptumque videretur singulas commemorare in scriptis, et veluti annumerare: tamen certissimum habetur,

aucto-

auctoritateque Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Senecae, Plutarchi, Galeni, etiam Sexti Empirici, doceri plane potest, veteres dialecticam noluisse esse in numero artium, quae Sapientiae ministrae essent et adiutrices, sed eam in summa quasi arce fastigioque Sapientiae collocasse. Augustinus, celeberrimus ille magnusque Hipponensium Theologus, primus ausus est dialecticae locum inter Grammaticam et Rhetoricam medium assignare, artibusque tribus his adiungere alias quatuor, Arithmeticam, Musicam, Geometriam, et Astronomiam [vid. lib. II. de ordine c. 12-16.]. Quae quidem artium descriptio et distributio a Martino Capella primo, cuius Nuptias Mercurii et Philologiae nemo ignorat; deinde ab Severino Boethio, Cassiodoro, Isidoro, Beda Venerabili, Alcuino, Rhabano Mauro, Iohanne Sarisberienfi, probata est et propagata ad posteros. Haec de prima Parte Orationis Saxonicae. *Alterius Partis* summa haec est. Omnia studia, ait Auctor doctissimus, esse vel *cognitionis*, vel *scientiae*: neque quod ex omni sua parte unum semper, idem, et secum contentens sit, cuius stabilitas nunquam vacillet, quod penitus perspectis, in unum exitum spectantibus, scientia comprehendens, et nunquam fallentibus rebus absolvatur, in id totum naturam *artium* nomenque cadere ullo modo posse; sed vel *doctrinae*, vel *disciplinae* nota signari oportere. Nam etsi Latini interdum *artem*, *doctrinam*, *scientiam*, *disciplinam*, promiscue dicant: tamen id non ubique fieri; id quod locis Ciceronis nonnullis confirmatur ab eruditissimo Saxio [p. 47.]: et Latinos saepissime discrimen facere inter *opinionem* et *scientiam*, inter *litteras* et *studia doctrinae*, inter *ingenium* et *doctrinam*, inter *eruditos* et *doctos* homines: et a Graecis, veluti a Platone, Aristotele, Philone, *τέχνην* fere semper distingui ab *ἐπιστήμη*. Ubi enim opinabilis ratio extet, quae maximam partem sensuum et ingenii felicitate contineatur, ibi *Artis* vim potestatemque efflorescere. Itaque nec Mathematica, nec Logistica, nec Geometrica, in numerum *Artium* referri debere; sed Grammaticam, Rhetoricam, etiam Poeticam, solas esse isto vocabulo appellandas:

das: et dialecticam non esse in Artibus, Matheseos et Philosophiae quasi anteambulonibus, verum in medio Philosophiae regne, ex mente veterum, collocandam. De quibus omnibus tam docte et scienter, tam ornate et copiose, disputat *Saxius*, ut magni *Christi* nostri discipulum [v. p. 44.] facile agnoscas. Caeterum *conclusio* Orationis haec est, ut Orator, qui ante sexennium docere humaniores litteras Traiecti publice iussus est, mortem *Irhovii* Theologi, qui ante eum Rectoris munere in Academia Traiectina functus erat, lugeat; de iniuria *Burmanni*, si dis placet, secundi, conquerratur; Rectoris insignia *Eljnero* Theologo publice tradat; salutem denique et incolumitatem Academiae Traiectinae precetur.

ELEMENTA PHYSIOLOGIAE CORPORIS HUMANI.
Auctore ALBERTO de HALLER, Praefide Societatis Regiae Scientiarum Goetting. etc. TOMUS TERTIUS. Respiratio. Vox.

Lausoduni 1760. sumptibus Sigismundi d' Arnay, Alph. II.
 plag. 15. in 4.

Illustris HALLERUS, qui, quanquam gravissimis occupationibus civilibus obrutus, non tamen desinit de re litteraria et arte imprimis medica bene mereri, satis gnaviter inceptum opus pertexere pergit. Nos huius etiam Voluminis contenta, quam breviter fieri poterit, percurramus. Libro VIII. *Sect. I.* describuntur instrumenta exteriora illa, quae respirationi inserviunt. Itaque de vertebrae dorsi costisque descriptio anatomica praemittitur. Costis non eandem firmitatem esse adversus dubitantes pugnat, atque argumentis, partim ab anatomia, partim ab experimentorum fide repetitis, confirmat. Cum de sternone differitur, sera cartilaginis Xiphoidis in osseam naturam mutatio notatur, ut et in femina centesimo aetatis anno mortua apprimè cartilaginea ab *Ill. Auctore* sit inventa. Rarum est, nullam omnino cartilagineam eo loco ab *Auctore* inventam esse. In descriptione

ptione univērsae compāgis thoracis monetur, cartilagineam naturam ad costarum fines conspicuam, ad ducendum spiritum non perfecta necessitate requiri, sed etiam rigidas omnino virgas locum habere potuisse; idque tum avium exemplis, tum hominum, quibus totae costae plerumque, absque mobilitatis detrimento, ossae fuerunt. Posthaec thoracis diversa mobilitas accuratius, sed ita delineatur, ut compendium aegerrime admittant dicta. Sequitur descriptio virium, a quibus motus costarum perficiuntur, ubi idem fatendum est: neque enim praeter historicam narrationem, et ea, quae ex aliis celeberrimi viri scriptis iam nota sunt, aliud quid reperias, nisi utilem beneque ordinatam doctrinam de rebus in controversiam vocatis. Semper nos admirati sumus summam celeb. virorum pertinaciam, internis externisque intercostalibus musculis contrarias actiones vindicandi, eosque musculos sibi contrariantes ponendi, quorum neuter vel laxari, vel contrahi potest, quin alter simul aut brevior fiat, aut longior. De officio musculorum, sterno mastoidei et cleidomastoidei, verba faciens, obiter utile felix aliquando curatio nis feminium spargit: scilicet in curvati colli vitio contortique prudentius fore ac perinde efficax consilium, alterius lateris musculum mastoideum repetito electrici torrentis motu confirmare, quam quidem, non facili aut metu experte administratione, adfecti lateris musculum rescindere. Monet quoque, capitis veram intortionem a sternomastoideo, ut obliquiori, evidentius, a cleido - mastoideo aliquanto lenius effici; item tum claviculam et costam primam a coniuncta actione utriusque musculi sursum duci posse; eamque efficaciam haecenus ignotam fuisse. Musculo pectorali maiori levationem sterni et costarum tribuit, experimentis in se ipso animadversis ductus. Actionem diaphragmatis exponens, confirmat, non oesophagum solum, sed venam etiam cavam, a diaphragmate tempore inspirationis stringi. *Seç. II.* partes thorace contentae enumerantur, eaque opportunitate amplissime et luculentissime differitur de controversia celebri, num aer verus et elasticus inter pleuram

ram et pulmones reperiatur; omnibusque in utramque partem aëris experimentis demum concluditur, eum ibi non adesse. Bronchiales glandulas conglobati generis liquorem aliquem in bronchia mittere fatetur *Ill. Auctor*, vulgari eo experimento ductus, quo constat, nigricantes strias frequentissime adultiorum hominum mucosese immiscere. Verum huic experimento nos parum aut nihil tribuimus, cum manifestum sit, aerem inspiratum particulas alienas omnium generum pulmonibus inferre; quibus igitur tingi et infici mucus ille haud dubie potest. Ab ea sententia, qua aerem ex bronchiis in venas pulmonales penetrare posse clari viri putarunt, non prorsus alienus est *Auctor* noster. Venas pulmonales arteriis minores esse probat. De vesiculis pulmonalibus ita decernit, cum omnibus a se factis calidorum et frigidorum animalium incisionibus consentire, non in aliquam singularem ampullam quemque ramum bronchi terminari, sed cellulosum opus in humano, perinde ut in canino pulmone, esse, cuius cavernulae imperfectae inter se libere communicate, donec aeris iter lobuli cuiusque vagina moretur, prohibeatque, ne is de lobulo in vicinum lobulum transeat. *Seçt. III.* aeris natura et qualitates percensentur, sic ut *Illustr. Auctor* nihil sibi proprium quidem dicat, attamen aeris historiam, qua spectare Medicum potest, plene summoque labore contextam exhibeat. *Seçt. IV.* docetur respirationis ratio. Multum docti viri disputarunt de anxietate ea, quae hominem urget, si aerem inspiratum impedita expiratione reddere nequeat. Reiectis aliis opinionibus, *Illustris Hallerus* corruptionem aeris pulmonibus recepti causam eius anxietatis esse ex eo colligit, quod aer talis elastica sua vi privatur, fines igitur bronchiorum dilatare non potest; quare vires pulmonem contrahentes rursus agunt, vesiculas aereas comprimunt, et vasa sanguinea breviora reddunt; hinc ea in plicas se colligunt, sibi que incumbunt, fitque is status pulmonis, qui erat ante inspirationem. In quo statu cum sanguis per pulmones circumire nequeat, novus vero sanguis continuo a corde adveniat, necesse est eum in pulmone

mone congeri, congestumque anxietatem summam creare. Post hanc alia, nec minus celebris attingitur quaestio, ea scilicet quae de causa necessitatis agitur, qua exspiratio post inspirationem sequitur. Mechanicam necessitatem multi clari viri anhelarunt. Sed horum opiniones parvi facit, et ad voluntatem animique imperium recurrit illustris *Hallerus*. Cum enim respiratio haud dubie voluntaria sit, regitur, ut ea omnia, quae voluntati obsequuntur, voluptate et dolore. Doloris, et quidem minime tolerabilis, genus est anxietas. Anxietatem homo percipit, cui sufflamatur exspiratio; exspirat igitur eodem modo, uti sternutat, faeces deponit, et urinam egerit, ut intolerabili incommodo se liberet. Ad vires, quibus exspiratio perficitur, duplex potestas sese contrahendi pulmonum substantiae adscribitur: altera naturalis ea contractio, qua quaeque fibra animalis pollet; altera muscularis, fibris carnis insidens, iis quidem maxime, quae pulmonem undique decurtant, cum bronchiorum longitudinem sequantur, atque adeo ab omni ambitu superficiem visceris versus bronchi ingressum contrahant. Foetus, qui aerem non respiravit, pulmonem, si putredo accesserit, natus, sibi persuadere videtur vir eximius. Sed huic opinioni experimenta hic Lipsiae a magnis Medicis instituta repugnant. Allegat quidem testimonia doctorum hominum, quae, si fidem merentur, id a Viro summo postulare videntur, ut ipse, qua est exquisita diligentia et indefatigabili industria, experimenta capere velit. Momentum enim, quod ea res ad vitam hominum habet, nobis etiam tacentibus intelligit. De *Nixu* fere primus exposuit *Hallerus*, eumque ita fuit, esse diurnam inspirationem, et diaphragmatis maiorem descensum, cum longa aeris detentione, dum interim muscoli abdominis una agentes vehementer exspirationem moliantur, neque ad affectum perducunt, quia diaphragma pari cum ipsis robore una laborat, et resistit, ne in thoracem se repellant; glottis vero accurate clauditur. *Sec. V.* respirationis utilitas proponitur, ac primo quidem disquiritur, unde sit respirationis necessitas. Quod notum illud

illud problema Harveianum est, varie a doctis viris tentatum, videlicet si ita concipitur, cur foetus, qui mediis in aquis vixerat, nunc vero in aerem liberum expositus hiat, aeremque captat, continuo pereat, quam primum aeris usu privatur. Ita autem id solvit vir eximius, ut miraculum ipsum molliat extenuetque; non enim tam subitam necessitatem respirationis urgere, nisi animal iam sat diu et sic aerem duxerit, ut vasa pulmonum, hique adeo ipsi, plane explicata sint. Hoc nisi sit factum, animal, suppressa licet respiratione, aliquamdiu vivere. Primae autem respirationis necessitatem, et quam ob rem omnia tum animantia, tum vegetantia, aere indigeant, non satis luculenter explicari posse fatetur; quamvis de hac etiam quaestione non parum multa utilia dicat. Nobilem controversiam illam, intretne aer re ipsa in vasa et succos animalium, ita explicat, ut certi quid, et quod ad sustinendam vitam necessario requiratur, ex aere in sanguinem omnesque partes corporis venire haud neget; aerem vero elasticum in sanguine reperiri non concedat. Negat porro, pulmonem ad refrigerium factum esse. De addensatione sanguinis per pulmonum aërisque actionem dubitanter scribit. *Liber nonus* disputationem de voce et loquela complectitur, et *Seçt. I.* quidem de voce, *Seçt. II.* vero de loquela disseritur, eadem omnino diligentia, eruditionis et multifariae lectionis copia, ut neminem ex Medicis fore credamus, quin operis absolutionem quadam impatientia nobiscum expetat expectetque.

IOH. ALBERTI EULERI

Acad. Berolin. Meditationes de motu vertiginis Planetarum, ac praecipue Veneris, ab Academia Petropolitana die VI. Septembris 1760. in conventu publico praemio affectae.

Petropoli typ. Acad. Scientiarum, 1760. in 4ta forma, pl. 48. cum duabus tab. aen.

Inter

Inter difficiliore in praxi aeque ac in theoria astronomica quaestiones merito refertur ea, quae motum Planetarum circa axes concernit. Solius enim telluris nostrae vertiginis motum adhuc certo cognoscimus: partim quia eius ratio in omnium coelestium corporum motu apparente cernitur; partim quia iste telluris motus cognitu est facilis, quod non solum uniformiter peragitur, sed etiam axis, circa quem revolvitur, perpetuo fere sibi inane parallelus. Quodsi e contrario motus iste vel non esset uniformis, vel axis multas et magnas titubationes pateretur, vix etiam nunc perspectam eius cognitionem haberemus. Uniformis enim ille motus ita Astronomiae totius fundamentum constituit, ut ei certa temporis mensura unice innitatur. Cum itaque Astronomi ad determinandum reliquorum planetarum motum circa axes progressi sunt, hanc, quae in nostra tellure locum habet, hypothesein supponebant, eique omnes, quas ex observationibus deduxerant, conclusiones suas inaedificarunt. Ipsi vero post observata axis telluris nostrae titubatio, Lunae libratio, ac dissensus conclusionum, quas summi Astronomi ex observationibus suis elicuerant, gravissimas suppeditant causas dubitandi, an hypotheseis haec sit veritati consentanea, ipsius adeo quaestioneis difficultatem satis declarant. Academia itaque Scientiarum Petropolitana, cui augmenta Astronomiae potissimum curae cordique sunt, ut diligentiam Astronomorum excitaret, in annum 1757. quaestioneis: Motus diurnos planetarum circa axes proprios, imprimis Veneris vertiginem, accuratius observare, et inconcussis observationibus, iisdemque novis, una cum positione aequatorum, demonstrare ac definire, pro praemio proposuit, speravitque, fore, ut anni antegressi 1756. siderum status iis amplam suppeditet opportunitatem, necessarias observationes instituendi, arduumque problema solvendi. At fessellit spem eventus, nunciatumque est, nusquam locorum in Europa quibus Astronomi celeberrimi observandis coeli phaenomenis incumbunt, neque in ipsa Italia, quae faventissimo utitur coelo, observationes capi potuisse. Quamvis vero non licuit

Astronomis, ea, quam Academia praescripserat, ratione, quaestionem propositam resolvere: tamen eam non plane intractatam reliquerunt bene multi, et quam ex observationibus non poterant, ex theoria definire studuerunt. Omnium vero diligentiam et subtilitatem vicit, palmamque praeripuit Cl. Eulerus, qui argumentum tam mirifica arte pertractavit, ut omnia quae ad motum vertiginis corporum in genere, ac in primis coelestium, pertinent, ex primis iisque indubitatis Mechanices principis derivavit. Dignus itaque iudicatus ab Academia illustri, cui praemium cum insigni laudum praefatione adiudicaretur. In ipsa tractatione, ut brevissimis momenta admodum memorabilis scripti indicemus, Auctor clarissimus primum monet, caput rei huc redire, ut, centro gravitatis planetae ad quietem perducto, inquiratur, cuiusmodi motus is recipere queat, primo quidem dum a nullis viribus externis afficitur, tum vero etiam quantum ab huiusmodi viribus motus gyratorius iam insitus perturbari possit. Oritur inde vel *motus gyratorius simplex*, si planeta circa eundem axem gyrari pergat; vel *vagus*, quando planeta circa alium aliumque axem gyratur. In simplici requiritur, ut vires centrifugae, quae in singulis elementis nascuntur, se mutuo perfecte destruant; et, si circa *axem* aliquem pro dato corpore haec conditio locum habeat, istum Cl. Auctor *principalem* vocat. Primum nunc iste eiusmodi axes principales in quocunque corpore vi inertiae praedito investigat, et ex inventa aequatione cubica docet, unum, ad minimum, axem principalem, per *centrum* gravitatis, vel, si malis, *inertiae* corporis transeuntem, in eo locum habere. Pergit deinde Cel. Auctor examinare II. motum gyratorium corporis circa axem quemcunque; III. motum vertiginis Planetarum, quatenus a nullis viribus externis sollicitantur; IV. perturbationem motus vertiginis a viribus extraneis ortam; et tandem V. motum vertiginis lunae, singulare istud phaenomenon *librationis* ostendentem, quod manifesto actionem vis externae indicat.

CAROLI

CAROLI FERDINANDI HOMMELII, PROFESSORIS
Lipsiensis, Litteratura Iuris.Lipsiae 1761. ap. Io. Wendlerum, Alph. 1. plagg. 6. in 8.
accedunt tabulae aeneae 3.

Elegantem et iucundissimum indicamus librum iis, qui elegantioris Iurisprudentiae studio ducantur, et qui non contenti iis tantummodo, quae πρὸς τ' ἀλφια, historiam quoque nobilissimae scientiae, fata et vitas Iurisconsultorum, et optimos de quaque re libros cognoscere cupiant. Nam cum multi veterem Iuris historiam exposuerint, exponantque tot quotidie, ut non tam de paucitate, quam de multitudine librorum queri debeamus: recentiore quoque doctissimus *Hommelius* tradendi consilium cepit, et cum illa in *Irenio* aut *Cuiacio* plerumque desinat, quae post illa tempora fata experta sit, quos cultores habuerit, simul exponendi. Dissecuit vero totum opus in duas partes, quarum altera notitiam librorum exhibet, altera vitas Iurisconsultorum habebit. Quemadmodum igitur hanc avidè expectamus, ita de illa nunc dicemus, quae, licet bibliographica sit, habet tamen varia alia, quae in altera non aptum locum occupare poterant. Sed totius operis descriptionem lectoribus ante oculos ponamus. *Prima* pars in duas Sectiones descripta est, quarum *prima* notitiam librorum tradit. Commemorantur igitur in *c. I.* libri classici Iuris naturalis et gentium: in *c. II.* libri classici Iuris Civilis: in *c. III.* libri classici Iuris Canonici, et utriusque Iuris Thesauri: in *c. IV.* libri classici Iuris Germanici: in *c. V.* libri classici Iuris Feodalis: in *c. VI.* libri classici Iuris Criminalis: in *c. VII.* libri classici Iuris Publici: in *c. VIII.* libri classici Processus iudicialis. *Secundo* complectitur varia ad librorum auctoritatisque notitiam pertinentia, aliaque. Inde exponit *Hommelius* noster in *c. IX.* de dissertationibus Academicis, programmatibus, deductionibus, aliisque minoribus Iurisconsultorum scriptis: in *c. X.* de libris raris: in *c. XI.* de libris damnatis: in *c. XII.* de insolitis quorundam librorum titulis:

lis: in *c. XIII* de libris Iuriconsultorum posthumis: in *c. XIV* de variis ius docendi discendique methodis: in *c. XV* de controversiis Iuriconsultorum: in *c. XVI* de libris sine parente, seu auctoribus innominatis et pseudonymis: in *c. XVII* de furtis litterariis Iuriconsultorum, aliisque fraudibus: in *c. XVIII* de Iureconsultis polygraphis et agraphis: in *c. XIX* de variis ad Iureconsultos pertinentibus: in *c. XX* de foeminis Iuris notitia imbutis: in *c. XXI* de Societatibus Iureconsultorum litterariis, de Facultatibus iuridicis, et de Ordinario: in *c. XXII* de divisione Iuriconsultorum in Principes, Nobiles, et Plebeios: in *c. XXIII* de vitarum scriptoribus. His praemissa sunt *Prolegomena* de re litteraria iuris in universum. Prolegomena absolvuntur *Sectionibus septem*. *Prima* exponuntur notae, quibus res litteraria iuris a vulgari historia iuris dignoscitur: in *altera* dividitur historia litteraria in universalem, quae omnium librorum auctorumque notitiam exhibet; in singularem, quae unius tantum disciplinae, aut unius gentis, unius seculi, unius Academiae auctores librosve commemorat; et in singularissimam, quae de uno tantum Iuriconsulto, aut libri cuiusdam fati agit. Ubi Auctor simul singulares natales libri Pauli Aerodii, *de patrio iure*, commemorat. In *tertia* recensentur scriptores rei litterariae Iuris, imprimis Gottl. Stollus, (quem non dicit eo pervenisse in hac civili sapientia, ut de omnibus recte iudicare potuisset;) Bunemannus, Eifenhartus, Io. Heumannus, et Iosephus Aurelius de Ianuario, cuius *Respublica Ictorum* meritis laudibus ornatur, atque argumentum libri per plures paginas enarratur. In *quarta* agitur de Lipenii Bibliotheca Iuridica, cuius Lipsiensem editionem laudat quidem, sed illud reprehendit, multis in locis alphabeticum ordinem collectores cum systematico perversa ratione confudisse. Recensetur etiam Bibliotheca Budenana Struvii selecta, epitome quasi maioris Lipeniani operis. In *quinta* disseritur de Soloecismis Ictorum litterariis, et historiam litterariam iuris studiose plane necessariam esse ostenditur. Id quod exemplo tristi Iacobi Friderici Ludovici probat, qui
in

in sua doctrina pandectarum, hac cognitione destitutus, ridiculos errores commisit. Multa praeterea iucunda exempla commemorantur ignorantiae historiae iuris litterariae. In *sexta* exponuntur varii modi Iurisconsultorum notitiam acquirendi, ad quos praeter alios refert catalogos bibliothecarum, imprimis Maiansianae, relationes litterarias, diaria iuridica, et collectiones imaginum Iuristarum; de quo instituto copiose agit. In *octava* cautio proponitur, ne nimium temporis litteraturae tribuamus, aut auctorum librorumque notitiam rebus ipsis et solidiori doctrinae anteponamus. Eos, qui titulos tantummodo librorum, editiones, et auctorum nomina recitare possint; appellat edaces sine ingenio at humano tamen capite natas bipedesque tineas. „Poteram, paucis interiectis addit, profecto, si tale mihi propositum fuisset, ad stuporem usque litteratus videri. Nihil „hercules ea re facilius, utpote quae manus solas, ingenium „nullum poscit. Has res dignitate eruditi hominis inferiorum qui icire cupiunt, ex librario quolibet obvio, aut, si „ille foras exierit, ex puero, qui tabernam claudit, aut Institore requirant.“ Sed ad ipsum librum veniamus. In iuris igitur naturalis historia contexenda, *c. l.* primum nomina auctorum in iuris naturalis doctrina ponit; deinde de Ad. Frid. Glassei historia iuris Naturae exponit; denique Grotii, Puffendorffii, Hobbesii, Schmauffii, suam denique, doctrinam recenset. Inter Grotium et Puffendorffium eandem ait esse rationem, quae est inter Leibnitium et Wolffium, et hunc nihil aliud agere, quam ut illius doctrinam latius explicet. De Hobbesio ita iudicat: „Non est alius mortalius, qui naturae regulas scrutetur, quam ille, profundius. „Eius demonstrationes ad mathematicam exactitudinem accedunt proxime.“ Et de libro de republica, quem Leviathan inscripsit: „Hobbesii autem principia, tametsi sint „a Puffendorffii primis dogmatibus diversissima, mirum tamen est, utrosque in ipsis conclusionibus accuratissime convenire. At Theologi tamen illa solent morsibus admodum „acerbis undique appetere, quos nihil curo. Nam idem

„Puffendorfi ius naturae, cum primum appareret, alienissi-
 „mum a christiano cultu, et impium iudicaverunt quam ma-
 „xime, quod cum nihil proficere possent, nunc etiam ve-
 „nerantur et laudant.“ Denique doctiss. Auctor summam
 Schmauffianae suaeque doctrinae exhibet; nempe, instin-
 ctus naturales iusti et aequi radices esse. Tres vero huius
 doctrinae formavit regulas: I. Quicquid in omni animali re-
 peritur, de hoc quin iustum sit dubitari non potest, et refer-
 tur ad Ius naturale. II. Quicquid autem pro iusto reputa-
 tur, neque tamen reperitur in bestiis, illud non est iuris na-
 turalis, sed iuris Gentium. III. Quicquid neque ad ius na-
 turae, neque ad ius gentium referri potest, attamen pro iusto
 reputatur, illud omne ad ius Civile refertur. „Ex his itaque
 „dictis in nostro libello, addit, eo devenimus, ut incestum
 „natura nullum esse, gallo gallinaceo doctore, ostenderet-
 „mus; neque iure gentium improbari, quod ad neminem
 „inde ulla redundat iniuria. Ergo stupra non violenta, nullo
 „iure, nisi civili, turpia esse; imo eum, qui non sobolis pro-
 „creandae, sed libidinis extinguendae causa matrimonium
 „inierit, naturali quidem iure nullo modo peccare, propte-
 „rea quod omne genus animalium in coitu, Veneris solius,
 „non prolis suscipiendae rationem habet, nec ulla laesio alio-
 „rum ex eo oritur.“ In *Cap. II.* primum nomina elegan-
 tiorum Ictorum ponuntur: deinde de adminiculis discendi
 ius Romanum, lingua nimirum Graeca et Latina, de antiqui-
 tatibus iuris, factis consularibus, notitia dignitatum utrius-
 que Imperii, historia iuris in genere, et historia institutorum
 civilium per singulas iuris materias speciatim agitur: post
 indicantur fontes iuris civilis, ad quos leges XII. tabula-
 rum, corpus iuris, codex Theodosianus, Basilica, Theo-
 philus et Harmenopulus, Novellae Iuliani latinae, nec non
 Graecus earum textus, leges Rhodiorum navales, et reli-
 qua, pertinent: tum commemorantur commentarii in In-
 stitutiones, Pandectas, Codicem, et Novellas, optimi, nec
 non compendia: denique enarrantur libri promiscui me-
 lioris notae: Eckhardi hermeneutica, Wielingii Iurispru-
 dentia

dentia restituta, Gothofredi quatuor fontes, Barbosa, Tuschii, et Bertochii promptuaria, Cuiacii, Noodtii, et Merillii opera, Bynkershoekii Observationes, Alberti Jurisprudencia Medica, Leyferi meditationes, et alii. De Heineccii Antiquitatibus Iuris iudicat Vir Cl. „Quasdam materias iusto prolixius, alias contra multo, quam par est, concisus tractat. „Quanquam eo libro Heineccius sibi gradum hōnoris, et apud „Batavos famam, comparaverit, tamen meo iudicio inter „caetera eius scripta levisimum videtur, rel.“ De Brunne-
 manni commentario in Codicem dicit: „singulas leges inter-
 „pretatur, neque tamen grammaticae sensum legis, quem sae-
 „pius ne vidit quidem, sed eius potius applicationem et
 „usum fori ostendit; neque hominem nominalem, nisi
 „quaedam esset his temporibus in foro eius auctoritas.“ De
 Christ. Frid. Eckhardi Hermeneutica Iuris, ed. Ienae a. 1750.
 sic pronuntiat: „Non sensit Academia Ienensis, immo Ger-
 „mania universa, vulnus, Eckhardi praematura morte, hoc se-
 „culo gravius. Novimus, quid ei ars diplomatica, et bo-
 „nae litterae debeant etc.“ et de Bynkershoekii Observa-
 tionibus: „in quibus criticum, ut tempora fuerunt, mox
 „audaciorum, mox timidiorum, ubique autem ingenio plus
 „quam par est confidentem, agit. Auctorem vix alium novi,
 „cuius lectio iudicandi vim magis acuat, imprimis si quis
 „subtiliter eius inventa ad rationis normam exigere, et pro-
 „babilia a perquam coniectis diiudicare velit. Genere di-
 „cendi utitur suo, neque tamen fluido, sed asperiore et
 „conciso.“ Iucundissima vero sunt, nec sine risu legi possunt
 exempla festivissima, quae ex Io. Bunonis Memoriali Institu-
 tionum Iuris, Ratzeburgi A. 1672. edito, profert. Sed profera-
 mus pedem ad *cap. III.* Hic, ut in prioribus, primum nomina
 classicorum auctorum in Iure Canonico enarrantur: tum
 adminicula addiscendi illius, nempe historia Christianae reli-
 gionis, cognitio rituum Iudaicorum et Christianorum, anti-
 quitates ecclesiasticae, et iuris canonici historia, explicantur:
 post recensentur fontes, corpus Iuris Canonici, Concilio-
 rum et Canonum collectiones Gratiano antiquiores, Bul-
 larium

larium magnum: hinc commemorantur meliores commentarii in Decretum, Decretales, Clementinas, Extravagantes, et Lancelloti Institutiones: dein compendia iuris Canonici probatissima, et alii praestantiores libri, ut Puffendorfius de habitu religionis ad statum, Cironii observationes, Strauchii Amoenitates, Petri de Marca Concordia sacerdotii et imperii etc. laudantur: denique recensentur Thesauri iuris utriusque, Ottonis et Meermanni, atque Tractatus Tractatum. In hoc capite praecipue notatu sunt digna, quae a p. 93. usque ad p. 98. de caeremoniis ethnicae religionis a Christianis receptis docte disputantur. De notis Ziegleri et Thomasi in Lancelloti Institutiones p. 103. hoc A. iudicium fert: „Habet hoc Zieglerus et Thomasi commune vitium, ut non tam eleganter ius pontificium interpretentur, quam potius naevos eius aperire studeant, neque tamen erudite satis; unde non solum Romanis, verum etiam doctis Protestantibus, se multis in locis praebuerunt derisui, licet negandum non sit, hinc inde etiam notulas satis bonas obvenire.“ Quae inde usque a p. 108. de Tractatu Tractatum dicuntur, et excerpuntur, suavia sunt, quibusque non potest non animus lectoris exhilarari et recreari. *Cap. IV.* habet Ius Germanicum privatum. De eo quidem iure Germanico, quod vulgo iurisprudencia Romano-Germanica appellatur, libere iudicat Vir acutissimus, illiusque rationem minus sibi probari dicit. Miseram ait esse conditionem Germaniae nostrae, quae tot contraria et sibi inimica iura, e tot diversis fontibus derivata, in unum caput coegerit: appellandam esse hanc farraginem Iurisprudenciam Natura-Canonico-Romano-Longobardico-Mosaico-Germanicam: „immo, ait, non variegatus Iohannis Farciminis, excellentissimi Germanorum morionis, cucullus, magis discolor aut risui movendo aptior illo legum in Germania receptarum turpissimo centone.“ Addidit etiam inaginem aere expressam, qua hanc confusionem adumbravit, similem illam mulieri Horatianae, quae desinit in piscem formosa superne. His expositis, nomina Iuris Germanici consultissimorum

rum ponuntur: tum indicantur adminicula, atque de Cangi, Halkausii, et Wachteri Glossariis agitur. Sequitur index fontium Iuris, ad quos Vir Cl. refert Tacitum, Georgischi Corpus Iuris Germanici, Wilkinsii leges Anglicanas. Qua occasione recensentur etiam libri alii, ut ille, quem dicunt *Kayser-Recht*, Speculum Saxonicum et Suevicum, Weichbildum, Récessus Imperii, Statutorum Collectiones. Tum commemorantur Beyerii, Heineccii, Engavii, Elementa, et denique libri promiscui: Schilteri Exercitationes, Gieseberti Iustinianus Harmonicus, Heumanni Ius Politiae, etc. *Cap. V.* complectitur ius Feodale, ubi, ut in prioribus, recensitis Feodistis celeberrimis, Senckenbergii et Lünigii corpora Iuris Feodalis commemorantur; iuris huius clientelaris adminicula indicantur; commentarius Bilschianus et Schilterianus laudantur; Struvii, Rosenthalii, et Schraderi Systemata, atque Mascovii compendium recensentur; iudiciumque de Ienichenii Thesauro fertur. De Bilschio sic iudicat noster: „Est Bilschius in hoc iure qualis in scena Roscius, aut in iure civili Cuiacius. Ergo is nunquam falsa docet? Inepta conclusio, quasi vero non ipse Cuiacius falsat:“ de Ienichenii autem Thesauro sic: eum neque pulcherrimum dicendum esse, neque pessimum. In *Cap. VI.* quod ius Criminale exhibet, nomina iuris criminalis peritissimorum, historia huius iuris, eiusque adminicula, fontes, commentatores optimi, Antonius Mathaei et Kressius, Engavii Elementa, recensentur, commemoratis Carpvovii Practica rerum criminalium, et Doepleri Theatro Poenarum, qui liber Auctori parum probatur. *Cap. VII.* traditur ius Imperii publicum. Hic primum narratur historia huius iuris, et nomina eorum, qui publicarum in Germania legum peritissimi habentur: tum quoad adminicula Germanorum imprimis historia commendatur, in eaque Struvius excelluisse dicitur: deinde de fontibus huius disciplinae agitur, ubi Auctor non omnes attingit, sed tantum Auream Bullam, Instrumentum pacis Westphalicae, et Capitulationes. Differtur etiam de Schmauffii Corpore Iuris publici, et Lünigii

Reichs-Archiv, atque de Struvii, Moseri et Mascovii, Systematibus. His adiunguntur reliqua huc pertinentia scripta: Müldneri et Koenigii Capitulatio Harmonica, Pffingerei Vitriarius illustratus, Glassei historia Germaniae Polemica, Boehmeri introductio in ius publicum universale. Notabilia nobis videntur, quae Cl. Hommelius de Petri Ludewigii illustrationibus Aureae Bullae dicit: „hic, ait, multa more „suo subinde comminiscitur, atque novarum opinionum portenta non raro veris miscet. Itaque timide et diffidenter „legendum cenfeo, etiam in iis rebus, quas nulli dubitationi „subiectas arbitramur. Etenim *Quicumque turpi fraude semel „innotuit, Etiam si verum dicit, amittit fidem.*“ De Io. Iacobo Mosero autem dicit, eum sub signo Veneris natum esse, sub quo qui natus, ex Manlii sententia, *scriptor erit velox.* Cap. VIII. exhibet processum iudicalem. Primo loco exhibetur historia Processus Saxonici, quam paucis verbis repetemus. Scilicet, inde a tempore Caroli M. usque ad a. 1430. processus in Germania fuit eiusmodi, qualis in *Landrecht et Lehnrecht Richtsteige* describitur. Ab eo tempore in Germanicum forum processus Italici forma translata fuit, Tancredo et Durando regnantibus, usque ad a. 1495. Hoc anno Camerale fuit iudicium institutum, cuius ordinationem omnes Germaniae principes suis moribus iunxerunt: sed a. 1572. ordo iudiciorum prima parte Constitutionum Electoris Augusti in meliorem formam fuit transductus. Tum a. 1622. ordinationem processus veterem edidit Iohannes Georgius I. et denique a. 1724. Fridericus Augustus I. novam sanxit fori ordinationem. Atque haec quidem omnia copiosissime ab Auctore enarrantur, variaque de antiquarum legum conditoribus disputantur. Iucunda sunt quae de Iacobi Ayzeri processu Satanae contra Christum, et similibus hominum otiosorum et male ingeniosorum libris, dicuntur. Ultimo loco Gribneri, Ferdinandi Augusti Hommelii, meritissimi senis, Wernheri, Volckmanni, et Pittavali libri, qui hanc materiam illustrant, recensentur. Quae de Volckmanno Auctor iudicat, verissima sunt: „Scribas non semel „pue-

„puerosque, in colorata veste lecticam domini secutos, is li-
 „ber causarum patronos fecit; immo iudices universo muni-
 „cipio venerabiles, licet illi litterarum essent ceteroquin
 „ignari omnium, et pessime cordati. Ob hanc causam Volck-
 „mannianum opus soleo omnium potentissimum, ipsum au-
 „tem auctorem libri ducem magnificentum et vervecem festa-
 „rium dicere.“ Graviter etiam et vere queritur de Cyclo-
 pibus, ut ait, res graves suavi ore negantibus tractari posse,
 neque ore humano loquentibus, sed ferino latrantibus; dein
 vehementer ad imitationem Pitavalianae elegantiae causarum
 patronos adhortatur. Hasc de Sectione *prima*. Acceda-
 mus ad *alteram*, quae varia et promiscua continet. Inde in
Cap. IX. agitur de dissertationibus Academicis, program-
 matibus, orationibus, deductionibus, epistolis, aliisque mi-
 nutis Ictorum scriptis, et optima colligendi illa ratione.
Cap. X. exhibet libros Iurisprudentiae rariores. Comme-
 moratis primum causis paritatis, ubi etiam obiter Auctor di-
 cit, se, omnes et universos libros, in Lipenii bibliotheca enu-
 meratos, quinque aut sex millibus imperialium facile compa-
 rari posse, exploratum habere: atque huc referuntur Pande-
 ctæ ex editione Taurelli, Haloandri Pandectæ, Ferræi edi-
 ctæ practoria, editio prima Platinae de vitis Pontificum, Iu-
 nii Bruti Vindiciae contra tyrannos, et libellus, cui titulus;
*Salomon et Marcolphus Iustiniano Gregoriani, h. e. Sapida et In-
 spida; nimirum Theologica, Iuridica, Paradoxa, Historica,
 Politica, Poetica, Musica, Proverbia, Solorcismi Grammatici
 etc. ex utroque iure collecta, auctore Δ. X. Δ. qui liber Franco-
 furti et Dresdae a. 1678. editus, inconditus cento est, et ri-
 dicula quaedam atque absurda ex corpore iuris et glossis col-
 lecta continet. Huc itidem referuntur, Hippolithi a La-
 pide de ratione status in imperio Germanico liber, cuius
 auctorem Noster facit Bogislaum Philippum Chemnitium,
 natione Suecum. Quam quidem sententiam iam fovit Con-
 ringius, qui in Conringianis p. 39. „sub Hippolithi, ait, a La-
 „pide nomine latet Boguslaus Philippus Chemnitius, Mar-
 „tini nepos, Historiographus Sueciae, olim centurio.“ Prae-*

ter alios, quos tacemus, libros, rarioribus etiam adnumerat Petri Burmanni disputationem inauguralem, de vestigali-
 bus populi Romani, a. 1688. habitam, de qua verissime dicit: „illam disputationem raram faciunt grammaticalia pec-
 „cata, quae in iuventute, quis crederet? omnium Gramma-
 „ticorum princeps gravissima commisit.“ In *Cap. XI.* agitur de libris ICtorum in indice expurgatorio damnatis, ubi primum quaeritur, an fas sit supplicium de libris sumere? et commemorato tempore, quo librorum censura orta sit, libri a Pontifice damnati recensentur, ut Philippi Decii Confilium pro auctoritate Concilii generalis contra Papam, Duereni liber de SS. ecclesiae ministeriis, Rittershusii differentiae Iuris civilis et canonici, et quamplurimi alii. *Cap. XII.* habet insolitos quorundam librorum titulos: quales sunt Franc. Salgado de Sanjoza Labyrinthus creditorum concurrentium, qui quoniam de honorum cessione agit, „nescio, „ait Noster, annon melius Rosarium Advocatorum inscribi „potuisset.“ Massolae Trismegistus legalis, Thomae Murneri Chartiludium Institutionum etc. Sed lubet titulum satius ridiculum, licet longiusculum, huc adscribere: *Veritatis civis ex salebroso substitutionum tractatu, cuius fluctuantem cymbam, supremo prosperitante statu, navarcho Henrico Davide Chunone, remigio publico ad veritatis portum propellere sataget die secunda Aprilis Godofredus Reichmannus, Auctor et Respondens: Herbornae Nassoviorum, a. 1650.* In *Cap. XIII.* enarrantur libri ICtorum posthumi, ut Iacobi Gothofredi commentarius in codicem Theodosianum, Donelli commentariorum pars tertia, et complures alii. *Cap. XIV.* agitur de variis ius docendi discendique methodis. Monitis quibusdam de Hoperi, Corasii, et Ehemii institutis, notabilia haec verba adduntur: „dicam, quid mihi acciderit, cum primis „labris quondam legum doctrinam leviter degustassem; tunc „bene memini, frequenter me fere eadem, quae Herostratus, consilia agitasse, nempe, ut incenso universo iurisprudentiae templo, sacrilegam inde mihi gloriam compararem: „ubi vero plenioribus iurisprudentiam haustibus plene imbibissem.

„bilem, atque eius ordinem omnino perdidissem, non sine
 „pudore coepi hanc praecocem et puerilem meam sapien-
 „tiam ridere.“ Recordentur vero haec verba illi, qui Iu-
 „stiniani methodo sublata, in novo ordine excogitando, nova-
 „que ratione invenienda, sibi acuti et ingeniosi videntur.
 Tum noster de schola Ramistica exponit, de dichotomia, de
 „methodo Connani, Lagi, Donelli, Gregorii Tholosani, Vi-
 „geli, Althufii, Vultei, Leibnitii, Placcii, aliorum, denique
 „de methodo mathematica et Heinecciana. De illa vere sic
 „iudicat: „Mihi vero illa nimia atque taediosa subtilitas, cum
 „per inanes frivolorum atque futillum verborum circuitus
 „aliquid tandem extricant, de quo nemo dubitavit, e lon-
 „gino fordet. Quae enim, malum! vesania, res, quae
 „tribus verbis dici, et sine ulla difficultate intelligi poterant,
 „per mille circuitus sine fructu diducere, etc.“ *Cap. XV.*
 „complectitur controversias Iurisperitorum: ubi pri-
 „mum ex antiquioribus de Proculianis et Sabinianis, de Le-
 „gisticis et Decretisticis, de Humanisticis et Realisticis, de sectis
 „Romanizantium et Germanizantium, sive disidiis Faculta-
 „tum iuridicarum cum Scabinatibus, de lite Principistarum
 „cum Caesareis, agitur, et deinde variae controversiae enar-
 „rantur. Nos quidem tantum summa rerum capita repeti-
 „mus, ponimusque nomina controversiarum, de quibus praec-
 „clare et copiose Cl. Auctor dissert. Habet igitur hoc caput
 „controversias Irnerii cum grammatico super assis partibus:
 „Martini cum Bulgaro: Bartoli cum Tigrino, de vera lectio-
 „ne L. 7. §. 2. ff. de distr. pign. Cuiacii cum Roberto et Ho-
 „tomanno: Salmasii cum Ictis, an in mutuo sit alienatio:
 „Iacobi Gothofredi et Salmasii cum Sirmondo, de suburbica-
 „riis ecclesiis: Vultei cum Riemero, utrum obligatio ad per-
 „sonas vel res deferenda? Grotii cum Seldeno, de mari li-
 „bero: Taboris cum Conringio: Salmasii cum Miltono, de
 „iure civium in regem: Salmasii cum Heraldio, super testa-
 „menti subscriptione: Carpzovii cum Eichelio, an possessio
 „in heredes transeat? Hahnii cum Bornio, de speciebus iuris
 „in re: Puffendorfi cum Becmanno, Velthemio, aliisque

Zollii cum Zaunschliffero, an emtor conductorem expellere possit: Strykii cum Lynkero: Bynkershoekii cum Pagenstechero, de auctore authenticorum: Strykii cum Beyero, de iure diei dominicae: Glassei cum Hillero, super tutela patritia: Kayseri cum Menkenio, super divortii iure naturae licitis: Bynkershoekii cum Noodtio, de iure occidendi liberos: Brencmanni cum Schwarzio et Grandio, utrum omnia Pandectarum exemplaria e codice Florentino manaverint? Bilderbekii cum Lubbio, an nobilibus venatio in praediis suis ipso iure competat? Ludewigii cum Gebauero, de successione Clericorum in beneficia: Crameri cum Senkenbergio, de successione foeminarum in beneficia, quibus renunciarint: Bornii cum Magdeburgensibus, super Lipsienfi stapula: Hommelii cum Hombergio, de novellarum lingua: Baueri cum Boehnero, an simultanea investitura ob neglectam renovationem amittatur? Pertschii cum Barthelio, circa episcopale pallium. In hoc capite multa sunt iucundissima lectu. Quam suavia sunt, quae p. 239. seq. contra nostrae aetatis realistas, (hoc enim nomen in deliciis habent,) disputat! quam belle eorum imperitiam irridet et perstringit! quam acute et docte de Novellarum Constitutionum Iustiniani lingua originaria differit! Sententia vero, ut paucis rem complectamur, illius haec est. Putat nempe, a Iustiniano primum latine scriptas Novellas esse, deinde vero, ut omnia Iustiniani, translata in Graecum, ita tamen, ut amisso primogenio eoque Latino exemplari, sola superstes manserit graeca versio, quae a Burgantione iterum facta fuerit latina, atque ideo illum, qui in iuris civilis corpus relatus est, latinum textum, meram esse versionis versionem. In *Cap. XVI.* primum commemorantur celebriores Iurisconsulti anonymi, ut Hombergius zu Vach, Loger, Io. Niskampius, Franciscus Ory, Dupinkus, alii complures: et deinde pseudonymi: denique, quo artificio hi detegi possint, ostenditur. *Cap. XVII.* habet furta et fraudes litterarias Iurisconsultorum. In catalogo Iurisconsultorum de furto suspectorum apparent Hotomannus, Bartholomaeus Chassanaeus, Augusti-

gustinus Barbofa, Bernardus Urfinus, Ioh. Wineus, impudentissimus homo, et alii. Fuerunt enim omnia secula feracitas talium hominum. His adiungit auctor aliud nebulozum genus, qui sui ingenii foetus aliis adscripserint, eorumque sub nomine ediderint. Ultimo loco recensetur libellus Klotzii V. Cl. *Mores Eruditorum* inscriptus, atque epistola quaedam excerptur. *Cap. XVIII.* recenset ICTos polygraphos et agraphos. In *Cap. XIX.* exponuntur varia, quae ad micrologiam litterariam pertinent. Inde prodeunt in medium Iurisconsulti medici, et sacerdotes legum periti: mox Iurisconsulti in sanctorum numerum relati: deinde Iurisconsulti ad Pontificatum Romanum evekti: tum ICTi Romanae ecclesiae Cardinales et Archiepiscopi: post Electores Imperii, qui Iuris Doctores fuerunt: quos ICTi medici, philosophi, mathematici, poetae, ex concubinis nati, caelibes, excipiunt. Ultimo loco adduntur varia de ridiculis Iuris peritorum elogiis, et ICTis homonymis. Docta sunt et utilia, quae in hoc capite de numinibus ICTorum tutelaribus, et de iurisprudencia poetica dicuntur. In *Cap. XX.* foeminae iuris notitia imbutae producuntur, ut Themis, Egeria, Afrania, Hortensia, Iulitta, Amaesia Sentiarea, Plotiana, Bettina, Milancia, innominata Accursii filia, Beltizia Gozadina, Marcia Proba, Theodora, Mathildis. Neque praeterit Auctor famosam Cuiacii filiam, Sufannam, et Henrici Stephani coquam. In *Cap. XXI.* primum de oraculo Iuris, a Rothero Doctore compilato, noster exponit: tum ad libros communi studio scriptos transit: postea de Facultatibus Iuridicis agit, et titulum Ordinarii explicat. Originem quidem verbi Facultatis inde repetit, nempe quoniam Italiae quaedam civitates, earumque rectores, Paci Constantiae se Potestates suscripserint, eodem modo Facultatis nomen dignitatem quandam indicasse: haec in Academiis collegia videri ab Imperatore hunc honorem accepisse, reipublicae seu civitatis aemulum: ne tamen reipublicae omnino aequarentur, similem quidem titulum, attamen paulisper diversum Imperatores dedisse. Denique, origine verbi Ordinarii evoluta, catalogus Ordinarii

riorum Facultatis Iuridicae in Academia Lipsiensi contextitur. In *Cap. XXII*, primum Cl. Auctor in numerum Ictorum, qui adhuc vixerint, inquit, eumque ad quindecim millia ascendisse sic probat: „Numera, ait, nomina Iurisconsultorum in indice Lipensi nominali, quod ipse quidem feci. Itaque, pergit, auctorum numero constituto, ex illo libellorum quodammodo operumque multitudo diiudicari poterit. Licet enim non singulatim, neque tam curate, quam ipsos auctores, numeraverim, sed aestimaverim circiter: tamen certum est, volumina, disputationes, epistolas, libros, denique libellosque omnes, uno numero comprehensos, iam „ultra 200, 000, adfurgere.“ Tum de clasibus agitur, in quas commodissime omnes Icti dividi possent. Optime quinque constitui posse dicit, atque ad primam esse referendos primae magnitudinis Iurisconsultos, sive principes, ad alteram secundae magnitudinis, nobilissimos: ad tertiam nobiles, ad quartam plebeios, ad quintam capite censos, seu gregarios. *Cap. XXIII*, praecipuis auctoribus, qui vitas Iurisconsultorum ediderunt, recensitis, vitia, biographis fere omnibus communia, recensentur, et nomina Iurisconsultorum secundum seculorum seriem exhibentur. Haec est brevis delineatio Hommeliani operis, e quo maioremne utilitatem, an voluptatem capiat lector, nescimus. Magna et diffusa ubique apparet lectio, accurata optimorum librorum cognitio, elegantissimum in iudicando acumen, et ingenua in sententiis dicendis libertas, multisque leporibus conspersum, hilare, et suave dicendi genus.

Heinrich Christian Freyherrn von Senckenberg, Kays. Majest. würcklichen Reichshofraths, Gedanken von dem iederzeit lebhaften Gebrauche des uralten deutschen bürgerlichen und Staatsrechts ic.

HENRICI CHRISTIANI L. B. de SENCKENBERG,
S. Caes. Majest. Consilarii aulici imp. actualis, Meditationes de semper vigente observantia priscae germanicae civilis

civilis et publici iuris in subsequentibus Imperii legibus et consuetudinibus, praesertim in doctrinis de Regum electionibus et Archiducibus. Ope Speculi Suevici, additorumque diplomatum haecenus ineditorum.

Francof. ad Moen. 1759. plagg. 22. in 8. cum fig. aen.

Opus hoc in quatuor capita partitus est celeberrimus Auctor. *Primum* inscribit de odio prisorum Germanorum erga ius romanum. *Secundum* de usu iuris romani in Germania aetatis seculae et recentioris. *Tertium* de vigore iurium germanicorum collectionumque ab omni aevo ad nostra usque tempora. *Quartum* de edendo Speculo Suevico, opere quodam magnae utilitatis. Singula haec ordine suo videbimus.

Cap. I. Maioribus nostris, quando memoriam eorum accerimus ultimam, leges romanas intolerabiles fuisse, constat inter alia ex clade Variana. Arminius enim, Princeps Cheruscorum, Germanici populi, insignem victoriam reportaverat de Quintilio Varo, quem Augustus Caesar cum exercitu in Germaniam ablegaverat, civium libertati insidiantem. Tum vero dura fors exiit causarum patronis, quippe quos vario multabant cruciatu victores, ut cuidam etiam os confuerit miles, recisa lingua, quam manu tenens Germanus: tandem, inquit, vipera, desine sibilare. Sic parentatum est eo tempore advocatis, tanquam quisquiliis, et iuri romano in Germania. Nec maiori fore in iurisprudentiam ultramontanam favore duci solebant, quam prospero armorum eventu in romanorum provincias, Galliam, Italiam, Britanniam, Hispaniam, Africam, effunderentur. Condiderunt potius colleguntque ibi suas leges, quae tamen iam romani nonnihil spirant, ne bello subactorum ingeniis penitus abhorrent. Sensim amiciores sunt iuri romano, maxime christiana religione caput efferente, ubi sacerdotes immunitatibus suis invigilant, codice Theodosiano et Iustiniano. Loquimur de Germanorum sedibus extra Germaniam mag-

nam seu liberam. Hic enim, in magna scilicet, e re publica non est visum, mox in scripturam redigere consuetudines, quia nihil earum observantiam turbabat. Quod ipsum effecit, ut ius romanum sero cis Rhenum perforuerit fora, nilque praeter mores patrios et pauxillum iuris scripti in tribunalibus fuerit auditum. Imo leges disertis verbis latae abibant in ius tacitum, atque consuetudinum numero censebantur, nisi confirmatae essent a novo quolibet Rege. Aecedebant autem tractu temporis pontificiae sanctiones, sacerdotes magis magisque in partes suas vocabant ius civile, et Germani nostri consilium ceperunt, sua quoque requirendi scita, et uni corpori consuetudines inveteratas inferendi. Cui instituto, licet tempus collectionis lateat, ius caesareum originem debet, vernaculo sermone conscriptum, et Conradi II. Imp. et aliquot aliorum leges continens, de quo uberius agitur in P. I. corp. iuris germ. literatissimi nostri Auctoris, ubi iam exstat. Si Speculum Suevicum spectes, poterit illius haberi continuatio, tradens quae sunt domus regnatricis Hohenstauficae, cuius memoriam in iure caesareo frustra quaesiveris. Auspicatur a Conradi III. et Friderici I. legibus, id quod pariter fit in Speculo Saxonico. Unde non immerito divinaveris, utrumque illum librum eiusdem et unius aetatis esse. Concordant etiam plerumque in reliquis, abeunt in ius provinciale et feudale, novellas subtingunt consonas ex constitutionibus Imperatorum post stirpis Suevicae excessum, imo vix unquam ab invicem dissident. Et quid obstat, quo minus credamus, ambo Specula iussu caesareo coaluisse? Deest quidem testimonium eo nomine aservatum in annalibus, sed non opus diplomate solenni fuit, potuit Caesar iussisse ore tenus, ut colligerentur; ceu Carolus V. Imperator collectionem quandam Recessuum imperialis Spirensi Sculteto demandavit. Ius illud Suevicum et Saxonicum sub Henrico VI. et Friderico II. Augustis iuris civilis aut secularis elogio iam celebratur, et Speculum Saxonicum passim ius Imperatorum christianorum audit, ut anno MCCV. a Livonica gente discimus, quae sacerdoti suo Alobrando

brando iurisdictionem quoque in negotiis civilibus iniungit secundum iura Imperatorum christianorum. Quis vellet his iuribus romanum intelligere, quum eo nunquam penetrarit? Quis non Saxonicum potius, quod in hunc usque diem ibi floret. Speculum vero Suevicum denominationem hanc debet Imperatoribus familiae Suevicæ, quibus clavum publicæ rei tenentibus prodiit, ipsaque Germania omnis dicta est Suevia: quod postremum is minime mirabitur, qui norit, Germaniam sub Carolingis Franciam, sub Saxonibus Saxoniam, sub Francis Regnum Francorum appellatam esse. Quod ad terras spectat, in quibus ius Speculis dixerunt, iuvabit præfationem codicis cuiusdam, seculo decimo quarto exarati, ex Ludevigii Tomo decimo reliquiarum manuscr. in consilium adhibere. Is primo testatur, Caesaris electionem et consensum præivisse Speculo Saxonico, et ordo iudiciarius, vulgo *Richtfrig*, ait Fridericum I. aut II. iussisse illius confessionem. Insuper Brand a Tzerstad, patricius Lunaeburgensis, conscripsit antiquitates iuris Germanici et Saxonici, et anno MCDXLII. clavem Saxonici iuris elementorum ordine, quæ Lunaeburgi in curia senatoria adhuc conduntur; ibi annus MCLVIII. ut natalis Speculo Saxonico adiudicatur. Deinde regiones, in quibus regnat, sequentem in modum commemorat: Poloniam, Bohemiam, Marcam Brandenburgicam, Saxoniam, terras Ducum, intellige Brunsvicenses; Pomeranicas et Meklenburgicas, Westphaliam et Thuringiam, terras rhenanas, puta Comitatus Marcae, Bentheimenses, Iuliacenses, Clivicas, Geldricas et Batavas, inde ad vastum usque mare, scilicet Breimenses, Hollaticas, ad mare Germanicum usque. Reliqua Germaniæ, Helvetia comprehensa, quatenus Alemanniæ partem constituobat, addicere licebit Speculi Suevici iurisdictioni. Ubi tamen observari velimus quam maxime, tametsi ambo Specula vicem iuris communis obtinuerint, tamen nationes Germaniæ interdum habuisse adhuc iura sua domestica et peculiaria, patetque tali ius Bavaricum, Lubecense, et alia cum illis stare potuisse et viguisse. Habebant præterea Germani cum

duobus illis Speculis alterum ius commune, caesareum, tanquam antiquius, in promptu. Modus vero procedendi, et iis iuribus in foro utendi, hic fere fuit, ut verbi gratia in Saxonia litigantes fidem facerent iudici causae suae, Speculo Saxonico insistentes, tanquam communi iuri, addentes robur quoddam et locum ex iure caesareo, quam in rem exempla prostant in adultum usque seculum decimum sextum. Et haec credebantur sufficere litibus coram tribunalibus dirimendis, nemo cogitabat de supplemento quodam iuris romani. Nihilo tamen secius hoc ipsum sensim penetrat in fora, miscetur, quod incommodis multifariam viam aperit, iuri Germanico, tantanque adipiscitur potestatem, ut ipse Fridericus III. et Maximilianus I. Augusti eam putarent nimiam, penitusque pellendam.

Cap. II. A principio statim Auctor monet, ius romanum a se odio haberi nunquam, quum multis documentis in apri-
co sit, ad occupationes suas principes illud pertiuisse. Eius
valori, tanquam scriptae receptaeve consuetudinis, nihil vult
obverti. Docet porro, iuri Iustiniano vix aliam contingere
potuisse formam, quam nunc quidem haberet. Nam quod
ad Institutiones, acquiescendum nobis esse in voluntate Im-
peratoris, ut sit optabile, ut Triboniano fociisque iniun-
xisset, plus impendere temporis rei satis bono susceptae or-
dine, superflua omittere, necessaria cuncta inferere, ut com-
modum inde coactum esset legum breviarium. Nec repre-
hendendum autumat Iustinianum, quod Pandectas et Codi-
cem edidisset, quem utrumque librum, ex aliorum animo,
uno volumine potius complecti, inque vulgus emittere po-
tuisset. Nam prisca libertatis schemata retinenti fides a po-
pulo romano habenda erat, se vetere adhuc uti iure. Hinc
edicti perpetui, hinc prudentum responsorum ratio habe-
batur, ita tamen, ut additionibus aut contractionibus no-
vam fortirentur faciem. Quum vero Imperatores nec ad
praetores, nec ad Iureconsultos referri possent, ex eorum
legibus aliud opus erat exprimendum, quod ordine, quod
ad eius fieri posset, adaequaret alterum; ideoque hinc Codex,
inde

inde Pandectae ortum traxerunt. Quod vero Pontifices, methodum eandem secuti, Decretum, Decretales, sextum Decretalium librum, Clementinas et Extravagantes dederint, alia ratione fulcitur, quam nunc non tangemus. Restant Novellae, quibus anteriora iura corrigebantur, supplebantur, aut prorsus abrogabantur, ut Novella CXV. factum est; quae quidem res copiosius, sed difficiliter quoque reddidit ius. Interea talis potestas Imperatori non poterat denegari, nec Senatus Constantinopoli tantae erat auctoritatis, qui contradicere Caesari valuisset. Praelocutionum ampullas, et verba sesquipedalia, condonabimus spiritui orientali, geniove. Hi sunt libri legum Iustinianearum, quos uno nomine corporis iuris hodie novimus adhuc. Is idem tamen titulus unde supervenerit, non aequè expeditum est, si transfusum dixeris ex illo iuris corpore, quod Longobardi ex legibus romanis statim post Iustiniani tempora sibi statuerant, ut fructuosius eo uterentur in tribunalibus, quodve Auctor noster iam alia vice literatae reipublicae vulgavit. Sane Iustinianus ipse opera sua, quae nunquam in unum redegit volumen, tali titulo multo minus insignivit, sed tum videtur is ipse transiisse in eadem, quum haec in Italiae foris triumpharent, libro Longobardico in exilium acto. Pervenit itaque ad patres nostros Corpus Iustinianei iuris. Pervenit ad nos ex Italia magna cum difficultate intellectio, quum Graeci iam ab eo deflexissent, et necessitate adacti Basilica sua concinnius adornassent. Accessit ad nos cum glossa et interpretatione doctorum; quae res Germanorum ingenia, paucis in foro contenta, non poterat non mirifice turbare. Hinc multum intercessit temporis, priusquam cum eo in gratiam redirent, eive fasces submitterent. Ex anno MCXXX. clerici in eam curam incumbabant, Imperatorumque nonnulli favebant iuri romano. Nihil tamen fecius in civium commercium aegre adgregabatur, videturque nomine Graeci iuris aliquando citatum, quod exemplo anni MCLXXXI. illustratur. Nimirum Henricus et Wernerus fratres de Stechov, villam suam Borsendorp, iure emti veriditi tradiderant monasterio Portensi

secundum ius Francicum. Postea tertius frater advena urget se Graecum esse, non Francum, et ideo acta omnia non constare, sed irrita et nulla esse, quod forte ob absentiam, aut minorem aetatem, secundum iuris civilis praecepta, restitutionem in integrum praetenderet. Forte is, qui Graecum se dicebat contra iure Francico uteates, in Italia commoratus, seque iure romano, quod, ob collectionis a Iustiniano factae originem, Constantinopolitanum seu Graecum erat, professus fuerat ibi se vivere. Tam insolito nomine leges romanae, et raro admodum, a disceptantibus invocabantur. Longior dies eas nobis reddidit familiares. Iam sub Sigismundo Imperatore usus quidam iuris romani, quod ad veniam aetatis et praecipua alia iura Caesaris, invalescit, multo tamen cum labore usque ad Maximilianum I. Hoc imperante dicitur ius caesareum et commune, quo nomine Germanicum quoque legum systema claret. Quae tamen res multum peperit confusionis. Interea controversiae liberatum est alea, ius illud Germanicum mansisse commune, romanum vero a maioribus nostris in subsidium, id est tum, quum illud causae decidendae non sufficeret, adhibuitum fuisse. Anno MDXXXII. soli iuri romano denominatio iuris communis, aut caesarei scripti, nondum competebat, sed Recessus Imperii et aliae LL. Germanicae, eodem nomine veniebant. Inter haec non deerant viri docti, qui aliquid industriae in eo collocarent, ut iuris romani interpretationes a doctoribus scriptae in linguam vernaculam transferre stur; quod iterum commixtioni utriusque iuris ansam dedit. Et quantae molis fuit ius repraesentationis in obliqua linea, testamenta, tutelam maternam et testamentariam, pluraque alia ex iure romano Recessibus Imperii inferere, et civitate quasi inter Germanos donare? Habemus itidem in constitutione criminali Caroli V. vestigia iuris romani, at tam levia et fere oblitterata iure Germanico, ut vix oculatissimo appareant. Supervenit ius canonicum, post restorationem per Lutherum sacrorum, Augustanae Confessioni addictis. Sed nunc disputari coepit, utro potius standum esset in foro, quodnam prae-

riperet

niperet alteri palmam, et sic Germanica tantum non cuncta iura privabantur usu suo et pondere. Praevaluit romanum, et diiudicandis civilibus, publicis, feudalibus causis, aut lege integra, aut legis argumento, inservit. Trahi coepit ad negotia omnino Germanica, tandemque Austraegae, mandata, iura retractus, pax publica, oppignorationes, communio bonorum inter coniuges, res militaris et forum bellicum, metalla, cambia, commercium, imo ipsa Caesaris et Ordinum imperialium auctoritas, non nisi transalpino metienda erant modulo. Si quae confectae sunt inter annos MDXL. et MDXC. ordinationes provinciales in Germania, dici sane non potest quam anxia cautione, dum conflarentur, praevifum sit, ne nimium a iure romano desciscerent; unde emerferunt quamplurimae LL. obstantes, aut adeo tenebricosae, ut Delio natatore opus habeant. Haec clades iuris Germanici quamvis ex multorum accidisset voto, quibus nihil dulcius demulcebat aures, quam triumphus a iure romano post tantam cantus victoriam; tamen nec paucos alios vicissim male habuit. Propterea nominandi sunt Ioh. Schneidewinus, Melchior Klingius, Ioh. Borcholten, Ioh. Thomas Cludius, qui consuetudines Germanicas, ut exceptiones a regula iuris romani, inculcare non dubitabant, iisve scripta sua locupletare. praecipue secundum usum superioris et inferioris Saxoniae. Eo pacto natus est usus modernus iuris romani, perperam adaptatis licet vocabulis, quippe rem recte putantibus dici poterat usus contra ius romanum, non vero modernus iuris romani, meliusve consultum esset causae, si fundus constitueretur Germanicum ius, additis observationibus ex romano, tanquam consuetudine nova contraria. Henricus Bocerius primus videtur fuisse ex iis, qui recitationibus suis civilium legum Germanicas quoque, tanquam perpetuum usum contrarium, insperferint. Secuti sunt Beldus, Lauterbachius, Zoefius, et plures, rati, consilio tali se subvenire civitati. At quis putasset, rebus sic stantibus, novam Germanicae iurisprudentiae incubuisse tempestatem? Erat haec, quod nemo extra Saxoniam ius Germanicum ex
 fon-

fontibus suis haurire gestiebat. Crevit potius immensum studium historiae civilis iuridicae, auctisque Jurisconsultis humanioribus, augebatur infectatio quaedam legum priscaarum, quas ne ipse quidem Iustinianus curaverat, domestica vero nostro ipsorum detrimento iacuerunt.

Cap. III. Antequam ius romanum Germanorum tribunalia usu caperet, habebamus consuetudines nostras, utcumque tandem digestas nomine legis Salicae, Ripuariorum, Alemannorum, Boioariorum, edicti Gothici, legum Visigothorum, Saxonum, Werinorum, Longobardorum, Capitularium; idque genus plura ex Anglorum, Suecorum, Danorumque moribus repeti possent. Quumque pars Teutonum ex maris Caspici vicinia inundavit Germaniam, forte a Tartaris, morum veterum tenacibus, quaedam dici possent, quibus eniterent nostra. Neque est quod dicas, obsoleta saepenumero et inutilia occurrere vendique emacibus. Nihil potius ex iis, licet vetustissimis, pro derelicto habendum est, quippe semper aliquid lucis adfert nostrae rei, et analogiae iuris Germanici infervit. Enimvero nunc subsistimus circa illa tempora, quae legum nostrarum codices pararunt. Tum nihil romani interstrepuit, usque ad Carolum IV. praeterquam in crimine maiestatis, quod coercuerunt secundum romanam legem. Specula, Saxonicum et Suevicum, sub Friderico I. collecta sunt, manseruntque ius commune usque ad Maximiliani I. obitum, quod variis diplomatibus probari potest. Et in ordinatione camerali de anno MCDXCV. et MDLV. nomine iuris communis Germanicum quoque comprehenditur. Neque obmutuit in tribunalibus Imperii summis et inferioribus, gliscente romano. Siquae salubria nonnulla ex hoc disertis verbis introducenda videbantur, id ipsum multa fiebat cum contentione, antequam auctoritate legali gauderent: quemadmodum anno MDXLV. civitas imperialis Francofurtum allaborabat, ut tutores abstinere ab arbitrio, pupillarum alienandi fundos, ex mente iuris romani. Ipsi huius iuris doctores incassum dabant operam, Germanico vim quandam inferendi, quod ex publico praefertim

sertim Imperii iure constat. Hinc doctrina eorum de potestate Caesaris absoluta secundum ius civile; de lege regia, quam affingebant capitulationi caesareae; de praefectis praetorio, quorum nomine censebant Electores; de praesidibus provinciae; quibus reliquos Imperii Principes aequiparabant; de Comitibus romanis, quibus Imperii nostri Comites putabant pares; de iure romano in successione illustrium observando, loco suo mox movebatur exulabatque. Potius Comes provincialis Ludovicus Fidelis Hasso - Darmstadtensis, Gießae, et Princeps Holsaticus - Schaumburgicus, Rintelae, iubebant, praelectiones haberi in utrumque Speculum. Quanto minus igitur iuri romano valoris dare poterant in publico Imperii, tanto acrius pro eo militabant in privato; quod tamen non obstitit, quin eidem saeculo decimo sexto et septimo quaestio status, ut aiunt, mota fuerit, Kulpisius et Thomaeus adeo dubitarunt, an romano iuri nomen communis impertiendum sit in Germania; quae sententia quibusdam quoque Batavorum arriserat. Cura Iohannis Schilteri laetius renatum est ius Alemanicum seu Speculum Suevicum, et Auctor noster restituit ius caesareum cum aliis iuris Germanici praeclearis monumentis. Post Schilterum laudabili studio multa prodierunt systemata Iurisprudentiae Teutonicae, cui nec antea obest, quod iureconsulti tacuerint leges nostrates, rem tamen ipsam servantes. Et ii, qui hodie iisdem adversantur, et bellum quasi indicunt, laborant praedictis plerumque opinionibus, et inani ducuntur consilio, ut Ludevigii exemplo docemur, Specula prementis, quod eius scitis de septem provinciis et Archiprincipibus non responderent. Alii, melius subducta ratione ad sentiendum, lubenter usi essent Speculis, si ea intellexissent ob priscum idioma, et propter plura hodie obscura ibi regnantia: verbi gratia, quando Speculum Suevicum ait, Regem uti Francorum iure, quod p. 105. ab A. explicatur, et usu quotidiano defenditur. Similiter Aurea Bulla Caroli IV. confirmat septenarium Electorum numerum: sed dum id facit, sequitur Speculum Suevicum, quod iam Moguntino, Trevirensi, Coloniensi, Pa-

latino, Saxoni, Brandenburgico, Bohemo, adsignat ius optandi Imperatorem, et tempore Friderici I. iam certus est Principum Electorum in Imperio numerus, iam certa sunt eorundem archiofficia, ut Peucerus quoque adstruere nullus haesitavit. Sed haec omnia, nostro iudicio, non nisi coniectura nituntur, si ipsa acta Friderici I. electionis inspexeris, ubi Principes Regni, (qui potuerunt esse septem Electores,) ceterique Proceres, cum totius populi favore, leguntur caput novum Imperio constituisse. Interea Auctor excitat loca quaedam de Principibus archipalatinis, de palatinis Archiducibus, de Electoribus, de Archiprincipibus tantantia. Inprimis utitur eius causa diplomate, Austriacis anno MCLVI. a Friderico I. super dignitate ducali dato, quod emendatissimum ex Serenissimae domus tabulario communicat, eoque merita sua in rempublicam insigniter auget. Hac occasione simul veteres creandi Caesaris et Archiofficialium rationes indagantur, ostenditurque, tempore Carolingorum et Saxonum Regnum maxime fuisse hereditarium. Post Ottonis III. obitum Henricus II. quidem, domus eiusdem Saxonicae Princeps, sed tamen iure electionis, capessivit Regnum, quandoquidem proximior consanguinitate aderat Otto Dux Franconiae et Carinthiae. Suffragati sensim sunt populi Germaniae. Post Henrici II. mortem duo Conradi per praetaxationem ad fastigium imperiale propositi sunt; quumque tres Archiepiscopi elegissent Conradum Salicum, is acclamatus est statim a reliquis Principibus et ab omni populo Rex. Eius vero filius, nepos et abnepos, potissimum iure sanguinis successerunt; tamen iam anno MLXXIV, ut Bruno de bello Saxonico refert, Forchemii communi voluntate decretum esset, nemini regiam in Germania potestatem hereditate cedere debere. Mortuo Henrico V. id apparuit in Lothario Saxone, qui libera eligentium suffragatione vincebat Fridericum Sueviae Ducem. Henricus quidem VI. diu multumque id saxumolvebat, ut Regnum efficeret suae genti hereditarium, sed oleum perdidit operamque. Quis est proinde qui dubitet, quin electio praevaluerit aliis modis

dis perveniendi ad nostrum Regnum? Fiebat per Archiofficiales, qui, quod magnis praecessent provinciis, interdum reges dicebantur, unde honos Electoribus, quo Regibus aequiparantur, adhuc hodie durat. Archiofficialibus erant subofficiales, qui vicem illorum supplebant; his deficientibus officiales aulici, qui munia illorum occasione sic ferente subibant, ut Caroli IV. Aurea Bulla legaliter tradit, servaturque in hunc diem usu. Archiofficia illa ad tres Archiepiscopos iure perpetuo, et ad quatuor Principes seculares iure hereditario, devenerunt; licet, quo tempore id contigerit, de singulis exacte doceri nequeat. quod iuris publici caput multo eruditionis apparatus exornatum p. 153. seqq. reperies. Sed revertimur ad Specula, eorumque iuridicum usum. Sans modus praetaxandi, quo quidam Principum nominabant candidatos Imperio vacanti, quidam Imperatorem eligebant, quive ritus usque ad Rudolphi I. aetatem viguit, iam fundatur in Speculis. Quid? quod illa, quae Carolus IV. edieit in Aurea Bulla, quod ad locum electionis caesareae, scilicet Francofurtum, quod ad iudicium palatinum in Caesarem dubie satis, coronationem Aquisgrani, primam curiam Norimbergae ab Imperatore habendam, diffidationes, vicariatum, revocationem privilegiorum, investituras imperiales, feloniam, conspirationes, phalburgeros, et alia plura, iam praesto sunt in Speculo Suevico. Haec ergo repetit Caesar, confirmat, et nonnunquam auget, tantique interest, nosse accuratius Specula, tanquam fontes iuris nostri hodierni.

Cap. IV. Hoc consilio editurus est Auctor Speculum Suevicum, cum commentario continuo et glossario Hieronymi de Lahr, Doctoris Francofurtani, qui superavit industriam et felicitatem conquirendi exempla vetera calamo exarata, eorum omnium, qui haecenus edendo illi legum libro sunt operati, quo nomine nobis revera gratulamur.

Coronidis loco accedunt chartae quaedam, item supplementa in Lindenbrogii leges antiquas Wisigothorum, ex codice

dice membranaceo; et Auctor in his omnibus tanquam iuris romani et germanici privati publicique peritissimus, hoc est, tanquam Aulicus Imperii Consiliarius, haud exiguo prudentum commodo, egregie versatur.

IO. FR. GRUNERI OPUSCULA AD ILLUSTRANDAM HISTORIAM GERMANIAE PERTINENTIA.

Coburgi, ap. Io. Car. Findelisen, VOL. I. 1760. plagg. 17.
VOL. II. 1761. Alph. 1. in 8.

Consilium cepit Vir Cl. historiam medi aevi patriae nostrae illustrandas, atque, quibus illa implicata est, difficultates et tenebras dispellendi dimovendique. In prima quidem horum Opusculorum parte continentur dissertationes octo, quarum argumenta recensimus paucis. Neque enim multis ea exponenda esse existimamus, quae non ad multos pertinent. I. *De Henrici Raspe, Landgravi Thuringiae et Comitis Palatini Saxoniae, in regem Romanorum electione, rebus in imperio gestis, et vitae exitu, Exercitatio.* Nondum huius Henrici, Anticaesaris, fata ita exposita fuerunt, ut omnes partes optime positae essent in luce. Inde Auctor vitam illius contexit, et tempus, quo natus mortuusque est, solerter indagavit. II. *De Electione Rudolphi I. Caesaris Augusti, Dissertatio.* Est historica vitae Rudolphi expositio, atque disputatio de die, quo Rudolphus rex designatus sit. III. *De Henrici minoris, adversus Ottonem II. Imp. rebellantis, genere.* Evincere studet noster, Henricum hunc non Bertholdum, Bavariae ducem, patrem habuisse, quod vulgo traditur; et contra varias obiectiones vindicat narrationem Annalistas Saxonici, qui illum e Bertholdo, Marchione Norici, et Eila, filia Lotharii, Comitis de Walbeck, procreatum esse dicit. Fatetur etiam, et probat, fateri Henrici Suinfurtensis maximam partem cum Henrici minoris fati adeo cohaerere, ut unius et eiusdem hominis fata fuisse non
levis

levis inde coniectura oritur; quam rerum non levium
 conpirationem, de genere *Henrici* inquirentibus, non con-
 temnendam videri debere arbitratur. IV. *De Margaretha,*
Popponis XIII. Comitis de Henneberg filia, Conradi Comitis
de Wildberg uxore, Observatio. Probare nititur Auctor,
 patrem *Margarethae* fuisse *Popponem XIII*, qui se Comi-
 tem *de Straß* nonnunquam in diplomatibus subscripsit,
 castro, cuius rudera hodie conspiciuntur in agro praese-
 cturae *Heldburgensis*, prope oppidum *Rodach*, alias
Rotha dictum: eam vero natam esse altera *Popponis* uxore,
Iutta, Hermannus I. Landgravii Thuringiae filia, *Theo-*
dorici Afflicti, Marchionis *Misniae*, vidua. V. *De Comiti-*
bus de Truhendingen, ducum Meranias haeredibus. VI. *Ori-*
gines monasterii Ordinis S. Benedicti in Bantz. *Bantz,*
 sive *Bunth*, Ordinis *S. Benedicti* monasterium, eis *Moe-*
 num fluvium, inter *Coburgum* et *Bambergam*, situm in
 monte, origines suas ab *Alberada*, quam *Alberadin* etiam,
 et brevius *Bertam* vocant, illustri femina, A. repetit. No-
 ster igitur cum de genere illius, tum de exstructo ab
 illa monasterio, exponit. VII. *De instauratione Monasterii*
Ordinis S. Benedicti in Bantz, facta per Ottonem S. Epi-
scopum Bambergensem. Disputatur in hac dissertatione
 de *Rapoton*, Comite de *Wolfesbach*; exhibentur tum lit-
 terae instaurationis; et quoniam in iis annua advocatorum
 servitia nominantur, quas de frumento cellario persolveban-
 tur, quae illa fuerint, explicatur. VIII. *Fasciculus diplo-*
matum hactenus non editorum. Diplomata hic exhibentur
 novem, quorum indicem addemus. I. *Embrichonis*, Epi-
 scopi *Herbipolensis*, confirmatio permutationis quorum-
 dam hominum cum *Popponis* Comite a. 1149. II. *Eber-*
hardus, Episcopus *Babenbergensis*, fontem salis iuxta *Lin-*
denowa delegat ad altare beatae *Mariae* in *Lanckheim*,
 a. 1151. III. *Conradus* rex confirmat traditionem fon-
 tis salis iuxta vicum *Lindenowa*, factam ad altare b. *Ma-*
riae

riae in *Lanckheim*, ab *Eberhardo* Episcopo Babenbergenfi a. 1152. IV. Conventio inter *Iringum*, Episcopum Herbipolensem, et *Bertholdum*, Comitem de Henneberg, ad assistendum contra cives Herbipolenses, pro 240. marcis argenti, a. 1265. V. *Bertholdus*, Comes de Henneberg, obligat *Henrico de Wachinhufen*, villam *Germuthenheim*, molendinum in *Schwarza*, et feodum in *Lichenowe*, pro XX. marcis argenti, retrovendiationaliter, a. 1267. VI. *Rudolphus I.* Rom. Rex, *Eberhardo*, Comiti de Catzenelbogen, quem sibi et Imperio Castellatum sive Castrensem hominem in castro *Oppenheim* conquasserat, pro hoc D. marcas legalis argenti promittit, et pro iis variis bona obligat, libere iure feudalis pignoris possidenda, a. 1276. VII. *Otto*, Comes de Orlamunde, mansum et dimidium in *Taubche*, et dimidium mansum in *Walledorf*, appropriat Sanctimonialibus in *Obern Wimar*, a. 1279. VIII. *Ludovicus IV.* Imp. *Friderico de Truhendingen* facultatem concedit construendi civitatem munitam in *Baunach*, atque dictae civitati eadem cum civitate *Bamberg* iura dat, a. 1328. IX. *Kaiser Ludwig der IV.* bestätiget *Graf Heinrichen von Truhendingen die Graf Friedrichen obiger massen ertheilte Freiheit, das Stadtrecht zu Baunach betreffend*, a. 1341. X. *Kaiser Ludwigs IV.* Diploma für *Graf Heinrich zu Henneberg*, über die *Veste oder das neue Haus zu Schweinsfurth auf Söhne und Töchter*, a. 1346. XI. *Kaiser Ludwigs IV.* Versicherung für *Graf Heinrichen zu Henneberg auf 1000. Pfund Heller*, a. 1346. XII. *Boppo et Bertholdus*, Comites de Henneberg, confirmant *Hartungi dicti von der Eyck* testamentum unius librae Hallensium annui census Collegio Sanctimonialium in *Troistat* de bonis suis solvendi, a. 1347. Singula horum diplomatum notulis illustrat Vir Clar.

Volumen alterum habet dissertationes tres. I. *Antiquitates Coburgenses*. In hac Auctor res Coburgenses ab anti-

antiquissimis temporibus usque ad ea tempora deducit, quibus Coburgum ex Hennebergensium ditione ad Brandenburgenses pervenit. Ipse vero fatetur, se opus aggressum esse, ob monumentorum penuriam admodum impeditum, sequae in multis illud secutum, quod maxime probabile visum sit. Habet enim, recte addit, hoc historis, cum Germaniae nostrae in universon, tum multo magis singularum eius civitatum, ut antiquiora tempora obscuritate et tenebris, quibus quasi involuta sunt, plane liberari nequeant. Inde etiam Noster satius duxit, opiniones aliorum antiquissimis harum regionum incolis laudare, quam multa verba perdere. Huius generis disquisitiones, uti in universon admodum lubricas esse, ita inexplicabiles prope videri, ait, ubi de terris quaestio sit, quae in populorum olim confinitas fuerint. Sed excerpti aliquid ex continuata historiae serie vix potest.

II. *Res Hermannus II. Comitis de Henneberg.* Plura Auctor iudicat post *Glaferi* etiam et *Spangenbergii* diligentiam superesse in historia Hennebergica, nondum satis exulta: nisi neglecta prope iacere. Dignam vero esse illustrem familiam, cum ob spectatam antiquitatem, summamque nobilitatem, tum propter multa atque eximia in Germaniam nostram merita, cuius historia diligentissime pertractetur. Noster in *Hermannus II.* periculum fecit, et cum de origine, tum de vita, denique et de rebus gestis illius accurate exposuit.

III. *Fasciculus diplomatum hactenus non editorum.* En tibi eorum argumentum. I. *Otonis*, Episcopi Babenbergensis, confirmatio conditi a *Godeboldo*, et *Liutgarda* uxore, monasterii *Vesserac*, a. 1137. II. *Embriconis*, Episcopi Wirceburgensis, confirmatio sacrorum monasterii *Vesserac*, circa a. 1137. III. *Embricho*, Episcopus Wirceburgensis, confirmat permutationem bonorum quorundam, factam cum monasterio *Vesserac*, a. 1137.

IV. *Godeboldi*, Comitis de Henneberg, *Concambium* cum

cum monasterio *Fuldensi*, a. 1141. V. *Imbricis*, Episcopi Herbipolensis, concambium cum *Poppono*, Comite de Henneberg, a. 1144. VI. *Conrad*, Abbatis Fuldensis, concambium cum *Poppono*, Comite de Henneberg, de villis *Trohsat*, *Sighartis* etc. a. 1181. VII. *Hermann*, Episcopi Monasteriensis, litterae de dedicatione basilicae in *Trohsat*, et capellae beatorum apostolorum Ioannis et Andree apud templum *Vesera*, a. 1182. VIII. *Conrad*, Archiepiscopus Moguntinus, monachis *Veserensibus* permittit usum superpelliciorum, a. 1194. IX. *Poppo*, Comes de Henneberg, restituit monasterio *Veseras*, quae per *Herdagenum* villicium ablata erant, a. 1212. X. *Conrad*, Praepositi ecclesiae *Veserensis*, transactio cum ecclesia Sororum in *Franckenhausen*, de bonis quibusdam in *Ettilleibin*, a. 1219. XI. *Hermann*, Episcopi Herbipolensis, reversales de commissa sibi et successoribus suis defensione et tutela bonorum monasterii *Lanckheim*, ad curiam *Burckersdorff* pertinentium, a. 1226. XII. Compositio discordiarum inter *Hermannum*, Episcopum Herbipolensem, ab una, et *Popponem* eiusque filios, *Henricum* et *Hermannum*, Comites Hennebergiae, ab altera parte, a. 1240.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iulii Anno MDCCLXI.

*IURISPRUDENTIA ANTIQUA, CONTINENS
Opuscula et Dissertationes, quibus Leges Antiquae, prae-
sertim Mosaicae, Graecae, et Romanae, illustran-
tur, curante DANIELE FELLEBERG.
TOMUS I.*

Bernae, sumptibus Societatis Litterariae, MDCCLX, apud
Abrah. Wagner, filium, Alphab. 3. plagg. 14.
quaternis.

Praeclari instituti, cuius nunc *Tomum Primum* indicamus, rationes, etsi quilibet Lectorum ex ipso titulo potest cognoscere; tamen digna est vasti Operis, quod moluntur Collectores, rei antiquariae et Iuris civilis potissimum commodo, claritas, quam penitus exponamus. Non potest hoc fieri exactius, quam si Editoris doctissimi Praefationem huc transcribamus, atque deinceps, quid hoc Primo Volumine contineatur, commemoremus. Ita igitur FELLEBERGIUS, V. Cl.

„Quamvis Nomothesia, siue illa statum publicum spectet, siue varia actionum privatarum genera regat, fortunae, innumerorumque affectuum humanorum, publicam utilitatem parum curantium, saepissime videatur esse ludibrium, multaeque adsint causae, quae sperare nos vetent, fore unquam, ut sapientissimis legibus gens unaquaeque regatur: decet tamen inquirere, quonam eas sint, estque pulcherrima haec philosophiae materies, sapientum omnium dignissima

Ss

studio.

studio. Quodsi enim decretum est, ut ad maiorem felicitatis gradum mortales efcendant, humana ratione nulla id fieri poterit, nisi ope Philosophorum, qui praeiudicatarum opinionum discussis tenebris, legum omnium ad publicam felicitatem infelicitatemve habitus ostendant, eaque ratione ad sapientio rem homothesian viam sternant.

Illam vero praeclaram philosophiam non mirum quod vix adoleverit, cum nulla sit neque ars, neque scientia, cuius perficiendae vera methodus non demum post innumerorum vanos labores patuerit, nullaque adeo veritas reperta esse videatur, ad quam per multiplicium ineptiarum ambages nobis non fuerit penetrandum.

Intellexerat quidem antiquae philosophiae princeps ille et pater, in quo admirando vel negligendo, mira animorum conversione, modum nullum infecuta aetas tenuisse videtur, intellexerat, inquam, Aristoteles, ad Politicam, sive legum ferendarum perficiendam scientiam, accurata variarum nomothesium cognitione opus esse, quam ipsi sententiam fuisse patet ex Rhetor. L. I. c. 4. et ex praeclaro de Politica opere; luculentius vero constaret, si descriptio centum et quadraginta Politiarum, ab ipso concinnata, aetatem tulisset. Placuit quoque haec methodus Theophrasto, aliisque antiquis Philosophis, quorum si opera superessent, de rebus publicis atque legibus, quantum illi profecerint in politica, certioribus argumentis liqueret.

Plerorumque vero, qui post Aristotelem in hac doctrina fuerunt versati, hic fuisse videtur primus error, haec princeps retardatae praeclarissimae scientiae causa, quod legum latarum scientiam plane neglexerint, praeceptaque in legibus ferendis observanda, non ex assidua vitae humanae, omnisque aevi historiarum inspectione, sed aut ex parvo exemplorum numero deduxerint, aut excogitaverint fallacis operis ingenii. Nostrae itaque conditionis ignari, fictitiaque summae felicitatis delusi imagine, non animadverterunt, et privatam, et publicam vitam moderantibus, eligenda semper mala minora, ut effugiantur maiora; cum vero mali eiusdem

dem magnitudo five quantitas, intensitatem vocant, pro vario populorum statu diversissima fit. Politicorum munus praecipuum esse, exquirere mathesin illam malorum: sed ad summa quaeque ambitiose tendendo, dum nimia consequi veluere, nihil obtinuisse videntur, et pauca contulisse ad eam nobis parandam felicitatem, quam in isto humanarum ineptiarum regno possumus adsequi. Effinxerunt enim theoriam legum, aliquando ingeniosam quidem, at nimis generalem, neque ad singularum civitatum, quarum diversissima conditio est, minuenda mala comparatam, errorem noxium aequae errantes, ac Medici, qui diversissimos hominum morbos isdem semper medicamentis superare conantur.

Et si vero Philosophorum omnia ex se ipsis aranearum more textentium secta, dominetur adhuc in variis Europae partibus, multisque placeat philosophia illa sublimis, quae solo freta ingenio, nihil sibi putat impervium, et veluti ex alto idearum generalissimarum fastigio, historiarum omnis generis humilitatem despicit: nostra tamen aetas, praecedente Viro immortali, Praeside de Montesquieu, intelligere coepit, Politicam, et morum universam doctrinam, eadem, qua rerum naturalium scientia fuit exulta, perficiendam esse ratione; unde consequitur, quaenam sit legum ferendarum ratio, statui uniuscuiusque populi maxime accommodata, quales forma imperii, terrarum indoles, temperies coeli, aequae ac populorum ingenia mire variegata, innumerarumque denique circumstantiarum variis semper concursus suadeat leges, sola legum latarum observatione, earumque observationum accurata comparatione erui posse, indeque deduci vera nomothetae principia, quae eo erunt magis definita, atque ad societatis humanae usum aptiora, quo ex ampliori observationum copia erunt derivata.

Hoc itaque observandi studio peragrandus philosopho terrarum, qua patet, universus orbis, generis humani ab eius infantia ad nostram usque aetatem perlustranda historia, veterum recentiorumque populorum omnium noscendae leges, mores, instituta, quid eis ortum dederit, quinam eorum

eorum effectus fuerint; sedulo ipsi indagandum, nonnumquam attendenda quoque minuta, quae saepe rerum magnarum indicia sunt, aut causae. Nulla enim gens, siue illa ob morum simplicitatem, aut insolentiam barbara vocetur, siue universae vitae cultu atque ornatu reliquis gentibus eminere videatur, nulla, inquam, gens tam fera aut exculta, tam beata aut misera, quae institutis suis bonis praevisse, Politicæ doctoribus praecepta felicitatis suppeditare non possit, nihil fere in vasto hoc historiarum campo innotuit, nihil eorum, quae ad noscendos hominum mores facere possunt, dignum neglectu. Neque poenitebit quemquam suscepti huius itineris, quamvis immensi, et impediti; erroribus enim non minus ac sapientia gentium omnium, omniumque aetatum edoctus, non ignorabit multiplices causas malorum nostrorum, eorumque remedia, pro vario populorum statu varia; sed spe omni abiecta ad summam felicitatem evahendi genus humanum, omniaque tollendi vitae humanae ac civilis incommoda, a plerisque quibus fruimur commodis vix separanda, naturam rerum sequetur, vitaeque docebit, non scholae.

Superfluum videtur monere, nullius esse usus observationes illas, nisi historiarum veritati innitantur. Animadvertere autem licet, solere plerosque eorum, qui methodi huius utilitatem agnoscunt, aut in doctorum itineratorum figmentis, aut factis dubiis falsisque, et iam abunde refutatis, ad firmanda ratiocinia sua non raro abuti. Multi quoque innumera conquirendi legendique detrectantes laborem, nimium saepe confugiunt ad incertas falsasque hypotheses, quarum amor, ingenius maxime philosophicis proprius, summum quoque libri de Causis legum auctorem saepius a vero abduxisse videtur. Certe summorum Philosophorum, physicorum moraliumque doctorum, ea fuit eritque semper inconstantia, ut hypotheses confingendi libidinem insectentur cuncti, at earum inveniendarum gloriam pauci fastidiant.

Breviter haec indicanda videbantur, ut pateat inde necessitas subministrandi Philosophis accuratissimas notitias omnium

omnium nomothesarum, quae quo magis erunt ab hominibus huic studio unice deditis illustratae, eo facilius erit labor perficiendi scientiam, cuius perfectio poterit generi humano si minus felicitatem, certe miseriarum levamen, afferre. Eadem enim Politicae et universae morum doctrinae ratio esse videtur, quae Physicae, ad cuius incrementa ii quoque non parum contulerunt, qui minutissimis naturae partibus describendis, insectorumque observationi toti inhaeserunt. Operariis opus habet Philosophia, quos ne necessaria omitant, aut afferant otiosa et impedimento futura, idea quadam exstruendi aedificii instructos ad laborem accedere convenit.

Has praesertim ob causas laude Philosophorum dignissima videtur eorum industria, qui depulsa barbarie, erutisque veteris aevi monumentis innumeris, linguarum historiarumque lucem ad prisca orbis incolarum explicanda instituta et mores attulerunt. Leges intelligo praesertim Mosaiacas, Graecas, atque Romanas, quarum scientia, quamvis exculta multorum praeclaris laboribus, maiora adhuc, aequae reliquae scientiae omnes, incrementa cepisset, si arctiore literarum societate cultiores gentes coniungerentur, minorque esset eruditionis peregrinae ignorantia. Paucissimis enim nota peregrinorum omnium eandem, quam ipsi adgrediuntur, materiam illustrandi conamina. Hinc systematum ieiunitas, hinc errorum iam confutatorum frequens repetitio, hinc immensam librorum multitudinem legendi necessitas, multiplicatus studiorum labor, et difficilius ad veritatem iter.

Sapientissime profecto magnus ille Franciscus Baco, in Atlantide sua, mercatores lucis instituisse nobis videtur, saepeque nos sumus mirati, quod ad nostram usque diem tam utili mercatura careamus, quodque, cum ab eo inde tempore, quo commerciorum ope sociari coepit Europa, omnium fere terrarum fructibus gaudeamus veluti propriis atque indigenis, vestes, alimenta, mores, quicquid denique peregrini luxus excogitavit solertia, studiose arcessamus ex

ultimis oris, in peregrinae sapientiae fructibus conquirendis multo minorem adhibeamus diligentiam. Obfuit quoque haec causa Iurisprudentiae Antiquae progressui. Quamvis enim varias eius opes dispersas collegerint viri summa eruditionis fama illustres, *Graevius, Gronovius, Salengrius, Polemus, Ev. Otto*, et nuperrime Ger. *Micromannus*, quibus adiungendus quoque Io. Gottl. *Heineccius*: multa tamen in omnibus fere Europae regionibus supersunt opuscula, quae non sine magno huius scientiae damno hucusque latuisse putamus. Minutiora enim scripta, quibus saepe meliora continentur, quam voluminosi operibus, Dissertationes in primis Academicae, intra naturalis soli angustias fere delitescunt, externis innotescunt nunquam, ab ipsis indigenis frustra saepe quaeruntur, quod brevi tempore prorsus evanescant.

Ut igitur legum antiquarum studiosis, quicquid ubique de eis ab eruditissimis viris, fugitivis chartis consignatum extat, non promptu sit, placuit ex immensa illa Dissertationum et opusculorum farragine optima quaeque seligere, atque in unum colligendo a raritate ac pene ab interitu vindicare.

Locus itaque in novo hoc Thesauro dabitur Opusculis et Dissertationibus, quibus leges antiquae, praesertim Mosaicæ, Graecæ, atque Romanae, linguarum historiarumque ope illustrantur, quarum sensus et causae non ex luxuriantium ingeniorum figmentis, sed ex veteris aevi monumentis explicantur, Iurisque historia, innumerae vicissitudines atque mutationes, exponuntur.

De Iure Mosaico non multa hucusque invenimus nostra Collectione digna. Plerique enim eorum, qui legibus istis interpretandis operam dederunt, indoctos Rabbinos nimium secuti videntur, neque ea fuisse instructi morum linguarumque Orientalium cognitione, quae ad divini legislatoris mentem assequendam necessaria est. Certe praeclarum hoc studium, diu neglectum aut male tractatum, plane exolesceret, nisi illud iterum excitaret *Seldenus* alter, et maior *Seldenus*, celeberrimus Professor Goettingensis, Io. Dav. *Mibaclis*, qui varias iam leges Mosaicæ praeclare exposuit,

posuit, integramque Iuris Mosaiici enarrationem sperare nos iussit.

Neque multo plura nostrae Collectioni inferentur opuscula, illustrantia Ius gentium Graecarum, quod olim a viris magnis, quorum opera fere omnia Gronovii Thesaurus habet, excultum feliciter, ab aliquo inde tempore negligi coepit. Utinam vero spem eruditi Orbis impletur eruditae Angliae decus, Io. Taylor, veterum monumentorum summa peritia, legalique sapientia clarus, qui si Themidem suam Atticam promissam iam olim et anxie expectatam ederet tandem, haberemus opus reliquis omnibus longe antefendum, haberent Atticae leges dignum interpretem. Nihil autem huic studiorum generi deesset, si eximia illa literarum Graecarum decora, Hemsterhuisii, Wesselingii, Valckenarii, Gesneri, Ernestii, omnesque ii, qui Musis Graecis litant, Cereri quoque Legiferae litarent, et feracissimae omnium virtutum matris Graeciae leges illustrarent, earumque causas mentemque nobis exhiberent.

Quantvis vero non magnum promittamus numerum opusculorum Iuris Mosaiici Graecique, inveniuntur tamen non pauca harum legum capita docte explicata in iis opusculis, quae Iuri Romano illustrando praesertim inserviunt, quorumque abundantia magis laboramus, quam penuria. Illa autem sola ex infinita hac copia ducimus seligenda, quorum auctores critico acumini Romani Imperii Historiarum accuratissimam cognitionem adiunxisse nobis videbuntur. Mere Critica hinc abesse volumus, aequae ac ea, quae Romanorum Ictorum vitas spectant: digna utraque separata Collectione, quam ut aliquis in his studiis probe versatus suscipiat, vehementer optamus.

Nobis autem hanc optimorum de Iure Mosaiico, Graeco, atque Romano, scriptorum Collectionem molientibus, spe nostrae longe maior felicitas obtigit. Nulla enim fere pars cultioris Europae, in qua non fautores promotoresque nostri laboris invenerim. In primis vero immortales gratias debeo Viro in literis aequae ac in republica summo, Amplissimo Gerardo

Merr-

Mesmanno, qui non solum cuncta, quae ipsi adsunt digna Collectione nostra, mira humanitate iam ad nos mitti curavit, sed nostrum institutum ita adiuvit promovitque, ut si labor hicce aliquam laudem mereatur, ista non nobis sed illi tribuenda videatur. Eadem dicta intelligo de Viro Clarissimo *Ios. Aur. de Ianuario*, qui doctissimorum Itatorum nobis promisit opuscula, primumque hoc Volumen elegantissima ad me data epistola dignatus est condecorare. Nec absque summa gratiarum actione nominandi mihi sunt viri et eruditionis fama, et honoribus clari, *Henr. Christ. Baro de Senckenberg*, *Io. Taylor*, *Greg. Mayanus*, *Petr. Kosod-Ancher*, *Io. Matthias Gesnerus*, *Io. Dav. Michaelis*, *Casp. Lud. Valckenaer*, *Herm. Canegieter*, *Io. Rod. Iselius*, *Io. Frid. Jugler*, qui omnes, vel impertitis consiliis, vel indicatis, promissis, iamve missis opusculis rarioribus, nostro labori faverunt. Is ut feliciter cedat, eruditoque orbi probetur, et selectu nostro efficere studebimus, et utilitatis publicae causa optamus.

Atque haec est Fellenbergiani instituti ratio, elegantiori iurisprudentiae, humanitatis studiis, reique antiquariae apprime profutura: cui ut doctorum viroque facilitas omnibus modis succurrat, vehementer cupimus. Sunt autem Tomo hoc *Primo* sequentia proposita. *Ios. Aur. de Ianuario*, Antecess. Neapolit. ad Fellenbergium V. Cl. Epistola, qua de Sapientiae origine, progressu, atque eo quo nunc floret statu, docte atque eleganter disseritur, eo potissimum consilio, quemadmodum ipse Ianuarius profitetur, ut pateat cuique, *quanto facilius veteribus patuerit, quanto nobis difficilius ad Sapientiam ipsam via sternatur; quibus adinventis illos carere nihil nocuerit, nos vero privari plurimum officii.* Hanc epistolam, quae est 36. paginaum, excipiunt Dissertationes X. quarum hi sunt tituli: I.) *Iul. Cav. Schlaegeri* diss. de debitore obaerato, secundum ius Hebraicum et Atticum, Creditori in servitutem adiudicando: Helmst. 1741. II.) *Io. Dav. Michaelis* Commentatio, de mente et ratione legis Mosaicae, usuram prohibentis, Eiford. 1746. III.) *Eiusdem* Lex Mosaica Deuter.

Deuter. XXII. 6. 7. ex historia naturali et moribus Aegyptiorum illustrata, Goettingae 1757. IV.) *Io. Guil. Hofmanni* ad Legem Iuliam, de Adulteriis coercendis, Liber singularis, in quo multa Iuris et veterum Auctorum loca explicantur et illustrantur, Francof. ad Viadr. 1732. V.) *Eiusdem* ad Legem Oppiam, de Matronarum cultu. Ibidem 1736. VI.) *Herm. Canegieter* diff. philologico iuridica ad Legem Numae Pompilii, de Ara Iunonis Pellici non tangenda. Lugd. Bat. 1743. VII.) *Io. Ludov. Hag. Baronis de Wassenaur* diff. iuridico philologica inaugural. ad Tit. D. de Collegiis et Corporibus. Lugd. Batav. 1740. VIII.) *Iof. Gabaleonis Comitii Sarmatorii* (de Salmour) ad Legem Iuliam de ambitu Commentatio. Lipf. 1743. IX.) *Ant. Henr. van Hees* differt. philologico iurid. inaug. de iis, quae antiquitus apud Romanos inter litigatores, ante litem contestatam, fiebant. Lugd. Batav. 1747. X.) *Ioh. Taylori* Commentarius ad L. Decemviralem, de inope debitore in partis dissecando. Cantabrigiae 1742.

Erunt forte qui putent, inferi huic collectioni, quae adhuc in librorum tabernis venales prostant, commentationes non oportuisse: sed ubi isti perpenderit, non nostrae aetatis hominibus magis, quam venturae, hanc Syllogen parari, posseque successu temporis perire ea, quae nunc parabilia sunt, facile et istud Collectoris consilium laudabunt, qui non solum rariora, sed quaecunque ad rem faciant, et bona sint, promere adgressus est. Est tamen aliquid, in quo vellemus habitam Lectorum rationem fuisse, indice nimirum sui Voluminis attexendo. Sunt enim in his commentationibus permulta, quae, iucunda lectu, et grata cognitu, tamen non nisi *ὡς ἐν παράδοξω* proposita sunt, ita ut, nisi lectis a capite ad calcem paragraphis, vix iis locis quaesiveris. Talia igitur si fuissent alphabetico indice indicata, videtur nobis Collectioni ipsi splendoris aliquid et commendationis superaddi, lecturis autem commodi non parum conciliari potuisse. Ceterum vehementer optamus, ut *Fellenbergius* V. Cl. diligenter hanc Syllogen, quemadmodum coepit, perficiat.

deque bonis litteris, nam istae ad Iurisprudentiam imprimis pertinent, praeclare mereri, pede inoffenso pergat.

TRANSITUS VENERIS PER SOLEM
*observatus Francofurti ad Oderam, sub Elev. Pol. 52°26'.
 die 6. Iunii 1761. a IOHANNE FRIDERICO POLAC,
 D. et Profess. Iuris atque Matheos Ord. P. Aca-
 dem. t. t. Rectore.*

Approquinante sole magis magisque ad ortum, qui secundum meridianum nostrum hora 3^h51' expectandus, tota plaga orientalis ab horizonte usque ad eximiam altitudinem spissis nubibus obducta cernebatur, quae nubes, flante Thracia, caeli locum, in quo sol apparere debuisset, pedetentim obtegebant, ita ut post haud exiguum temporis intervallum omnis spe: videndi hoc rarum et iucundum Veneris in Sole spectaculum adempta et collapsa videretur. Discus tamen praeter expectationem nubibus, uno obtutu Sol, quamvis semitectus, et adhuc paulisper obvelatus nubeculis, tubo astronomico decem pedum, et Ve- | H. | M. | S. |

nus in Sole apparebat 6 | 15 | 15 |
 aufugiens tamen iterum et se abscondens ad horam fere, lamentantibus omnibus qui ad id spectandum suspensio vultu convenerant.

Interim ad rite instituendam hanc observationem praeparabatur antea cubiculum versus orientem situm, ex quo ipse Solis ortus, et eius in caelo progressus, fere usque ad octavam horam perspiciebatur, collocata in eo Machina Helioscopica, cui tubus astronomicus 4¹/₂ pedum applicatus, repraesentans in tabula discum Solis 6¹/₂ . . . et in qua more consueto circulus observatorius sex circulis concentricis in duodecim digitos, ipsa vero peripheria a puncto Zenith in 360°, partitus; in altero hypocausto, cuius fenestrae et ad orientem.

orientem et ad meridiem patebant, utebatur tubo astronomico decem pedum, et simul telescopio reflectente anglicano 18 digitorum, adhibita, simulac sol ex obscurata praedicta camera ex-
 cesserat, parva illa machina helioscopica, ex in-
 ventione inclyti quondam Mechanici Elbingensis,
 Dom. Enderseh, quam fusius descripsit celebris
 Dom. Professor Gymnasii Elbingensis. M. Ioh.
 Iacob Woyt, in Scripto: Transitus Mercurii per
 Solem 1743. d. 5. Nov. ab ipso edito.

Integra hora praeterlapsa, dispersis tandem
 maxima ex parte in plaga orientali nubibus, Sol
 prodibat, et in tabulam utriusque machinae pro-
 iiciebatur, et Venus veluti nigra rotunda macula
 prope ad tertium circulum a peripheria limbi oc-
 cidentalis computandum, quae Veneris facies eo
 distinctius instar circuli ad amussim, rotundi subni-
 gricantis, et si eam ad discum Solis referas non
 contemnendae magnitudinis, in diametro vicesi-
 mae disci solaris partis, prout in tabula proiectionis
 circino capiebatur, elegantissime apparebat
 iis quoque, qui praedictis tubis simul admoveban-
 tur; quem tamen Veneris diametrum Hevelius,
 et plerique Astronomorum cum eo, ultra trice-
 simam diametri partem hucusque admittere no-
 luerunt.

De cactero Venus aliquantisper propior fiebat
 circulo observatorio tertio
 intervenientes nubes adinebant iterum aliquam-
 diu Solis et sic ipsius Veneris faciem; sed his se-
 motis, Venerem in proiectione prope circulum
 secundum limbi occidentalis in conspectum da-
 bant
 quem attingebat
 et fere transcendebat
 ad extremum demum circulum properabat

H.	M.	S.
7	15	15
7	35	30
7	56	35
9	6	10
9	16	25
9	20	55

T t 2

et

et quamvis se iterum immiscentes nubes ipsam
 emerfionem, quam tam anxie expectabamus,
 dubiam reddere videbantur, nihil tamen moraba-
 mur, quin, ut eo exquisitior observatio tunc potis-
 simum procederet, remotis machinis ipsi tubi di-
 rigebantur ad solem, qui demum prodians, Ve-
 nerem circa exitum, pro dimidia iam extra solis
 discum egressam, non aliter ac si in magnitudine
 Veneris semicirculus ex disco solari excisus of-
 fet, monstrabat

Tandem observatores ad tubos suos maximo-
 pere intenti, simul una voce exitum, adeoque to-
 talem emerfionem, annunciabant

H.	M.	S.
9	26	5
9	30	45

Si diversas tabulas astronomicas, et ex his eruta temporis
 momenta, quoad initium, medium, et finem huius transi-
 tus consulamus, cum ipsa nostra observatione apprime et ad
 minuta prima quoad emerfionem conveniunt tab. Halleianae
 et Cassiniana, reductae ad nostrum meridianum. Tabulae de la
 Hirianae, Streetii, et Morini, aliquot horis aberrant; priores
 praemature iam hora matutina quinta, posteriores tarde ni-
 mis, nunc hora XII, nunc III. pomeridiana, exitum ponentes.

Quod ad distantiam Veneris a Solis centro attinet, hanc
 quidem observare non licuit, cum Venus quo primum con-
 spicua hoc centrum iam transgressa, et ultra dimidium viae
 per solem confecerat; secundum emerfionem, et indicatas
 observationes concludere licebat, quod, diviso circulo obser-
 vatorio a puncto Zenith ad dextram in 360. gradus, ut cir-
 culi solent, immersio Veneris ad gradum 110. emerfio vero
 ad gradum 248. limbi occidentalis inciderit, adeoque distan-
 tia a centro ultra 6. minuta prima vix assumenda, et quam
 Cassini ultra quatuor minuta nempe a centro solis 10. minu-
 torum adoptasse videtur. Observationi ergo nostrae, quoad
 hunc passum, et durationem, magis conveniunt tabulae de la
 Hirianae et Streetianae. Altitudines aliquot solares, tempore
 Observationis, aut nocte praecedente quarundam stellarum
 ascensiones, metiri ob caeli inclementiam non licuit.

I. A.

I. A. BRAUNII

Acad. Scientiar. Petropolis. Membri; et Philos. utriusque Profess. Ordinar. de admirando frigore artificiali, quo Mercurius est congelatus, Dissertatio.

Cuique tempori sua inventa, et quasi suis personis refer-
vata videtur. Historia Scientiarum omnium saeculo-
rum, praecipue vero superioris et huius, satis superque hoc
potest probare, inventionibus Antliae pneumaticae, Baro-
metrorum, Thermometrorum, Tuborum opticorum, Ele-
ctricitatis, praecipue naturalis, Magnetis artificialis, Phos-
phori, aberrationis Stellarum fixarum, et multarum aliarum
rerum, testantibus. Nescio an non admiranda Mercurii con-
gelatio, quam nuper detegere mihi contigit, huc quoque
pertineat. Quis enim Mercurium non habuit pro fluido
perpetuo, in omni frigore perseverante et perseveraturo?
Nec iudicium et ratiocinium hoc fundamento suo destituitur,
si de frigore naturali intelligatur in hoc terrarum orbe.
Quodsi enim contingere posset, ut frigus naturale tantum
in tellure nostra oriretur et regnaret, vastitas illius conti-
nuo futura esset et inanitas, dum homines, animalia, plan-
tae, necessario peritura essent, et alium plane statum orbis
terrarum accepturus esset, aliamque faciem. Equidem iam
in dissertatione de gradibus caloris, quos certi liquores et
certa fluida ferre possunt ad ebullitionem usque, atque de
gradibus frigoris, quos pati possunt et solent, donec in gla-
ciem abeant, indicavi, suspicionem fuisse, Mercurium in Ba-
rometris et Thermometris quibusdam in Sibiria congelatum
fuisse: sed quum in maioribus frigoris gradibus Mercurius
fluidus permaneret in aliis Barometris et Thermometris,
hanc immobilitatem et duritiem observatam, Mercurio plumbi,
vel Bismutho adulterato, verisimiliter tribuimus, adeo
ut pro vera congelatione Mercurii haberi non posset. Sed
hoc nunc extra omne dubium positum est, postquam pu-
rum Mercurium, sub tam parvis frigoris gradibus, etsi natu-
raliter

raliter magnis, congelari nequire certo constat. Experimenta, quae cepimus ad congelationem Mercurii producendam, hoc quam evidentissime monstrabunt, quae nunc fideliter proponemus, non omnia quidem, sed ea, quae momentum aliquod trahunt, et nova Phaenomena monstrant.

Erat Decembris 14. 1759. quo frigus insigne incidit, cui aequale, certe et maius, nunquam antea hic Petroburgi in Academia observatum. Nam inter horam octavam et decimam a. m. frigus ad 205. scilicet Delilianae auctum est, quum hora 7. antea fuerit 201. qui gradus frigoris summus ad hoc usque tempus, secundum observationes Kraftii et meas, fuerat *). H. I. p. m. autem 197. rursus Thermometrum monstrabat. Occupatus iam a Decembris septimo eram in explorandis frigoris gradibus, quos certa fluida ferre possunt donec in glaciem abeant: partim ad ea confirmanda, quae in eadem dissertatione Academiae tradita proposui; partim ut fluida nova, in quibus experimenta nondum a me capta erant, explorarem, quum a die dicto iam insigniores frigoris gradus sint observati, ut d. 7. 189. d. 8. 188. et 189. d. 12. 193. et 195. d. 13. 181. et 191.

Hunc insignem frigoris gradum 205. in aere regnantem aptissimum iudicabam ad explorandum una, quo usque arte hoc frigus naturale augeri posset, non dubitans, eo maius frigus artificiale futurum, quo maius frigus naturale esset; quod et quaedam experimenta antea capta iam docuerant, testante dissertatione citata. Aqua fortis sub gradu 204, quem testante Thermometro immerfo adsumerat, erat maiorem partem gelata, glacies specie crystallorum nitri adparebat, quae vero in calore continuo rursus resolvebantur. Hanc aquam fortem, cuius media pars adhuc, ut in congelatione

*) Quamvis Delilius iam 1733. Mense Ianuario in uno Thermometro gradum frigoris 204. observaverit, tamen eodem tempore alterum Thermometrum tantum 202. monstravit. Vid. illius *Memoires* pag. 274.

latione solet, fluida erat, cepi, captam infudi in glaciem contusam, portionem scilicet circiter tantam, quantam Fahrenheitius, auctor frigoris artificialis, ope spiritus nitri, requirebat; antea vero exploravi utrum Thermometrum, glacies contusa, et aqua fortis, eandem temperiem haberent, quam perfecte eandem, scilicet 204. deprehendi, qui gradus frigoris nunc in aere observabatur. In prima infusione Mercurius ad 20. gradus circiter descendit: effudi spiritum secundum Methodum vulgarem, id quod aliquoties repetii, sed ultra triginta gradus frigus naturale augere non potui, ita ut Mercurius ultra 234. gradus scalae nostrae descendere non visus esset. Dum igitur Fahrenheit frigus artificiale ultra 40. infra ciphram, nullitatis notam scalae suae, qui gradus cum 210. Thermometri nostri convenit, producere non potuit; neque alii, qui haec experimenta repetiere, inter quos viros celeberrimos Reaumurium et Muschenbroekium honoris causa nominare liceat, ulterius frigus artificiale augere potuerunt: parum aberat, quin contentus fuisset his experimentis *) et satis habuisset, viginti gradibus magis auxillis frigus artificiale, quam alii ante me producere potuerunt.

At enim vero quoniam fructum hunc experimentorum meorum nimis exiguum reputavi; mecum constitui, experimenta haec, sed alio modo, continuare, et tentare, an non frigus arte ad superiorem gradum perducere, adeoque ampliolem laboris mei et tolerati frigoris fructum consequi possem. Sumsi nivem loco glaciei contusae, quae, uti dixi, iam consumta erat, quam in vitrum aliud mundum indidi, illudque fere ad summum implevi, ita tamen, ut nivem simul leviter comprimerem; antea autem nivis frigus Thermomet-

tro

*) Inprimis quum glacies contusa deficeret. De experimentis huc pertinentibus a Reaumurio factis vid. Historiam Academiae Scientiarum Parisinae Anni MDCCXXXIV, et quae Muschenbroekius ceperat ad hunc finem experimenta vid. in Testaminibus Academiae del Cimento, pag. 174. P. I.

tro exploravi, quod perfecte idem erat, ac aeris ambientis, nunc 203. graduum. Quum igitur nix, aqua fortis, et Thermometrum, eandem temperiem haberent; immerfi Thermometrum in nivem vitro contentam, et primum aliquot guttas tantum, ubi Thermometrum immerfum erat, intillavi, quo facto observavi Mercurium ad 260 in Thermometro nostro descendisse. Gavifus hoc successu egregio, spem concepi maiorem, fore, ut, si porro experimentum urgerem, frigus artificiale ulterius promoveri possit: nec eventus spem fefellit. Nam repetito experimento eadem Methodo simplici, tantum paullo maiorem aquae fortis quantitatem infudi, et statim Mercurium ad 380. descendisse vidi; quo facto Thermometrum in aliud vitrum nive repletum, antequam hos frigoris gradus plane amitteret, immerfi, et tandem hoc tertio experimento Mercurius ad 470. gradus scalae nostrae descendit. Quum tam stupendum frigoris gradum observarem, oculis vix fidem habere potui, quin credidi bulbum Thermometri esse fractum. Sed laetus vidi Thermometrum extractum illaesum quidem, at Mercurium plane immobilem, quanvis ultra 12. minuta iam in aere libero esset. Portavi hoc Thermometrum in conclave 125. graduum calidum, et post aliquot minuta Mercurius rursus mobilis factus, ascendere coepit. Ut certus fierem, an non Thermometrum detrimenti quid cepisset, et an cum Thermometro meo ordinario, quo observationes instituo, adhuc perfecte concordaret, suspendi hoc Thermometrum in eodem loco, ubi Thermometrum meum ordinarium suspensum erat, et post 20. circiter minuta Mercurius temperiem aeris ambientis rursus adsumerat, ita ut perfecte ambo Thermometra concordare conspicerentur.

Thermometrum, quo usus fui, bulbum habebat sphaericum, et scala divisa erat in 1200. partes, quarum 600. supra ciphram, calorem aquae bullientis notantem, et 600. infra eam numerabantur. Usus eram iam hoc Thermometro in explorando calore Mercurii ebullientis et oleorum. Erat alterum Thermometrum ad manus, cuius scala infra 0
tantum

tantum capiebat 360. partes. Repetii et cum hoc idem experimentum, et statim Mercurius ita descendit, ut totus intra bulbum esset, quem tamen perfecte non implebat. Mercurius et in hoc bulbo sphaerico immobilis conspiciatur, et licet Thermometrum concuterem, nullus tamen motus observari potuit, donec post 15. circiter minuta in aere libero rursus ascendere coepit. Ascendere perrexit in hoc Thermometro Mercurius ad multo maiorem altitudinem, quam aeris ambientis temperies requirebat. Miratus hoc Phaenomenon paradoxum, Thermometrum accuratius consideravi, et inveni bullulas quasdam aereas Mercurio fuisse interspersas, quod in priori Thermometro non contigerat. Ex his, et quibusdam aliis experimentis, (omnia enim enarrare nihil attinet,) satis certus factus fui, Mercurium in Thermometris solidum et fixum frigore factum fuisse, adeoque congelatum. Enimvero, quoniam Mercurium solidum et fixum extra Thermometrum non videram et examinare potueram, quoniam bulbos Thermometrorum frangere nolebam, quum alia ad manus non essent: congelationem Mercurii tantum tamquam veritatem probabilem ex Phaenomenis conclusam proposui in proximo ordinario conventu Academico, die 17. Decembris habito, quo inventum meum una cum Methodo mea simplicissima, qua usus sum, fideliter communicavi, uti quoque in Novellis Petroburgensibus No. 102. congelatio Mercurii, tanquam veritas quam verisimillime ex phaenomenis collecta, tantum est proposita. Ut igitur congelationem Mercurii per claram et indubiam experientiam quam certissimam redderem, mecum constitui, Thermometra in proximis experimentis capiendis frangere, quo indoles Mercurii congelati propius examinari posset, et explorari. Exsequi hoc consilium non prius poteram, quam Decembris 25. quoniam Thermometra plura citius parata non erant. Frigus naturale, quod in aere regnabat, erat inter horam 9. et 10, quo tempore experimenta nova institui, secundum Thermometrum meum scilicet Delilianae 199. Usus sum eadem Methodo simplici, cum variatione tamen

quadam: scilicet modo Thermometrum prius immerfi in vitrum nive leviter compressa impletum, quam aquam fortem instillarem, et superinfunderem; modo in nivem prius infudi aquam fortem, quam Thermometrum indidi; modo spiritum infudi primum, nam rem semper eodem redire, quis non perspicit? quoniam omnia ad solutionem nivis ab aqua forti redeunt, quam contingere eodem modo debere, five spiritus nitri primum infundatur, et deinde nix superaddatur, per se quilibet facile intelligit, quamquam interdum alterum altero est commodius, et ad scopum specialem accommodatius. Quum itaque Mercurius descendisset, ita ut immobilis staret, fregi bulbum Thermometri, qui aliquot rimas iam ceperat, adhuc tamen cohaerebat, quo facto observavi Mercurium solidum, non tamen ex toto, nam in media globi parte portio quaedam fluida deprehendebatur. Superficies convexa externa perfecte continua adparebat, interna vero concava, quam portio fluida egressa reliquerat, admodum aspera conspiciebatur, ita ut ex parvis globulis composita videretur. Tududi tudite mortarii, quod ad manus erat, Mercurium; solidus et extensus erat, durities vero illius, uti fere plumbi, aut paullo minor mihi videbatur, cuius etiam clangorem percussus edebat. Lamellas Mercurii solidi dicto instrumento extensas scalpello secui facile, et nunc mollior iam Mercurius sensim fieri coepit, post 12. autem et quod excurrit minuta prima in aere libero pristina fluiditatem recuperavit; temperies autem aeris nunc 197. erat. Color Mercurii congelati a fluido vix differabat, adparebat vt argentum politissimum, tam in superficie convexa, quam ubi sectus erat Mercurius.

Sequenti die 26. frigus ad 212. crevit inter h. 9. et 10. a. m. antea h. 8. erat 208. Hic frigoris gradus igitur tantus est, ut superet summum antea observatum 7. partibus. Quum ita frigus faveret, iteranda et continuanda experimenta et hoc die duxi, ad confirmanda partim antecedentia, partim ad nova Phaenomena detegenda. In duobus Thermometris ratione Mercurii congelati idem observavi
quod

quod die antecedenti, et hic Mercurius in bulbis, quos fregi, totus solidus non erat, licet portio admodum exigua tantum, multo minor, quam die antecedenti, superesset, quae fluida mansit; ceterum eodem modo Mercurium tractavi, ac die antecedenti, malleo tutudi, secui, et omnia hoc respectu eadem quidem observavi; at differentia haud exigua se conspiciendam praebuit respectu descensus Mercurii, qui nunquam a me perfecte idem est deprehensus, neque in his experimentis, neque in antecedentibus et sequentibus. Ex superioribus iam patet, Mercurium in primo experimento tantum descendisse ad 470, donec immobilis steterit, bulbo tamen illaeso; in experimento die 25. capto ad 530, et in duobus thermometris die 26. ad 650. descendit. Ast tam in thermometro, quo usus sum d. 25, quam in duobus, quae adhibui d. 26. bulbi rimas quasdam habebant; cohaerebant tamen adhuc, nec minima pars vitri bulbi separata erat, et Mercurius congelatus arte omnibus bulbi partibus adhaerere videbatur. In sequentibus experimentis multis praecipue ad hunc scopum captis observavi, Mercurium semper profundius descendisse, si plane et totus congelatus erat, quam si portio quaedam fluida maneret. Descendebat autem ut plurimum ad 680. et 700, tamen bulbi nunquam sine rimis erant, quin descendit ad 800. et ultra ad 1500, sed in hoc posteriori experimento bulbus plane fractus erat, ita ut globus Mercurii plane congelatus excideret, quo lapsu 3. circiter pedes alto, globus Mercurii perfecte congelatus paulum compressus factus est; in priori vero partes quaedam bulbi tantum exciderant. Ceterum semper quo frigus naturale erat maius, eo facilius, ceteris paribus, et celerius, experimenta mihi successere.

Ceterae conditiones omnino pares sint, est necesse, imprimis, ut idem spiritus nitri adhibeatur. Quo fortior enim hic spiritus, eo melior quoque effectus erat, hinc spiritus nitri purus simplex minorem semper effectum praestitit, quam aqua fortis, fortior spiritu nitri simplici, maiorem autem spiritus nitri fumans, quippe fortior aqua forti, quam,

quam, si verum fatendum est, haec posterior differentia effectuum, respectu aquae fortis, si bonae erat notae, et spiritus nitri fumantis, saepius non admodum notabilis mihi videbatur. Interim spiritus nitri simplex suum quoque effectum mihi praestitit, et congelationem Mercurii produxit, artificio quodam a me adhibito. Quum spiritus hic nitri simplex nivi mixtus descensum Mercurii tantum ad 300. deprimeret, et paullo ulterius diversis tentaminibus; implevi sex vitra nive more consueto, et postquam Thermometrum in primum immerferam, statim in secundum, tertium, et quartum successive immerfi, antequam gradum frigoris acceptum notabiliter amitteret; in quarta immersione, Mercurius erat congelatus, quum in qualibet nova immersione descensum Mercurii profundiores observassem. Aqua fortis, quae in capiendis experimentis saepius gelata fuit, regelata eundem effectum praestitit, quam portio fluida in medio non gelata relicta.

Alia Phaenomenorum differentia se manifestabat in diversis experimentis respectu modi descensus Mercurii. Constans ac perpetuum semper mihi observatum, quod Mercurius primo lentius, deinde cum summo impetu in Thermometro descenderit: non videtur autem certum esse illud punctum, ubi impetus incipiat, quoniam observavimus initium huius celeritatis circa diversos Thermometri gradus, circa 300. 350. et ultra, quin in citato experimento, quo Mercurius ad 800. descenderat, usque ad 600. regulariter satis descendit, quo gradu cum maximo impetu descendere coepit, quo bulbus Thermometri fractus est, Mercurius autem perfecte totus congelatus erat. Alia differentia notanda quoque est, saepius mihi observata, quod, dum spiritus nitri infusus est, primum ascendere coeperit Mercurius, quamvis spiritu nitri, nix, et Mercurius in Thermometro, ad eandem temperiem antea essent redacta. Quia hoc Phaenomenon nonnunquam tantum contigit, attendi accuratius ad omnes circumstantias; et contigisse hoc visum est, quovis infudi aquam fortem in bulbum Thermometri non perfecte

fecte nive sepultum, adeoque in bulbum Thermometri a nive vacuum directe. Differentia porro notatu digna est; quam bis videre mihi contigit, quod Thermometrum ex mixtura nivis et aquae fortis iam extractum, tamen in aere libero ulterius descenderit, quin ad punctum congelationis Mercurii usque.

Respectu diversorum Thermometrorum, nullam phaenomenorum differentiam observare potui, sive enim longiora, sive breviora Thermometra adhibuerim, sive tubi Thermometri ex vitro bohemico, sive huius loci, viliori et meliori consiterint, sub iisdem circumstantiis eadem phaenomena et eundem effectum praestitere semper Thermometra, quamvis pro diversitate vitri, diversa eius contractio, quam summam in tanto frigore pati debet, quoque fiat necesse est. Quod si vero haec implevi diverso Mercurio, diversitas quaedam omnino adparebat.

Nam usurpavimus partim Mercurium ordinarium, tam purum tamen, quam haberi potuit, quem ipsi quoque more consueto, pressione per corium, et filtratione per tubos capillares, purificavimus ita, ut purissimus videretur; partim vero usi sumus Mercurio revivificato ex sublimato. Hic posterior procul dubio priori purior, quam purissimus haberi soleat, inertiam tamen quandam monstrare mihi visus est, certe tardius, lentius descendere videbatur in Thermometris Mercurio revivificato repletis, quam in aliis; quia in Thermometro quodam eiusmodi Mercurio repleto, non solum descensus fuit lentissimus, sed frigus ultra 300. augere non potui, quamvis in aliis Mercurius ad congelationem sub iisdem circumstantiis descendisset, in minoribus tamen Thermometris haec differentia tam notabilis mihi non est observata. Observata haec mea tamen vix mihi sufficere videntur ad stabiliendum, quod haec differentia constans atque perpetua sit; pluribus opus esse videtur in posterum instituendis. In omnibus tamen Thermometris Mercurio revivificato a me impletis, ad vitrum Thermometri adhaesionem observavi quandam, ita ut quasi unguinosus videretur.

Vix tamen a vero aberrare existimandus erit, qui contendat, generatim et univérse congelationem Mercurii eo fieri faciliorem, quo Mercurius impurior, adeoque e contrario difficiliorem, quo purior fuerit. Hae sunt potiores differentiae phaenomenorum, quas mihi in captis cum Thermometris experimentis observare licuit. Sed instituimus quoque alia, ubi ut Thermometra adhiberem scopus non permittebat. In congelationibus liquorum aquosorum superficiem fieri convexam, vulgari experientia cui non constat? quod tamen secus est in liquoribus oleosis, qui, si ex statu fluiditatis in statum soliditatis frigore abeunt, superficiem non convexam, sed paullo concavam, ut et sebum, cera, et alia monstrant, et quod experientia vulgaris et artificialis satis docuit, sulphure excepto. A priori per rationes satis certum iam esse poterat, Mercurium superficiem concavam esse in congelatione induturum, propter condensationem tam insignem, quam patitur, uti metalla reliqua fusa, si ferrum, bismuthum, et antimonium exceperis; quando rursus ex statu fluiditatis in statum firmitatis certo frigoris gradu transeunt, superficiem concavam induere solent, et propter maiorem contractionem et condensationem debent. Cepi tubum communicantem primum, cuius diameter duarum linearum erat, in quem Mercurium infudi, ut altitudo duarum linearum esset, quem quum immerissem in mixturam nivis et spiritus nitri, observavi in una Mercurii extremitate Mercurium plane fuisse congelatum, et superficiem fuisse concavam, quum in altera extremitate Mercurius tantum ita gelatus esset, ut media pars adhuc fluida esset. Effeci, ut efflueret pars liquida inclinatione tubi, quo factò Mercurius congelatus in hac parte tubulum repraesentabat intus cavum, et asperum, effluxu autem Mercurii altera extremitas nihil patiebatur, quoniam plane solida erat. Eadem eventa observavimus saepe aliis instrumentis, tubis simplicibus et globis vitreis Mercurio semiplenis.

Phaenomena haecenus recentita nunc adhuc adcuratius consideranda erunt, et explicanda, atque, quae inde sequantur,

tur, expendenda. Primum satis manifestum est, solum calorem esse causam fluiditatis Mercurii, uti aquae aliorumque fluidorum. Quodsi igitur corpus mundi existat, ubi tantus frigoris gradus regnat, qui Mercurium solidum facit, dubium esse non potest, quin Mercurius aequè firmum corpus, ac metalla reliqua in tellure nostra, adparere debeat. Deinde patet, Mercurium vere et proprie congelascere, et in glaciem propriam abire, quamvis glacies mercurialis a glacie aquae, liquorumque aqueorum, quodammodo differat. Idea congelationis certe nihil aliud involvit, et involvere potest, quam transitum fluidorum ex statu fluiditatis in statum firmitatis sive soliditatis, solo frigore effectum, quod ex omnibus calibus specialibus et exemplis manifestum est, unde idea glaciei est abstracta. Aquae, et liquores aquei, aliam ob rationem congelata et glacies dicuntur, quam quod frigore solida, firma, et dura corpora facta sunt? Recte igitur omnibus fluidis, cuiuscunque sint generis, ob eandem rationem congelatio vera et propria tribuenda erit, si frigore fiant firma atque dura; cui enim competit definitio, eidem definitum quoque erit tribuendum. Sed pro uti fluida ipsa sunt diversa, diversa quoque eorum glacies fieri solet et debet, hinc oleosa corpora frigore indurata diversam glaciem a glacie aquarum repraesentant, quae quoque diversa phaenomena exhibere solet; uti glacies diversae diversorum spirituum, diversarum solutionum salinarum et aliarum, testari quoque potest. Sed videtur esse attributum proprium glaciei, natare in fluido, ex quo nata est, item fragilem esse, non ductilem. Si de aquarum glacie intelligatur prius, concedi in tantum potest, in quantum nulla glacies ex aqua nata vel naturaliter, vel arte producta, ad hoc usque tempus reperta, quae non aquis suis supernataverit, sed ad essentiam glaciei non spectat: potest natare et non natare, est et manet glacies, neque desperandum puto fore, ut ipsa glacies aquae non supernatans reperiat, arte maiore, quam adhuc, adhibita. Neque igitur glaciei aquarum attributum, sed modus est, et accidens, natare in aquis suis.

Idem

Idem valere quoque debet de fragilitate, quae quidem proprietas glaciei aquarum, sed modus et extraessentiale respectu glaciei generatim tantum esse potest. Esse igitur glacies potest, sive ductilis sit, ut in Mercurio, sive non, ut in aliis fluidis. Omnia metalla qua solida glaciem constituunt, item cera, sebum, vitrum, et alia, generatim omnia corpora solida et dura, quae calore fluida fieri possunt, nihil sunt nisi species glaciei.

Quemadmodum igitur aqua recte glacies fusa dicitur, quum revera nil aliud sit; sic Mercurium vivum et fluidum esse glaciem Mercurii fusam, recte dubitari non potest. Status igitur illius naturalis, firmitas, non fluiditas sit oportet, quum actione ignis et calore haec efficiatur, uti in reliquis fluidis, quorum haud dubie nullum est quod sua natura sit fluidum. Funditur igitur Mercurius aequae, ac alia metalla, calore, ut fluat vivusque fiat; sed hoc tantum cum discrimine, ut gradus admodum parvus caloris ad illius fusionem requiratur. Constat, metalla sub certo et determinato caloris gradu fundi fluereque incipere, diverso tamen in diversis metallis, ut sub gradu 420. stannum purum; 550. plumbum purum: 470. bismuthum purum, scalae Fahrenheitianae; vel secundum nostra observata plumbum liquefit sub gradu 320. supra 0 nostrae scalae, qui convenit cum gradu 596. scalae Fahrenheitii; stannum 170 = 416. Fahrenheit. bismuthum 235 = 494. Zincum vero maiorem caloris gradum requirere, quam habet Mercurius bulliens, experti sumus. Quodsi igitur exacte constaret, sub quo gradu Mercurius gelasceret, adeoque solidus fieri inciperet, sciri quoque posset, sub quo gradu rursus fluidus, et quasi ex morte redivivus fieret. Nam uti aqua sub gradu 150. in glaciem abit, sic rursus regelascit sub eodem fere gradu caloris, et metalla rursus solida fieri incipiunt sub gradu caloris fere eodem, quo fundi incipiunt. At enim vero ex superioribus patet, latitudinem hic esse maiorem, quam ut gradus talis determinari possit, non maiorem tamen calorem, quam 469. graduum, secundum scalam nostram,

fram, requiri, dubio carere videtur, quum nunquam sub hoc gradu vestigium congelationis Mercurii mihi quidem detegi potuerit. Inde porro fuit, condensationem, sive contractionem, adeoque diminutionem voluminis Mercurii, esse quidem ingentem, id quod ex profundo Mercurii descensu in Thermometro in congelatione illius satis superque intelligitur: quanta tamen sit haec voluminis Mercurii diminutio, exacte determinari nequit, ob latitudinem dictam, et hinc quoque gravitas, seu pondus eius specificum, accurate determinari non potest.

Quum, quo maior voluminis Mercurii diminutio fit, eo maius pondus eius specificum fiat oporteat: patet, propius Mercurii pondus specificum in eius congelatione adpropinquare debere ad aurum, quum iam in statu fluiditatis omnium metallorum proxime ad illud accedat, si a Platina, semimetallo, abhinc paucis annis in America invento, discesseris, cuius pondus specificum ad aquam esse dicitur ut 182:10 = 18 $\frac{2}{10}$:1. Quodsi numerus medius pro puncto congelationis Mercurii sumatur 650, erit voluminis diminutio facta $\frac{1}{17} + \frac{1}{17}$ sui parte, adeoque pondus eius specificum auctum quoque $\frac{1}{17} + \frac{1}{17}$ sui parte erit, scilicet ab ea extensione seu volumine, quod habet in calore aquae bullientis; sed a volumine temperiei aquae in glaciem abeuntis $\frac{1}{20}$. Concipitur et supponitur nimirum in Thermometro tota massa Mercurii divisa in 10000, hinc gradus Thermometri sunt partes decies millesimae contractionis et condensationis Mercurii, ita ut e. g. gradus 200. indicet condensationem esse factam $\frac{1}{50}$. Nam $\frac{200}{10000} = \frac{2}{100} = \frac{1}{50}$ *).

Merito hic quaeritur, unde tanta sit latitudo, quae illius ratio? forsitan non una est, sed plures concurrunt. Nam primum ex superioribus manifestum est, Mercurium non semper integrum fuisse congelatum, sed partem maiorem minoremve fluidam perstitisse. Maior igitur condensatio et volu-

*) Vid. Memoires de M. De L'Isle pag. 267. et seqq.

voluminis Mercurii diminutio facta sit necesse est in congelatione plena, quam in partiali. Mercurius igitur in partiali congelatione tam profunde descendere non potuit, quam in totali. Deinde in totali quoque congelatione differentia cogitari et concipi potest, et debet. Metalla pleraque, uti calore eo magis extenduntur, quo calor maior est, donec in statu fluiditatis summam nanciscantur extensionem: ita quoque, quo maius est frigus, cui metalla sunt exposita, eo magis quoque contrahuntur et condensantur. Iam vero in mixtura nivis et spiritus nitri modo maius, modo minus frigus esse potest, et revera esse solet. Fac igitur frigus esse multo maius, quam ad congelationem etiam totalem requiritur, eiusmodi frigus Mercurium non solum gelabit, sed excessu suo quoque gelatum Mercurium magis condensabit, adeoque volumen minuet. Haec tamen differentia adeo notabilis in Thermometro esse non potest.

Multo autem notabilior differentia fieri debet, si contingat, ut pars superior primum incipiat congelari, ita ut simul tubum capillarem Thermometri obstruat. Contigit mihi bis, quam Thermometrum prius nive sepeliverim, et deinde in nivem super bulbum Thermometri spiritum acidum infuderim, contigit mihi, inquam, ut pars superior plane esset gelata, inferiore maiorem partem fluida existente. In hoc casu igitur Mercurius profundius, et minus profunde descendat necesse est, prouti congelatio in tubo capillari citius vel tardius contingit. Ergo pro diversa ratione congelandi, et diverso frigore, non potest non semper differentia quaedam in descensu Mercurii nasci, quae exactissimam puncti congelationis determinationem impedit. Diximus dubio procul interdum oriri in mixtura frigorifica maius frigus, quam ad congelationem Mercurii necessarium sit. Hoc quidem a posteriori per experientiam ostendi nondum potest, quoniam Thermometra solida, quae hic adhiberi possunt, adhuc in desideratis numerantur; probabilissime tamen ex phaenomenis concludi posse, vel ex celeritate descensus maiore et minore, videtur.

Mer-

Mercurius solidus congelatus, uti per se patet, non potest non desinere esse mensura caloris in Thermometris, quia desinit se debite contrahere et dilatare, quum gradus caloris et frigoris nihil aliud sint, nisi gradus dilatationis et contractionis Mercurii et aliorum fluidorum, inter quae praecipue spiritus vini eminent. Requiritur, ut haec contractio et dilatatio Mercurii, aliorumque fluidorum, fiat proportionaliter, quod semper in conficiendis scalis Thermometrorum supponitur, alias in partes aequales dividi non possent; utrum vero in tam insigni frigore contractio et dilatatio fiat adhuc regulariter, proportionaliter, non sine ratione dubitari posse existimo, certe spiritus vini contractionem et dilatationem, cum contractionibus et dilatationibus Mercurii, in gradibus maioribus plane non convenire expertus sum. Tria Thermometra, spiritu vini rectificatissimo repleta, cum Mercurialibus Thermometris alias satis exacte concordantibus sumsi, et in materiam nostram frigorificam immerfi simul cum Thermometro Mercurio semipieno; quo facto observavi, Mercurium fuisse congelatum, quum contra spiritus vini rectificatissimus vix ad 300. descendisset.

Videtur igitur descensus Mercurii, imprimis quando cum impetu fieri coepit, nullam amplius proportionem in contractione sua servare; hoc saltem certum est ex observatis, harmoniam et concordantiam Thermometrorum Mercurialium, in profundioribus frigoris gradibus, plane desinere cum Thermometris spiritu vini repletis. Ex observatis his allatis porro perspicitur, frigus ad gelandum Mercurium sufficiens, non continuo esse sufficiens ad congelandum spiritum vini rectificatissimum; quum tamen Mercurius omnium fluidorum maximum frigus ad congelationem requirere videri possit. Inde concludi amplius potest, Thermometra spiritu vini rectificatissimo repleta, inservire posse indicationi diversi frigoris, maioris et minoris, in massa frigorifica, quamvis mensuram frigoris non determinent; possunt igitur loco Thermometrorum solidorum interim esse, et adhiberi, donec idonea solida, et ad hunc scopum apta, habeamus.

Phaenomenum supra indicatum de continuato descensu Mercurii in Thermometris in aere libero, paradoxum omnino videtur, quum frigus in aere libero regnans semper multis gradibus a frigore materiae nostrae frigorificae superetur. Ratio non alia videtur, quam duratio solutionis nivis, quae Thermometro adhaeret. Nam quum frigus a materia frigorifica non producat, nisi in quantum solutio et mixtio materiarum contingit: sane eiusmodi frigus insignis, quod Mercurium adhuc in aere libero deprimit, aliunde esse posse non videtur, quam a continuata solutione nivis a spiritu nitri, Thermometro adhaerentis. Magis adhuc paradoxum videtur phaenomenum, quod interdum Mercurius prius ascendat, et deinde demum descendere incipiat, usque dum Mercurius fiat congelatus; quin non semel quoque expertus sum in nova infusione et instillatione spiritus, Mercurium rursus ascendere coepisse, quamvis iam prope ad punctum congelationis antea descendisset. Cur hoc fiat, quaeritur: accidisse ut plurimum hoc mihi visum est, quoties paullo maiorem quantitatem spiritus infudi, ita ut Thermometri bulbum immediate attingeret. Aqua adhaerens bulbo Thermometri in causa primum esse videtur, quoniam constat, spiritum nitri aquam calfacere, et nivem frigefacere. Quod si igitur secunda infusio in eandem materiam frigorificam fit, a nive fusa, massa aquosa iam est. Deinde quando immediate attingit spiritus nitri bulbum Thermometri iam insigniter frigefactum, in secunda vel tertia infusione, Mercurium ascendere debere facile conspicitur, quum hic spiritus, qui de novo infunditur, multo minus frigidus sit, quam Mercurius in Thermometro iam frigefactus. Supra monuimus, aquam fortem et spiritum nitri fumantem esse aptiora ad frigus producendum insignis, et tale, quo Mercurius congelatur; cui hic addimus, nos, spiritum nitri fumantem, et aquam fortem, esse omnium spirituum, quin omnium materiarum frigus artificiale producere valentium, praestantissima deprehendisse. Multis experimentis aliorum spirituum acidorum vim exploravimus. Cepimus primum
oleum

oleum vitrioli, quod satis constat esse omnium acidorum fortissimum. Quum aqua fortis aliam ob rationem spiritui nitri simplici non videatur praefenda in producendo frigore artificiali, quam quod sit fortior; videtur oleum vitrioli omnium acidorum fortissimum et praestantissimum in producendo frigore artificiali, ad Mercurium gelandum effectum edere debere quoque fortissimum. Sed eventus spei non respondit: nunquam enim oleo vitrioli congelationem Mercurii producere potui, et semper massa frigorifica, cum oleo vitrioli facta, minus produxisse frigus expertus sum, quam massa frigorifica ope aquae fortis facta effecit.

Observatur quidem, oleum vitrioli in nivem quam fortissime agere, dum momento nivem, quam attingit, ita solvit, ut in nihilum redacta videatur: sed haec ipsa solutio, quasi in instanti, videtur esse causa, quare tam insignis frigus non producat, quam ope aquae fortis, ubi lentior videtur solutio, dum communicatio frigoris cum vitro Thermometri, et ipso Mercurio, tam cito fieri non potest; frigoris enim gradus maximi diutius, quam solutio maxima, durare nequeunt. Hinc massa frigorifica diu quidem maiorem frigoris gradum, quam in aere regnantem, retinere potest et solet, sed summum frigus mox perire solet. Praeter oleum vitrioli alios spiritus acidos et non acidos exploravi, ut effectum cognoscerem, quem in producendo frigore praestarent. Nominatim adhibui spiritum salis marini, spiritum salis ammoniaci, spiritum vitrioli dulcem, Hoffmanni liquorem anodynum, liquorem Bestuschewii, vel de la Motte dictum, spiritum aceti, spiritum sulphuris, spiritum vini rectificatissimum, spiritum cornu cervi. His liquoribus omnibus vim inesse producendi frigus nivi admittis mirum omnino videri potest et debet, revera tamen in iis eiusmodi vim maiorem et minorem inesse, experimenta indubia docuere, quae ad hunc scopum a me sunt capta.

Quoniam scopus hic erat tantum, diversam vim horum fluidorum explorare, quam habeant in producendo frigore, mediocri frigoris gradus in aere ad hunc finem sufficiebat.

Thermometrum monstrabat 159, et variabatur durantibus experimentis 4. gradibus, dum in fine experimentorum offendebat in aere libero 155. Summa experimentorum huc addit: Spiritus salis marini, nivi adfusus, auxit frigus naturale 30. gradibus. Spiritus salis ammoniaci 10. gradus frigoris produxit. Oleum vitrioli 35. Spiritus nitri fumans 58. Aqua fortis 40. Spiritus nitri simplex 30. Spiritus aceti, uti quoque succus citri, non notabilem differentiam. Spiritus vitrioli dulcis 20. Liquor anodynus Hoffmanni 32, Liquor Bestuschewii dictus etiam 32, Spiritus cornu cervi 10, Spiritus sulphuris 10, Spiritus vini rectificatissimus 20, camphoratus 15, Spiritus vini Gallicus 12. Quin etiam vina producere solebant frigus, 6. 7. 8. graduum et plurium. Spiritus inflammabiles producere frigus posse, et solere, mirum omnino videri potest, quum spiritus vini rectificatissimus ipse ignis liquidus videatur. At enim vero mirari desinemus, si in animum revocaverimus, causam frigoris artificialis a nobis supra allatam, scilicet solutionem nivis a menstruo, eiusque mixtionem. Quum igitur spiritus vini, et ipsa vina, nivem solvere possint, et cum ea misceri, mirandum amplius non est, novum frigus ea producere valere.

Ergo quidquid spirituum nivem solvere eique misceri potest, ita ut tertium fluidum constituat, illud quoque novum frigus producere valere erit censendum. Est autem mixtio aequae essentialis, ac solutio. Nam sunt fluida sulphurea alia, ut olea essentialia, quae quidem nivem solvere, sed solutae misceri non possunt, et hinc quoque nullum effectum in producendo frigore praestare queunt. Institimus eo fini experimenta cum oleo menthae, serpilli, terebinthinae, succini quoque et aliis; observavimus quidem aliquam nivis solutionem, sed nihil plane frigoris, quod non aliam ab causam contigit, et contingere potuit, quam quod haec olea nivi solutae misceri, adeoque tertium quoddam fluidum constituere, non potuerint. Quodsi paradoxum videtur, quod haec fluida, imprimis inflammabilia, et spiritus fermentati, producere possint ac soleant frigus, multo magis paradoxum

dozum videri potest et debet, quod pleraque horum fluidorum aquae infusa, non frigus, ut in nive, sed calorem efficiant, adeoque contrarios et oppositos effectus in eadem materia producant: quid enim aqua aliud, quam nix liquefacta est? Sic una eaque causa effectus oppositos producit, pro diversa eiusdem obiecti receptivitate, uti loqui consuevere. Receptivitas autem diversa unius eiusdemque obiecti et materiae, non nisi a diversa eius textura pendere potest, uti hic a diversa nivis et aquae textura, ita ut in productione frigoris solutio, contra in productione caloris effervescentia quaedam locum habere possit. Ac ne forsitansuspicio oriri possit, in nive adhuc aliud latere posse, praeter aquam simplicem, cum ipsa nive liquefacta experimenta institui. De spiritu nitri, adeoque aqua forti et spiritu nitri fumante iam constat, quod nivem frigefaciant, eiusque aquam calefaciant, et de paucis aliis; sed utrum quoque in aliis fluidis pluribus mihi exploratis haec contraria phaenomena sint observata atque descripta, mihi quidem cognitum non est. Observata mea hic tantum summatim indicabo, quia huius loci proprie non sunt, specialiora, et alia huius generis observata, alii tempori reservamus. Postquam aqua et spiritus ad eandem temperiem cum Thermometro erant redacta, scilicet ad 128. gradus in museo meo, observavi 1) Oleum vitrioli aquae infillatum produxisse calorem 35. graduum, 2) Spiritum salis marini 10, 3) Spiritum Vitrioli dulcem 15, 4) Liquorem anodynum Hoffmanni 10. 5) Eundem gradum produxit Liquor Bestuschevianus, scilicet ultra temperiem 128, 6) Spiritus vini rectificatissimus 10. Contra ea in spiritu salis ammoniaci, in spiritu sulphuris, in spiritu cornu cervi, nihil mutationis temperiei aquae infusis observare potui, nihil producti caloris, quae omnia hic generatim indicasse sufficiat. Olea etiam subtilissima aquae infusa, et hic quoque nullum effectum caloris, uti in nive nullum effectum frigoris, producere posse, per eandem rationem supra datam, quod scilicet nulla mutatio, neque cum nive, neque cum aqua locum habeat, facile intelligi, praevideri, et

prae-

praedici poterat. Nihilominus de oleo succini, terebinthinae, menthae, et serpilli, tentamina fecimus, ut et per experientiam res ab omni dubio liberaretur. Obiter notamus, perhiberi quidem olea essentialia, spiritui vini rectificatissimo mixta, frigus aliquot graduum producere, sed nihil tale observare potuimus, quamvis diutius quam horam dimidiam expectaverimus effectum, moram enim dimidiae horae requirunt.

Ergo ex dictis satis patet, quod diximus, quamvis multa sint fluida frigus artificiale producere valentia, omnium tamen praestantissimum esse spiritum nitri cum suis speciebus, adeoque sufficientissimum ad Mercurium solidum fixumque reddendum, ita ut quilibet Methodo mea simplici adhibita, sufficienti frigoris naturalis gradu, minimum 175. existente, experimenta mea ad congelationem Mercurii producendam facile imitari possit; uti quoque, communicata mea methodo, optimo successu iam hic Petroburgi sunt iterata a diversis, inter quos V. C. Lomonosovium Consiliarium, Zeiherum, Aepinum, Modelium, nominasse sufficiat. Proportionem nivis et acidi nitri nullam determinatam adhibui, modo instillatis paucis tantum guttis in nivem experimentum successit, modo maiorem portionem infudi. Nivem glaciei contusae esse praefendam, vel ex eo concludi posse videtur, quod nix, ob texturam suam raram, ad solutionem aptior deprehendatur adcommodatiorque. Deinde effusio spiritus, a Fahrenheitio et aliis eum imitatis adhibita, plus obesse, quam prodesse videtur. Quodsi observata et observanda diversorum in posterum conferentur, dubium esse non potest, quin egregia incrementa haec de Mercurio frigore figendo doctrina sit captura, aliisque inventis ansam suppeditatura. Porro ex dictis satis quoque patet, Mercurium non tam loco numeroque Semi-Metallorum, sed perfectorum esse habendum, quod vero minimo omnium Metallorum gradu caloris fluat. Jam fusa Metalla cum Mercurio vivo seu fuso conveniunt quoque, quod partes eorum mutuo se trahant, in globulos se colligant, item ex statu fluiditatis,
non

non in instanti, sed successive in statum soliditatis transeant, et vice versa. Quæri potest, an non hoc Metallum, quod omnes aliorum proprietates habet in statu soliditatis et fluiditatis, hoc sibi tamen proprium habeat, quod ad ebullitionem certo caloris gradu redigi possit, quod neutiquam vero in reliquis metallis observare licet. Sed esse et alia metalla bullitionis sub certa conditione capacia, quin ipsius quoque volatilitatis, iam ab aliis ostensum est, quod in præfenti disquirere pluribus non licet. Gradum autem caloris, sub quo Mercurius ebullire incipiat, non esse 600. scalae Fahrenheitianae, uti vulgo traditur, sed minimum 709. eiusdem scalae, sive 414. nostrae supra 0 calorem aquae bullientis, (nam et hic punctum ebullitionis tam accurate determinari nequit, uti punctum congelationis Mercurii, ob phaenomenorum differentiam,) multis experimentis iam alias ostendi, et probatum dedi. Error igitur maior quam centum graduum comittitur, si punctum ebullitionis ponatur 600 scalae Fahrenheitianae, qui numerus cum 323½ nostrae scalae convenit supra punctum ebullitionis aquae. Habent ceterum phaenomena ebullitionis et congelationis Mercurii hoc commune, ut quando ebullire incipit, cum impetu ascendere, uti cum impetu descendere incipiat, quando congelascere incipit. Porro motum vibratorium saepius ante descensum illum celerem in congelatione Mercurii observavi, qui etiam contingere solet paullo ante initium ebullitionis illius. Quod si igitur ponere lubeat terminum congelationis Mercurii 650. tanquam medium quendam secundum observata nostra, et terminum ebullitionis 414. supra 0: conspicitur a summa contractione ad summam dilatationem esse distantiam 1064. graduum scalae nostrae, et Fahrenheitianae 1237, si scilicet ponatur, uti ponendum est, numerum 212. scalae Fahrenheitianae esse aequalem ciphrae ebullitionis aquae notae, et $32 = 150$ scalae nostrae. Hinc, quanta ponderis specifici mutatio, a termino ebullitionis ad terminum congelationis Mercurii fiat, nemo non intelli-

telligere facile potest. Diminuitur scilicet volumen, quod Mercurius ad initium ebullitionis habet, plus quam decima sui parte. Nam si supponatur ut supra, totum volumen, quod Mercurius in summa sua extensione habet, esse 10000, erit diminutio $= \frac{1064}{10000} = \frac{1}{9} + \frac{1}{37}$; Sive si extensio summa ab initio ebullitionis Mercurii ad illius congelationem ponatur rotunde tantum 1000, accurate diminutio voluminis a summa extensione ad summam contractionem erit $\frac{1}{9}$. Ergo quoque gravitas specifica a summa dilatatione decima sui parte augeatur oportet ad summam condensationem et contractionem, quae in illius congelatione contingit.

Quaeri adhuc potest, cur mixtura nivis et acidi nitri in massam solidam non abeat, glaciemque formet, sed mollioris consistentiae maneat, quamvis multo maiorem frigoris gradum possideat, quam ad congelationem aquae fortis requiratur? Aquam fortem, ut supra iam monuimus, frigoris gradus 204, sive 34. Fahrenheitianae scalae infra 0. gelavit. Massa nostra frigorifica saepius 250. et ultra, gradus tenuit, et mollis instar pultis permansit. Causa huius phaenomeni paradoxo non alia esse videtur, quam continuatio solutionis nivis et mixtionis. Nam quum frigoris productio a solutione et mixtione unice pendeat, fieri non potest, ut massa haec, quae fluidum tertii generis constituit, in glaciem perfectam abeat, dum eam solutio et mixtio perseverans non potest non impedire, quae in puncto maximi frigoris perfectissima sit oportet.

Possunt adhuc aliae quaestiones, tam de natura Metallorum, quam frigoris artificialis indole, institui, et quae partim ex superioribus solvi possunt, quas autem in praesenti lubens praetereo.

*BIBLIOTHECA SIVE SUPPELLEX LIBRORUM
impressorum in omni genere scientiarum, maximam
partem rarissimorum, quos per plurimos annos colle-
git,*

git, in isto ordine disposuit, atque notis litterariis, ut historicae bibliographiae opes aliquantulum augeantur, illustravit ADAMUS RUDOLPHUS SOLGER, Ministerii ecclesiastici Norimbergensis Antistes, in aede Parochiali primaria d. Sebaldi Pastor etc. Accedit index Auctorum. PARS II.

Norimbergae 1761. sumtibus officinae Io. Andreae Eudteri,
1. Alph. 9. plag. in 8.

Solemus hoc ut plurimum queri, quotquot bonis litteris operam damus, ita nobiscum agi in hac vita, ut in summa aviditate discendi, tamen non ita multum proficiamus. Quae res, uti varias habet causas, quarum maxima in imbecillitate ingeniorum nostrorum posita est; ita hanc quoque, caritatem librorum, sine quibus nemo excellere in ullo genere potest. Quid enim? Sunt nobis ut plurimum ducenti, trecenti libelli, iique non semper praestantes, e quibus sapimus, et omnis ille labor, quem docti viri in augendis scientiis impendunt, si verum dicere liceat, in caelum cadit, quod plurima pars studiosorum vix ipsos libros novit, multo minus rem. Magna itaque pars eruditionis est nosse bonos libros, qui te, quasi compendiarie via, ad summa quaevis ducant. Laudandum itaque est, vehementerque commendandum eruditorum hominum institutum, qui scriptis efficiunt, ut notitia bonorum librorum, res multorum annorum, si singula et omnia a nostrum unoquoque indaganda et conquirenda essent, ea ut paucos intra annos non male addisci queat. Pertinet eo imprimis ratio ea, cuius auctorem Photium fuisse intelleximus, qua docti viri quos legerint possederintve libros notos facere ceteris enarrando solent. Quo in genere, et ante nostram, et nostra aetate eminuerunt quamplures, quos inter merito Solgerum nostrum referimus, virum doctum, beneque de ecclesia meritum. Iam vero, ut Cato dicere solebat,

summorum virorum non solum negotii, verum etiam otii rationem extare debere, ita noster etiam Solgerus, ut non solum de religione sua in munere faciendo, sed de cetera quoque gravissimis in rebus sollertia ac dexteritate testimonium extaret, bibliothecae suae quasi historiam nobis aliquam edidit, cuius et prior Pars se eruditus valde probavit, et haec non minus placebit, ut confidimus. Neque enim solum tituli librorum extant, quamquam etiam hoc laudandum esset, sed quid tractent libri, quam boni sint, quamque rari, quae editio princeps, quid docti viri de hoc vel illo iudicaverint, quae fata libri fuerint, ea omnia magna diligentia Solgerus conquirit. Itaque qui hunc Catalogum accurate perlegerit, scito se plurimum in eo genere didicisse. Continentur vero hoc libro primum codices biblici quamplurimi optima notae, ac rarissimi, Commentatores deinde, Glossatores, Exegetae, post Homiletae, et ascetici libri. Sequuntur Theologici, quos Dogmatico-Polemicos vocant, Casuistici porro, et Miscellanei Theologici. Scriptorum Historiae ecclesiasticae, Ceremoniarum, Liturgiarum, multi et boni, Auctores Historiae Catholicae et singulorum populorum non minus egregii, uti etiam litterariae historiae fontes, Antiquitatum, Genealogiarum, artisque Heraldicae, Latini et Graeci nonnulli, et si qui alii ad has litteras pertinent. Paradoxos, Fanaticos, impiosque ac prohibitos bene multos collegit, miscellaneos quos vocant, grammaticos historicosque alios, et luridicos denique. Atque haec de ratione totius instituti dicta sunt. Extant ibi egregia multa, multa non facile obvia, aut vilia, sed cara inprimis et pretiosa. Averet sane animus singulas annotationes auctoris, doctas eas et elegantes figillatim expendere, quo maiorem lucem nostra haec recensio acciperet; et haberet id magnam sane utilitatem. Verum omnia quae sunt bona excerpere, nihil esset quam dimidium librum describendo huc transferre; singula illu-

strare.

strare, quid esset, quam librum novum conficere, hoc nostro vel sexies maiorem? Quamobrem haec sufficiant *γερνικὸς* dicta, cum iudicium nostrum ipsa libri huius praestantia legentibus confirmatura sit, utilitasque, quam maximam capient, qui hunc sibi vehementer commendatum esse volent. Felicitas poterat videri, Solgero nostro tam splendidam bibliothecam esse, iam vero cum ipse suo labore et elegantia singulari collegerit, cum hoc genus voluptatis, dignum summo viro, prae ceteris elegerit, cum hac copia ad optima quaeque utatur, plus est, virtus est, quam vellemus imitarentur potius, qui itales gallicasque ineptias dignas homine docto putant.

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM LIBRI XX. sicut supersunt. Editio Gronoviana. Praefatus est et Excursus operi adiecit IOH. LUDOVICUS CONRADI, Iur. D. et in Collegio maiori Princ. Collegiatus.
PARS PRIMA.

Lipsiae, sumptu Gotth. Theophili Georgii, anno a. C. n. 1762. octonis.

A Gellii, sive, quorundam ad sententiam, Agellii, olim ab utroque Gronovio curati, atque ex eorum non solum penu, sed aliorum etiam qui expromti sunt commentariis illustrati exempla, in terra praesertim Germania, difficile comparari poterant. Ea re librarius negociator videtur adductus, ut e machinis Salbachii, quo vel hoc nomine commendari posset, denuo exire iuberet illam Gellii editionem, cum omnibus, quas Gronovii collegerant opibus, nullis earum, etiamsi id passim, sine Gellii detrimento, fieri potuisset, detractis. Quum vero Georgius audivisset, multa a Gellio, ad ius quae pertinerent civile, tractata esse, in quibus interpretandis Gronovii et aliorum industriae largam reliquissent materiam,

nostrum adiit Conradum, virum iuris civilis Romani literarumque cognitione accuratissima praeditum, ut qui de iure Romano agerent Gellii locos aut enarraret amplius, aut si quid inibi errassent interpretes, id sua quae valet dexteritate corrigeret. Conveniunt invicem, accipit conditionem Conradus. Hic itaque ad finem totius operis, coronidis veluti loco, ad exemplum clarissimorum virorum, Ernestii nostri, Lipsii, Cortii, quos dicit addet Excursus, quorum gustus interim ut daretur lectori, etiam hanc partem nonnullis ornavit, unde illius, quam antea iam saepe admirati sumus, doctrina atque ingenium elucet. Ad ordinem autem, ne hoc te lateat, iuris civilis Pandectes omnia, quae Gellium adiuvabant, tractavit argumenta, quorum indices tantum hic dabimus loci: 1) de Cn. Flavio. 2) de Laelio Felice. 3) de Privilegiis. 4) de Venditione servorum sub corona. 5) de publico Munere vel Officio. 6) de Arrogationibus auctoritate Principum factis. 7) de Praefectis urbi. 8) Quomodo in causa dubia pronuntiandum. 9) de Imagine iustitiae Chrysippea. Sed non committendum esse duximus, ut Enoci Christiani Aug. Othonis, A. M. quam nuper in Plauto, dudum in Giffanii Observationibus L. L. edendis comperimus, doctrina et diligentia, hic silentio transigeretur. Is enim non solum pericula machinariae scripturae ut emendarentur suscepit laborem, et quae Iac. Gronovius addenda, inter quae Gasp. Scioppii erant variae lectiones, Stephanicae editionis exemplo quodam adscriptae, extremo operi adiecerat, suo cuique loco sub ipsa contextus serie indidit; sed etiam subinde notas adpersit haud contemnendas. Ex his nobis praecipue se adprobant, quae super loco Gellii lib. I. cap. 9. pag. 82. expromit, ubi legendum esse suspicatur admodum probabiliter: *quod in iure antiquo verbo appellabatur, hereto non cito*. Item lib. II. cap. 26. pag. 235. ubi ex MSS. vestigiis legendum cen-

cenfet: *Ruffus anim color et ruber nihil a vocabulo rufi diducunt*, pro vulgato *differunt*. Lib. III. cap. 2. pag. 258. Scriverium corrigit, quippe qui, quod ignoraret, τὸ *posse* interdum vim habere τῆς *oportere*, apud Gellium legere malebat: *plus, quam oportuit, pro potuit*. Ingeniose fati interpretatur Varronis proverbium apud Gellium lib. III. cap. 16. pag. 307. κατ' Ἀριστοτέλην, non ad sententiam Aristotelis, quemadmodum vulgo solent, sed ad modum ingenii Aristotelis, ut ei contrarium sit alterum ὄνομα λέγεται, pro stupidis quod accipitur. Etiam data occasione aliorum scriptorum loca emendat, ut lib. IV. cap. 16. pag. 363. Calphurnii locum ad Terent. Heaut. 2. 3. 46. Haec tantum ex multis pauca sunt quasi delibata, ut cognoscerent Lectores, quanti illae accessiones faciendae sint.

NOVA LITTERARIA.

Praemia ab Imperiali Academia Scientiarum Petropolitana proposita.

In Annum 1760. proposita fuit quaestio:

Indagare experimentis refractionem radiorum lucis in diversis corporibus, tam solidis, quam fluidis, indeque eruere, quantum diversae gravitati specificae corporum, quantumque variae particularum cohaesioni, aut principii corpora constituentibus, magnitudo refractionis debeatur, idque omnia per theoriam, quae institutis experimentis respondet, explicare.

In Annum 1761.

Determinare theoriam perturbationum, quas patiuntur Cometae in motu suo ab attractione planetarum, et demonstrare, quantum haec Theoria cum observationibus Cometae anni 1759. conveniat?

In Annum 1762.

Investigare, quantum imperfectiones tuborum opticorum et microscopiorum, ex diversa refrangibilitate radiorum, ac figura vitrorum sphaerica ortae, per combinationem plurium lentium corrigi, aut imminui, queant, atque theoriam praxi aptare, et per experimenta comprobare. De

De priori quaestione iam superiore anno indicatae sunt rationes, quae impediverunt, quo minus dissertationi de hac materia ad Academiam missae praemium tribui potuerit. Cumque similis ratio obstitit conferendo praemio anno praeterito promulgati: ideo Academia Scientiarum Imperialis declarat, liberum fore, si quis in posterum quoque solutiones propositarum quaestionum, prout desiderantur, spe praemii obtinendi, ad ipsam mittere velit. Reiterat quoque quaestionem in annum 1762. propositam, et pro anno 1763. exhibet sequentem:

Cum inter omnes artis fusoriae peritos constet, mineras metallicas plurimas additamentis variis (Zuschläge) indigere, ante quam calcinationi et fusioni committantur, idque eo fine, ut partim heterogeneae mineris adhaerentes partes commodius separentur, partim vero ut pars ipsa metallica facilius praecipitetur: Quaeritur, utrum dentur methodi partem metallicam quamcumque ex minera separandi, quae non tantum breviores, verum etiam minus suntuosas sint, ita ut tot variis additamentis in arte fusoria usitatis supersedere queamus, uno vel altero eorum sufficiente, et aptissima sint haec additamenta ad singulas metallorum species? Huius problematis solutionem, rationibus et experimentis sultam et esucleatam, Academia expectat.

Invitantur ergo omnium gentium Viri docti, ut cogitata sua atque observata de supra memoratis quaestionibus cum Academia communicent, ea temporis ratione habita, ut dissertationes ante diem 1. Iunii cuiusque anni, Petropolin pervenire possint. Praemium pro cuiuslibet quaestionis solutione optima, erit centum aureorum, quos vulgo *Ducator* vocant.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Augusti Anno MDCCCLXI.

PINACOTHECA PRINCIPUM AUSTRIAE, IN QUA
*Marchionum, Ducum, Archiducumque Austriae utrius-
 que sexus simulacra, statuae, anaglypha, caeteraque
 sculpta caelata pictave monumenta, tabulis aeneis incisa,
 referuntur et commentariis illustrantur. Opus in duas
 partes tributum, quod est Monumentorum Aug. Domus Au-
 striacae TOMI III. PARS POSTERIOR, continens com-
 mentarium, quo tabulae aeri incisae reliquae exponuntur,
 subiecto indice. Operam et studium conferentibus P. R.
 P. MARQUARDO HERGOTT, Ord. S. Benedicti Prin-
 cipalis Aucterii ad S. Blasium Capitul. Reverendiss.
 ac Celsiss. S. R. I. Principi San-Blasiano a secretis con-
 siliis, Vices gerente, et Praeposito in Crozingen, nec
 non Sac. Caes. Reg. Maiestatis Consiliario et Historio-
 grapho: et M. R. P. RUSTENO HEER, eiusdem Con-
 gregationis Capitulari, Bibliothecae San-Blasianae
 Praefecto, et numophylacii direttore. Per-
 missu superiorum.*

Friburgi Brisgoviae, typis Io. Andreae Satron, Sac. Caes.
 et Reg. Apostolicae Maiestatis excelsorum Dicasteriorum,
 Repraesentationis, Regiminis, et Camerae Provinc. anter.
 Austr. ut et almae Universitatis Typographi. MDCCCLX.
 2. Alph. 2. plag. in fol.

Substiteramus nuper in enarrandis imaginibus Austriacis, cuius rei finem nunc, si ita fieri poterit, faciemus. Incipiemus itaque a Maximiliano I. Imp. cum duabus eius uxoribus, et sponsa, nec non Margaritha filia, quod libr. I. c. XVII. apud Hergottum constituit. Est autem in rupe altissima Tyrolensis regionis species Salvatoris cruci affixi, quam ille Imperator in memoriam periculi sui posuit. Notissima est historia, Maximilianum, cum damas insequeretur, aliquando eo ensam esse, unde descensus nullus deinde pateret, ut moriendum ipsi fuisset, inspectantibus suis, nisi ignotus aliquis rusticus, iuvenili forma, viam ostendisset, duxissetque; quem aiunt angelum fuisse, quod deinde amplius visus non est. Sed totam historiam sunt, qui valde in dubitationem vocent. Nam primum Pfinzingerus in nobili poemate Theurdanck, quae quasi Maximilianus aliqua sed tecte est, is plane filet, nisi quod hoc unum habet, Maximilianum aliquando in tale periculum devenisse, sed ministrorum dexteritate fideque ereptum. Silent etiam alii; et quaedam quae adduntur manifeste falsa inveniuntur. Cui rei quamquam possit aliqua ratione succurri, quia sunt tamen non pauci qui id commemorent; et Theurdanckii silentium potest e modestia esse, aiunt enim eum librum ab ipso Imp. scriptum esse: tamen, quia Auctores, quamquam dicunt de periculo, quod aliquando fuerit, nihil de portentosa illa liberatione addunt, nobis tota res suspecta videtur. Et quamquam non ideo negemus, quia Lutherani sumus, ut Hergottus vult, (pertinet enim ad nos Imperator, qui dixit: *Wenn die Pfaffen fromm wären, dürfte kein Luther kommen*, i. e. sacrificuli nostri si probiores essent, Luthero nullo opus haberemus;) Lutherani etiam multi eam historiolum credant ipsi: tamen, si sine studio alterutrius partis dicendum est, nobis tota ea res valde suspecta est. Icon Maximiliani, cum corona laurea, qua mirifice solebat delectari, in MS. Fuggeriano est, atque inde descripta in Bibliotheca Vindobonensi asservatur. Ibidem Maria est, prima eius coniux, rosam manibus tenens, quod ea aetate forte elegans videbatur. Alia est icon, ex eodem codice,

codice, cataphraſti, cum integro ornatu, et ex altera parte ſponſa eius Anna Britannica, quae, notum eſt, quomodo a Galliarum rege Maximiliano praerepta fuerit. Alia eſt imago habitu Perſico, Schubam dicunt, et uxoris Blancae Mariae, Ducis Mediolanenſis filiae. Dives femina, ſed quae cum magna dote magnas moleſtias ad Maximilianum attulit. Sed minime ſpectabat divitias Caefar, erat enim ipſe ſatis locuples, quod adverſus nonnullos recte obſervat defenditque Hergottus; ſed virtutem potius, a qua eam valde et oratores et hiſtorici collaudant. Alia effigies Maximiliani in thecis Heraeanis eſt, cum torque velleris Colchici, ut vocant, manu altera libris impoſita; erat enim, quod ſatis conſtat, bonarum artium renaſcentiumque litt. rarum cupidiffimus. Fuit vero et ipſe, pro temporum ſuorum ratione, haud mediocriter doctus. Durerianae autem Maximiliani effigies lignae, collo nudo, cetera pellibus teſtae. Talis quoque, ſed inferior arte, pictura, a Ioanne Leydenſi eſt, a Io. Suyderhoof autem ſculpta. Alia e Montefalconii libro, quem priore Sectione ſaepe laudabamus, deſumpta eſt, quae ad vivum picta exiſtimatur, et aetate provectiorem exhibet. Aliam Durerus paulo ante mortem Maxim. ſculpſiſſe videtur, quam acceſſit Lucas de Hollandia, pictor. Petafus non multum a noſtris differt. Alia quoque extat imago ab eodem Durero, huic non diſſimilis. Frugalis princeps, et vere imperatorio animo et corpore, conſtans etiam, et laborum patientiffimus. Neapoli Auſtriae eſt tabula Altaris, quae Maximilianum cum variis ſuorum miniſtrorum, pontificemque, ad Mariam deiparam procumbentes, exhibet. Aliud ſpecimen eſt venatorio habitu, quod in gazis aulae Auſtriacae aſſervatur, et in Fuggeriano MS. etiam eſt. Alia eſt ſtatua equeſtris, ubi armatus ipſe, armatus et equus. Pedestris in Claſtro Neoburgenti ſervatur, ſed ea ambigua, nam forteſſe Friderici patris eſt. Friburgi Briſgoiae domus, ubi conventus mercatorum aguntur, quatuor ſtatuas habet, Maximiliani primum, deinde Philippi filii, Caroli denique et Ferdinandi, nepotum, quae olim pro ducum quorundam Zaringenſium iconibus ſunt

sunt habitae. Sed sunt horum, ut diximus, et posita in memoriam grati animi a civibus illius oppidi, quibus Maximilianus egregie favit. Niveo e marmore aliqua in aula Vindobonensi est, Strudeli opus. Alia est Antwerpiae, inter duodecim alias Caesarum effigies, artifice Theodoro a Thulden, quas excudi curavit inter alia plura Casp. Gevartius. Alia est e Jacobi Schenckii armamentario Ambrasiano, quae parum a Gevartiana differt. Ceteris vero omnibus palmam praeripit ea, quae Oeniponti est, cum corona et pallio imperatorio, cui magna auctoritas est, eam Caesarem hunc optime exprimere. Fuit autem Maximilianus genealogiae studiosissimus, et historiae domus suae, quam ob rem valde apud illum gratiosus erat Iacobus Manlius, quem misit ut undique monumenta historiarum conquireret; qua occasione multi graeci latinique auctores, quamquam illi non quaererentur, inventi, in lucem prodire. Itaque etiamnum extat genealogiae opus ingens in Bibl. Vindob. quod quamquam non sit adeo magnae auctoritatis, tamen inde apparet quam studiosus historiae Maximilianus fuerit, cuius auctoritate id conscriptum est. Solent summi Principes romani ritus inter cetera opera etiam eremos construere, ubi vacui curis, liberique a maiestate, possint delicias vitae privatae degustare; quales fere apud veteres Romanos *cellae pauperum*, ut Martialis appellat, fuisse videntur: talis etiamnum Neapoli Austriae est, ab hoc Caesare extructus locus, quem auctor noster describit latius. In eiusdem civitatis templo fenestra est picta, in qua est primum Maximilianus, deinde a sinistra eius uxor secunda Blanca Maria, a dextris Philippus Pulcher filius, rex Castiliae, a sinistris demum huius mater, Maximiliani prioris uxor, Maria Burgundica. Aliae duae statucae sunt, prior e *Tertio* Oeniponti, incisa aeri circa annum eiusdem saeculi sexagesimum nonum, altera ex iconibus principum Tyrolensium, qui a *Dominico Cussode* editi sunt anno 1622. Mortui quoque facies depicta denuo est, quae invenitur in MS. Fuggeriano. Uxor erat Maria Burgundica, cuius simulacrum ex aere fufum,

sum, Oeniponti inter cetera in templo est, libellum tenens; avida enim legendorum bonorum librorum fuit, mascula femina et venatrix, pulcritudine et animo excellens. Eandem videtur Oenipontanam statuam Tertius expressisse, sed minus accurate. Protomas quoque duas habemus, alteram a Soudmanno delineatam, a Suyderhofio sculptam; altera in Petri Scriverii opere, de Comitibus Hollandiae, invenitur. Habet vero auctor etiam tumuli huius Mariae delineationem. Blanca Maria sequitur: et huius statua inter Oenipontanas est. Recentior est illa altera, quae in monasterio Stirpiniensi in Tyrolis visitur. Aliam imaginem thecae Heraeanae, aliam *Kilianus*, exhibent. Margaritae, Maximiliani filiae, statua Oeniponti est, sed quia auctori sua delineatio perit, supplevit eam e Tertio. Semper vidualem habitum praefert, ubicunque demum eius imagines videamus, nam bis vidua facta est, cum vix vicesimum quintum aetatis annum impleisset, quae bonorum morum femina fuit. Sunt etiam inscriptiones aliquae, quae, quia nihil singularis habent, a nobis omittuntur. Incipit iam Liber II, qui capite primo Philippum I. regem Castiliae, cum uxore et filiabus, continet, Maximiliani filium. Prima est protome e Museo Comitum de Weissenwolff, vera ac genuina imagine: consentiunt enim nummi. Aliam Montefalconius, e seriniis Gagnerianis edidit, iuvenili specie. Minus iuvenem exhibet T. *Mofaert*, in Scriverii Comitibus Hollandiae. Eleganti pulcritudine Philippus fuit, qui a patre ac matre egregia omnia traheret. Aliam a Petro de Iode sculptam, in theatro Pontificum et Imperatorum, Antverpiae 1651. editam, invenies. Oeniponti statua aenea est, cuius exemplum Tertius edidit, sed minus id accurate, ut apparet. Iodius, quem diximus, et Ioannam Philippi uxorem, Ferdinandi Catholici filiam, aeri incidit. Habitus est viduae, nam post mortem mariti bonas conditiones repudiavit, maritumque ita luxit, ut attonitae similis esset. Eius statua Oeniponti est. Filia eius erat Eleonora, quae primum Emanueli nupsit, Lusitanorum regi, deinde Francisco I. Gallo, quo etiam mortuo ad fratrem Carolum I.

rediit, atque in Hispania diem obiit supremum. Eius imago a Montefalconio e Gagnerianis deprompta est, librum manibus tenentis, cum inscriptione: Carolus Quintus; quod, quale sit, non intelligitur. Eiusdem, viduae protome, provectiorisque aetate ut omnia arguant, ibidem cernitur. Sequitur alterius Philippi filiae, Mariae, protome, itidem cum velo, viduitatis signo. Nupserat Ludovico Hungariae regi, ei, qui a Turcis occisus est, quam merito laudat Thuanus. Picta vero est decrepita; iuvenula valde pulchra fuit. Catharina, Philippi filia posthuma fuit. Ea cum nostro venerabili principi, Ioanni Confessori, Sax. Duci, desponsata esset, cum ille ad veram pietatem a pontificali superstitione transfret dene-gata ei est, nupsitque Ioanni alii, Regi Lusitaniae, cuius icon inter Heraeanas est. Sunt etiam inscriptiones, quae huc referantur, quae, quod nihil singulare habent, praeter aedifica-tiones nonnullas, quarum memoriae gratia posita sunt, hic omittuntur. Caput vero secundum nobile argumentum habet, Carolum V. Imperatorem, cum uxore et liberis. Caro-li Quinti duae statuae, altera a *Schrenkio*, altera a *Tertio*, parum inter se quidem differunt, sed prima eius vultum natura-lius videtur exprimere. Est etiam imago, quae conventum duorum fratrum Caroli et Ferdinandi designat, quam Anto-nius Ulricus, Dux Saxo-Meinungenis cum auctore commu-nicavit. Pompam, quae tunc fuit, cum Carolus Bononiae a Papa coronaretur, eam totam octo et triginta tabulis com-plexus est Nicolaus Hoghenberg, coaevus pictor, quae con-quisitae diligenter inter Fuggerianas sunt. Ista auctor minime curavit depingendas, esset enim res valde sumtuosa; sed descriptionem tamen illius pompae addit, et quid tunc factum sit recenset, quod si cui volupe est cognoscere, me-lius apud Hergottum viderit, est enim prolixius. Paulus Iovius eum nobis Caesarem oratione depingit, cui si respon-det veritas, fuit sane in Caroli habitu corporis id, quod mag-num virum et argueret et deceret. In Tyroli, in monte Brenner, monumentum est, quod conventum Caroli et Fer-dinandi fratrum exprimit, qui aliquando factus sit. Protomas
habe.

habemus tres potissimum; primam e Weiffenwolfianis, secundam ex Heraeanis, opus C. Galle, tertiam a celeberrimo pictore *Titiano*, quae inter Comites Hollandiae a Scriverio exhibita est. Maximam auctoritatem ultima ob pictoris nobilitatem habet, quem hominem valde Carolus amavit, munificentissimeque habuit, ita ut saepe etiam in eius officinam, plane ut Alexander in Apellis, commearet. Elegantem etiam Caroli descriptionem Heuterus habet, Masenius, Pantaleon, Munsterus, et Miniana, qui videri apud auctorem possunt. Alia tabula est, quae Carolum V. et Franciscum I. Gallum, manus iungentes depingit. Archetypon olim Sinsendorffius Cancellarius Caroli VI. possidebat. Alia imago Rubenium, egregium illum pictorem, habet auctorem. Animo qualis fuerit Carolus, Iovius et Heuterus optime declarant: virtutes vere imperatoriae, animus excellens, consiliorum maturitas, virtus in faciendo opere, doctus etiam et amans omnium bonarum artium. Ultima denique imago ex Heraeanis thecis est. Statuam fecit Theod. a Thulden, quae imperatorem armatum sistit; altera Friburgi Brisgoiae est, sed minoris auctoritatis. In gaza Aulæ Vindobonensis Sardonix est, cui insculptae sunt tres imagines, Caroli nempe, Isabellae uxoris, et Philippi filii. Habitus vestustiores, et antiquitatis graecae romanaeque; postica pars inscriptionem habet. Aliam protomen Custos, aliam Heydenus expresit, quam Furstenius in Aquila Auftriaca edidit. Isabellae s. Elifabetae eius uxoris tres potissimum sunt. Una apud laudatum Iodium, altera ex Iconibus Eugenii Sabaudi. Tertia e *Tertio* est. Formam Isabellae aiunt per bonam fuisse: quanquam, quae femina princeps non ideo collaudatur? animum etiam pariter cultum fuisse. Ioannae, Caroli V. filiae, Ioannis regis Lusitanae uxoris, imago pariter e *Tertio* desumpta est. Alia filia erat Maria, quae deinde Maximiliano secundo, Caroli e fratre nepoti, nupsit, picta a Marcetto, excusa a Liefinckio. Habet hoc loco auctor multas inscriptiones perelegantes, et epigrammata valde bona, quae in honorem huius nostri Quinti facta sunt, quae
qui

qui legere voluerit, eum operae suae minime poenitebit. Continent enim varia, quae ad vitam Caroli, ac res gestas pertinent; quibus occasionibus illa nata sunt, exponunt, digna eo viro, cuius in memoriam facta sunt. Verum nos ad caput III. veniamus, in quo de Margaritha, et Ioanne ab Austria, itidem Caroli liberis, agitur, quorum vita prioribus Hergotti in Voluminibus invenitur. Margarithae itaque protomas duas habemus, alteram iunioris, a Iodio editam, alteram Khevenhüllerus in iconibus ad Annales Ferdinandeos pertinentibus, edidit. Virilis animi et corporis femina, robustique, sicut id etiam e speciebus illis apparet. Ioannis Austriaci imaginem idem Iodius nobis conservavit. Proto-
me etiam, e marmore niveo, Vindobonae visitur. Statuae porro duae aliae, altera a Tertio, altera a Schrenckio picta, sunt in libris, quos saepe laudavimus, utraque armata. Quartum iam caput Philippum II. Hispanum, et Uxores, nobis ostendit. Optima eius imago est in Scriverio, auctore *Titiano*, quacum etiam descriptiones Historicorum conveniunt, qui multa de decore illius Philippi habent. Habitus qualis proveciori iam aetate fuerit, a Custode traditus, pictura est, qualem etiam exhibet ea imago, quae inter *Weissenwolfianas* est. Imago animi a Gregorio Leti quasi depicta est, ac prout id decet candidum scriptorem, neque vitia, si qua fuerint, dissimulata. Armatum van Sichen expressit. Statua vero Philippi quae cernitur, ea e Tertio est, armata, qualem etiam fere Schrenckius expressit. Uxores autem Philippus omnino habuit quatuor, quarum prima est Maria, Io. III. Lusitaniae regis filia. Est eius imago inter *Eugenianas*; aliam Tertius servavit. Non diutinae vitae mulier, sed probae et gratae apud omnes, pulchrae formae etiam. Altera vero erat Maria, nota illa filia Henrici VIII. regina Angliae. Illius etiam species ex *Eugeniana* collectione est, et Tertianae, qualis etiam extat, persimilis. Animi dotes vehementer collaudant scriptores, praecipue si qui pontificiarum partium sunt; quamquam id a nemine potest negari, eam prudentem fuisse, suoque in genere bonam. Corpore non adeo excellit.

luit. Burnetus vero recte superstitionem in muliere reprehendit, quae se a sacrificiis suis agi trahique passa sit. Tertia Philippi coniux Elisabetha, Henrici II. Regis Galliarum filia, ter sistitur. Primum exemplum Montefalconius e seriniis Gagnerianis protulit. Alterum e thecis Eugenianis est: quae imagines iunctim editae sunt, ut iam supra annotabimus; quale etiam in Museo Buoliano est. Tertium itidem e Montefalconio, serinisque Gagnerianis desumptum est. Laudatur autem haec femina ob animi corporisque dotes. Mortua est immatura, cum abortum fecisset. Quarta Philippi uxor, Anna Austriaca, inter Eugenianas imagines invenitur, quae etiam cum nummis convenit, protome vero aliqua inter Heraeana est. Tertius quoque eam depinxit, addito nobili elogio. Inscriptiones vero extant satis multae, quae de operibus factisque Philippi aliquid enarrant, praecipue aedificiis additae, quae huius regis auspiciis sunt condita. Viae etiam variae, varii fontes sunt, quibus additae sunt inscriptiones, quas auctor noster ordine recenset. Nobilissimum vero aedificium a Philippo structum est Escorialense illud, ut dicitur, qua de re variae inscriptiones prostant. Iam vero ad caput V. devenimus, prolem huius regis aliquantulum pertractaturi. Est itaque primus ordine Carolus, cuius protomen auctor exhibet, quae est inter Eugenianas, respondetque etiam nummis. Verum ille Carolus, est autem is cui exitiales illae inimicitiae cum patre intercesserunt, neque corpore neque animo videtur excelluisse. Erat enim ipsa structura corporis vitiosa, animus trux, mores inhumani vastique. Filia Philippi erat Isabella, cuius tres habemus imagines. Prima ex Hispania in aulam Viennensem translata; secunda e Iodio est. Alia ex iconibus comitum Hollandiae desumpta est. Qua de femina sequente Tomo se plura dicturum auctor promittit. Altera Philippi filia Catharina nominata est, cuius schema in thecis Heraei est, et apud Khevenhüllerum. Collocata vero fuit Carolo Emanuele Sabauda, fertili matrimonio usa. Masculo animo, nam et moderari regna, et milites in aciem educere, quam

quae optime, sciebat. Auctor noster etiam Albertum ducem Austriae inter liberos Philippi collocavit, quanquam sit ille Maximiliani II. Imp. filius, quod factum est ideo, quia ille et educatus in Hispania est, et Isabellam Philippi filiam, quam diximus, duxit uxorem, quae Belgium dotale attulit. Est itaque eius imago expressa ad eam, quae est Schoenbrunni prope Viennam, in tabula picta, armati. Est apud Ill. Weissenwolffium protome eius, habitu sacerdotali; alia eum ut Cardinalem expressit, cum titulo episcopi, nempe ille aliquando hac dignitate fuit, sed abdicavit se ipse, rediitque ad pristinum vitae genus. Forma itaque civili recte eum Custos expressit, quae apud auctorem nostrum videri potest. Aliud schema est e libro, qui Comites Hollandiae complectitur, auctore Meyffens. Alia habitu ducali, ex Heraeanis deprompta est. Aliam et magnificam quidem imaginem Mullerus e Rubenii archetypo delineavit. Summo in amore omnium ille princeps fuit, cuius favore facile sperabant Hispani dissentientes Belgas ad se redire posse; quod quanquam consilium frustraneum fuit, tamen spes quanta in eius gratia fuerit facile apparet. Statua etiam Alberti sistitur, deprompta e Schrenckio. Uxor etiam Isabella ab eodem Mullero ex Archetypo Rubeniano depicta est. Femina ab Hispanis valde deamata, et, si fides laudantibus est, vere regia. Vidua facta se in ordinem monialium S. Clarae contulit, quali forma etiam picta est, cum elogio matris castrorum, ritu Romano: interfuit enim non raro castris cum marito suo, in bello belgico. Sunt inscriptiones variae, quae ad unam atque alteram vitae Alberti partem collustrandam pertinent, factae cum ille dux aut extrueret nova aedificia, aut vetusta instauraret, affixaeque aedificiis illis, praecipue sacris. Iam capite VI. de Philippo III. Hispano uxoreque ac prole aliqua videamus. Philippus itaque, qualem formam tenera aetate habuerit, potest conspici ex ea imagine, quae ex Hispania in Austriam missa est, asservata aliquando in aedibus archiducalibus Ebersdorffianis. Alia cum lorica et pallio, e Custode est. Protome a Iodio facta inter Euge-

Eugeniana reperitur. Aliam Moro pinxit, Scriverius in Comitibus Hollandiae exhibuit. Sunt autem etiam duae aliae, altera Kiliani opus, altera ex Heraeanis a Khevenhüllerō defuncta. Religiosus rex, et nimium benignus, qui ipse nihil mali fecit, nisi hoc, quod ministris concessit potestatem suis faciendi quae vellent, quo factum est, ut bono loco res Hispaniae non essent, donec ille regnaret. Uxor erat Margareta, Caroli Styrensis filia. Eius imago in arce Schoenbrunn asservatur. Religiosa femina, ac bona. Filia erat Anna, quae Ludovico XIII. Gallo nupsit, quam Savary et Gaultier una pinxerunt. Aliam protomei ipsi reginae dedicavit Moncornet, cum elogio vitae et factorum brevi. Mottevilla, femina Gallica, eius speciem valde laudat, praecipue quod semper hilaris visa sit, animus pariter optimus fuit. Quanquam id totum fidei auctorum remittimus: nam cum omnes in universum fere ab auctoribus nostris collaudentur, quid de singulis statuendum sit id nos nunc minime curamus. Filius Philippi erat Carolus, qui cum vix viceimum quintum aetatis annum attigisset mortuus est. Tabulam exhibet auctor nobis eam, quae aliquando Schoenbrunni fuit. Protomas habemus duas, alteram ex Heraeanis Khevenhüllerus operi suo inseruit, alteram, Rubenii opus, Iodius chalcographus edidit. Eius frater erat Ferdinandus. Quo de viro latius egit auctor prioribus voluminibus. Sed enim Belgio praefectus aliquando fuit, quam ob rem militari etiam habitu conspicitur: primum exemplum apud Gevartium est, alterum apud Iodiam, a Dyckio pictum. Equestrem vero etiam speciem habemus, pictam a Rubenio, sculptam a Pontio, quae itidem ap. Gevartium in pompa Antwerpensi reperitur. Inscriptiones deinde nonnullae memoriae ab auctore conservatae sunt. Septimo capite cum Philippus IV. Hisp. rex uxoresque et liberi eius contineantur, age de his etiam aliquid moneamus. Pinxit autem eum Rubenius, quod opus conservatum est in libro Scriveriano. Aliam imaginem Kilianus sculpsit, verum minus bonam. Aliam praeterea Rubenius

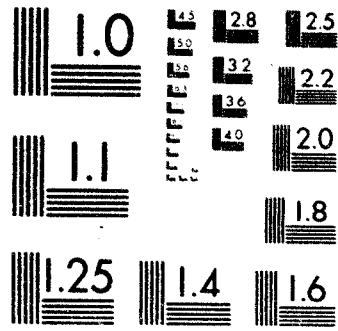
benius pinxit, quae et in libro qui pompam Antverpiensem describit, et in collectione Eugeniana conservata est. Schoenbrunni praeterea eius effigies cernitur, maximae auctoritatis. Speciem enim Philippus valde liberalem habuit, qualis etiam in imagine est. Protomas auctor sistit tres. Prima a Rubenio et Pontio, secunda ab Hollaro et Galleo, tertia a Ieneto et G. L. neque enim nomen expressum est. Primam Philippi uxorem Isabellam, Henrici IV. Galliarum regis filiam, Iodius. expressit. Alia imago a Rubenio et Pontio proficiscitur. Femina gratiosa apud omnes, nisi quod a marito frigidius habita est, quanquam etiam ille mortuae bonitatem agnoverit. Altera Philippi uxor, Maria Anna, patrem habuit Ferdinandum III. Imp. Ingenium ei erat excellens, forma amabilis. Protomen Widemannus pinxit, Iodius excudit; aliam Boulats aeri incidit, crinibus ita compositis, ut fere ridiculum in modum turgeant, uti mos faeculi fuit. Aliud exemplum Schoenbrunni est. Viduae imaginem in archiducali arce Ebersdorfiana fuisse aliquando auctor dicit, quam exhibet. Filium Philippi maiorem, Balthasarum Carolum, Iodius effinxit. Alia ex eius cenotaphio, quod Antverpiae est, deprompta est. Neque enim ille diu vixit. Soror illius, Maria Theresia, Ludovico XIV. Gallo nupsit, cuius instar ex Heraeanis est. Aliud Boulats et van Merlen auctores habet. Speciem domina de Motteville egregie laudat. Alia species est e collectione Buoliana. Animus qualis fuerit, apparet e laudibus quae tribuuntur. Denique ex arce Ebersdorfiana ultima imago est, picta a Beaubrunniis. Alia filia Philippi Margaritha fuit, quae Leopoldo Imp. iuncta est. Eius speciem equo vehentis van Merlen excudit. Spurius Philippi filius, Ioannes ab Austria appellatus, a Weelio pictus est; protome est armata. Matrem habuit Calderonam, quae post partum se in monasterium contulit. Doctus vir, qui patrem vultu ac ingenio referret, et exactis moribus. Aliae sunt duae protomae, quae non multum differunt: quarum priorem ex Heraeanis Khevenhüllerus exprimi curavit, alteram vero Meyffens pinxit.

Inscri-

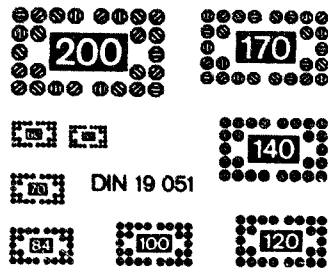
Inscriptiones sequuntur nonnullae, in honorem huius regis liberorumque positae. Ultimus e stirpe Habsburgica Hispaniarum rex Carolus II. fuit. Admodum puer expressus est in ea tabula, quae Ebersdorffii olim asservata fuit. Puerum habent duae praeterea aliae, altera Schoenbrunni fuit, altera a van Enden sculpta est. Alia est adulti, sed artifex vigorem addidit, quod in Carolum minime convenit, fuit enim tenuissimae valetudinis. Maiorem itaque fidem alia imago Schoenbrunni, et ea quam Gale fecit, Fischerus excudit, habet. Conveniunt historici, nec animo nec corpore robusto regem fuisse, non quasi plane affectus utroque esset, sed quod infirmior tamen. Duxit autem uxores has: primum Mariam Ludovicam, Philippi Aurelianensis filiam, cuius imago e collectione Eugeniana huc translata est; qua mortua Philippi Guilielmi Electoris Palatino Neoburgici filiam, Mariam Annam, duxit. Ea vidua picta est, cuius speciei prototypum Neoburgi olim fuit. Progredimur vero iam ad libr. III. qui complectitur eam familiae Habsburgicae partem, quae a Ferdinando fratre Caroli V. descendit. Itaque de hoc et uxore, capite statim primo agitur. Boehemus pinxit, excudit van Heyden, protomen huius viri, quae ex Eugenianarum imaginum voluminibus huc devenit. Pinxit vero non minus Titianus, exculpfit Iodius, cataphractum, quae species in Eugenianis est. Tertia ex thecis Heraei deprompta est. Eruditus ille princeps, amansque bonarum artium, quamobrem etiam libellum manu tenens pingitur. Lapidea est Friburgi, in aede conventibus mercatorum destinata, armati cum scepro. Alia e Custodis Comitibus Tyrolensibus est. Aliam protomen Heydenus sculpsit. Amantissimus pacis princeps, et vere princeps. Nam quod nobis ille faverit, neque *Σεμαχος* fuerit, ut multi alii ex ea gente, Tridentino conciliabulo non item faverit, id ita addit auctor, ut libenter videatur negaturus si potuisset. Ait tamen, optimo consilio in nos clementem fuisse, scilicet ut nos patientia sua reconciliaret cum catholicis; nam constans fama est, cum neque ab ipso Lutero abhor-

ruisse. Quod consilium mite a Romanensibus amari non solet. Protome aliqua inter Weiffenwolfianas est; alia huic non abfimilis Treterum habet auctorem. Vere dignus omnium laude et desideriis princeps. Praecipue vero pius, amans generis humani, et qui negotiis gerendis intentus, severusque esset, quod tot scriptorum testimoniis patet. Cum ornamentis Caesareis Tertius expressit. Statua eius a Schrenckio edita fuit. Sunt praeterea statuae duae aliae: una a Strudelio, quae in bibliotheca Vindobonensi servatur, alteram Thuldenus delineavit, Gevartius libro laudato edidit. Uxorem duxit Annam, Vladislai Ungar. et Bohem. regis filiam. Severa femina, minimeque luxu dedita, qualiter etiam liberos suos educari voluit. Pacta nuptialia vero mira ratione instituta fuerant ita, ut nisi intra annum a nepotibus Maxim. I. Imp. aut Carolo, aut Ferdinando, duceretur, ipsum avum Maximilianum haberet maritum; quam narrationem multis auctor noster modis illustrat defenditque. Iuvenis Anna dum fuit, pulchra fuit, neque in senectute eam nativus ille decor reliquit. De animo hoc tantum dicimus, eam optimo Ferdinando quam simillimam fuisse, pariter piam, pariterque humanam. Inscriptiones non paucae sunt, variis aedificiorum substructionumque generibus variis in locis affixae, de quibus nunc nihil dicimus. Iam de filiabus Ferdinandi aliqua c. 2. Fuit vero numerosa illa proles, quam Ferdinandus ex Anna sustulit. Prima inter liberos Elisabetha, Sigismundo regi Poloniae destinata, quam ob rem etiam sic picta Schoenbrunni cernitur. Cui quoniam nupsit, reginae Polonicae habitu, ex Heraeanis a Khevenhüllero expressa est. Alia soror Anna, Alberto V. Bavaro nupsit, quae ut vidua picta est. Desponsata vero ante erat his, aliis. Tertia Maria, Guilielmi Ducis Iuliae Cliviaeque uxor fuit, cuius imago olim Bellofonti s. Schoenbrunni fuit, alia vero ex Heraeanis est. Quarta erat Magdalena, quae pariter in Pinacotheca Khevenhülleriana conspicitur, habitu virginum nobilium, quarum ordinem religiosum Halae Tyrolensium constituit. Quinta Catharina, primum Francisco Gon-

Gonzagae Mantuano, uti etiam in palatio Bellofontano picta fuit; deinde vero Sigismundo Polono nupsit, ei, cui foror ante collocata fuerat. Reginae Polonicae imago auctorem Cockium aliquem habet, cui similis est ea, quae apud Khevenhüllerum reperitur. Sexta filia Eleonora nomine fuit, Wilhelmo Duci Mantuae elocata, cuius imago Bellofonti aliquando fuit visenda, altera e Khevenhüllerianis sumpta est viduae, sed utraque senioris faciem exprimit. Septima est Margaritha. Mansit haec virgo e religione. Barbara, octava Ferdinandi filia, Alphonso II. Duci Ferrariae in matrimonium data est. Adolescentulae effigies Bellofonti extitit, ornata iis vestibus, quibus utebantur nobiles virgines, quae Halae Tyrolensium in monasterio solebant educari. Fuit enim a Ferdinando illo mos inductus, ut virgines Archiducum Austriacorum filiae ibi educarentur aliquando. Alia Barbaram ut Ducillam Ferrariae nobis fuit. Nona erat Ursula, quae quia primis annis obiit, nunquam invenitur expressa. Decima Helena. Etiam haec inter virgines Halenses fuit, quarum habitu hic fuit. Undecima Ioanna, quae Francisco Mediceo, Duci Etruriae, nupsit, cuius imago Bellofonti est. Quarum in univèrsum, sed et singularum, egregiae laudes extant. Capite tertio Maximilianus II. Imp. cum uxore et filiabus enarratur. Est autem protome, quae Maximilianum et uxorem coniungit, vultibus sibi invicem ex adverso positis, ex Heraeanis thecis depromta. Fuit autem ei uxor Caroli V. patris filia. Proveciorem aetate Caesarem, et more Hungarico pellitum, protome habet ea, quae inter Weissenwolfianas *Lincii* est. Ala Furkenio debetur, qui inter ceteras Caesarum Austriacorum effigies etiam hanc habet. Laudatur autem vehementer et ob corporis formam, et ob animi praestantiam, quo utroque excellit. Fuerant enim virtutes regiae, vita laboriosa, proque salute suorum sollicita, comitas vero singularis. Statuas habemus has. Primam, a Tertio delineatam, Patavinus aeri incidit; altera, eiusdem auctoris, e Schrenckii armamentario petita est. Tertia, Thuldeni opus, a Gevartio edita est.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1761

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

est. Est autem Neostadii Austriae ara, cuius valvae interiores hunc Maximilianum et filios, cum Papa Cardinalibusque ex adverso procedentibus, depingunt. Maximilianus III. huius nostri filius hanc aram extruxit, qui etiam cataphraetus ibi apparet. Mariae, Max. II. uxoris, species e Tertiano opere est. Alia, ex Heraei thecis desumpta apud Khevenhüllerum invenitur. Laudata femina, et bona. Filiam habuit Annam e Maximiliano, quae Philippo II. Hispano nupsit, quam Tertius nobis exhibet. Aliam Hollarus fecit, Galle excudit. Etiam haec laudatur. Altera Maximiliani filia Elisabetha, Carolo IX. regi Franciae iuncta, cuius effigies ex Eugenianis est, aliae duae e Montefalconio peti si lubet possunt, alia quoque est quae hanc ut viduam exprimit. Summis ornata laudibus, praecipue vero a Francogallis culta, quorum regina nuptiis facta erat. Alia filia Margaritha fuit. Vixit haec Madriti inter Sanctimonialia S. Clarae, magna sanctitatis fama, cuius speciem thecae Heraeanae suppeditaverunt. Monumenta in honorem huius Maximiliani et coniugis posita sunt variis locis, quarum inscriptiones operae pretium est apud auctorem nostrum cognoscere. Sequitur iam capite IV. Rudolphus V. is qui inter Romanos Imp. II. est, cuius protomen Comes de Weissenwolf cum auctore communicavit. Neque multum differt quae a Custode edita est, hispanico ritu ornata, ubi cum Ernesto aliquamdiu, iuvenili in aetate, vixit. Statuae equestris speciem apud Buolium auctor aliquando vidit. Iuvenis laudatur: senex, abditarum scientiarum indagatore, atque morositate ingenii, valde difficilis factus est. Ita cum in rebus imperii administrandis negligentior esset, multum de omnium amore perdidit, quem primis annis habuerat. Heydenus protomen Rudolphi cataphraeti sculpsit. In Monasterio, quod *Closter-Neuburg* dicitur, Rudolphum et Matthiam esse credunt, quanquam pro Rudolpho potest etiam Maximilianus III. eius frater esse. Habitu hispanico Rudolphus Ebersdorffii pictus est. Habuit filiam spuriam Elisabetham, quae inter Virgines Stae Clarae recepta, ibique mortua est.

Quae

Quae quanquam a principe quodam, quem auctor non nominat, in coniugium expetita esset, tamen in instituto mansit suo. Effigies eius est in coenobio Virginum Carmeliticum. Inscriptiones iam aliquae agmen claudunt. Capite V. Ernesti et Wenceslai, Maximiliani II. filiorum, icones illustrantur. Ernesti effigiem ill. Weissenwolffius possidet. Aliam protomen armati Dominicus Custos edidit. Severus vir, animo tamen comis et benignus, quam ad gravitatem etiam vultum habuit compositum. Alter frater huic adiungitur, cum insignibus equitis Melitensis, quarum specierum prior e Weissenwolffiana collectione est, altera ex Heraeana. Iam duae inscriptiunculae sequuntur, sed illae elegantes. Capite VI. Mathias Imp. cum Anna uxore continetur. Protome huius e Weissenwolffiana est, altera Wildecci in Austria aservatur. Tertia ex Heraeanis thecis est. Quarta e Custode, armati. Statua cataphracta in Schrenckiano libro reperitur. Excellens vir, et bellandi peritus. Alia statua Claustro-Neoburgi est, cataphracti. Aliam, auctore Thudeno, Gevartius in opus suum retulit, alia apud Capucinos Vindobonae est. Apud eosdem Capucinos Mathiae et uxoris Annae imagines pictae inveniuntur. Neostadi Austriae in praetorio sunt eorum aliqui adumbrati, qui e Gente Habsburgica reges aut imperatores fuerunt. Quae pictura quam iniuria temporum iam fugiat, tamen agnosci possunt hi: Rudolphus I. cuius dextrum latus circumstant ordine Albertus I., Fridericus Pulcher, Fridericus Placidus, Maximilianus I., Carolus V., Maximilianus II., Rudolphus II., et Mathias. Hi in dextro latere. Sinistro sunt Rudolphus rex Bohemorum, Rudolphi V. filius, Albertus V. inter Romanos Imp. II., Ladislaus Posthumus, inde Philippus Pulcher Hispaniarum rex, Ferdinandus I. Imp. Philippus II. Hisp. rex, et huius filius Philippus III. Ordo temporum minus recte observatus est. Inscriptiones sequuntur, quas omitimus, neque enim haec talia describi aut excerpi facile possunt. Restat ut e capite VII. de Maximiliano III., Max. II. filio, qui quidem supremus Ordinis Teutonici Magister fuit,

aliqua dicamus. Eius imago armata, cum insignibus ordinis, Rotauni in Austria visitur. Armata etiam Schrenckius expressit. Parum differt a prioribus ea, quae Wildecci est. Protomen porro Weissenwolffius cum auctore communicavit. Alia protome ex Heraeanis apud Khevenhüllerum videre est. Quin statuam etiam equestrem auctor nobis aliquam sistit. Incipit vero iam Pinacothecae nostrae Liber IV. qui iconas habet a Ferdinando, instauratore lineae Austriaco-Tyrolensis, usque ad Leopoldum V. eiusque prolem. Agit itaque statim caput primum de Ferdinando, Ferdinandi I. Imperat. filio, cum uxoribus et liberis nonnullis. Erat autem Ferdinando I. Imp. filius, et ipse Ferdinandus dictus, a quo linea Tyrolensis orta est. Est eius effigies armati in opere Tertiano, clavam manu tenentis. Tertius autem ipse huic principi plura beneficia accepta refert. Statua armata, cum clava, extat etiam in Schrenckio. Vir proceri et robusti corporis, animique magni ac fortis. Protomen Custos aliquam nobis conservavit. Vindobonae, in aedibus Statuum Provincialium, statuae sunt duae equestres, quarum altera Ferdinandum, altera vero Carolum Styrensem designat, positae tunc, cum illi aliquando Vindobonae una essent. Philippina, Ferdinandi prima uxor, e gente Augustana Welferorum fuit. Valde pulchra dicitur fuisse, quae cum pulcerrimis etiam reginis de victoria concertare potuisset. Alia Philippinae protome ex Heraeanis a Khevenhüllero data est. Erat autem illud matrimonium genere impar, e quo primus filius natus est Andreas, is qui postea Cardinalis factus est, cuius simulacrum Schrenckius prodidit. Habitu sacro conspicitur in duabus protomis, quarum altera, Iodium auctorem habens, apud Khevenhüllerum est, altera apud Custodem. Huius frater Carolus erat Marchio Burgoviae, cuius protomas duas habemus, alteram apud Custodem, alteram ex Heraeanis Khevenhüllerus operi inferuit. Statuam Schrenckius habet. Aiunt eum generosae ac liberalis formae animique fuisse. Uxorem habuit Sibyllam, Wilhelmi Ducis Iuliae filiam; altera pictura eam

exprimit, qualis fuerat antequam in Caroli manus convenisset, alteram vero e Khevenhüllero auctor transulit. Ferdinandi autem uxor altera, Anna Catharina Mantuana, cum liberis, c. II. continetur. Erat ea Wilhelmi III. Gonzagae filia, cuius feminae effigies ap. Gerard. de Roo in annalibus Austriae invenitur, sed est etiam in thecis Heraeanis. Aiunt excellentis formae fuisse. Marito mortuo se in ordinem Sanctimonialium Servitarum, Mariae consecratarum, intulit. Mutavit autem nomen pro more illius ordinis, ut deinceps Anna Iuliana diceretur. Erat eius filia et ipsa Anna nomine, uxor posthac Mathiae Imp. cuius schema Khevenhüllerus ex Heraeanis effinxit. Alia filia Anna Catharina fuit. Eam pariter e Khevenhüllero sumit Hergottus, quae eisdem cum matre ordini se addixit; quod infans e nutricis manibus exciderat olim, neque corpore neque animo satis vixit. Itaque cum ab Hispaniarum rege in matrimonium tamen expeteretur, maluit coelebs inter Servitas mori. Cap. III. Leopoldum V. Caroli Graecensis filium habet. Nam cum eo quo diximus modo Ferdinandi stirps existisset, successit eius e fratre nepos, Leopoldus V. Graecensis filius. Apud Khevenhüllerum invenitur habitu sacro. Alia protome Kilianum auctorem habet. Statua equestri Oeniponti est. Vir et pace et bello egregius, uti multa id documenta declaraverunt. Aliud schema, etiam eadem litteris A. S. neque enim nomen suum auctor expressit, eum armatum exhibet. Imaginibus si fidem habeamus, neque corpus magnum animum destituit. Sunt duae praeterea protomae: alteram Kilianus ipsi Leopoldo vivo obtulit, alteram Iodius fecit. Uxor eius, Claudiae, Ferdinandi I. Hetruriae ducis filiae, in collectione Eugeniana protome est, aliam Kilianus ipsi Claudiae pariter consecravit. Iam cap. V. de Leopoldi V. prole videamus. Edidit autem uxor Claudia primum Mariam Leonoram, sed quae altero anno extincta est. Alius vero filiae, Clarae Isabellae, speciem, Khevenhüllerus ostendit, viduae, nam nupserat Carolo III. Duci Mantuae. Alia quae viduam exprimeret tabula, olim in

palatio Ebersdorfiano fuit. Filium habuit Ferdinandum Carolinum, cuius iuvenis effigiem Iodius edidit. Aliam Aubrius fecit. Eius uxor Anna Medicea, Cosmi II. filia erat, cuius species ex Eugenianis est, similem fere Khevenhüllerus habet. Alia quondam sponsae imago in arce Bellofontana extitit. Qui Ferdinandus cum deinde obisset maturius, successit ei Sigismundus Franciscus, qui ante sacerdotio destinatus fuerat, quo habitu exemplar olim Ebersdorfii fuit. Maior aetate apud Khevenhüllerum exprimitur. Vindobonae, in ecclesia cathedrali, inter ceteras Episcoporum iconas, etiam huius est. Armatum, depositis insignibus ecclesiasticis, alia pictura exhibet. Alia Bellofonti olim fuit. Tertia Leopoldi V. filia, Maria Leopoldina, fuit uxor Ferdinandi III. Imp.; auctor G. L. eam pinxit, cuius simili species apud Khevenhüllerum videtur. Incipit vero hic Liber V, qui lineam Habsburgicam complectitur eam, quae a Carolo Graecensi propagata est. Videamus itaque cap. I. de iconibus et statu Caroli II. Graecensis, et Mariae uxoris eius. Etiam hic Ferdinandi I. filius erat. Protomen eius Iodius edidit, cui fere respondet Khevenhülleriana. Alia protome ex arce Wildegiana in Austria petita est. Aiunt, eum religiosum, praecipueque pium fuisse, gravitateque cum comitate permixta. Caroli huius et uxoris vultus in monasterio Seccaviensi extant, ubi sepulti sunt. Statua cataphraëti e Schrenckio est, altera e Tertio, qui partem libri sui huic principi dedicavit. Uxorem duxit Mariam, Alberti V. Bavariae ducis filiam, cuius imago olim Bellofonti fuit, cui non absimilis alia inter Heraeanas est. Picta ut vidua, olim in arce Ebersdorfiana potuit videri. Laudatur vero haec femina insigniter, praecipue ob pietatem. Academia Graecensis Carolum nostrum auctorem habet, de qua re etiam inscriptio ibi extat. Cuius generis sunt plura, quae inscriptionibus aliquid de Carolo declarant. Cap. II. quaedam de Carolo liberis videamus. Erat autem ei filius Maximilianus Ernestus. Fortis ille vir, qui etiam in bello Turcico se strenuum praebuit, mortuus deinde immature. Eius pro-

protomen ex-Heraeanis auctor profert, cuius similem Khevenhüllerus operi inseruit. Alius Caroli filius, Carolus, quod patre mortuo editus esset, Posthumus appellatus est. Fuit ille tandem in ordine Teutonico Magister, de quo bene meritus est, itaque laudatur variis modis. Imaginem Heraeana et Khevenhüllerus ostendunt. Maior Caroli filia, Anna, Sigismundo III. Poloniae et Sueciae regi nupsit; species eius apud Khevenhüllerum et in Heraeanis reperitur. Animum et pulcritudinem valde commendant Scriptores. Aliam Caroli filiam, Mariam Christiernam, Custos expressit, quae Sigismundo Bathorio Transylvaniae duci nupsit. Sed illud matrimonium diuturnum haud fuit. Erat enim uti in omnibus, ita etiam hic Bathorius inconstantior. Dimissa se in Monasterium Halense contulit. Monialis itaque habitu apud Khevenhüllerum reperitur. Tertia Caroli filia Catharina Renata fuit, species bona; quae cum esset pro ratione religionis suae caerimoniarum observantissima, cum aliquam processionem, quam dicunt, pedes consecuta caelo pluvia esset, ex intemperie aeris vicennis decessit. Et hanc, et quartam filiam Gregoriam Maximilianam, e Khevenhüllerianis expressam cernimus. Regina Hispaniae pactis iam perfectis fuisset, si diutius vixisset, sed obiit paulo post, professsa se terrenos sponfos nihil morari. Quinta Eleonora ex eodem deprompta est, quae pariter inter virgines Halenses fuit. Sextae, Margaritae, protome olim in aedibus Bellofontanis fuit, aliam Heraeus et Khevenhüllerus habent. Idem septimam exhibet, quae post obitum sororis Sigismundo III. Polono nupsit. Ab eodem Khevenhüllero octavae protome ad nos devenit, Mariae Magdalenae, Ducissae Etruriae, alia inter Eugeniana conspicitur, habitu viduitatis. Caput III. de alio Caroli Styrensis filio, eo, qui postea Imperator fuit, Ferdinando II. nonnulla commemorat. Imago apud Khevenhüllerum pueri conspicitur. Alia iuvenilis formae tabula, olim Bellofonti extitit. Imperatoris protome a Kiliano est, alia a Furfstenio, iterum alia a Falckenbergio. Statua marmorea, Strudelio auctore, in Bibl. Vindob. cernitur.

tur. Alia inaurata apud Capucinos Vindobonae. Sculpsit Brunius Imperatorem, equo insidentem, senem alius, cuius nomen ignoratur, quae imago cum ea convenit, quam Custos operi inseruit suo. Corpore mediocri, animo firmo. Laudatur vehementer, quo iure, si sciant, quibus constat, quae fax, quis auctor belli tricennalis fuerit. Addit auctor, Christi in cruce pendentis imaginem aliquando collocatam cum Ferdinando esse, additque eius delineationem. Bella historiola, quam neque Catholicus stomachus concœquere potuit. Sunt etiam picturae, quae praecipuas res a Ferdinando gestas continent. Multus est in his explicandis auctor noster, quae quoniam excerpti non possunt, ad fontem potius ipsum lectorem dimittimus. Sunt enim emblemata decem octo, quae singulas Ferdinandi virtutes commendant, sicuti ille etiam alios encomiastas habuit. Pisonii Hungariae servantur. Auctor earum tabularum quisquis fuerit, elegans pictor fuit. Sequuntur aliquae inscriptiones. Videamus vero nunc de huius Ferdinandi II. uxoribus et liberis cap. 4. Prima ei uxor Maria Anna, cuius iustarum arce Bellofontana, fuit. Huic successit Eleonora Mantuana, cuius protome e thecis Heraeanis est. Similis, a Khevenhüller et a Kiliano edita est. Viduae species Bellofonti fuit. Prioris, Mariae Annae Bavaræ, soboles haec est: (alterum enim coniugium sterile fuit.) Primum Ioannes Carolus, qui iuvenis decessit, cuius species ex Heraeanis Annalibus Ferdinandeis Khevenhülleri inserta est. Ferdinandum III. patris in imperio successorem multi pinxere. Tertius filius Leopoldus Guilielmus fuit, Episcopus, et praeles deinde Belgii. Quem depinxit Durrius, imaginemque ipsi Leopoldo dedicavit. Filias ex eadem uxore habuit pater tres. Christianam, cuius imago nulla reperta est, mortua enim immature est; alteram, Mariam Annam, Sadeler sculpsit, paullo aliter Meyssens. Viduae imago inter Eugenianas evolvi poterit. Nupsit autem haec Maximiliano Bavaro. Tertiae, Caeciliae Renatae effigies, Ebersdorfii olim fuit. Nupsit autem Ladislao Poloniae regi. Capite V. de Ferdinando III.

III. Imp. eiusque uxoris videamus. Juvenilis imago a Kiliano picta est. Imperatorem tabula picta Bellofontana ostendit. Multis ille Imp. morbis saepe laboravit. Inaurata statua apud Capucinos Vindobonenses collocata est. Doctus vir, et e ratione religionis suae pius. Protomen Sandratus sculpsit, aliam anonymus. Uxorem habuit Mariam, Philippi III. Hispani filiam, quam Kilianus exprestit. Aliam imaginem Khevenhüllerus produxit. Aliam sedentis forma Dyckius pinxit, Meyflens sculpsit. Stantis icon in arce Bellofontana est. Ibidem etiam alterius Ferdinandi coniugis, Mariae Leopoldinae, icon cernitur. Tertia Eleonora, Caroli II. Mantuani filia, ibidem olim picta fuit. Inscriptiones adduntur deinde nonnullae. Caput VI. Ferdinandum tandem IV. Rom. Regem, et Carolum Iosephum eius fratrem, habet. Octennis imago apud Khevenhüllerum conspicitur. Cuius insignibus Regis Romani Bellofonti potest videri. Spei summae iuvenis, sed in ipso flore aetatis extinctus est. Eius frater erat Carolus Iosephus. Admodum iuvenis figura extat. Protomen Buttats fecit, veste episcopali. Egregie laudatur praecipue ob ingenium pietatemque, quae singularis plane in eo iuvene dicitur fuisse. Cataphractus, ut ordinis Teutonici Magister, alio in schemate est. Obiit etiam hic immature.

Excerptimus itaque laboriosissimum Hergotti opus, quod plurima habet ad historiam Germaniae idonea, quibus fortasse post multa lustra plurimi nostrarum rerum studiosi uti poterunt optime. Nos vero nunc nihil addimus praeter hoc unum, optimam operis commendationem ipsum opus esse. Elegantes omnino sunt figurae imaginum summo studio conquisitarum; nam eas omnes picturas, quas commemoravit, ut vidimus, operi subiecit excusas.

*GNOMON PSALMORUM: IN QUO EX NATIVA
verborum vi, simplicitas, profunditas, concinnitas, sub-
tilitas sensuum coelestium indicatur: opera PHILIPPI
DAVI-*

DAVIDIS BURKII. TOMIS II. Quorum prior continet Pf. I. ad LXXV. alter Pf. LXXVI. ad CL.

Stutgardiae 1760. sumptibus Io. Bened. Meulerei, Alph. 7. pl. 21. in 4.

Quamquam nobis semper magna, admirationeque ac laude praecipua digna visa sunt eorum Virorum de re sacra merita, qui nostra maxime aetate in exornando meliorum litterarum, atque S. Critices studio, operam egregiam posuerunt: tamen his ipsis diebus parum absuit quin vehementer nos istud nostrum iudicium decepisse, vanamque esse istorum Virorum, novique Critices studii, cui coeperunt tantopere patrocinari Theologi permulti, gloriam crederemus. Quidquid enim sit, ita videbamus nobis recte colligere, istius studii, quod in intelligenda linguae S. natura, atque in cognoscenda artis illius, quae est Poetarum divinorum ac Prophetarum, subtilitate, positum haecenus est, id tamen nemo horum Criticorum aut Philologorum efficere potuit ut *profunditatem, concinnitatem, salubritatemque* omnem, quae sit *sensuum coelestium*, erueret, atque oculis nostris conspiciendam proponeret. Atque illud nunc demum negotio admodum facili factum est a *Burkio V. Cl.* qui eandem Psalmorum S. Volumini navavit operam, quam ante aliquot annos Prophetarum minorum, quos dicimus, interpretationi impendebat. Istud enim consilium eleganter prae se fert Psalmorum haecce, quem indicavimus, Commentarius. Quod quomodo adsecutus sit Auctor, et an satis feliciter, ut iudicare quisque possit, operam dabimus.

Iam, ut intelligatur primum in quo posuerit A. quadruplicem istam sui Commentarii virtutem, atque ne in ipso libri titulo obscuritas relinquatur, age, videbimus an ex ipsa Praefatione harum vocum sententiam constituere possimus. *Simplicitatem sensuum coelestium et sobrietatem spiritualem servare* (§. XXI.) ait illud interpretandi genus, quod aharum scripturarum auxilio non utatur, quodque sententiam Scripturam

rum divinorum ex se ipsam, nullis humanis, uti consueverunt hodiernum interpretes, artibus, nominatim antiquitatum hebraicarum, arabicarum, (ipsam haud dubie linguam arabicam in animo habuit,) cet. doctrina adiutum, eruit — *Profunditatem* in eo ponit, quod mira quaedam ars in sit orationi S. quae superet subtilitatem ac sublimitatem rhetorum atque poetarum humanorum omnium; (haecenus bene:) eamque artem non ad humanae istius disciplinae regulas examinandam esse. (Nobis ita videtur. Sed quamque tamen paginam rhetoricarum figurarum commemoratione repletam vidimus.) Sed propria consideratione, cogitatione, atque sensu quodam spirituali et usu cognoscendam esse. „*Ab hac enim, inquit, (§. XVIII. praecisa veritate divina, ab hoc decoro Dei verbiq; divini subtilissimo, ab yfso profunditatis scripturariae, ab hac in Scripturis facilitate, quae regalis et virilis fit, et ad veritatum igne excocta, Commentatores plerasque longissime abesse.*“ Porro *continuitatem* in eo quaerit, quod verbum verbo, phrasis phrasi, particula particulae, accuratissime sibi respondere videtur, ex quo fit, ut verborum seriem in interpretando anxie sequatur, et quamque formulam alia, quamvis invita saepe sententia, ut docebimus, illustret. — *Salubritas* denique in eo est, quod vel minutissimam formulam, aut vocem, in interpretando ad vitam usumque accommodandam censet.

Hanc verborum satis obscurorum significationem vix nobis sumus et exemplis permultis, atque etiam ex ipsa Praefatione cognovisse. Commemorabimus deinceps ad ipsorum ordinem exempla, ut qualis fuerit harum virtutum in interpretando usus, et quale pretium ipsis statuendum sit, appareat.

Has autem promiserat A. in titulo, *ex nativa verborum vi demonstraturum* semet esse. — Ita vero sponcione vehementer nos, lectoresque omnes decepit. Expectabamus enim cuiusque verbi aut phrasos illustrationem ex ipsorum verborum hebraicorum significatione, atque linguae S. in-

dole petitam, aliisque exemplis confirmatam fore. Et quamquam in hac ipsa spe simul verebamur, ne Buxtorfiana forte aut Hardtiana methodus rediret: tamen nec hoc adsecuti sumus, cum latina potius verba, quibus hebraica redita erant, quam ipsorum fontium explicationem deprehenderemus. Sed antequam haec omnia exemplorum commemoratione confirmemus, quaedam de Praefatione monenda nobis restant. Non commemorabimur in explicando nostro, de analytica Psalmorum dispositione, atque ordine sententiarum ad regulas logicas constituto, (cuius defensionem A. §. III. sq. suscepit, ut suarum tabularum, quas cuique adiunxit, apologiam scriberet,) iudicio; quamquam talis instituti vanitas, quod divinam sapientiam humanae artis regulis adstringit, in nulla re magis, quam in Psalmis evidens est. Quis enim unquam ad logicae artis regulas, aut rhetoricae, preces fecerit? Sed haec ipsa profunda sunt, quae non cuique, praeter Auctorem, patent. — §. XXIII. Praefationis, de Criticorum quorundam opera, qui corrigere textum hebraicum, vulgo receptum, sustinent, sententiam Auctor tulit. Ait quidem, *optandum esse, ut Crisus hebraica antiquorum Mss. fide dignorum collatione adiuvetur, verum istam aetatem (a qua profecti sunt tales Codices,) nimis remotam esse a nostra, quam ut sperari tale quid possit.* Cuius instituti vanitatem cum deinceps pluribus demonstrare vellet, usus est exemplo adeo levi, (et quod ad quaestionem de emendando textu Codicum auctoritate prorsus non pertinet,) ut commemorare illud sine pudore vix possimus. Lutherum, ait, Psalmo XII. 6. omisisse in versione sua particulam $\eta\eta\eta$. Ergo colligamus, inquit, in textu eam ipsum non legisse?

In disputatione de ordine Psalmorum, quae §. XXIX. instituitur, praeter modum subtilis est Auctor. Etsi enim istud, quod proponit, meletema, sive *scintilla meletematis*, uti appellat, ab amico quodam communicatum sibi esse tradit; tamen vehementer illud probat, commendat, suisque ipsius

ipſius obſervationibus praefert. Docetur autem in hoc me-
 letemate, Pfalmore omnium neceſſariam eſſe coniunctio-
 nem, id quod argumentis factum eſt ſubtiliſſimis ſcilicet.
 Septem enī eſſe Pfalmore libros, ad oculum docet illud
Amen Amen, et Halleluah, quo finiuntur. Singulorum de-
 inceps librorum characteres ruruſ, ſive *rationes determina-*
tionis, uti vocat, admodum mirabiles commemorantur. Quae
 omnia ſine ſtudio legere ipſi non potuimus. Superant
 enim longiſſime Rabbīnorum ingeniſſimorum ſomnia, at-
 que euſmodi luſibus lectorem obruant, qui dudum exploſi
 reſectique ſunt. Auctor vero non modo nugis hiſce vehe-
 menter delectatum ſe profitetur, ſed ſuadet etiam multis
 modis, ut alii iſdem veſtigiiſ inſiſtant. *Sic enim*, inquit,
amplius forſan procedere, et totum ſyſtematiſ Pfalmore ordi-
nem realem et foecundum pervidere poſthac dabitur. Elegans
 ſcilicet conſilium!

Sed mittamus Praefationem, atque de Commentarii ipſius
 virtutibus dicamus.

Videtur autem in eo operam praecipuam poſuiſſe *Bur-*
kīus, ut ſententiam cuiuſque Pfalmi, in logicum aliquod *ſū-*
ſumae cogeret, quod plerique Pfalmis poſtpoſuit, quibus-
 dam vero etiam praepoſuit, atque cui plus diligentiae im-
 pendiſſe ſe, ait, (ſ. XVIII. Praef.) quam verborum verſioni,
 et exegeſi. Atque contigit ipſi ad hanc rem ingenium adeo
 felix, ut vix verbulum Pfalmo cuique inſit, quod non illa-
 tum quoque ſit ſchemati; unde factum eſt, ut analyſis Pfal-
 mi, ipſum ſaepe magnitudine multis modis ſuperaret; ut-
 que ne in uno quidem Pfalmo iſta analyſeos ſubtilitas ipſum
 defecerit. Quod imprimis mirandum eſt in Pfalmo CXIX.
 cuiuſ analyſi quadraginta amplius paginae repletae ſunt.
 In hoc enim illuſtrando tantum artificii plus quam Rabbīnici
 adhibitum eſt, ut mirari illud ſatis vix potuerimus. Quid-
 quid enim dicant interpretes alii, omnem huiuſ Pfalmi na-
 turam euſmodi artiſ vinculis repugnare: tamen non audi-
 untur, ſed reprimuntur eorum rationes, non argumentis,
 uti debebant, ſed recensenda litterarum aequalitate, quibus
 Ccc 2 ſinguli

finguli oſſonarii ſecundum alphabeticum ordinem incipiant, aliisque litterarum vocumque ſimilitudinibus, quae diligentiffime omnes obſervatae ac enumeratae ſunt. Quomodo vero in his nugis profunditatem quandam, aut multo minus ſalubritatem coeleſtem, ſine pudore, tantum non ſine impietate quaerere potuerit A., intelligere nos quidem non poſſumus. — Atque eadem quoque eſt reliquorum ratio. Accuratiffime obſervatur, quoties ſubiectum orationis, aut nomen Dei, aut etiam particula aliqua emphatice repetita ſit. Saepe etiam in ſolis litteris, Iudaeorum more, arcana quaeruntur; quale eſt quod Pſalmi I. prima vox ab **N** incipiat, ultima vero a littera **N**. Aliaque plura his ſimillima. Admonemur quaque pagina, atque in ſingulis vel ſexies, maxime vero etiam in Analyſibus, de figuris orationis, de Chiaſmo, Antithetiſ, Homoeoteleſtis, aliisque, quorum copiam in libro humano faſtidiremus, multo magis in divino. Nobis certe ea res non naufeam modo excitavit, ſed animum quoque commovit, iuſtaque indignatione replevit, quippe qui nunquam divinam librorum S. ſublimitatem atque elegantiam eiſmodi minutiis aeſtimare didicimus. Hanc enim tantum in ſententiarum magnificentia, quae tanta eſt ut noſtrum ingenium ipſam nullo modo capiat integram, non in verborum aut litterarum poſitu, ſive ordine quodam ſcholae rhetorum accommodato ineſſe, firmiter perſuaſum nobis eſt. Etenim, ſi de ſcriptis humanis valet, quod nuper a recenti quodam ſcriptore obſervari meminimus: nullo modo eos antiqui cuiuſdam ſcriptoris pulcritudinem capere aut ſentire, qui eius quaſi ad rhetorum praecepta diſſectionem inſtituant; quippe ſenſum omne logica quadam ratiocinatione abſorbent ac reprimant: ad multo magis de divinorum Scriptorum monumentis dicendum erit. — Sed longius progreſſi ſumus quam volebamus. Noſtrum non eſt refutare talem aliquam *μικροφιλοτιμίαν*, ſed qualis ea ſit tantum recensere. — Igitur, ut redeamus unde aberravimus, huic Commentario, atque ipſis etiam analyticis iſtis demonſtrationibus, vidimus interdum diſputatiunculas quasdam dogmati-

maticas, aliasque, interferi. Eiusdem aliquando amici, cuius subtilitatem supra iam laudavimus, v. c. ad Pf. III. (p. 19.) interdum ipsius auctoris, sed quae et ipsae in minutis versantur, v. c. ad Pf. XIX. (p. 156.) Aliae paulo melioris pretii, ut illa ad Pf. LXXXIX. (p. 878.) *de vestigiis gratiae et veritatis per totum hunc Psalmum.* — Aliae, vel una potius, quantum meminimus, philologica, de vocabulo לנשׁ, ad Pf. VI. 6. (p. 42.) cuius summa huc redit, ut doceatur, fideles V. T. תוֹ לנשׁ non nisi tristem significationem tribuisse, atque timuisse semper de eo, seque eo abituros queri. Sed vere eo non venisse. Scripturam enim loqui ex ipsorum opinione, quos *Spiritus servitutis* tenuerit. לנשׁ igitur per se esse receptaculum infaustum impiorum post mortem. — Verum nec his refutandis immorabimur; nulla enim argumenta afferri vidimus. Atque hoc est infigne huius Commentarii vitium; affirmantur subinde quaedam non omnino reprobanda, sed nullis rationibus firman- tur. Cuius generis est observatio de מזמור Pf. III. 1. (p. 14.) quod sit carmen non sola voce decantandum, sed ad quod musicum maxime instrumentum aliquod adhiberi debuerit; aut de discrimine זר מזמור et שיר ad Pf. XXX. 1. (p. 245.) ubi contra שיר voci maxime, non instrumentis, accommodatum fuisse, adferit. Item in quaestione quis sit ille לבן, in cuius mortis memoriam scriptus sit Psalmus IX. (p. 67.) ubi prorsus rem in ambiguo relinquit. — An vero eiusmodi negligentia in interprete excusari possit, penes Vos iudicium esto, Lectores. — Sed plura sunt eiusdem accusationis argumenta.

Chronologicas, de cuiusque Psalmi aetate, disputationes, plane neglexisse Auctorem deprehendimus. Cuius rei ratio forte in eo latet, quod passus est sibi ab amico persuaderi, necessarium esse Psalmorum omnium inter se nexum, certumque, etiam ratione temporis quo scripti sint, esse ordinem eum, quo legantur hodiernum in Canone. Cuius nexus quaedam passim dedit specimina. V. c. ad Pf. II. monet, plus huic cum I. *artioris connexionis* intercedere, quam

videri leviter intuenti possit: neque aliud discrimen inter utrumque locum habere, nisi quod I. stilo V. T. s. legis; II. stilo N. T. s. evangelico scriptus sit. Neque ordinem et argumentum utriusque Psalmi abstrahere, quem olim pro uno numeratum fuisse non vana dentur specimina. Quod quemadmodum perobscure dictum est, ita sapienter quoque A. quae sint ista vestigia reticuit. — Simili modo Pf. XXXII. et XXXIII. unum esse, adeoque coniungi debere, adserit; nulla vero huius rei argumenta affert, nisi quod suo more similitudinem finis prioris, et initii alterius urget, eundemque sententiarum, quamvis inversum, ordinem deprehendisse sibi videtur. Nam quod ultimo loco posuit, titulo et inscriptione carere hunc Psalmum, in eo vim quaerere ipse non potuit, quoniam ad Pf. CXV. (p. 1117.) ipse rursus animadvertit, hoc in plurimis Psalmis factum esse. — Atque eandem in probando solertiam desideravimus maxime etiam tum, cum de auctore Psalmi, aut de obiecto, cui accommodandus esset, disputaretur. Adserit enim tantummodo A. huic vel illi tribuendum esse Psalmum aliquem, sed rationibus plerumque nullis, vel valde tenuibus, confirmat. Quae si a tali Psalmorum Commentatore exigere non debent, nescimus profecto an unquam expectandae sint. Sic Pf. XC. qui Mosaicus est, ne una quidem ratio additur, qua illustretur illud למשה quod in textu est; sed ablegamur ad *Sonntagii* libellum de titulis Psalmorum. Porro, ratione obiecti, in Psalmis iis qui de Messia interpretandi sunt, v. c. Pf. XXII. vidimus quidem, ad Christum omnia ab Auctore transferri; sed quo iure, aut quibus rationibus id factum sit, frustra quaesivimus.

Haec igitur in universum dicta sunt. Accedamus nunc ad singula quaedam verba et formulas, quibus interpretationis Burkianae elegantia et subtilitas intelligatur. In his autem, uti supra iam monuimus, hebraicorum verborum explicatio expectanda non est. Latina tantum verba ab A. illustrantur, quibus honoris saltem causa, litterae hebraicae praepolitae sunt. Ne radices quidem verborum commemora-

moratae

moratae sunt; raro loca indicata, quibus eadem vox redeat. Sed forte de istis omnibus pari modo iudicavit, atque est pag. 185. extrema, ubi haec addit: *de voce confer quae alii pridem collegerunt.* En! quam facile sit negotium, Commentarium scribere! Sed videamus exempla singula; in quibus ut vel aliquem ordinem servemus, faciemus periculum, an ad quadruplicem huius Commentarii virtutem, quam in fronte gerit, adigere ea possimus. Qua in re si forte hoc modo erraverimus, ut v. c. ad concinnitatem retulerimus, in quo profunditatem potius A. senserit, veniam dabit, Lectores, nobis, parum aduetis *realibus* istis elegantis. Sumemus autem exempla, ubicunque ea inter legendum notaverimus.

Simplicitatem itaque *sensuum coelestium*, quam Auctor primo loco indicaturum se promisit, quamquam, uti patet ex ea, quam supra dedimus, actione, in omnibus omnino exemplis locum habet, atque per totum Commentarium regnat; nusquam enim aliunde aliquid, h. e. ex aliarum disciplinarum, aut litterarum generibus, (impuro fonte,) allatum est ad *sobrietatem* cuiuscunque vocabuli sententiam: tamen quaedam saltem afferemus, quae *simplicitate* imprimis praestare videatur.

Simplicitatem autem appellabat A. eam Commentatoris divinorum librorum *sobrietatem*, qua quodque verbum ex se, (h. e. e Buxtorfiano Lexico minore,) interpretetur. Huius virtutis evidens exemplum est Pf. II. 7. in *נספרה*, *narrabo*: Ibi enim monemur *gravius esse* verbum hocce, quam *דבר* v. 5. *Enarrari* enim solere historias, et *prolixas* res gestas, variasque; plerumque etiam *narrationem* esse amicam et benevolam. Igitur intelligendam esse in hac voce, *Evangelicae doctrinae gratiam* et praestantiam, in illo *ידבר* autem *legalem severitatem*. (Forte etiam coelorum vox Pf. XIX. 2. evangelica est; de his enim idem verbum usurpatur, *השמים מספרים כבוד אל*? Sed ad hunc locum *ספר* rursus minus grave dicitur quam *נגד* annunciare. — Elegans interpretandi ratio!) — Eodem v. verbum *אמר* opponitur

tur rursus דבֿרֿ אֵי; prius enim, ait, familiarius esse: *dixit*; posterius autem gravius, *locutus est ad illos*. — Quis autem non rideat puerilem hanc verborum explicationem! Melius fecisset A. si *minus simplex* fuisset, atque ex aliarum linguarum comparatione didicisset, talia ne pueris quidem suaderi posse. — Aliud exemplum adscribamus ex Pf. XVII. 15. אִשְׁבַּעָה בְּהִקְיֹץ חֲמוֹנְתֶךָ. Ibi de verbo אִשְׁבַּעָה observat: dici hic, *fatiabor*, absolute, atque esse antitheton דָּם בָּנִים יִשְׁבְּעוּ, *fatiantur filii*: v. 14. — *Impiorum enim plenitudinem non mereri nomen fatietatis absolute*. — De ultimis autem verbis dicitur, vocem *evigilare* ostendere, *imaginem Dei olim quasi obdormivisse, et somno peccati sepultam quasi fuisse, posthac evigilaturam*. — Porro Pf. XIX. 3. elegans observatio est ad illud יוֹם לַיּוֹם יָבִיעַ אִמְרֵי יוֹם לַיּוֹם — *Erudire sermonem* multo plus esse quam *annunciare* v. 2. Et superari rursus אֵי *indicare scientiam*. Convenire etiam vehemens illud *erudire*, diei; sed nocti contra placidae, placidum *indicare*. Noctem decere *meditationem* et *scientiam*, diem contra amplum largumque *sermonem*. — Ad v. 5. eiusdem Psalmi, admonemur studiose de *parechese* quam habeat iste קוֹם קוֹם, *canon*, ad קוֹלָם *vocem* eorum. Non enim *vocem* modo exivisse *cito evanescentem*, sed *canonem, lineam continuam, funiculum mensorium*, totam terram permeasse et signasse. Pulchra simplicitas, in qua nihil prorsus cogitari potest. — In formula יִתְחַן יִפְיֶךָ Pf. XLV. 12. quae vertitur *et concupiscet rex pulcritudinem tuam*, ex simplicitatis regulis verba nude illustrantur, sic, ut illud *concupiscere* opponi dicatur אֵי *audire, videre, inclinare*, v. 11. His enim *externam amoris apud sponsum demonstrationem* contineri; illo vero *internam cupiditatem sponsi* decenter memorari. Sed quae sit sententia huius figuratae locutionis, praetermittitur. — Similiter Pf. LXXX. 2. in observatione ad הוֹרִיעָה הוֹרִיעָה, *illucesce o Deus!* epitas notatur ad prius illud הוֹרִיעָה *auribus percipe*. Hoc enim ad auditum, illud ad visum pertinere. — En ingeniosam observationem! Quenam igitur est sententia huius formulae? Hoc scire, nihil interest, scilicet! Verum

Verum satis hoc sit de *simplicitate* huius Commentarii dictum: transeamus ad *profunditatem*, cui demonstrandae A. per totum huncce librum imprimis operam dedit. Sed pauca tantum exempla hic ponamus. — De verbi ישב Pf. I. r. profunditate, ingeniose admonemur his verbis: *Sedere ob moram periculosissimum est*: (Igitur stare forte licebat? huius enim tanta mora non est. — Sed statim ante est לא עמד. — Et quomodo tandem Spiritus S. dicere poterat הלך, ire, quod subito transit?) Quod deinceps magis illustratur per antitheta חרה. חרה. חרה. v. 2. — Etenim qui *beneplacitum* suum habet in lege Dei, ille etiam suam *ambulare* et *sedere* ad illam normam conformabit. *Lex* opponitur *sedis irrisorum*, nam *seria* tractat, mentemque plane figit. *Meditari* autem magis internum et continuum est quam *sedere*, nocturne convenientissimum. — In nexu Psalmi I. et II. constituendo, quam rem supra iam attigimus, aliud *profunditatis* genus animadvertimus, quo totius Psalmi utriusque sensus interior ac profundior indicaretur. Psalmum I. enim, *stilo legis et V. T.*, II. vero *stilo N. T.* partim evangelico, partim post novam gratiam nova severitate aucto, scriptum esse dicit. Quam profunditatem adsequi nos satis non potuimus. Praeterquam enim quod uterque Psalmus, qui ad Canonem V. T. pertinet, *stilo V. T.* non potest non similiter scriptus esse; argumentum quoque prioris non minus convenit N. T. doctrinae. Nam et huius summa felicitas ad observationem voluntatis divinae refertur. Igitur sententia Psalmi primi maxime evangelica est. — In סלכי Pf. II. 6. non modo urgetur illud affixum: *meum*, in oppositione regum *terrae* v. 2.; sed multo magis singularis huius verbi numerus, cum v. 2. sint *reges plures*. Addit igitur A. *pluribus unum praestare*. (Alius forte dixerit, *plures uni praestare*.) — Deinde ex *Mosrichtii* Theologia rationes afferuntur, quare Messias a Deo dicatur *rex meus*. — Ad illud על ציון, *super Zione* eodem v. misera observatio haec est: *Tenuia initia. Plus ultra*. Igitur tenue est regnum Christi spirituale et coeleste? Nobis admodum magni-

Ddd

ficum

ficum videtur, veluti totus hicce Psalmus et ipse maxime magnificus est. — Ad Pf. XVIII. collegit A. nomina, quibus Deum allocutus sit David. In quibus quae aperte eadem sunt, tamen, quoniam latine aliis verbis reddi poterant, se iunguntur, ut numerus XXIV. eliciatur. Talia sunt: *petra mea, rupes mea, rupes salutis meae, arx mea, refugium meum, Deus meus, Deus, absolute, Deus salutis meae, cet. cet.* — Aliud exemplum praeclarum profundissimi sensus, est Pf. XXII. 21. ubi de verbis *הצילה מחרב נפשי מיד-כלב יחירתי*, *erue animam meam a gladio, a manu canis unicam meam*: observatur, *חרב* *Pilatam* significare, qui *gladium* magistratus manu gesserit. Atque hanc etiam causam esse, quare *כלב* in sing. positum sit, cum v. 17. fuerit pluralis. — Porro de formula *כלב מיד-כלב* et *מפי אריה* v. 22. docetur, *cani manum tribui, quia pedibus anterioribus tanquam manibus utatur. Leonis contra os timeri. Leonem autem istum, esse unum ex principibus Iudaeorum, forte Caipham, ob singularem אריה. Per קרני רמים, cornua unicomium, vero v. 22. indicari plebem, cui duplex pluralis conveniat.* — Interdum vero etiam aliorum de profunditate sensuum testimonia afferuntur. Unde vero illa melius depromi poterant quam a Rabbini? Igitur non laudatur tantum sed probatur maxime subtilitas *R. Salomonis*, qui transpositi *לדרור מזמור* ad Pf. XXIV. 1. loco *לדרור מזמור*. rationem excogitavit hanc. Aliquando Spiritum S. prius tetigisse mentem Davidis, atque posthac ipsum demum cecinisse; quod si ita evenerit, nomen *Cantici* nomini *Davidis* praepositum esse. Alio vero tempore Davidem prius coepisse instrumento musico canere, quam Spiritus S. tactum senserit; atque tunc Davidis nomen praemissum esse, veluti in hoc Psalmo factum est. — Sed proprii scuminis Auctoris in profunditate Scripturae detegenda exempla porro sunt ad Pf. LXXIX. 2. ubi emphaticum admodum discrimen reperisse sibi visus est inter *חסד* et *עבר* Dei. *Servos enim Dei, ait, esse eos, qui Deum colant; gratiosos Dei vero, qui prae reliquis gratia apud Deum, studioque verae pietatis ac zelo coram hominibus*
excel-

excellant. — Verum quo fundamento nitatur haec distinctio, intelligere nos non potuisse fatendum est, quibus semper visum est, nihil posse esse *seruo Dei* gratiosius. Potuissimus autem fortasse huius discriminis subtilitatem accuratius cognoscere, mentemque Auctoris melius perspicere, si consultum visum esset, adire ipsius *Fingerzeig*, ad quem ablegabamur. Sed verebatur vehementer, ne nimis clara atque evidens futura esset subtilitas ea, *quae digito monstraretur.* Verum transeamus ad *concinnitatem*, cuius non pauciora per totum huncce Commentarium vestigia esse, vel Antithetorum, Chiasmorum, cet. nomina, quae quaque pagina redeunt, satis demonstrant. Nos vel aliqua commemorabimus. — Pf. I. 1. valde emphatica Auctori videtur triplex repetitio particulae ל, *non ambulavit, non stetit, non sedit.* In quo putat esse triplex incrementum, dignumque notatu, quod primum semel haec particula cum suo verbo praecedat nomen, deinde vero bis postposita sit nomini. Quae concinnitas etiam notata est ad Pf. XXII. 25. et saepe alias. — Psalmo II. 5. ad vocem ידבר haec leguntur: *Iehova loquitur; nam et illi locuti sunt, et quidem satis proterve v. 3. Dominus vero loquitur seria et graviter:* — Aliquoties etiam loca Psalmoreum cum aliis confert, ac similitudinem quandam inde demonstrare conatur. Sic Pf. XVIII. comparat cum quadruplici genere precationum, cuius Paulus meminit I Tim. II. 1. In quibus tamen nec Graecorum vim recte cepisse videtur. — Formulam דאך פניך *illumina faciem tuam* Pf. LXXX. 4. comparat cum ista Ierem. III. 12. ubi idem remote tantum expressum esse putat, verbis לֹא אפיל פני non cadere faciam facies meas: — Ibi vero דֹּם אפיל פני opponitur potius נשן פני quod est Num. VI. 26. ישן פניו. Atque hoc loco melius potuisset ista huius Psalmi formula illustrari. — Illud vero prorsus inane est, quando ad nomen יוסף *Iosephi, pulere dicit adsonare דֹּם ישן v. 2.* eiusdem Psalmi LXXX. — Plura, et multo illustriora eiusmodi *concinnitatum* exempla sunt in Analyfibus Psalmoreum,

quae huc transcribere, et harum plagularum angustiae vetant, et totus animus noster repugnat.

Salubritatem denique animadvertimus v. c. ad Pf. XIV. 1. ubi admonemur: Homines quamvis stultissimos, maximeque nefarios, tamen interdum suae stultitiae ac temeritatis pudore suffundi; quoniam ibi dicebatur נמר ככל בלבו אין אלהים: *Stultus in corde suo (i. e. clam) dicit, non esse Deum.* — Qualis haec est ingeniositas! — Additurque deinde pia accommodatio: *Mororem in corde piorum quamvis acerbum, tamen multo meliorem esse stultorum securitate quae in ipsorum corde resederit.* — Nobis haec non vana tantum sed et repugnantia videntur. — Pf. XXIII. 6. a particula נון tantummodo, accommodatio fit haec: *Deset fiduciam nostram esse fucram, immunem ab omnibus cogitationibus suspicacibus:* — Ad Pf. XC. 10. mirabilia de iniquitate, molestiis, et laboribus huius vitae eorumque coniunctione differit, occasione illius ואתן עמל ואתן, *robur eorum molestia et iniquitas.*

At enim vero satis diu Lectores nostros retinuimus in eiusmodi libri enarratione, in quo nihil quod ad laudem Auctoris, aut ad commendationem ipsius huius Commentarii pertineat, reperisse videbimur. Atque sane si dicendum quod res est, suadere eius lectionem studiosae iuventuti prorsus non possumus. Etenim hebraica cognoscere ex eiusmodi interpretationibus nemo potest. Quae vero de latinis verbis differuntur, aut ad usum transferuntur, ea plerumque ita communia sunt, aut in rebus adeo minutis versantur, ut ne oratori quidem populari inservire possint. Igitur, cum ne in his quidem Auctor, quod debebat, praestiterit, nescimus profecto, quale ipsi consilium in conscribendo tam verboso Psalmorum Commentario fuerit. Novi quidquam (praeter istam inutilem resolvendi ac disponendi subtilitatem) nusquamprehendimus; quod probare potuerimus paucissimum; falli contra, nostro quidem sensu, plurimum. — Videtur autem A. id tantum tradere voluisse, quod ipse de Psalmorum sententia excogitaverat. Nam vel
opti-

optimis Psalmorum Commentatoribus, qui ante ipsum scripserunt, usus omnino non est, vel non recte usus est. *Geisium* ad summum ter nominari, non examinari, vidimus.

III. *Michaelis* in tribus illis in quos commentatus nuper est, Psalmis, honoris causa subinde commemoratur, sed plerumque A. suam sententiam servat; quare autem ab illo recedat, argumentis declarare, tanti non iudicavit. — Quid igitur expectandum est de proximo *Prophetarum maiorum Gnomone*, aliorumque librorum divinarum *Commentariis*, atque imprimis de *Lexico Gnomico*, quod annunciat §. XL. Praef.? — Vehementer optamus, ut aliam rationem ingrediatur, nobisque, vel fidei potius nostrae, atque ingenio litterarum amori, hoc modo parcat, ne molesta nobis necessitas imponatur obiurgandi Virum eum, cuius nomen et studia lubentissime, si per officii nostri religionem fieri potuisset, laudaverimus, ac commendaverimus.

ADOLPHI FRIDERICI REINHARDI, SERENISSIMO Duci Megapolitano a Consiliis Iustitiae ac Cancellariae, ut et Secretarii intimi, Disquisitio philosophica, qua ex eo, quod aliquid existit, demonstratur, dari Ens perfectissimum, aeternum, a mundo distinctum. Edidit atque praefatus est CHRISTIANUS ZIEGRA, Philos. Doct. ac Canon. Hamburgenfis.

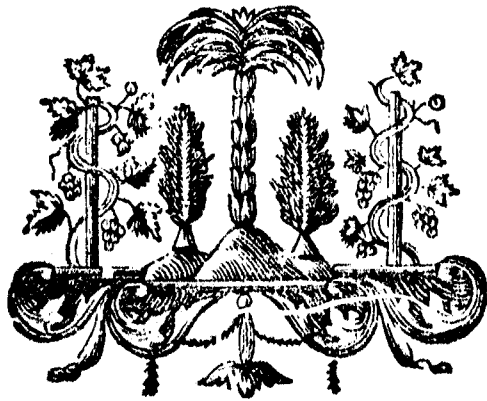
Hamburgi 1761. apud Christ. Simon. Schröderum,
4. plagg. in 4.

Auctor huius opusculi, cuius Dissertationem gallice conscriptam, de Optimismo, in Actis huius Eruditorum A. 1758. pag. 558. seq. recensuimus, per problema a Curatoribus Stipendii Stolpiani Lugdunensis ante aliquot annos propositum, de demonstranda existentia Dei, commotus est, ut concinnandae eiusmodi demonstrationis periculum faceret. Sed aliis negotiis impeditus, nec perficere

tunc temporis; nec ad Curatores stipendii transmittere potuit scriptum suum; cuius dum sat longo postea tempore copiam fecisset Editori, hic, ut ultimam manum illi admereret, illudque praelo subiici pateretur, ab auctore impetravit. Discimus haec ex praefatione, varias insuper de materiis ibi pertractatis, observationes continente. Iam ut Schediasmatis huius summam breviter exhibeamus, initium ab eo facit Auctor, ut de Principiis omnis certitudinis quaedam praemittat, simulque certitudinis, quam de eo, quod aliquid existit, habemus, rationem reddat. Probat porro, existere tam spiritus, quam corpora, hacque occasione Idealistarum obiectiones sollicitè refellit. Praesertim in eo est, ut ostendat, sensationes sufficienter probare existentiam corporum, nec ex eo, quod sensus aliquando repraesentare nobis videantur res quae non sunt, aliquid ad infringendam vim huius argumenti elici posse, cum Principium: Res ita esse ut in Ideis nostris evidentè repraesentantur, non pertineat ad ea, quae aliter se habere ex sufficientibus rationibus cognoscimus, sed ad ea, circa quae in errorem inevitabilem induceremur, nisi res ita se haberent, uti nobis apparent. Accedit, quod etiam causas, cur sensus aliquando res aliter nobis repraesentent, ac revera se habent, indicare valeamus, et ex illis nihil contra veritatem sensationum in genere consequi facili negotio ostendi possit. Probat porro contra Spinozam, animas atque materiam esse substantias, hacque occasione ideae Substantiae et accidentis distincte evolvuntur. Pergit Auctor ad notiones finiti ac infiniti, et quomodo conceptus Entis infiniti formetur, ostendit. Inde procedit ad definitiones Entis a se, et Entis ab alio, tumque ad formandam demonstrationem propositam; principium: Omnem rem habere causam sui, ulterius sic determinat: omne id, quod non est mera determinatio alterius, quoposito simul ponatur necessario, si existat, habere causam sui efficientem. Cau-
sam

sam efficientem ab effectu diversam esse, ex ipsis terminis patere monet, additque, quod ad distincte concipiendam hanc rem facit, quaestionem hic esse de causa efficiente substantiarum, cum accidentium causae sufficientes sint vires, quibus substantiae praeditae sunt, multa vero accidentium, sic dictorum, genera, per abstractionem quandam tantum ut res alii rei inhaerentes concipiantur, revera autem cum ipsa re unum idemque sint. Demonstratur porro, Entia finita non posse esse Entia a se, sed esse entia ab alio, eorumque causam efficientem nullam aliam esse nisi ens a se. Refellitur hic progressus in infinitum quoad productionem substantiarum sequenti argumento: Pone seriem substantiarum infinitam, se invicem producentium. Omnes unitates in hac serie contentae sunt Effectus; si enim una earum non esset Effectus, tolleretur haec series. Omnes vero hi effectus sunt simul causae. Nulla vero earum est causa sui ipsius. Cum igitur omnes unitates in hac serie sint Effectus, quorum unusquisque supponit causam a se diversam, sequitur praeter causas in hac serie contentas requiri adhuc unam causam in serie ea non contentam, alias unus ex effectibus illis esset sine causa. Illustrationis loco adsumi posset series infinita patrum et filiorum. Omnes personas in hac serie contentae, sunt filii et patres simul. Tum necessario ponendus est adhuc unus pater in serie hac non comprehensus, alias unus ex filiis illis esset sine patre, cum nec pater sui ipsius esse possit, nec duo ex hac serie reciproce inter se possint esse pater et filius. Concluditur denique: Existere ens a se, causam entium finitorum, et ab iis diversum. Adiungit hic auctor subtilissimam illam quaestionem: Quid sit illud quod efficiat, ut Ens a se existat necessario, et quodnam sit fundamentum absolutae illius necessitatis, quae nullam ulterioris causae indagacionem admittit? Negat auctor, rationem hanc contineri in
 eius

eius possibilitate, quin potius existentiam ratione priorem esse possibilitate Entis a se, hocque demum possibile esse, quia existit, asserit. Nullum aliud fundamentum huius necessitatis admittit, nisi hoc: quia ab aeterno existit ens perfectissimum, ad essentiam entis perfectissimi existentis vero pertinet, habere existentiam plane necessariam ac immutabilem. Sed cur existit tale ens? Hanc quaestionem plane locum non habere, sed existere tale ens, quia existit, Auctor monet. Criterium existentiae necessariae ponit in aeternitate, contingentis in τ non esse ab aeterno; finemque imponit tractationi proponendo observationes quasdam demonstrandae verae rerum creaturarum contingentiae inservientes.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLXI.

Pars I.

GERARDI MEIRMAN, SYNDICI ROTERODAMENSIS, Admonitio de chartae nostratis, seu lineae, origine.

Quum nuper in *Originibus meis typographicis*, quae ad umbilicum iam perductae prelo mox submitteendae erunt, nonnulla observarem de charta communi a primis typographis usitata, nata mihi occasio est, in remotissima illius tempora simul inquirendi. Dignissimum profecto ulteriori examine videbatur hoc argumentum, in quo industriam suam, quamvis non felici satis successu, collocaverant viri summi, Allatius, Mabillonius, Montefalconius, Massey, alique; quod etiam praemio, modo vera inventionis epocha detegi posset, dignum censuere tum Ill. Ludewigius, in *die Hallischen gelehrten Anzeigen a. 1744. Tom. 2. N. 55.* tum Regia Societas Goettingensis, in *die Götting. Anzeigen a. 1755. N. 142.* maxime, quum ex hac observatione pendeat non modo aetas variorum Codicum, absque temporis indicio in eo papyri genere exaratorum, quam plus iusto aut extolli aut deprimi videmus ab his, qui chartae nostratis antiquitati plus minusve favent; sed, quod magis est, veritas quoque falsitas nonnullorum diplomatum, quae eidem inscripta 450. imo maiorem vetustatem indicant.

Nobis etsi non licuerit esse tam beatis, ut proximum tempus introductae huius chartae invenerimus, varia tamen in haec rem observasse contigit alibi haud obvia, unde epocha illa certis limitibus circumscibetur, aliisque progrediendi ulterius aperiatur via.

Ut vero omnis error, in quem plures incidere, hic evitetur, distinguenda sunt tria praecipue chartae genera, unum *Aegyptiacum*, ex pelliculis herbae papyri, vel etiam cortice arboris confectum, alterum *bombycinum* seu gossypinum, e pilis panniive cottoneis fabricatum, tertiumque vulgare nostrum, quod ex veterum *linteorum* reliquiis contritis ac maceratis paratur. Alias vero species, apud Sineses Japonensesque a pluribus retro saeculis receptas, hic memorare nihil attinet, de quibus optime nuper egit Cl. de la Lande, *dans l'art de faire le papier*, (inserta eximio syntagmati Academiae Scientiarum Parisinae de artibus mechanicis) a §. 150. ad 181.

Aegyptiacae chartae usum, apud Graecos Romanosque olim frequentissimum, sua aetate ob nimiam operam impensamque in desuetudinem abiisse, testis est Homeri Scholiastes Eustathius, circa a. 1160. clarus, *ad Odyss. Φ.* quod etiam ad saeculum XI. retrahit Mabillonius *de re diplom. Lib. I. c. 3. §. 17.* add. Auctores *du nouveau Traité de Diplomatique, Tom. I. pag. 497. seq.* Cessit vero non lineae chartae, (uti ex verbis Eustathii mira consequentia intulit Salmastius *ad Fl. Vopiscum p. 45. edit. Paris.*) neque etiam membranae, (ut Salmastium corrigens Ludewigius *diſt. relat. N. 56.* voluit) utpote quae veteri, media, et infima aetate, constanter viguit, verum chartae bombycinae. Haec apud Arabes, quos illic inventores crediderim, iam a. 1049. recepta, circa idem tempus ad Graecos, et paulo post ad vicinas Europae nationes transit, vid. Anonymi *Observat. in Transact. Philosoph. a. 1703. N. 288. p. 155.* Montfaucon in *Palaeogr. Graeca Lib. I. c. 2. pag. 18. seq.* Auctores *du Traité de Diplomatique Tom. I. pag. 516. seq.* Exorta postremo in nostra orbis parte charta lineae, (cum qua nihil commune habere veterum libros linteos pridem animadvertum est,) per aliquod tempus cum
priori

priore substitit, tandem illic omnino praevaluit; Graecis, caeterisque Orientis populis bombycinam semper amplexis. Sed de tempore natali chartae nostrae propius iam agendum est.

Missis itaque vanis hac in parte coniecturis, id certum arbitror, ad medium usque saeculum XIII. praeter membranam solam, adhuc innotuisse chartam bombycinam, minime liuteam. Adponam hunc in finem locum insignem, neminique quod sciam observatum, ex Constitutionibus Siculis Friderici II. Imp. Rom. a. 1221. vulgatis *Lib. I. tit. 78.* cuius haec verba: *Volumus etiam et sancimus, ut instrumenta publica et aliae similes cautiones, non nisi in pergamenis in posterum conscribantur. Cum enim eorum fides multis futuris temporibus duratura speretur, iustum esse decernimus, ut ex vetustate forsitan destructionis periculo non succumbant. Ex instrumentis in chartis papyri, vel alio modo, quam ut dictum est, scriptis, nisi sint apochae vel antapochae, in iudiciis vel extra iudicia nulla omnino probatio assumatur; scripturis tantum praeteritis in suo robore duraturis. Quae tamen in praedictis chartis bombycinis sunt redactae scripturae, in praedictis locis, Neapoli, Anagnini, et Sarrenti, intra biennium a die editae sanctionis istius ad communem literaturam et legibilem redigantur.* Itali igitur, certe Neapolitani, ea aetate adhibuere quidem chartam, sed hanc modo cottoneam, quum synonyma Imperatori sint chartae papyri et bombycinae. Idem circa Hispaniam confirmant recentiores aliquantulum septem Partitae, seu leges Alphonfi Sapientis, Castellae ab a. 1252. ad 1284. Regis, quarum novam elegantemque editionem a. 1759. Valentiae dedit V. Cl. Iosephus Berni, ubi *Part. III. Tit. 18. l. 5.* scriptum est. *De cera deven ser otras cortas selladas con sello real. E estas son de muchas maneras, que las unas hacen en pergamino de cuero, e las otras en pergamino de panno. Pero deparatimiento ha entre las unas, e las otras, ca las unas deven ser selladas en pergamino de cuero, assi como quando el Rey da alguna merced o alcaidia. (et quae porro adferuntur exempla.) E las, que deven ser de pergamino de panno, son estas, assi como las que dan para sacar cosas vedadas*

das del Reyno, o las otras, que van de mandamientos a muchos Concejos que les embia mandar el Rey, o de recabdar algunos omes, o de cosechas de maravedis del Rey, o de guisamiento: todas estas deven ser en pergamino de panno, o otras de qual manera, quier que sean semejantes dellas. Pergameni panni, quod coriaceo (id est membranae) opponitur, appellatione chartam designari bene vidit, cui huius loci indicium debeo, Franc. de Berganza, *Tom. II. Antiqued. de Espanna*, edit. Madrit. 1721. *Lib. VII. c. 7. §. 124.* ubi chartae introductionem in Hispaniam multo iam antiquiorem esse probat e Vocabulario quodam Latino Monasterii de Silos, partim membranae, partim chartae crassiori inscripto, cuius characteres Gothici aetatem referant, vel forte superent Alphonfi VI. Castellae Regis ab a. 1072. ad 1108. Illud vero de charta gossypina intellectum velim, partim quia hoc evincit laudata constitutio Imp. Friderici, cui superstruxisse suam videtur Alphonfus Sapiens; partim quia appellatione pergameni nullo modo conveniret chartae nostrae, sed utique bombycinae, quae plerumque crassior et flava aliquantulum, semper vero fulgens est. Adde, quod observante viro expertissimo Steph. de Terreros et Pando, in *Paleogr. Hispanica* a. 1758. edita, p. 75. *seq.* Toleti superfuit exempla non modo Fori Gothorum, itemque primae Partitae, sed et variae huius Regis literae authenticae: omnia exarata in charta, eaque, ut ille ait, fortissima et laevigata, (*muy fuerte y brunnido*). Frustra vero esset, qui hic cogitaret de vulgari charta, sed cui splendor data opera additus, qualem in Gallia adhibere novimus amabiles mulierculas, bellosque homines, et prelo quoque accommodari posse, in Anglia, raro exemplo, Baskervillius docuit. Ea usum fuisse Alphonfum Sapientem credat cui volupe. Nos id chartae genus intelligimus, quod eam qualitatem sibi propriam habet, nempe cottoneum. Neque profecto mirandum est, illius usum apud Hispanos Italosque tam frequentem fuisse, quum eam necesse non haberent ex Oriente continuo repetere, ut plerisque visum est, sed in propriis fabri-

fabricarent terris. De Hispania certe literatissimus Ter-
 reros, postquam laudata monumenta in chartis bombycinis
 indicasset, subiungit, duas chartae species indicare instru-
 menta antiqua, Töletanam, et Cehti, quod tamen ut ex-
 ponere latius aliquando velit, eum rogatum cupio. De Ita-
 lia memorabilis est, neminique in hoc argumento, praeter
 Ludewigium, observatus locus Icti Bartoli, qui ab a. 1313.
 ad 1357. vixit, in *Tractatu de insigniis et armis*, sub. rubr. 8.
*Notarius non potest assumere signum alterius, et si assumit,
 prohiberi potest. Fabricator chartarum potest prohiberi uti
 signo alterius fabricatoris*, ubi haec verba occurrunt. In
*Marchia Anconitana est quoddam nobile castrum, cuius nomen
 Fabricium, ubi artificium faciendi chartas de papyro principa-
 liter vget, ibique sunt aedificia multa ad hoc, et ex quibusdam
 artificibus meliores chartae veniunt, licet etiam in aliis faciat
 multum bonitas operantis, et, ut videmus hic, quodlibet folium
 chartae habet suum signum, per quod significatur, cuius aedifi-
 cii est charta. Dic ergo, quod isto casu apud illum remanebit
 signum, apud quem remanebit aedificium ipsum, in quo fit, etc.*
 Fateor, Bartolum in genere de *chartis papyri* loqui; verum
 ut hoc ad bombycinas potissimum restringam, movet me
 partim Fridericiana constitutio, partim quod frequentio-
 res aetate Bartoli fuerint codices bombycini, rarissimi vero
 linteï, certe in Italia, ut mox patebit. In tanto itaque,
 quem hic Glossator indigitat, chartarum Fabrianensium
 numero, aut piosque, aut forte omnes fuisse oportet gos-
 sypinae, lineae paucos nullosve, confectores. Nec est
 quod scrupulum alicui moveant signa ab illis artificibus ad-
 hibita, quasi ea solis linteis chartis viderentur propria; ta-
 lia enim in gossypinis quoque conspicua, testes sunt varii,
 quos ipse adservo, Graeci Arabicique codices.

Ita vero iam constat, ad medium usque saeculum XIII. et
 paulo forte ferius, incognitum Italis Hispanisque fuisse char-
 tae lineae usum. Circa reliquas autem Europae regiones,
 et si directa me deficiant argumenta, idem colligere licet,
 quod nemini hactenus tam remotae aetatis monumentum

innotuerit; quemadmodum praeter caeteros testis est Montefalconius in *Diff. sur la plante, appelée papyrus, Tom. VI. des Memoir. de l'Acad. des Inscript. et belles lettres*, nullum sibi in Italiae Galliaeve bibliothecis, omni licet adhibita opera, visum fuisse librum aut instrumentum in hoc genere, nisi recentius S. Ludovico, qui regnare et vivere desit a. 1270. Atque ex his sua sponte interpretationem accipiet locus notissimus Petri Abbatis Cluniacensis, in *Traictatu contra Iudaeos* (pag. 1069. *Biblioth. Clun. Andr. du Chesne*), ubi libros suo tempore, id est circa a. 1120. lectos scripsit, qui *ex rasuris veterum pannorum compati* essent; quum id de pergameneis e panno, ut Rex Alphonfus loqui amabat, id est bombycinis codicibus intelligendum iam liqueat. Et sic ante me suspicatus quidem fuerat, non tamen probaverat, Scip. Maffei in *Illos. Diplom. p. 77. seq.* contra quam senserant Hadr. Valerius in *Not. ad Panegy. Berengarii Aug.* Mabillonius, pluresque alii.

Ubi igitur, et quando primum introducta fuerit charta nostra, difficultis est quaestio, quam, in constanti tot Chronographorum silentio, vix aliter terminatum iri credimus, nisi postquam de antiquissimo in unaquaque Europae regione instrumento huius generis constiterit. Tali vero perquisitioni, ut faciem quodammodo praefereamus, adnotabimus primum, quid in hanc rem a viris doctis iam observatum sit, atque inde investigemus quid observandum porro restet.

In Italia professus est Scip. Maffei a. 1700. in charta lineae omnes recentiores esse a. 1300. sed addit, nullum eiusmodi diploma reperisse se antiquius literis investiturae decimarum quarundam, Gregorio Maffei, Rolandini fil. per Petrum della Scala Episcopum Veronensem a. 1367. datis. Nec quidquam hac in parte ulterius nos docuerunt vel Lud. Ant. Muratorius, vel alii trans Alpes literati. Ob frequentem certe in Italia bombycinae chartae usum, ferius illic quam alibi lineam subintrasse mirandum non est.

De Hispania certi aliquid proferre forsitan liceret, si amici mei, Greg. Maianus, et Ios. Finestrellus, insignia patriae suae

ornamenta, in urbe regia, aut etiam Toleti, Caesar Augustae, similive in loco degerent, ubi magna veterum codicum vel instrumentorum est copia. Apud celebriores vero istius regni Criticos, quorum scripta adservo haud pauca, altum hac de re silentium est. Unus Paulus Yanez de Abiles in erudito opere *de la era y fechas de España*, edit. Madrit. 1732. Tom. II. p. 638. invaluisse illic, saeculo XIII. vergente, chartam lineam statuit, eamque primitus ob rariores mallei pulvis iusto crassiorum fuisse observat; quod tamen dum memorata lege Alphonsi demonstrare admittitur, unoque saltu ab Aegyptiaca charta ad nostratam transit, hanc sese cura bombycina confudisse ipse comprobat. Ego, nisi meliora edoctus, hanc epocham paulo recentiorum existimabo, eadem, quam de Italis adposui, inductus ratione.

Cottoniana apud Anglos Bibliotheca, Musei Britannici partem nunc constituens, pridem docto illic viro conspicendam dedit schedam, in charta nostrate scriptam anno Regis Eduardi III. id est a. 1342. eam vero plures alias, forte et antiquiores, continere, ipse testatus est. Vid. cit. *Observet. in Transact. Philos.* De Scotia miror nihil adnotasse Thom. Ruddimannum, in praefatione Diplomatarii Andersoniani. Ex ea proinde, ut et Hibernia, quid expectandum sit, dies docebit.

Ad Germanos quod attinet, scripserat Bohusl. Balbinus in *Miscell. Hist. Regni Bohemiae, Decad. I. Lib. 1. c. 22. p. 58.* plurimos sese illic codices ante a. 1340. in charta communi scriptos inspexisse. Unde suspicatus fuit Ludewigius, coepisse in Germania chartae fabricam apud Pragenses, idque postquam Bartolus legatione ad Carolum IV. Bohemiae Regem functus esset, et chartarium forte quendam Fabriano illuc secum adduxisset. Nos vero iam observavimus, in ea Italiae urbe confectam fuisse chartam gossypinam; cui si lineam quoque iunxerimus, vel sic anachronismo laborabit V. Ill. coniectura. Bartolus quippe a Perusinis non Pragam, sed Pisas ad Carolum Boenum missus est, et quidem proximo post huius in Italiam adventum anno, id est a. 1355. vid. Guid.

Guid. Pancirol. *de clar. leg. interpret. Lib. II. c. 67.* iunct. *Memorie della città di Pisa di Paol. Tronci p. 375.* frustra itaque chartarium Fabrianensem obtulisset Carolo ad docendam Germanos artem, quam illi tribus ante lustris, Balbino teste, profecti iam fuerant. Huius vero Historiographi, fide dignissimi, testimonium mirifice confirmant literae feudales a. 1339. die S. Viti, Modesti, et Crescentii datae, inque Archivo Quedlinburgensi reperiundae, quarum factum est indicium in *die Braunschweigischen Anzeigen a. 1745. N. 52.* quibusque antiquius in hoc genere documentum Goettingensis Societas a. 1755. cognoverat nullum. Nos vero in Bibliothecae Hulfianae Catalogo *Tom. I. p. 331.* offendimus librum apum, (*het boek der byen*) Francofurti a. 1330. scriptum in charta, quod de gollypina eo minus intelligendum puto, quia non memini me conspexisse unquam huius naturae monumentum Teutonico sermone. Si quis tamen id forte in controversiam vocet, aut indicis huius naeros opponat, eum ignorare nolim, vidisse me inter libros Haaci le Long, quum a. 1744. Amstelodami distraherentur, Biblia per Iacobum Maerlantium Belgicae reddita, inque charta vulgari exarata a. 1322. de quibus praeterea testis est Catalogus huius Bibliothecae, dictae *selectissimae*, inter *Codices Mss. in Pol. N. 3.* Imo, licet Auctor Chronici Gotvicentis *Tom. I. p. 13.* chartae lineae usum saeculo demum XIV. inventum in Germaniam crediderit, suspicor tamen, antiquiores illic schidas reperisse Val. Ferd. de Gudenus, quum in *Sylog. var. diplom. in praef. p. 2.* hanc epocham post a. 1280. fixerit.

In Gallia Mabillonius non offenderat antiquius in hoc genere documentum literis Ioïnvillaei ad Ludovicum X. dictum Hutinum, qui regnavit a. 1314. duobusque sequentibus, vid. *Lib. I. de re dipl. c. 8. §. ult.* Neque plura nos docuerunt vel Montefalconius in *cit. Diss. de papyro*, (cuius verba describere, quam in totam rem inquirere maluit Cl. de la Lande,) vel Auctores *du nouveau Traité de Diplomatique Tom. I. p. 521. seq.* Verum nuper Cl. Bulletus, elegantissimi vir ingenii,

genii, Vestitione sibi visam scripsit clausulam quandam testamenti Othonis IV. Burgundiae Comitis a. 1302. in charta nostrate: vid. *recherches historiques sur les cartes à jouer*, edit. Lugd. 1757. p. 25. Frustra vero huius originem altius ipse repetit ope testimonii Card. Bessarionis in *epist. ad Ianum Lescarem*, ubi de exemplo operum Basilii in papyro ante annos trecentos, id est circa a. 1140. scripto, verba fecit; quum ipse Bessarion, Graecus natione, adfirmet se hunc codicem vidisse Byzantii, ubi profecto non latea, sed bombycina charta usu recepta erat: vid. Leo Allatius in *Animad. ad Antiq. Etrusc. Inghirami* §. 55. Montfaucon in *Palaeogr. Graec.* p. 18. Humfr. Hodius de *Graecis illustr. ling. Gr. in-flaur. Lib. I. c. 5. p. 172.*

Ex his omnibus perspicuum est, quam parum in hac re pro eiusdem dignitate praestitum sit haecenus, quam vero multum laborandum restet. Certe, quas iam communicavimus observationes, valde etiamnum sunt mancae, quum in Italiae Galliaeque Montefalconis memoraverit quidem instrumenta post a. 1270. scripta, at vetustissimum indicare neglexerit, in Germania unius modo alterve rei incubuerit, et qui plus reliquis praestare potuisset, Gudenus, observata sua ad posteritatem haud transmiserit, in Anglia porro Belgioque multum videatur aliorum relictum industriae. Sed, quod magis dolendum, nihil haecenus nobis referant vel Hispania et Lusitania, vel regiones septentrionales, vel aliae orae Germanis Italisque vicinae. Quum igitur una natio pluribus forte post aliam lustris hanc chartam recipere poterit, interest ut de unaquaque id cognoscatur; unde tandem constabit, quaenam caeteris praeverit, ac pro inventrice habenda sit, imo quam proxime detegatur inventionis aera, quam intra annos 1250. (vel forte 1270.) et 1302. quaerendam docent praecedentia.

Visum igitur hac scheda est, quoscunque in Europa viros literatos, quibus ad insigniores bibliothecas, aut archiva publica, aditus est, amice exhortari, ut singuli inquirant in antiquissimum cuiusvis regionis sive librum, sive di-

ploma, sive qualecunque tandem documentum, chartae lineae inscriptum, et si tale offenderint, eius titulum, epocham, locumque, ubi adservatur, accurate designent; probe semper attendentes, ne in chartae genere decipiantur, ut mihi fore accidit inspecto libro MS. cuius chartam statim iurasse linteam, tum ob candorem, tum quod per nimium libri usum omnem prope fulgorem amisisset, nisi pro bombycina pugnasset codicis tam ligatura, quam idioma Graecum, idemque accuratius deinde examen confirmasset. Has vero observationes ut Roterodamum ad me mittere velint ante Kalendas Ianuarias, vel certe Februarias anni proximi 1763. enixe ac humillime rogantur. Eo siquidem tempore, modo vitam Deus viresque concesserit, illas omnes in ordinem redigere, moxque in Diario quodam, adiecta honorifica auctorum mentione, ne quem infanti poeniteat laboris, publicare constitui; illi praeterea, qui omnium primum in hoc genere instrumentum detexerit, postquam per alterius examen res confirmata erit, simile, atque Goettingensis constituit Academia, adiudicaturus praemium, nempe viginti et quinque aureorum, (*ducats* vocant,) qui victori aut nummis, aut libris apud bibliopolas venalibus, ad eius arbitrium, solventur.

NUOVI ISTROMENTI PER LA DESCRIZIONE etc.

i. e.

NOVA INSTRUMENTA IN CONSTRUCTIONE diversarum, antiquiorum ac recentiorum, curvarum, multarumque aliarum, quae scrutinio Geometrarum et usui Practicorum inservire possunt. Subiunguntur exempla novarum rei nauticae machinarum duo, et mechanicae unum; nec non observationes super polygonis regularibus nonnullae. Auctore Comite IO-ANNE BAPTISTA SUARDO.

Brixiae 1752. ex typographia Io. Mariae Rizzardi, r. Alph. 14. plagg. in 4to maiori, cum 34. tabb. aeneis.

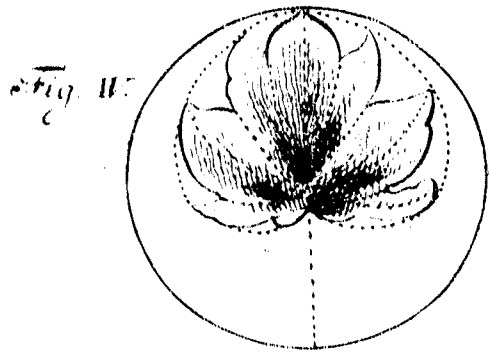
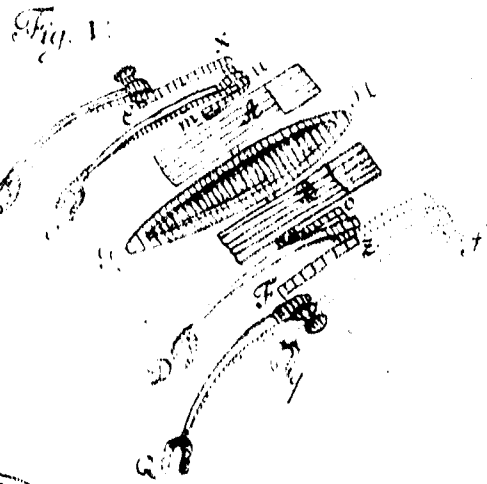
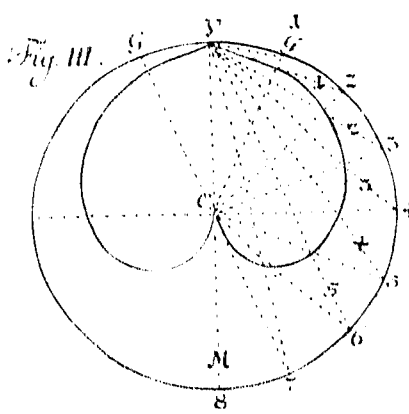
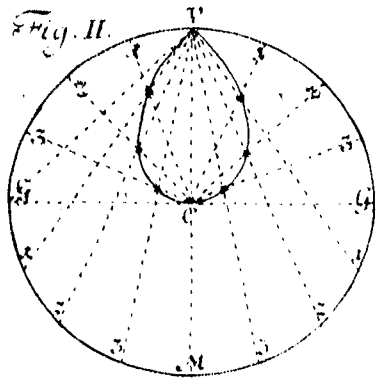
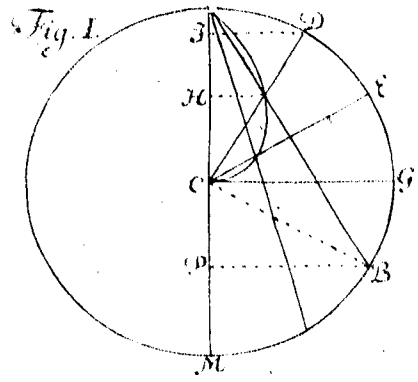
Occa-

Occasio se habendi huius operis illi. Auctori primum sub-
 lata est cum ruri esset, et miras curvarum species,
 quae in floribus atque arborum foliis deprehenduntur, con-
 sideraret, nihil relinquens, quod earum determinandarum
 causa tentare posset. Hinc in elaborandis instrumentis,
 quibus omnis generis curvas describeret, occupatus, tan-
 dem excellens hoc opus condidit, cuius nunc argumentum
 breviter recensere videmus. Namque organicam curvarum sum-
 ma cum diligentia, magnoque iudicii acumine, illustrissimus
 Comes persecutus est, tanta tamen usus modestia, ut tri-
 buere sibi quidquam nolit, quod ab aliis, se in seipso et invito,
 hac in re esset repertum, quanquam plurimas curvas, mag-
 nam partem a se detectas, nova construere methodo in hoc
 opere docuerit. Instrumentum primum comparatum est ad
 describendas conchoides, tum Nicomedis, et quam Maria
 Caietana Agneii, illustris femina, nuper invenit; tum ad alias
 quae ex basi circulari generantur: quarum quidem descri-
 ptiones scenographicas et organicas Auctor exhibet. In-
 strumentum secundum ad Cissoidem Diochis, et curvam cla-
 rissimi Quadrati, instructum est. Declarata enim Cissoidis
 origine modum descriptionis organicae proponit, et con-
 troversam illam quaestionem, an uno eodemque instrumen-
 to variae curvarum species describi possint? dirimit, distin-
 guendo inter curvas quae non nisi magnitudine differunt,
 quae symmetriam autem plerumque conveniunt, et inter eas
 quae magnitudine variabili in alias semper aliasque species
 transeunt. Tertium instrumentum illustris Comes invenit
 pro describenda quadatrice praesertim Dinostrati, quam
 Milieto facillime admodum visam, illi Comes multa laborare
 difficultate perspexit. Organicae conicarum sectionum
 quum operati sint multi, Midorgius, Fr. a Schooten, Ca-
 stellus, alique, inaequali quidem successu, haec arva factis culta
 vix tetigit, ne sibi ipsi necessitatem imponeret, de modis, qui-
 bus alii hyperbolas, parabolas, ellipses, aut per puncta, aut
 organice describunt, sententiam dicendi suam, neve aliorum
 conatus simili labore repetere videretur. Itaque de instru-

mento quarto, hunc in finem composito, breviter et absolute differit. Quintum autem, quo in constructione Logarithmicae tractoriae utitur, fusius pertractat. Postquam enim in huius curvae originem inquisivit, primo communem, deinde Perralti tractoriam, per approximationem describit, novamque eius proprietatem in armandis trabibus commonstrat. Instrumenti pro cycloidis descriptione, quod ordine sextum est, amplam suggerit explicationem, praemissa nova huius curvae origine, et refutatis, quae moveri contra constructionem ab auctore expositam possent, obiectis. Ovals Cartesii refractionibus accommodatas septimo instrumento organice construit, modorum simul memor, quibus illae ovals Cartesii per curvarum quarundam mutationes produci possint; super qua re epistolam Boscevicini V. Clar. ad se datam profert, in qua dilucidandarum harum causa curvarum multa differuntur. Octavum instrumentum Auctor peringeniose excogitavit, ad describendam curvam incognitam quidem, sed in perscrutanda florum foliorumque genesi admodum utilem. Nempe incognitam, quod eius indoles non satis sub computi leges redacta est, appellat, altiori et magis composita affectam aequatione, quam ut illius de organica descriptione quenquam sollicitum oporteret esse. Nihil tamen fecius descriptione illius edoctus est Auctor, quam non inutilem operam collocaverit, quum, ea perspecta, ad pervidendam curvarum, quae motu duorum circularum composito nascuntur, naturam, insigniter praeparatus fuerit. Itaque nonnulla libet ex Auctore hic decerpere.

Tab. II. Fig. 1. Aequationem pro curva ista hoc modo eruit: Sumtis in circulo VM duobus arcibus aequalibus, demittantur perpendiculara BP , DI ad MV . Iam quoniam per constructionem angulus $VCD = GCB$, erit etiam angulus $DCG = BCM$. Dicatur porro radius $CV = a$, et ducta ex puncto Q curvae ad CV normali QH , sit $CH = x$; $HQ = y$; quibus factis institutus secundum leges computus aequationem dabit sequentem $y = \sqrt{\frac{x^3 - 2ax^2 + a^2x}{2a - x}}$.

Quod

Tab II. ad Nov. Act. Crud
 # 1701. Mens. Sept. P. I.
 pag. 412. seq.

Quod vero ad descriptionem huius curvae attinet, ill. Au-
 ctor eam hoc modo absolvit: Ducantur ex centro C ad cir-
 cumferentiam radii CV, C_1, C_2, C_3 etc. aequidistantes; *Fig. 2. et 3.*
 et postea ex vertice V aliae maiores rectae $VG, V_1, V_2,$
 V_3 , etc. secantes in circumferentia arcus, arcibus inter
 radios comprehensis aequales; linea per puncta intersec-
 tionis rectarum CV et VG ; C_1 et V_1 ; C_2 et V_2 , C_3 et
 V_3 erit curva incognita proposita. Post illa Auctor descri-
 ptionem eius organicam artificiose instituit, maiori tamen
 artificio in ipsa natura obviam, quippe quae circumferen-
 tiam foliorum in arboribus atque plantis, omnemque fere
 fructuum formationem, (ut in pomis aurantiis citreisque
 decorticatis apparet,) ad has ipsas curvas earumque diversas
 species eleganter componit. Instrumentum novum, ob sin-
 gulares eximiosque usus, nomine calami geometrici (*penna
 geometrica*) insignivit. Huius ope curvae describuntur,
 quae ex motu composito duorum circulorum generantur,
 ut ellipsis, circulus, flores geometrici, cicloides basium cir-
 cularium, spirales, et praesertim spiralis Archimedeae; immo
 recta hoc instrumento conficitur. Atque is est locus, quem
 Auctor aliquanto prolixius pertractat, quatuor videlicet par-
 tibus: in quarum prima et secunda descriptionem harum
 curvarum per puncta et organico modo, in tertia usam ma-
 chinae sigillatim, atque faciem eius accuratam, in quarta si-
 mile quoddam instrumentum, ex tribus pluribusve compo-
 situm circulis, profert, quod descriptioni curvae planetariae
 ab Varignone determinatae vel maxime inservit. Decimo
 instrumento, eoque ultimo, polygona rectilinea regularia,
 et curvam loxodromicam construit. Quamvis enarrationi
 instrumentorum finem hoc loco Auctor ill. facit, tamen ele-
 gantem super quadrante loxodromico subnectit tractatio-
 nem; quo quidem nomine machinam a se inventam Drom-
 hydro-metricam, quae viam nempe navis locumque eius
 in mari definit, exposite describit. Machinae similitudine
 ductus aliud inventum in lucem producit, scilicet scapham
 sive cyubam adverso flumine per se navigantem, cuius cum

- lectoribus brevem ideam communicabimus. Sit scapha
 Fig. 5. GH , per cuius latera transverse axis porrigitur incurvatus
Fxonmox C , qui cum duobus tympanis A et B unum solidum
 constituit, et per impulsus fluminis cum iis secundum
 lineam mn circumvolvitur. Sit porro axis quatuor furcis
 armatus P, C, D, Q circa ipsum mobilibus, et profunditate
 fluminis paulo longioribus; qui ad fundum delapsi, eique
 in situ scaphae contrario obviantes, eam naturaliter ex H
 versus G antrosum propellent. At vero furcae C, D in
 fundo, cui obfistunt, firmiter haerent, et cursum scaphae
 ex H ad G sistrent, nisi fluvii velocitas tanta esset, ut tym-
 pana, et cum iis axem supradictum *Fxonmox* C , (qui cum
 tympanis unum idemque solidum efficit,) circumrotaret. Ro-
 tatur hoc modo ipsum centrum motus axeos, quod prima
 in recta mn ponitur esse, postea in linea $zoux$, per extre-
 mitates superiores zo furcae D , et ux furcae C determinata.
 Axis itaque, secundum lineam $zoux$ revolutus, furcas Q et P ,
 earumque extremitates inferiores Q, R , supra fundum tra-
 ctas, antrosum movebit, alteram Q per duplum spatium
 Fz in situ Fz , et alteram P eodem modo. Unde scapha
 per tympanorum rotationem, contra directionem fluminis,
 secundum radios no sive mu , ex primo situ mn , semper
 antrosum movebitur. Neque aliter furcae D et C , quae
 antea immotae erant, nunc, furca Q ex situ suo fz sursum
 lata, fundum petentes movebuntur, et scapham ea, qua
 fundo obfistunt, vi, circumactis semper tympanis, adversus
 fluvium prosum urgebunt. Hanc navigii descriptionem
 sequitur usus cochleae Archimedis plane insignis, qui, de sen-
 tentia Auctoris, neque antiquis, neque hodiernis Mechanicis
 cognitus fuit. Nempe cochlea haec constat ex cylindro
 ope manubrii revoluto, circa quem funis spirarum instar ca-
 varum ducitur, de quo ex trochlea pondus dependet. Cir-
 cumactio igitur cylindro funis similiter circumvolvitur, troch-
 leamque cum pondere ab una extremitate ad alteram per-
 fert. Est ergo axis huius machinae horizonti parallelus, ad
 quem etiam inclinatus potest esse; adeo ut hac ratione pon-
 dera

dera, et gravia quaelibet, homines item, trans fossas, trans flumina haud valde lata, vehantur, cum cochleae Archimedis usus potissimum in allevandis ad mediocrem altitudinem aquis consistat. Praeter hanc ill. Comes cochleam excogitavit aliam, cuius axis horizonti verticaliter insistit, atque ad varios usus adhibetur. Postrema huius libri Pars nonnullas observationes super quibusdam polygonis rectilineis regularibus, quae maximam partem vel novae, vel ab aliis haud eo, quo ab Auctore, modo demonstratae sunt. Ibi enim disquiritur de triangulo, quadrato, pentagono, hexagono, etc. usque ad dodecagonum, varia scitu dignissima; alia de valore angulorum, de sectionibus angulorum ad centrum, atque id genus plura, quae oculatiores non sine voluptate cognoscent.

Versuch, den Gebrauch der Quellen in der Staats- und Kirchengeschichte der mittlern Zeit zu erleichtern u.

i. e.

TENTAMEN, USUM FONTIUM IN CIVILI ET ecclesiastica historia aetatis mediae faciliorem reddendi, occasione coeptae continuationis historiae ecclesiasticae Baumgarteniae editus a D. IOH. SALOM. SEMLERO.

Halae 1761. plagg. 10. in 8.

Collectiones rerum Germanicarum, quibus hodie gaudeamus, multifariam conducere reipublicae, ideoque nostra tempora prioribus feliciora dici posse, (§. 1.) quis est intelligentium qui negare audeat? Praesertim in historia civili, ecclesiastica, et alius omnis generis, item in iurisprudencia, earum utilitas est insignis. Loquimur iam de aetate media. Sed duo simul monenda merito videntur. Primum quod praeter necessitatem praeclari operum illorum editores auerunt vetera monumenta, nimiamque a nobis industriam requisi-

quisiverunt, infudandi toties lectioni unius rei, dum exempla solum centies iam recocta, et per amanuensium oscitantiam in dies peiora, nobis obtruserunt. Ut nihil dicamus de libri pretio, temere tali iniquitate exardescente, qua emtoribus nihil gravius. Deinde, quod iidem auctores, quando ipsas quoque tabulas authenticas orbi docto communicant, tanta incuria id ipsam fecerunt, ut mendis abundant, quibus corrigendis facillime pares fuissent, aut quæ hodie leviter doctus quisque pervideat. Numerum, qui prioris culpe rei sunt, multiplicavit Muratorius. Nam ex Lambecii bibliotheca caesarea collationem Annalium Fuldensium cum Pithoeana editione rebus suis Italicis intulit, immemor Freheriae et Quercetanae, cumque parum papyri sufficisset observandae discrepantiae. Pariter Baluzius miscellaneis suis inseruit Chronicon Floriacense, iam obvium apud Quercetanum. Et *Gesta Trevirensium Archiepiscoporum*, si ad exemplar Dacherii exacta fuissent, annotatis differentiis, melius prodissent per Martenium et Durandum, ac quidem nunc apud hos habentur, partim resecta, partim inutiliter interpolata. Quod ad alteram recte reprehendendorum classem attinet, eorum satis in scenam mox producemus.

(§. 2.) Abundamus virorum doctorum copia, qui per tria fere abhinc secula falcem criticam in graecos et latinos auctores tanta prosperitate immiserunt, ut lolium extirpantes fructus maturimos procurarint, sensum verborum et perspicentiam restaurando. Simile beneficium meruissent historici medii aevi. Sed caruerunt manu docta, et pericula quae fecerunt Christius et Struvius, ut erant exigua, confestim destituta sunt progressionibus optatis, peritque messis laeta dum in herbis esset. Interea eiusmodi solertia, emulandi prisca monumenta historica, tanto magis commendanda est, quanto certiore utilitatem praestat, commodiusque suscipi potest, nec requirit omnino, ut is, qui labori se accingit, ingenium Gronovii, Burmanni, Bentleyi adaequet. Modo non penitus alienus sit ab historico studio, calleatque veterem dialectum. Secundum haec in Excerptis ex vita

An-

Anscharii apud Quercetanum, Regem Suecum, qui Bem vocatur, non difficulter in Bern converteris, si Suecorum Bioern non ignoraveris. Haec etiam subsidii multum fortuntur ex comparatione cum aliorum scriptis. Hinc emendatio Muratorii, quando pro *fugato ducem Auronto* legit *fugato duce, Aurontum vero est urbs Arausio, Orange*, magnam veritatis et rectae purgationis speciem prae se ferret, nisi aliunde constaret, legendum esse *duce Mauronto*, elemento ultimo prioris vocis adiecto alterius principio.

(§. 3.) Intelligas oportet latinitatem monachalem, quippe pleraque historiae mediae debemus monachis. Habebant hoc boni monasteria tum temporis, ut loco universitatum literarum in republica vigerent, nutrire atque quaedam intra claustra, qui historiam sui temporis, saltim utcumque, scriberet: quod magni hodie a nobis faciendum est. Opus eiusmodi interdum aggrediebantur, cum honoratioribus in ecclesia accenserentur, cum Abbatum, Episcoporum, Archiepiscoporum, Papatum adeo dignitate eminent. Hi vero historici sibi placebant diverso admodum scribendi genere, incondito ut plurimum, quod addiscendum est diligenti eorum lectione. Diversa illa scribendi ratio quoque originem nonnunquam debet diversitati locorum, ubi auctor patriam aut munus nactus esset. Sane Luitprandi Episcopi Cremonensis opera factum quendam auctoris produnt, inflati praesertim graeco sermone, quem obiter sapiens alto spiritu crepat in suis recitationibus. Monachi S. Galli garrulitate quadam ingeniosi videri volunt, aliisque praeferi: quam indolem probant narratio de rebus gestis Caroli M. apud Quercetanum, et Ekkehardus de calibus monasterii S. Galli. Ditmarus Episcopus Merseburgensis tam singulari verborum copulatione in chronico suo ducitur, ut eus gnarus Annalitam Saxonem plagii postulare sine mora possit, propterea quod ipsius scrinia compilavit. Placet sibi bivio Pythagorico, placet sibi potione paulina, qua Lotharium Marchionem nihilo tamen fecius ait superatum et ebrium fuisse. Paulina ei est modica et paululum gustata potio.

Ggg

(§. 4.)

(§. 4.) Ita porro Archiepiscopum Moguntinum nominant Pontificem summum, quod antiqua versio germanica Chronicae regiae S. Pantaleonis male sumit pro Papa romano. Sacrae regenerationis mysteriis initiari dicebant de eo, qui vitae monasticae mancipabatur, saltim stilo Cluniacensium.

(§. 5.) Interdum decidunt in tantam orationis barbariem et stribiginem, ut nihil sit infra, cuius causa videri possunt formulae Marculfi, et centuria chartarum Alemannicarum apud Goldastum; quae calamitas maxime seculum octavum urget. Postea quidem tolerabiliores fiunt dictione sua latina, sed alio abripiuntur errore, quando versus leoninos consuunt, nec historiam alio nitore credunt excoli posse, ut discimus ex Arnulphi libro primo de S. Emmeramo, in Cassii lectionibus antiquis. Rhegino ipse fatetur, se coactum fuisse uti libris minus latine conscriptis, ad recensendam Caroli M. vitam, nec alios videtur intelligi velle, quam Annales Francorum, qui super laudati Caesaris regno in Quercestano reperiuntur. Quum itaque tempus sit bonis artibus et literarum studiis adeo inimicum, ut monumenta illarum tanta barbarie infuscarint, idque vel vitae sanctorum descriptae testentur, ratio in promptu est, cur operam postea dederint, ut hae terfioze latinitate recolerentur, quod vocant stilo comitiori vitam pandere, magis scholariter scribere, etc. Audiamus eam in rem Folcuinum de gestis Abbatum Lobientium apud Dacherium: *In quibus (vitis descriptis SS. Ursuari et Ermini) quidem veritas historiae, quantum a simplicis eloquentias viro describi potuit, amplectenda est, - de consuetudine autem verborum dictorum non nostrum est iudicare, quae illis tanta inest, ut incertum sit, utrum ad insinuanda, quae noverat, minus licet erudite, quantum ad seculares, fuerit proclivis, an pro excellentia gestorum sponte parvi penderit regulas artis.*

(§. 6.) Fac, ut scias, an liber historicus, quem diiudicare allaboras, sit archetypus, an vero transfumtus. Ille est, qui nullum nisi auctoris sui ingenium habet fontem; hic, qui alius, aut plurium iam publicitus vel privatim extantium. Eam in rem dispiciamus Rheginonis Abbatis Prumiensis chro-

chronicorum libros duos, cum continuatore usque ad annum DCCCCLXVII. inter scriptores rerum Germanicarum per Struvium. De primo Rheginonis libro nunc non est quaestio, qui omnino est transfusus. Sed idem quoque valet de secundo, quippe cuius fundus sunt Annales Francorum apud Quercetorum, item Bertiniani et Metenses. Quae Rhegino proprio Marte scripsit, vix duas implebunt plagulas, adeo concordat cum illis qui praeiverunt. Continuator eius inde oriundus est, unde Chronographus Saxo. Haec distinctio inter archetypum et exemplum magni est momenti, praesertim quod ad supplementum et emendationem auctoris. Igitur Rhegino ad annum DCCLV. minus recte scribit: *Ravennam cum pentapoli et omni exercitu conquirit et S. Petro tradidit*, dicendum erat *omni Exarchatu, 1000 omni exercitu*. Item quando: *Thassilo*, inquit, *suas effectus est per manus*, corrigi debet per *in vassatico se commendans per manus*; quod, quemadmodum congruit archetypo, respondet simul veteri Germanorum disciplinae beneficiorum, feudumque ligium denotat, atque vasallum. Plura huius generis Auctor S. V. multo labore congestit, et in Rheginone melius ordinavit.

(§. 7.) Nominatim explicat A. vocem *Ringus*, patria germanicam, sono romanam, ostendens multis documentis, eam significare munimentum Avarorum, ut iam viderat auctor Chronicae regiae S. Pantaleonis. In vita S. Rudperti apud Canisium etiam recte scribitur: *Usque celebrem illorum locam, qui dicitur Rinch*. Monachus S. Galli apud Quercetorum, annotata altitudine et latitudine circuli seu annuli talis vimine texti, scribit: *Civitas (cavitas potius) autem universa aut durissimis lapidibus, aut creta tenacissima replebatur*. Sed Annales Metenses, Rhegino, Annalista Saxo, et Sigebertus Gemblacensis, nomine illo Principem Avarorum imaginantur. Et Struvius, dum Rheginonem edidit inter Scriptores Germ. indici inseruit articulum: *Iringus Avarorum Princeps*.

(§. 8. et 9.) Quantum referat, nosse auctorem, ubi secum habitat, ac quem exscripserit, novo docetur exemplo. Scilicet habemus rerum Hungaricarum veteres Scriptores etc. variantibus lectionibus, et necessariis hinc inde notis illustratos etc. per Schwandnerum, cum praefat. celeb. Matthiae Belii. In iis agmen ducit ex bibliotheca caesarea Vindobonensi Anonymi historia Ducum Hungariae hactenus inedita. Is refert inter alia, Hunnos invasisse Germaniam, penetrasse in Lotharingiam, et proelio feliciter conferto, Erchangerum et Bertoldum captos capite truncasse. Thurocius et Bonfinius in eandem sententiam ingrediuntur, decepti mirifice omnes, quia male exscripserant. Nam sermo est de rebus Conradi I. Regis Germaniae, quo regnante Hungari seu Hunni longe lateque Germaniam vastarunt. Verum etiam est, ambos illos Comites capite plexos fuisse. At enimvero hoc est falsum, quod ab Hunnis. Iussu potius Conradi Regis, quod se contaminassent maiestatis crimine. Interea videndum adhuc, quis imposuerit Anonymo, aliisve eum secutus. Is est Reginonis Continuator perperam intellectus, dum ad annum DCCCCXVII. scribit: *Hungari per Almanniam in Alsitiam et usque ad fines Lothariensis regni pervenerunt. Erchanger et Berthold decollantur.* Ultimam hoc: *Erchanger et Berthold decollantur*, ab anonymo tanquam Hunnorum factum acceptum est, quod nolebat historicus, sed idem ipsum ut separatim et seiunctum a praecedentibus verbis retulerat.

(§. 10.) Nec tamen sine pulveris iactu semper dixeris, quis sit ille, a quo sua sumserit auctor, quem in ius vocamus, quum multae mediae aevi narrationes, ratione originis suae, caliginosa premantur nocte, aut sensim variorum calamis concreverint. Nec differentiam inter chronica, historiam imperialem, et annales, in librorum inscriptionibus curiose servabant. Interea certum est partim in se, partim singulis observationibus statum, multos annales summas tantum continere aut notulas maiorum operum, quibus usus est epitomator pro consilio suo, et genere conficiendi librum.

Super

Supervenit his codicibus cognomen interdum casu et fortuito, ut annalibus Bertinianis, Metensibus, Fuldensibus, et aliis, quod in locis ita dictis primam lucem adspexissent, parvaque aut nulla sit verisimilitudo, eos ibidem coaluisse. Freherus quidem Fuldenses autumat ita vocatos, quod rerum fuldeasum et moguntinarum prae aliis diligens annotatio, quam spirarent, argueret, in eo coenobio pertextos esse. Quod admittimus ad inveniendum cognomen, et ut ab aliis distinguantur sine mora, sed cetera Freheri hic fallunt. Sane si Fuldensia ibi memorantur, id nunquam fit verbis *apud nos, in nostro coenobio, fratres nostri*, sed peregrinus narrat ita fere: *Abbas Fuldenfis coenobii etc. monasterio Fuldenfi Abbas datus etc.* Contra Chronicon Hildeshemense apud Quercetanum, et literarum formis repetitum in Leibnitii Scriptoribus Brunsvicensibus, inquit, *ad monasterium nostrum Fuldam etc.* et tamen audit non Fuldense, sed Hildeshense. Hermannus contractus saepe *Augiam* vocat *nostram*, dicit *apud nos, frater meus Augiensis etc.* fuit etiam ipse monachus Augiensis, nec tamen illius chronicon ita cognominatur.

(§. 11. et 12.) Iam age propius intueamur veteres tales auctores, eosve quasi cubilibus suis excutientes, detegamus, unde foenerati sint. Producit autem Auctor noster Annales breves S. Nazarii ex Duchesnii seu Quercetani tomo secundo; Hepidani coenobitae S. Galli annales breves rerum in Alemannia gestarum, ex eodem et Goldasto; Chronicon breve Bedanum ex Quercetano; Annales Francorum Tilianus ibidem; Annales Loifelianos seu plebeios rerum Francicarum, quae a Pipino et Carolo M. gestae sunt, etiam apud Quercetanum obvius; Chronicon breve monasterii S. Galli, pariter in collectione Quercetana, et quidem tomo tertio; Annales Bertinianos ex Quercetano et Muratorio. Ibi historiographi, quum se invicem sint depraedati, alius alium sublevant, et largam praebent materiam, vitia scribarum tollendi, quod locis egregiis, et improbo labore corroborat Auctor. Vita Caroli M. per incertum quendam ex Duchesnii tomo secundo, est particula annalium Bertinianorum aut Loifeliano-

rum, quemadmodum vita Caroli per monachum Egolismensem, ibidem. Vitam Caroli per Eginhardum, suppresso huius nomine, multi spoliarunt, seu Annales Fuldenses, Conradus Urspergensis, Annalista Saxo, Chronica regis S. Pantaleonis, Chronographus Saxo, Albertus Stadensis, Adrevaldus de miraculis S. Benedicti, Annales Novesienses, Chronicon S. Benigni Divionensis, Chronicon Turonense, et plures alii.

(§. 13.) Annales Regum Francorum per Eginhardum, in tomo secundo Duchesni, habentur quoque in Freheri corpore Francicae historiae veteris et sinceræ, sub rubrica: Adelmi, seu Ademari Benedictini annales. Hermannus Comes Nuenarius eos non minus edidit, et Leuckfeld collocavit in tribus suis selectis scriptoribus, sub titulo: Annales Regum Francorum, Pipini, Caroli, Ludovici, ab anno DCCXLI. usque ad LXXXVIII. collecti per quendam Benedictinæ religionis monachum, Annales Fuldenses hoc opere uti sunt. Ex Thegani, chorepiscopi Trevirensis scripto, de gestis Ludovici pii, quod habemus itidem in tomo secundo Duchesni, integra prope pagina in annales Metenses irripit. Chronicon de gestis Normannorum in Francia ab anno DCCCXXXIII. usque ad XCVI. in laudata collectione grevit ex annalibus Bertinianis. Annales Fuldenses ab anno DCCXIV. usque ad DCCC. ibidem iurifaciunt præter Eginhardi annales, Metenses quoque, Bertinianos, et chronicon Hildesense; sed magna eorum pars tandem fit fundus optimus maximus, obnoxius nemini. Fragmentum gallici scriptoris, de Rege Carolo dicto simplice, quod insertum est tomo secundo Quercetani, sibi quoque vindicavit Annalista S. sed sub annis DCCCXVI. et XVII. Quæ omnia suis firmantur probationibus.

(§. 14.) In tomo tertio Duchesni habemus Excerpta chronici veteris ex codice Moissiacensis coenobii, ab initio regni Francorum usque ad annum Christi DCCCXIX. Prostat etiam in tomo quinto veterum Scriptorum per Martenium et Durandum. Chronicon illud in pretio habendum est, licet

licet lacuna quadam laboret fatis magna. Ad annum DCCCVI. mentionem facit civitatis Halæ ad Salam. Locus vero ad annum DCCCIX. edit. Quercetanae: *Et aliqui de illis Saxones venerunt, ultra Albiam fugerunt. Ibi unam civitatem cum mstris Guindinis, qui appellantur Semeldini Connaburg etc.* ita legi debet: — *Saxones venerunt ultra Albiam, fregerunt ibi unam civitatem — Connaburg* (ad ann. DCCCIV. dicebatur *Canburg*) secundum Martenium, cum quo tamen faciendum non est, quando *Snelidino* scribit pro *Semeldini*, legatur *Snelidini*. Ceterum chronicon illud Mofiacense merito adnumerandum est archetypis; quod vero lacunam illam eiusve expletionem spectat, conferri fragmentum chronici vellemus, quod statim sequitur apud Quercetanum.

(§. 15.) Pergimus ad Annales Regum Francorum a tempore quo Carolo Martello defuncto Carolomannus et Pipinus fratres regnum adepti sunt, usque ad annum DCCC-LXXXII. Bertinianos dictos a codice, qui monasterii S. Bertini fuit. Duchesnius tomo suo tertio, et Muratorius secundo rerum Italicarum intulit, quamvis nulla accuracione maiori. Sunt exemplum annalium Loifelianorum, per quos intelligimus Annales plebeios rerum Francorum, quae a Pipino et Carolo M. gestae sunt, ex vetusto manuscr. Antonii Loifelii, unde Loifeliani audiunt, in tomo secundo Duchesnii. Anno DCCCXIII. finiunt Loifeliani, testante codice qui ad nos pervenit, et ex eo tempore Bertinianos sua mutuari ex Eginhardi aut Adelmi annalibus, perhibet Duchesnius; quod, quamvis ambo valde consentiant, non omnino probavit, quippe verosimilius est, codicem Loifelianorum magis absolutum auctorem Bertinianorum ad manus habuisse, et illo cortice etiam ultra annum DCCCXIII. natasse. Si Annales Metenses ex Duchesnii tertio tomo conferas, constabit, hos ab anno DCCXLI. quo Bertiniani ordiuntur apud Duchesnium, multo copiosiores esse, eademque complecti, quae Martenius inter veteres Scriptores pag. 888. T. V. iterum edidit. Sed res Caroli M. latius in Bertinianis recensentur. Denique ex comparacione anni DCCCIX. plurimumque apparet,
Meten-

Metenses et Bertinianos sua ex maiori quodam opere hausisse, quod confirmari potest ex Rheginone quoque ad annum DCCCIX. ut adeo hic tria breviora unius archetypi reperiamus, quae tamen huius iacturam non faciunt. Ad annum DCCCXXXIX. Bertinianorum, et mox antea in Metensibus, auctores historiam Ludovici pii non amplius ex uno tradunt fonte, illi Caesari favent, hi filiis. Annalista S. iis aut eorum originibus frequenter est usus. Metensibus vero, ut apud Martenium hodie leguntur, a descriptore frustum ex Eginhardo, et aliud ex Thegano, infartum est.

(§. 16.) Chronicon breve in S. Galli monasterio scriptum ab anno DCCXLVIII. usque ad DCCCXXVI. apud Duchesnium tomi tertii p. 466. transluntum est ex annalibus Francicis, et Hepidani, quod non advertit Duchesnius, alias facile supinum declinasset errorem. Chronographus enim p. 469. ad a. DCCCXXXIX. ita scribit: *Uoto* (Bodo potius secundum Bertin.) *diaconus de palatio lapsus est in iudaeismum inter octavam et nonam horam in vigilia ascensionis Domini; ex quo contextu verba inter octavam et nonam horam etc. pertinent ad annum DCCCXI. ubi: Oritur eclypsis Solis III. non. Maii inter octavam et nonam horam etc.* Hepidani monachi S. Galli annales breves ab anno DCCIX. usque ad a. MXLIV. habentur in Quercetani tomo tertio. Iis, et chronico Quedlinburgico in Menkenii tomo tertio, annales tomi secundi Quercetani prodromi vice et fundamenti instar serviunt, si exceperis quod Hepidanus biennio serius sua numeret, quam annales, quod secus est seculo decimo, ubi narrationes temporis sunt aequales, quamvis non unius calami. Pars eorum sub anno DCCCCLXXXI. profecta est ex Burchardi, monachi S. Galli, libro de calibus monasterii eiusdem. Simul tamen quaeritur, quod diversae eorum editiones multis cum vitis natae fuerint.

(§. 17.) Chronicon Hildesheimense prostat in tomo tertio Quercetano, apud Leibnitium tomo primo Scriptorum Brunsvic. et in Muratorii rerum Italicarum tomi secundi parte altera p. 99. Apud hunc non egreditur annum DCCCXVII.

utpote

utpote secutus est exemplar Lambecii, quod eod. anno terminatur. Quum vero alibi ascendat ad annum MCXXXVIII. vel inde constat, librum illum ab uno auctore, et uno eodemque tempore, elaboratum non esse. Est epitome historiae uberioris, ac conferri cum annalibus Metensibus commode potest. Fontem primum, Mariano quoque Scoto familiarem, nondum possumus indicare. Quando immoratur Pipini rebus, concordat admodum cum annalibus tomi secundi Quercetani; Fuldenfes nec minus videntur copias auxiliares praestitisse. Praeterea suppetias ei Annalista Saxo, Hermannus contractus, Chronicon Würzburgense in Baluzii miscellaneis, ferunt, aut cum eo unam scaturiginem adeunt. Ope huius laboriosae doctrinae Auctor noster redintegrandis sanandisque multis locis Chronici Hildesheimensis feliciter operatur: e. gr. ad annum DCCCCXXXII. edit. Leibnit. pag. 717. pro *Heinricus-Rex fuit i. Lonstein*, rectius legit *in Lorstein*, id est *Lauresheim*; et ad annum DCCCCXXXIV. *Heinricus Rex in Wacronin cum exercitu fuit*, interpretatur *Wacronin*, *Wucranos*, *Ucranos*, *Ueros*, *Utermärker*. Unicum adhuc ex collectionis Quercetanae tomo tertio adnotabimus, quod Petri bibliothecarii historia Francorum ab anno DCCXV. ad DCCCXCVIII. emetat annales Fuldenfes.

(§. 18.) Corpus historicum medii aevi per Eccardum magnae est utilitatis, maioris tamen futurum, si editor curam ei adhibuisset decentem. Sed cum ea sit negligentissime praeslita, mendis obruimur tot et tantis lectoribus, ut aegre satis saepius proficiamus. Interea, quoad eius fieri potest, medemur defectibus, eruendo, quo duce fuerint usi auctores ibidem obvi. In his eminent Annalista Saxo. Sequitur Eginhardi annales, vitas Pontificum et Sanctorum, Sigebertum Gemblacensem, Marianum Scotum, monachum S. Galli, et Eginhardum iterum de vita Caroli M. Chronicon Hildesheimense, ita tamen, ut fructuosiora tradat de creatione ecclesiae eiusdem, Hepidani annales, Fuldenfes, Metenses, Rhegionem. Anno DCCCCXI. incipit Vitichindi, anno
Hhh eiusd.

eiusd. seculi XXVI. vero Ditmari aera cursum suum dirigere. Anno DCCCCLII. magnam particulam eximit-continuatori Rheginonis, adiungens Adami Bremensis expositionem historiam de Ottonis M. expeditione militari adversus Regem Haraldum, licet eam nec Vitichindus, nec Ditmarus, aut alius quisquam ante Bremensem, tam magnifice memoret. Consentit etiam quam maxime cum Chronico Magdeburgico, quod hodie apud Meibomium habemus. Sed hic observandum est, illud Chronicon omne Brunonem de bello Saxonico describere, quod ne quidem in collationibus Chronici eiusdem Magdeb. cum cod. manuscripto Dresd. tomo tertio Menkenii pag. 360. animadverterunt. Anno MXCV. novum fontem Annalistae Saxonis detegimus, communem quidem cum Conrado Urspergeni. Interea eidem nostro Annalistae laudes promeritae negari non possunt: fuit vir literatus, bona, ut videtur, bibliotheca, et tanta historici apparatus ubertate instructus, ut multa per eum tradita penes alios frustra requisiveris, quorum tamen adyta et penetralia si paterent, melius nobis constarem quod ad fidem eius discernendam. Nihil fecius tantae nunc in republica docta est auctoritatis, ut ei tuto valeamus denunciare testimonium, nisi in rebus genealogicis aut chronologicis amanuenses, ut fit, fuerint alucinati. Hac occasione non est quod obliviscamur Chronographi Saxonis, quem Leibnitio in accessionibus suis historicis debemus. Is presso pede sequitur Annalistam, nec tamen dicto eius semper ita est audiens, quin quaedam, tamen pauca, addat. Historiam suam profert et extendit ad annum MCLXXXVIII. usque, quum Annalista desinat in MCXXXIX. quamvis dubium nascatur, an hunc hodie habeamus integrum. Videtur tamen Chronographus libros, qui praeciverunt illi, ad manus habuisse, quippe non raro ea, quae apud Annalistam sparsa tanquam Hippolyti membra invenimus, collegit, atque suo restituit contextui. Diligenter etiam annos Christi et Imperatorum adnotat, quo non ne alterius superat industriam. Sed revertamur ad Eccardi corpus historicum, ibique perpendamus Chronicam regiam

regiam S. Pantaleonis. Ea, si exceperis ultimos annos, nihil habet fere quod non alibi saepius fuerit iam dictum. Annalista Saxonis, Reginonis, et Chronici Urspergensis est apographum. Ex verbis tamen p. 943. *Nos, qui iuxta folium domini Imperatoris eramus etc.* patet, auctorem fuisse ex primariis in republica viris. Martini vero Fuldenfis, nec non Craftii Chronica, multo minoris sunt momenti.

(S. 19.) Fabricius Lindenbrogii Scriptores rerum germanicarum septentrionalium anno MDCCVI. Hamburgi denuo edidit, quo pacto raritati eorum et difficultati ulterioris usus consuluit, sed absque ulla, necessaria tamen, limae intentione. Posset quidem excusationis loco allegari, nullum codicem bonae fidei calamo exaratum adfuisse, quo verbi causa Adamo Bremensi succurri melius parari potuisset. Sed hoc non obstat, quo minus alia ratione in viam rectam redissent operae et artifices typographici, si ipsis propinata fuissent ex fontibus liquidiora. Nititur autem Adamus Eginhardo, Vitichindo, vita S. Ansharii, annalibus Metensibus et Fuldenfis, Reginone, comparari quoque non sine fructu potest Wolteri Chronicon Brementense ex Meibomio. In principio libri secundi apud Adamum offendimus Daniam per Ottonem M. ad christiana sacra informatam. Otto nimirum Haraldum Regem Daniae bello subactum non alio modo regnare permittit, quam nexu feudali, et recipientem, se non obfuturum evangelii luci in Dania. Sacra unda igitur christiano ritu inchoantur Haraldus, Regina, et filius Sueno, cuius nomen augetur ab Imperatore in Suenotto. Imperator pariter Episcopatus Slesvici, Ripae, Arhusae fundat, et Adalagus, Archiepiscopus Hamburgensis, praesules eorum inaugurat. En summam facti memorabilis, et per factos aeternandi. Nihilominus Vitichindus, Ditmarus, continuator Reginonis, Chronicon Hildesienfis, Conradus Urspergensis, Hermannus contractus, Sigebertus Gemblacensis, Lambertus Schafnaburgensis, et quotquot ante Adamum Brementem scriptis inclaruerunt, de eo silent, aut non ita referunt ut ille. Annalista S. autem integram narrationem

descripsit sub anno DCCCCLII. Helmoldus eandem excerpt, nullo tempore commemorato. Albertus Stadenfis exscribit Adamum sub anno DCCCCXLVIII. Chronicon Holstatae in Leibnitii access. histor. breviter rem tangit. Wolteri Chronicon Brementse nil habet de Ottonis expeditione bellica et victoria, licet alias Adamus ipsi facem praeferat. Quid itaque statuendum erit de fide historica, Adamo Brementsi, cuius vita calamusque non appropinquant Ottonis M. temporibus, habenda? Sane melius nobiscum egisset, si indicasset fontem suum. Interna tamen, nostra sententia, defendi poterit, quando in Agapeti Papae epistola ad Adaldagum anno DCCCCXLVIII. mentionem deprehendimus christianae religionis per septentrionem propagatae, et Episcoporum Danorum; imo non solum Adaldagus, sed Episcopi quoque Slesvicensis, Ripensis, et Arhusanus, anno laudato interfuerunt Concilio Ingelhemensi. Ex his conficitur simul annus, nimirum nongentesimus quadragesimus octavus, ut Albertus Stadenfis iam viderat rectius Annalista S. Potest etiam Poppo iussu Imperatoris sui, tanquam sacerdos spelatae vitae, in Dania christianae religioni et deorum exilio operam navasse, qua via Vitichindum et Ditmarum, qui talia quaedam literis consignarunt, Adamo conciliare posses. Proxima in Lindenbrogio est incerti auctoris historia Archiepiscoporum Brementsum, quae ad Liemarum usque nil aliud quam Adami ep. tome dici potest; Adamo exaridente, rivulis Helmoldi suos irrigat hortos. Sequitur ibidem Chronica Slavica incogniti iterum scriptoris, citans Vincenti saeculum historiae, quod ad antiquiora, deinde scribit Helmoldi verbis, in quo tamen plus vice simplici labitur; ut quando tradit, legatum Imperatoris, nomine *Hedibam*, circa Sleswich occidisse. Helmoldus convenienter ediderat: *Marchionem, qui erat apud Sleswich, quae (civitas) alio nomine Heideba dicitur, cum legatis Regis Ottonis obtruncavit.* Heidebam ergo ille in nomen viri, quum urbis esset, depravit. Annales apud Lindenbrogium p. 251. non multum lucis foecerantur historiae. Succedit Erici Daniae Regis

expo-

expositio gentis Danicae ortus, quae maxime, si prima spectaveris, se conformat ad sententiam Saxonis Grammatici, turpata tamen huius latinitate, vixque ullius est bonitatis temporibus autem seculum duodecimum, ob corruptam chronologiam.

(§. 20.) Progredi placet ad celebre Chronicon Urspergenie. Eius omnia, ad anacephalaeosin usque, deprompta sunt aliunde, ex Annalibus Francicis, qui tomo secundo Duchesnii insunt, ex S. Galli chronico, ex annalibus Heptidai et Fuldenfibus, ex Chronico Hildesfensi, Eginhardo, Vitichindo. Anno MCXXXIX, incipit salutare Ottonem Frisingensem, et res Hungaricae in historia Henrici III. Imperat. totidem verbis leguntur in Herimanno contracto. Cum Chronographo Saxone, Chronicaque regia S. Pantaleonis, tanta cum accuratone saepenumero facit, ut alius ex alio possit emendari. Nec tamen horum trium ullus proprie exscripsit, sed omnes uno fertiori penore chartaceo delati videntur, ut colliges ex diversa ubertate breviarit, quod quisque suo libro intulit, et ex rerum optione. Idem iudicamus de Annalista Saxone. Forte penus illa communis esse potuit Chronica antiqua, quae in primo Eccardi volumine in Craftii Chronico interdum, maxime p. 2068. allegatur, saltem portio ibi paulo ante conspicua, *surrexit undique gens contra gentem*, in Urspergenfi, in Chronico S. Pantal. et Annalista S. locum habet. Quando autem Conradum Chronici Urspergenfis conditorem propterea volumus agnoscere, saltem vertente seculo undecimo, quod in prima persona scribit *vidimus, comprobamus etc.* id ipsum lubrico valde nititur fundamento, dum eadem loca cum *vidimus etc.* in Chronica S. Pantaleonis, Annalista S. et passim alibi reperimus. Potius rem pensanti curatius in aprico erit, praeter Conradum plures chronico commodasse industriam manumque.

(§. 21.) Chronicon Herimanni contracti adhuc hodie libris adnumeremus oportet, qui praeclare meriti sunt de re nostra historica. licet scribarum studio sensim additionibus creverit, quae Herimanno in mentem venerunt nunquam.

Hinc

Hinc multum ab invicem distant editiones Urstifii et Canisii, quarum haec est locupletior. Nam scriba veteres annales Francicos, aut librum unde Metenses et principium Chronici Hildesienfis descendunt, ipse prae manibus habuit, brevius tamen excerptit, quam in Hildesheimensi factum. Differt insuper orthographia nominum propriorum, ut Blidruda, Plichtrudis etc. Recentior Canisiana et iterum per Bafnagium editio ofcitanter admodum prodiit, nec alia in Struvii tomo primo melius est curata. Promiffa hic comparatio cum Canisiana contigit male fida, quod multis documentis Auctor nofter S. V. testatiffimum reddit. Ratio hic habenda fuiffet annalium Fuldenfium, ex quibus fua mutuari incipit Hermannus anno DCCCXVII, viciffim ipfe defcriptus in Chronicis Urfergenfi, S. Pantaleonis, et monafterii Mellicenfis, quorum pofterum Pezius in tomo primo rerum auftriacarum publici fecit iuris. Nec minus eft probabile, Hepidani annales tomum fuum fecundum rebus S. Galli ex Hermanno potius ditaffe, quam quod hic ex illis fuos foecundaffet agros. Chronicon Anonymi, in ultima editione lectionum antiq. Canisii vol. tertio, mancum eft admodum et imperfectum, coeptum tamen ordine bono antiquam prae fe fert originem. Quaedam fuppleri poffunt ex Annalifta Saxone, quod iterum indicio eft, Annaliftam thefaurum quendam offeciffe literarium, qui nec minus Rheginonem, annales Bertinianos, Metenses, aliosque latuerit, ita tamen, ut alius eorum alia in pluteos fuos comportarit. Quod fi duo aut plures unum idemque dignum reperiffent quod obfervarent, una eademque verborum ferie id faciunt, nec iufte plagii mutui funt accufandi. Sed auctor ad umbilicum opus fuum non perduxit; poft Francicum illum fontem paulatim alios adhibere, et in chartam coniectos annos, hiftorica recenfione adhuc caffos, ex iis literatos reddere voluit. In Struvii editione rerum germanicarum poft Hermannii Chronicon adefit Lambertus Schafnaburgenfis, hiftoricus auctoritatis multae, fed criticis nequicquam curae cordique. Prima eius pars vires fumsit ac incrementum ex antiquiori-

bus

bus egregiis, quibuscum in editione nova merito contendendus fuisset. Quam id neglectum fuerit a Struvio exemplis subinde probat Auctor noster, unde unicum citamus. Scilicet anno DCCCCLXXVII. ad *invaserant Bazovam* Struvius incongrue monet: *sine dubio intelligitur Bausen primaria Lusatiae urbs*; sermo potius est de *Passuvio*, ut praeceunt *Chronicon Hildesheimense*, *Annalista*, et *Chronographus Saxo* ad annos DCCCCLXXVI. et LXXVII. Versus undecimi seculi dimidium Lambertus in nullius iurat verba, sed fit archetypus. Marianus Scotus nec meliorem fortem expertus vitis iterum iterumque scetet, quae vitari potuissent, respiciendo eos, quorum luce coruscant. Secundum haec ad annum DCCCCLXXVI. verba: *Carolus — ab urbe Roma in Pragam reversus, Bofoni — Irmingardam — uxoravit — et inde Papiam ingreditur*, rectius valent, si pro *Pragam* legatur *Longobardiam*, ut ex annalibus *Metensibus*, *Annalista Saxone*, aliisque docemur. In rebus *Henrici III. Imp.* ex anno MXLI. quas *Marianus*, *Chronicon Hildesheimense*, et *Würzburgicum* apud *Baltzium*, tradunt, tanta advertitur confusio, ut alius alium descriperit, aut omnibus unus sit promus condus. Versus finem *Marianus* ipse fit auctor, et in diversam abit sententiam quod ad *Henricum IV.* eiusve adversarios *Rudolphum* et *Hermannum*, quam animi alienationem videmus quoque in *Dodechini* appendice, collatis aliis historiographis. *Sigebertus Gemblacensis*, scriptor itidem primi voluminis *Struviani*, operam criticam gemino iure desiderat. In historia *Francica* imprimis *Eginhardo*, deinde *annalibus Fuldensibus*, *Vitichindo*, historia expeditionem *cruciarum* levatur. Quae sub anno MXCIX. perhibet, habentur quoque in *Chronico Urspergeni* de hac asiatica excursionem, *filius tamen*.

(§. 22.) Examinemus etiam Gallicos et plures alienigenas historiae creatores. Illorum non multi ultra *Rhenum* mox migrasse videntur, seque insinuasse in notitiam atque calamos patrum nostrorum. In *Chronico Urspergeni* rarer ter quaedam ex scriptore Gallico Saxonis relationibus addita

data cernuntur. Frodoardum vero, nobilem historicum, etiam quod ad res seculi Ottoniani in Germania, ignoramus diu, in Gallia contra describit certatim, quod proclive probatu fit ex Labbei bibliotheca nova manuscriptorum librorum. In eius primo tomo habemus Chronicon, Verdunense Hugonis abbatis Flaviniacensis, qui p. 124. Frodoardi Chronicon, recto eius nomine, compendit, retentis verbis. Anno DCCCCXXIII. Hugo refert Excerpta ex Aimoini lib. I. de mirac. S. Benedicti, quae pariter indita sunt Duchesnii tomo tertio p. 451. Ea descripsit verbo tenus, ac in Chronico S. Benigni apud Dacherium offenduntur. Martenii fuisset omnino, recordari editionis Labbeanae, quum annales inferret tomo tertio anecdot. annon iam prodissent quaedam, et quomodo lucro apponenda essent. Quod cum omisisset, invenimus apud eum cit. I. breve Chronicon Lemovicense, quod iam Labbeus praestantius ediderat. Infcius etiam fuit, quod suum Chronicon breve Normannicum, seu Britannicum, esset unius tenoris cum Chronico Engólismensi per Labbeum. Ex Luitprandi, Episcopi Cremonensis, historia sui temporis, in Chronicon Urspergense, nec non in Sigeberti Gemblacensis chronographiam, cooptata comparent haud pauca.

(§. 23.) Ex his, quae haecenus disputavimus, neminem fugiet, quantum adhuc desideretur in adserendo fontium historicorum medii temporis usu, quantaque fuisset benevolentia virorum doctorum, qui editionibus rerum Germanicarum nos bearunt, si archetypos diligenter distinxissent ab apographis. Pagius ipse breviori via incedere potuisset, si seculo octavo et nono scriptores principes solum indicasset. Editor eruditissimus Germanus annalium Italiae per Muratorium, in magna et proficua fontium antiquorum inductione, multo minus familias tales et generationes auctorum observavit.

(§. 24.) Haec, talis, tanta curatio si contingeret pluribus nostris historiae perfectioribus conservatoribusque, si dignaremur ea similiter Gallicos, Anglos, Italicos, et sub alio
adhuc

adhuc sole calentes, sique editores eorum, non tam magnitudine, quam bonitate commendabiles libros, publica luce donarent, haberemus, quod nobis insigniter gratulareremur. Praeclare viam monstravit Auctor noster Summe Venerandus, libro, cui recensendo nunc operam et tempus cum voluptate infumimus, et quem Belio, Aetorum horum eruditorum Directori illustri et meritissimo, nuncupavit. Dolemus solummodo, eum non latino sermone exisse, sed vernaculo: nam qui haec nostra legent intelligentque, accendentur laudabili cupiditate legendi archetypum, frustra tamen, propterea quod sunt hospites in lingua Germanica.

MICHAELIS CHRISTOPHORI HANOVII, GYMNASII Gedanensis Academici Professoris Philosophiae et Biblioth. Opuscula, quorum PARS PRIMA continet dissertationes publice antea habitas editasque per intervalla et sparsim, atque nondum publicatas commentationes nonnullas: editore IOANNE DANIELE TITIO, Profess. Mathem. Wittebergenfi ordinario.

Halae Magdeb. 1762. ex offic. Rengeria, 3. Alph. 1. pl. in quarta forma.

Quod *Hanovii* lucubrationes dudum in deliciis habent doctissimi quique et iudicio praediti homines, nihil fallubrius sapientiae et humanitatis studiis praestare potuisset *Io. Dan. Titius V. Cl.* Professor Mathematicum Wittebergenfis, quam quod opuscula avunculi sui, collecta, digno ornatu usibus orbis eruditi restituit. Nobis certe quum acciderit, ut, aliquot saltem commentationibus sigillatim perlectis, mirram cupiditatem reliquarum conciperemus; non dubitamus omnibus, qui Baconis Verulamii fecunditatem, Rob. Boylei curiositatem, Grotii iudicium, Baylii acumen, Leibnitzii sublimitatem, Wolfii maturitatem, chartis victuris annos arrogare et genium conciliare norunt, idem eventurum. Ea, quae primo loco legitur, sub examinis dubiorum iuris naturae indice, egregie omnibus iis occurrit, qui intempestivis

contradictionibus fundamenta disciplinae labefactare conati sunt. Falsas enim definitiones arguendo, verasque substituendo, et ambiguas notiones discernendo, tam feliciter naturam et vim legum praeceptis sanae rationis, tam ex promulgationis, quam obligationis evidentia, vindicavit; ut meris vocabulis ludere fecius sentientes aperte evicerit. Atque ut vera fateamur, semper infelicissimi ista in controversia nobis visi sunt, qui rectae rationi potestatem cogendi negare, et dandae legis facultatem adimere voluerunt. Nam summae infelicitatis, violato rationis imperio, certissima expectatio, cur non in animo intelligente idem effecerit, quod in homine corporis tantum sensu duci solito poenae denuntiatio? Utrobique enim doloris metus valet, ne coactioni effectus desit. Et dolenda illorum fors est, quos nondum ratio edocuit, suo iussu violato maiora in mala incurri, quam Draconis legibus speretis. Unde his commentationem Hanovianam iure verbis Horatii commendamus:

— *sunt certa piacula, quae vos*

Ter pure lecto poterunt recreare libello.

Altera inscribitur, *philosophemata de flicernio, maxime veterum Curonum*. Consideratur vero superstitio gentium a Christo alienarum, quae placandis defunctorum animabus vario ritu offerre alimenta consueverant. Nescimus vero, qua reddita frigidae religionis ratione excusare censor Hallensis factum possit, quod adiectam vulgi ex ore adpellationem cibi animarum ter deleverit (*Selenpese*). Agit vero Hanovius ea de re cum maximo eruditionum Graecarum et Romanarum adparatu, et ex Curonum historia multa praeclearissima adfert; donec tandem, quod philosophi professione est dignissimum, elegantissime in causas corruptae de animorum immortalitate inter homines a deo abalienatos doctrinae inquirat. Lectoribus confirmare hoc habemus, non plus voluptatis, quam fructus, capturum quemlibet, qui retum iudicium attulerit. Ceterum, tanta in Hanovio hitoriarum cognitio, ingens in nobis desiderium videndi tandem publicatos rerum Perussicarum Scriptores, quos summa industria

dustria collectos se promisit daturum, excitavit. Sed ne quid dissimulemus, haec Hanovii de Curonum superstitione edecumatissima scriptio in mentem nobis vocavit Curchum, veteris Porussiae fictile numen, quod eis et potui sacricolae praefecerant, ex diplomate A. C. clō CCXIX. a pontificio legato Porussis dato. Nomen haud dubie a Graeco ἀπο της κυριακης, et hodieque apud Slavos templum *Curch* vocatur. Veteres incolae, ex commerciis cum Constantinopolitanis, quorum fides aliunde fit, quum vidissent, aut accepissent, Christianorum circa templa sacros ritus et venerationis studia, audito haec fieri ad Cyriacas, ex nomine loci numen sibi finxerunt, et pro ingenio suo cultum ex comissatione et perpotatione instituerunt. Quercus sacrata, ubi haec nequitiae sollemnia celebrabantur, Slavis dicebatur *fuente meste*, h. e. locus sacer. Quia vero Anshelmus, primus Warmiensis episcopus, incolis Christo conciliatis, istam quercum bipenne succidit, ut extirparetur a radice pestifentialis error, iste locus sacer, Slavice *fuente mesta*, in hunc diem adhuc vocatur sacra securis, seu *Heiligenbryl*. Qui *Hartknochii* Diss. VI. §. IV. p. 113. Petri de Duisburg Chronico adiectum cum cura et iudicio legerint, addita Diss. VIII. §. III. p. 138. coniecturae huius nostrae vix alias rationes exigent. Sequitur *spicilegium ad Charitianum specimen de viris eruditis Gedani ortis*. In hoc tam diligentiae, quam cognitionis historicae, tot argumenta deprehendimus, ut ad historiam tractandam nunquam alios, quam huius scriptoris similes accedere optemus. Loco IV. et V. *de amore inimicorum rationali* Hanovius sic egit, ut iustissimae venerationis comitem sibi arcessat amorem, omnium rationis et religionis amicorum. In commentatione VI. *origo mundi ex montibus vallibusque*, contra aeternitatis eius propugnatores, tanta philosophiae et matheos evidentia, tanto antiquitatis et historiarum adparatu probatur, ut ipsis sensibus prope percipi veritas possit. Observationes vero subtilissimae rerum naturalium studiosis insignem usum aliis etiam in argumentis praestabunt. In VII. *moralitas Fontinae*, quae est, ut defi-

nit, *confortii cuiusdam entio redituum accrescentium vitalitiorum*, consideratur, et in varios eius modos acutissime inquiritur, ut etiam inventa quaedam et monita utilissima admisceantur. In VIII. *de electione per sortem*, nescias quid potius mirere, subtilitatemne, an elegantiam, perspicuitatem, et ubertatem. Dicit vix potest, quanta arte auctor res etiam gravissimas iucundissimae contemplationi subiecerit, et varia etiam reip. instituta ex rationis praescripto expendit. Quia operae typographicae interiungere coegerant, reliqua primae opusculorum partis in tomo altero sequuntur; ubi loco IX. leguntur, *philosophemata de iustitia dei infinita*. Egit vero id Hanovius, ut rationis e dictatis impudenti ori eorum, qui necessitatem satisfactionis Christi et expiationis nostrae vana divinae clementiae fiducia negare sustinent, fibulam imponeret: quod tam feliciter praeslitit, ut omnes latebras inconfultae temeritatis et securitatis circumlata fulgidissima face pervestigaverit. Argumentum est gravissimum in X. de sapientia dei in bello conspicua, cui eximie satisfit, ut et omnia tela e manibus adversariorum extorqueantur, et fallae de fato vel casu persuasiones vincantur, atque manifesta in luce divinae providentiae opera, ex poemis, emendatione, et conservatione hominum noscenda, proponantur, tam apta quidem conclusione, ut adiensum non impetrari minus, quam imperari sentias, si purgatas aures commodes. Per XI., quae *anemometria nova* inscribitur, tot egregia inventa tam dilucide exponuntur, ut in re parum adhuc tentata magnum iam progressum factum agnoscamus, maiorem, quem dehinc faciant scientiae rer. natur. studiosi, praevideamus. N. XII. programma *de soliditate studiorum*; XIII. aliud *funebre de vitae mimo, non quam diu, sed quam bene agatur, considerando*; XIV. oratio, *de ortu et fati philosophiae in Prussia*; XV. *succincta logices historia*, lectoribus fidem facient, non amoenitatis minus, quam profunditatis in nostro esse, neque facile cuiquam successisse, ut ex historiis sapientiae praesidia compararet. N. XVI. *principia artis disputandi* mire nos ceperunt, quia tantum virtuti, quantum sapientiae, prode-

runt.

runt. Revocarunt sane nobis in mentem illas laudes, quas tam sublimiter Quintilianus (l. XI. c. I.) Ciceroni tribuit, quod tam decenter et polite pro Muraena dicens M. Catoni et Servio Sulpitio occurrerit, *ut inter eos non forensis contentionem, sed studiosam, scribit, disputationem crederes incidisse.* Eant vero hodie, et Hanovio se erudiendos tradant, si qui ignorant, quales veterum studiosae disputationes fuerint. Sequitur N. XVII. *praecipuorum de divina iustitia dubiorum* refutatio, quae est pars altera commentationis N. IX. laudatae, priori iudicio et eruditione suppar. In XVIII. *de confortio culpae alienae*, divinum prorsus specimen via atque ratione de moribus differendi legimus; ad quod exemplum totam disciplinam si omnes rerum divinarum interpretes et iustitiae sacerdotes percipere conarentur, professioni profecto suae ad usum reip. salutariter respondere discerent, neque in elenchorum et praesumptionum labyrinthis temere oberrarent. Ultima, cui titulus, *existentia dei ex motu evicta*, ut dignitate, ita dilucido docendi genere, excellit, et insigni documento erit, ad notiones etiam de deo recte informandas o rerum natura recte subsidia reperiri, modo caute et religiose in eo studio versemur, neque, Spinoes aut Rüdigeri exemplo, datas naturae finitae leges valere ad spatium circumscribendam immensitatem eius puteimus, aut in ipso, tanquam in toto partes, inesse, quaecumque existunt, statuamus. Unde eo magis Hanovianam circumspectionem probabunt intelligentes, quod evicto, motus causam esse oportere omnium liberrimam, summa sapientia item et scientia praeditam, simul confecit, existere deum, cui haec soli tribui possint. Haec summam de argumentis indicare licuit, quum demonstrationum series excerptis locum non deat. Quicumque partem hanc primam ea, qua par est, cura legerint, reliquas, a c. l. edicto promissas, impatienter expectabunt, et auctori vitam longissimam etiam studiorum causa optabunt.

ADOLPHI FRIDERICI REINHARDI MEDITA-
tiones de Libertate, cum praefatione SAMUELIS
 FORMEY.

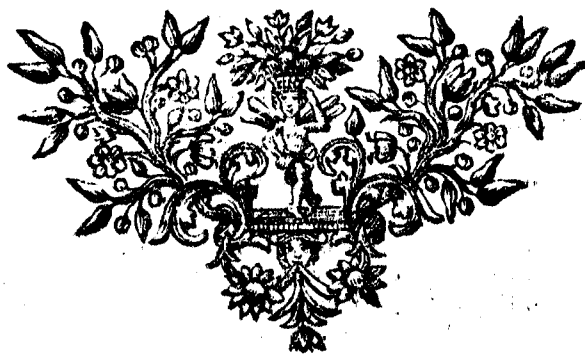
Berol. 5 $\frac{1}{2}$. plag. in 8.

Praefatio incipit a laudibus verae Metaphysicae eiusque contra obtrectatores defensione, et, commemorato honorifice praesenti scripto, eiusque Auctore, exhibet breviter summam eorum quae de libertate dixit Carolus Bonnetus, in scripto cui titulus est *Essay analytique sur les facultés de l' Ame.*

Iam ut ad tractationem Reinhardianam progrediamur, initium facit observando, libertatem qua talem, excludere omnem necessitatem, et necessitatem, qua talem, omnem libertatem. Refutantur obiectiones eorum, qui ea, quae libere fieri dicimus, necessario fieri contendunt. Tum ad exponendam propius libertatis naturam, de obiectis eius sollicitus est Auctor, quippe quae sunt bonum et malum (p. 8.). Voluntas necessario appetit obiecta quaedam, averfatur alia. Cum igitur libertas sit proprietas voluntatis, non potest appetere nisi quod repraesentatur quodammodo tanquam bonum, nec averfari aliquid, nisi ut malum. Quotiescunque igitur sub datis circumstantiis, impossibile est repraesentare nobis aliquid tanquam bonum aut malum, toties nullam est exercitium libertatis, ad hoc eligendum, vel illud reiiciendum. Et quotiescunque non possumus non repraesentare nobis obiectum quoddam tanquam maius bonum, non est in potestate voluntatis, ideoque nec libertatis, praeferre ei aliud. Haec sunt, quae Auctor appellat *Limites naturales libertatis.* Proponitur p. 13. definitio libertatis, tumque inoles eius uberius explicatur. Ostenditur p. 17. quomodo repraesentatio boni vel mali dependeat ab ipsa libertate; et p. 19. distinguitur duplex usus libertatis in de-
 ter-

terminanda voluntate, immediatus nempe, et mediatuſ. Concedit Auctoꝝ p. 20. excepto caſu electionis inter plura obiecta perfecte æquipollentia, voluntatem non determinari niſi ope motivorum; ſed agit in ſequentibus quaestionem: Anne motivorum viſ augeri queat virtute ipſius libertatis, non accedentibus novis repræſentationibus? Agitur porro pag. 23. ſq. de libertate ſpirituum eorum, qui non poſſunt non appetere verum bonum; eosque, quoad electionem inter bonum et malum, liberos eſſe negatur. Pag. 27. transit Auctoꝝ ad libertatem Dei, eamque rationibus evincit, et æque ac libertatem ſpirituum finitorum neceſſitati oppoſitam eſſe aſſerit. Requirit igitur ad libertatem divinam non tantum immunitatem a coactione, et ſpontaneitatem, ſed etiam veram realemque poſſibilitatem aliter ſe determinandi, i. e. aliud volendi; qui conceptus ſalvus manet, etiamſi detur, nos naturam liberæ voluntatis Dei explicare nullo modo poſſe (p. 31.); periculum tamen facit eius explicandæ. Deus habet voluntatem perfectiſſimam, quæ perfectio conſiſtit in amore boni. Quatenus bonum amat Deus, malumque averſatur, liber non eſt, facit enim illud neceſſario. Libere igitur tantum agit, quatenus ea vult, quæ per perfectionem ſuam velle quidem poſteſt, ſed quæ etiam ſalva ea perfectione poſteſt non velle. Liber eſt Deus, ait A. 1. ratione 1. creare et non creare; quia amor boni Deum non determinat ad creandum: 2. ratione modi agendi, quatenus ille per amorem boni non determinatur ad unicum (p. 33-37.). Differentiam inter voluntatem divinam neceſſariam et liberam, ſecundum hæc principia exponit Auctoꝝ p. 39. et ſeq. hisque plura adhuc ſubiungit argumenta, ad evincendum, in perfectionibus divinis non eſſe rationem ſufficientem determinationis voluntatis divinæ ad creandum, p. 42-48. Cum vero Deus habeat voluntatem perfectiſſimam, libertas eius non poſteſt habere obiectum niſi bonum et perfectum, Deoque dignum, p. 49. Tractatur porro a pagina 50. quaestio: An Deus, vi perfectiſſimæ voluntatis ſuæ, eligat optimum? Si hoc eſſet, ait A. Deus poſſet quidem habere libertatem

tatem contradictionis, sed non haberet libertatem contrarietatis, cum non posset ad aliud se determinare quam ad unicum optimum, p. 50. seq. Negat Auctor p. 53. dari optimum in rebus finitis; negat porro p. 55. Deum necessario praeferre maiorem gradum perfectionis minori; sed monet iterum p. 57. inde non sequi, Deum posse eligere indifferenter omnia. Agitur inde a pag. 58. de bonitate divina, et ne eam quoque voluntatem divinam deterrainare ad creandum prelixè asseritur. Gratitude nostram erga Deum unice in eo fundari contendit, quod Deus nos creaverit, bonaque nobis contulerit, nulla naturali voluntatis suae inclinatione ad id adductus, pag. 65. seq. Pag. 69. 70. agitur quaestio: An essentia libertatis consistat in perfecta indifferentia? Quae quoad Deum affirmatur, quia, quod Deo indifferens non est, necessario voluntatem eius trahit; quoad spiritus finitos vero negatur, quia hi actionem suspendere, motivaque mutare possunt. Finem facit Auctor systema suum variis rationibus commendando.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCCLXI.

Pars II.

*NOVI COMMENTARII ACADEMIAE SCIENTIARUM
Imperialis Petropolitanae. TOMUS VI. ad an-
num 1756. et 1757. in 4to, pag. 564. una cum
XVII. Tab. aeneis.*

Petropoli 1761. typis Acad. Scientiarum.

Quod infigne universo, qua scientiis statuitur pretium, orbi, scientias promovendi studium illustris Academia Petropolitana abunde probavit, illud singula novae huius Commentariorum Sylloges capita iterum luculentissime declarant. Ardua, inexpectata, et nova pleraque in iis occurrunt; ac si quae ab antecessoribus iam dicta et laudabiliter tractata fuerint, ea hic partim correcta, partim ad eum perfectionis gradum perducta conspiciuntur, ut plane pro novis haberi possint. Classis Mathematica tota aeternis ingenii Euleriani novarum inventionum feracissimi monumentis superbit, eo-que Auctore traduntur I.) Methodus inveniendi infinitas curvas isoperimetricas, communi proprietate praeditas. Occasionem evolvendi arduam hanc quaestionem ei suppeditavit, vel ex concertationibus Fratrum Jacobi et Ioh. Bernoulliorum, famosissimum illud problema isoperimetricum, quo inter omnes lineas, quas quidem intra duos terminos concipere licet, quae vel sint eiusdem longitudinis, vel alia quadam proprietate gaudeant, eam determinari oportet, quae

Kkk

vel

vel maximam aream includat, vel alia quadam maximi minimique proprietate reliquas antecellat. Quo in problemate manifesto sumitur, dari utique intra propositos terminos ductus curvilineos, quo omnes sint eiusdem longitudinis, vel aliam quandam proprietatem habeant communem: at non opus est in eo hos tractus curvilineos omnes nosse, sed methodus singulari artificio ita comparata, ut inter eos omnes, etiamsi sint incogniti, is, cui maximi minimique proprietates conveniat, investigari possit. Sed si ad hanc electionem requireretur, ut etiam omnes eae lineae eiusdem longitudinis essent perspectae, nemo negabit, Geometras plurimum adhuc a solutione istius pulcherrimi ac utilissimi problematis, quod nomine isoperimetrici innotuit, esse remotos. In hac itaque dissertatione illustris Eulerus omnia eiusmodi problemata, felicissimo successu, et quidem ope methodi, quam quasi methodo Diophanteae analogam iam pridem in Analyfi sublimiorem introduxerat, resolvit. II.) Integratio aequationis

$\frac{m dx}{\sqrt{1-x^2}} = \frac{n dy}{\sqrt{1-y^2}}$ eodem Auctore. Occasione inventionum illustris Comitis Fagnani, celeberr. Eulerus in meditationes circa hanc aequationem incidit, atque iis novum plane campum in Analyfi aperuit, integralia diversarum formularum, quae per se omnem integrationis solertiam respuunt, comparandi. Totus in eo versatur illustris auctor, ut doceat, quod talis formulae $\frac{dz}{\sqrt{1-z^2}}$

integrale, cum neque per angulos, neque per Logarithmos, quae quantitates transcendentes solae ad comparationem idoneae putantur, exprimi possit, nihilominus pro aequatione differentiali proposita relatio inter x et y algebraice exhiberi possit. Atque hoc quidem non tantum pro casu quodam particulari, verum adeo integrale completum, quod quantitatem constantem arbitrariam complectitur, erit algebraicum. Simili modo illustris auctor, quod maxime mirum est, ostendit hanc aequationem differentialem multo
latius

latius patentem $\frac{m dx}{\sqrt{A+Bx^2+Cx^4}} = \frac{n dy}{\sqrt{A+By^2+Cy^4}}$

per aequationem algebraicam complete integrari posse, si modo numeri m et n sint rationales, quid quod etiam eandem methodum ad hanc aequationem multo generaliorem extendit

$\frac{m dx}{\sqrt{(CA+Bx+Ex^2+Dx^3+Ex^4)}} = \frac{n dy}{\sqrt{(A+By+Cy^2+Dy^3+Ey^4)}}$

III.) Observaciones de Comparatione arcuum curvarum irreductibilium. Et haec dissertatio occasione Comitum Fagnani orta, et perinde ac praecedens innititur methodo, formulas, quae neque algebraice, neque per angulos vel Logarithmos expediri queant, algebraice inter se comparandi. — IV. de Problematibus indeterminatis, quae videntur plus quam determinata, eodem auctore. Insignem haec dissertatio Analyseos indeterminatae, quae vulgo Methodus Diophantea vocatur, amplificationem continet. Declarata accuratius problematum indeterminatorum, qualia Diophantus solvit, indole, docet auctor illustris, dari quaestiones nullam plane solutionem admittentes, quae tamen nihilominus ad indeterminatas sint referendae. Simili modo dantur etiam eiusmodi quaestiones indeterminatae, quae plures una solutiones non admittunt. Omnium optime problemata indeterminata ita definiuntur, ut dicantur circa numeros rationales tantum, ac saepenumero integros solum versari. In his saepe plures simul conditiones proponi solent, iisque insuper novae conditiones adici, quibus sine dubio numerus solutionum restringetur, atque interdum fit impossibilis. Tandem illustris auctor ostendit, infinita dari eiusmodi problemata, quibus etsi non una, sed plures novae conditiones adiciantur, solutionum numerus tamen manet infinitus. Summae artis est, eiusmodi conditiones adiciendas excogitare. Maioris vero artis, ex certis porismatibus sensu Diophanteo eiusmodi quaestiones solvere. Sollicite theoria porismatum eiusmodi declaratur, arsque traditur ea ex simplicissimis principiis deducendi, eorumque beneficio innumerabiles solvendi
 Kkk 2 facili

facili negotio quaestiones, quae alioquin omnes analyseos vires superare videntur. V.) De Expressione Integralium per factores, Auct. Leonardo Eulero. Profundior est haec meditatio, quam ut paucis declarari possit: tota concernit omnis generis integralia, quae, cum integratio eorum absolute dari nequeat, per producta ex infinitis factoribus exprimuntur; usumque eiusmodi artificii praestantiorum futurum docuerunt Geometrae, si Logarithmis fuerit utendum. Verum eiusmodi conversio non nisi in integralibus locum habet

formae $\int x^m dx (1-x^n)^k$ v. $\frac{\int x^m dx}{(1-x^n)^k}$ neque in his

formis negotium in genere succedit, ita ut pro quovis valore x valor integralis per eiusmodi productum exprimi queat, sed tantum ad eum casum limitatur, quo in priori formula statuitur $x = 1$ in posteriori vero $x = \infty$. Hoc itaque argumentum, tametsi illustris auctor iam olim tractaverit, tamen hic denuo, ex principiis multo clarioribus, formationem illorum productorum in infinitum excurrentium docet. VI.) Solutio generalis problematum quorundam Diophanteorum, quae vulgo non nisi solutiones speciales admittere videntur, Auct. Leon. Eulero. VII.) Specimen de usu observationum in Mathesi pura, eodem Eulero Auctore. Solidissimis in hac dissertatione rationibus ostenditur, plerasque numerorum proprietates, quas quidem adhuc cognovimus, primum per solas observationes nobis innotuisse, et id perimque multo ante quam veritatem earum iustis demonstrationibus confirmaverimus; imo multae nobis numerorum proprietates cognitae sunt, quas tamen nondum demonstrare valeamus: ad earum itaque cognitionem solis observationibus sumus perducti. Talis cognitio, solis observationibus innixa, quamdiu quidem demonstratione destituitur, a veritate sollicitè discernenda, ad inductionem referri solet. Probe itaque cavendum est, ne eas pro veris habeamus, sed ex hoc ipso occasionem nanciscamur eas accuratius explorandi, earumque vel veritatem, vel fallitatem ostendendi, quorum utrumque utilitate non destituitur. Tali instituto illustris

Eule-

Eulerus omnes numeros ex quadrato et duplo alius quadrati compositos contemplatur, quibus ad 500. usque expositis plures insignes earum proprietates observat, docetque, quomodo eorum numerorum proprietates demonstranda. Demonstrationes autem huiusmodi arithmeticae plus ingenii acuminisque postulant, iudice Eulero, quam Geometricae, ac proinde illae maiori iure ad ingenii vim acendam commendandae, quam hae iis, qui in his exerceri velint. In Classe Physico mathematica agitur I.) De frictione corporum rotantium, Auct. Leonardo Eulero. II.) Proponuntur principia motus fluidorum, auctore Leon. Eulero. III.) De motu ac reactione aquae per tubos mobiles transfluentis, auct. Leon. Eulero. IV.) Tentamen Theoriae de frictione fluidorum, auctore Leonardo Eulero. V.) Explicatio experimenti paradoxo, de ascensu conii duplicis spontaneo, auctore G. W. Kraft. VI.) Sector catadioptricus, auct. Ioan. Andrea de Segner. In Classe Physica exhibentur: I.) Observationes botanicae, et una Iridis multiplicis, auctore G. B. Bülfingero. Concernunt eae 1.) fructus proliferi ac frondosae observationes. Post collecta ex variis auctoribus fructuum proliferorum exempla, describuntur quatuor pira novis fructibus et frondibus foecunda. 2.) Malus sativa — cum fructu florifero. Ut ex allegatis piris prodire frondes, ita hic frondes ex malo ortae procreant flores. 3.) Flos rufae prolifer et frondosus. Huius generis plura exempla ex scriptoribus variis allegantur, et discrimen inter singula notatur. Accedit observatio Iridis multiplicis, cui praemittitur enumeratio exemplorum ab optima notae Physicis de hoc phaenomeno evulgatorum. Videt Bülfingerus Iridem unam quintuplicatam, reliquas tres triplicatas. Notari autem meretur, Iridum loco ipsi quoque venire Zonas coloratas, quae quandoque Iridi primariae interius contiguae subobscurae conspiciuntur, et se esse semper apparere debent, dummodo satis clara luce splendens solis radii in atram nubem densamque pluviam incidentes, vividam Iridem efformare possint. II.) Observationes Meteorologicae, in diversis Sibiriae locis factae:

in ordinem redegit, animadvertionibus illustravit, et consuetudina addidit Auctor I. A. Braun. Classis tandem Astronomica exhibet I.) investigationem Parallaxeos Lunae, observationibus 1752. Petropoli et in promontorio bonae spei ex compacto habitis innixa, Auctore A. N. Grischow. Cum in Promontorium bonae spei ad capiendas pro Parallaxi Lunae observationes summus nostrae aetatis Astronomus, iret, Abbas de la Caille, ex composito factum est, ut eodem tempore Cl. Grischowius primum Petropoli, postmodum in insula Oeselia, Lunam sedulo observaret. Priorum observationum hic reddere rationem sategit, quas cum observationibus Illustr. de la Caille, comparando primum differentiam meridianorum utriusque observatorii, deinde vero Parallaxeos horizontalis Lunae quantitatem eruere laboravit. II.) Observatio Eclipses lunaris partialis, quae contigit die $\frac{16}{27}$ Martii 1755. habita in Insula Oeselia ab A. N. Grischowio. III.) Observatio Eclipses lunaris, Petropoli in observatorio astronomico die 17. Martii mane temp. civ. 1755. st. vet. instituta a N. Popovio et A. Krasnikowio. IV.) Mercurius in sole visus Lipsiae d. 6. Maii st. novi anno 1753. horis matutinis tempore civili. Verfabatur Mercurius tum in eo orbitae suae loco, qui nodo descendentis propinquus. Unde observationes circa hunc transitum institutae, ad emendandam planetae theoriam apprime utiles esse possunt. Quare celeb. Heinius, summa cura, in hac dissertatione primum observationis suae circumstantias enumeravit, methodum deinde observandi, cum observationibus, positionem φ in disco solis concernentibus, exhibuit, et tandem conclusiones inde deductas, aliaque lectu iucundissima protulit.

I. G. STOCKAR DE NEUFORN, SCHAFFHUSA-Helveti, Tractatus Chemicus-Medicus de Succino in genere, nec non speciatim de eo, quod nuper in agris Wis-holzensibus effossum est: in quo per tentamina chemica natura succini succinide examinatur, atque Auctorum

eorum de eo opiniones investigantur atque examinantur.

Lugd. Bat. 1761. apud Cornelium de Pecker, pl. 6. 8. mai.

Quaquam, nec qui succinum describerent, nec qui id arte chemica examinarent, defuerunt: non tamen labor, quem doctiss. Auctor in examen huius corporis naturalis insumsit, frustra susceptus videtur. Praemisit autem primo succinctam historiam succini, idque, ad bituminum genera relatum, vocat bitumen suave olens, durum et compactum, eiusque species quasdam sistit, aut varia colligendi ratione, aut diversis coloribus inter se discernendas. His ita positus succinum vel *haustile* est, h. e. tale, quod per reticula aliave instrumentorum genera ex mari hauriunt expiscanturque; vel *lectum*, quod in littora fluctibus maris eiectum ex arena colligitur; vel *fossile*, quod e visceribus telluris, quamquam rarius, effoditur. Praeterea succinum vel *diaphanum* est, vel *opacum*. Nihil proxus sapit, si modo satis fuerit purgatum. Tritum vero accensumve gratum illum spirat odorem, quo ab aliis bituminibus facile discernitur. Ille odor, quem succinum non accensum, sed modo concalescens spirat, doctiss. Auctori specificus seu spiritus rector nominandus videtur. Notata denique origine vocis electricitatis, animum A. ad chemicam analysin convertit. Aqua corpus hoc non mutat; spiritus vini, isque qui dicitur rectificatissimus, partes quasdam ex eo in se rapit, adeo ut et spiritus ille ab affusa aqua turbetur, et quasi lacteicat, et rursus ope destillationis abstractus, iucundo succini odore et quodam sapore placeat. E quo colligit Auctor, eum, qui succini tincturam satis efficacem parare voluerit, uti oportere tali iam a succino abstracto vini spiritu. Ex salium generibus nullum est quo solvi succinum possit, excepto vitrioli oleo, quod illud penitus omnino dissolvit. Igneo illo alcalico sale, quo succinum solvi *Fr. Hoffmannus* dixit, cum uteretur Auctor, experimentum non respondit. Nullam, aut certe vix observabilem mutationem patitur succinum, si saccha-

saccharo, ceræ, sulphuri, aut ipsi plumbo liquefacto incoquitur. Plurima vegetabilium olea, cocta et expressa, et balsama, id optime solvunt, minime vero ipsius succini, et rosis marini, et Caioputi oleum, aut stillatitia quævis, tanquam quæ nimis cito avolare solent. Terebinthina, itemque balsamum de Copaiva, id præstant, ut ex iis coctum succinum penitus solvatur, frigoriq; postea commixtum solidum fiat fragileq; ac deinde cum oleo terebinthinae mixtum, vernicem brevi secundam sinit. Succinum nitro candenti iniectum hoc facit detonare, et in alcali convertit. brevi deliquescens. Succinum et alumen iunctim calcinata, dant *Homburgi* Pyrophorum, flamma caerulea eademque luculenta conspicuum. Si solum ignem experitur succinum, impetrantur phlegma, oleum, sal, et carbo, hac quidem plerumque proportione, ut sint pondera eorum uti numeri 1. 2. 3. 18. Phlegma colore et sapore caret, nil ergo nisi aqua est, quam sequitur spiritus, acidulum, et quasi amarum saporem linguae imprimens, violarum syrupum rubicundo colore tingens, et, si leni igne evaporetur, salis succini crystallos relicturus. Est hic sal manifeste acidus, non tamen vitriolici, aut cuiuscunque noti generis. Cum eo autem doct. Auctor numerosissima fecit particula, quæ longum foret enumerare. Satis sit dixisse, salem eum ab omni alio diversum, suiq; ac singularis generis esse. Pauciora experimenta Auctor instituit cum oleo illo, certus quippe, id petroleo simile esse; adeoque similitudinem hanc tantummodo evincere annisus est. Carbo, seu caput mortuum, adeo resistit igni, ut eius pars oleosa partem terream, ne quidem post calcinationem per tres horas in crucibulo parum contacto factam, relinquat, quemadmodum ex eo patet, quod carbo tanto igne fatigatus nitro candenti admixtus id facit detonare. Ceterum ex hac ipsa massa magnes particulas ferri elicit. His de partibus succini disputatis, quaedam adiciuntur de natura et generatione succini. Mineralem materiam esse putat Auctor, atque gigni non in mari, sed in gremio telluris, ex quo per maris fluctus erutum id in littora eliciatur. Atque hoc

hoc quidem satis ex eo intelligi, quod et mediterraneae regiones, ut Saxonia, Gallia, Sicilia, aliaeque, succinum fossile visae sint eructasse. Inde ansam arripit Auctor dicendi de eo, quod in agro Wisholzentii, ad alterum lapidem ab urbe Schafhusa Helvetiae, in satis magnis glebis subinde reperitur, et ei, quod circa littora maris Baltici in Borussia colligitur, prorsus simile est, igneque resolutum eadem producta largitur.

HERMANNUS OFFICIONE AN GENTE BILINGUS? Disquisitio GEORG. HENRICI AYRERI, D. Regii Consilarii Aulici, Iur. Antecessoris, et Facult. Iuridicae Senioris in Academia Georgia Augusta.

Göttingae 1761. sumtibus Victorini Bossigel, 14. plag. in 8.

Dignum est hoc opusculum, quod quam diligentissime commemoretur; ita et Ayreiano nomini, et doctrinae egregiae summi viri, et Academiae Göttingensis dignitati conveniens. plenum omni genere optimarum animadversionum, et vere historicum est, cuius nunc momenta potiora lectoribus nostris indicabimus. *Hermannus Bilingus* quis fuerit, neminem ut arbitramur latebit: dux Saxoniae aquilonalis, et magnae illius familiae conditor. Disceptabatur itaque diu, quid significaret vox Bilingi? quas opiniones Roquius in libello de origine nominis et cognominis c. 1. exposuit. Multum de Hermanno Bilingo superiore anno meritis est Perill. L. B. de Senckenberg, V. S. qui in libro, *Gedanken von dem iederzeit lebhaftesten Gebrauch des uralten Teutschen Bürgerl. und Staatsrechts in den nachherigen Reichsgesetzen und Gewohnheiten*, i. e. de usu iuris civilis et publici Germanici veteris in recentioribus legibus ac consuetudinibus Imperii, docto libro et bono, varia eleganter et ingeniose de voce Bilingi habet; a quo noster auctor tamen, ut videbimus, aliquantulum dissentit. Verum haec deinceps. Sunt autem quamplurimi, qui Hermanno nostro humiles et

obscuros natales assignent, auctoritate Adami Bremensis inducunt, qui aliorum potius enarrationibus, quam suis perceptionibus, utpote recentior, scripsit, quem deinde alii non ignobiles scriptores consecuti sunt, militares enim faciunt eius parentes, idque e gregariorum numero. Aliis fides Hermanni Corneri, Monachi Lubecensis, tanta visa est, ut rustici e villa Stubenskorn s. Stuckesgehorn, sive aliter, variant enim nomina quodammodo, filium faciant; quae villa Luneburgensis ditionis est, non Thuringiae, ut olim quidam voluere. Quod quamquam non sit tale, ut obsit heroi illi, tamen veritati litandum est. Id quod multi iam ex optimis nostrae terrae historicis viderunt falsum esse, refutaruntque accuratè. Ostenderunt enim eum ex Adelingis i. e. nobilibus fuisse: quae deinde sic confirmata sunt pluribus rationibus, ut dubitari de hoc nullo modo queat, praesertim postquam declaratum est, eius ex fratre nepotem consanguinitate Ottonem M. attigisse, aliaque huic rei idonea collecta sunt, quae tamen, ut solet in his rebus, fidem magis inclinant leviter ad hanc rem, quam ut faciant certam. Potentes viri fuerunt, et clari, a quibus ille ortus est, uti nunc satis inter eruditos constat. Willing vero, Billung, etc. idem videtur esse cum Willich, et Saxonico Wilcke: nam *roing* nihil significat, et est terminatio, uti in aliis quoque veteribus nominibus, quod observatum est a multis doctis viris; B vero et W pariter commutatae per saepe sunt, uti passim apparet. Billungi itaque et Willungi antiquissima nomina sunt, quae etiam inter reges Obotritarum, qui cum Saxonibus toties congressi sunt, obversantur. Alii, ut Gundlingius, cum ex historia nossent aliquem Nebo; Nebling, Nebelungo, comitem Hispaniae, e familia antecessorum Caroli M. ad hunc referunt Hermannum nostrum, abiecta priore syllaba, ut solemus nos Germani praenomina ὑποκοσμῶς, ut in vita communi videmus, decurtare, quod neque apud maiores nos os adeo insuetum fuit. Sed id totum, ut alii docti viri viderunt, praeter coniecturam nihil est. Nam neque id probari potest, eum Francum fuisse, quamquam fortasse

talte mater Francicam originem habuerit; sed Saxonem potius. Itaque haec tota res, quoniam nihil fundamenti historici habet, in suspicionem vanitatis adducitur. Nomen ipsum immutatum per saepe, sed leviter, invenitur, uti tota illa nominum ratio ubique vehementer variat, non apud barbaros solum illos nostrae Germaniae scriptores, sed etiam apud elegantiores Graecos et Latinos. Solemus enim peregrinitatem appellationum, inflectendo ad nostrae linguae naturam, mitigare, non nos solum, sed omnes. Alii a locis *Liuni, Hilium*, quod apud veteres occurrit, quin etiam ab urbe Billickheim s. Billigheim, urbe nobili in veteri historia, derivant. Sed ut apud Phaedrum est, nisi sit utile quod sit, operam frustra impendis: ita quoque hic dici fortasse queat, Quid enim inde commodi, etiam si haec sciamus? Germani in imponendis nominibus id spectarunt, ut omen bonum, aut laus aliqua, in appellatione esset, ut clarissimum est; ita etiam hic Billigus posset significare Billig je, i. e. semper aequus, s. Billig hio, i. e. hic est aequitas. Sic quoque Wichmanni, quorum alter frater, alter nepos erat Billingi nostri, ex eo videntur nomen accepisse, quod iurisdictioni praefecti essent: nam Wic ut in Weichbild iurisdictionem significat, et Man est vir. Billigus autem s. Billungus noster, ita enim recte vox videtur esse, Hermannii nomen habet, nec sine significatione; clarum enim in exercitu s. bello, Heer, virum denotat. Nomen valde frequens olim, sicuti neque nunc rarum est. Orta sic est familia Billigica ut Merovingica, Carolingica aliaeque. Erat autem tunc mos, ut ditiones comitum a comitibus suis nomen traherent. Dicta itaque est Billigstaet, et vicus etiamnum extat Billinghausen. Ditio vero illa eam terram, quae nunc Hardenbergis est, Angriamque et ipsam Gottingam, pagum tunc, Gutingi dictum, et Neletici s. Nedelice prope Halam, complexa est. Fuisse autem tunc id moris, ut terrae a comitibus appellarentur, multis exemplis declarari posset, si necessarium esset, plena enim est tota eorum temporum historia. Iam vero Illustris Senckenbergii rationem exponamus, summi viri, et optimi

exempli verae generositatis. Ait enim, a munere Hermannum nomen Billingi accepisse. Fuisse enim Camerae nuncium s. camerarium, i. e. si latine reddere velis, contubernalem principis, atque adeo ab eo proximum, qui si rex impediretur aliquo tempore ex ulla causa, ipse imperium administraret. Rationes vero affert has. Adamum Bremensem et Annalifam Saxonem testari, Hermannum nostrum ab Ottone M. hoc honore affectum esse. nam vocem *ministri* qua in notanda dignitate Hermannii utantur id velle. Dici etiam vicarium potestatis, et sic porro, a Bremensi et Alberto Stadeni, alios porro historicos idem affirmare. Iam cum olim eiusmodi vir Ballivus, Baillif, Gallice dictus sit, idque videatur affine voci Billing, putandum esse utrumque unam significationem habere, nomenque adeo muneris esse. Consueviffe vero veteres dignitatem nomini statim subiungere, ut sicuti, *Gero Marchio*, *Burchardus Dux*, sic etiam sit, Hermannus Procurator i. e. Billing. Nam patrem Hermannii Billingum non putat appellatum, quod tamen ita esset, si nomen gentilitium esset, historicosque, qui patrem quoque ita appellarent, aut ex errore id facere: neque enim eum, quem illi sic appellarent, patrem Hermannii nostri esse, aut illum quoque Ballivum antea, quamquam non tanta qua filius post hac dignitate, fuisse. Grave quoque argumentum huius rei esse putat, quod fratres Hermannii cum posteris se nunquam Billungos, sed alter se comitem, alter episcopum, dixissent. Quae omnia tamen habent, quae contra excipi possint. Tota autem res ab utraque parte conjecturalis est in summa temporum illorum obscuritate, testimoniorumque defectu. Videamus itaque de iis, quae Illustris Ayzerus contra habet. Primum id non negat, apud Germanos etiam, non minus quam alias gentes, nomina familiis e gentis aliquando muneribus haesisse. Cuius rei nobile exemplum est in Vitzthum, clara apud nos familia. Vice dominos enim vox significat, et plura eiusmodi extant, Marschall, Camerarius, Truchses, et sic porro, eaque pro veris nominibus sunt. Vere enim is demum nobilis videbatur,

batur, qui officio aliquo tali defungeretur. Inde Archiofficia quoque multa, i. e. munera maioris dignitatis. Caesares vero cum mira oscitantia haec a patribus ad filios, cum latifundiis etiam, propagari sinerent, effecerunt, ut adeo πολυκέφαλον θηρίον nostra Germania fieret, nomina vero illa frequentius usurpari coeperint. Nam nomina illa dignitatis, Koenig, Hertzog, Graf, Fürst, Pabst, et sic porro, apud nos etiam plebeias familias distinguunt. Sed inter omnia illa officia nullum Ballingicum occurrit, quod sciamus. Cuius quoniam nullum adeo, nec ulla ratione quidem vestigium invenimus, ne apud eos quidem, qui munera aulica ex instituto enumerant, cum itaque omnia veterum monumenta hac de re fileant, fictionibus locus in rebus historicis minime concedendus est. Nam Adami Bremensis, quam supra afferebamus, auctoritas non est tanti, hominis non nimiae fidei, cuius auctoritatem repudiant viri docti, cum de paupertate Hermannii patris testatur, negamus ei fidem habendam hic esse. Neque illud sciri satis accurate potest, quo ille munere in aula Ottonis functus sit, quaeque vis illi muneri subiecta fuerit, nam ea omnia valde incerta sunt. Dicitur enim filiorum imperatoris rector, et fisco praeterea praefectus fuisse camerae, quo verbo omnia quae ad rem familiarem principis pertinent, continentur. Qua de re non parva est apud Ayrerum nostrum disquisitio, qui diligenter evolvere notionem illam studet. Minus autem est Chambellanus, plus Camerarius, ut adeo noster Hermannus a minoribus ad maiora transcenderit. Meibomius praeterea negat Hermannus nostrum educationem puerorum in p. commissam esse, quod eo tempore solis clericis id pateret. Amandabantur enim regii pueri in canonicorum et monachorum collegia, atque ibi remoti a parentibus educabantur. Cuius rei multa exempla extant, et ipse Otto sic in filiis educandis versatus est. Prostant tamen non minus in contrarium aliqua. Ita in aula Constantinopolitana peculiare officium βασιύλου μεγάλου i. e. eius qui liberos regios educaret, extitit. Susceptus is deinde mos a Carolingicis

Merovingicisque regibus est, ut extra aulam datos liberos, laico spectatae virtutis educandos committerent, qui deinde plurimum auctoritate et apud parentes et apud eos, quos educaverant, valere. Neque tamen negari potest hoc, Laicis illis adiunctos fuisse alios, clericos, a quibus pietatem discerent pueri, sicuti quoque omnium ceterarum rerum peculiare singularum fuisse magistri aliqui videntur, quod fere omni tempore et ante et posthac ita factitatum est. Tributum itaque est Hermanno Cameraarii et Bajuli munus coniunctim, Bajuli dico, a qua voce ut videatur etiam Ballivi vox, vulgo Bail, Bellif, descendisse, tamen nondum inde efficitur, Billingum nomen dignitatis esse. Praecipue vero vox Ballif ea significatione, qua praesidem provinciae denotat, ante expeditiones Cruciatas nota non fuit. Quo tempore cum reges imperatoresque miro pietatis affectu, si pietas est stultitiae suae seque suumque populum, instigante episcopo Romano immolare, cum itaque eas, migrationes gentium verissime dixeris, non expeditiones, susciperent, alios constituerunt, qui interim ius dicerent, ceteramque maiestatem adhiberent. Eos Ballivos dictos esse aiunt, Comitum ante vocabulum usurpabatur. Erat enim is temporis mos, ut universalem in fora aliqua, iurisdictiones dicunt, Gauem, dispartirentur, quorum singulis praeeerat Gravio, quod Gavionem diceret. Iam cum illi Graviones opes tantas caperent, ut terras quas ante alienis auspiciis administraverant, suis deinde regerent, nomen retinere priscum, sed significatio immutata est, neque enim iam praefectum, sed tetrarcham, ut ita dicam, denotat. Erant vero alii quasi succenturiati prioribus, Vicecomites appellabant; Vicarii, Centenarii, Decani, Scabini, Sachibarones, Rachimburgii, iudices villarum minores, fiscales et ceteri horum priorum imperio suberant, nam ipse comitatus in varios vicecomitatus denuo dividebatur, qui pro ratione sua Palatinatus, Marchionatus, Burggraviatus, Landgraviatus nomine veniebant. Quae sane habent magnam similitudinem cum Balliviatus, quorum et maiores et minores alii erant; nisi quod Balliviatus

iunioris originis sunt. Sed comitum et vicecomitum nomina etiam post tempora Ottonis M. adhuc supersuerunt, quod e litterarum monumentis abunde constat. Hermannus autem noster ante, quam ducatum acciperet, iudex Caesareus et Vicarius videtur fuisse in Saxonia inferiore; cuius rei non mala argumenta Heydenreichius affert. Nam Adamus Broemensis et Helmoldus id clare innuunt; quomodo Hermannus ab uno gradu ad alterum proventus sit, praecipue cum plures scriptores in eo consentiant, Hermannum Saxoniae aliquando praefuisse loco imperatoris. Quanquam enim eo tempore nondum dux fuerit, tamen ita ab historicis appellatur, quoniam vox *Hertzog* et ducem exercitus, et *tetraroham* significat. Idque etiam ex annalium aliquibus manifestum est, ubi dicitur *Scultetus* fuisse i. e. praefectus tributorum; *Schultheis* qui *heiszet*, postulat, *Schulden*, debita regia. Quod glossae per iudicem pedanensem interpretantur, non e significato Romano, quo erat, qui ad pedes praetoris sederet, sed alio, id est, ut recte Schoepflinus, qui *stanto pede* i. e. extemplo ubi vellet, posset ius dicere. Quae omnia iam alii viderunt, quibus se gradibus proventus noster sit, sed Ayzerus V. III. imprimis diligenter in hoc argumento versatus est. Itaque constat e chronico picturato Brunsvicensi, magnae auctoritatis ms., quanquam habeat etiam aliqua minus accurata, Hermannum nostrum, uti fuit vir et corpore agili et animo fervido, ita etiam in bellis adversus Bohemos se valde strenuum praebuisse, ac post multa virtutis documenta edita, armigerum Ottonis M. factum esse, magnam dignitatem, multisque decoribus gravem. Accepit etiam magnum favoris principum ea tempestate documentum, insignia clypei, de quibus varia elegantissime dicit Ayzerus, quae repetere nostri nunc non est instituti. Sed Hermannus iassi sub Henrico Aucupe dux militiae fuisse putandus est, et dona militaria quoque alia virtutis ergo accepit. Mox filius Ottonis ei traditus est, quem educaret, Otto II. apud quem deinde valde gratus fuit. Auctores

vero,

vero, qui perhibent etiam post mortem Ottonis I. apud successorem Ottonem II. Hermannum viguisse, errant; mortuus enim ante Ottonem I. est, anno 973. Quedlimburgi, cum una cum imperatore esset, nisi forte id sic excusaremus, collegam patri Ottonem II. fuisse. Sed coniecturae non contemnendae locus est, Hermannum non instituisse liberos Ottonis I. ex altera coniuge Adelheida, Lotharii II, Italorum regis vidua, sed quos susceperat e priore Ogida s. Editha Anglorum regis Eduardi filia, Ludolphum scilicet, qui ao. 931. natus est. Ex illa posteriore, Adelheida, tres suscepit Otto M. filios. Henricum, Brunonem et Ottonem qui deinde Rufus appellatus est, quorum priores duo cito decesserunt. Rufus vero alios educatores habuit, non Hermannum, quod satis constat e litterarum monumentis, dum Otto M. in Italia esset, quo tempore Hermannus alia negotia habuit; fuit enim per absentiam imp. Saxoniae ut vidimus praefectus. Nam privignum Caesaris, si quis Caesari privignus tamen fuit, educare non potuit; qui si fuit, adultus iam tunc erat. Mox iudex Caesareus, s. comes palatinus; post, cum Otto M. secunda vice in Italiam proficisceretur, vices imp. in Saxonia, non vero ut quidam voluere, olim refutati a Peflingerero, in universo imperio gessit. Burgavius itaque tum fuit, nondum autem vere princeps, sed vicarius tantum Caesaris. Comites autem Palatini tanta auctoritate erant, ut etiam contra comites provinciales Landgravius iudicium darent, minime vero versa vice a Landgraviis ipsi iudicari poterant. Itaque absente rege eo plus poterant in ceteros illos comites, qui summi habebantur, quibus cum maiores ipsi fuerint, merito secundi a rege habentur. Dissentiunt tamen alii, negantque vim eam ad Billungum nostrum pertinuisse, qua de re in tantis tenebris nihil certum potest affirmari; sed plus tamen pro nostra sententia potest afferri. Otto vero, qui exacto quinquennio pacata ex Italia redierat, Hermannum ducem Saxoniae constituit talem, qui vere dignitatem ducalem cum imperio coniunctam haberet. Qua de re magna est apud auctores controversia. Neque enim constat, utrum toti Saxoniae

niae praefuerit, an vero parti tantum, perpetuone et haereditario iure, an vero ad tempus. Toti Saxoniae non videtur praefuisse: quid enim proprium dein habuisset ipse imperator? Itaque videtur tractum aliquem ei Caesar indulgisse, eam fortasse regionem, quae cis Albim paullo inferius iacet, et eam quae trans Albim ad Eidarum usque porrigitur, cetera sibi omnia retinuisse. Saxonica enim tunc regio valde late patebat. Alii, ut Ge. Fabricius, Hermannum tantummodo Luneburgiae praeficiunt, nimis arcte, ut putamus. Chronicon Brunsvicensis etiam nobiscum consentit, quod dicit eum partibus circa Albim quae Slavicis ereptae gentibus fuerint, praefuisse, quanquam id non negaverimus, Luneburgum etiam huc pertinuisse. Obiter notamus etiam hoc, valde errare, qui existimant, tantum episcopos a Carol. M. tempore praefuisse Saxoniae, minimeque alios duces rexisse praeter hos, id quod gravibus rationibus olim devictum iacet. Sed ea tota quaestio, quibus praefuerit terris, quibus non, uti finem nullum aut exitum habet, uti solet in tritica historiae germanicae, ita etiam valde odiosa est. Nam ut ingenue fatear, mallet rediremus ad priscum morem, qui olim a probatissimis scriptoribus tenebatur, ut universa historia non speculativa uti nunc apud multos, sed practica potius esset, i. e. ut homines sapientiores essent cognita historia, quam ante fuerant. Sed haec haec tenus. Haereditarium vero ius tale fuit tum, quale esse poterat, in quod multum iuris haberet imperator, quod deinde usurpatione longe aliud factum est. Ita etiam posteri Hermanni, quamquam regnare, tamen id e voluntate Caesaris, qui nisi favisset, nunquam id obtinissent. Habuit itaque ius haereditarium, scilicet sicut nos cives, quibus si quid auferre vult princeps, nos resistere non possumus. Id quod nunc in Germaniae principibus longe secus est. Mansit autem diu is honor apud posteros Hermanni, donec eius abnepos cum Rudolpho Suevo, adversus Henricum IV. rebellasset, qui, victis in quibus steterat partibus, amisit rebellionem suam, quae fide ac constantia abavus meruerat. Sed alii alias afferunt causas, quod ul-

timus Ducum illorum nomine Magnus sine prole decesserit, Feuda vero in mares potissimum conveniant, Lotharius vero tunc maximam iam partem Saxoniae, partim iure partim armis tenuerit, cui deinde facile fuerit, etiam reliqua adiungere, ideo Billingicam ditionem ad veteres dominos rediisse. Atque haec haec haec de Billingo nostro atque heredibus. Iam vero de patre eius aliqua. Negat enim Heydenreichius, Billinguum comitem, qui tunc temporis vixit, nostri patrem fuisse, argumentis ut arbitror valde lubricis. Primum ait, constare Wichmannum et nostrum Hermannum fratres inter se bella s. latrocinia potius, pro temporum illorum more, exercuisse. Erat enim frater Wichmannus, vir erectae indolis, animi et prudentiae summae, *ita ut sui putarent eam plus scire, quam in humanam naturam caderet.* Ita enim habent historici. Hic itaque, cum, uti generosiori indoli solet hoc vitium perfamiliale esse, fratris honoribus, praecipue quod comes esset, invideret, bello eum invasit. Iam, ait Heydenreichius, cum constet, patrem, si is comes ille nobilis fuit, ao. 968. quo ea gesta sunt, adhuc vixisse, non posse satis intelligi, quomodo patris auctoritas filios a tam nefario bello non repulerit. Deinde, cum Wichmannus frater maior natus esset, Hermannus ex haereditate paterna legatum tantum acceperit, comes vero ille, quem patrem dicimus, tunc adhuc vixerit, viventis autem nulla sit haereditas, sequi, alium fuisse patrem. Sed nos non amamus historica argumenta, quae e doctrina morum aut iure civili deprompta sunt; nam ex omnibus istis nihil sequitur, nisi patrem debuisse impedire, filios debuisse patris iussa vereri, patrem non potuisse cogi, ut vivus haereditatem disperteret in filios, *sed a debere esse, ad esse, a posse ad existere, a non cogi posse ad non velle aut non facere, si quid Dialecticorum filius credendum est, non valet consequentia.* Itaque non negamus, multas in stirpium originibus evolvendis occurrere in illa historia difficultates. Sed Billingi nostri familia satis explanata est multorum doctorum virorum opera, idque diplomatibus, ut nihil maneat dubitationis. Itaque cum accedat insuper

auctorum non contemnendorum fides, quæ rem ita esse doceant; metaphysicæ dubitationes hic locum non habent. Diploma vero illud, e quo Heydenreichius argumentatur, quod anni 968. est, e quo colligit, tunc comitem illum adhuc vixisse, quod viventis mentio ibi fiat, suspectum fecerit iam olim viri docti, Scheidius imprimis, ut aut plane subditium sit, aut tamen utatur mendosis annis. Sed neque hoc affirmatur diplomate, Billingum comitem tunc adhuc vixisse; dicit enim quid ille aliquando fecerit, ut et vivere tunc adhuc potuerit, et olim mortuus esse, et potuerunt renitente etiam patre tamen inter se depugnare filii. Nam ut hoc uno exemplo utar, filii Ludovici Pii quas turbas dedere? nihil quidquam patris auctoritatem reveriti. Quorum similibus factorum plenae sunt omnes historiae, atque etiam germanica, ne quid miremur. Ac ne multum ab illis temporibus secedamus, Ludolphus adversus patrem Ottonem M. qualia ausus sit, satis notum est. Quid igitur miremur, si summi sæpe principes filios coercere non potuerunt, Billingum hominem tantum non privatum id efficere sua auctoritate nequissime. Erat autem ille Wichmannus novarum rerum cupidior, qui etiam Ottoni M. negotia facesseret aliquandiu, donec cum eo reconciliatus esset. Huius filius et ipse Wichmannus dictus, instigante Ludolpho illo, Hermanno patruo valde iniquus fuit. Neque hoc quemquam offendat, quod vivente adhuc Billingo, Hermanni nostri patre, Wichmannus senior eius filius, tamen Comes appelletur, erat enim illa dignitas minime hæreditaria, sed ea, quæ penderet a voluntate principis, quamobrem una comites esse potuere. Neque illud affirmamus, Hermannum quanquam iuniorem, deterioris multo conditionis præ Wichmanno fuisse, quod Wichmannus primogenitus erat: neque enim tunc is mos erat, qui nunc est, ut seniores fratres præ ceteris splendeant; atque deinde etiam longe insignior, ut vidimus, fratre factus est. Historici, ut hoc potissimum notemus in eo, pro more temporum illorum peccavere, quod nulla aut exigua ratione habita tem-

porum, potiora aliqua narrant, quasi continuo facta, intermedia quae iacent omittunt. Ita illi potiores aliquas dignitates Hermannii enarrant, ceteras quae quasi gradus aliqui ad illas fuere, intermittunt, quae post tantum temporis intervallum aegre suppleri queunt. Sunt plurima alia, ita etiam annus quo natus Hermannus sit, ignoratur, mortem scimus quae in annum 973. incidit, nam paulo post imperator Otto secutus eandem viam est. Ayzeri coniectura est, Hermannum septuagenarium circiter decessisse, quo intervallo eius res gestas optime includi posse putat. Sed aemulatio fraterna, de qua dicebamus iam, antiqua erat. Occiso enim Saxonum praefecto Alie a Bohemis, cum Otto id muneris a. 939. in Hermannum conferret, Wichmannus frater se contemni ratus, qui senior esset, simulata infirmitate ab exercitu abiit. Atque haec erant, quae in tanta temporum confusione certa teneri potuere. Nam historici illi, et lingua et ratione omni barbari, chaos aliquod compegere cui qui lucem inferre velit, magnus sit vir, oportet. Itaque constat ut supra vidimus, Hermannum neque a Billingen neque a Billingsdorf appellatum esse; qui si a ditione gentilitia nominandus esset, (quanquam hic mos, ut egregie annotavit olim Muratorius, ante saeculum decimum non fuit,) Stubbekeshornius appellitandus foret. Avitum itaque cognomen fuit, quod avum quoque ita nominatum esse constat. Sed neque pater a praefectura aliqua sic appellatus est, nihil enim ea de re praeter exiguam coniecturam afferri potest. Sepultus est Hermannus noster Luneburgi in aede Coenobii Michaelitani, quod aut conditum aut insigniter auctum ab eo est. Sunt qui Halam Saxonum ab eo affirmant primum muris fossisque ob direptiones crebras, circumdatam esse. Vir a scriptoribus valde, et ingenii ob dotes naturaeque praestantiam, et insignem ob virtutem laudatus, et laudandus omnino, prout eius facinora egregia testantur. Hac itaque Celeberrimus Ayzerus opera bene de historia patriae meritis est. Inest libello elegantia, inest diligentia, et multarum optimarum rerum cognitio. Qua in re merito lau-

laudanda est nostrorum temporum sedulitas, quae materiam iam accumulata, e qua deinde Polybius aut Livius aliquis, qualem vehementer adhuc res gestae Germanorum desiderant, pulcherrimum aedificium extruere possit. Optamus autem, ut si per otium viri summi fieri possit, porro de maioribus nostris optimam apud nos inire gratiam velit. Potest enim, et est vir ad summa quaeque negotia non aptus, sed natus.

VITA GUSTAVI ADOLPHI, MAGNI, REGIS Sueciae, Anglice conscripta a WALTHERO HARTIO, quam versam in linguam Theodiscam a GEORG. HENR. MARTINI, LL. AA. M., praefatione et animadversionibus additis curavit IO. GOTTL. BOEHMIUS, Historiographus Regius atque Hist. in Acad. Lips. Prof. P. Ord. TOMUS I. et II.

Lipsiae, apud Dykium, 1760. et 1761. Alph. 8. plag. 4. cum fig. aen. in 4to.

Praestantissimi operis, cuius iam primum volumen in his Actis laudatum est, sic quidem, ut cupiditas potius lectorum, indicata summa eius, incitaretur, quam instituto nostro plene satisfaceret, ab integro nunc, quando accedente parte altera absolutum in lucem prodit, commemorationem fieri, interesse omnium studioforum historiae, qua magistra remp. recte constituamus, non sine causa credimus. Hartium scriptorem longe meliore consilio, quam multi solent, ad hoc opus accessisse, satis intelligitur, qui ex fructibus, inter peregrinandum collectis, hanc humano generi utilem particulam decerpere, diligenterque vario adparatu instructam, exhibere maluit, quam operosos commentarios rerum observatu dignarum, quae tamen pluribus iam materiam praebuerint, extrudere. Neque illud infeliciter cessisse arbitramur, quando sibi in animo fuisse proiicitur, emendatum exemplum proponere, quo virtus Christiani principis et militis optime exprimat. Multum praesertim gloriatur congestis undique copiis; et est profecto fa-

teadum, nonnulla fortunae beneficio ipsum debere, omnibus ante hunc diem negata; quorum etiam aliqua operi in fine sunt adiuncta. In iis vero, quae ex publicatis aliorum operibus habet, suo sibi utendum iudicio putavit, quo etiam satis acri pollet, quoties se opinionibus in Britannia inveteratis non permittit. Est vero plurima adsecutus, ad quae nemo e vulgo historicorum adspirare possit. Formam esse voluit annalium, qui tamen digressiones tempestivas admitterent. In scribendo nullum veterum auctorum plane expressit; nisi ex Plutarchi vitis Graecorum et Romanorum quaedam subtilius imitatum, Polybii et Dionysii Halicarnassensis artificia adhibuisse credideris, ut ad feliciter regendae civitatis artiumque belli et pacis praecepta subinde opportune a via diverteret. De pulcritudine sermonis Anglicani nobis quidem iudicare haud concessum; sed genus scripturae tamen, quo Hartius utitur, floridum, sed inaequale, et veluti ex intervallis, quibus quaelibet conceperat, annuis tempestatum vicibus comparandum, dixeris; quae ipsa tamen varietas suis amoenitatibus non careat. At enim si etiam in corpore pulcro interdum maculae notentur, quibus Flaccus offendi non potuit, quamvis acutae satis naris; humanae naturae conditio cogitanda fuerit. Nam ipsis in rebus sunt, quae consistere vix queant, si calculos inter plures obiectas species recte subducas. Sed *Bohemia* industria egregie sarcivit, quidquid ab hac parte in potioribus desiderari potuit, et nos utemur libertate, actis nostris sub humanitatis, modestiae, et prudentiae lege, permitta. Interpretis autem *Martini* accuratio et circa verum scriptoris sensum sollicitudo cum oris rotundi facilitate omnibus per se adparebunt. Praemisit Hartius suae historiae commentationem de conditione et statu rei militaris per Europam sub initium XVII. saeculi, quae ob molem voluminis prioris in secundum huius editionis coniecta est. Eo autem magis operae se pretium facturum iudicavit, quia eorum, quae Gustavus tam brevi tempore ingenti omnium admiratione gessit, ratio causaeque vix aliter recte noscantur. Continet haec egregias

gias observationes; sed quum numero prope infinitae sint, et circa res saepius minutas, quae tamen sapientiae operum praesent, versentur, commode in compendium redigi nequeunt; et alioquin acute cogitata contaminari non debent. Ipsius operis potius rationem inde ab exordio habebimus. In praefatione sane de suo consilio et argumenti dignitate scriptor sic exposuit, ut omnes ad simile opus animum adiectionis praeclaris praeceptis instruat, et lectoribus tantae diligentiae, quantae prudentiae fidem faciat. Excusationem initio quaerit, quod homo sacris institutis addictus narrandis bellis se impenderit, ut quae potissimum vitae Gustavi partem constituant, et recte se defendi sperat herois huius virtute, quae in vitae ac morum probitate, religionisque studio non minus eluxerit, quam rebus pro salute suorum, gerendis. In quo nemo forte ab illo dissentiet; et non deerunt, qui in illis, quorum est doctrinam Christi salutarem populos docere, paullo maiorem interdum rerum quoque civilium prudentiam requirant, ut de bellis iustis piisque divini secundum iuris praecepta paullo peritius, quam mos saeculi fert, statuere discant. Ubi copiam subsidiarum, quae sit nactus, narrat, praeter ea monumenta istorum temporum, quae omnium in manibus versantur, multa etiam, necdum edita in lucem, sibi obtigisse praedicat; quod profecto in plurimis ipsius operis locis satis adparet, et documentis ad calcem subiectis confirmatur. In his eminuisse, ut gloriatur, utique litteras est necesse, quas viri militares ex ipsis Gustavi Adolphi castris in Angliam perscripserant, Reanus, Hebburnius, et Astleius. Num vero semper horum iudiciis et narrationibus contra scriptorum eruditorum et aequalium testimonia standum sit, ut ipse statuere videtur, valde dubitamus. Tacemus partium studia, taceamus turbidum istud atque praeceptis, supra quod mentes armatorum consistunt; sola tantum angusta spatia cogitemus, intra quae coercentur, qui, ad consilia de rerum in exercitu summa haud admissi, mandatis per partes muneribus funguntur. Ipse etiam quodam loco Thraconicam Bethleni,

viri

viri tamen satis strenui, iactantiam arguit. Et quum bella plerumque fama stent, et militum animis pleraque ex utilitate potius regia, quam veritate, persuadere usus ferat, ad sensus cohibendi nobis rationem constare arbitramur hactenus, ut talibus viris, praeterquam in attributis rerum, personis, locis, temporibus, quibus interfuerunt, plus fidei habendum, quam circumspectis historicis, si praesertim ex archiis principum aut ducum ophemeresin secretis post negotiorum exitus notitiam acceperint, negemus. Germani vero scriptores istorum bellorum tam illustres et probati supersunt, ut sine communis nominis nostri iniuria Scoto cuidam aut Hyberno plus auctoritatis attribui nequeat: ut in universoni singulis aetatibus Germania in historia habuit, quod universoni septentrioni cum insulis eius summa cum fiducia opponat. De *Pradei* exili opera, quam in vitis *Gustavi Adolphi* et *Caroli Gustavi* scribendis insumsit, idem iure censet, quod dudum Germanorum iudiciis testatissimum fuit: nec *Bougeantio*, quamvis arguto satis et florido, iniuriam facit, quod paucitatem auctorum, quos secutus est, exprobrat. *Lottichium* nemo paullo eruditior inter nos unquam valde probavit. *Mercurius* ille *Gallicus* callide interdum iocosus furtis condere voluisse putandus est, quae suis partibus parum convenire arbitraretur. Cum uno *Pufendorffio*, quem partibus nimis addictum, verbum, et confidentem Hartius adpellat, mitius actum optassemus. Suecorum ut causam tueretur, non iam rationis; sed necessitatis erat. Ab his enim et Palatinis mandato munere fungebatur, quod non dissimulavit. Profert ergo non sua, sed quae suae fidei et industriae commissa essent. Hoc ipso saepius cogebatur, ut copia sermonis circumdaret, quae nude in medio posita parum laudis suae clientelae arrogatura fuissent. Confidentiam vero obiectam vehementer miramur, qui sic virum, gravem sane et rerum Germaniae peritissimum, temperasse stilum videamus, ut inter laudes hostium imperio tamen nostro convicia non faceret. Potuisset Hartius longe plures scriptores, fide omnium dignissimos, sed quorum nomina

ne fando quidem acceperat, adhibere; quos nunc, perhumane *Bohmo* monstrante, discat, licebit. Non haec dicimus, ut pretio operis praeclari detrahamus, in quo talia multis aliis virtutibus pensantur: sed ut exultationem ingeniorum patriae tueamur.

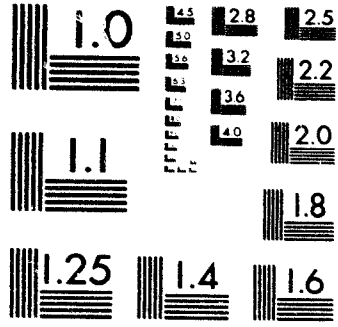
Exordium sumitur a laudatione *Gustavi* maiorumque eius, satis oratorum pro more; sic tamen, umbra ut tegi *Hartius* velit istas religionum tragoedias, quibus tota gens *Wasia* concidit, et quae catastrophas habuere, temporum *Cronwellianorum* inter *Britones* persimiles. Iure tamen in hunc, omnium suorum plane optimum, ea confert, quae consensus generis humani tueatur. Habent ea praesertim lumen, quae de educatione, studiisque pueritiae et adolescentiae, atque peregrinationibus, eruditissimo principe dignissimis, adfert. *Vafre* tamen tangit suos populares, dum fortem miseratur *Elisabetae*, quae A. C. 1619. legatione *Suecica* *Gustavo* petita, sed ob infeliciora destinata *Friderico* *Palatino* iam pacta, dolendo postea exilio ambitum mariti, *Bohemiam* praesentis, sed, postquam vix vidit, in fugam acti, luit. *Boehmius* ad quaelibet haec scriptores, fide dignissimos, opportune laudat, quoties ab *Hartio* nonnulla praeterita nolles. Sequitur praeconium sapientiae *Adolphinae*, quod frigore *Hyperboreo* abditos antea suos in lucem *Europae* eduxerit, formidandamque *Germaniae* *Sueciam* fecerit. In quo, ut iudicium nostrum interponere haud sustinemus, aliter tamen sensisse multos *Suecorum*, non e plebe illos, sed eruditione et generosa nobilitate praestantiores, vatis vicem *Olaus Verelius* Epit. Hist. Suo-Goth. L. IV. c. III. prudentioribus fidem fecerit. Necdum cicatrices domesticae ita confanuerant, ut remedium inter externa vulnera curanda satis tutum quaereretur. Actum, quantum virtuti licuit; sed non plus profectum, quam ut Deum, sua quae sunt, suo iudicio reservasse, agnoscas. Sociorum tandem constantiae quod imputaret, *Suecia* habuit, si vera amamus, nec solis victoriis illa armorum praemia tenuit. Acta inde adolescentiae reuert, in quibus cur a scriptoribus

Suecis interdum dissentiat, vix fatis liquet. Primum Gustavi operum, patre adhuc superflite, fuit Bleckingiae irruptio et Christianopoleos occupatio, inter belli Danici exordia. Narratur ea fere, ut a *Loccenio*; nisi quod discrimen, quod princeps adiit, aliter describitur. *Verelius* tamen, in scio patre Carolo quod hoc fecerit, ab ipso increpitum quidem; sed, ut Dani iniurias in tempore ulcisceretur, monitum addit. Sequitur Oelandiae recuperatio, cuius insulae nomen Hartius tacuit, vilemque vocavit; quum tamen obiecta trans fretum Calmariae magni munimenti loco esse videatur. Danicum praesidium a Gustavo caesum Hartius scribit; quod tamen incolae, teste *Loccenio*, ex composito, confecerant. Quae vel eo nomine notamus, ut Hartium alia monumenta, quae tamen haud indicat, *Loccenio*, ut ut fatis instructo et a regibus atque proceribus probato, praetulisse, adpareat. Non est nostrum de rationum gravitate iudicare. Indicata belli origine de Carolo indignatione aliquid inferitur, ut etiam Christianum hostem ad rem singulari utriusque certamine diiudicandam provocaverit; quod tamen hic non sine ignominioso responso recusat, ut etiam ex dolore ob id causam mortis Carolo fuisse, sit credibile. Modeste, ut de regibus, dum haec exponere voluit auctor, excusatione ex saeculi etiam moribus petita, fecit, quod homines belli solent. *Boehmius* vero ex *Holbergio* responsi contumeliosi acerbiora verba opportune subiecit. Per occasionem eam altercatio eiusdem Carolo quondam cum Zamoscio, Magno Cancellario Poloniae, memoratur. Excipit ista elogium Carolo breve, in quo praeter iracundiae confessionem verissimarum boni principis virtutum laudationes leguntur. Comitiorum interregni concinnam expositionem ornant praesertim Ducis Ioannis laudes, qui spes incertae utilitati publicae postponens successione se iure, nisi prole Gustavi careret, abdicavit. Magnus iste animus, quam Gustavi benevolentiam Ioanni conciliaverit, et rarae fidei atque concordiae exemplo fuerit utriusque coniunctio, arctiori etiam vinculo coniugii cum sorore Gustavi adstricta, dignif-

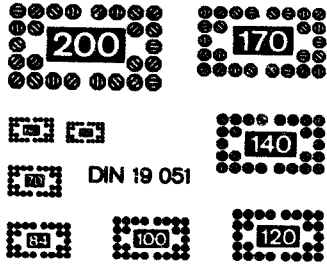
dignissima est posterorum memoria observatio. Sed bene Hartium corrigit *Boehmius*, qui hanc quoque inter plures Ioanni suae facilitatis causam fuisse suspicatus erat, quod iam tum amore Mariae Elisabethae incensus fuerit, cui aetas puellae sextum adhuc agentis annum repugnat. Sed praeter decreta Norcopenfia, a quibus iura Gustavi Sueci repetunt, cogitanda etiam subsidia putaremus, quae filio a Carolo praeparata Ioannem movere potuerint. Primordia novi regis argute narrantur, et idonea fides fit laudationi sapientiae decimum octavum intra annum aetatis, et profertur quaedam e commentariis necdum editis, de arte auctoritatem contra nobilitatis ambitionem et spiritus tenendi. Una eaque evidentissima ratio redditur a sagacitate, qua peritissimos et meritissimos, rebus praeficiendos, Gustavus legerat. Defenditur et illud, quod summam consiliorum de rep. domi forisque uni Oxenstiernae crediderit, argumento maximo prudentiae. Nec iuventus huius inter arduorum initia operum titubavit, nedum ut postea maturitas defuerit; unde etiam Urbanus VIII., Pontif. R., Hartio iudice, inter lumina totius Europae, quantum ad civilium rerum scientiam attinet, numerandus, ipsum veluti formatum et instructum a natura meliore ad quaevis perfecta miratus sit. Videntur ea omnia de incredibili prope et divino ingenio iure praedicari: sed non difficile fuisset addere, tantum virum semper iudicasse, adiumento sibi maximo in omnibus litteras fuisse; quarum etiam gratia vel ante rerum experimenta tantopere auctori felicitatis suae commendatus erat. Militaris etiam rei gloria ipsi haud minor vindicatur: utrumque sic tamen, ut Gustavum aequasse, non superasse, censeri queat. Sed in hoc quis cum fiducia arbiter pronuntiet? Haec prima principis cura reip. consulendi, ut eius partes dignissimis mandarentur: cui succellere infinitae aliae, magnitudine suppare, varietate prope graviore. Quam ex his priorem sumit auctor, institutos pacis cum Danis ineundae causa conventus, sic exsequitur, ut aculeos in Iacobum I. Angliae regem vibrans haud occultos, praeteritione in ple-

risque utatur; Gustavi tamen animum paci vel bello parem celebret. Hoc vero ubi continuatum aliquamdiu narrat, sapientiae huius tribuit, quod praeter aliorum opinionem, omissa Calmaria, quam Danus interceperat, arma contra Sconiam vertit, duce Ioanne, ut vires hostis distraheret, ad invadendam Ostgothiam, Elfsborgumque liberandum cum copiis misso. Quod vero dubitandum putat mox, conscio- ne, an ignaro, Imperatore, Georgius Luneburgicus conscri- ptum in Germania militem Dano adduxerit, quaesisse, non invenisse nodum, nobis quidem videtur; qui non compre- hendimus animo, quid ad Imperatorem vel ex suspicione re- ferri in eo negotio possit, nisi forte, quod interdictum non dedit; quod tamen, si medius in controversia, quae ad im- perium nihil attinebat, haberi vellet, dare non poterat, ipsis legibus impeditus, quo minus Germaniam, arbitrio adis externarum litium arbitriis, armis implicaret. Ut *Er- nus* Danorum superventus, quo castra Gustavi irruperant, memoratur, *Boehmius* quaedam memoria digna supplet. In iis quae sequuntur, mira rursus brevitate *Hartius* multa ali- unde repetenda, transit. Causa, quam adfert, ne in mi- nutias et res taedio futuras incidat, forte pluribus parum probabitur. Nam, si unquam, tunc sane res Dani strenue gesserant, nec illorum scriptores cum fastidio leguntur. Ac ne illud quidem, quod de regis Gustavi in sua se recipientis itinere narrat, consentire cum aliis auctoribus arbitramur. Nam *Careliam* ipse profecto non adiit; sed *Holmiam* recta revertit, auctore quidem *Loesenio*, ut curaret funus patris. Sed forte revocaverat alia necessitas, ob *Sigismundi*, *Pol. R.*, machinationes, qui aemulos domi incitare in Gustavum mo- liebatur. Credibile est *Hartium* incidisse in commentarios, obscuriore narratione imperfectos, in quibus *Careliae* inter alia scriptor meminisset, ubi quae ad maturandum reditum impulerint, explicare voluerit. Novam irruptionem *Dano- rum* in *Sueciam*, summatim rursus attingit, nec *Gustavi* ob- viam procedentis adparatus exponit. Quo loco quaedam de variantibus ducum in consilio sententiis historia non in- digna

digna ab aliis sunt prodita. Hoc rursus moderationi sapienti in rege iuventa fervido tribuit, quod ex comparatione hostium, intellecta Christiāni, R. Dan., virtute, ad pacem hortantibus Anglis aurem praebuerit, ut Russos potius ulcisceretur, fratrem promissis inanibus ludificantes, et Poloni infidiis paratus occurreret. Laus vera hic regi Danico tribuitur, de quo etiam *Boehmius* aliquot luculenta testimonia adfert, et novam editionem operis, nostrum in sermonem conversi, quod de illius vita *Nic. Schlangius* composuit, parari nuntiat. Acute inde observat *Hartius* aliquid de iudiciis virorum militarium ipsiusque *Spinolae*, qui *Custavum* infelicium quoque armorum e tyrociniis summum futurum ducem coniecerint. Erravit vero, quod in hoc tempus confert *Ioannis*, *Ostgothiae Ducis*, cum *Maria Elisabetha* nuptias; quod iam antea a *Boehmio* recte refelli meminimus. De pacificationis rursus opere agit, in quo iure paullo plenior et exactior enarratio expectari potuisset. A *Boehmio* certe in adnotatione docte ex plenis instrumentis apud *Schlangium* evincitur, regem Angliae omnino reconciliatorem egisse, quem mediatorem dicunt; quam personam nemini concessam ratus *Hartius*, ea de causa a pacis tabulis, quas excerptas tantum, recisis sollempnibus, apud solum *Loccenium* legerat, abesse exordium sibi persuaserat. Meliora sunt, quae de recusato *Belgarum* foederatorum officio ob exulceratum *Dani* animum prodidit. Idem *Boehmius* redditus ab *Hartio* denuo caussis, quae bellatorem *Gustavi* animum flexerint, alias fidei propiores addidit. Sola enim navalis paratus inopia et *Dani* ad *Holmiam* facta exscensio arma iras prope testamento patris relictas gerenti non extorsissent, nisi veluti e specula surgentes ab oriente et meridie tempestates prospexisset. Mire posthaec de iis iudicat, quae in disceptationem venerint, quasi dimidia fere pars in titulorum et significationum honoris inanibus constitit. Sed periti rerum *Europae* talia praeludia dicis causa institui norunt, donec pateat, quid animorum cuique parti, et cui festinato opus sit. In eo autem faciles adsentimur,

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1761

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

rationi potius, quam adfectui, obsecutum regem, vicinis potius; quam viribus diffusum; dum paullo duriores etiam, quam virtute meruerit, conditiones non recusavit. Ea lubentissime legimus, quae, parta pace, princeps, necdum veteranis regnandi artibus, in rep. emendavit. De maritimae potentiae subsidiis comparatis quaedam auctor iam praedixerat. Huic rationi non minus, quam mercaturae, conveniens erat, Belgis amicis et sociis uti; unde cum his quindecim ad annos foedus pro mutuis commerciis et possessionum securitate percussum. Alia quaedam domi ordinata carptim referuntur, in quibus plura e statu atque institutis Sueciae declarari paullo diligentius optares. Edictum sane de exulibus non recipiendis in regno, nisi fidei publicae testimonia adferrent, secius intellexisse Hartius videtur, quod nullo religionum respectu id conceptum putavit. Exspectasses tamen de nonnullis paullo uberiora, ut in primis de instaurata et ornata academia Upsaliensi, operum sane Gustavi haud ultimo, illo ipse iam tempore suscepto, si fides scriptoribus domesticis. Sequitur de edictis regis contra sodales Ignatianos, et contra metaphysicos, quo tunc nomine notabantur, qui studiorum causa in Poloniam proficiscebantur, et ibi consiliis eius parum amica doctrina imbuebantur. Haec ad gustum operis lectoribus dandum paullo pressius delibare volumus. In reliquis carptim de iis, quae eminent, et de meritis editoris, V. Cl. et Ampliss. historiae amantes admonebimus. In bello Ruffico narrando valde miramur, ab auctore *Petrum Petreum ab Erlesunda*, scriptorem summae auctoritatis, et ne *Traverum* quidem consultos fuisse; a quibus quaedam melius doceri potuisset, v. gr. de Michaelis, Theodori F., qui non nisi per matrem ex antiquis Demetriis descendit, gente ipse Romanovius; de grandi pensione, quam Rusi Suecis solvere coacti fuerint, quum ea XX. millium Rublonum, Petreio teste, permodica fuerit; et de creditis privatorum in Suecia, de quibus tamen mutua pactio tantum sancita fuit. Coniecturas etiam adfert, de causis cunctationis in Gustavo, cur fratrem citius maioribus-

ribusque opibus in occupando folio Rusfico non adiuverit, parum certe probabiles. Nec enim Suecos fugere poterat, nunquam serio proceres Russos de re tota cogitasse. Ubi de duplici genere occupationum vigentissimi regis agit, iure commendat in re bellica studium imitationis veterum imperatorum. Satis tamen constat, fecius ipsum multa conatum esse, quod prudentioribus Oxensirnae monitis aurem non praebuit, nec fortunam Germaniae, nunquam alienigenis obnoxiam, in consilio habere voluit. Verissima laus est, de emendato iudiciorum A. S. c. 10 c. XV. in Suecia ordine et modo; unde hodie multa saluberrimi exempli etiam alibi petere liceret, si ultra conciliatorem lucri Tribonianum sapere nonnullis in locis auderemus, et omnium bonorum ex voto fidem et candorem maiorum simulatae et in avaritiae lupanari prostitutae iustitiae sufficeremus. De Iacobo primo Russiae et Sueciae pacificatore parum modeste sentit auctor; quum nemini prudentiorum obscurum sit, non fociordiam Iacobi, sed Angliae necessitatem causam fuisse, Russiae ut consuleretur. Inde enim nisi vel in hunc diem materiam fabricandis navibus, et vestiendis nautis, minaces et pro insularium ingenio saepius praeferoces Britones sibi comparare poterunt, unico interdicto Rusfico, unum intra diem, de non evehendis malis, ligno querno, cannabi, lino, refina et reliquis, vanissimam illam de dominatione maris spem ab iratisimo Neptuno furentibus fratribus iactandam traditum iri, ne dubitent; in primis si Suecia quoque et Dania aditum illis negaverit. Interdum Hartio etiam accuratorem geographiae notitiam deesse, periti animadvertent, ut quando v. gr. Kexholmum in Ingria ponit, eo praesertim tempore. Nec descriptio Noteburgi, nobis, qui aliquoties in flumine Neva insulam circumnavigavimus, ulla saltem ex parte probari potest, et occupationis labor magnus esse non potuit, quum utraque ex ripa minimo etiam genere telorum arx oppugnari possit. Valde oratorum more inde Gustavi res domi gestas extollit; sed summa iniuria simul *Loctenium*, interpretem Latinum sermonis a rege in comitiis regni habitum adficit. Inter conditiones pacis a Suecis cum Russia

initae

initae refert quaedam paullo obscurius, ut exteri non satis capiant, quid actum fuerit. Sed *Boehmius* in adnotatione egregie succurrit, solo indicio libri ad haec pernecessarii. Aequior Hollandis, quam ipsi Angliae Hartius, laudat studium erga Russos. Sed eadem profecto, nisi maiores causae, quam de Iacobo I. praediximus, impellere debuerant, si non impulerant. De suspicionibus contra Danum non adfentimur Hartio, Carletonio sponfore, quem alias obtrectandi causas habuisse constat. In belli Polonici causis narrandis rursus varia subsidia, fide aliqua digna, Auctor requirenda non putavit; unde *Boehmius* nonnulla aliunde supplendi occasio data est, qui bene etiam arguit narrationem de posteris Ioannis Regis, non prorsus a successione exclusis, ut Hartius refert, et ex Kobierzickio docet, Vladislaum anno demum post Sigismundi inaugurationem natum fuisse. Ostendit haec res, codicem istum necdum editum de genere Gustavi, ad quem provocatur, in hoc fide destitui, quasi pater ad solium Sueciae vocatus promittere coactus fuerit, se filium XII. annorum Holmiae in sacris augustanae confessioni addictorum educandum curaturum. Idem praeclare admonet, distinguenda esse comitia Lincopingae a. C. 1600. habita, et Norcopingensia A. 1604.; quando in illis abrogatum quidem Sigismundo regnum, administratione libera Carolo permitta; in his vero Carolus rex creatus et de successione constitutum est, ut *Warwingius* in vita Sigismundi tradidit. Utraque etiam narrat *Piascius*; sed illa ad A. 1599. refert; sed *Loecnius* Warwingio accedit, *Verelius* autem epitomes L. III. multa addere poterit. Pulcra etiam adnotantur de inauguratione filiorum Caroli per vexilla in Finniae et Sudermanniae ducatus, et laudatur exegesis, seu apologia Suecorum Holmiae A. 1610. publicata; cuius quidem auctorem ferri Messenium *Boehmius* scripserat; nunc vero aliter eum sentire comperimus, ut Messenium Latine solum vertisse a Rege Carolo IX. ipso Suecice conceptam statuat. Totum hoc bellum copiose satis et eleganter memoriae auctor mandavit; libertate tamen filii nonnunquam
usus,

usus, quae, praeterquam a Britanno, vix expectetur, praefertim quoties de regibus loquendum est. Videntur autem nonnulla, quae ex fide codicum se prodere scribit, non satis suis temporibus digesta esse; ut vel illud de Betleno, Tartaros et Turcos foederatos in Moldaviam emittente iam A. C. 1617., satis a *Plofario*, in orat. apologet., et a *Keservino* apud *Miegium* p. 236. confutari videmus. Adduxerat enim in Moldaviam copias Gabor, sed pacem Polono conciliaverat, et aliae Turcis irarum causae fuerant. Tres vero post annos oemum hoc, quod Hartius huc coniecit, *Piafeci* p. 397. ed. Cracov. fidem facit. Alia quaedam meris coniecturis niti videntur, veluti quae de Fahrenbachio pro argumento praestitorum clam ab Imperatore Polonis auxiliorum adfert. Iter inde Gustavi, quod dissimulata dignitate A. C. 1620. per Germaniam fecerit, refert. Sed breve illud fuisse, nec ultra, quam Berolinum usque protensum, multa indicio sunt. Egregie *Boehmius* narrationem, a Papadopolo ex Salomonia sumtam, de ipso Patavii literarum causa morato, refellit. Nec de Vitebergenfi commoratione verior rumor fuit, ut ex *Sennerto* probat. Hartianae descriptioni conubii regii nonnulla *Boehmius* adiecit, quae non amoenitatis minus, quam usus habent. De forma reginae, si ex tabula Clerici, nostro Meterano addita, iudicandum, Christinae filiae effatum magis, quam alia praeconia probes. Ubi nuptiarum pompa et alia domi acta memorata sunt, novus belli Polonici apparatus et Rigae obsidio admodum exacte traduntur; ut maximam subsidiorum, auctori oblatorum, partem ad bella pertinuisse, facile intelligamus. Pericula quae Gustavus incurrit, argute notantur; ubi etiam *Boehmius* pulchram ex Ogierio symbolam contulit. Eminent praee ceteris quae de magnitudine animi Gustavi victoris, qua deditis ignovit, leguntur. Satis constat, quot socios amicosque postea talibus clementiae exemplis paraverit. Ceterum, notante *Boehmio*, pleraque a Loccenio in his sumuntur. In his, quae de aliis inde progressibus sequuntur, iuste de Curonia et Semigallia, Poloniae ab omni memoria clientelae

lege obnoxiiis, Schefferum *Boehmius* corrigit. Sed illud quoque intelligendum, Mithoviam nullas munitiones habuisse, ne quis vi forte captam putet. Igitur pactas in sequentem annum inducias, quae Rex in Suecia perfecit, brevissimo sermone enarrat auctor, ut hac ratione magna operis inaequalitas notanda sit. At enim fatum hoc esse scriptorum dicas, qui res externas componere audent. Medio induciarum tempore, quum Sigismundus, veluti occasiones speculaturus, se Dantiscum contulisset, et Gustavus in tempore praecavens classe valida aditum portus circa Vistulae ostium occupasset, quae acta sint pro ingenio explicanti Hartio diligentior et exquisitior Lengnichii, V. III., descriptionem *Boehmius* adiunxit. Nam nihil aequè in hoc auctore desideres, quam quod huiusmodi opera saepius non adhibuit. Unde ex eodem Lengnichio comitiorum Poloniae secuto anno acta opportune rursus repetuntur. Exponuntur inde reliqua satis graviter, ut sunt legatio Hispanica, induciarum in biennium prorogatio, et Sigismundi errata; quibus egregia quaedam subiiciuntur de Gustavi praeclaris domi institutis et erga litteras praesertim meritis. Curiosa et lectu dignissima sunt, quae eruditissimus editor in adnotatis observat. Nos maxime illa de Grotio adverterunt. Dolendum sane est magnopere, huic, qui Gustavi vitam unus omnium optime certe narrasset, rem commissam non fuisse, nec subsidia submissa. Idem Heinsio, quamvis historiographo Sueciae, acciderat. Sed quid Heinsius ad Grotium? Erat enim hic Homerus cuilibet Achilli invidendus. Sed Heinsii querelas in epistolis, a Mosero iuniore publicatis, qui legerit, facile id, quod est, suspicabitur, Suecos ex aemulationis ingenio noluisse concedere gloriam eam alienigenis, quam tamen occupare ipsi non potuerant. Annales Belgii Grotianos quoties certe legimus, miseratio nos populorum subit, quibus similem scriptorem fata negarunt. Quae deinde Hartius quanta facundia, tanta libertate, porro exponit, ad finem usque belli Polonici, ut magna ubertate rerum et casuum lectores capiunt, et multis tam sententiarum, quam

orationis luminibus illustrantur; ita variis in locis correctione nihilominus indigent. Ut autem chartae parcamus, quae ipsi notare insuper possemus, prementes, sola *Bohmii* merita opportune multa emendantis, suppleantis, admonentis, persequemur.

Reliqua sequentibus mensibus.

IANI PLANCI, ARIMINENSIS, DE CONCHIS MINUS NOTIS, Liber: cui accessit Specimen aestus reciproci maris superi, ad litus portumque Arimini. Editio altera, duplici Appendice aucta.

Romae in Aedibus Palladis I. P. A. Anno dno MDCCLX. 4to mai. pag. 136. tab. aen. 24.

Libri huius celebratissimi a *Planco* primum Venetiis anno 1739. editi summam fuisse retulimus in Acta nostra anno 1744. a pag. 111. usque ad pag. 121. modo tantum summam referemus Appendicum, quae in hac nova Romana editione reperiuntur. Prima igitur Appendix, quae incipit a pag. 83. usque ad pag. 93. continet Annotationes, Additionesque ad Librum de Conchis minus notis, et ad Tractatum, cui accessit de Aestu Maris, ubi multa *Plancus* novis observationibus amplificat, et interdum corrigit, quae in prior editione docuerat. Inter ea, quae addit in hac prima Appendice, non reticenda sunt duo Cornua Hammonis, quae in Littore Liburnensi nativa reperit, et quae ad Lituum, et Semilituum sunt referenda, quorum etiam adiungit figuras in Tabula I. num. X. sub Litteris O. et P. Quarum O. Lituum, et P. Semilituum refert. Horum tamen Corporum in secunda Appendice Cap. I. et Cap. II. uberiorem dat descriptionem. In hac eadem Tabula prima num. XI. et XII. addit figuras Nautili sui III. et IV. cum marginibus, quorum margines omissi fuerant ab Incisore Bononiensi in prima editione, quos margines tamen in descriptione *Plancus* meminerat. Item figuram addit sub num. XIII. et Litteris z. et Z. Nautili III. maioris, Lupini magnitudine cum mar-

gine, cuius exemplum nativum reperit in sedimento Ariminenfi, et alterum fossile ei missum fuerat a Carolo Allionio Taurinensi, Viro Cl. amico suo, in Liguria sua repertum. In Tab. V. addit sub num. XI. Conchas Anatiferas melius efformatas, quam eas, quae deformatae fuerant in priori editione sub num. IV. Item in eadem Tabula sub num. XII. figuram ponit Balani medii compressi, quae omissa fuerat in priori editione, et hoc factum est in quemdam, qui Balanum hunc compressum confuderat cum Balano pene pyramidali a Fabio Columna in Tab. XXX. Phytobalani sui expresso, et a Planco Florentiae recusi. In Prima hac Appendice Planctus multa etiam indicat, et tangit, quae uberius in Appendice Secunda describit, et Tabulis aeneis exponit. In fine denique primae huius Appendicis notas quasdam adiicit, quae ad suam dissertationem de Aestu Maris Superi pertinent, quarum prima est, quae ad bonos illos Gallos pag. 50. pertinet, ubi ostendit, non de universa Gallorum gente id dictum fuisse, ut Trevoltiani interpretati sunt, sed tantum de Academicis quibusdam, qui minus accurate observationes suas circa Aestum maris in aliquibus Portibus Oceani infuerant. In suprema nota est correctio assertionis cuiusdam suae, qua dixerat veterem murum fortissimum quidem, quo munitur Urbs Arimini in sequioribus saeculis, esse moenia a Romanis condita; novis enim Observationibus, et rationibus innixus cognovit, murum hunc non a Romanis, sed vel a Belisario, vel a Longobardis conditum fuisse, ut Urbem Arimini vel contra Gothos, vel contra conatus Exarcharum tunc Ravennae degentium munitur; idque confirmat nobili Inscriptione *C. Nonio Caepiano* dicata, quae reperta fuit in fundamentis muri illius, et quae post Caium Imperatorem vulgo Caligulam edita fuit. Romani enim praeclara suorum Civium monumenta non ita facile deturbassent, neque in murorum fundamentis sepelissent. Hanc Inscriptionem in suo Cimelio Planctus adservat, quam dono accepit a Romaldo Rota, Societatis Iesu Provinciae Venetae Praefecto.

Appendix Secunda in XXXIX. Capita distribuitur, quae continent Conchas Resque alias marinas minus notas, quibus

bus adiectae sunt figurae, quae XIX. Tabulis novis exprimuntur. Tres in superiori Appendice indicatae iam fuerunt, quae hic uberius, ut diximus, describuntur. Exscribenda quidem esset hic universa Appendix secunda, ut res omnes in ea contentae describerentur; indicabimus tamen ea, quae praecipua videntur. Et primum dicimus Cap. V. accurate dari descriptionem et Anatomem duorum generum echinorum, quorum figurae item dantur in Tab. I. et II. huius Appendicis, ubi *Planus* evidenter ostendit contra Reaumurium, echinos non aculeis incedere, sed Cornibus quibusdam, seu Proboscibus instar Hirudinum, quas ex foraminibus pene innumeris emittunt per Triangula sphaerica, quae a vertice ad basim echini sunt disposita. Cap. VI. ostendit, Cucumerem marinum Rondeletii esse echinum quemdam Coriaceum. Cap. IX. Favaginem, seu *Μελίγγαν*, et *Κηρίον* Aristoteli esse Ovaria Cochleae Punctatae ostendit. Cap. X. Anatomem dat cum figuris Nucis marinae utriusque, quarum primam vocat Amygdalam marinam, cui circa ventriculum tria sunt officula prismatica a natura data, ut trituratione frangat et digerat Nautilus striatos, quibus vescitur. Secunda Nux, quam Iuubam a similitudine huius fructus vocat, officula minora circa ventriculum gerit. Cap. XI. Conchae Poloridis integrae Rondeletii figuram dat, vocatque eam Concham bicaudam, cuius caudae sunt cartilagineae, articulatae, et cylindricae, easque originem dare entrochis fossilibus Battarra opinatur. Cap. XII. Concham peculiarem describit sine Testa. Cap. XVIII. Pennae marinae dat figuram et Anatomem, eamque Zoophytum esse ostendit, mentulamque alatum vocat. Cap. XIX. Mentulae cuiusdam informis, quam Reditus *Carnum* vocitarat, figuras varias dat et Anatomem. Cap. XXII. Setae Palustris ostendit os fimbriatum esse et pampiniforme, ut sunt fimbriae Tubarum Falloppianarum in muliere. Cap. XXVII. Tubulariae seu *Hylogranae* suae dat figuram, et uberiores descriptionem. Cap. XVIII. describit corpus quoddam, quod Alcyonium rubrum, pulposum, conicum plerumque appellat, quod dum fenescit fere ligneum evadit, et totum tunc foraminibus fit pervium,

vium, ostenditque Corpus hoc non confundendum esse, ut fecit Vitalianus Donatus, cum Alcyonio illo duriori Discoridis, quod *Turbante* a Piscatoribus dicitur. In Articulo III. huius Capituli ostendit Tethya sphaerica eiusdem Donati esse semper adhaerentia ad Petrobrya, et arte pictoria, et circino geometrico potius fuisse a Donato adornata, quam secundum veritatem simplicitatemque naturae, idque accidit plerumque in figuris reliquis libri illius. Cap. XXX. et sequentibus describit octo genera Spongiarum ramosarum plerumque, quae in Adriatico reperiuntur. Claudit denique Plancus Librum descriptione et figura Fuci cuiusdam peculiaris, quem vocat Fucum Abrotonoidem Hispidum Atrovirentem. Ita novis his accessionibus egregie denuo meruit de Historia naturali Clariss. Plancus, quam gloriam ut diu superstes tueatur et amplificet, optamus.

10. IACOBI REISKE ANIMADVERSIONUM AD
Graecos auctores VOLUMEN TERTIUM, quo
Thucydides, Herodotus, et Aristides pertra-
ctantur.

Lipsiae 1761. litteris Loeperianis, 1. Alph. 13. pl. 8to.

Legimus Clarissimi Viri priores animadversiones summa cum voluptate, et perhonorifice prioribus huius libri partibus, si quis velit evolvere, recensimus; qua in re verfabimur iam ita, ut non tam de singulis quibusque rebus disceptemus, est enim labor paene infinitus, neque ut singulas emendationes in utramque partem pertractemus, sed potius ut in universum, quae sit huius libelli dos, videamus. Itaque quod debet in unoquoque bono castigatore graecorum librorum esse, primum ingenium quam optimum, deinde vero accurata earum rerum scientia, multorumque annorum usus, id sane magnopere scimus in Celeberrimum Reiskium conferri posse. Habet vero id inprimis, ut paucis saepe verbis et quasi aliud agendo lucem difficillimis locis aspergat. Itaque utitur genere dicendi eo, quo nasci debemus, neque enim cura laborque id concedere possunt, ut clare et perspicue proponantur omnia, sed natura potius,
quam

quam perspicuitatis dotem Reiskius cum iis videtur auctoribus communicare, quos illustrandos suscepit. Cuius viri quanta sit in iudicando vis, optimum specimen in ipsa praefatione est, quam qui legere voluerit, experietur facile, quanta sit res et iudicare exacte, et id ipsum claris verbis proponere. Candor vero elucet summus, qui neque aliorum errores tegat, neque se ipsum defendi velit, nisi ubi ipsa veritas defendit. Itaque neque sibi id tribuit Vir Summus, quod solent aliqui interdum sibi arrogare, ut quasi erroris omnis expertes habeantur, sed facile retexit ipse ubi peccarit, qua re tantum abest, ut auctoritatem eam, quam apud omnes graecarum litterarum peritos habet, imminuat, ut potius conservet ac tueatur, cum omnes facile intelligant, quantus debeat esse is, qui minutis illis tuendae auctoritatis adminiculis minime se indigere putet, quae videmus a quibusdam usurpari. Itaque cum Cel. Auctor in Aristide evolvendo summum studii operaeque posuerit, hunc potissimum nobis eligamus, ut quae ad aliquam oratiunculam annotaverit Reiskius, videamus, quo pacto omnes videbunt quasi e specimine, quantum boni universis annotationum Reiskianarum voluminibus insit.

Ita ad Aristidis Platoniam primam haec fere annotavit:

Πάντες γὰρ ὑπεροὶ δῆπου τοῦ διακόντος λέγουσιν, ponit itaque τῶν διακόντων, ut melius respondeat voci πάντες, ὑπεροὶ. Quod quamquam non est summae necessitatis Aristidem ita scripsisse, neque enim se auctores tam arctis legibus circumscribi patiuntur, sed certe si voluit exactius scribere, sic esse debuisset.

Οὐ τῆς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐξενεγκοῦσιν ἀποδοῦναι τὸ σῆμα βολον, ἀλλὰ τοῖς παρελθούσι. Significat, inquit Cel. Auctor, qui primi carceribus emittuntur ad cursum. Id est ut recte putat: Non ii qui primo loco se certaturos promittant, aut ad tempus primi sunt, ideo etiam coronantur, sed opus est, ut ceteros anteeant etiam in fine; si libere haec interpretari velimus.

Ὡσπερ νομίσαι δέον, οὐχ εὐρεῖν τὸ βέλτιον: Certo credere ab alio traditum aliquid, aut inventum sancitumve, idque firmiter sibi persuasum habere, nil ultra quaerentem, cur credat,

dat, et recte ne an secus. Contrarium eius est *δυσκῆν*, meditando invenire, excogitare, ut possis quaerenti rationem reddere, cur ita, neque aliter statuas.

Ὡς περ ἂν εἴ τις καὶ ὑγιαίνειν χεῖρον Φάσκοι μόνους τοὺς πρώτους γενομένους, καὶ μὴδ' ἴκενο ἄρῶν, ὅτι ἡ τοιαύτη κρίσις — οὐ λυσίτελέα. Recte monet, *ἄρῶν* legendum esse, prout id etiam in antiquis exemplaribus est. Sensus: Si quis vellet dicere, tantum eos bene valere, qui aetate quam maxime remota vixerunt, neque videt hoc, id iudicium, neutiquam prodesse antiquioribus illis hominibus, quin obesse potius.

Ὅπως μὴ περὶ τῶν μεγίστων φύλων ὑπαρχῶν, supplet hic διανοῦσθαι vel διθυμῶσθαι, aut simile quid. Sensus: ne inducantur ut summis de rebus perverse iudicent. Videtur haec correctio necessaria esse.

ἢ πάντας εἰδὼς λόγους ἀνθρώπωνος ἰατρικῆς. Recte Cel. Reiskius: *λόγους* non videtur vitio carere, falsum enim est, medicinam tenere omnes humanas rationes, *πάνους* itaque, nam interdum *πάνους* quoque usurpatur pro *νόσῳ*.

τῷ παρὰ τὴν Πυθίαν μέρει τὴν δόξαν ἔλαμψε. Propter Pythiam, id quod Pythiae in acceptis referendum habebat.

τὸν δὲ Τηλέφον οὐκ οἶσι τὰ αὐτὰ κρυπτα; scilicet *ἀραῦντα* vel, *διυμῶμενον ἄνευ αὐτοῦ λέγειν*; Tu autem non putas Telephum eadem pro se potuisse afferre, h. e. reprehensum et accusatum quemque, hic autem me ipsum, qui sum accusati loco, qui rem a Platone notatam defendo ac laudo, posse haec eadem in sua causa dicere?

Quae sane speciminis loco sunt, pleniora quis ex ipso libro hauriat. Nam id in genere dicendum est, multa optime annotata hunc librum continere. Exponit Reiskius obscura dilucide atque eleganter, corrigit ingeniose et subtiliter, affert ex insigni graecarum litterarum scientia, optima quaeque et maturae frugis. Quae ne quis nobis ita dicentibus credere debeat, ipsius libri diligens lectio, collati cum graeci textus verbis, unumquemque docebit. Quanquam hoc interdum non potest negari, videri quaedam emendata, fortasse tamen defendi posse et manere. Sed ea tota res, ut est valde lubrici iudicii, ita etiam diversitati sententiarum quam maxime subiecta. Quae sane nos impediverunt, quominus plura sigillatim offerremus, perlustraremusque; quod esset tantum, quantum nostrae pagellae minime caperent; animadversiones de animadversionibus scribere. Itaque sufficiat hoc: Reiskium in hoc libro se praestitisse eum, qui sit graecarum rerum et amantissimus et peritissimus, ostendisse ingenium optimorum scriptorum lectione subactum, exhibuisse ingenium in inveniando, acumen in iudicando, sedulitatem ac sollicitiam in omnibus, ut hic libellus graecarum litterarum amantibus, si sit diligenter lectus, plusimum adiumenti afferre ac lucis in illis rebus queat.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Octobris Anno MDCCCLXI.

GODOFREDI HEINSII, MATHEM. IN ACAD.

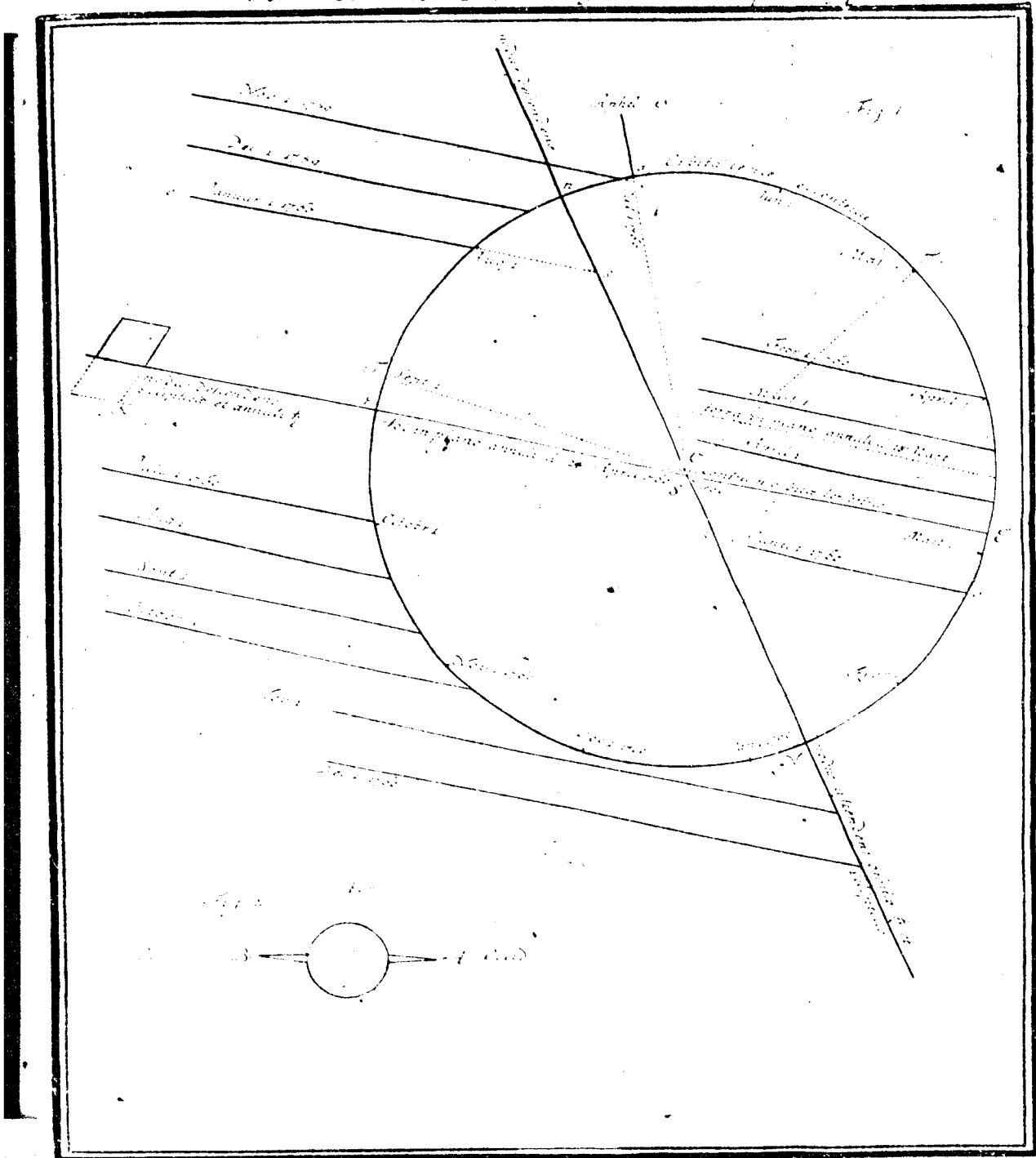
Lips. Prof. Observationes circa phasin Saturni rotundam, quae an. 1760. rediit.

Vicissitudines phaenomenorum, quae phasin Saturni rotundam comitari solent, varietate sua non solum omnem excitant attentionem, verum etiam ad perficiendam magis magisque annuli Saturni theoriam sedulas exposcunt observationes. Cum an. 1743. eiusmodi phaenomena circa nodum ascendentem annuli Saturni et Eclipticae occurrerent, omne studium adhibuit, tum exquisitissimi telescopii ope illa observandi, tum circumstantias vicissitudinum theoria generali explicandi, quam deinceps in *Commentatione mea de apparentiis annuli Saturni*, Lipsiae an. 1745. edita, cuius mentio in his Actis an. 1746. p. 554. facta est, publice tradidi. Anno 1760. denuo exhibant eiusmodi phaenomena, sed circa nodum annuli et Eclipticae descendentem; quam ergo occasionem avide amplexus sum, praedictionem non solum de vicissitudinibus apparentiarum tunc occurrentium secundum theoriam rite suscipiendi, verum etiam observationes circa istas sollicitè instituendi. Utrumque negotium, in usum astronomicum, hic describere licebit, et praesertim prius schemate adiecto illustrare, cuius explicationem inscriptiones prae se ferunt. Hoc tantum monendum censeo, paragraphos, si qui in nonnullis locis citantur, Commentationis supra memoratae subintelligendos esse.

Ppp

Quod

Tab. III. Quod praedictionem attinet: Planum annuli Saturni productum, seu recta *se* situm eius motu ad se et ad rectam *SE* semper parallelo indicans, accessit ad orbitam terrestrem prope mense Octobri an. 1759, quam circiter sub-medium Octobris attigit; quo verum tempore terra multum distabat ab ista *se*, circiter ad $\frac{1}{4}$ diametri orbitae terrestris. Planum annuli, quod imaginationis causa semel tantum ad *IK* adurabavi, obvertebat tunc superficiem suam borealem et Soli et Terrae, ita ut aspectus annuli probe concederetur. Ab eo tempore sub similibus circumstantiis insequabatur quidem recta *se* terram ad eandem plagam motam, sed lento modum gradu, ita ut facies annuli sensibilibus non mutaretur. Ast circa medium Decembris 1759. terra cursum flectebat, et ad plagam contrariam respectu directionis motus rectae *se* pergendo accessum mutuum utriusque promovibat, primum lento, deinde gressu citiori, ita, ut ad initium Februarii an. 1760. distantia mutua terrae et rectae *se* radium orbitae terrestris aequaret. Coarctatio annuli sensibilis inde sequebatur, cuius facies deinceps eo magis minuebatur, quo promptior erat accessus mutuus terrae et rectae *se*, donec tandem terra d. 17. Mart. 21^h. 33^l vel fere ad d. 18. Mart. in ipsam *se* incidit, et phasi rotundae Saturni locum fecit. Incipientem hanc phasin adspicere terriculis non licuit, cum modo coniunctio Solis et Saturni, nempe d. 8. Mart., celebrata fuerit, ideoque Saturnus sub radiis solaribus lateret; quam ob causam quoque disquisitioni non subieci eam circumstantiam, qua annulus attingendo terminum sufficientis elevationis oculi (§. 18. *Commentat.*) citius, momento notato, disparuit. Celebrato d. 18. Mart. congressu terrae cum plano annuli vel recta *se*, superficies annuli australis terrae obverti incepit, quae, cum a Sole averfa in tenebris lateret, aspectum annuli denegavit, ita ut Saturnus ex hoc capite phasin suam rotundam postea continuaret. Terra et recta *se*, ad partes contrarias motae, successu temporis celeriter tunc a se mutuo recedebant, donec recta *se* d. 23. April. hor. 22. min. 11. vel rotunde

tunde ad d. 24. April. an. 1760. in centrum Solis incideret, et illustrationem utriusque annuli superficiei a respondente Solis hemisphaerio permetteret. Paulo post tenebrae occupabant superficiem annuli borealem; australis vero ab integro Sole illuminata simul terrae obvertebatur, cuius superficiei lumen deinceps ita crevit, ut d. 2. Maii terminum sufficientis illuminationis (§. 17.) attingeret. Huc usque phasis Saturni rotunda duravit; statim autem post annuli brachia sub forma notabili apparere debuerunt, cum terra super plano annuli satis elevata esset. Sol d. 2. Maii oriebatur 4^{h} . $34'$, Saturnus autem 3^{h} . $20'$, et crepusculum matutinum incipiebat versus hor. 2; unde etiam ad tempus praecedens colligere licet, brevem Saturni ad horizontem ortivum apparitionem et lumen crepusculi forte ad spectui phasis rotundae non fuisse. Post d. 2. Maii terra et recta *se* a se mutuo recedere pergebant, et facies annuli inde augebatur, donec versus medium Iunii terra cursum flecteret, et ad eandem cum recta *se* plagam mota hanc insequeretur, primum lento, deinde citiori gradu; interea dum semper superficies annuli australis et Soli et Terrae obverteretur; unde coarctatio faciei annuli successu temporis locum denuo habere debuit. Terra quidem rectam *se* postea non amplius assecuta est; at tamen ad eam versus medium Novembris tam prope accessit, et usque ad finem Novembris ab ista eandem, ad sensum, distantiam conservavit, ut coniecturare liceret, brachia Saturni ob exiguam terrae super plano annuli elevationem futura esse disparitioni valde propinqua. Sic ad ductum §. §. 48. 49, paucis mutatis, substituyendo scilicet loco anomaliarum longitudes veras Saturni et Terrae, easque cum lineis nodorum comparando, deprehendi elevationem centri terrae super plano annuli = 0° . $35'$ d. 21. Novembr. hor. 12, et = 0° . $37'$ d. 30. Novembr. hor. 12. Ab eo tempore, cum iam recta *se* versus finem Octobris orbitam terrestrem reliquerit, et successu temporis continuo ab ea recedere pergeret, facies annuli augeri coe-

pit; qui ad spectus deinceps per 14. annos continuo durare debet, antequam phasis rotunda iterum locum habeat.

Haec sunt phaenomena, quae schematis effectio, addito subinde calculo, patefecit. Ea nunc enumeremus, quae observare coelum permisit. Ipsam phasin rotundam, quae a medio Martii usque ad initium Maii an. 1760. evenit, partim ob rationes allatas, partim loco ad observationes in vicinia horizontis instituendas idoneo deficiente, contemplari non licuit. Solummodo igitur ea attendere concessum fuit, quae per posteriores anni 1760. menses se obtulerunt. Adhibui hoc in negotio Telescopium catadioptricum Gregorianum optimae notae, ab artifice *Short*, Anglo, elaboratum, in quo speculi maioris distantia focalis est 16½. pollic. anglie. Huic tria specula minora concava, et duo ocularia ex binis lentibus composita successive applicari possunt, unde efficitur, ut telescopium obiecta secundum diametrum 52, 84, 97, 126, 157, 240, vicibus respective augeat. Elegi autem in meis observationibus eum apparatus, quo per telescopium obiecti diameter vel 52. vel 97. vicibus maior apparet, quam nudo oculo, eumque in sequentibus per *amplificationem* 52, vel 97. brevitate causa signabo. Hoc enim modo sufficientem lucis claritatem obtinui, quae partim ob debilitatem luminis Saturni, partim ob altitudinem eius non satis magnam super horizonte, partim, ob coelum plerumque vaporosum, licet serenitatem istud mentiretur, admodum necessaria erat. Et sane coelum, ab initio Octobris 1760. usque ad d. 8. Ianuarii 1761, continuo fere procellosum, pluviosum et nubilum, vento ex occidentali horizontis plaga flante, observationibus non multum favit. En istarum epitomen.

d. 6. Septembr. an. 1760. hor. 10. vespere primum contemplatus sum Saturnum per Tubum sub amplificatione 52, coelo quidem apparenter sereno, valde tamen vaporoso, prout Tubus docebat. Annulus *brachiorum* speciem ostendebat, nullo intervalli obscuri vestigio in sensum incurrente. Brachia figuram acuminatam a disco Saturni utrinque protendebant.

debant, acumine in extremis a margine disci Saturni remotissimis existente; ad marginem ipsum vero latitudine quadam instructa erant, quam in sequentibus, brevitatis causa, semper *latitudinem brachiorum* vocabo. Oculorum aestimatione istam hodie $\approx \frac{1}{2}$ diametri disci Saturni deprehendi. *Longitudo* utriusque *brachii*, quae in sequentibus semper denotet *reclam* inter acumen cuiusque brachii et marginem disci huius proximum interceptam, consuetae erat magnitudinis, hoc est, in ratione ad radium disci huius ut 5 : 4. Lumen brachiorum nonnihil quidem debilius videbatur lumine disci, attamen adhuc satis clarum. Figura 2. semper in sequentibus observationum et explicationum evidentiae interviat. Exhibetur ista in situ erecto, prout eam Tubus monstrare solet. Brachium, quod respectu disci huius versus occidentem cernebatur per *A*, alterum versus orientem extensum per *B*, brevitatis causa, signabo.

d. 7. Septembr. vesp. hor. 10. vesp. coelo puro ad spectus Saturni per Tubum sub amplificatione 97. earundem erat conditionum ac heri; omnia tamen clariora apparebant.

d. 20. Octobr. vesp. post hor. 7. coelum multos abhinc dies turbidum nunc quidem serenum videbatur, vaporibus tamen prorsus liberum non erat. Favorabilia quaedam momenta patefaciebant, primum sub amplificatione 52, brachium *B* consuetae longitudinis in ratione nempe ad radium disci ut 5 : 4. brachium vero occidentale *A* nonnihil minus et radio disci fere aequale. Latitudo utriusque brachii erat vix $\frac{1}{2}$ diametri disci. Sub amplificatione 97. deinde *A* valde acuminatum nonnunquam, attamen ad instans tantum, ipsi *B* longitudine aequale apparebat, plerumque tamen minus quam *B*, et latitudo utriusque brachii vel $\approx \frac{1}{2}$, vel inter $\frac{1}{2}$ et $\frac{1}{3}$ diametri disci aestimabatur.

d. 6. Novembr. vesp. hor. 7. post tempestatem hucusque plerumque pluviam et procellosam coelum quidem serenari videbatur, vaporibus tamen valde plenum per Tubum sub amplificatione tum 52. tum 97. deprehendebatur, qui ad spectum Saturni nonnunquam impediebant, nonnunquam

restituabant. Brachia vix cerni potuerunt, nisi quod interdum, ad exiguum tamen tempus, instar linearum tenuium vix dimidium radium disci longitudine aequantium apparent, ita ut latitudo istorum ad diametrum disci comparari non posset. Lumen eorum tam debile erat ac lumen Satellitis Iovis, quando iste in umbram Iovis incurrens in limine totalis immersionis versatur. Praecipuam harum apparentiarum causam reiiciendam iudico in coelum nimis vaporosum.

d. 10. Novembr. vesp. post hor. 6. coelo puro, licet aliqua vaporum indicia adessent, sub amplificatione 52. brachia distincte videri potuerunt. Latitudinem istorum admodum exiguam, vix $= \frac{1}{11}$, vel inter $\frac{1}{11}$ et $\frac{1}{12}$ diametri disci iudicabam. Brachium occidentale *A* quoad longitudinem brevius aestimabam ipso *B*; illud $= \frac{2}{3}$ vel $\frac{5}{8}$ radii, hoc $=$ integro disci radio, vel paulo plus. Lumen brachiorum valde erat debile, nonnihil tamen fortius lumine Satellitis Hugeniani, qui circiter 6. diametros disci Saturni a proximo eius limbo versus occidentem distabat. Color luminis, alioquin albescens, iam nigredine quasi dilutus apparuit. Quando lumen recordabar, cuiusmodi per eundem Tubum sub eodem apparatu alio tempore in Immersione Satellitis primi Iovis in umbram eius 20. vel 15. secunda temporis ante Satellitis immersionem totalem in eo deprehendi; istud mihi visum est lumini brachiorum hodie aequale. Post horae quadrantem amplificationem 97. adhibebam, et similia fere observabam; ast ob coelum interea magis vaporosum redditum singulas circumstantias sufficienti evidentia distinguere non licuit.

d. 13. Novembr. vesp. hor. 6 $\frac{1}{2}$. coelo quidem apparenter claro, ast copiosis vaporibus referto, prout et oculus nudus et armatus docebat, per intervalla nonnunquam faventia sub amplificatione 97. sequentia annotare potui. Latitudinem brachiorum aestimabam $= \frac{1}{10}$ vel inter $\frac{1}{10}$ et $\frac{1}{11}$ diametri disci. Coelum nimis vaporosum istam absque dubio autoprem reddebat, ac illa d. 10. Nov. coelo puro visa fuit; liqui-

siquidem repraesentationi tubi coelum vaporosum evidentiam detrahere solet, et obiectum male terminatum et auctius tunc videtur. Brachium *A* quoad longitudinem certe brevius cernebatur ipso *B*; illud $= \frac{1}{2}$ radii, hoc $=$ radio disci, vel paulo maius. Debilitas luminis brachiorum eiusdem erat conditionis, quae d. 10. Nov. notata est.

d. 18. *Novembr. vesp. hor. 6 $\frac{1}{2}$* . coelo apparenter quidem sereno, ast vaporibus pleno, sub amplificatione 97. omnes apparentiarum circumstantiae eadem profus erant, ac d. 13. Novembr.

d. 29. *Novembr. vesp. hor. 6*. coelum hucusque nubilum et pluviosum serenari quidem videbatur, ast vaporibus purum non erat; nonnulla tamen momenta ad spectum clarum sub amplificatione 97. concedebant, qui sequentia certo patefecit. Brachium occidentale *A* longitudine brevius erat ipso *B*; illud $= \frac{3}{4}$ radii, hoc $=$ radio disci Saturni, vel paulillum minus. Latitudo brachiorum, speciem linearum physicarum prae se ferentium, admodum exilis deprehendebatur, vix $= \frac{1}{14}$, si non $= \frac{1}{12}$ diametri disci, ita ut brachia disparitioni valde propinqua diiudicare deberem, siquidem quoque lumen istorum nonnihil debilius ac d. 10. 13. 18. Novembr., et maiori nigredine quasi dilutum, videbatur.

d. 30. *Novembr. vesp. hor. 6*. sub amplificatione 97. omnia, ut heri, et quidem clariora, coelo magis defaecato, apparuerunt, ita ut certo cognoscere liceret, brachia disparitioni admodum propinqua fuisse. Cum deinceps amplificatione 52. uterer, omnia quidem, licet sub minori magnitudine, lucidiora se exhibebant, ast brachia lumine tam debili instructa cernebantur, ut, nisi ista sub amplificatione 97. ante vidissem, plerumque dubius mansissem, an cerni possent. Brachiorum quoque longitudo hic minor deprehendebatur respectu radii disci, ac sub amplificatione 97.

d. 17. *Decembr. vesp. hor. 6 $\frac{1}{2}$* . Coelum a d. 30. Novembr. hucusque continuo nubilum et pluviosum, paucas ante horas purum evaserat, ita, ut repraesentatio tubi sub ampli-

fica.

ficatione tum 52., tum 97, admodum distincta concederetur. Latitudinem brachiorum inter $\frac{1}{10}$ et $\frac{1}{11}$ diametri disci; longitudinem ipsius $A = \frac{1}{2}$ radii, ipsius $B =$ radio disci iudicabam. Lumen brachiorum fortius erat ac d. 30. Novembr., attamen debilius adhuc lumine disci.

d. 23. Decembr. vesp. hor. 6. coele puro post copiosam pluviam, sub amplificatione 97. brachia inter se longitudine, nondum tamen consueta, fere aequalia inveni, quanquam, reiterata observatione, occidentale A nonnihil brevius aestimarem ipso B ; illud $=$ radio disci, hoc pauxillum maius. Latitudo brachiorum ad $\frac{1}{10}$ diametri disci ascendebat. Lumen istorum fere accedebat ad lumen disci η ni, nonnihil tamen adhuc debilius erat. Hodie quoque fasciam nigrescentem, ad brachiorum longitudinem parallele per discum η ni protentam, et superiori brachiorum extremitati contiguam, distinguere licuit, cuius vestigia quidem in praecedentibus observationibus, ast valde incerta, deprehenderam. Sic quoque umbram a corpore Saturni in brachium orientale B projectam cognoscere licuit.

d. 5. Ianuar. an. 1761. vesp. hor. 6. coelo ad aliquot horas depurato sub amplificatione 97. brachia nondum consuetae longitudinis vidi, attamen B nonnihil maius radio, $A =$ radio disci. Latitudo brachiorum inter $\frac{1}{5}$ et $\frac{1}{10}$ diametri disci referri debuit. Lumen brachiorum albescens valde accedebat ad lumen disci η ni. Fascia nigrescens bene; umbra vero a corpore η ni in B projecta non satis distincte cerni potuit. Paulo post coelum denuo vaporosum factum est.

d. 15. Ianuar. vesp. hor. 6. Tempestas frigida nunc regnabat, siquidem mane hor. 8 $\frac{1}{2}$ thermometer mercuriale ex divisione de l'Isle 170. grad. indicabat. Coelum vespere quidem serenum videbatur, ast valde vaporosum erat, ita, ut sub amplificatione 97. Saturnus subinde coloratus, et brachia non bene terminata appaerent, acumine eorum inde in figuram globosam exeunte. Brachium B consuetae erat longitudinis, in ratione nempe ad radium disci, ut 5 : 4; occidentale vero A pauxillum inhius ipso B . Latitudo brachio-

chiorum vel $\approx \frac{1}{4}$ vel inter $\frac{1}{5}$ et $\frac{1}{3}$ diametri disci iudicabatur. Lumen eorum paucillum debilius lumine disci. Vestigia quidem fasciæ nigrescentis, sed non satis distincta, conspiciantur; de umbra vero a corpore hni in B proiecta nihil certi colligere licuit.

d. 22. Ianuar. 1761. vesp. hor. 6. coelum serenum nebula versus horizontem occupabat, quæ tamen nonnunquam repræsentationem Tubi sub amplificatione 97. admodum distinctam concessit. Brachia prorsus consuetæ erant longitudinis, eorumque lumen æquale lumini disci. Fascia nigrescens bene conspici potuit; ast de umbra a corpore hni in brachium B proiecta nullum sensibile vestigium.

Saturnus nunc vesperi valde ad horizontem occiduum appropinquabat, quæ circumstantia, pariter ac tempestas nubila subsequens, eiusmodi observationibus finem constituit.

Si iam observationes hæcenus enumeratas cum circumstantiis, quas prædictio patefecit, compares; facile concedes, eventum prædictioni bene respondisse. Licet enim observationes d. 13. et 18. Novembr. ordinem in decremento latitudinis brachiorum interrumpere videantur; manifesto tamen hæc apparentia impedimento externo, coelo nempe nimis vaporoso, adscribi debet. Sic quoque confirmatum invenies, quod §. 50. *Commentat. meæ* de exactiori determinatione elevationis terræ super plano annuli pro termino sufficientis elevationis oculi super plano annuli constituendo in medium protuli. Cum enim elevatio terræ d. 21. Novembr. $\approx 0^\circ. 35'$, et d. 30. Novembr. $\approx 0^\circ. 37'$ deprehensa fuerit, et tunc temporis omnes observationum circumstantiæ docerent, brachia disparitioni admodum propinqua fuisse; facile, ut ibi, adducor ut statuam: a vero parum vel nihil aberrari, si elevatio terræ super plano annuli ≈ 30 . minutis primis gradus assumatur pro termino sufficientis elevationis oculi; hicque ad telescopium restringatur, quod sub sufficienti luminis copia obiectum 100. vicibus circiter secundum diametrum augere solet.

Attentionem tandem meretur singularis illa apparentia, qua brachium occidentale longitudine semper brevius visum est brachio orientali; in vicina ad terminum sufficientis elevationis oculi; cum e contrario in vicissitudine similium phaenomenorum versus finem Novembr. an. 1743. horis matutinis obvia brachium occidentale longius semper appa-ruerit brachio orientali (v. §. 50. *Commentat.*). Ut huius rei commoda disquisitio possit institui; cogitetur in plano annuli per centrum Saturni recta ad sectionem planorum annuli et Eclipticae parallela, quae figuram annuli revera circularem (sepositis reliquis conditionibus) in duos semicir-culos separabit, quorum alter respectu istius rectae, ceu ter-mini relationis, versus borealem coeli plagam, alter versus australem dirigitur. Istum brevitatis causa *semicirculum bo-realem*, hunc *australem* vocare licebit. Si igitur rem in sen-su nonnihil latiori accipiamus, semicirculus australis iste fuit, qui speciem brachii occidentalis sub finem Novembris an. 1743. ante Solis ortum oculo exhibuit, semicirculo boreali orientale brachium referente. Sub finem Novembris an. 1760. e contrario semicirculus borealis faciem brachii occi-dentalis post Solis occasum repraesentavit, semicirculo au-strali orientale brachium indicante. His ita constitutis, in observatione an. 1743. semicirculus australis effecit brachium longius, borealis brachium brevius; et in observatione an. 1760. etiam semicirculus australis produxit brachium lon-gius, borealis brevius. An non causa nostri phaenomeni in ipsa constitutione superficiei annuli, Soli et terrae tunc ex-positae, quaerenda est, ita, ut pars eius a semicirculo australi terminata aliam habeat constitutionem, ac pars a boreali se-micirculo circumscripta? Annon constans haec, et per tan-tum temporis intervallum invariata, apparentia coniecturam *Cassini* (conf. *Memoir. de l'Ac. des Sc. de Paris 1716. ed. Batav. p. 225.*) confirmare videtur, quod omnes superficiei annularis partes non sint in eodem plano? An non eadem constans apparentia ad certam annuli portionem adstricta annulo motum vertiginis denegare valet, quippe quo con-

cella

cesso subinde fieri potuisset, ut semicirculus australis brachium longius efficiens in borealem regionem translatus ibi quoque brachium longius (contra phaenomena) produxisset? Annon tandem hypothese *Cassini* (conf. *Memoir. de l'Ac. des Sc. de Paris 1715. ed. Batav. p. 62.*) omnis verisimilitudo, ex eadem causa, detrahatur, qua iste annulum concipit instar congeriei plurium Satellitum sibi valde propinquorum, et circa corpus Saturni revolventium? Sed haec sufficere possunt.

Des teutschen Reichs Münz-Archiv, bestehend in einer Sammlung Kaiserl. und Reichs-Münz-Gesetze, Ordnungen, Privilegien über das Münz-Recht, Kaiserl. Rescripten, Reichs-Gutachten, Commissions-Decreten, Münz-Probations-Reichs- und Cranz-Tags-Abschiede, auch einzelner Chur- und Fürsten unter sich und mit den vornehmsten Reichs-Städten errichteter Münz-Vereinigungen, Edicten, Valuations-Tabellen, nebst zuverlässigen Nachrichten vom teutschen Münzwesen überhaupt in ältern, mittlern und neuern Zeiten, aus Archiven und *Original Actis publicis* in chronologischer Ordnung dem Publico zum besten zusammen getragen, und mit einem *Real-Indice* versehen von Job. Christoph Hirsch, Fürstl. Brandenburg-Ansbachischen Hof-Cammer- und Landschafft- auch Münz-Inspectore. Siebender Theil.

Nürnberg, gedruckt und zu finden bey Adam Jonathan Gesslers sel. Erben, A. 1761. 6. Alph. 3. plagg. in fol.

Sicut, qui parentes amisit suos, quanquam eos redituros nunquam bene sciat, commoratur tamen libenter in illis locis, ubi sepulti iacent, ut aliquam tamen memoriolum eorum in se refricet, cum alia ratione non possit: ita nos, cum A. A. A. F. F. omnis iustitia et aequitas olim intercessa sit, quoniam nihil in rerum natura de iis residuum cernimus, e veteribus monumentis, quod bene vertat, saltem beatam memoriam excitare studemus. Itaque est, cur *Hirschio* nostro

Isteo magnas gratias habeamus, qui nos cum restituere in pri-
 scam felicitatem non posset, effecit tamen id, quod solum
 poterat, ut dum eius commentarios legeremus, translocati
 nobis in ditiora tempora videremur, saltem tunc felices,
 cum inter tam salutaria maiorum instituta quasi versaremur.
 Quo vero Lectores nostri, quibus illa scire interest, cogno-
 scant, quid hoc libro contineatur boni, si fortasse eos inde
 desiderium aliquod propius pernoscendi libri capiat, age, pro
 more nostro, unum atque alterum indicemus. Atque statim
 in praefatione de nostrorum temporum calamitate, propter
 pestilam monetam, varia accurate monet, additque qua ra-
 tione mutari in melius res adeo depravata inter Germanos
 nostros posset. Fert itaque quasi conditiones circiter quin-
 decim, quibus coniunctis emendatio aliqua rerum fieri pos-
 set, idque ita, ut appareat auctorem multos annos in harum
 rerum peritia consumpsisse. Primis statim paginis observat e
 bonis libris, multisque id monumentis antiquis illustrat, facul-
 tatem nummorum cudendorum Francicos et Germanos Re-
 ges saepiuscule cum monasteriis et clero huius vel illius ci-
 vitatis communicasse, nec minus ducibus, comitibus singulis-
 que urbibus, quam in rem antiqua diplomata affert. Habet
 non minus varias tabulas, quibus plures principes inter se de
 nummis sic vel aliter cudendis consenserunt. Edicta praeterea
 Caesarum per multa, quae ratio in valore nummorum consti-
 tuendo, in argento auroque feriundo, et si quid aliud eo per-
 tineat, servanda sit. Antiqua praeterea consilia, de emendan-
 da illa ratione et plura. Antiquissima e saeculo nono sunt,
 recentissima e nostro. Egregia praeterea edicta, quomodo
 nummorum dignitas et valor cognosci et inter se contendi
 debeat, et a singulis regionibus Germaniae, et a singulis ur-
 bibus lata. Atque haec adeo sunt, quae in hoc libro pos-
 sunt inveniri. Didicimus autem ex hoc libro praecipue id,
 ab omni tempore levium monetarum maximum numerum
 fuisse, quibus occursum est, quacunque tandem ratione ullo
 modo posset. Cavent non minus ei rei, quae copiae argen-
 tariae quam maxime noxia semper fuit, quod tot res ex ar-
 gento

gento auroque minutim conciso et bracteato sunt; quod efficit, ut facile detritum in nihilum redigatur, ac deinde inopia argenti augeatur in maius. Sunt itaque varia, quae in eam rem artificibus praecipunt, ne nimium argenti aurique sic infumant. Sed ne lectorem sine symbola aliqua dimittamus, age ea quae ordine XC. XCI. XCII. sunt, excerpamus. Pertinent vero ad urbem Argentoratensem. Res ab 1573. et 1574. accidit. Edicit itaque ei urbi Rom. imperator Maximil. II. ut caveat adversus ea facere, quae ab imperio in re nummaria fuerint constituta. Se enim accepisse, eam urbem nummos prohibitos apud se receptos valere iubere, nummis receptis ab imperio maius solito pretium constituere, suae utilitatis ac lucri causa. Quam rem ut vehementer sibi noxiam, questas esse proximas Argentorato civitates; seque adeo velie, ut omnia salva in pristino ordine maneant. Abrogari itaque protinus debere adulterinam monetam, et aut exterminandam urbe, aut conflandam, ne tam pravi res exempli etiam ad ceteras civitates, veluti iam factum sit, serpat; aut, si denuo hac de re Argentoratenses accusentur, secuturas esse certissime poenas, quas exacturae sint, imperatoria auctoritate, ceterae aliquae e Germanicis terris, et oves Argentoratenses a mercatibus ceterarum urbium exclusos omnino fore. Haec itaque primum edictum habet: Secundum iubet eos qui tunc principes inter Rhenanae ditionis status essent, ut attenderent, an ab Argentoratensibus omnia haec ordine fierent. Sequuntur iam litterae Argentoratensium, quibus se magnopere excusant, idque non sine specie eloquentiae, quanquam sit prisca loquendi ratio, sed macula tamen et vegeta. Excusant primum hoc, quod non statim rem illam e voluntate Caesaris exegerint. Fuisse enim aliqua summi momenti, quae etiam nominatim addunt, quibus fuerint impediti, quominus statim rem fusciperent. Scire itaque se optime, quid de nummis, ab his annis constitutum et actum a Caesare et Imperio sit. Se itaque minime eos esse, qui adulterinum mercem foveant, quia se statim, cum a legatis suis accepissent,

sem quid actum superioribus annis in conventibus esset, morem gerere voluisse. Et quanquam sua urbs ita sita sit, ut plurimum commerci cum exteris nationibus, utpote finitimo intercedat, pauperioresque multi cives sint, quibus mutatio illa plurimum noceat, se tamen imperatoris voluntati morem gessisse, malos nummos cum magno aerarii dispendio conquisisse, et meliores pro illis dedisse ferentibus. Severitate etiam magna se adversus adulteratores pecuniae uti, atque id omnibus magistratibus suis iniunxisse, ut facerent. Se itaque sperare fore, ut haec Caesar considerans, suspitione omni pervicaciae et perversitatis liberet Argentoratensem urbem. Sed omnino deleri malos nummos nunc non posse. Esse enim apud se gravem omnium rerum hoc anno annonam, sed neque cum finitimis deinde facile contrahi posse, si uno impetu quasi omnes pravae pecuniae abrogarentur. Excusatos se itaque sic Caesari esse velle, si minus exacte imperata facere possint, se tamen, quantum ulla ratione fieri possit, id procuraturos. Ita se Caesari commendant. Attulimus hoc speciminis causa, placebant enim ea scripta, et ratio dicendi, quanquam erat horridula, et quae defatigare lectorem facile posset, tamen inerat gravitas antiqua, et ratio eloquentiae non mala. Haec quidem hactenus dicta sunt. Iam vero ut nostri lectores expressam nostram paucis verbis sententiam de hoc libro uno quasi intuitu contemplari queant, ita putamus. Omnes tales libros, qui colligant singula quaedam scripta, non posse omnibus placere, primum iis, qui fortasse ab illo genere rerum quas liber complectitur, sunt alieniores, quod hic ut arbitramur facile poterit accedere. Nam tota illa ars, quae historiam nummorum complectitur, non omnium ingeniorum est. Deinde vero etiam non possunt tam varii generis res, eadem unumquemque suavitate afficere. Sed si consideremus primum, consilium auctoris, quod sane optimum est, deinde diligentiam in exsequendo, quarum rerum optimus testis ipse ille liber est, non possumus non Hirschianum opus vehementer laudare, quod optimos historiae fontes,

tes, nempe diplomata complectitur, et posteritati transmittit. Itaque si quis rerum germanicarum peritus perlegere hoc opus voluerit, magnas gratias auctori habebit, qui suo labore effecit, ut optimarum observationum seges e suo libro meti possit. Haecenus.

FRAGMENTA MARCHICA:

Oder Sammlung ungedruckter Urkunden und Nachrichten, zum Nutzen der Brandenburgischen Historie gesammelt und mit Anmerkungen herausgegeben, von Philipp Wilhelm Gercken. Sünfter Theil.

Wolfsbützel 1760. bey Johann Christoph Meißner, 11. plag. et dim. in 8vo.

In universam de hoc non inutili libello aliqua dicere iam superfedemus, cuius nostri iudicii rationem si quis cognoscere velit, superiora Actorum volumina adeat, ubi Gerckianum opus pro meritis laudatum invenerit. In ipsa praefatione nobis hoc praecipue placet, quod fontes medii aevi geographiae optime indicavit, quales esse debeant, et quantae sint in ea re difficultates, optime declarat. Nos vero cum omnia non possemus excerpere, (quanquam enim omnia sint utilia hoc in libello, tamen non ideo etiam sunt omnibus;) eligamus igitur ea praecipue, quae de ceteris videntur maxime communis usus fore. Itaque primum iam monumentum dignum memoria vehementer est. Nam pontifex romanus Nicolaus III. epistolam ad Joannem Marchionem Brandeburgicum mittit, in qua rogat, ut Rudolphi regis donationibus et ipse assentiatur, atque eas confirmet, ao. 1278. Loquitur ibi de patrimonio quod vocant Petri, praeterea de Sicilia, Corsica et Sardinia, quae omnia suae putat ditionis esse. Haec omnia a priscis temporibus sua fuisse, et donata a summis imperatoribus, quae omnia rata habuerit atque denuo concesserit Rudolphus imperator. Rogare se itaque ut et ipse, pro sua parte assentiatur. Totam vero rem quo Joannes melius cognoscat, se nunc aliquem

quem sacerdotem mittere, quem etiam nominat, quo tota res transigi eo melius queat. Sequens autem non ita magni momenti est; donatur enim villa quaedam Chuten Monasterio alicui Soltwedeliano. ao. 1282. Tertium de altari aedificato in aede Arenseae quae est, agit 1283. Quartum pariter donationem complectitur, qua oppidum Sulenze cum quinque villis, ordini S. militiae ut vocatur, ab Ottonibus duobus Marchionibus Brandeburgicis dono datur. Quinto Albertus Marchio Brandeburgicus civitatis Eberswaldae terminos, terminos agrorum et iurisdictionis ao. 1300. describit. Sexto Otto et Woldemarus Marchiones Brandeb. civitatem Prentzlow a censu immunem declarant si annuas centenas Marcas argenti pensitet 1305. Septimum non magni momenti est, habet enim aliqua de donatione monasterio cuidam facta. Octavo se nobiles qui in ditione Arneburgensi vivunt, cum alii aliarum ditionum Marchicarum nobilibus coniungunt. IX. X. XI. nihil habent memorabilis. Duodecimo ducis Brunsvicensis Ernesti apoeha comprehenditur, qua tria millia marcarum argenti ab oppidis Marchiae se accepisse testatur, antiquum debitum, profiteaturque, neque se neque posterorum quenquam id denuo repetiturum ab urbibus illis esse. XIII. XIV. XV. neque haec quicquam habent, quod possit in commentarios nostros referri; decimum sextum commemorabimus. Est enim ab Henrico Episcopo Verdensi; indulgentiarum litteras vocant, re ita abhorrente a Christiana religione, ut appellatio a latinitate omni. Habent vero haec. Soltwedelenses cives pro pietate sua pauperes clericos sublevare constituisse. Cui rei cum soli non sufficiant, (recte, quis enim omnes mendicos, praesertim ex inexhaustibili isto genere aleret?) se hortari omnes, ut pro facultate subveniant et ipsi tam salutari instituto; quod si fecerint per XL. dies gratiam iis a poenis, ob crimina a sacerdotibus suis indictis, fore. Luneburgi 1370. Eadem de re sequentes eiusdem episcopi epistolae agunt. XVIII. et XIX. nihil praecipui complectuntur. XX. et XXI. continet donationes ab Henrico Schu-

Schulenburgico Monasteriis Crevesend et Arendssee quadragenas marcas utrivis, factas, ut pro se orarent, et sacrificia pro mortui quiete facerent. Ergo hoc monachi non fecissent, nisi pecuniam accepissent. Magna se fortasse in auctoritate apud Deum esse putabant, quod intercessionem suam tanti vendidere. Omnis ceteris veniamus ad viciesimum sextam: pacta coniugii nobis servat, inter Fridericum ducem Brunsvicensem et Magdalenam Friderici Electoris Brandenburgi filiam inita. Habet hoc varia memoratu digna, quae cui volupe est, apud auctorem legat, neque enim nostra brevitatis ea sigillatim referri permittit. Tria proxime sequentia monumenta, pertinent ad aliqua, de quibus inter Salzwedelenses et Wulstrowenses convenit. Plura porro sunt e tabulariis Salzwedelianis desumpta, quae ad res huius urbis pertineant. Sequitur triciesimum sextum, quo Ioachimus Elector Academiae Francofurtanae ad Oderam ea donat, quae ante ad collegium sacrum Nicolaitanum Stendali pertinuerant, quo studiis maior felicitas esset. Dignum est quod legatur, et haud scimus an ex optimis totius libelli monumentis sit. Sequitur iam narratio de Marchionissa Ingeburga, coniuge Ludovici Romani, Marchionis. Brevibus itaque ea, quae apud auctorem latius enarrantur, complectamur. Ludovicus senior pertaesus curarum fratri imperium suum a. 1351. concessit, Ludovico Romano. Huius Ludovici res gestae, cum multa obscuritate tegantur, auctor hoc sibi negotium iniungit, ut eas dilucidius exponat. Erant tum res Marchicae valde tristes. Namque e mentibus Waldemarus sibi vindicare Marchiam volebat, qua opportunitate principes, qui Brandenburgis iniquiores erant, usi sunt, ut quantum possent carperent, felici plerumque cum successu. Pace tandem facta, inter conditiones pacis ceteras etiam haec fuit, ut Ludovicus Romanus filiam Alberti Megalopolitani, cum hoc enim bellum praecipue erat, uxorem duceret. Ingeburgae ei nomen fuit, quae dotem Ludovico Lentium tulit. Vidua facta est anno circiter saeculi decimi quarti sexagesimo quarto, cum circa quinquagesimum

ei nupsisset. Succedebat autem Ludovico Otto frater, Caroli IV. imperatoris gener, acceperat enim eius filiam uxorem, hac lege, ut si sine liberis moreretur, universa ditio Carolo IV. cederet. Quod pactum, cum libenter Otto retractasset, iniquius enim erat; coactus est a focero, ut pecuniam non exiguam acciperet, Marchia vero omnino cederet. Ingeburgam autem invenit auctor denuo nupsisse; dicitur enim *Comitissa de Holstein*. Nupsit itaque Henrico, comiti Holsato, tempus non satis constat. Peperit vero tres in hoc coniugio filios, Gerardum, Albertum, et Henricum, et filiam, quae deinceps duci Pomeraniae collocata est. Henricus vero maritus, Ferreus dicitur, usitato iis temporibus encomio, si quis domi bellicae strenuus fuisset. Collarii loco additae sunt tabulae quaedam, quae de donationibus agunt, ab hac Ingeburga in res sacras factis. Finem faciunt geographica quaedam, quae ad Pagos et Provincias Slavicas Marchiae Brandenburgicae pertinent, collatis inter se finibus, qui nunc sunt, et qui olim fuere; de scriptoribus et monumentis litterarum coevis a nostro auctore collectis. Marchia vetus olim incolae habuit Suevos et Longobardos, postea ducatus Saxonico annumerabatur. Nam cum Albis tunc temporis inter Saxonas et Venedos terminaret, ea ditio limes imperii Saxonici fuit. Erant autem eo tempore terrae in pagos, *Gauen* dicebant, divisae, quae in re illud queruntur istarum rerum studiosi, tam exigua a nobis colligi e geographia istorum temporum posse. Nos vero, quoniam omnia transferri tamen non possunt, nomina saltem pagorum, quos auctor illustravit, hic collocabimus, ut cupidus earum rerum, quid invenire possit in hoc libello sciat. Marchiae veteris pagus fuit Belesem, sed illud nomen varie immutatum est, ut quinque synonyma, fono affini habeat, quorum uniuscuiusque idoneos auctores Gerckenus laudat. Qui ubi situs fuerit, etiam de hoc varia annotantur egregie. Similiter alias pagus, qui Bardengow dicitur, easdem distoriones perpeffus est. Nomen habere videtur a Bardorum natione, qui in Luneburgica ditio

tione habitavere. Lennegow etiam prope Marchiam veterem situm fuit. Affinis huic fuit Oehringicus pagus. Drevan sequitur, quem pagum aiunt a sylvosa natura regionis nomen obtinuisse. Cuius incolae priscorum Venedorum mores et linguam usque ad nostrum fere saeculum servarunt, sed id nunc abolitum est. Sed tamen et nunc aliqua servare e prisca consuetudine dicuntur. Geyn, Hellanga, Aelinga pariter pagi, de quibus varia diligenter e priscis scriptoribus Gerckenius collegit. Maior pagus Nordthuringow fuit, de quo plures docti viri varia, ut notum erit omnibus, annotavere, sed non minus digna, e variis libris vetustis collecta, hic inveniuntur, uti etiam de alio pago, qui Mosdi solet appellari, aut tamen ad hunc modum. Sequuntur pagi, qui in Prignitia siti fuerunt. Hanc aiunt a Brizanis vetustis incolis nomen traxisse, sed ipsum nomen adeo antiquum non est. Antiquissimi Venedorum, qui eam inhabitavere, Linones et Wilci fuere. Illius tres pagos servavit nobis auctor. Ninaggam, Dassiam et Metelicum, cuius ad latus Ruppina sita fuit. Habitarunt eam Wilci, qui inter Slavicos populos fuere. Marchia, quam mediam solent dicere, Suevos Semnonas antiquissimos incolas habuit, sicut id Ptolemaeo constat, quibus Venedi successere. Reliquos locos Wilini, Rhedarii, Stoderani tenuere, sed sede interdum instabili, Lebusii etiam et Lusici. Tum de Lubzi et Selpoli, ditionibus, varia accurate monentur. Spreva nomen a flumine Spree habet, sita enim ad hoc fuit. Magnus etiam pagus Marchiae mediae Ploni, aut ad hunc fere modum dictus. Zucha, Hevellin, Riacioni pariter pagi sunt, ad hanc Marchiam pertinentes. Sunt tres praeterea alii pagi, Liezizi Zamzizi et Morazani. Marchia Uckera, ut appellatur, a Wilcis culta est, qui etiam Redarii et Uehri appellari solent. Marchia nova Gothos et Venedos incolas habuit. Dubii Pagi sunt Mintga et Osterwalda, qui ubi siti fuerint, nihil certi potest afferri.

Haec quidem oculis Lectoris benevoli sistimus, et industriam auctoris merito commendamus. Nam si quis id

praestat, quod se praestare velle profitetur, viresque ad eam rem idoneas et habet, et declarat, uti Gerckenius noster in Geographia et Annalibus illius aetatis declaravit, is dignus omni laude est.

VITA GUSTAVI ADOLPHI, MAGNI, REGIS Sueciae, Anglice conscripta a WALTHERO HARTIO, quam versam in linguam Theodiscam a GEORG. HENR. MARTINI, LL. AA. M., praefatione et animadversionibus additis curavit IO. GOTTL. BOEHMIUS, Historiographus Regius atque Hist. in Acad. Lips. Prof. P. Ord. TOMUS I. et II.

Lipsiae, apud Dykium, 1750. et 1761. Alph. 8. plag. 4. cum fig. aen. in 4to.

In comparatione Regis Suecici cum Polonico multum falis, sed nec minus libertatis inest. Sigismundo non defuisse virtutes, multi agnoverunt, et paullo aequiores ipsi erunt, qui diffidii causam fuisse reputaverint iacturam regni, quamvis culpa amissi, exemplo tamen paullum inusitato, nondum tentatis lenioribus remediis, ad aliam familiam translati. Inde Polonorum in comitiis contra regem suum expostulationes et tergiversationes, in quibus artes amicorum Gustavi ipse Hartius non diffitetur, explicantur. Ubi bene Boehmius de Ioanne Alberto, tertio filiorum Sigismundi, perpetuo Warmiensis episcopatus administratore, auctorem in viam revocavit. Circa haec tempora mortem Iacobi I. R. Angl. referens, ipse descriptionem ingenii et morum eius callide recusans, *Nani* et *Barrii* iudicia interponit, et monitum successori Carolo de causa Palatini Friderici non negligenda datum ex *Spanhemio* depromit. Quae de decreto comitiorum Sueciae A. 1630 CXXV. memorantur ex *Loccenjo* potissimum, sicuti et sequentia de sine induciarum, mutua disceptatione et motis rursus a Gustavo propere armis, repetita sunt. Ubi post alia monita praeclaram Boehmii, de Ioan-

Joanne Savio, observationem offendimus, ut et de nomine Semegalliae notationem. In transcurso illud, etiam adnotamus, Hartium Curonis, qui non alia, quam Lettica, lingua antiquitus utuntur, ex vulgari errore perperam dialectum linguae Slavicae tribuere, quum nihil reperiri possit abhorrentius. In proelii Valhovensium commemoratione auctor quaedam ex arte militari observat, de pedite lanceis contra equitatum opportune armato. Primum hoc perspexisse Gustavum dum statuit, licet non ab similibus inventi Mansfeldianum mentionem faciat, forte plures adficientes non habebat, qui antiquiores historias legerint. Ubi de rursus irritis tentatae pacis consiliis aliorum narrata auctor proposuit, de origine et rep. Casachorum ex occasione quaedam repetere voluit, praeclare quaedam correxit Boehmius: nos vero, quae compertiora sint, adferre possumus. Casachi veri et antiqui, Slavorum populus, iam Constantino Porphyrogenetae bene noti fuerant, qui supra Papagiam posuit. Tantum abest, ut a voce Polonica coza, h. e. capra dicti fuerint; quod ex mera adlusione obscena usurpatum, seu detortum convitium in Saporogenes, recenti aevo fuit: quum ipsi veri et genuini Casachi suo hoc vocabulo non nisi ad designandam nobilitatem liberam et ingenuam, sicuti Poloni Schlaechtziurum adpellatione, utantur. Significat vero vocabulum *senes canos* hodieque in lingua Turcica. Vetusiores autem Casachi, non convenarum multitudo, sed sui corporis gens, origine Slavica haud secius, quam Poloni, et Russi, et Bohemi, et Croatae; vel Constantino Imp. teste, quod et sermo et instituta insuper evincunt. Hi, ad Borysthenem captis sedibus, sui primum iuris, variante inter finitimos fortuna, accessio plerumque victoriae, postremum ex dulcedine praedae potentiorum adfectae, in invidiam ex levitate incurrere, ut aliquoties Poloniae tutela electa, et cito rursus mutata fide, audaciam tandem libertatis vindicandae, aut sumendorum dominorum induerent. Inde, quae tanquam in formam provinciae redacti aliquamdiu *Veruensis* solum dicti erant, postremum, repetita avita adpel-

latione, Casachos tam sese, quam socios et foederatos omnes, vocari voluere. Quia autem ex Tartaris, Turcis, Polonis, Moldavis, Vlachis, et Germanis demum variis fatis profugi ipsis accesserant, his ob discrepantes mores quietis in medio impatientibus regio sterilis, et solis commerciis apta, Borysthenis ad Cataractas, olim pulsus *Pozinogis*, (Pazinacitas fere Graeci vocant,) quorum reliquiae ipso nomine supersunt *Bosniaci*, seu *Bosnienses*, ore Turcorum enuntiatum, cum proprii regiminis forma, disciplina profus militari, cohaesiva, custodiendi ad limitis instar. Ab his cataractis, Slavice *Perogis*, hodieque *Saporogi*, i. e. trans cataractas colentes, iidem *Haydamachi*. In hos solos convenit descriptio, ut sint colluvies advenarum. Nos haec alio tempore uberius et necessario cum adparatu proponemus. Ceterum recentiores ad rebelliones Casachorum noscenda facit etiam libellus rarissimus, quem possidemus, *Aaronis Blivenitzii Dissertatio iuridico politica de Casachis*, anno, quo

TVrba Casachorum Contra InCLyta Regna Polona

En fVrit atqVe rVit, VeXat et ora, feroX.

Lesnae Pol. Typis Wigandi Funckii. Odia Polonica nihil apertius prodiderit, quam quod de totius gentis excidio delibatum fuisse declamator indicat. — De Buckinghami ducis miro ingenio dignissima sunt posterorum memoria, quae Hartius tradit. Ubi idem redintegratum in Borussia bellum narrat, varie et docte a Boehmio corrigitur, ut de suspicione in Brandenburgicum, de pacto huius a partibus abstinenti, de sinus marini prope Pillaviam ambitu, de Borussia, non ab origine, sed ab anno demum Chr. cis CCXXX, ab equitibus Teutonicis possessa, de Elbingae praesidio, de clementia postulatum Gustavi in deditioe, de occupatione Mariaeburgi, de agitata cum Gedanensibus, sed discussa rursus pacatione, de Sigismundi ad Graudentium occurrentis copiis, de Turriano comite iuniore, de tentata denuo pacis reconciliatione, ea adnotantur, quae non aere minus iudicium in historia, quam optimorum eius subsidiorum cognitionem adprobent. De nata eo tempore Christina, et successioni

in

in cunis iam solemnibus iureiurando destinata, ut omnes Sigismundi spes iam inde abrumperentur, liberius paullo iudicavit Hartius, et Boehmius antitheta auctoris plus ex studio artis, quam veri, habere, recte agnoscit, qui idem de ordinum decretis, et educatione eius praeclare quaedam admonet. Deinde hinc quae Gustavus egerit, auctor narrat, duos eius coactus de exulibus, ob religionem qui pellerentur, in Suecia recipiendis, et de coloniis in Americam deducendis, ut iure laudat, ita utrique non respondisse eventum fatetur. In iis, quae de progressibus Suecorum in Borussia sequuntur, multa rursus egregia Boehmius adiecit. Qualia sunt, de Stresii et Teufelii deditio; de Kefomarchia, de vulnere Gustavi prope caput Vistulae, quod vocant; accepto; de eisdem in ordinem periscelidis cooptatione; de Wurmbando, inventore tormentorum coriaceorum; de Grebino; de pugna navali prope Gedanum; de irrita Belgarum pacificatione; de Ferdinandi Imp. consilio et pactio-
ne cum Sigismundo, de mandati Wallensteinio imperii in mari Baltico ratione; de Masovia provincia, quam a Schef-fero deceptus Hartius pro urbe habuit, de Electoris Brandeburgici conatu conciliationis; de Turriano patre; et nonnulla alia, in quibus passim reconditiora monumenta laudantur. Tandem ad ea accedit auctor, quae summum operi quam curioso et utili, tam per partes etiam expolito, quamvis non aequaliter, pretium inter nos constituunt, quando causas et occasionem belli Germanici, a Gustavo suscepti, aperire incipit. Duo maximi momenti ad hunc plane impellendum, ut sua arma discordiis nostris interpone-
ret, uno tempore accidisse statuit, oblidionem Stralsundae, et conventum, paci pangendae Lubecae institutum. Secutus quidem est ipsam Gustavi professionem, an praetextum? Sed, qui discernere causas invitantes, et iuris specie quaesitas, norant, forte longe alia subdidisse facem oleo novo, in late iam grassans incendium effuso, haud dubita-
verint. Ipse aliquoties iam supra ingenio et aetate fervi-
diorem regem irritatum, ob favorem Ferdinandi Poloniae
prae-

praestitum non dissimulavit. Et quis Ausonia iuste succenseat, si Poloniae, ob communis hostis Turci metum, rationem esse habendam dixerit. Idem Hartius alibi dubitat, num sola religionis cura ad arma incitaverit. Quidquid sit, Stralsundae tuendae titulus ius dare ad arbitria in Germania interponenda non poterat, et negata legatorum Lubecae admissio utut offensioni iustae locum praebuerit, bellum tamen aegre forte excusaverit. De rebus auctore Stralsundensibus plura supplenda et emendanda quam bene Boehmius e *Khevenhülleri* annalibus observet, nos etiam lectoribus, qui his forte careant, *Meterani* historiam continuatam l. XLV. commendamus. Egregia quoque huius est adnotatio de soluta obsidione, quamvis nominis signum ab operis omisum sit. Nec minoris momenti sunt, quae circa conventum Lubecensem idem adiecit. Quae inde sequitur fatis acris Ferdinandi II. reprehensio, summatim saltem et oratorie concipitur, ubi quisque cum notatione personarum, locorum, atque temporum, paullo digniora historici officio expectasset. Nemo iniquius cum religionis ex Augustana formula institutae cultoribus actum fuisse, negabit; sed quis laudare potuisset Bohemorum et Friderici Palatini destinata, quibus exacerbandis animis faces subditae fuerant. Vere autem et perspicaciter lectores Boehmius monet de quibusdam ipsos inter Romanis sacris addictos, qui edictum restitutionis non improbarant tantum, sed satis libere Imperatorem etiam dehortati fuerant. De actis Augustae Vindel. optimum est indicium Bohemianum, ubi tamen pro errato operarum legendum: *f. in des Hrn. von Stetten Gesch. der F. R. Stadt Augsburg Th. II. Cap. I.* Iure Hartius Io. Georgii I. Saxonis sollicitudinem hic praedicat, qui tamen alibi parum aequus tanto principi est. Acutae sunt coniecturae Hartianae de causis, ob quas Wallensteinus de severitate erga Magdeburgenses repente remisit, quasi aut Gustavo indignationis occasionem, aut terris Mecklenburgicis propinqui belli materiam praebere veritus, sponte in aliud mutatus fuerit. Nos credere non peenitet, ea arte usum, qua

osten-

ostentatis durioribus clementiam praefereudo voluntates passim colligeret, et imperatorem paulatim nec opinantem ab executione edicti de bonorum sacrorum restitutione veluti per necessitatis excusationem deduceret. Fatullo ingratus haud paucis lectorum fore putamus abruptum hoc, quo Hartius, has Germaniae res relinquens, in Poloniam tam cito revolat, ut reliquias istius belli narret. Novimus hunc recentiorum Gallorum morem: sed quibus intelligentibus is valde probari potuit? Aliter certe, et longe meliore exemplo veteres, apud quos alio transeundi opportunitas ex intervallis temporum, aut aliis propositi rationibus sine difficultate nascitur. Sed apud Hartium aliquot eventus, ex festinatione omissos, scite adnotavit Boehmius, cui et in reliquis utilissimas notitias tam rerum, quam librorum periti lectores debent, unde rectius iudicare liceat. Quam praeter meritum etiam in plerisque nimium fidei *Siroti*, varia ex rumoribus narrantis, auctor tribuerit, percommode docemur. Ad res tandem Germaniae perfequendas redit Hartius, ubi more suo rationum nostrarum parum gnarus Io. Georgium, integerrimum reip. tunc vindicem, indecore et mira levitate carpit, tanquam Austriae et perfidis ministris obnoxium. Sed Britones ignoscant nobis, longe aliter statuentibus, ut etiam Germaniae restitui tranquillitatem huius consiliis potuisse arbitremur, nisi turbarum auctores varia contra moliti fuissent, et Sueciae postremum arma, a Richelieu callide in nos advocata, pacem orbi excussissent. Boehmius certe breviter, sed vere quaedam, ad tuendam optimi principis famam monuit; et quanta ex ipsis actis publicis, quae manent, addi possent? Nec iustiore censuram Christiani IV. R. Dan. ob pacem Lubecae factam existimabunt, qui causas, ab *Holbergio* proditas, suis ponderibus examaverint. Ubi Gustavi deliberationes de bello in Germaniam transferendo exponuntur, quaedam aut non legisse, aut dissimulasse videtur Hartius, quum neque tum desuerint, qui callida regis destinata improbarent, et hodieque non desint, qui haud alia ex initio fata Suecos urgentia computare soleant,

leant, quoties suos sensus aperire audent. Vertit sane salutarem ad exitum dei cura hominum acta; sed nemo praesulterit, non haud paullo plus profici potuisse, si ostentatis potius aliquantisper, quam motis armis, et conficiatis cum meliore ordinum Germaniae parte consiliis, reducendae pacis rationes tractatae fuissent. Unde etiam miramur, mentionem nullam ullibi esse factam conciliationis inter evangelicos et catholicos, quos vocant, intra annum in comitibus Rati-pomae agitatae, quam sero coeptam, aucto iam et adulto bello armis exterorum, successus destituit; qui, lenioribus remediis adhibitis, vix deesse potuisset. Coniiciuntur autem hunc in locum complura, quae paullo ante, quum res Strallundenses expositae sunt, narranda fuissent, ne lectorum meditatio confunderetur: unde multo rectius a *Pufendorfio* petentur, quem, uti nec *Chemnitium*, hic consultum fuisse, praeclare *Boehmius* evicit, qui et alia animadversione digna proxime docuit. Digressio deinceps bene longa de progressibus revocatorum ad Christi instituta apud nos sacrorum fit, in qua non deest, quod nostri, a Calvinii et addeclarum rationibus abhorrentes, aegre admiserint, causae etiam religionis et reip. nimis temere in unum confunduntur, et plurima omittuntur, quae de turbarum publicarum auctoribus, nullum in doctrina Lutheri et consortium pactis praesidium, adferenda fuissent. Insunt tamen et multa egregia, quae a scriptore istarum in religione partium vix expectasses, et plura *Boehmius* suppeditat, quibus infametur iudicium. Dignissima fide sunt, quae in adnotatione *Hartius* profert de Caroli V. erga nostram doctrinam sensu, quamvis multis vulgi criminationibus, et illa praesertim de adfectata monarchia universali, elevare conetur. Possemus adferre nondum publicata quaedam, si hic locus ea caperet, quibus hoc probaretur, et ipse *Lutherus* interdum haud aliud falsus erat. Unum praeterire haud possumus, quod professor historiarum istius aevi in Academiae Vitebergensis matricula sua manu adnotavit. Ferdinandum in comitibus Augustanis A. C. clo 10 LV. postquam diu frustra
circa

circa reservatum; quod vocant, ecclesiasticum conciliare animos tentasset, et varia utrique parti concordiae causa proponisset, postremum quosdam nostrorum clam arcessitos monuisse: fuisse hanc conditionem ab adversariis scripto suppeditatam, et tam pertinaciter urgeri, ut metus sit, comitia citius dissolutum, quam de illa quidquam remissum, etc. Se multum operae insumpsisse irritum, quem, reperta nunc nova securitatis via, si audire velint, rem sine ipsorum periculo confici posse. Se enim tabulis adiecturum, esse hoc ex plenitudine potestatis suae instrumento insertum; (hanc enim designationem antea abfuisse idem auctor testatur,) proinde ipsis protestationis potestatem fore, qua perinde sua iura servent, atque alim sacerorum libertatem servaverint. Hinc tacito pacto adfensus nostros constitutioni de pace religionis, sic omnino conceptae, subscripsisse. Nihil legitimus, (legimus autem omnia, quae de isto negotio publicata sunt) quod maiorem veri speciem habeat. Et in universum ista adnotata, horum annorum quanti iudicii, tantae eruditionis sunt, ostenduntque virum reip. peritissimum, et opera procerum varias notitias interiores nactum. Nam is ipse quoque auctor est, eadem in matricula, totidem verbis, sua manu signatis, libelli de bello Gothico, apud *Tenzel*. Suppl. II. ad Sagitt. Hist. Goth. p. 814., quem P. D. Marius Languetum temere persuadere voluit; cui adseverationi tamen multa alia etiam vel sic obstarent. Ceterum Boehemianis in observatis, quamvis brevissimis, hac etiam in particula operis copiam optimaе frugis colligent, quos lectio optimorum scriptorum delectabit. Ceterum, quod Hartius de Henrico IV. R. Franc. tanquam ex memoriis nondum publicatis se proferre putat, mirum videbitur omnibus, qui vitam eius a *Perfixio* scriptam legerint. De turbis Bohemicis paucissimis versibus ieiunum aliquid et mancum adpositum, quum infinita ad arguendam praeposteram ambitionem novi petitoris memorari meruissent, pluribus exprimet;

Dis aliquem, foder! dic Quinctiliane colorem!

Melius sapuerat Io. Georgius I., quamvis Hartio parum probetur. De restitutionis edicto, erratorum Ferdinandi II.

omnium abnormissimo, dici exquisitiora utique potuissent. De potentia Austriaca nimia praedicat Hartius, qui Hispaniam, agnatione et foedere sactam coniunctam, inter eius possessiones numerat, nec forte legit scriptores, res Ferdinandi unquam, decennio quam ante proprius summum periculum, vix Vienna in fide manente, testatos. Sed accidunt talia, meros panegyricos meditantibus, historicorum officio neglecto. Aequè minus probari potest hyperbole, qua optimior possessionum Palatinarum portio Bavaro adsignata refertur; ubi scite iam aliquid Boehmius admonet. Idem plane de pace cum Danis dici posset; de qua tam abiecte Hartius non pronuntiasset, si imperatori Germanorum Romano veram maiestatem potiore iure, quam regna precaria tenentibus, statueret deberi. Bavari consiliorum etiam interpretationem nimis iniquam ducent, qui de statu rerum istius aevi ex utilitate Germaniae calculos ponere didicerint. Si tunc Romanam religionem professi nostris parum aequi fuerant; at virtute tamen et sapientia in ceteris nihil concedebant multis, qui sanitatem doctrinae, saepius ne creditae quidem, vastis et immoderatis ausis obtentui sumunt. Potuisset profecto, dimissis imperatoris bona ex parte copiis, quies Europae reddi, nisi exterorum, Germaniae discordanti infidatorum, multitudo improvisa supervenisset. Sed quibus mirum in modum ubique placent vis et arma, etsi calliditas adsit, et speciosa religionum nomina non desint, cogitare deberent, quam a praeceptis Christi haec abhorreant. Siquè talia unquam vere adversarius nostris obiecta sunt; eo magis cavendum fuerit, ne ipsi eiusdem culpae rei fiamus. De quaestione, num mero religionis studio, an aemulatione potius et rivalitate, ob potentiam Austriacam, arma Gustavus ceperit, non sine ratione auctor Ludovicae Iulianae, Principi Palatinae adfentiri videtur, ratae, Suecum Austriae, ob imperii profundam cupiditatem invisae, bellum illatum fuisse, si vel protestantium a partibus Ferdinandus staret. Auxerant tales suspiciones et odia asperaverant, declamatores nonnulli effrenes, qui sine certis mandatis sua somnia pu-

blican-

blicantes criminibus materiam, magno reip. malo, subdiderant. Possidemus ex eo genere libellum, qui praescribitur: *Oratio de novae apud Europaeos Monarchiae, pro tempore et ad infringendam Turcicae dominationis impotentiam et ad stabilendum Christianae statum, utilitate. Auctore Andrea Hoio, Brugense, Gr. litt. ap. Duac. Prof. Duaci ap. Io. Bogardum. A. 1599.* Perspici ex hoc potest, quam vanae quaestiones cerebroforum ingenia tunc exercuerint; ut aliorum furiosa classica taceamus. Postquam mentio facta est aliis etiam nostrorum iniecti pridem metus, ne imperatores Austriaci, quorum consilia a sodalibus Ignatianis regi credebantur, paulatim pactiorem Passaviensem rescinderent, enumerantur quidam libri istis in controversiis post turbas Bohemicas publicati; ut cancellaria Anhaltina et Hispanica, Vindiciae Palatinae, cancellaria Bavarica; nec non Kellersi sub Fabii Hercyniani nomine scripta. Boehmius vero in adnotatis tam vetustiores electorum saecularium expositulaciones ex *Senckenbergii*, L. B. et V. Perill., Sylloge antea nondum editorum monumentorum, opportune indicat, quam pleniorē notitiam reliquorum, quae in ista causa publicatae sunt, ex Gryphio, Hoffmanno, et Lunderpio petere suadet. Summatim etiam quaedam excerptit *Struvius* in Historia religionis gravaminum. Nos etiam aliqua nacti sumus, quorum rationem necdum alii habuere, quibus aut enumerandi aut colligendi talia consilium fuit. Sed quis foret finis, si quis singula complecti vellet? Quum nullum saeculum maiorem proventum acerrimorum disputatorum tulerit, ut mirum non sit, si quaedam memoria excidant. Forte non defuissent, qui plura factis, quam verbis, ab utraque parte refutata maluissent. Iudicium vero Hartii de ter infelicis cedente Austriae mutatione, in collegio principum electorum facta, omnes rerum Germaniae periti in nullum exemplum satis congruere animadvertent. Mire enim causae eventusque ex diversis temporum consequentia miscentur. Elegans est Boehmi observatio de errore vulgari, quo solus Kiechhus bellum Germanicum Gustavo persuasisse creditur. Recte

idem auctoris anachronismum corrigit, qui putaverat, iam ante proscriptionem Friderici publica imperii lege sancitum fuisse, quod in pactioe Ferdinandi III. demum de adeundo imperio secundum praescriptam formulam constitutum est, ne sine electorum criminis haud participum consensu, huic poenae quisquam ordinum subiiciatur. Sed multipliciter praeterea erravit Hartius, quum et de solis electoribus, et de omnium ordinum consensu, et de unanimi comitorum decreto, hoc primum latum credidit. Nam de electorum, principum, et omnium ordinum proscriptione cum Ferdinando III. iam; de ceteris, quae ponit, nonnisi cum Carolo VI., tandem sic conventum est. Sed de unanimi consensu vel in hunc diem nulla lex existat, neque dubitatur, maiorem tantum suffragiorum partem requiri. Adeo vero in Anglia nostri imperii constitutiones ignorantur! Neque excusaverit Hartium, si quis vocabulo legis pro consuetudine, seu observantia, quam vocant, usum dixerit: tali enim ambitu, qualem is statuit, nullam novimus, neque quisquam adhuc probare conatus est. De litteris regis ad electores accuratiora rursus monemur a Boehmio, quum Hartius, nullo servato discrimine, plerumque ex actis publicis carptim, et per inanes repetitiones, idque haud raro praepostere, referre soleat: quod ex more oratorum parlamentariorum, quos cum venia sic dixerimus, ipsum habere crederes.

HISTORIA NATURALIS RANARUM NOSTRATUM, in qua omnes earum proprietates, praesertim, quae ad generationis negotium pertinent, fufius enarrantur. Cum Praefatione Illustris viri, ALBERTI v. HALLER, Societatis Regiae Scientiarum Goettingensis Praesidis. Edidit, accuratisque iconibus ornavit AUGUSTUS IOANNES ROESEL von ROSENHOF.

Norimbergae 1758. typis Ioannis Iosephi Fleischmanni,
fol. mai. plag. 30.

Nefas

Nefas esse duximus, Acta nostra carere mentione operis tam splendidi, tam accuratis observationibus referti, ut lector et spectator fere nesciat, quid maiorem admirationem, laudemque mereatur, an summa diligentia et indefessum studium in observandis naturae operibus, an solers doctaque manus, cuius vestigia, in pulcerrimis ranarum imaginibus, accuratissime non modo aeri incisus, sed nitidissime etiam pictis, per universum opus curiosos naturae speculatores magnopere delectant. Nemo sane erit, qui, si aequus rerum aestimator fuerit, Illustri *Hallero* non assentiatur, fateaturque, inclytam Germaniae Nationem nulli genti cedere ingenio, virtute, industria, idque vel maxime ex hoc doctissimo labore cognosci. Omnes sciunt, incomparabilem in hoc genere *Swammerdamium* fuisse. Hunc igitur Auctor noster sedulo legit tractavitque, eiusque doctas observationes plerumque confirmat, rarius aliquanto emendat. Series autem operis haec est. *Sect. I. Cap. I.* Coitus et generatio ranae fuscae terrestris fuse enarratur, opinionesque *Menzii* aliorumque erroneae refutantur. *Cap. II.* Partes ranae fuscae terrestris internae, eaeque praesertim, quae generationi inserviunt, describuntur. *Sect. II. Cap. I.* de ranae arboreae proprietatibus, coitu et generatione, verba fiunt. *Sect. III. Cap. I.* ranae viridis aquaticae proprietates, coitus et generatio enarrantur. *Cap. II.* ranae viridis aquaticae partes internae describuntur. *Sect. IV. Cap. I.* bufonis aquatici, allium redolentis, maculis fuscis, externus habitus, nec non aliae proprietates proponuntur. *Cap. II.* reperitur descriptio internarum partium bufonis aquatici, allium redolentis, maculis fuscis. *Sect. V. Cap. I.* bufonis terrestris, dorso tuberculis exasperato, oculis rubris, generatio, nec non reliquae proprietates exponuntur. *Cap. II.* habetur descriptio partium interiorum bufonis, dorso tuberculis exasperato, oculis rubris. *Sect. VI. Cap. I.* agitur de generatione bufonis ignei. *Cap. II.* recensentur interiores partes bufonis ignei. *Sect. VII. Cap. I.* legimus bufonis terrestris foetidi proprietates, coitum et generationem. *Cap. II.* pro-

proponit bufonis terrestris foetidi interiores partes, nec non eas, quae inferviunt generationi.

**DE LAUDIBUS CAROLI III. POTENTISSIMI
Hispaniarum Regis, Carmina.**

Bononiae 1759. ex typograph. SS. Inquisit sub signo D.
Tho. Aquina. pag. 14. quaternis.

Quod omnium temporum historia docet, Regibus atque Principibus iis, qui litteras singulari favore complexi essent, gratissimas se Musas praebuisse, eorumque nomina commendasse posteritati quam diligentissime: eius rei exemplum inigne capit aetas nostra in *Carolo III.* Rege Catholico. Nam cum ille doctrinae et artium optimarum amantissimus semper fuerit, suaeque in eas benevolentiae duratura ad omnem memoriam monumenta extare pridem iusserit: factum est ut verissimae eius amplissimaque a longe plurimis laudes, et superiore tempore et his proximis annis, diverso orationis genere, celebrarentur. Neque gestis illius exornandis diviniore poeseos vis et sacrorum vatum concentus unquam defuit. Sed ad hanc communem Regis magni admirationem, boni civis pietatem adiunxit *Casimirus Gomezius Ortega*, Reg. Collegii Gaditani Alumnus; ita enim in Epistola Nuncupatoria ad Regii Maiorisque Bononiensis Hispanorum Collegii Rectorem et Sodales scripta, nomen suum professus est horum Carminum Auctor. Hic enim idem, qui Sapientissimi Regis *Ferdinandi* obitum versibus nuper luxerat, nunc *Caroli* splendidissimum ab utriusque Siciliae regno ad capessendum potentissimum Hispaniarum imperium laeta acclamatione profequitur transitum.

Carminis quidem maioris, quod paginis octo porrigitur, quae sit forma, quis cursus, videamus. Ducitur laudationis principium ab ipsa Principis iuventute, et mature elucente indole eximia. Tum initia et progressus imperii narrantur.

*Nascentique licet sceptrum fortuna negasset
Invida, Borbonidae tamen ingens dextera et armis*

Egre-

*Egregium robur peperit, subiectaque forti
Regna ense, et pristis titulis cessisse coacta.
Hinc primaevus adhuc indicens bella triumphat
Herculis in morem, mox laeto Etruria plausu
Excepit rerum dominum, regnoque potitum.
Sed postquam vires animus firmavit, et aetas,
Hunc maiora vocant: quis enim vel nesciat arcem
Caietae, aut claros hostili caede Bituntos?
Messanam et Capuam domitas, cunctamque receptam
Trinacriam? Sic Borbonides duo maxima victor
Transgreditur, subigitque brevi certamine regna.*

Inde praeclaram Regni utriusque Siciliae administrationem extollit poeta, ubi nec indictam praetermisit felicem Herculanianam restorationem. Delatus postea ad postremi quod Italiam quassavit belli discrimina, primum pulchre pingit Regem in Martios campos egredientem.

*Haud illi clypeus, mentitave vatibus arma
Vulcani fabricata manu; sed dextera Regem
Quae deceat, fidusque ensis comitatur euntem.
Ensis quem gnato dederat pater ipse Philippus,
Virtutis patriae monumentum, et pignus amoris; cet.*

Mox illum celeberrimi ad Velitras conflictus descriptio occupat: non minima pars gloriae Carolinae.

*Iamque propinquabant adversa ex parte phalanges,
Marta quas rapido Germania misit ab Istro,
Et Transylvanus spectato robore miles,
Pannonique equites, simul hirsutique Croati,
Hos super Illyrici venit gens accola Ponti.
Quos omnes bello assuetos, et fortibus ausis
Unus agit pugnae Dux Lobcovicius ardens.*

Ut ipsam certaminis narrationem iucundissimis floribus distinctam, et maxime in universo carmine exsplendescentem, omittamus. Tandem iter Caroli, obtinendi patrii regni
T t t causa

caussa susceptum persequitur, laetaque ab eius virtutibus omina Hispaniae significat.

Subiecta sunt Epigrammata duo: alterum in adyentu *Caroli* Mantuam Carpetanorum scriptum; alterum, idque Graeco et Latino sermone compositum, cum idem Rex ex Italia in Hispaniam solveret. Nos prius adponemus, ut de his quoque iudicari possit.

*Qui sat Parthenopen bello, sat pace beasti:
Patria, Rex, tandem regna beare veni.
Tu validos terraque marique tuebere Iberos,
Compositos placida Tu ditione reges.
Quisq; etiam doctas Phoebi exornare sorores,
Vatibus et facili Numine adesse velis:
Tunc Tua pro meritis qui dicant arma, virumque,
Plures nostra feret Mantua Virgilios.*

Hanc autem breviusculam de his Carminibus relationem instituisse nos existiment Lectores, partim quod ea non omnino indigna crederemus tanti Principis maiestate, partim ut nostrae quoque erga illum reverentiae exlaret quoddam hoc loco documentum.

ELOGIUM

*GEORGII MATTHIAE BOSII, PHYS. PROF. PUBL.
Ordin. in Acad. Wittebergensi.*

Res hominum, a deo evocatus, reliquit *Georg. Matthias Bosius*, academiae Wittebergensis *Doctor* atque *Professor* tam clarus, quam *naturae interpret* felix, ut eius famam nominis nulla gens non acceperit, quae de litterarum novis aetate nostra progressibus accipere quidquam potuit. Ortu *Liptiae* veteri et illustri genere, patre *Georgio Henrico Bosio*, mercatore non splendido minus, quam peregrinatore erudito, matre *Eva Sibylla*, nata *Bachmeyeria*, maiorum nobilitatem morum decore quae aequavit, anno huius saeculi

X. a.

X. a. d. X. Kal. Oct. Ipse autem hunc stirpis honorem pari felicitate conservavit et auxit, qua hodieque clarissimae huius urbis familiae, *Carpzovia*, *Telleria*, aliae, antiquam gloriam tuentur. Praeter parentum sollicitudinem et indulgentiam, ingenio vivido et erecto Lipsienses lautitiae et elegantiae benignam ad proficiendum materiam suppeditaverant. Nactus praeceptores, non eos solum, publica qui auctoritate iuvenes erudiunt, sed privata quoque impensa requisitos, annos teneriores acerrimis studiis impendit. Tam igneus vigor animo inerat, ut plura, quam in aetatem cadere viderentur, inter ipsa studiorum rudimenta aestimatoribus peritis expendenda repraesentaret. Nec his immorari deceat, quibus ad maiora festinandum sit. Anno aetatis XVII. iam *Doctor Philosophiae*, medicinae non alio consilio operam dederat, quam ut noscendae rerum naturae, quanta ea demum est, eo faustius operaretur. Aliquoties in publicis disputationibus, quum alienas commentationes arguendo vel tuendo, tum suas proponendo, praeclare steterat; quando, hortantibus praeceptoribus et amicis, docendi inter philosophos iura duabus academicis dissertationibus publicatis obtinuit. Argumentum ipsum dilectu et utilitate eximium animos virorum doctorum sollicitaverat, ut subtilitati faverent; quia Perraulti de natura soni opinionem suis ponderibus examinaverat. Inde ad aliorum institutionem diligenter incumbens, omnia, quae sibi paraverat, tam lubens his cum communicabat, qui sese audire voluissent, ut magnis sumptibus nunquam parceret, quo locupletius instrumentum haberet, unde experimentis faciendis totam illam doctrinam philosophiae universae, mathematicum, rerum naturalium, et quae his serviunt, aut ab his invicem iuvantur, redderet utiliore et ornatiorem. Tantum fecerat ea in exercitatione operae pretium, ut non auditorum solum assensu, sed quod longo maius et ad fidem inter posteros potentius, iudicio iisdem artibus eruditissimorum, famae commendaretur. Ita accidit,

dit, ut et benigna aliorum iudicia novum calcar industriae adderent, et amor concepti studii vasta quaevis et ardua meditantem per immensum fere artium ambitum duceret. Diu erat, quod Du Fayi Galli pericula in excutiendo igne e perfrictis corporibus, quae electrica ab una specie vocant, in oblivionem prope venerant. Nihil difficile aut anceps *Bofsi* diligentiae circa rerum naturas obiici poterat, quin longe acutior aliis novas explorandi vias reperiret. Ita adgressus, quod multi desperato, successu reliquerant, longe pulcherrimum opus, e coniecturis fortuitis et paucis conatibus aliorum primum causas investigavit ratiocinando, inde experimentis sollertibus et cautis certum eruit, atque hominum doctrina praestantium tandem expectationem novis et incredibilibus initio miraculis longe superavit; ut tota in Europa aequae nihil ferret, quam inquisitio ista, in qua *Bofianis* inventis plerique idonei arbitri palmam deferebant, quod plurimis exemplis confirmare, *Richmanni* nominatim, professoris quondam Petropolitani, ad imitationem non ab alio magis incitati, liceret. Dudum multas per gentes et terras nomen tam diligentis arcanorum naturae scrutatoris celebrabatur, quum iudicio et mandato FRIDERICI AUGUSTI, *Reg. Pol. Pot. Pr. El. Sax. Ser.* ad munus professoris publici in academiam Wittebergensem vocaretur XXIII. ante annos. Hic aegre defunias, ex qua parte potissimum aestimanda eius sint merita. Docendo tam ex officio, quam sponte. physica, mathematica, philosophiam universam, paria fecit cum quolibet, et ne morbis quidem aut aliis causis excusari interdum voluit. Sed non erat is, qui nuda contemplatione absolvi suas curas arbitraretur, nisi innumerabilibus experimentis cum ipsa naturae varietate quotidie certaret. Eam ob rem sumtuosissimum instrumentorum apparatus conquirit, et bibliothecam rarissimis et lectissimis libris instruxerat; quorum ope in frequentibus rerum naturalium spectaculis edendis in admiratione omnium erat. iudicare, qui nosset, quantum inter utilem veri perquisitionem
et

et curiosas lautitias discriminis interfit; licet elegantiam, velocitatem, et munditias nemo in Bosianis meditantis desiderarit. In tam exercita tamen et laboriosa vita quis ad scribendum superfuisse tempora credidisset? Tot nihilominus commentationes ab ipso publicatae, tot in commentarios sodalitatum litteratarum adscitae, tot amicis per Europam regionatim transmissae, ferream eius patientiam et indomitum molestiis ingenium testantur. Ipsa argumentorum varietas, quam multarum artium fuerit, perdocet. Difficile foret, quidquam veri, certi, et pulcri nominare, quod ipsum fugisse dici possit. Ne de pictura quidem, ut vel hoc utamur, quisquam subtilius exploratusque iudicabat. Nec a nobis probationem exigent, qui eius libros legerunt. Neque aliunde habuit, quod asperitatem rerum abstrusarum tempestivis subinde amoenitatibus emollivit. Perspicuitatis certe mirae in omnibus, quae attingebat, ut popularitate quadam, quam ille conciliasset, occultissima artium placerent, effecit. Vis iudicio aderat, vigor et acumen ingenio supererant. Disslerere, scribere, instrumenta tractare, pari facilitate adfueverat, quasi natura id faceret, quod alii ex longa disciplina demum habent. Transierat inde nonnihil in mores, ut candori, comitati, elegantiae, et fidei alia postponeret. Tam gnarus praeter eas artes, de quibus diximus, historiarum omnis aevi erat, ut vel ea memoria retineret, quae nonnulli vix diuturna inquisitione eruunt; unde etiam, aliud saepius agens, tam erudite quaedam observabat adnotabatque, ut habitasse ipsum in Saturni archiis nonnemo veterum, si videre potuisset, credidisset. Et de opusculis eius, quae in vario doctrinae genere confecit, eo minus hic aliquid memorare vacat, quia et multitudo obstat, et rerum selectio brevem et perfunctoriam mentionem non admittit; adeo quidem, ut in titulis solis proferendis nullum operae pretium fieret, nisi simul momenta praestantiae adicerentur, quae hic locus non caperet. Profuit claritas studiorum haec ad ianuam absentem patefaciendam per musca magnorum vi-

rorum, quotcunque doctrina ubique hac aetate eminuerunt. Neque aliud argumentum clarius, quam tot fodalitatum litteratarum, academias scientiarum vocant, quas sub eius titulis legimus, consortium. Ex creberrimis certe epistolarum commerciiis tantos fructus ad suas musas referebat, ut domi, veluti ex oraculo, sciscitantibus, quid rerum circa litteras usquam geratur, responsa redderet, et suum fundum peregrinis quotidie copiis instrueret et excoleret. Et si quis Germanorum hac in re *Isaacum Vossium* aequavit, *Bosius* is profecto nostra aetate fuit. Nec magnatum atque procerum ex diversis regnis, nationibus, et civitatibus, gratia defuit tam fauste naturae mysteriis operato, ut quidquid singulare vel rarum alibi deprehensum esset, illi impertirentur, atque eius sententiam exquirerent. Non debent hic inferi tanta nomina, ne tristis ministerii umbra obscurentur, et reservanda potius alii occasione talis est opera; qua simul illius merita circa progressionem artium singulatim persequi liceat nobis, vel alii. Quam acuto et celeri sensu in iudicandis iis, quae sublimitate multorum captum excedunt, fuerit, non alia magis re probatur, quam quod inter summorum virorum dissensus, veluti captus arbiter, saepius sic pronuntiaverit, nulli, ut, quae postulasset, tota, cuique tamen, quae iure deberentur, adiudicaverit; ea quidem acquitate, qua vel viventibus, nedum mortuis, satisfieret. Inter *Newtonum* sane et *Leibnitium* qui id haud raro praestitisset, ne de *Cortefio* dicamus, facile adsecutus erat, ut in Germania, Anglia, Gallia, et Italia iuxta gratiosus esset. Religioni sic erat deditus, ut et veram amplecteretur, et irrilores eius mire contemneret, et hanc unam, in qua vires humani ingenii periclitari nefarium sit, duceret; simulationi tamen, interdum vel ex suspicionibus, irascere, et concertationibus nimis circa eam amitti verum, unice statueret. Agnoscebat tamen, quoties non obrepserant humani adfectus, eas quaestiones ipsius ad professionem nihil pertinere. In vita commodus et officiosus quaerebat, tanquam materiam virtutis,

tutis, quos obligaret. Hac felicitate in studiis facile consequeretur, ut neque reliqua ad dignitatem, fortunamque deessent. In his non postremum fuit matrimonium rarissimi exempli, quamvis temporibus breve, et filius superstes, qui virtutum et eruditionis paternae instar promittit. Illud publico nomine, quum uxori, *Ioannae Henricae*, natu *Carpzoviae*, feminae clarissimae, X. ante annos funus duceretur, celebratum, hic rursus commemorandum haud erit; filii vero *Adolphi Iuliani*, *LL. AA. M.* eo minus elogium requireretur, quia simul cum stemmatis notitia legitur in *Memoria Melanchthonis*, quae ante annum est, quod Lipsiae publicata fuit apud heredes Lanquios. Tam praeclare institutum multa cum laude vitae cursum tenuerat, donec anno superiore omnes in felicitates purpuram academicam gestantis transverso impetu incurrit necessitas, quem non effugit. Accessit reliquis calamitatibus in nupero Vitebergae incendio bibliothecae, instrumentorum, vestium, vasorum, suppellectilium, omnium exustio; cuius iacturae nuntium absens tanta constantia accepit, ut ad filium *Adolphum Iulianum* plenam fiduciae ac roboris, quae a divinis promissis adsumferat, consolationem rescripserit. Volo cetera quodam tecta posteris aliunde petenda relinquimus, quatenus ad rationes viri eruditi, cuius memoria recolenda est, nihil pertinent. Hoc dicimus, *Bosius* ipsis Kal. Sept. anni, quem vivimus, vixit Magdeburgi. Tentatus dysenteriae malo, quum praesto essent certatim amicorum, et eandem sortem natorum, opes, atque *Wenshenkii*, *Pot. Reg. Porus. Confil. Aul. et Medici*, ab artis experimentis et dignitate spectatissimi, et *Cothenii*, *Confil. Intim. et Archiatri Regii, V. Ill.* paratum auxilium, spe Christiana munitus, nihil, quod imploraret, praeter divinam bonitatem, invenit; adeo saeva erat vis morbi. Ad deum immortalem mentem ubi totam vertit, misit is suae interuentum voluntatis, *Silberschlagium*, *V. Pl. R.* qui solatus coelestibus anhelanti ad
 acter-

520 NOV. ACT. ER. MENS. OCT. A. MDCCLXI.

aeternitatem prudens atque religiosus occurrit. Inter omnia, quae constant, nihil tam eminent, quam Christi, liberatoris unici, ardentissimus amor, et sapientiae divinae confessio et adoratio, quibus immortalis est *Bosus*. Vixit is. Nos, coelo receptum, ordine quisque suo, et impetrato pari exitu, sequemur eo, ubi *Christus*, Servator generis humani, praesentis vitae miseras magnis praemius pensabit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno MDCCLXI.

HENRICI CANNEGIETERI DE MUTATA ROMANORUM NOMINA, sub Principibus, ratione, Liber singularis. Item Postumus, Bataviae Adfertor, Hercules Magnusanus, et Densoniensis, Aggerum Bataviae Auctor, ex Numis atque ex Inscriptionibus demonstratus. Nec non Trebellii Pollionis negligentia castigata. Et Monumentum Dodenwerdense expositum.

Traiecti ad Rhenum 1758. apud Guilielmum et Guil. Henr. Kroon, Bibliopolas, Alphab. 1. plag. 19½ in 4.

Cannegieterus, Vir clarissimus, cuius magna Latini sermonis antiquitatisque ut omnis, ita maxime Romanae, scientia, ex animadversionibus in fabulas Aviani, aliisque scriptis, satis elucet, etiam hoc libro omnes doctrinae veteris amatores et admiratores sibi non parum devinxit. Tam plenus est et refertus eruditione antiqua! Offendit tamen aures nostras atque animum non modo oratio aspera interdum, nec apta satis; sed etiam hoc, quod stilius auctoris saepiuscule deflectit, praeter opinionem, de re proposita ad alias, quae cum ea non multum cohaereant: quae tamen vitia abunde compensat magna, ut diximus, doctrinae copia et ubertas. Sed, age, indicemus breviter, quae continentur ipso libro, ut lectores nostri eo magis possint existimare de magna eius utilitate et praestantia.

Constat autem ille quatuor Partibus. *Prima* exponit de mutata nominum Romanorum ratione saeculo Caesarum [p. 1 — 110]: *secunda* agit de Postumo Bataviae assertore non minus quam de Hercule Magiario et Deuboniano [p. 113 — 174]: *tertia* castigat Trebellii Pollionis negligentiam [p. 177 — 210]: *quarta* denique illustrat monumentum Dodenwerdense [p. 213 — 268.]. Claudit opus, praeter Addenda nonnulla, duplex Index, alter Scriptorum veterum, et monumentorum, vel laudatorum, vel illustratorum, alter ipsarum rerum. Sed de argumento singularum Partium paulo diligentius dicamus.

In Praefatiuncula Parti primae praemissa ostendit *Cannegieterus*, se, in explicanda Romanorum nominum ratione, non sequutum esse vestigia aliorum Virorum doctorum, ut Robertelli, Sigonii, et caeterorum, in quibus emineat maxime Petrus Servius; sed adhibuisse in consilium Corpora Inscriptionum veterum, ut Gruterianum, Reinesianum, Muratorianum, non minus quam numos priscos, et in his maxime eos, qui ab Adolpho Oecone, et a Francisco Mediobarbo editi sunt: et quum Iac. Perizonius edere voluisset librum singularem de Nominibus Romanis, se ea de re scripsisse docet ad Antonium Perizonium, Jacobi patruelem, civitatis Brielenfis Senatorem, si forte in eo libro reperirentur, quibus ipse uti in conficiendo hoc opusculo posset; sed tulisse a Perizonio responsum, in scriptis Patruis nihil huius generis inveniri. Ipsum Opusculum divisum est in viginti Capita. *Primum* Caput, percurramus enim singula breviter, docet, Auctorem propterea coactum esse quaerere de hoc genere Nominum Romanorum, quod instituisset illustrare antiqua Bataviae monumenta. Nam et si Sigonius accurate exposuit de Nominibus Romanis, libera republica; tamen nemo separatim explicavit rationem eorundem nominum, Caesarum aetate: et ipse Sigonius parum caute Valerium Priscianumque sequutus est duces, quum uterque deflexerit de via non raro. Sed ut lingua moresque Romanorum valde mutati sunt,

funt, quum arma eorum ultra Alpes venissent; ita nec Nomina manserunt expertia illius mutationis. Nam Caesarum quidem saeculo, inde ab Augusto, id quod *secundo* Capite pluribus declaratur, Praenomina in locum Cognominum venerunt; Cognomina facta sunt Praenomina; Nomina gentilia usurpata sunt loco Cognominum Praenominaque. Sic *Marcus, Quintus, Sextus, Titus*, quas, temporibus liberae reipublicae, Praenomina fuerant, in titulis antiquis, Caesarum saeculo, occurrunt ut Cognomina. Contra vero *Caius, Lucius, Numerius, Publius*, Praenomina facta sunt nomina gentium: et *Rufus, Firmus*, Cognomina, successerunt in locum Praenomina: id quod etiam Nomini *Flavius* accidit. Neque raro duarum pluriumque gentium nomina commissa sunt, ut *T. Cocceius Sabinus* apud Gruterum p. 1121. 8. Etiam feminae a duabus gentibus nominatae leguntur, ut *Salvia Titiscenia* apud Sueton. Aug. 69: *Calpurnia Vettia* in marmor. Felsineis p. 484. Omninoque mulieres, eversa republica, non modo Nominibus et Cognominibus insignitae fuerunt, sed etiam Praenomina, ut *L. Marcia Procula* apud Muratorium p. 1050. 1. *Ap. Aurelia Ap. filia Lupercilla* p. 1642. 1: *L. Septimia Doxa* p. 1214. 4: *S. Plinia* apud Reinesium Cl. 14. 124. Tertium Caput maxime in eo versatur, ut doceat, Fratres iisdem saepe Praenomina gavisos esse, solisque Cognominibus distinctos inter se. Filius maior cognominabatur a patre, minor a matre, cuius nomen desineret in *anus*. Sic Flavius Sabinus, pater Imperatoris Vespasiani, uxorem habuit Vespasiam Pollam, ex qua suscepit filios duos: maior dictus est patris cognomine Sabinus, minor Vespasianus a Vespasia matre. Sueton. Vespas. 1. Apud Muratorium p. 774. 7. memorantur *T. Aelius Acilianus* et *T. Aelius Laetianus*, fratres: p. 94. 9. *D. Veturius Antigonus*, *D. Veturius Sp. F. Philo*, *D. Veturius Albanus*, fratres. Quarto Capite exponitur de nominibus variis filiorum Adoptatorum. Obiter conciliantur duo loca Suetonii, Tiber. 7. et de illustr. Gramm. 16.

Posteriore loco *τὰ Σατρίη* a librariis, non a Suetonio, profectum, atque adeo delendum, videtur: et quia loco priore pro *Caecilii* in Codicibus nonnullis erat, Oudendorpio teste, *Pomponii*, credibile est, olim lectum fuisse *Pomponii Caecilii*, vel *Pomponiani*. nam adoptati tum utriusque gentis nominibus appellabantur. Singulatim agitur de nominibus Caesarum Iuliae genti per adoptionem insertorum. *Quintum* Caput recenset nomina spuriorum. Dicitur nomine gentili, vel patris, vel matris. Et nota SP. F., quae legitur passim in titulis vetustis, non semper, ut Fabrettus putavit, legi debet *Spurii filius*, sed nonnunquam *Spurius filius*, vel etiam *Spuria filia*. id quod, praeter Plutarchum quaest. Romm. 103, ipsae Inscriptiones docent. vid. Gruterus p. 434. 4: ubi *C. Mamercius* primo versu vocatur SP. F., sed quinto versu *filius naturalis*. Caput *sextum* attingit nomina peregrinorum. Assumerunt nomina, aut eorum, quorum beneficio cives facti essent; aut eorum, quorum in clientelam sese tradidissent; aut amicorum in civibus. In Asia duo gesserunt nomina, unum patrium, alterum civitatis dominantis: inter suos appellabantur patrio nomine, inter Romanos Romano. Sic *Proculus*, qui videtur fuisse libertus, non servus, etiam *Torpacion* dictus est: et qui ab Hebraeis *Saulus* vocatus est, eum Christiani alique *Paulum* nominarunt. Caput *septimum* explicat eam Romanorum consuetudinem, qua uni homini solebant plura tribui nomina. Primorum quidem Caesarum aetate nomina duarum gentium dabantur uni: quae vanitas tandem eo progressa est, ut unus appellaretur undecim nominibus. ut *C. Batius C. F. Trexilo Minucianus Valens Antonius Celer Publius Sigonius Rufinus Liguvianus*, apud Muratorium p. 682. 7. et apud Gruterum p. 375. 4. Hinc iisdem temporibus, ambiguitatis fugiendae errorisque vitandi causa, invaluit mos, ut adderentur nominibus verba *qui et*, vel etiam simpliciter *sive*. quam in rem, praeter titulos antiquos, qui sunt apud Fabrettum Inscriptt. p. 145. et in Marmor. Fellin. p. 460, attulit *Cannegieterus* inscriptionem, Bruxellis ad ipsum missam hanc,

D. M.
 TI. CLAUDIO
 NICEROTI
 QVI ET ASIATI
 CVS LIVI QVIN
 TILIA CONIVGI
 PISSIMO ET DVL
 CISSIMO FECIT
 V. A. XXX

Capite *ottavo* differitur de nominibus fervorum et libertinorum. Et privati quidem servi habebant nomina liberorum hominum. Melissus, Maecenatis servus, de quo Suetonius memorat de illustr. Gramm. I, fuisse videtur libertus Iunianus. Sed servi publici, de quorum nominibus exponit *nonum* Caput, legebantur ex iis qui manumissi erant, aut a republica, aut ab hominibus privatis. Posteriores appellabantur nominibus patronorum, quae desinerent in *ianus*: priores, Romae quidem dicebantur Publici, sed in municipiis et coloniis vocabatur quisque nomine municipii et coloniae; cui libertatem debebat, etiam magistratus et Collegii, cui operam dabat. ut *Euvodus Publicus Rubrianus*, h. e. municipii Rubriarum, apud Gruterum p. 624. 6: *Publicus Minicianus*, h. e. Minicii libertus, apud Muratorium p. 1293. 10. *Decimo* Capite tanguntur nomina fervorum Caesarum. Appellati sunt ipsi non minus, quam servae, nominibus liberabilibus, ita ut retinerent nomen patroni, cuius e familia transiissent in aulam Caesarum, desinens in *anus*. ut *Calamus Ti. Claudii Caesaris Augusti Germanici Pamphilianus*, apud Muratorium p. 893. 5: *Anthus Imperatoris Caesaris Augusti servus Agrippinianus*, apud Fabretum Inscriptt. p. 46. 164. Unde apud Tacitum hist. 5, 9. pro *Antonius Felix* legendum videtur *Antonianus Felix*. Etiam privati homines nobiliores nonnunquam aliorum libertos receperunt in suam familiam, qui appellarentur eodem modo nominibus patronorum. ut *C. Salustii Crispi Servus Metellianus*, apud Muratorium p. 932. 3. Capite *undecimo* et conditio eorum qui vernaepellati

pellati sunt, et varia potestas ipsius vocabuli huius diligenter explicatur. Proprie quidem *vernus* idem valet quod vere natus: deinde *verna* coeptum est dici et de servis, et de liberis hominibus, aliisque rebus vel domi, vel in Latio, natis et factis. ut apud Martial. 3. epigr. 1. *verna liber*, h. e. in urbe factus, opponitur *libro Gallo*, h. e. in Gallia confectus. Obiter emendatur locus Festi [p. 61.] et Terentii, apud quem [Phorm. 5. 6. 10.] pro *curialis vernula est qui me vocat*, rescribendum videtur *curialis vernula est qui re vocat*. Vernae dicebantur etiam vernaculi, ita ut Pricaeus apud Apuleium Metam. 2. p. 19. pro *quid vernaculi?* male censuerit reponendum esse *quid vernulae?* Neque minus homines aerumnosi et miseri vocati reperiuntur vernae. vid. Plautus Amphitr. 1, 1. 25. *Duodecimo* Capite quaeritur de nominibus servorum libertorumque deorum, qui ut iuribus, ita etiam vocabulis, hominum liberorum gaudebant. Sed an ex ea consuetudine illustranda sint loca N. T., ubi Apostoli dicuntur *θεοι θεων*, valde dubitamus, quum certum sit, vocabulo Graeco *θεος* redditum esse a scriptoribus divinis Hebraicum *יהוה*. Neque vero magis placet, quod *Canngierus* verba Thomae apud Iohannem [c. 20, 22.] *ο κυριος μου και ο θεος μου* intelligenda censet ex eo, quod servi servaeque deorum et dearum deos suos atque deas nominarint *dominos* et *dominas*. quam in rem protulit titulum lapidis, qui est in templo vici *Millingen*, in tetrarchia Neomagensi ad Vahalim, haud longe a Rheni divortio: quem titulum quum a nemine adhuc editum sciremus, eum repetere placuit, si quis forte lectorum nostrorum vellet possitque lacunas eius explere. Est autem hic,

DEAE. DOMINAE. RVFIAE
 ATERNAE. ARAM. E.
 VCVM. CONSACRAVI
 MVRONIA. MARCIA
 BI. OMNIBVS ANNIS SACR.,.
 INSTITVIT XVI. K. AVG
 T. NAT. MATERNAE
 OCTOBER. ARENIA .
 MARIA . . . RV . .

Se-

Septem priores versus Vir doctus ita legendos censebat: *M. Ideae* (h. e. Matri Ideae) dominae *Rosiae Maternae* aram et lucum consecravit *Mucronia Marcia* sibi omnibus annis sacrum instituit XVI. Kalend. Aug. et Natali Maternae. Capite tertio decimo disputatur de nominibus eorum, qui natalibus restituti, h. e. e servis et libertinis facti ingenui, et anulis aureis donati essent: in primisque de Icelo, Galbae liberto. Is dictus est *Martianus*, non *Marcianus*, a Marte, ut indicaretur fortis eius animus. quod nomen a Tacito hist. 1, 13, appellatur *equestre*, quia pro equestri cognomine datum est Icelo a Galba. Caput *quartum decimum* totum est de nominibus Christianorum priscorum. Assumerunt nomina fere a virtutibus, maxime Episcopi, Abbates, Presbyteri. quod genus *Honobonus Episcopus* apud Murator. p. 1886. 2: *Adeodatus Presbyter* p. 419. 6: *Contumeliosus*, h. e. qui contumelia afficitur, *Episcopus*, qui subscripsit Regulae S. Caesareae, in Actis SS. Ianuar. d. 12. p. 736. Hinc apud Gruterum p. 1050. 7. ubi est *Prolectus*, legendum videtur *Proiectus*. Etiam a rebus fetidis et tetris petierunt non raro nomina: quale est *Stercorius*, quod extat passim in cippis vetustis, quoque infirmitatem et imbecillitatem corporis humani significare voluisse videntur. Alia nomina imponebantur pueris recens natis, alia baptizatis. Sic Innocentium, Episcopum Dertonensem in Liguria, referunt Acta SS. Bolland. April. 16. p. 482, primo dictum fuisse *Quintium*, patris nomine, sed alterum illud nomen accepisse in baptizate. Caput *quintum decimum* agit de nominibus uxorum, ita ut Auctor ab Viri cuiusdam docti dubitationibus defendat sententiam, in dissertatione de aetate et stilo Aviani c. 9. p. 265. propositam, nomina maritorum ad uxores non transisse, sive uxores nomina maritorum gentilitia nuptus non accepisse. Livia Augusti uxor dicta est *Augusta*, non tum quum esset eius uxor, sed quum, rupto morte matrimonio, adoptione ex testamento Augusti filia facta esset. id quod diserte tradit Sueton. Aug. 101, etiam Tacitus Ann. 1, 8: neque repugnat Plinius H. N. 15, 30. Caput *sextum decimum* complectitur nomina

nomina coniugum, explicatque in primis formulam *ubi tu Caius, ego Caia*. Et quum Caius proprie significet bovem aratorem, attinguntur etiam alia vocabula a bubus taurisque petita, et ad coniuges translata. Obiter explicatur locus Iustiniani §. 2. I. de Nuptiis, ubi consortium maris et feminae vocat *individuum vitae consuetudinem*. Caput *septimum decimum* agit de cognominibus priscaerum mulierum, refellitque argumentum, quod Adversarius Auctoris sumit e verbis ignoti cuiusdam scriptoris de nominibus Romanorum, *Ista praeenomina a viris tracta sunt, Caia, Lucia, Publia, Numeria*. Nam primo libellus iste est fetus posterioris aetatis: deinde *viri* non sunt mariti, sed mares. Capitibus quae sequuntur duobus perfringuntur alii nonnulli errores eiusdem Viri docti, quos attingere brevitatis nos nostra non patitur. Caput *vicefinum* quaerit de nominibus Augustarum: quae omnes abstinuisse reperiuntur nominibus maritorum gentilitiis. Haec de prima Opusculi Parte.

Pars secunda, quae inscripta est *Postumus*, continetur Capitibus septem et decem: quorum summam paucis indicabimus. Postumus, imperante Gallieno, Gallias vicinasque Gallias provincias tenuit, et eam Germaniae partem, quam nunc Belgae incolunt, ab incursione barbarorum defendit. In eius historia contexenda plus tribui debet fidei titulorum numerumque veterum, quam negligentiae et vanitati Trebellii Pollionis. In titulo quodam apud Fabretum p. 686. vocatur *Imp. Caes. M. Cassianus Latinus Postumus*: in numis autem modo *Postumus Aug.* dicitur, modo *Imp. C. Postumus Aug.*, nunc *Imp. C. Postumus P. F. Aug.*, nunc *Imp. C. M. Cass. Lat. Postumus P. F. Aug.* [c. 1.]. Constitutus est a Valeriano totius Transrhenani limitis dux, et Galliae, etsi non universae, Praefes. Qua de causa in epistolam Valeriani, apud Trebel. Pollionem de 30. tyrannis c. 2, nominatur *Praefes*. quo sensu occurrit idem vocabulum apud Lampridium in Alex. Sev. 32, et alibi [c. 2.]. Victis barbaris Galliam recuperavit. unde vocatur in numis *Restitutor Galliae et Restitutor Galliarum*. Sed Gallia his in titulis

titulis tam late patere videtur, ut etiam Germaniae, superior et inferior, itemque Hispania et Britannia, intelligi debeant [c. 3.]. Praefuit enim Postumus etiam Britanniae et Hispaniae, quod e numis discitur, ita ut dubitari non possit [c. 4.]. Dicitur esse *Restitutor orbis et Pacator orbis*, ob defensam Galliam et Hispaniam. Fuit Pontifex Max. Cos. Trib. potest. Pater patriae, etiam Proconsul. Consulatum autem in Gallia gessit, non Romae [c. 5.]. Sedes imperii eius videtur fuisse Colonia Agrippinensis, quo pertinet numus apud Smetium Antiquitt. Neomag. p. 239, in quo est hic titulus, IMP. C. POSTUMVS P. F. AVG. COL. CL. AGRI. COS. IIII. nam sic legi debet, non C. L., ut Smetius edidit; significatur enim Colonia Claudia Agrippinensis. In eadem urbe fuit moneta, addenda monetis reliquis sex Imperii Occidentalis, quas memorantur in eius Notitia, et tribus Gallicis, Lugdunensi, Arelatensi, et Treverorum; cuius rei testis est numus, quem *Cannegieterus* dono accepit a Cl. *Nuningo*, in quo conspicitur simulacrum feminae, additis notis MON. AVG. Etiam multis rebus aliis nobilitatum est idem opidum [c. 6.]. Ob Rhenum defensum ab impetu barbarorum numos videtur percussisse Postumus, in quibus legitur SALVS PROVINCIARVM: qui fluvius vocatur *bicornis* propter duo ostia [c. 7.]. Naves Rheni erant vel privatae, hoc est, Romanorum et Germanorum; vel publicae. Inter publicas erat classis Germanica, de qua loquitur *Hegesippus* de excidio urbis Hierosol. 2, 9: quem locum correxit Vir doctus e Codicibus a se inspectis. Classis illa dicta est *Pia, Felix* vel *Fidelis*, diversa a Britannica [c. 8.]. Etiam viarum curam habuit Postumus, Rhenumque munivit; unde appellatus est *Hercules Magusanus* et *Draconiensis*. *Magusanus* quidem, quod vocabulum *nutricem, defensorem, tutorem*, significat, fuit Batavorum deus; cuius quatuor arae supersunt in Batavis, templi autem unius vestigium: et *Draconiensis* ab *Isalanis*, ut deus, cultus est [c. 9.]. Nomen accepit a *Deufone* opido, quod nunc *Doesburgum* nuncupatur [c. 10.]. Obiter emendatur locus *Vopisci*, in vita *Probi*.

c. 13. f. [p. 146.]. Sed Postumus dicitur in numis etiam *Hercules Erymanthus*, quod confecit aprum Erymanthio non minorem: neque alia eiusmodi nomina rara sunt in numis Postumi [c. 11.]. Caput *duodecimum* depingit formam imperii tyrannorum, Gallieni saeculo, quod omnino duravit annos fere quatuordecim. Capita, quae sequuntur, tria, describunt aras Herculis Magasani totidem: quarum prima, a. 1514. reperta, est in vico Valachriae, cui vocabulum *Westcappel*: altera Bruxellis in Collegio Iesuitarum, eruta in insula Batavorum; tertia inventa est in agro Silvaeducensi. Capite *sexto decimo* quaeritur de simulacro Herculis Magasani: et *septimum decimum Caput* diligenter exponit de Hercule Ogino et Saxano, cuius quinque arae repertae sunt in lautumis. Titulus quartae arae a *Cannegistero* iam in libro de Brittenburgo p. 102. editus est: sed quintae inscriptio, a nemine adhuc prolata, ita habet:

HERCV SA

VEXILLAR

LIM FLVI VICT

LX GPEAL COI

CY Q SOACNT

SVCVM IVLI

COSSVTI 7 LVI

VIB PC

Sed et de altera Parte satis dictum videtur.

Sequitur ut de tertia videamus. Inscripta est *Trebellii Pollionis Negligentia castigata*. E libello Trebellii, quem reliquit de triginta tyrannis, excerpta sunt ea capita, quibus exponitur de Galliarum tyrannis, hoc est de Postumo Patre, Postumio filio, Lolliano, Victorino Patre, Victorino filio, Mario, Tetrico Patre, Tetrico filio, Victoria. Singulis Capitibus subiectae sunt notae copiosae, in quibus hoc agit Auctor, ut, auctoritate et fide numerorum veterum maxime, Pollionem convincat vanitatis et negligentiae magnae. Corriguntur passim verba ipsius Pollionis [ut p. 187. f.], etiam aliorum, ut Eutropii [p. 189.]. Numi varii nondum editi de-

describuntur [ut p. 204.], alii spurii indicantur [ut p. 184.]; multa vocabula rariora, nec satis intellecta a Viris doctis, explicantur, quod genus *implussum, inscriptus* [p. 192.] et alia. Haec de tertia Parte.

Restat ut de Monumenti Dodenwerdensis explicatione, hoc est, de Parte quarta, dicamus. Descripsit eam Auctor in decem Capita. Monumentum illud est lapideum. Titulum eius primum edidit Cuperus, ad Harpocrat. p. 239; deinde Muratorius Thes. Inscriptt. p. 861, s. Sed imaginem totius lapidis exhibuit Hagenbuchius, in Observatt. Critt. Novis, quae cura Dorvillii prodire, To. X. XI. XII. p. 349. Eam *Canugieterus* denuo contendi cum ipso lapide iussit a Guilielmo van der Souw, sacerdote Dodenwerdensi. Monumentum habet partes tres, titulum, hominem discumbentem, et tutelam. Titulus hic est,

M TRAIANIVC
GVMATTIVS GAI
SIONIS FVETALAE
AFROR TRI

Atque nomina quidem hominis sunt vel Romana, vel barbara, nam Veteranus ille fuit mixtus e Romano et barbaro, hoc est, barbarus natione, civitate Romanus. Hanc acceperat ab Imperatore Traiano, qui et ipse Marcus praenomine dictus est. vid. Dio Cassius lib. 68. p. 779. Solebant enim milites, maxime iis vicinisque in terris, assumere nomina eorum Imperatorum, quorum indulgentia consecuti essent civitatem. id quod confirmatur fide tituli cuiusdam antiqui, editi primo ab Hermanno Fley, in Annalibus Circuli Westphalici p. 221, repetiti deinde ab Cupero, et a Muratorio p. 335: quem *Canugieterus* ipse descripsit Clivise, in cuius opidi agro suburbano nunc extat lapis, translatus illuc a Mauritio Nallovio, quum erutus esset ad Coloniam [c. 1 J. Fuit autem Trajanus ille barbarus, id quod cum nomen eius, *Iugumatus*, docet, tum nomen patris, *Gaisio*. *Atius* quidem fuit antiquissimum nomen Romanum: et *Iugo*, *Juggo*, *Iugo*, unum idemque videntur significare, et ducta esse

esse a verbo *iazen*, ut Traianus ille fuerit aut Germanus, aut Gallus. Neque insolens est, coniungi nomina barbara et Romana: ut *Libiquintilis* in titulo quodam apud Maratorium p. 328. 13. [c. 2.]. Etiam vocabulum *Gaisfonis* ostendit, eum fuisse Germanum aut Gallum: nam *Gais*, *Gaiso*, *Gaiso*, *Gaisus*, *Gesus*, *Gifus*, sunt nomina Gallorum et Germanorum. *Gaesa* certe a Transalpinis dicta sunt pila, quae propterea a Virgilio Aen. 8, 661. f. vocantur *Alpina Gaesa*: ad quem locum Seryius animadvertit, viros fortes a Gallis Gaisones fuisse appellatos. unde patri Traiani nomen illud videtur datum esse ob rem bene gestam. Solebant etiam cives Romani barbara patrum nomina in monumentis apponere [c. 3.]. Capite quarto explicantur verba VET. ALAE AFROK. Veteranorum conditio illorum temporum cognosci debet e titulis utriusque Codicis. Alae et cohortes constabant hominibus eius civitatis, cuius nomen haberent: at suppletae tamen reperiuntur militibus eius civitatis, in cuius finibus praesidia agerent. Sed tempus, quo ala Afro- rum meruerit ad Rhenum, ignoratur. Caput quintum ag- greditur exponere alteram Monumenti partem. Traianus in medio accumbit ad mensam cibus instructam: ad pedes eius stat puer: supra Traianum visitur Victoria alata, et utrinque leo rugiens. nam in monumentis addebantur signa et imagines rerum, ut canum, equorum, puellarum, ser- vorum, quibus vivi delectati essent. Tota imago referre videtur epulas in campis Elysiis. Sextum Caput persequitur argumenta et ornamenta lapidis. Ea sunt vel communia, ut lectus cum pulvino, mensa tripes, cibus, poculum, ser- vus decussatis manibus adstans: vel propria, ut synthesis, serculum in mensa, mantile, gutturnium, servus paenulata gestans, et tunicam infra praenulam. de quibus singulis accu- rate differitur, etiam loca quaedam scriptorum veterum emendantur, ut Terentii Adelp. 4, 2. 46. ubi pro *in sole* legendum *insulas*, et Pomponii Melae 2, 1, ubi verba sunt ita disiungenda, *Inter epulas, quot quisque interfecerit, referre, lactissima et frequentissima mentio, binasque porulis, qui plurimos*
rectu-

vetulere, perpetant. Is inter locantes honos praecipuus est. Manus decussatae non sunt signum hominis lugentis, ut opus natus est Cuperus, sed otiosi, et iussa domini expectantis. Mantilia infernebantur mensis, erant villosa et fimbriata, sed mappae pendebant a coenantiis. Caput septimum docet, figura Victoriae, non Tritonis, qui nullas habet alas, significari amiculum M. Traiani, quod eo valde probabile sit, quod veteres solebant nomina hominum exprimere et demonstrare figuris pictisque imaginibus. Victoriae autem nomen tributum fuit multis feminis. Leones possunt additi esse vel ad iniiciendum terrorem furibus, vel ad significandam Traiani fortitudinem. Caput octavum ostendit originem fabulae de hospite mortuo, et de pecunia eius qua templum Dodenwerdensis extractum credatur. Dode enim, praeter alia, mortuum, et Weerd hospitem, cauponem, notat: mensa autem ante Traianum posita visa est imperitis numularia. At vicus ille ita dictus est vel a prato, cuius possessor fuerit Dodo quidam; vel a typharum multitudine; ut Dodewert sit locus palustris et uliginosus; vel ab anserum anatumve pullis, nam Dode etiam typham, et, ut omnis avis, ita anseris praecipue, pullum significat. Caput nonum de tempore quaerit, quo vixerit Iucgumattius. Videtur autem vixisse Traiani saeculo: id quod et nomen eius declarat, et os imberbe, nam Romani, quum saeculo ab V. C. coepissent barbas ponere, eas alere denuo instituerunt aetate Imperatoris Hadriani. Et ut lapis primo ad sepulcrum eius positus erat, deinde turri templi Dodenwerdensis insertus; ita ad Dodenwerdam propterea sepultus videtur, quod ibi erat via publica, honoratioribus autem cives, et in his veterani alarum, tumulabantur ad vias publicas. Quam per occasionem diligenter disputatur de aggeribus, sive viis militaribus, ad Vahalia et ad Rhenum. Decimo Capite docetur, Monumentum ipsum esse e creta: turrim vero templi Dodenwerdensis e lapide Antunnacensi, ita dicto ab Antunnaeo, opido vetustissimo ad Rhenum.

Atque ex his facile poterunt existimare lectores nostri, quanta divitiae antiquitatis, maxime Romanae, insint in hoc Opusculo, quae invitare rerum antiquarum studiosos debeant, et allicere, ad id diligenter legendum. In Addendis, praeter epistolam *Cannegieteri* ad Auctorem dissertationis de epistolis Apostolorum idiographis, dignum quod memoretur est Monumentum Valentis Bititralis, veterani ex ala prima Thracum, quod nuper in villa Velsena Gerardi Papenbroeckii fuit, sed nunc Leidae visitur, et cuius argumento argumentum Monumenti Dodenwerdensis mirifice illustratur.

SOLIDITAS ET AREA SUPERFICIERUM FRUSTORUM unguarium resectorum a Cylindris rectis, quorum bases sectiones conicae etiam altiorum generum oper calculis investigatae a IOSEPHO STEPLING,
S. I. Presbyt. Astron. Speculae Pragensis Coll.
Clement. Praef.

Dresdae et Lipsi. apud Waltherum, plag. 7. et 2. Tabb.
aeneae, in 4.

Inter eximias, in quibus singulari arte in applicandis recentioris methodi, quae sub nomine calculi differentialis atque integralis inclaruit, partes, merito referendae sunt superficies ac corpora, quae ex sectione Cylindri, seu inflexa paulisper definitione cylindri Euclidea, cuiusvis corporis Cylindrici oriuntur, ac frusta Cylindrica corporaque unguaria vocantur. Enituit quidem iam in iis considerandis sagax *Sereni Gregorii a Sancto Vincentio Wallisii, de la Hire, Jacqueti*, ac imprimis in experienda recentioris Infinitesimalis calculi circa illa dexteritate ac universalitate *Krafftii* diligentia. Cum vero perquam reverendus *Steplingius*, ad exercendam elegantem hanc Analyseos Mathematicae partem, hoc etiam Ungularum aliorumque frustorum Cylindricorum genus accuratius considerandum assumpsit, et in iis occupatus in aliam, ab eorum via plane diversam incidit: tantum abest ut eius labor in ordinandis, accurate demonstrandis, ac

com-

combinandis his propositionibus, quae frustra haec unguaria concernunt, et ab aliis iam consideratae sunt, supervacaneus sit, ut potius Auctor S. Reverendus eximiam laudem mereatur, quod elegantem hanc Geometriae partem in systema redegerit, illustravit, illamque iis etiam, quibus non datur facultas eam ex vastis et rarioribus Geometrarum Voluminibus perdiscendi, cognitam reddiderit. Nos, ut eximium hoc opus commendemus, praecipua eius capita indicabimus. Summe R. auctor erudite agit Cap. I. de Sectionibus Cylindricis: Cap. II. de variis expressionibus generalibus diversorum frustorum ex Cylindris resectorum: Cap. III. de frustis cuneiformibus Ungularibus, et unguis Cylindri circularis recti: Cap. IV. de unguis, aliisque frustis Cylindri Parabolici recti: Cap. V. de frusto cuneiformi, unguari, et unguis Cylindro-Elliptici et hyperbolici recti: Cap. VI. de frustis cuneiformibus et unguaribus Cylindrorum rectorum, circularium, parabolicorum, ellipticorum, infinitorum generum. Tandem Cap. VII. accedit explicatio superficierum frustorum cuneiformium, et unguarum Cylindrorum rectorum.

SYLLOGE NOVA EPISTOLARUM VARIJ ARGUMENTI. VOLUMEN PRIMUM, Libros quatuor priores continens.

Norimbergae 1720. impensis heredum Felseckeri,
2. Alph. 4. pl. in 8.

Vere hoc animadversum est, nihil minutum putari oportere, in quo summi viri operam collocarint, atque id multo minus ab iis, qui ab universa illa arte sint remotiores: quod multa prima specie inutilia videantur, quae tamen ideo non sint, si rem velis accuratius considerare. Et, si boni patris familias est, prospicere de multis rebus, quibus deinde ne opus quidem sit; ita etiam philologi boni, multa annotare solent, quorum si nulla deinde utilitas sit, tamen id spectant, ut ea, quae utilitatem habent, ubi opus fuerit, praesto statim

statim sint. Verum ii vixi solent haud raro accusari a nonnullis, quasi studio antiquitatis provehi soleant eo, ut saepe res minimi momenti commentando illustrent. Quibus sic occurrimus: in omnibus artibus occurrere haud raro, quae supervacanea primum intuenti videri queant, deinde tamen maximos fructus ex se pariant ipsa. Neque tamen hoc negaverimus, haud raro res vanas curari, quasi sint magnopere seriae. Sed danda est haec libertas ingenii humani, ut in artibus, quas colunt, etiam lusus quasi aliquos innoxios habeant. Secuti itaque sumus ab omni tempore id institutum, ut eos laudibus excitaremus, qui nobis collectiones optimorum in suo genere scriptorum tradiderunt, praesertim vero observationes, quibus in promptu sitis, felicius quoddam ingenium facile ut materia utetur, ac, si optio daretur, materiam malleus sine artifice, quanquam eam informem fortasse, quam artificem sine materia. Quamobrem, cum praesentis libelli duplex haec dos sit, primum ut multa egregia habeat, quae partim elaborata iam sint, partim ita collecta, ut pulcherrimum opus construi inde queat, nos eum merito laudamus. Habet autem in summa ubertate tantam diversitatem, ut fere omnibus in universum placere, et singulis hic liber, in tanta ingeniorum studiorumque varietate, possit. Seu te verborum et phrasium rationes, emendationesque criticorum delectent, plurima in eam rem in hoc libello invenes; sive antiquorum rituum, nominum, dierum enarrationes; sive laetiores philologiae proventus, sive etiam ipsa philosophia et theologia quoque, ubique invenes aliqua, quae tibi Lector Benevole possint placere. Offenserunt se vero statim ab initio tibi Theoph. Sigfr. Bayeri, summi viri, ad Io. Math. Gesnerum epistolae, dignae sane illae commemoratione, habent enim egregia quaevis, sed tamen ea, quae huc transferri non queant, quod singula describenda fuissent. Sed nobis praeter ceteras placuit epistola ea, qua narrat, relictis latinis et graecis mensibus, olim exhaustis, ad Orientis antiquitates se contulisse, quod ea a nemine fere tractatae fuerint. Scimus enim omnes, quantus

tus in historia Orientis Bayerus fuerit; qua in re summam laudem sibi peperit, gratiamque in rebus obscurissimis illustrandis summam, quae nullâ, certe a nobis, non esset, si aetatum in explicandis veterum vestibus, aut supellectile culinaria, contempsisset. Praecipue vero nobis haec sapientissime ab eo dicta placent: *Saepe ad me redeo ex illo genere laborum meorum, et mecum, id est deo viro, ne dum alios, seu iuvar, seu delectare studeo, mihi desin.* Quamvis hoc est quod sapientius: Quibus paucis verbis sapientiam eam ostendit, quantum nullis observationibus criticis declarare potuisset. Intuitor vero per saepe mentio Luciani ab Hemsterhusio Gesneroque edendi, quod eorum causa annotamus, qui incunabula luculentius operis scire voluerint. Bynckershoeckii epistolae sequuntur eleganter scriptae ad diversos, ut illius viri omnia sunt. Sequuntur has Mat. Veyss. la Crozè epistolae. Quae varia continent, partim ad religionem Indiarum, idque christianam, partim vero ad litteraturam Indicam pertinentia; quibus ille vir illustrandis summam gloriam consecutus est. Nobis fat est indicasse, quae invenerimus, neque enim hae res in compendium redigi queunt. Nicolai Engelhardi, eius qui inter primos Wolfii sectatores fuit, aliquot sunt epistolae insertae, quae lucem in controversias Wolfianas poterunt inferre. Sed ea in re minime nos iudicabimus, invidiosa enim res ab initio fuit, et futura est. Dorvillii epistolas legisse neminem poenitebit, sunt enim lepide scriptae. Verum iis, qui veterum Romanorum historia delectantur, et antiquitatibus, gratum erit pabulum in iis quae Alphonfus des Vignoles ad Almelovenium, de Consulibus serie, Annalibusque emendandis, scripsit, idque valde proluxa epistola. Dissertationem potius appellaremus, nisi quod ad unum scripta est; sed habet ea, uti summae industriae, ita etiam maximae eruditionis monumentum. Commendamus vero illam vehementer, nec veremur ne accusetur ab iis, qui eam legerint, quasi temere laudassent. Io. Christoph. Wolfii epistolae laeto et abundanti dicendi genere sunt factae, et egregia multa habent, quae nobis se valde probant;

runt; quanquam tantum obiter pleraque scripta videantur. Claudunt agmen Th. Wopkensis epistolae, et haec ipsae bonae. Sufficiat itaque haec potissimum de prima primi voluminis parte annotasse: est vero id volumen in quatuor partes divisum. Offert se in fronte Vol. secundi Gihbertus Cuperus, cuius epistolae ad Almelovenium et Fabricium scriptae, interdum res maximas, interdum vero etiam minuta quaedam annotant, familiarius enim ad amicos scriptae sunt, ubi parvis etiam rebus quandoque locus conceditur. Sunt tamen non minus multa optimaefrugis, e. c. de nonis piis i. e. Aprilibus, quod Commodus Imp. et se piium appellari inter ceteros titulos, et singulos menses ex uno agnominum suorum nominari voluit, ut itaque Aprilis pius diceretur, quanquam id cum vita Imperatoris sublatum est. Praecipue vero iis, qui seriem Consulium Romanorum videre addiscunt, Cuperianae epistolae negligi nullo modo debent, quae multa in supplementum eius rei praebent, summi ingenii, excellentis memoriae, infinitae lectionis. Floridam epistolam inter eas invenimus, qua summus vir veterum rationes et opiniones, quomodo incantationibus deos et manes defunctorum cogi posse putarent, annotavit. Emendat Cuperus saepe veterum loca diligenter, explicat subtiliter, conicit feliciter, et quanquam ad amicos, tamen doctissime omnia scribit. Quem suademus evolvant, qui philologiam ac criticen severiorem amant; invenient enim, quibus delectentur, plurima. Laetiora vero ingenia, alia laetiora invenient in Cuperianis epistolis. Nobis, uti omnia, ita praecipue candidus huius viri animus, et ingenua quaedam ac nativa virtus, placere. Pacis amans, amicus suis, propensus in bonas litteras et in doctos viros, paucis dicemus, eruditione ut admiremur facit, his virtutibus ut etiam amemus. De legione fulminatrice, de cruce Constantino visa in nubibus, egregia quaedam sunt. Negat enim Cuperus, quod Fabricius defenderat, meteoron tantum eam crucem fuisse, sed aliquid plus potius, ac deinde quomodo eius rei figura inter insignia haberi coeperit, declarat. Tertia parte sunt epistolae, primum Io. Anderfoni ad

ad Ott. Sperlingium, qua se ait MSS. Meieriana emisse, illustrantia voces Saxonicas, et veteres, et nostras, ex aliis septentrionalium populorum linguis. Rogat itaque Sperlingium, plurimum harum rerum, ut sibi fontes eius rei, si quos forte praeterea nosset, et si quid in eam rem annotasset, indicare velit. Digna praeterea attentio nostra est (nam minoris pretii epistolas omittimus,) Benedicti XIV. papae ad Praefules Germaniae epistola, (Breve solet dici,) anno 1755. scripta. Quam speramus nostrorum temporum historicis non iniucundam lectu fore. Protestantes, ait, allaborasse, ut Fridericum Cassellanae Hassiae heredem alienarent a salutari instituto, quo romanam religionem sit amplexus, eaque in re patrem principis eos socium habuisse; se vero hunc Francisco Imperatori et Theresiae commendasse. Dolere se, quod Protestantes Ratisbonae Conclusum fecerint absonum, perniciosumque orthodoxae religioni. Hortatur itaque Episcopum quemque, ut se his A catholicorum conatibus fortiter opponat. Nota tota res ex historia nostri temporis est, quam ob rem nihil praeterea addimus. Alia epistola Beverlandi ad Baeleum est, qua multis de odio Theologorum, pessima Latinitate, scribit. Tortuosus ipse, tortuosa eius scriptio. Queritur, eos Creechii superbiam voluisse deprimere, quae causa vir ille mente motus decesserit: „*Externati animi exuvias inferuit hederis Epicuri.*“ Qualis Latinitas! Sed certe, qui omnis superstitionis profligator erat, non miramur si is grammaticae superstitioni generosum animum, addicere noluit. Se itaque nunc, ait, propter amicorum perfidiam ex Anglia redire in patriam velle; quod si hic quoque male a concionatoribus excipiat, se in Angliam rediturum. Magna sane iactura, si tantus vir abit! Quin sibi etiam iocosus videtur: e. g. cum Vossium narrat moribundum sacerdoti sacram coenam offerenti respondisse: *doceto, quomodo possim meos colonos compellere ad pensiones solvendas.* Quantum acumen! barbara ratio scribendi, nihil festivum, nihil elegans. Vere puerilia omnia. Bene agitur cum religione, si hos homines adversarios potius, quam defensores habet,

quos nisi infania et protervitas, ingenium certe nunquam celebres faceret. Io. Andr. Bosius summa cum eruditione de Philippis Imp. et nummis eorum agit. Est etiam Epistola aliqua Sam. Crellii ad Ioach. Langium, quod Langius paulo vehementius, ut Crellius putabat, se erroris in Trinitate admonuisset. Exaravit itaque Crellius hanc epistolam valde astutam, summa cum specie modestiae, qua se suosque variis modis commendat, adversariis invidiam facit, Langium vero amice et callide exagitat. Vult enim, caritatem obtinere ubique debere, hanc observari a suis, ab orthodoxis non item. Cuperi sequitur epistola, quae varia Velleii loca emendat. Eam sequuntur aliae eiusdem viri, dignae quae legantur; exempla enim sunt et doctrinae insignis, et probitatis morum. Quibus sane epistolis varia Fabricii scripta, sunt enim ad Fabricium scriptae, commemorantur, illustranturque laudibus ac annotatiunculis, aliorumque etiam laborum, quos eruditi homines suscepturi sint, iniicitur mentio. Dulcis res iis, quibus monumenta doctorum virorum grata sunt. Epistola alia cuiusdam viri docti, institutum praelegendorum iuventuti auctorum veterum, contra quosdam inepte religiosos, optime defendit. quam ut secum revolvant ii, qui antiqua contemnunt, nec meliora substituunt, vehementer optamus. Sunt praeterea variae litterae a Io. Grammio ad Fabricium scriptae, de optimis rebus, sed quae de gratia sua plurimum amitterent, si huc transferri paucis verbis deberent. Leibnitii quaedam inferuntur posthaec, quibus huius viri imago quasi expressa est. Itaque, ut Plinius aliquo loco ait. *Natura nusquam magis, quam in minimis tota est*: ita quoque Leibnitii summum ingenium vel paucis his epistolis inest. Nobis vero ea praecipue placuit, qua de ordine disputat, quo sit procedendum in defendenda religione Christiana, Criticisque ad hanc rem utilissimam esse. Minus se nobis ea probabat, quae nescimus quam lenitatem adversus Pontificios suadet, quos ille ut optimi animi homines nobis depingit, praecipue Principes eorum nonnullos; non itaque nobis magnopere ab illis timendum esse. Nar-

ret

ret hoc iis, qui unguis leoninos experti nondum sunt, nobis vero haudquaquam, novimus enim quid intersit. Ad historiam mediæ aevi qui animum appulit, varia inveniet variis in epistolis, quibus optime queat uti. Sic Schannati et Schminckii epistolæ varia huc conferunt. Andersonis, quas dicebamus, Sperlingianæ respondent, refertæ litteraturæ veterum Septentrionis linguarum. Placuit vero nobis non minus Vitebergensium Theologorum, ad Herm. Hardtium, patrem novarum opinionum, epistola, qua illum hominem in summa caritate ita depexum dant, ut voluptas mera sit hæc cognoscere.

Habemus itaque summas gratias, cum ipsi collectori, de instituto utilissimo suavissimoque, tum præcipue summis viris, qui laudabile hoc consilium adjuvant, quo nihil in bonas litteras amantius fieri potest. Rogamus vero omnes, qui has paginas nostras legerint, ut, quantum possint, de auctore, de nobis, de re litteraria demereri, mittendis si quas habeant, summorum virorum epistolis, velint.

ROBERTI LOWTH, A. M. COLLEGII NOVI SOCIJ, et Poeticæ Publici Praeceptoris, de Sacra Poesi Hebraeorum Praelectiones Academicæ, Oxonii habitæ. Subiicitur Metricæ Hærianæ brevis confutatio, et Oratio Crewiana. Notas et Epimetra adiecit IOHANNES DAVID MICHAELIS, Philos. Prof. Ord. et Societ. Regiæ Scientiarum Goettingensis Collegæ. PARS POSTERIOR.

Goettingæ 1761. sumtibus Pockwizii et Barmeieri, a pag. 339-778. cum indice, et trium Psalmorum versione theotifica, pagg. 16. constante, in 8.

Explevit tandem feliciter vota plurimorum, absolvi præclaram operis utilissimi editionem cupientium, Celebrerrimus Michaelis, quem vix defunctum eo labore Potentissimus Magnæ Britanniae Rex nomine honorifico Consiliarii aulae suae insignivit. At ille dum reliquam operis partem,

tem, pulchriorem et ipsam opera sua, in luce Germaniae collocat, Lowthum quoque, cui fama deceptus exsequias iverat Partis in prioris praefatione, rebus humanis restituit: gratissimo lectoribus omnibus de tanti viri vita nuncio: quem etiam humanissime compellat in Partis huius limine, suarumque annotationum iudicem vult federe primum.

Nobis autem neque hoc loco videtur multis vel de argumento operis, vel de praestantia dicendum. Istud quidem viro magno et felicissima non Graecarum modo Latinarumque litterarum, sed divinorum imprimis librorum interpretatione excellenti, qui nuper sententiam de libro Lowthiano dixit, merito adfentimur, praecepta hoc libro proposita de interpretandis Hebraeorum poematis adeo nova non esse, ut nemini potius qui veterum multis operam dederit, non dudum cognita et ipso usu exploratissima esse debeant; sed haec ipsa accommodandi has regulas carminibus sacris peritia, hoc felix nostri acumen in perspicendis iis, quae poesis sacra elegantissime et summo dicta artificio habeat, haec igitur nonne novas esse in scriptore dotes agnoscas, comparata cum illis vulgariis interpretum socordia, qui ad alia omnia, quam ad verae et communis poetices leges referunt illa divino spiritu edita poemata, faciuntque nimium intelligendo, nihil in illis ut intelligant. Certe qui carminis Hebraici naturam et vim, cuncto per singula illius genera, edisseruerit imo expresserit rectius Nostro, subtiliusque, quamvis diligenter quaerentibus, occurrit nemo.

Iam vero de Observationibus potius V. III. Michaelis dicamus, adspersis huic quoque volumini, quae et multae sunt, et egregia rerum ubertate refertissimae; quaedam etiam ad Dissertatiunculas singulares excreverunt. Quarum si maiorem partem adscripserimus, non hoc agere nos Lectores existiment, ut dignam doctrina sua operam libro huic navatam esse a Viro Celeberrimo ostendamus; sed ut appareat, quam non carere hac operis editione vel ii possint, qui exemplum quale ab Auctore vulgatum est, teneant; deinde, ut poetices in universum studiosis, magisque etiam

iam explicaturis propheticos poeticosque V. Foed. libros eadem illa commendetur.

Nam profecto adnotationes pleraeque omnes, quas Ill. Viro debemus, certam et praesentissimam ostendunt interpretibus utilitatem. Explicaverat Lowthus Praelectione XIX. parallelismi poetici vatum sacrorum rationes et species diversas. Statim subiungitur Epimetron Editoris a pag. 382-392. de Ufu huius Parallelismi Hermeneutico. Necessaria vero admonitio eorum interpretum caussa, qui cum seiunctam ab omni humana lingua divinam existiment, fastidiosam in eiusmodi repetitionibus, membrorumque parallelismis, qui frequentissimi occurrunt, statuunt legem: cuius membro suam esse peculiarem sententiam, verbaque eius ita accipienda, ut aliquid dicant, superiori membro indictum; nec enim decere Spiritus S. sapientiam et parsimoniam, dicere quod dixerit; omnem ex divino libro tautologiam eliminandam. Sed saniora docent vel inspecti loci innumeri, quibus aut synonyma, aut antitheta, aut sententiae parallelae componuntur, qua concinnitate neglecta, vehementer ieiuna prodit interpretatio. Illa v. c. Pf. XXII, 32.

יבאו ויגדו צדקתו

לאבם נולד כי עשה

quum redduntur:

Venient et indicabunt iustitiam eius populo nascituro,

Quia fecit,

omni exuuntur membrorum consonantia, cum contra haec versio:

Venient et profitebuntur veritatem eius;

Populo nascituro, quod fecerit;

h. e. profitebuntur populo nascituro, quod perfecerit promissa sua, haecque de me illustra vaticinia implevit; cum haec, aimus, versio et aptissimum exprimat parallelismum, et ab ipso accentuum auctore probata sit: vox autem צדק Arabum et Iesariae usu saepissime veritatem denotat. Quid? quod addi potest, eam interpretationem praecedenti quoque

que versu 31. firmari. — Eiusdem parallelismi beneficio verba Pf. CXXXIX, 20. obscuriora:

אשר ימרוך למומה

נשאו לשוא עריך

illustrat hoc modo V. Cl. Ostendit, posterius hemistichium hunc habere sensum: *Qui peierant per urbes tuas*, nimirum Sichemum, Hierosolimam, et alias, more ex Matth. V, 35. noto. Itaque et priora verba deducunt nos ad *peierantium per nomen diuinum impietatem*. Quinam Ies. XXVI, 14. sunt רפאים, *medici* an *gigantes*, an populus aliquis, dubitabis, donec attendens ad *mortuos* superioris membri, *inferos* agnoscas in hac voce. In explicandis נצורי ישראל incerti errarunt interpretes a *seruandis* inde usque ad *vastandos*. Sed vel illud prioris membri שבטי *stemmata* seu *rami*, similem suspicari imaginem iubet. Est autem Arabibus נצר *uivere*, unde Ies. XI, 1. *surculus* נצר dicitur; nostro loco נצורי *rami* insolentiore vocabulo dici potuerunt.

Obs. 93. sententiam Lowthi, praedicantis sublimitatem Ezechielis, quae vel Iesaianae par sit, quamvis in genere dissimillimo, oppugnat V. Ill. traditque videri sibi illum in exornandis amplificandisque imaginibus plus artis et luxuriei habere, quam cum impetu et sublimitate poematis consistere possit. Perpetuum aliqua ex parte imitorem esse, et tamen novum ac suum, non grandem sed ingeniosum; imagines enim, quibus iamdiu ante poësis Hebraica adfueverit, inventas ab aliis, sed strictim usurpatas, totas illum absolvere, itaque plene, ita copiose pingere, ut nihil addi posse aut in mente lectoris relinqui dixeris. Cuius iudicii defendendi causa, comparat cum locis Pf. LXXVIII, 48. Deut. XXXII, 24. Ies. XXXIV, 6. 7. et Habac. III, 5. uberrimam Ezechielis descriptionem, C. XXXIX, 17-20.

Observatio 96. de carmine Hebraeorum Alphabetico disserit. Prima forte huius artificii origo in lamentis fuit, ut ediscentium ea praeficarum memoriae consuleretur: paulatim ad alia carmina a pueris et plebe ediscenda translatum, neque

neque ars adeo exilis in tanto apud Hebraeos honore fuisse, nisi eam prima vulgasset in threnis necessitas. Nostros autem poetas merito illius pudet, absterretque ab eadem vel linguae natura. Et ipsi Hebraei in hoc carmini genere non nihil licentiae sibi arrogarunt; ut v. c. Ps. XXV. littera \aleph non versum, sed posterius hemistichium versus ζ . exordiat, Kuph vero v. 17. in media duntaxat voce positum sit. Sed quod eodem et XXXIV. Psalmo post \aleph versus alius addatur a \beth incipiens, id quidem a duplici litterae \beth adpellatione, forte signo aliquo distincta olim, ut apud Arabes, repetendum videtur Viro Doct. Adicit protinus Obs. 97. sibi sententiam eorum, qui Threnos Ieremiae non in urbis excidio, sed in obitu regis Iosiae compositos fuisse existiment, prope certam videri, cum nihil in illis legatur, quod non caeso Ieremia verissime canere Propheta potuisset, et ad hos threnos aperte digitum intendant locus 2 Paral. XXXV, 25. denique occurrant in illis quaedam, quae seriori tempori minus apta sint.

Observ. 100. Psalmi XLII. elegantiae declarantur, quem eo tempore scriptum putat Cl. Editor, quo filium degenerem fugiens David, ad tutas se Libani radices receperat, quod eum fecisse 2 Sam. XVII, 24. 26. 27. docet. Mox de miraculo stantis iubente Iosua solis lunaeque ita disputat, adiutus interpretatione Habacuci, III, 11. ut crebros fulminum iactus, coelumque semper patens, Israelitis dicat pro sole fuisse, totamque adeo noctem illustrasse, et nullibi latere fugientes potuerint: haec aliquem poetam, libro Isar insertum, atque ab Habacuco grandifona et brevi imitatione delibatum, hac figura efferre ausum esse: solem lunamque in medio coelo iussu Iosuae stetit. Ipso quidem in praelio gravissimam tempestatem Phoenicibus imminisse Deum, testari historicum sacrum, quae facile per totam noctem durare potuerit. Eidem narrationi miraculi fidem detrahere, sed alia ratione conatus est clarissimus SS. litterarum interpres, *Heumannus*, edita ante paucos annos interpretatione duorum locorum difficilium V. T.

Cum omnem Odae diversitatem in tres species incluserit Lowthus, quarum prima suavitas sit, altera sublimitas, tertia medius quidam et ex utraque temperatus color: Noster in primo illo genere, quod totum suavitatis est, felicissimum fuisse Davidem existimat, (Obs. 106.) ut, cum agrorum, silvarum, fontium naturam describat; ex reliquis etiam odis has maxime praestare, quas in utroque exilio cecinerit: otio enim illum tunc abundasse poetico, adfectus expertum vividiores, eamque oculis et animo obiectam spectasse naturam, cuius ex prima iuventute memor iterum tanquam iuvenesceret. Contra mediocriter ait sensus suos affici iis Odis, in quibus saevior adfectus dominetur; sive tristitiae, sive indignationis. Satis quidem in illis elegantiae esse, satis in Psalmis iis qui mala omnia hostibus apprecentur, dirarum, atque etiam imprecationes exquisitas, sed quas legens minus animo commoveatur et percellatur.

Observatione 117. interpretes Psalmorum triplicem errorem fugere iubentur. Sunt enim, inquit Vir Ill. qui ex historia Psalmos interpretantes ita agunt ac si omnia nossent, nec quidquam sub regno Davidis accidisset, quod non memoriae sit proditum. Quod in tanta historicorum sacrorum brevitate, rerumque gestarum magnitudine et multitudine, veri est dissimillimum, patetque in historia belli Davidici cum filio, comparantibusque historiam 2 Sam. VIII, 15. cum Ps. LX. Ergo illi plures quam fas est Psalmos eadem de re explicant, quam forte ex historia norunt: unde fit, ut languere carmen, solisque abundare verbis videatur, nulla scenae varietate delectans. Alii magna utuntur fingendi licentia, quamque ex commentariis antiquorum haurire nequeunt, solo se ingenio supplere posse sperant historiam: quo in genere non pauca peccasse videtur scriptor vitae Davidis, *Patricius Delanuis*. Plerique ad sententias morales et sensus mysticos confugiant, aut quae non intelligunt historica, vaticinia esse iubent: nihil horum facturi, nisi nihil historiae se ignorare putarent. Addit V. Cl. multum sane nos semper in historia Davidis ignoraturos; se tamen suspicari, ex
his

his ipsis quae supersint, monumentis multa passim sparsa et ignorata colligi, uberiolemque tanti et viri et regis historiam conscribi posse, seque ipsum nonnumquam cepisse consilium vitae Davidis enarrandae. Hunc certe eas res gefisse, ut cum maximis seculi nostri regibus comparari possit; magni, licet non diuturni, imperii fundatorem, imperatorem maximum, militem non deteriolem, auctorem praeterea fuisse disciplinae militaris et artis bellicae, quae ante ipsum vix ulla in populo Israelitico fuerit.

Subiectum Praelectioni XXVII. Epimetron illustrat Psalmos, XXIX. et LXVIII. Illius quidem lectores admonet, ut, ubi terrarum, et qua in gente, Dei maiestatem a tonitruum terrore laudet vates, perpetuo secum cogitent: in Palaestina nempe, cui tempestates ab Occidente aque mari mediterraneo ingruunt, gravissime in iuga Libani detonaturae, indeque Arabiae deserta petiturae; interque Israelitas, quibus fulmen curruque tonans, prorsus ut Graecis, insigne veri summiue Dei sit, cui hoc telum hocque solum, ipsi etiam vanorum numinum cultores sacrum suumque relinquabant. Eidem tonanti Deo, volucrum curru agentis, septenarium etiam numerum dicari; huc enim spectare artificium Psalmi, septies illud קול יהוה (vox Iehovae, seu tonitru.) repetentis, ut mystici etiam numeri usu, omnem tonitruum gloriam terroremque principi Deo consecret, qui septem diebus coelum terramque perficiens, septimum sibi diem festum esse statuit. Atque haec nova Psalmi versione, adiunctaque vocum obscuriorum illustratione, confirmat. Longius in Ps. LXVIII. versatur, quem reliquos sublimitate vincere existimat, et Mosaici pene ingenii vocat. Tamen neque totum intelligere se fatetur ultro, pro humanitate et modestia magnis ingenii propria. Istud manifestum esse ait, initium Psalmi, et minimum XIV. priores versus, non de victoriis Davidis agere, sed de itinere Israelitarum per desertum, rebusque Mose et Iosua ducibus fortiter gestis. Etiam hoc liquefe arbitratur, plura Dei sanctuaria cani, idque ad argumentum Psalmi primarium esse referendum.

Sed dignae sunt quas hoc loco copias doctrinae effudit Vir Ill. ut ab ipsis perlustrentur lectoribus. Obscuritatem autem, qua inde a versu 15. laboret Psalmus, non a sola linguae et historiae inscitiae, sed forte magno ab ipsius lectionis vitio, in qua verba quoque non pauca omissa sint, ducendam putat; certe pro צלצול legere, quamvis nullo auctore, mavult ציץ, quae vox omnia reddat expeditiora.

Observatione 121. commune multis Psalmorum interpretibus receptaculum, ut, ubicunquæ sensus impeditior sit, aut nova quaedam explicatio valde placeat, statim ad mutationem personae loquentis confugiant, licet nullum sit in Psalmo mutatae personae indicium, (praeposteri in eo *Sal. Tili*, interpretis non ignobilis, imitatores,) disturbat. Latent quidem aliqua dramata, forsitan non pauca, sed in constituendis illis hoc cautiore nos esse decet, quo plura ad unam et simplicem orationem revocari, si philologiae opibus instructus sis, possunt. Psalmum v. c. secundum, qui primus vulgo inter dramaticos, idque sine dubitatione, habetur, non satis tuto adscribi huic generi ostenditur.

Magnum est quod Observatione 123. aliisque pluribus, quae sequuntur, docendum suscipit Vir Cl. neque epithalamium esse Canticum Canticorum, neque allegorico sensu explicandum. Nuptiarum quidem dies eo carmine cani, ut credat, his potissimum causis prohiberi se dicit: primo quod nulla sit in toto carmine, tam longo, rituum nuptialium vel tenuissima mentio; solum cani amorem, nihil praeterea, non velationem sponsae, non virginitatis iacturam, non epulas solennes; deinde quod sponsus, qui putatur, tam fingitur labori adfixus, ut ipsa nuptiarum hebdomade aliquoties et convivas et novam nuptam deferat per integros dies, gregis pascendi causa, neque noctu redeat, sed solam in lecto relinquat, quam tantopere adamarit; sponsa autem eodem tempore vineam custodire debuisse, ob quam neglectam fratres ei succensuerint, non minus a festivitate nuptiali abhorret. — Si quis de sponso sponsaque ante nuptias cogitare audeat, magis etiam repudiandus erit. Ea est enim aman-

amantium consuetudo, eae voces, eae descriptiones totius corporis, eae denique suspiciones rerum sularum, carmini callide intextae, quibus nihil indecentius, magisque a moribus Orientis abhorrens cogitari posset; cum ibi sponso ne videre quidem liceat sponsam, nuptam et velo tectam, nisi postquam virgo esse desit. — Sed nec furtivos cani hoc carmine amores quisquam dixerit. — Obstat enim inprimis, quod ignes amantium non clandestini sunt, sed amicis et virginibus Hierosolymae noti; deinde quod C. VIII, 5. ipsa mater sub arbore aliqua foedere iunxisse filiam dicitur. — Sua igitur sententia *castos coniugum amores* Cantici argumentum dicit Ill. M. Neque hoc ridiculum fore sperat iis, qui teneant, quid nostra inter et Orientalia coniugia discriminis interfit. Nostrorum coniugiorum, (verba ipsius adponimus,) modo votis amantium respondeant, aequabilis est, nullo casu interrupta ratio; difficultatibus et tamquam nodis carens, quorum solutionem expectes; nihil earum artium, quas Galli *intrigues d' amour* vocant; nihil novitatis; sine quibus rebus carmen amatorium languet. Quotidiana coniugum consuetudo efficit, ut eorum ignes sinceri sint, sed leniores, quam ut poetae sufficiant. At alia omnia in Oriente propter polygamiam. Multi in tali coniugio nodi et difficultates, multi casus, lites, suspiciones, metus, artes, victoriae. Plenum est insidiarum gynaeceum maius, quibus dilectissimae coniugis honos quaeritur eripiturque: osculum, noxam etiam alteri praeripere, ponitur in victoriae, Gen. XXX, 14. 15. 16. Hinc fit, ut casus coniugum amor carminis amatorii materia esse potuerit: hinc patet et istud, Canticum Canticatorum totum esse Asiatici tamquam coloris et sanguinis.

Quae pro allegorico Carminis huius sensu afferri possunt, ea praeter argumenta theologica, omnia exprimit Lowthus. Sed ea non omnem cauti lectoris ex animo dubitationem eximere iudicat Noster, his fere causis propositis. Antiquae ecclesiae Christianae auctoritatem in hac quaestione exegetica levis momenti esse, praecipue quod Hebraicae

linguae et litterarum elegantiorum minus periti, mystici autem sensus studiosissimi fuerint Patres plerique, et a scripti carminis tempore longius remoti. Tabulas N. Foed. numquam illud vel citare, vel de Christo interpretari. Eandem temporis longinquitatem, et alia, Synagogae auctoritatem hoc loco subvertere. Analogiam aliorum carminum, amores divinos sub humanorum imagine canentium, atque imprimis Psalmi XLV. eo quidem valere, ut potuerit Salomo sanctiores amores tali carmine, quale nostrum sit, celebrare; quid autem fecerit, quos cecinerit amores, ex illa sola analogia numquam disci. Argumentis potius ex ipso poemate ductis, et rationibus internis ex operis structura petitis, allegoriam eius stabiliendam fuisse; quod vero refugerit Lowthus. Veri certe dissimilimum esse, in tam longo carmine, si allegoricum sit, nihil omnino reperiri posse, quod ad vestigia aliqua allegoriae ac divini amoris nos deducat; nihil quod non in libro amorum proprie sic dictorum legi potuisset: idque apud Hebraeos, qui propria allegoriis intexere soleant et miscere, ubi nostri poematis leges id fieri vetent. Atque etiam hoc molestum esse, quod non liqueat, quae tam longa tot actuum allegoria, proponatur ac convesiatur moralis sententia, non prorsus nota, tantaeque descriptionis indigens; nihil enim ex toto Cantico allegorice intellecto elicere posse prudentem ac Lowthi similem interpretem, praeter id, quod nemini ignotum, amare Deum ecclesiam, et ab illa amari. — Si quis quaerat, quid igitur sancti et divino adflatu digni hoc carmen contineat, si nihil de divinis mysteriis pandat: respondet Noster, castos coniugum et teneros amores, ab ipso Deo mortalium pectori tanto artificio inditos, et ex quibus humanae felicitatis magna pars pendeat, non unius voluptatis, sed et ex virtutis praeceptis esse, nec indignos divinae etiam Musae commendatione: quam nimiam felicitatem coniugiorum si qui fastidiant tristiores et truculenti morum doctores, quales innumeros vidit ecclesia, vel horum causa dignum fuisse argumentum coelestis Musae carmine. Quid? quod Salomo ipse in Proverbiis

bis non dedignatus sit, felicitatem et infelicitatem coniugiorum describere. — Ceterum per eandem occasionem locorum Cantici quorundam illustrationem adiicit V. Doct. quanto magis petitam ex interiore et elegantiore doctrina, tanto planius ostendens difficultates libri huius interpretandi: cui sane Commentator idoneus ad hoc usque tempus defuit.

Pervenimus ad metam curarum, quas Lowthiano libro impendit Cl. Michaelis, et quae in Epimetro amplissimo iuxta ac lectu dignissimo, de Iobi carmine, fabulae sit an historia? itemque de poematis antiquitate, scopo et argumento, definunt. Quod licet pertrahat nos ad se et subsistere iubeat, tamen quoniam pro numero et dignitate egregie in eo observatorum dicere de illo iam non licet, summam eius brevem contrahemus. Prorsus igitur verum videtur Viro Cl. fabulam illo poemate convescitur, eo sine propositam, ut discamus, bonis in hac vita male esse posse, praemiorum enim poenarumque locum in alia esse vita: id autem si accidat, sapientissimas ob causas a Deo permitti, sed ita reconditas, ut nemo mortalium assequi illas possit, debeatve scrutari. Huius sententiae non solum invidia, si quam apud imprudentes habere posset, se liberat, eamque ingenii summa vi defendit, sed hoc etiam superaddit, morum praecepta, dogmata, inque adversis solatia, abundantiora ex fabula de Iobo peti, quam ex historia Iobi posse. In vera enim historia sermones perscribendos fuisse, quales habiti a Iobo et amicis fuerint, meris hominibus, spirituque Dei non actis, quippe quos multum in disputando peccasse, interveniens Deus, et utrosque stulticiae arguens, edixerit; unde quid veri habeant, quid falsi, satis certo constitui non posse. Fabulam autem divinitus inspiratam habere primo informatam a Deo animi humani imaginem, quales in morum doctrina *Characterum* nomine laudare solemus, deinde clarius ostendere, quae colloquentium sententiae probandae sint, quae reprobandae. Scriptam vero putat hanc fabulam ad solandum populum Israeliticum, Aegyptiaca tyrannide pressum: longe

longe plurima certe inesse Aegyptiaca, singulari de Iobo Aegyptio commentatione demonstravit. Mosen libri auctorem esse, scripsisseque illum annos XL. natum, suspicatur: hinc comparantibus Iobi fabulam cum reliquis carminibus Mosaicis, quae valde provecta aetate fuderit, diversitatem stili elevandam nimium non esse. Oppugnat etiam *Heathum*, Anglobritannum, qui Iobi librum multo fecit recentiore, ex filiique Babylonici acerbitatibus ut lenimen adferret, compositum fuisse ratus est. Denique omnem carminis huius oeconomiam, nodos et seriem difficillimae quaestionis eo pertractatae explicat, eundo per singula Capita, et ubique lucis plurimum adspargendo. Unum adferimus: locum nobilem C. XIX. extr. de resurrectione e morte interpretatur, eosque qui de reddenda huius vitae felicitate illic cogitant, totum quaestionis filum impedire arbitratur; statuens in universum, (p. 664.) vix aliud quidquam incredibile *Warburtonium*, libro ingenioso de divina legatione Mosis, asseruisse, quam immortalitatis alteriusque vitae spem a toto Iobi libro abesse.

De Psalmorum, II, VIII, et XLII, imitatione et paraphrasi, versibus Theodiscis expressa ab Ill. Viro, subiectaque ad calcem huius editionis, dicere nos nihil attinet: vel popularium causa, utpote quos ea delectatione non minore adficiet, quam eiusdem generis poemata a Nostro superiori tempore edita; vel aliorum causa lectorum, qui a cognoscendis illis linguae nostrae incitia arcentur. Sed minime tacendum est, polliceri V. D. alius libri, et ipsius praestantissimi, *Hierobotanici Celsiani*, novam editionem, suis augendam annotationibus, ac forte etiam imaginibus plantarum rariorum illustrandam. Ea ut procuretur quantocyus, prodeatque simul absoluta, quam typis iam ab aliquo inde tempore describi scimus, *Grammatica et Chrestomathia eius Arabica*, ipsa litterarum commoda efflagitare videntur. Neque vero deposuimus memoriam promissae ab eo ante plures annos *Historiae Linguarum Orientalium*, sed magno eius operis desiderio tenemur, amplissimamque de eo expectationem concepimus.

Illustri

MENSIS NOVEMBRIS A. MDCCLXI. 553

Illustri et Magnifico Actorum Eruditorum Lipsien-
sium Collectori

CAROLO ANDREAE BELIO D.

S. P. D.

FR. PLATNERUS.

Quemadmodum nihil magis difficile est, Vir Illustris, quam legum peregrinarum indolem, vel Romanarum, extra Germaniam, auctoritatem, accurate cognoscere: ita etiam puto nihil magis cavendum esse, quam ne intercidant praecepta eorum, qui super iis rebus nos docere possint. E quo genere est praesens epistola, et a doctissimo celeberrimoque viro perscripta, et de eo argumento exponens, cuius dignitatem et praestantiam apud nos nemo negaverit. Mitto Tibi, Vir Illustris, istius apographum, quo, uti poteris ut ipse volueris. Ceterum me videris semper rebus factisque Tibi deditissimum. Vale.

FRIDERICO PLATNERO

ICto Lipsiensi Celeberr.

S. D. P.

P. KOFOD ANCHER.

Tantum abest, ut iniquo feram animo humanissimas Tuas literas, scriptas d. XXIV. Iunii, ut de Tua potius fiducia mei, quam concitavit Illustrissimus Comes a Moltcke, Flos Nobilitatis Danicae, et de data simul occasione, Tuam mihi conciliandi amicitiam, magnopere gaudeam.

Quod attinet ad auctoritatem Iuris vel Romani, vel Canonici, vel Longobardici, vel Carolini Criminalis, in foris patriis, nihil profecto extraneorum legum, vel expressa, vel tacita receptione, vim legis obtinuit unquam.

Quae de auctoritate Iuris Romani et Canonici in Dania tradit Arthurus Duckius, etiamsi trahuntur ad aeta-

Aa aa

tem

tem Codice Christiano superiorem, pleraque, ut mollitèr dicam, nulla nituntur, vel levi saltem auctoritate. Certo falsa nobis defert, narrans, nullas Danis leges scriptas esse ante Valdamarum nomine 2dum, et has quidem maxima ex parte desumptas ex Iure Civili et Canonico. Non enim tanti apud nos ponderis est Georgius iste Lorichius, quem testem laudat, ut illius auctoritas labefactare valeat indubiam momentorum fidem. Immo nostratibus olim idem usu venit, quod Germanis, scilicet ut peregrinam et externam scientiam Iuris, utpote quaestum peregrinationis literariae, secum in forum traherent reduces, ne et operam et oleum Iurisprudentiae suae perdidisse viderentur. Non tantum aevo Valdamari 2di (cuius auctoritati debemus legem Iuticam, qua hodieque utuntur Slesvicenses, rogatam ao. 1240. non 1232.) erant in numero nostratium, teste Huitfeldio nostro, quem descripsit Pontanus, nimium quantum ducti obsequio Iuris Romani, sed posterior quoque aetas id genus homines in medium saepe protulit. Ut alia taceam argumenta, huius rei testimonio nobis est farrago ista Iuris peregrini, titulo Iuris Caesarei (vulgo *Kayser Ret*) hodieque existens, aevo Christiani 3tii nescio quo auctore compilata, quam in foris nostris magnum aliquando habuisse pondus, antiquae loquuntur sententiae iudiciales. Sed factum id privata auctoritate, non publica. Solum enim consensum eruditorum, qui scientia Iuris apud externos imbuti erant, ecquis diceret universalem? Hodie omnino regimur Legibus Christiani V. regisque postea Constitutionibus, iisdemque solis. Ius igitur dicturi, primo omnino quaerimus de legibus nostris, et genuino earum sensu, in subsidium vocantes analogiam Iuris, Leges patriae antiquas, (unde maximam partem emanavit Codex Christianeus,) et alia quaecunque media hermenevtica. Sed ne quidem, deficiente omni in universum praescriptione Iuris domestici, peregrinum aliquod Ius civile

civile, qua tale, in foris laudare licet. Nunc illud duntaxat Ius, unde ducunt, quicquid habeat recti, cetera quaecunque iura, quodque ubivis terrarum et gentium imperium habet, in patria nostra vi pollet Iuris subsidiarii.

Neque tamen exinde concludere licet, nulli usui esse Ictis nostris studium Iuris peregrini. Immo de exacta cognitione Iuris universalis tanto magis nos sollicitos esse oportet, quanto brevius, et consequenter insufficientius, quanto quoque simplicius, et a subtilitatibus legalibus magis alienum est ius nostrum. Vera autem Philosophia Iuris, nisi me fallit animus, haurienda ex lectione et examine variarum legum. Quod ad ius Romanum, mea quidem opinione, vere iudicat Leibniti, scribens Epist. XV. ad Keitnerum: „non deprehendi uspiam Iuris Naturalis praeclare exculsi uberiora vestigia, quam in Pandectis. Erant enim sagacissimi, et Philosophiae imprimis Stoicae peritissimi, antiqui Icti Latii; neque eorum philosophia substitit in principiis nonnullis generalioribus, sed regulas exhibet, ad negotia forensia, et usum civilem propius accommodata.“ Perverellem igitur, (in transitu haec monere liceat,) ut aliquis huic labori haud impar, ex disiectis membris componeret universum aliquod et apte inter se cohaerens corpus Philosophiae Civilis ad mentem Ictorum Romanorum. Quam eximia ista et fructuosa opera! Usus autem legum peregrinarum ne in abusum degeneret, cavendum sedulo, ne positivum et arbitrarium pro naturali venditemus. Hanc in rem curae nobis cordique erit non tam usus Iuris Romani in foris Germaniae, quam verus sensus et rationes legum. Eapropter magis habere soleo Ictos, (quorum Sectam Tu quoque sequeris, Vir amplissime,) humaniorum disciplinarum ope origines et principia legum pervestigantes.

His enim solis vim ac potestatem legum assequi contingit. Id quoque omni studio elaborandum, ut momenta differentiarum, earumque causas, cognitae habeantur atque perspectae. Huic instituto apprime inservit doctrina Iuris Germanici, et variae illae de differentiis Iuris Ictorum commentationes. Prope enim accedit, et ab antiquo quidem accessit propius ad Leges Germanicas, Iuris nostri indoles.

Sed ne nimis sim longus, ad cetera quoque rogata strictim respondere pergo. In Dania et Norvegia, praeter Comitatus et Baronatus, nulla nobis Feuda sunt. Haec autem multum quidem participant de natura Feudorum in genere, nullis tamen legibus, praeter Privilegia Comitum et Baronum, data a Christiano V. d. 25. Maii 1671. Revincta. Binae exstant de Feudis nostris, et successione feudali, Disquisitiones, quas, modo probabiles essent, lubens ad Te transmitterem.

Liber IIus Codicis Christianei, una cum Libro Rituali s. Liturgico, auctoritate C. s. ti publicato d. 25. Iulii 1685. exhibet Ius nostrum Ecclesiasticum. In nostro certe, haud secus ac universo Iure Ecclesiastico, multa originem debent Iuri Canonico, proxime tamen moderna Iura Ecclesiae Danico-Norvegiae descendunt ab ordinatione Ecclesiastica Christiani IIIi, et recentioribus Friderici IIi atque Christiani IV. Constitutionibus. Scilicet, haud paullo post depurgatam Ecclesiam nostram a superstitione Pontificia, legibus quoque Ecclesiasticis correctionem adhibere in animo instituit Christianus III. ordinationem suam, vulgo *Kirke-Ordinantz* (cuius historiam opera non perfunctoria condidit beatus Grammius noster, in Praefatione ad Cragii annales Christiani III.) a Clero nostro primum conscriptam, deinceps comprobata promulgans 1537.

Liber I4tus Codicis Christianei ante oculos ponit Ius nostrum Criminale, quod tamen simplicitatem superioris memoriae, plus iusto, redolet.

Hi

Historiam Iuris nostri breviter delineatam sistunt Holbergii Descriptio Daniae et Norvegiae Cap. XII, et Nic. Petri Sibbern Bibliotheca Historica Dano - Norvegica Capite VIII. Luculentius et plenius hanc telam pertexuit Christianus Stubaeus in 4. Dissertationibus de Legibus et Legislatoribus Danorum, quas, si ita iubes, in usum Tuum describi faciam, breves enim sunt, typis autem impressae rarissimae, et vix impetrabiles. Pervellem in publicum prodirent Dissertationes istae, recusae, emendatae, et ad nostram usque aetatem deductae.

Praeter Germanicam illam versionem, quam Weghorstio debemus, quaeque Tibi ad manum est, Codicem Iuris Danici latine quoque reddiderunt Weghorstius et Hojelsenius. Neuter quidem laude sua fraudandus: ille nimirum, utpote Ictus, de lingua iuridica, hic de elegantia linguae laetialis magis sollicitus.

Nobis quidem non omnino deest syntagma aliquod Iuris scientiae Danicae; sed patrio idiomate, non latino aut Theotisco. Allaborandum nimirum Ius Patrum docentibus, ut usibus omnium inserviamus, quando quidem apud nos illiterati etiam, et studium adhibent, quoad eius fieri potest, in scientiam Iuris, et ad iudiciaria munera adhibentur.

Mitto positiones Weghorstii, de differentiis Iuris Romani et Danici; sed dolet mihi, quod paucae admodum sint, et exiguae. Exstant porro haud paucae numero Dissertationes, de differentiis in variis specialibus argumentis Iuris; quas, si in rem Tuam sint, data occasione operam dabo ut Tibi comparare possim: data inquam occasione, nam res Danicae, et illae quidem imprimis, quae Ius spectant, et historiam patriam, admodum raras sunt, et impetratu difficiles.

Nomen meum in amicorum numerum benigne refers. Immo amicitiam Tuam colam semper, et observabo diligentissime, non immemor mutuum officiorum, quae ab

amico amicus non expectat solum, sed etiam postulat. Quam gratus accepi Historiam Tuam Iuris Romani et Byzantini, testatur, Te, quod ait Martialis, sub gladio etiam pingere. Sed restituat vos propediem Deus O. M. in studiosum otium. Quod superest, vale et fave. Scripsi Hafniae d. IX. Sept. A. R. S. MDCCLX.

NOVA LITTERARIA.

Edidit anno MDCCLX. *Hermannus Henricus Christianus Schrader*, Chirurg. et Medic. Doctor, et in Collegio Anatomico Chirurgico Brunsvicensi artis obstetriciae Professor, Vir doctissimus, sumtibus Meisnerianis, *Observationum rariorum ad rem medicam et obstetriciam spectantium Fasciculum I.* qui plagulas octo in 8. explet, plenum optimaefrugis, et magnae doctrinae, diligentissimaeque observationis certissimum indicem. Quem, ut ne artis medicae peritos lateat, potissimum apud externos, hic paucis, saltem quoad summa capita, indicare, aequum esse credimus. Sunt autem istarum Observationum XIII. numero. 1.) *Singularis casus inediae.* Puella XIII. annorum, triennio paene integro, parcissimo, et interdum notabili fatis spatio plane nullo cibo vixit. 2.) *Partus laboriosus.* Prolapsum brachium. Fetus mortuus, instrumentis solutus. 3.) *Caput praevium oblique situm.* Fetus mortuus extractus. 4.) *Notes praeviae.* Fetus praegravidis, instrumentorum ope, mortuus educitur, salva et incolumi matre. 5.) *Casus ex alto viri quinquagenarii.* Sanguis fluit ex ore, naso, atque etiam ex auribus, ima pars scapulae fracta, etc. salvus evadit. 6.) *Vir quadragenarius, cuius cervicem ramus quercinus tetigerat,* moritur altero mane. 7.) *Vocis amissio,* a ligatura et discissione nervorum recurrentium, in cane. 8.) *De rabie contagiosa.* 9.) *Abdominis enormis contractio,* viscerum imi ventris situs plane mutatus, et intestinorum invaginatio. 10.) *Ebrietas summa.* 11.) *Hydrops Anasarca,* puerperio superveniens, feliciter curata. 12.) *Menstrui sanguinis inordinatus fluxus.* 13.) *Arthritis, seu Podagra.* Istarum
Obs.r.

Observationum descriptio diligens, atque adhibita morbis medela, exercitatum in arte sua Medicum omnino testantur. Optabunt autem istarum plagularum lectores, una nobiscum, ut Viro docto vita suppetat, atque otium, edendis multis aliis talium observationum, toti Medicorum familiae proficuis, Fasciculis. Describemus, Speciminis loco, *Observationem XI.* Femina rustica, iuvenis, XX. et aliquot annos nata, primipara, puerperio nondum finito, ex relatione mariti, in morbum acutum incidit continuum, qui XIV. dies aegerrime illam affligit; ab empyrico in vicinia medicamina petunt, qui lagenulam decocto quodam herbarum et pulveres aliquot exhibet: pulveres hi valide *ἀνω καὶ κάτω* corpus expurgant, et vires a puerperio et partu nondum satis resectas plane perfundant. Propinantur haec medicamina primis morbi diebus, tandem nulla amplius medicina data, decimo quarto die effluxo iterum per hypocaustum obambulare incipit. Vires haud recuperavit, nec ciborum appetitus rediit, et membra totius corporis, lassata et maxime gravata semper queritur. Aliquot adhuc diebus elapsis pedum subsequitur tumor, qui sensim in dies increfcit, femora occupat, dein et imum ventrem, et ipsa praecordia distendit. Lecto iterum affigitur aegra, pedum ac femorum tumor semper augetur, et abdomen praecipue ita inflatur, ut lecto decumbens, prae ingenti imi ventris tumore, pedes suos haud videre possit misella haec femina. Cibi desiderium, antea plane deletum, iam iterum, hydrope crescente, paulisper excitabatur, ita ut carniū iuscula tenuiora, et panem bis coctum capere possit, et interdum multo cum desiderio exposceret. Maritus interrogatus, an durante puerperio lochia rite fluxissent? an morbo acuto superveniente, et drasticis illis pharmacis ab Empyrico exhibitis fluere desissent? sibi omnia haec incognita esse respondet, idque valde se mirari addebat, me illum tam multis quaestionibus divexare, qui tamen mihi urinam uxoris tradidisset, ex cuius accurata inspectione ego longe melius divinaverim, quaenam essent mala symptomata morbum suae

uxoris vel antecedentia, vel concomitantia. Nihil nunc amplius ex rustico hoc quum rescire possem, omnibus probe pensitatis, simplici hac methodo ad curationem pessimi huius morbi usum sum:

R. M. Pill. Tartar. Bontii ℥ij.
Aperient. Stahl. Ph. Würt. ℥j.

Resin. Gial. gr. xv. cum f. qu.
Essentiae Pimpin. F. l. a Pill. prael. gr. j.
Consp. Lem. lycopod. DS. Capiantur tertio quovis vespere Pillulae xv. ad xviii.

R. Elixir. Aperitiv. Clauderi ℥j.
Essentiae Fuliginis Clauderi ℥vj.

M D S. Capiantur omni quadrihorio xi. guttae cum cerevisia calida, addita Roob Sambuci s. quantitate. Roob Sambucinum, plebeium alias remedium, egregia vi discutendi et expellendi aquas hydropicas pollere, iam antea, et aliena, et propria mihi experientia constabat, hydrope nec febris acutae, nec viscerum inflammationi coniuncta.

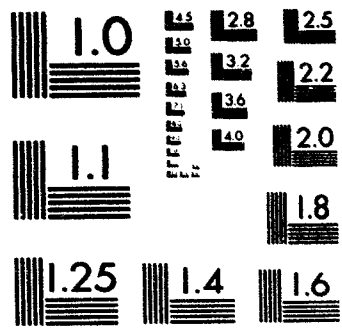
R. Tartari Vitriolati ℥j.
Salis Absynthii gr. xij. M. F. Pulvis.
Disp. in 12plo. DS. Mane et vespere unus decocto sequenti capiendus.

R. Rad. Ononidis
Bardanae āā ℥j.
Rad. Chinae ℥vj.
Caryophyllat. ℥β.

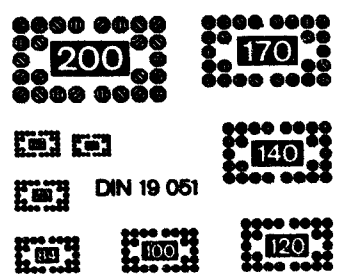
M D S. Coquatur dimidia pars tribus mensuris aquae fontanae ad remanentiam mensur. duarum cum semisse. Capiantur mane ac vespere calide quatuor vel quinque vascula, Theae hauriendae quae inferviunt.

Haec sufficiant; reliqua addere prohibet pagina: neque est necessum, cum vel ex his iudicare lectores possint, qua artis suae scientia Auctor eniteat.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1761

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Decembris Anno MDCCLXI.

*CHRISTOPHORI SAXII IUSTA DEFULSIO IM-
manis calumniarum atrocitatis, qua in ipsum ab ali-
quot annis, imprimis scripta ad Fratrem Theologum
epistola, grassatus est PETRUS BURMAN, Minor,
alias Secundus, mansuetudinis olim disciplinae in-
docilis tiro, nunc litterarum humaniorum
Professor.*

Trai. Batav. 1761. ex officina Joh. Broedelet, Acad.
Typographi, pag. 106. in 8.

Quo magis natura totoque animo abhorremus ab omni
acerbarum contentionum et rixarum genere, eo prae-
ferentius, quod bonarum litterarum studiosos avocet ab hac
pulcherrima utilissimaque ingenii disciplina, et ad inhumani-
tatis, qua nihil est illis indignius, abiectissimam conditionem
detrudat: tanto gravius ferimus, inter eos viros, quorum
celebretur merito doctrina, et qui, coniunctis viribus, exor-
nare amplissimis operibus rempublicam litterariam possint,
non solum animorum oriri alienationem, sed infesta etiam
oratione, et accusationibus mutuis publice pugnari. Sed pro-
fecto iis conviciis laceffitus est a *Petro Burmanno Secundo Chri-
stophorus Saxius*, V. Cl. ut neque hic purgandi criminis obiecti
laborem detrectare, neque nos premere silentio hanc eius
defensionem possimus. Dicemus autem de omni ea re quam
fieri potest brevissime.

Bb bb

Anni

Anni sunt decem, cum Cl. *Saxius* Traiecti Batavorum in Ampliff. et Doctiff. Viri, *Casp. Burmanni*, domum receptus, multos ab hoc libros, virorum doctorum annotationibus Msc. notatos, chartas quoque illorum, imprimis *Heinsii*, et *Petri Burmanni maioris*, acciperet, liberali ea conditione, ut quantum vellet ex illis exciperet, easque servaret apud se tandem, donec satis otii nactus esset ad eas accuratius cognoscendas et describendas. Mox mutato, quod festinanter fieri necesse erat, hospitio, deportatisque e veteri una cum suis libris etiam illis, quos commodaverat *Saxio* hospes amicissimus, adeo hic non laboravit de suis, aut reddendorum dilationem male tulit, quamvis triennium adhuc superstes, ut novos insuper concederet *Saxio*, nonnullis ex prioribus ad se redeuntibus, reliquis, mixta adhuc propter festinationem illam cum *Saxianis* libris societate, apud hunc delitescens. Iam adulto anno 1755. moritur *Casp. Burmannus*, eiusque pars bibliothecae, autographis virorum doctorum referta, donatione testamento legata, ad filium eius natu maximum transit. Cum vero is peregre abesset, expectandum sibi adventum eius existimabat *Saxius*, ut vel remittere illi chartas, vel diuturniorem earum usum petere ab illo posset. Sed subito novus earum dominus exortus est *Petrus Burmannus Secundus*, ad quem illae, qualicunque, ut ipse ait, emtionis titulo migrabant. Hic, qui aegerrime tulisset, per septem novissimos annos aditum sibi ad bibliothecam patruelis negatum fuisse, contra patuisse *Saxio*, tanto acerbiore importunitate ab hoc postulavit, ut libros et chartas, de quibus diximus, sibi redderet. Annuit *Saxius* se facturum, et continuo, quae ad manus sunt, festinanter instanti homini tradit. At iste urget gravius, nec quidquam temporis, ad excutiendos pluteos suos, secernendasque alienas chartas a suis, *Saxio* relinquit. Igitur, quidquid erui brevibus et intempestivis temporum momentis poterat, deferatur ad *Burmannum*; negat *Saxius*, se vel tenuissimam chartulam, quae huic debeatur, retenturum, modo exquirendi sibi tempus detur; interea prementi huic, et extorquenti
fero-

ferocius, offert, ut primum quodque invenisset, indicat ultro quae ipse *Burmannus* apud se esse nesciret, imo et de suis libris mittit ad illum eos, in quos annotationes manuscriptas librorum *Burmannianorum* retulerat; denique, cum saepius pervolvisset omnes bibliothecae angulos, et peregrina omnia excedere illis iussisset, iam *Burmanno* satisfactum existimat. Hic alia omnia spirans, non erubuit furti accusare *Saxium* apud familiares suos, quae hic promptissimus reddebat olim sibi commodata, ea eripi a se invito et male occultare quaerenti, dicere; reposcere ab eo quae is numquam accepisset, et catalogum ingentem librorum contexere, quos vanissima suspicione contendeat se desiderare ex illa patruelis collectione. Verbo, ita egit cum *Saxio*, ut cum profligatissimae fidei homine agi aliter vix potuerit. Atque haec quidem fabulae pars privata fuit.

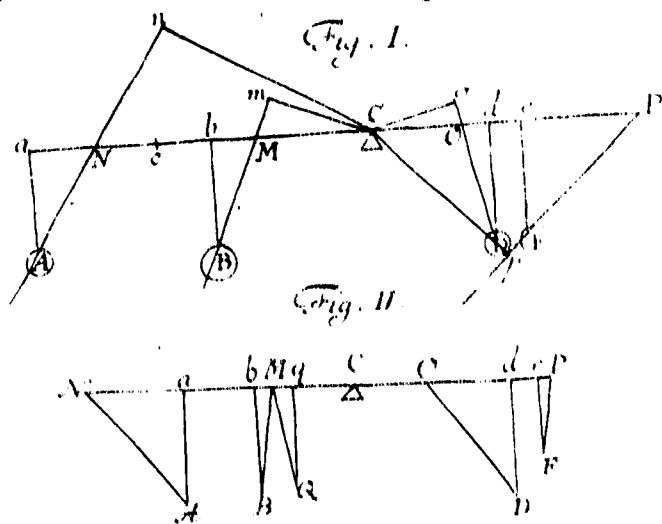
Veniamus ad eam quae publice acta est. Mortuo A. 1760. exeunte Theologo Ultraiectiono, *Guilielmo Irhovio*, V. doct. ad audiendam orationem funebrem a Theologo eiusdem Academiae, *Francisco Burmanno*, *Petri Burmanni Secundi* fratre, habendam, invitat Academicos, edito brevi Programmate, *Saxius*, Academiae tum Rector, et in reliqua nominis *Irhoviani* honorifica mentione hoc quoque ponit, eum in tantum laudandum esse, in quantum — — *probabiliter docentis ars et ratio* intelligi potest. Quae quis reprehendat tamquam ambigue et sinistro animo dicta? et tamen fuit qui ita interpretaretur, orator, quem diximus, *Franciscus Burmannus*, misereque defenderet *Irhovium*, qui *veritates omnes ex universo Dei verbo numquam probabiliter, sed semper quam certissime duceret*. Rifu ista, et per contemptum refutari poterant, in eo inprimis oratore, qui se *purius latinis ignarum expertemque* ipse dixisset, imo et abunde talem se comprobasset. Igitur paucissimorum verborum apologia hanc a verbis suis calumniam facile amolitus est *Saxius*. Sed, ecce, eodem paene tempore irruit in eum vetus hostis, *Petrus Burmannus*, qui, captata nugacissimae huius cavillationis occasione, epistolam ad fratrem *Franciscum* edit,

dit, qua vix credimus unquam aliquid petulantius maledicentiusque scriptum ab homine docto fuisse. Nam omne conviciorum et accusationum atrocissimum virus, quod adhuc pectore continuerat *Burmannus*, effudit eo scripto in *Saxium*, ut sine ingenti horrore et fastidio legi illud ab humanitatis studiosis non possit.

Nunc igitur publice sibi repellendam esse criminantis et contumeliosae se onerantis inimici audaciam, recte statuens *Saxius*, eas scripsit *Vindicias*, quae facile ipsi aequorum lectorum animos concilient. Rem omnem, prout inter se et *Burmansiam* gesta est, a principio narrat; accusationis ab hoc structae insidias omnes patefacit, capita singula refutat accurate, adeoque presse sequitur convicia et sordes iaculantem, ut illi omnem telorum vim elidat de manibus, imo vero in ipsum reiciat, et quam pulcher ille sit, qui alieno honori conspurcando operam det, ostendat clarissime. Quanquam autem labor hic a *Saxio* susceptus sit in se taedium pleni simus: tamen et orationis elegantia, et admistis facetiis, et commutato iucunde descriptionis genere, quo pertinet illa ad *Burmannum* epistola, p. 64. 70. aliisque rebus, non solum emollivit styli asperitatem, sed perfecit etiam, ut necessariae defensionis severitas habeat quod placere possit plurimum.

Si qui autem fuerint fortasse, qui mirentur, nos *Saxianae* fidei et narrationi omnia tribuere, nihil *Burmannianae*: eos primum rogamus, ut contendant utriusque, hinc accusantis et convicantis proterve, illinc pro innocentia bonaeque famae suae tutela ingenue dicentis, libellos, atque ita experiantur ipsi, uter illorum veriore certioreque ad animos legentium aditu utatur. Deinde eum cognovimus pridem *Saxium*, popularem nostrum, et qui Lipsiae olim egregia cum laude versatus inter litteras et litterarum amantes esset, ut ab animo eius et moribus omnis scelerum suspicio semper abfuerit, nedum ut teterrimi criminis, quod impingit illi *Burmannus*, obnoxius haberi usquam a quopiam vel per somnium potuerit. Accedit, quod ista *Burmanni* insectandi viros

Tab. IV. ad Nov. Act. Erud. A. 1761. Mens. Decemb. pag. 565. seqq.

viros bonos licentia neminem in admirationem rapere possit, qui sciat, hoc illi solenne iam dudum esse, nihilque illum libris quos edat tam de suo addere, quam acerbitas de viris doctis et malignas sententias. Quo humanitatis suas munere ut nos ipsos, nihil tale meritos, beaverit, ostendimus ante paucos annos in enarranda Anthologia illius latina. Quid? quod communem rei litterariae, et eruditae modestiae causam, adversus hunc tanti exempli virum tuendam esse existimavit Clarissimus et Doctissimus Vir, Christianus Adolphus Klotzius A. M. de cuius *Anti-Hurmanno* alius nobis erit dicendi locus.

PROBLEMAT A

de centro aequilibrii potentiarum obliquarum vecti applicatarum, et de conflictu corporum imperfecte elasticorum, Theoriae virium vivarum repugnante.

Auctore I. F. Hennert, Geometra Berolinensi.

Problema.

Datis potentiis vecti applicatis, earum directionibus, atque punctis suspensionis, invenire centrum aequilibrii.

Solutio.

Ex centro aequilibrii C ducantur perpendiculares Cn — *Tab. IV.*

Cm, Co, Cp , ad directiones Potentiarum: Erit status aequilibrii, si $A. Cn + B. Cm = D. Co + E. Cp$. Datis Aa, Bb, Dd, Ee , normalibus ad vectem NP , nanciscamur propter triangula similia, $Cn = \frac{CN \cdot Aa}{AN} = CN$

$\cdot \sin N, Cm = \frac{CM \cdot Bb}{BM} = CM. \sin M, Co = \frac{CO \cdot Dd}{DO}$

$= CO. \sin O, Cp = \frac{CP \cdot Ee}{EP} = CP. \sin P$, hinc $A.$

$CN, \sin N + B. CM, \sin M = D. CO. \sin O + E. CP.$

Bbbb 3

fin

fin P . Verum $CM = NC - NM$, $CO = NO - NC$,
 $CP = NP - NC$, inde eruemus $CN = \frac{B \cdot NM \cdot \sin O}{A \cdot \sin N +$
 $M + D \cdot NO \cdot \sin O + E \cdot NP \cdot \sin P$
 $\frac{B \cdot \sin M + D \cdot \sin O + E \cdot \sin P}{\cdot}$

§. 2. Videtur in solutione situm puncti C , quod quaeritur, iam determinasse. Sed, quo loco vel inter A et B , vel inter D et E , ponas punctum C , salva manebit solutio, sive etiam quaeris distantiam puncti C a quolibet puncto suspensionis, M , O , sive a quolibet puncto vectis; quemadmodum supputationem ineunti patebit. Commodi gratia distantiam centri aequilibrii ab extremo vectis definivimus, idcirco sequens stabiliemus theorema: *Distantiam centri aequilibrii ab extremo vectis, aequari summam productorum, ex potentiis, earum distantis ab extremo vectis, et finibus directionum, divisam per aggregatum factorum ex potentiis et finibus earum directionum.*

§. 3. Positis directionibus potentiarum parallelis, sicut fin M , fin N , fin O , fin P , inter se aequales, igitur $NM = \frac{B \cdot NM + D \cdot NO + E \cdot NP}{A + B + D + E}$, quod principium est Statices.

§. 4. Quum lineae AN , BM , DO , EP , potentiis absolutis capiantur proportionales; perpendiculares Aa , Bb , Dd , Ee referunt potentias relativas. Sed $Aa = A \cdot \sin N$, $Bb = B \cdot \sin M$, $Dd = D \cdot \sin O$, $Ee = E \cdot \sin P$, inde adipiscemur $CN = \frac{Bb \cdot Nm + Dd \cdot No + Ee \cdot Np}{Aa + Bb + Dd + Ee}$

hinc fuit hocce theorema: *Distantiam centri aequilibrii ab extremo vectis aequari, summam productorum ex potentiis relativis, et distantis punctorum suspensionis ab extremo vectis, divisam per aggregatum potentiarum relativarum.*

§. 5. Si vectis NP fulcro in C collocato imponatur; fulcrum potentiis relativis tantum onerabitur.

§. 6. Dubito, utrum Solutio huiusce Problematis, quod palmarium mihi esse videtur, memoriae fuerit prodita. Haud ignoro Celeb. *Varignon* Problematis geometricam tradidisse

constructionem a), quam si ad calculum trigonometricum revoces, taediosae operationes tibi perficiendae erunt.

§ 7. Ad statum aequilibrü stabilendum non sufficit solum theorema nostrum, requiritur etiam *potentiarum lateraliter in plagis oppositis trahentium aequalitas*; nam omissa hac conditione, ad quam Mechanici nequiquam attendere, veëtis secundum longitudinem trahatur est necesse. Ergo duae conditiones ad statum aequilibrü *veëtis potentiis obliquis sollicitati desiderantur*. 1.) Ut sit $CN. (Aa + Bb + Dd + Ee) = Bb. MN + Dd. ON + Ee. PN.$ 2.) Ut sit $aN + bM + eP = Od$, vel in figura 2da $Na + Od = bM + eP.$

§ 8. Inde concludimus, *veëtis a potentiis obliquis ac inter se parallelis tractum, ad perfectum aequilibrium non posse redigi*, quoniam omnes potentiae laterales ad eandem plagam tendunt. Saepissimo autem, convertendo plagam unius vel plurium potentiarum, oritur aequilibrium; nam potentia agens in angulo obtuso bMQ , eundem praestatur effectum, quando veëtis applicata fuerit sub angulo acuto bMB , qui est complementum ang. bMQ ad duos rectos.

Problema 2.

§ 9. Invenire velocitates post collisionem duorum corporum imperfecte elasticorum.

Solutio.

Moveantur corpora A, B , eandem versus partem, velocitatibus a, b . Corpus A celerius sequatur, B , lentius praecurrat, celeritas corporis A post percussionem sit $= \alpha$, corporis B sit $= \beta$. Si corpora forent perfecte elastica, tunc $Aa + Bb = A\alpha + B\beta$, et $a - b = \beta - \alpha$. Verum propter defectum Elasticitatis minori vi, qua fuere compressa, sese in priorem statum restituunt corpora. Atamen testatur Newtonus, rationem vis compressionis ad vim restitutionis esse constantem; hinc prior vis erit ad alteram, uti Elasticitas perfecta est ad Elasticitatem imperfectam, vel sicuti velocitas relativa ante conflictum est ad celeritatem

a) Nouvelle Mecanique Tom. I. pag. 380.

ritatem relativam post conflictum. Sit Elasticitas perfecta ad imperfectam uti $p:1$, ergo $a-b:b-\alpha = p:1$, idcirco $a-b = bp - \alpha p$, qua aequatione combinata cum priori, prodibunt velocitates post conflictum, scilicet $\alpha = \frac{Aa + Bb + Bb - Ba}{p}$ et $b = \frac{Aa + Bb + Aa - Bb}{p}$.

Si corpora A et B adversa directione in se ruant, ex sequentibus aequationibus $Aa - Bb = A\alpha + Bb$ et $a + b = bp - \alpha p$, deducemus $\alpha = \frac{Aa - Bb - \frac{Bb + Ba}{p}}{A+B}$ et $b = \frac{Aa - Bb + \frac{Aa + Ab}{p}}{A+B}$.

$$\frac{Aa - Bb + \frac{Aa + Ab}{p}}{A+B}$$

§. 10. Hae expressiones algebraicae ipsarum α, b , congruunt cum regulis, quae vulgo de collisione corporum imperfecte elasticorum traduntur. Nonne absolum est, quantitates motuum corporum imperfecte elasticorum ante et post congressum statuere aequales? Verum actio in quomodocunq; naturali eventu aequalem excitat reactionem. Corpus A incidens in corpus quiescens B , non explicare valet omne elaterium adversus B , ergo corpus B minorem motum adquiret, sed A minorem virium incturam faciet. Praeterea experientis Celeb. P. Gravesandii assertum demonstrabo a). Corpus A post conflictum velocitate $3\frac{1}{2}$ et corpus B celeritate $11\frac{1}{2}$ fuerunt mota, sed si perfecte fuissent elastica, corpora A et B adquisivissent 3. et 12. gradus celeritatis. Iuxta hoc experimentum erit $A=2, B=1, a=9, b=0, \alpha=3\frac{1}{2}, \beta=11\frac{1}{2}$. Hinc quantitas motus ante impactum $= Aa = 18$, et post impactum $= A\alpha + B\beta = 18$. Idem patet ex isto experimento, in quo $A=2, B=1, a=8, b=7, \alpha=6\frac{1}{2}, b=8\frac{1}{2}$, hinc $Aa + Bb = 21$. et $A\alpha + B\beta = 21$. Aequalitas quantitatum motus, quae

a) Elementa Physices. Tom. I. pag. 306. seq.

quae in collisione corporum imperfecte Elasticorum obtinet, repugnat viribus vivis. Nam secundum theoriam virium vivarum, erit $Aa^2 + Bb^2 = Aa'^2 + Bb'^2$, sed $Aa^2 + Bb^2 = 163$, et $Aa'^2 + Bb'^2 = 138\frac{11}{22}$. Duplex defectus conservationis virium vivarum reddi potest ratio, quia vires vivae ex principio aequalitatis actionis et reactionis directe non fluunt, quo attamen regulae conflictus corporum imperfecte elasticorum nituntur. Deinde theoria virium vivarum falsos velocitatum valores suppeditat, uti ex sequentibus patebit. Coniungas aequationem $Aa^2 + Bb^2 = Aa'^2 + Bb'^2$ cum $a - b = bp - ap$, invenies $a = \frac{(b-a) \cdot B + \sqrt{p^2(Aa^2 + ABb^2 + ABa^2 + B^2b^2)} - AB(a-b^2)}{p(A+B)}$.

§. II. Iactent virium vivarum defensores, se demonstrasse collisionem corporum perfecte elasticorum. Non invidemus inani gloriae fictis trophaeis superbienti. Corpora perfecte elastica eodem iure, quo ab iis corpora dura, Chimaeris annumerantur. Applicent quaeso principium virium vivarum ad eventum revera naturalem, qualis est percussio corporum imperfecti Elateris; quo facto vires vivae numero virium naturalium erunt adscribendae. Verum fortuito Principium Leibnizii suppeditare regulas collisionis, imo contradictionem involvere, luce meridiana clarius exponamus. Nam propter $Aa^2 + Bb^2 = Aa'^2 + Bb'^2$, nanciscemur $A(a^2 - a'^2) = B(b'^2 - b^2)$ sive $A(a+a')(a-a')$ $= B(b'+b)(b'-b)$. Sed $a-b = b-a'$, sive $a+a' = b+b'$, ergo $A \cdot \frac{a-a'}{a+a'} = B \cdot \frac{b'-b}{b'+b}$, vel $Aa + Bb = Aa' + Bb'$. Hinc palam fit, in principio virium vivarum latere principium Newtoni vid. $Aa + Bb = Aa' + Bb'$, quod falsum declarant Leibnitiani. Verum e principis veris falsa consequi non possunt idcirco de veritate virium vivarum potius dubitare licebit. Sed posita prius aequatione primi gradus $Aa + Bb = Aa' + Bb'$ vel $A \cdot \frac{a-a'}{a+a'} = B \cdot \frac{b'-b}{b'+b}$.

Cc cc

= B.

$= B \cdot \beta - b$, quam multiplicare per quamlibet quantitatem, ergo etiam per $a + \alpha = \beta + b$ mihi licet, nanciscemur Leibnizianorum aequationem, videl. $Aa^2 + Bb^2 = A\alpha^2 + B\beta^2$ quae est aequatio quadratica deducta ex aequatione primi gradus, uti fieri solet.

§. 12. Obsequitur percussio corporum imperfecte elasticorum legi minimae actionis ab illustri de Maupertuis latae; iuxta elegantem suam hypothesin, summam virium a natura consumtarum esse minimam, fuit arbitratus dignus patriae Musarum Praetor, quando vis vel quantitas actionis aequivaleret massae ductae in quadratum velocitatis: Ergo summa virium a natura impensarum scil. $A \cdot \frac{a - \alpha^2}{a} + B \cdot \frac{b - \beta^2}{b}$ erit minimum, sive $-2Aada + 2A\alpha da - 2Bbdb + 2B\beta db = 0$. Verum $a - b = pb - pa$ (§. 9.) nobis suppeditant $db = da$, et $b = \frac{a - b}{p} + \alpha$, hinc ope substitutionis eruemus $\alpha = \frac{Aa + Bb - \frac{Bb + B\alpha}{p}}{A + B}$, quem-

admodum supra definivimus. Cadit igitur Philosophorum opinio, qui sub mutato nomine minimae actionis venditari vires vivas putaverunt; quoniam argumentum nostrum abhorret a hypothesi Leibnizii, sed intime conspirat cum Principio Nob. Geometrae. Nec mireris hunc consensum: etenim in Theoria Maupert. latet verum virium Principium, scil. $Aa + Bb = A\alpha + B\beta$, uti colligere licet ex aequatione differentiali mox exhibita, posito $da = db$. Ceteroquin Philosophi, simili verborum sono decepti, in utraque Hypothesi, quoniam agitur de massa in quadratum velocitatis ducta, etiam de eadem re agi fuere opinati. Verum Leibnizius non invocavit vires a natura consumtas, sed vires ex velocitatibus propriis natas, nec ullo modo expressio $A \cdot \frac{a - \alpha^2}{a} + B \cdot \frac{b - \beta^2}{b}$ ex theoria virium vivarum fluit.

VITA

VITA GUSTAVI ADOLPHI, MAGNI, REGIS
Sueciae, Anglice conscripta a WALTHERO HARTIO,
quam versam in linguam Theodiscam a GEORG. HENR.
MARTINIO, A. M., praefatione et animadver-
sionibus additis curavit IO. GOTTL. BOEHMIUS, Hi-
storiographus Regius, atque Hist. in Acad. Lips. Prof.
P. Ord. TOMUS I. et II.

Lipsiae, apud Dykium, 1760. et 1761. Alphas. 8.
plagg. 4. cum figg. aen. in 4.

Indignationem Gustavi. qua Electorum responsum exceperit, Hartius causae adsignat, quod regem metu Imperatoris non adpellasset, uti etiam Pufendorfius, monente Pag. 267.
Boehmio, fecerat: sed forte nullus is metus erat, verum mos potius, consulto abstinendi a rerum externarum arbitriis; nec Sueci unquam, ut alias fieri solet, novas suas de mutato Principe constitutiones sollemniter Imperio significaverant. Idem iras in Danum eiusdem, et conventus Gedanensis irritam destinationem, refert; verum nimis abrupte et aride, ut bene advertit Boehmius, qui potissima tantum supplet. Pufendorfius aemulationem et ludibria etiam regis Christiani accusat, si non temere profus, acerbius tamen quam par erat. Laudato hinc magno Regis Suecorum animo, quem 268.
nullae difficultates in arduo proposito retardarint, quid Electoribus rescripserit, concinne Auctor exponit: meliore sane exemplo, quam Pufendorfius, qui in hoc argumento, ut et in aliis similibus, nimis exilem narrationem reliquit. Ceterum coniecturas Hartii, quasi Gustavus, licet nullo certo intra Germaniam foedere, cum Gallo occulto iam de mutuis auxiliis subsidiisque inde ab initio belli convenisset, doctissimis duabus observationibus arguit Boehmius. Idem verissime manifestum errorem illius notat, scribentis, Gustavum 270. 271.
in comitiis, Holmiae, ante discessum, regni administrationem 274.
Reginae commississe, et de lacrimis ob Christinam, cui successio decreta, fufis, meliora docet. Quidquid Auctor, post 275.
C c c 2 Locce-

Loccenium et Pufendorfum, de omiffa belli follemni indictione ex parte Gustavi ftatuat; forte non deerunt, qui parum eam per occafionem fatisfeciffe ipfum Voltairio arbitrentur. Non *Boecleri* folum elegans de clarigatione commentatio parum placere talibus defenforibus, verum ipfa quoque *Elifabetae* mandata, legato ad Ruffos data A. C. 1583., apud *Camdenum* p. 364., videntur. Nam lata Polonis ad defenfionem tantum auxilia, cui tandem verum amanti fuffeciffe credentur, ut bellum pro indicto a parte

- P. 277. Imperatoris haberetur? Florida et arguta eft copiarum Suecicarum defcriptio, in qua tamen commendationem prifcae continentiae, tanquam praecipui ad victorias momenti, ante alia habere non dubitamus, qui non aliud Ruffis hodieque ad fortitudinem magis prodeffe cognoverimus. *Erici Tunneli* univerfali Sueciae geographiae, fuo merito a *Boehmio* laudatae, addimus nos *Weixionii* defcriptionem, ab *Hahnio* fuae fyllogae infertam, multa continere, interiore notitia
281. digniffima, et fidei praecipuae. Optime *Hartius* tantorum Gustavi aufum cauffam in difiunctione terrarum Auftriae a Suecia quaerit, unde metuere non potuerat, ne paria pro
282. paribus referrentur. Apologiam, regis nomine, a *Salvio* tunc, ut *Boehmius* opportunè monet, confectam, cuius summam Auctor retulit. Longam *Hartii* de *Gabriele Betleno* annotationem, paffim ex *Pufario* et *Sylloge Murgiana*, de
285. quibus praediximus, emendari poffe animadvertimus. *Hypercritifin* *Hartianam* cenfurae, in memoriis *Brandenburgicis*, in *Gustavi* praetextus, iufte, ut arbitramur, ufurpatae, non valde miramur, fcholasticam per apofiopelin finiri. Arguta et perneceffaria eft Auctoris in oftentorum vaniffimos nuntiatores fatyra. Nos, fi ex cumulo talium quisquiliarum, quas acervatim poffidemus, iliatas humano generi, per facerdotes praefertim fallos, nimis credulo, clades enumerare inftitueremus, quis tandem finis foret? Melior, fed intutior eft, ex malis reip. inteflinis divinandi facultas, qua olim *Tullium* ad miraculum polluiffe quis neget? Dolet *Hartius* *Thomae Roe* e Suecia reverfionem; fed mirum fimul adfectum

fectum prodit, cum iam tum rerum imperii Germanici arbitria ad divisos a toto orbe penitus Britannos optaret. In P. 287. sq. narratione, de traiectu regis, et exscensione, sunt quae ab aliorum haud spernendorum auctorum relato discrepent; et illud de die saeculari traditae Confessionis Augustanae merus est error, qui ex Michaelio aliisque satis refellitur. Pridie enim huius diei Spandoerhae egressum e navi regem, *Schwarzius* de fin. Princ. Rug. p. 207. idoneis testibus probavit. Redit Martius ad commemorationem potentiae Gustavi terra marique; ubi clasfis L. navium bellicarum nonnullis vix credibilis videbitur. Laudes inde huic Regi, ob emendata instituta maiorum, et correctam per omnia disciplinam, tribuuntur. De opibus vero et redditibus fisci regii nihil definiti prodere audet. Ingenium nationis a variis dotibus laudat, praesertim a docilitate et patientia, regique artes animos militarium virorum obstringendi tribuit. De numero copiarum, quae primum in insula Usedomo expositae sunt, accuratiora ab aliis prodi Boehmius observat. De occupatione insulae, et adparatu, ubi expositum est, iusta laudatio victoris ob clementiam et humanitatem erga incolas occurrit, cui Boehmius Pufendorffii testimonium, et Wassenbergii confessionem adiecit. Multas causas opportunitatis adfert auctor, quae Suecis oblata erat e Wallensteinii et Tillii absentia, aemulatione, proprii commodi studio, militum Imperatoris intempestiva missione, aut digressu in Italiam, ne esset qui primis inceptis arcendis adcurreret. Exercituum Imperatoris dispositiones curiose satis et dilucide adnotantur; unde adparet, Pomeraniam maxime armis et novi belli impetui patuisse, Principe eius invalido, et Brandeburgico vicino legationem pro securitate amplexo, ut Torquati de Comitibus istis in locis terror omnem libertatis cogitationem extinxisse videretur. Laudat Hartius Gustavi ad tam ardua animum atque fiduciam. Recte tamen ab ipso dissentit Boehmius, dum nullam partium in Germania societatem ab initio sperari potuisse statuit. Nos etiam in numero copiarum Suecicarum erratum ducimus, quas aliquanto XIII. milibus

297.

298.

300.

302.

- P. 303. libus I o c c c. fuisse maiores, non dubitamus. Quam prae-
 308. claris consiliis, et prudente inde paratu, Gustavus bellum in-
 struxerit, antequam in media Germania tropaea figeret, gra-
 viter et ornate Hartius exponit. Narrat hinc acta Impera-
 toris et Principum Germaniae, atque conventum Ratispo-
 nensem, quem Electorum tantum fuisse bene Boehmius mo-
 net, et Berneggeri de illo epistolam iure commendat. Iu-
 stissimas etiam querelas Ordinum sacris purioribus addic-
 tum, quae causam convocationi Electorum dederant, sum-
 matim ab auctore relatas, longe exactius cognoscemus e Io-
 annis Georgii I. Saxonis luculentissimis aliquot postulacioni-
 bus, quarum unam e Khevenhillero prae ceteris Boehmius
 laudat. Sed huius copia quibus defuerit, poterunt eandem,
 ut et reliquas, ex *Nic. Belli* actis publicis repetere, quorum
 totus Tomus tertius magnae utilitati opus Hartianum legen-
 tibus erit. In universon fati constat, Principis huius
 optimi saluberrimis monitionibus in tempore aurem patien-
 tem commodare si Ferdinandus maluisset, quam arbitria re-
 rum imperii Hispanis et exacerbatis sacerdotibus committe-
 re, potuisse tam horridas Germaniae tempestates caute vi-
 tari. Ne Bavarus quidem, quod Hartius praeteriit, prae-
 cipitia ista Imperatoris edicta et decreta probavit, ut ex lit-
 teris eius apud eundem *Bellum* adparet. Varia scite a Boeh-
 mio proferuntur, unde discas, qui Principum animi fuerint,
 et de Wallensteinii ingenio Sarazinus et Carvius meruere
 laudari. Dicit non potest, quantum voluptatis ex aequissima
 318. in Clefelii, purpurati Romani, laudatione ceperimus, quales si
 nota. semper in consilio Austriaci habuissent, forte gloriae verae
 longe plus, et invidiae minus, habuissent. Valet hoc ipsum
 ad Ioannis Georgii laudem, a rectis iudiciis praeter vulgi
 morem partam; quia huic acerrimo utilitatum Germaniae
 iudici, eius moderatio placuit, quando religionum calumnias
 ad iustas armorum civilium causas non sufficere, quanta
 parrhesia, tanta prudentia, in augustissimo Principum consi-
 lio Dresdensi differuit. Quantae invidiae res inter cruda
 odia partium fuerit, ut non ignoramus, ita rationi plus,
 quam

quam adfectibus tribuere, haud veremur. Anstrutheri in conventu Ratisponensi postulata, tanquam abiecta nimis et humilia, acerbe dum notat Hartius, Rusdorii contra virtutes haud modice praedicat. Legisse multa huius viri fanatica, impia, et ridicula, apud *Hahnium* (Collect. vet. Mon. T. II. p. 777. sq.) *Miegiumque*, (Monum. vir. III. P. II. p. 244. sq.) et in *Mysteris politici* (editis Neopoli 1625.) non videtur. Opportune etiam Boehmius duo libros adlegat, e quibus viri ad odia ferenda, et discordiam humani generis alendam nati, ingenium discimus. Ceterum, ut hoc semel moneamus, pleraque ista acta publica, quae in *Khevenhillero* extare Boehmius suis locis indicat, a *Belto* quoque, quem supra laudavimus, exhibentur, licet integriora ille protulerit. Miro docta et arguta est, quamquam tribus versibus comprehensa, Boehmii adnotatio, ex *Grotii* Hist. Belg., de Philippi in desponsione Isabellae consilio. Quis enim Grotio interpres dilucidior, et rerum civilium peritior optari posset? Accusationem suorum popularium iustissimam Hartius instituit, quod tam Anstrutheri postulata, quam Ferdinandi responsa cum conditionibus, in hunc diem fere ignorent, quicumque ad historias animum adiiciunt. Sed quis nescit, externa Britonibus, sua tantum mirantibus, sordere plerumque, et quae cum fastidio singulari interdum e Germanorum rebus lacinae, ut fors fert, arripiuntur, nulli pulcro corpori vestiendis sufficere? Ad encomium Palatini, insigne facundiae Hartianae specimen, varia, ex usu historiae, et civilis prudentiae, purgatis auribus inserit Boehmius. Laudatam *Koeleri* dissertationem consulent, quos candor, fides, atque veritas delectant. Consilium istud anonymi, paullo ante pugnam Pragensem publicatum, cuius potissima Hartius hic inseruit, merito inter exempla vigentissimae prudentiae refertur. Inter legati Gallici actiones, in conventu isto, interponitur lecta dignissima laudatio Iosephi, sacerdotis instituti Capuciniani. Tandem vero narrationis filo resumto, Auctor aperit causas progressuum Gustavi ab ipsius sapientia et virtute, et a perverfis in aula Ferdinandi consiliis. Verissimum est eius iudicium,

diciam, de ruina rerum in Germania ob licentiam militum et disciplinae neglectum; unde etiam pulcrum ex *Epitome rer. Germ.* locum Boehmius subiecit. Scilicet: quid leges sine moribus vanae proficiunt? Quod de Bavaro refertur, quasi ultro imperium summum in imperialibus exercitibus recusat, necessariam Boehmius correctionem ex Khevenhillero addidit, de aliorum diffidentia ac metu. Wallensteinii ob exauctorationem, magnae imprudentiae iure arguere Hartium ducimus huius consilii auctores, quum longe alia remedia id tempus postularet. Curiosam narrationem de inspectato Wallensteinii obsequio, subtilis et elegans observatio Boehmiana amplificat.

Reliqua sequentibus mensibus.

SYLLOGE NOVA EPISTOLARUM VARIIS ARGUMENTI. VOLUMEN II. in quo libri V. et VI.

Norimbergae 1761. impensis haeredum Felteckeri, 1. Alph. in 8vo.

Commendavimus nuper egregium illud epistolarum collegendarum institutum, cuius initia cum viderimus, age cetera quoque nunc ex ordine pertractemus. Itaque *quintum librum* totum schedis b. Math. Gesneri V. S. debemus, qui plurima egregia continet. Habet enim primum eas litteras, quae inter Gesnerum potissimum et Quirinum, Purpuratum sedis Romanae, sunt scriptae. De quibus hoc potissimum annotaverimus, videri nimis submisse ad Quirinum scribi, atque ita ut videamur subparitari pontificiis, e. g. p. 17. aut p. 20. etiam ubi inter laudes Quirini ponitur, *magnum ecclesiae Romanae columnam*, quae sane a viro gravi et religionis suae amante dici minime debebant. Sed debet hoc pietati Gesneri reliquae condonari. Scribit vero Quirinus italice, cui respondet Gesnerus latine, quanquam etiam Quirinus deinceps. Mentio autem Herculani per saepe iniicitur ab utroque, sed strictim tantum. Quin etiam de morte Quirini aliquas epistolas Lector inveniet, non ingratas illas

illas quidem, ut putamus. Sed videbatur tamen hoc displicere posse, quod etiam in ceteris philologorum scriptis observatum est per saepe, quod suas occupationes quantum possunt praedicent, seque invicem collaudent magnopere. Ita Quirino summae blanditiae propter antiquitatis studium sunt, tanquam id demum sit bonum episcopum esse. Nobis vero divinus scriptor multo magis placet: *μὴδὲ προσέχων μύθοις καὶ γενεαλογίᾳ ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον, ἢ οικοδομίαν θεοῦ τὴν ἐν πίστει, ἢ τινος ἀσχετίουτος ἐστραπέυσαν ἐς ματαιολογίαν.* Itaque Quirinus si fragmenta lapidum e collapsis veterum monumentis sectatus est, non quidem mali quid fecit, sed tamen nihil magni etiam. Ceterum epistolae ipsae Gesneri et Quirini attento lectori multis modis meditandi observandique animos humanos copiam dabunt. Villae etiam Pliniana saepe mentio fit, cuius descriptionem miris modis Gesnerus V. C. ab Italis petebat. Quid vero si hanc cognosset? Placuit vero nobis prae ceteris Paciaudii epistola, qua dubitanti de toto negotio Herculanensi Gesnero scrupulos omnes eximit, ornate et copiose de ea re disserendo, quae neminem legisse poenitebit. Habet enim haec, habent etiam reliquae, quae de toto negotio cognovisse non inlucundum erit. Hic vero liber VI. nobis excerpendus restat. Libro hoc multa optima ac iucundissima lectu continentur. Sunt in his epistolae Arn. Eckhardi ad Leibnitium. Inter quas inserta est narratiuncula de disputatione adversus notissimum illud Cartesii argumentum: Quicquid omnes perfectiones habet, existentiam quoque habeat necesse est. Atque deus omnes perfectiones habet, ergo etiam existentiam. Quod argumentum uti est in se valde subtile, ita etiam ea disputatione ita infringitur, ut quomodo defendi ultra possit, non videamus. Oppugnatur vero deinde ulterius a Leibnitio, defenditur ab Eckhardo Cartesiano. Qua in re multa subtiliter in utramque partem disputantur, quae nunc quidem minime animus est excerpere, id dicimus de Eckhardo:

— — *Si Pergama dextra*

Defendi possent, certe hac defensa fuissent.

Sed ipsa res quae multas paginas continet, egregiam utilitatem legentibus dabit. Tractantur in postremis litteris per multa Mathematica, quae magnam voluptatem praebebunt harum rerum avidis, si ex ipso fonte hauriantur, nobis vero excerptibus et maximae parti eorum, quibus his commentariis nostris consultum esse volumus, parparum darent.

Univerfum negotium tale est, ut laudari satis non possit, atque etiam instituto egregie satisfactum. Nos vero, si qua nostra esset sententia, mallems primam litteris minoribus excusus liber esset, ne nimis sumtuosus ita factus esset, deinde ut rescissa essent quaedam, quae nihil magnopere videntur continere. Sed cum inurbanum sit, in amplo convivio magnifici hospitis liberalitatem reprehendere, nos quidem ad haec nihil praeterea monerimus.

IOH. AUGUSTINI DIETELMAIERI, S. THEOL.
D. et P. P. Historia Dogmatis de descensu Christi ad inferos, litteraria: Editio secunda emendatior et auctior.

Altorfii 1761. impensis Laurentii Schupfelli, plag. 15. in 8.

Quantum et praesidii et ornamenti sit Theologiae in Historia dogmatum, qui intelligant, non poterunt temperare animo, quin vehementer laentur, quotiescunque incrementi quidquam cepisse istud studium senserint. Neque enim contigerunt huic studio ad hoc usque tempus adeo multi, aut qui contigerunt, ita exhaustisse quidquid conferri eo luminis posset, consendi sunt, quin larga superesse nostrae aetati spicilegia videantur. Petavium iustis omnes laudibus celebrant, et admirantur. Sed in hoc uno satis esse praesidii, aut causae tantae satis ex parte omni factum ab ipso esse, nec anis quisquam est defendere unquam, nec potuit. Nec profecto videtur unius hominis esse tantum campum emetiri, quod senserunt, qui vel de singularum

aeta-

aetatum aut saeculorum doctrinae exposuerunt; quales sunt qui Ecclesiae Historiam tradiderunt; vel qui dogmata singula copiosius illustrarunt. Atque vix opus est de hac difficultate verba facere; satis illa cuique patet; nec videtur superari posse, nisi iuncto plurium studio et industria. Quod cum vix unquam impetratum quemquam esse speres sit; res potius commendanda nostrae aetatis Theologis, ratio videtur, cuius exemplar a nobis propositum iam est in *Distichateo*, V. S. R. ut per singula capita doctrinae dogmatum historia tradatur, quae res, h. e. si unum saltem aut alterum caput ab uno homine illustretur, tantam profecto difficultatem non habuerit, quantam universae Theologiae historia. Repetita est hoc anno S. V. *Distichateo* Historia dogmatis de descensu Christi ad inferos: quae primum prodierat anno huius Saeculi primo et quadragesimo, Norimbergae, eadem forma. Neque poterat elegantissimo huic libello tum quoque deesse vel admirationis, quod aetati Viri Reverendi, vel laudis, quod doctrinae elegantis atque exquisitae debebatur. Atque illas ipsas laudes, repetito libello praeslantissimo, a nobis quoque repetendas atque adeo augendas censeremus, nisi plus commendationis libello ipsi inesse sciremus, quod commemorando argumento explicari atque proponi legentibus multo melius posset.

Comparavimus novam hanc huius Historiae editionem cum prioris, atque animadvertimus, auctam subinde esse ultimis imprimis Capitibus, atque in ea maxime parte, quae recentiores Theologorum de descensu Christi ad inferos disputationes commemorat. Neque vero ista quae libello huic accesserunt additamenta sententiam mutarunt, sed eam saltem clarius passim accuratiusque posuerunt, vel novis usque recentiorum maxime scriptorum citationibus illustrarunt.

Praemissa erat superiori editioni Praefatio *Bernhardi* Theologi Altorfni, qua commendaretur consilium Auctoris; atque ea hic quoque repetita est. Ipse vero A. Rev. in Prooemio libelli, quod posuit, de instituti ratione, atque in universum de praesentis, et vero etiam de difficultate huius studii, nonnulla disserit.

Proponamus autem nunc summam huius libelli, ut sciant lectores, quam egregie meruerit Ven. A. de hoc dogmate, quantaque cum diligentia et *discretis* versatus sit in antiquorum Ecclesiae Scriptorum monumentis; et quam praeclarum propterea exemplum habeant in hac Historia, qui eadem ratione dogmatum aliorum historiam ex veteribus tradere velint.

Caput I. exponit de significatione vocis *adu* et *inferni*, deque statu animarum post mortem ex veterum sententia. *Adu* igitur et *inferni* vocabulum, saepissime usurpatur a Patribus de loco damnatorum; Ven. A. caedit, sic ut opponatur felici piorum post mortem *statu*; quinquam repius ad *fici* animadvertit a Graecis quam ab Latinis (§. 2.). *Statu* notionem, quam habet aliquoties vox *adu* in Scripturis, apud Patres admitti non vult, nisi forte per metonymiam adiuncti (§. 3.). Sed frequentior est eius significatioem *statu* animarum separataram; communis omnibus inde a morte hominis; non *loci*, quod utrumque ne commisceatur, satis diligenter cavisse Patres ipsi videntur (§. 4.). Confirmatur hoc egregie, universi Patrum de statu animarum defunctorum Systematis contemplatione, quod ex Instituto explicatur ab A. §. 5. sq. Patres nempe Saec. II. ad XIV. in ea opinione fuerunt prope modum omnes, ut existimarent, piorum animos non statim a morte ad visionem Dei beatam pervenire, aut praemia virtutis ferre ante resurrectionem posse; veluti nec improbos flammis ante resurrectionem tradendos iudicabant. Quae opinio deinceps ab Occidentalibus in notum illud, de limbo Patrum et de purgatorio, somnium mutata est; quemadmodum professi sunt in Concilio Florentino, ac deseruerunt communem sententiam. Afferuntur igitur in hanc rem testimonia Patrum priorum saeculorum, §. 7. sq. Tandemque contra *Knatchbullum*, qui existimat, ante Convocationem Dublinensem anni 1613. in nullo Concilio actum esse de hac quaestione: an piorum animae statim a morte ad perfecta beatorum gaudia perveniant? observatur, (§. 13.) omnino antea in Anglia, (auctore *Scribaerio* et Rich. *Montacutiu*)

tacitio), et in Conc. Florentino, (auctore *Caryophyllo* et *Harduino*) actum de hac re esse.

His itaque praemissis progreditur *Cap. II.* ad confirmandam *τὴν αἰδῆς* significationem eam, qua *communem animarum separatarum statum*, in quo sive praemia sive poenas expectent, denotet. Ita igitur Patres *αἰδῆς* descendere homines dicunt, uti nos ad inferos eos deferri dicimus. In eo autem differre animadvertuntur, ut *statum* alii, plerique vero *locum* mortuorum appellent. Sic v. g. *Ambrosius* non *αἰδῆς* scribit sed *αἰδῆς*, quasi locus nemini visus; ac similiter *Andreas Causarensis* τὸν αἰδῆν καὶ ἀφῆν appellat. — Latini *infernum* dividunt in *inferiorem* et *superiorem*, quorum alterum piis, alterum impiis adignant, quamquam interdum etiam inferno latius dicto utrumque comprehendant. Cuius distinctionis fundamentum *Cassiodorus* in historia Abrahami et Lazari ponit (§. 19.). Igitur *sinum Abrahae* s. *paradisum* partem faciunt inferni, quod nostris plane aliter videtur. — Verum in disputationibus contra Marcionitas, *αἰδῆς* non dicunt latiore sensu, sed angustiore, de *damnatorum loco*. Quod si teneatur, ista quae non neminem turbare possit *ἰναρτιοφωρία* in Scriptis Patrum, tolli facile poterit. Atque etiam si interdum ipsos quoque pie defunctos *αἰδῆς* esse dicunt, tamen nihil eis dolorum ibi patiendum esse crediderunt; improbis vero contra plurimum. Iam huius sententiae testimonia ex Patribus Ildi, III. et IVti Saeculi afferuntur §. 25-27. in quibus neque de purgatorio quidquam deprehenditur, nec de limbo aliquo Patrum, quem dicunt, cognosci quidquam potest. — Hanc autem Patrum sententiam sic excusare *A. studet*, (§. 29. sq.) ut dicat, non locum aliquem intermedium inter coelum atque gehennam in animo eos habuisse; sed de statu tantum defunctorum locutos esse eo modo, quo nos *das Reich der Toten* dicimus, quae formula nec beatum aliquem nec damnatum iudicamus. — Sed quod omnes qui ante Christum mortui essent, etiam sanctos atque beandos, apud inferos detentos crediderint ex Patribus plurimi, donec liberaverit ipso Christus, atque diaboli

potestate eripuerit; in eo vel hoc nomine satis excusari Veteres posse, Ven. A. existimat, (§. 32.) quod sensim ista opinio ex Gentilismo et Iudaismo ad ipsos permanaverit, multique eam ipsi secum ex scholis Philosophorum ad Sacra Christianorum adduxerint.

Iam quid a Saec. IV. ad recentiora usque tempora in doctrina de statu animarum separatarum et de inferno mutatum sit, Cap. III. traditur. His autem temporibus plurimi quidem manebant in sententia priorum Saeculorum, atque nihil mali ferendum esse piis in inferno credebant; sensim vero, Saec. iam IVto, transferri nonnullos ex hoc statu ad gaudia coelestia posse, si intercedat precibus ecclesia, coeperunt quidam somnare (§. 41.) Ex quo urgebantur sensim magis magisque deprecationes ac intercessionem pro mortuis. Quae vero Occidentali ecclesiae mota tum sit ab Graecis de Purgatorio controversia, eam A. meram logomachiam fuisse cum *Arcudio* arbitratur. In eo enim ait consensisse tum utrosque, piorum animas, seclusas adhuc a beatorum gaudiis, poenas vel graviore vel mitiores pro delictorum conditione sentire, et post longos demum cruciatus ad coelestem gloriam evehi. Verum cum de nomine huius, in quo talia ipsi ferenda sint, loci quaesitum sit; Graecos *ἀδύ*, Latinos autem recentiores tum purgatorium vocare ipsum maluisse. Sed si quae inter ipsos dissensio fuerit, in eo tantum fuisse, quod igne animas cruciari Latini dixerint, Graeci conscientiae afflictione (§. 35.).

De his autem quae copiosius haecenus disseruit Ven. *Dietschmaierus*, eo consilio posuit, ne fluctuare deinceps videretur de *Christi* *ἀδύ* *descensu*; disputatio, de quo *quid statutum sit a Saec. I. ad III. Capite IV.* exponitur. Ita enim creditum est a primis inde Saeculis, Christum vere ad inferos descendisse; neque *is descensus* permutatus est cum *sepultura Christi*. Commemorantur igitur primo loco testimonia Apostolorum *Petri et Pauli* (§. 48.). Etsi enim hi non utantur voce *ἀδύ*, tamen in Scripturis eiusdem fere aetatis hanc vocem usurpari, dubitari non potest. [Nun diff-
tebi.

tebimur, dubitationem nobis in hoc loco non unam hortam esse, partim cum videretur Ven. A. in universum in dubium vocare, formulam *καταβάνειν εἰς ᾄδην*, de Christo in Sacris paginis usurpari, cum tamen forte Scriptores N. T. tantum in animo habuerit. Etenim Pf. XVI. satis clare Messias dicitur descendisse in *ᾄδην*. Partim vero etiam de fide et auctoritate Testamentorum Patriarcharum, et nominatim *Beniamini*, cui tamen et ipse parum potestatis videtur tribuere. Deinde vero, si vel maxime digna sint quibus fides habeatur, parum tamen causae huic profutura putemus, cum apparere ex iis non videatur, *ᾄδην* de alio quodam statu aut loco quam de sepulcro dici]. — Ex Saeculi II. Scriptoribus apparet quidem, eos verum ac realem descensum Christi ad inferos credidisse, nec sepulturam sub hac phrasi intellexisse, sed tamen ab Apostolorum doctrina in hoc capite recesserunt. Cuius rei causa in eo fuit, quod notio τῆς ᾄδης, quae est in S. litteris, quaeque etiam Saeculo obtinuerat, ut *ᾄδης* diceretur de loco damnatorum, permutaretur nunc ac permisceretur cum notione philosophica, qua *ᾄδης* esset status animarum communis. Igitur opinio ex hac mixtione orta, eo redibat, ut Christi anima, a corpore separata, eandem subiisse conditionem crederetur, quae hominibus in universum omnibus subeunda esset, h. e. in infernum abiisse. Quod alii de *statu*, alii de *loci* mutatione intelligebant. Quidam etiam, et in sinu *Abrahæ*, et in regione damnatorum Christum fuisse dicebant. Atque posterius tum maxime extra omnem dubitationem positum fuisse, vel unus *Augustini* locus, *epist. 187.* evincit (§. 49.). In huius modo descensus ratione definienda discrepabant. Alii enim nihil nisi quod ex naturae legibus necessario efficeretur, in isto Christi descensu agnoscere volebant; hoc tantum addebant, Christum non ut captivum, sed velut triumphatorem eo devenisse, atque quosdam etiam inde liberasse. Quam in rem laudatur in primis *Tertulliani* testimonium *cap. 7. et cap. 55. de anima:* et contra *Lavaterum* vindicatur (§. 51. 52.). Porro *Irenaei* (§. 53.), *Iustini Mart.* (§. 54.) et *Hippolyti* (§. 55.).

In quibus id saltem deprehenditur discriminis, quod *ad exaltationem* alii, ut Tertullianus, alii *ad exaltationem*, velut Hippolytus, referant hunc descensum. Quod conciliare sic studet Rev. A. (§. 56.) ac dicat, in descensu per se, omnino agnoscendam esse demissionem *τὴν θεοῦ* ad leges naturae humanae; ipsius autem in inferno commorationem fuisse maxime gloriosam.

Nec defuerunt tamen, qui his temporibus dogma hoc lepidissimis onerarent *fabulis*, macularentque, ac erroribus corrumpent; quod docetur *Cap. V.* In his primo loco commemoratur narratio de duobus filiis Simeï ex *Evangelio Nicodemi* (§. 58. sq.). Porro somnium *Clementis Alexandr.* de Apostolis ad inferos delatis, *Evangeliumque* ibi praedicantibus (§. 61.); et simile quid de Iohanne Baptista (§. 63.). Tandemque Valentinianorum, Marcionitarum, aliorumque haereses (§. 64. sq.). Progreditur nunc *Cap. VI. ad Saec. IV. et quid hoc maxime Saec. de descensu Christi docuerit ecclesia*, traditur. Coepit enim hoc tempore mutari paulatim sententia, sic ut, etiamsi vocis sensus retineretur, tamen quoad animam tantum, Christus eo descendisse putaretur. Illud *Hieronymi, Hilarii, et Athanasii* locis probatur (§. 68. 69.). Hoc ita confirmatur, ut simul *Augustini* locus, qui contrarium videbatur docere, vindicetur (§. 71.). — Atque etiam de reliquis quaestionibus aliter iudicatum est hoc tempore. Probos quidem liberatos dicebant ab inferni cruciatibus, ipsos tamen ad coeleste gaudium perductos adhuc non credebant. Auctor est *Athanasius et Epiphanius* (§. 73.). Porro, quod liberum cuique fuerat, Saec. duobus maxime prioribus, nunc pro haeresi habebatur, si quis omnes ex inferno per Christum liberatos diceret; teste *Augustino* haer. 79. (§. 75.) Quod qui primus statuerit nescitur quidem; verum suscepisse hanc sententiam *Eusebium* atque *Athanasium*, certum est (§. 76. 77.). Attamen contra hanc sententiam creditum est hoc Saeculo a quibusdam, nonnullos tantum a Christo liberatos esse; quod alii rursus de iis tantum intelligi volebant, qui ex hac vita cum fide disces-

discessissent (§. 78.); alii vero etiam ad nonnullos qui in inferno demum praedicationi Evangelii fidem habuissent, extendendum iudicabant.

Maximi vero momenti est, quod *Cap. VII.* traditur de *iblatione huius dogmatis in Symbola, imprimisque in Apostolicum*; atque deinde etiam de *Apollinaris haeresi*. Apertum enim est, dogmatis de descensu Christi ad inferos, quamvis unanimi antiquae ecclesiae consensu creditum illud sit, tamen ante Saeculum IV. in paucissimis Symbolis, in Apostolico vero nunquam, mentionem fieri. Quae res cum late soleat disputari ab iis, qui Apostolici Symboli historiam tradiderunt, aut commentati sunt in istud Symbolum; non repetemus hoc loco quae ab A. nostro in hanc rem eleganter et pererudite dicta sunt omnia (§. 81. sq.): sed quod proprium ipsi sit in hac re, attingemus. Igitur (§. 82.) *Io. Foroliviensem* in Conc. Florentino, aliosque ante ipsum propterea arbitratur defendisse verba de descensu Christi ad inferos, ut genuina in Symbolo Apostolico, et antiqua, quae a malevolis tantum eiecta fuerint; (quod tamen testimoniis Scripturarum confirmari nullis potest;) ut fulcirent figmento novo traditionem fabulosam de Apostolis huius Symboli auctoribus. „*Nam cum numerus articulorum, haec sunt verba Auctoris, si deficiant aliqui, non respondeat numero Apostolorum; negari autem nequeat, defuisse quarto adhuc Saeculo eorum nonnullos, qui postmodum adiecti, numerum Apostolorum exaquarent; remedium hoc excogitatum conicio, ne quis Veterum traditionem, hac forte ratione ductus, in dubium vocaret.*“ Ait se adductum esse in hanc coniecturam loco quodam Actuum Concilii Flor. a *Sylvestro Sguropulo* conscriptorum, ubi Sect. VI. cap. 6. de *Marcæ Eugenio* Episc. Ephes. haec referantur: *περὶ δὲ τῆς συνόδου τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῆ συμβόλου αὐτῶν εἶπεν, ὅτι ἡμῶς ἔτι ἔχομεν, ἀλλ' εἶδομεν σύμβολον τῶν Ἀποστόλων.* — [Nobis quidem haec Ephesini Episcopi professio egregie profutura videtur ad confutandos Pontificios, qui ipsa cuiuscunque Apostoli verba dignoscere se posse in isto Symbolo iactant; verum quomodo illud de supplendo ten-

tentiarum apostolicarum numero, quod Ven. A. vult, effici inde possit, assequi adhuc nos non potuisse fatemur]. — Probatum autem Auctori Rev. eorum maxime sententia, qui Arianorum et Apollinaristarum causa additum illud Symbolum dicunt (§. 87.). Illis enim haereticis, qui anima Christum caruisse assererent, nihil efficacius tum opponi posse credebant, quam descensum Servatoris ad inferos; quod confirmant disputationes Athanasii aliorumque (§. 88.) Igitur eodem consilio, *privato ausu*, [quod durius fortasse dictum videri possit], Symbolo primum additum illud dicit; indeque paulatim etiam in alia venisse. In multis vero etiam post IV. Saeculum Symbolis non est, quorum catalogus ab A. exhibetur (§. 90.). Interim hoc causae ipsi non obest. Non enim valet ratio ista: Quidquid non est aperte in Symbolo, id creditum non est. [Atque ita sane est, et agnoverunt hoc dudum doctiores. Symbola enim facta imprimis sunt ad discernendam orthodoxam doctrinam, ab haereticorum somniis. De quo igitur non disceptabatur cum haereticis, de eo etiam nihil plerumque ponebatur in Symbolis]. — Paulo ante vero concesserat A. comprehensum esse *descensum* verbis *sepultus est*: [quod nos ne concesserimus quidem]; veluti *reditus ex inferno* contineri plerumque soleat *resurrectionis* nomine. [Neutrum arbitramur voluisse ecclesiam semper discrete ponere in Symbolis]. Inde vero nullo modo, ait, probari posse, pro una eademque re habita esse. Immo sunt quae nec *sepulturae* mentionem inferant, sed eam aeque atque *descensum* ad inf. *mortis* nomine involvant, veluti *Nicaenum*, *Antiochena tria*, *Sirmiense II. Illyr. Ephes.* et alia. *Descensum* vero etiam antiquissimorum quorundam Symbolorum fragmenta, apud *Irenaeum*, *Tertull.* atque *Origenem* omittunt (§. 96.).

Iam *Cap. VIII.* ducimur ad *doctrinam Saec. V. ad VII. de hoc dogmate*; quorum quidem *infernus*, ad quem descendit Christus, similior est Purgatorio Pontificiorum. Dicunt enim, Christum cum maxime eripuisse *sanctos poenis infernalibus*, et ad coelum transduxisse (§. 97.). Quod confirma-

firmatur locis Scriptorum huius aetatis permultis, (§. 98. sq.) ex quibus apparet, non modo *infernum* eos habuisse pro *status communi animarum separataram*, quo abiicit Christus secundum *solam animam*; sed plerosque etiam, ut diximus, pro *loco tormentorum*, ex quo per Christum liberatae tum fuerint piorum animae. In eo vero dissentiant, an omnes omnino inde sint liberatae. Verum pauciores sunt qui hoc adferant, praeter *Cyrium Alex. Prochem*, cet. (§. 106.) ex quorum numero eximitur *Isidorus Hisp.* cuius locus, a quibusdam huc translatus, indicatur (§. 103.). Flerique de Sanctis tantum intellexerunt, veluti ex Graecis *Synefus*, ex Latinis *Cassianus, Cassiodorus, Gregorius M., Conc. Toletanum IV.* cet. (§. 104.). — Alii prorsus ab hac quaestione abstinerunt. Atque observatum est a Ven. A. Graecos potissimum universalem liberationem defendere; Latinos autem contra sentire, praeter unum *Caesarium Arelatensem* (§. 107.). — Atque eandem de inferno sententiam retinuerunt *Graeci a Saec. VIII. ad recentiora usque tempora*, quod docetur *Cap. IX.* ita ut *adus* ipsis sit communis mortuorum status, quo demiserit semet Christus secundum *solam animam* (§. 108-10.). Commemoratur in hanc causam imprimis locus *Isaaci Armenii* (§. 111.); nec quisquam aliter docuit praeter *Christophytas*, quos *Io. Damasc.* nominat, qui, relictis in inferno corpore et anima, *solam divinam naturam* inde rediisse dicere (§. 112.). — Quidam vero etiam *adus* suum similem faciunt Romanensium purgatorio, cum pro tormentorum loco habeant (§. 113. 14.). Ita ut *Metrophanes Critopulus* Psalmi XVI. quoque locum, ad eandem sententiam torquere non dubitet, cum dicitur de Christo: *non derelinquet animam in inferno*. Ita enim explicat ista verba: *τὴν ψυχάν, ἢ συνεχρησθήν παθεῖν, ὅσας αἰτίας καὶ θλίψεις ἔπασχεν αἰ λαοῦ ψυχῆς, αἰ ἐν τῷ ᾄδῃ κατεχομένης*. — Huic enim Critopulo idem est *infernus* cum *gehenna*, quod nomen demum post extremum iudicium accepturum ipsum ait. — In eo igitur Graeci plerique turpissime errant, quod Sanctos V. T. poenas in inferno passos crediderint, quibus per Christum de-

num sint erepti. Etenim liberandi causa ipsum eo descendisse aiunt; etiam si ipsi inter se non conveniant, utrum omnes, an aliquos saltem liberaverit? Qua in re quomodo in diversas abierint sententias, cognosci potest (§. 116. sq.). — Qui universalem iudicarunt liberationem vitam, errorem haud dubie inde hauserunt, quod omnibus in inferno audiendi Evangelii copiam factam esse crederent (§. 126.). Unde etiam *Damascenus Studita* eo usque processit, ut numerum horarum, quas Christus praedicando in inferno consumserit, definire auderet; parum scilicet numero annorum vitae, quas etiam docendo peregrisset in his terris, h. e. triginta trium horarum. Egregium scilicet monachalis acuminis exemplum (§. 123.). Neque tamen error iste de universali liberatione, Graecis omnibus communis fuit, uti *Leo Allatus* asserit, qui egregie ab A. refellitur (§. 124.). — Hodierni Graeci eos tantum liberatos tum esse ex isto carcere putant, qui credentes in futurum Messiam, beate essent mortui, atque Messiae adventum in inferno expectassent. Quod probatur *Petri Mogilae* auctoritate, in *Confess. Eccles. Graecae orthodoxae* (§. 125.). Qua in re quamvis errent, tamen in eo recte sentiunt, quod ad exaltationis statum rem omnem referant.

Pergimus ad *Cap. X.* ubi de *Latinorum sententia a Saec. VIII. inde, ad XVI.* differitur. — Hi vero excogitato purgatorio ac limbo Patrum, a pristinae ecclesiae sententia satis longe recesserunt. Verba enim et si retinerent, sensum tamen eorum mirifice perverterunt (§. 127. sq.). Etenim satis mature coepit purgatorii mentio fieri; de quo quid docuerit in primis *Thomas Aquinas*, et quantum ille recedat ab veteribus, *Augustino* maxime, (§. 136.) traditur. Sui enim, quem excogitarant, inferni, cum quatuor constituerent quasi receptacula, infernum autem stricte dictum, de damnatorum loco intelligerent, non poterant invicem convenire, ad quem infernum Christus maxime descendisset (§. 138.). Coeptum igitur est negari prorsus Saec. XV, Christum re ipse descendisse ad inferos; sed virtute tantum

ac effectu eo abiisse credebatur. A qua sententia parum ab-
fuit *Thomas Aquinas*; acrius vero defendit istam *Io. Pius
Mirandolanus*, cui magna inde mota est controversia, quae
tamen in philosophicam magis disputationem abiit (§. 139.).
Paulo post etiam *Nic. Cusanus* eorum praestitit errori, qui
Christum ipsum damnatorum cruciatus in inferno sensisse
existimarent. Cui cum se opponeret *Iac. Faber Stapulensis*,
non modo Cusani auctoritati ac famae mox succubuit, ve-
rum etiam odia sibi et persecutiones ingentes contraxit.

Atque ita porro *Cap. XI.* traditur de fabulis, quibus cor-
ruptum depravatamque sit per Graecos Latinosque dogma hoc,
a *Sacc. IV.* usque ad *XVI.* — De *Apollinaristarum* primum
erroribus certi quid dici vix potest (§. 142.). *Waldenses*
autem inique accusantur ab *Alano ab Insulis* (§. 143.). —
Ex formis vero maxime ridiculis nominantur fere haec:
Iohannem Bapt. Christi in inferno praecursores fuisse (§.
144-47.), deinde *Simeonem* et *Mariam* quoque ibi fuisse (§.
148-51.), *Iudam* proditorem veniam ibi a Christo esse
consecutum, et propterea laqueo mortem occupasse, ut ante
Christum eo veniret ac liberaretur. — Porro *Platonem*
Philosophum, primum ex inferis Christum fide esse ample-
xum (§. 152.). — Ex alio genere sunt fabulae eae, quae
Christo duplex iter, ad Paradisum alterum, alterum ad infer-
num tribuunt; hisque alia nonnulla, prorsus similia (§.
153. 4.)

Posthaec tandem, quid a *Luthero* in hoc dogmate illustrando
praestitum sit, quidque de eo hodiernum statuunt nostri acque ut-
que *Romanensium Theologi*, *Cap. XII.* exponitur. — Ab
initio *Lutherum* scimus non modo mansisse in Pontificiorum
sententia de limbo; sed eo quoque deflexisse, ut Christi de-
scensum realem omnino negare videretur (§. 155.) Mutasse
vero post decem annos, sententiam, verumque ac realem
descensum agnovisse, certissimum est. Ita enim docuit in
concionis Torgaviensis, ut etiam quoad corpus et animam simul
in inferno fuisse Christum defenderet, quamvis ex ratione il-
lud cognosci posse, aut scrutandum esse curiosius, nega-
ret

ret (§. 156.). Quam sententiam suam deinceps fecerunt orthodoxi, docueruntque, *Christum quoad corpus et animam fuisse apud inferos; ac desensionem istam medium tenere locum inter vivificationem et resurrectionem; igiturque pertinere ad exaltationem mediatoris.* — Infernum tum dixerunt locum vel statum damnatorum; neque fidelium quemquam ibi fuisse aut liberari inde potuisse existimarunt; Christi vero apud inferos praedicationem *legalem* fuisse, *non evangelicam*, defenderunt, atque etiamnum defendunt (§. 157.). — Neque tamen fidei articulum fecerunt hunc, aut obtrudere cuiquam suam hanc de descensu Christi sententiam voluerunt; quod declarat verbis satis apertis *Form. Conc.* p. 613. ed. *Rechenberg.* — Atque manserunt in hac explicatione, plerique Theologorum nostrorum, quorum praecipui laudantur (§. 159.). Ex quo facile comparatione disci poterit, quibus in rebus conveniamus cum veteribus, quibusve dissentiamus ab iisdem (§. 160.). Quod discrimen multo gravius est in ecclesia Pontificiorum (§. 161. 2.).

De Reformatorum, Socinianorum, aliorumque sententiis variis Cap. XIII. agitur. — *Reformati* quidem longissime recedunt in hoc dogmate ab antiqua doctrina, eo maxime, quod ad *extinctionem* referant articulum hunc, *Christique descensum vel de sepultura et mora in sepulcro, vel de cruciatibus infernalibus, in passione a Salvatore susceptis, explicent.* Prioris sententiae auctorem, V. Rev. putat *Bezam* ad Locum Act. II. 27. Cui etiam vehementer repugnaverit *Chytilio*, ipseque *Calvinus* hanc de sepultura interpretationem reiecerit, tamen nunc a plerisque coetus istius Theologis defenditur (§. 163.). Atque nituntur qui hoc propugnant, (quosque *Inferianorum* nomine appellat *Hyd. Staphylus*), voce *Ἰνῆ* et *Ἰδῆ*, quibus saepissime in Scripturis sepulcrum significari perperam asserunt. Porro Symbolis antiquis, quibus idem saepe fit descensus Christi ad inf. quod sepultura. Cui opinioni e. *Reformati* non modo *Sixtus Amama, Io. Drusus, et Ant. Perizonius*; sed ex Pontificiis quoque *P. Ramus et Sant. Pagninus*; atque ex nostris

Io. Reinh. Rufus, (qui tamen etiam reliquos gradus exinanitionis sepultura concludi vellet), et post hunc *Io. Jac. Rambachius*, subscripserunt (§. 164.). De cruciatibus vero animae sanctissimae Christi, praeter Reformatos plures, ex nostris, *Sarcerius*, *Blacius*, *Hannius*, aliique ceperunt (§. 165.). Alii vero, veterum magis vestigiis inhaerentes, per *infernum*, statum animarum separatarum intelligi malunt, quibus praedicaverit Christus Evangelium, atque ex quo simul liberaverit fideles V. T. Ex quorum numero, quosdam ex Lutheri amicis, aliosque per plures, ipsamque *Baumgartenium*, (qui tamen statum mortuorum ad corpus in sepulcro exanime simul extendi vult,) fuisse, (§. 166.) docemur. — Atque eandem explicationem, *Ecclēsię* quoque *Anglicanae* pars maxima tenet (§. 167.). Prellius sequuntur Veteres *Vossius*, *Pearsonius*, *Knatchbullus*, *Lightfootus*; item Theologi Remonstrantes, *Arminius*, *Limborchius*, ac *Curcellaeus* (§. 168.). — Ex *Socinianis* cum Veteribus sentiunt, (quamquam non in omnibus,) *Io. Schlichtingius*, *Io. Crellius*, *Sam. Crellius*, et alii (§. 169.). In his *Sam. Crellius*, novi quid atque inauditi proferre voluit duabus maxime observationibus, quae commemorantur (§. 170. sq.) altera de corporibus eorum qui cum Christo surrexerint, et ex inferno liberati sint; scilicet non perfectam eam fuisse resurrectionem, ait, sed corpora tantum Sanctorum quorundam resuscitata, et in urbem Hierosolymam deducta, deinde vero in sepulera rursus reposita, animas vero in coelum delatas esse: altera de loco Petrino (prioris Epist. III.) corrigendo sic ut recipiatur lectio quorundam Codicum, legaturque πνεύματι, non πνεύμασι v. 19. deinde v. 20. ὄτι, non ὅτι, et ἀπὸς ἰδὲχθρο, non ἀπὸς ἰδὲχθρο aut ἀπὸς ἰδὲχθρο. Ita vero huius hominis audacia dudum castigata est a *Sandio*, aliisque. — Ceterum in eo maxime ingens est Socinianorum ab Veteribus dissentius, quod Christum nolint concedere descondisse quoad animam cum divinitate coniunctam (§. 171.) — Denique liberationem istam, Evangelique praedicationem ad eorum animas retulisse quosdam, qui in diluvio Noachico poenitentem

tiam agere repente adeo vix potuissent; variasque praeterea alias excogitasse opiniones, (§. 172. 3.) docemur.

Ultimo denique *Capite*, *potiores de hoc dogmate post Reformationem agitatae controversiae* recensentur. Disputatum igitur est cum Pontificiis de *purgatorio*, praesertim cum *Laur. Forero* (§. 175.). Reformati pugnarunt cum Pontificiis superiore maxime Saeculo; in primis *Hundius* adversus *Walenburchios*, quorum disputatio coepit in Colloquio Neoburgensi, variisque deinceps scriptis continuata est. Sed nihil ea, uti aliis quam plurimis, effectum est (§. 176.). Nostri cum Reformatis non ita multae intercesserunt controversiae, nisi *Mathiae Hoë* cum quibusdam ex Reformatis, *Lucio cum Hafaeo*, qui oppugnaverat *Diss. Lucii de desc. C.* ad inf. quam defenderat antea sub praesidio *Io. Ben. Carpzovii* (§. 177.). Disceptarunt etiam aliquando Reformati de hoc dogmate ipsi inter se, cum *Hugo Broughton*, initio Saeculi superioris, Veterum sententiam contra Genevenses et Anglicanos quosdam defenderet, opinionemque de doloribus Christi impugnaret, cet. (§. 178.) — Omnium maxime vero, atque acerrime quidem a nostris Theologis litigatum invicem est, quorum controversiae hic late recensentur. Narratur igitur historia controversiarum *Hamburgensium*, anni 1542. sq. inter *Io. Apinum*; *Til. Eppingium* et *Io. Garzium* (§. 179.). *Matspergeri* cum *Parfimonio*, anno 1565. sq. (§. 180-183.) *Dreieri* et *Calovii*, exeunte Saec. XVII. (§. 184.) *Rufii* cum *Webero*, *Hoffmanno*, *Weidnero* et *Terno* (§. 185-7.). Denique Anonymi cuiusdam, sub quo *Io. Christoph. Artopaeum* latuisse lectius suspicatur, cum *Seb. Schmidio* et *Behalio*; atque paucorum deinceps aliorum (§. 188.). In quibus omnibus commemorandis, nolimus aeque verbosi esse, atque in superioribus, ut eo citius dimittere Lectores, atque perducere ad ipsius huius Capituli considerationem possimus. Ita enim eleganter atque accurate in eo versatus est V. Rev., ut, quemadmodum vix praestantius quid in tali re legere nos unquam meminimus, ita etiam Lectoribus confirmare non dubitemus, fore, si huius egregii

gii libelli adfiduam lectionem commendatam sibi esse patiantur, ut post coenam largissimam atque suavissimam, bellariis quoque multo incundioribus dulcioribusque exceptos se sentiant.

COMITIS IULII CAROLI DE THUSCIS DE FAGNANO, Sancti Honorii Marchionis, brevis Annotatio ad Clarissimi Viri, ac doctissimi Professoris, I. F. BERMANNI, scriptum, quod exstat in Actis Eruditorum Lipsiensibus Anno 1758. pag. 538.

Cum in hisce Actis ad Annum 1749. meum Problema mere algebraicum proponerem, primo hoc optavi, ut de illo solutio exhiberetur, non deducta (tanquam ex principio) ex praevia suppositione, quod in duabus aequationibus *A*, et *B* binae essent radices communes, cum sufficeret suppositio, quod unicam radicem communem haberent, et si reapse binas communes continerent. In votis quoque habui, ut solutio exhibenda libera esset ab expressione, sive littera indeterminata, ita ut infinitis substitutionibus valoris arbitrarii eiusdem litterae solutiones simul infinitae responderent. Methodus, qua usus sum in solutione dicti Problematis, (uti videre est in secundo meorum Productionum Mathematicarum Tomo), ad evidentiam quid in Problemate proponendo respicerem, satis superque demonstrat. Haec breviter annotanda credidi in praestantissimi Professoris Bermanni Schediasma, quod tantum paucis abhinc diebus mihi conspicerem datum fuit, et in quo fautor multum ingenii, nec minus urbanitatis, me adiuvonisse.

*OCCULTATIO SATURNI A LUNA OBSERVATA
Berolini d. 17. Iun. 1762. horis matutinis, a
GOTTH. CHRIST. RECCARD,
V. D. M.*

Acta quidem nostra, habita ratione temporis, quo prodeunt, res praeteritas concernunt. Cum autem publicatio horum Actorum, propter bellicos tumultus; et alia multa impedimenta, retardationem aliquam patiatur; interea tamen observationes occurrere soleant, quae gratiam novitatis amissurae essent, si ad tempus inscriptum reservarentur: licebit, pace B. L. istarum publicationem interdum quasi anticipare. Huius conditionis est observatio doctissimi *Reccardi*, quam nunc communicamus.

Caelum maxima ex parte erat serenum, nisi quod horizonti ortivo nubes atra incumberet, lunam orientem obtegens. Hor. 2. min. 12^l, luna falcata senescens per nubis rimam transparebat Saturno vicina, cuius ansae situm fere parallelum proximo margini lunae habebant. Hor. 2. 23^l. 25^l, tempore vero Saturnus propemodum tangebatur limbum lunae orientalem, lucidum e regione Paludis Maraeotidis, at eodem momento exigua quaedam nubes lunam occultabat, adeoque verae immersionis observationem impediabat. Persuasum mihi habeo, immersionem non tardius Hor. 2. 24^l. accidisse. Postea nubibus illis infertis discussis, at et crepusculo admodum invalescente, emersio Saturni e limbo lunae obscuro observabatur Hor. 3. 23^l. 52^l, tempore correcto. Facta est ultima haec observatio per tubum 4. pedum micrometro instructum. Alii quidam observatores per longiores brevioresve tubos emersioni invigilantes, eodem, quo ipse feceram, momento, eandem factam esse annunciabant. Horologium oscillatorium d. 15. Iun. ex 33, d. 16. vero ex 12. observationibus altitudinem solis correspondentium, ope quadrantis duos pedes in radio habentis, captarum, et d. 18. Iul. ex observationibus appulsuum limborum imaginis solis per laminam perforatam in cameram obscuram incidentis, ad lineam meridianam, probe exploratum atque correctum est. Tabulae astronomicae, omnibus tamen variis calculi minutis, et quidem *Cassini*ae receptiores, praedicebant pro meridiano Berolinensi immersionem hor. 2. 10^l. et emersionem hor. 3. 7^l; *Mayerianae* vero lunares exhibebant immersionem hor. 2. 11^l.
emer-

emersionem hor. 9. 13'. quae insolita atque enormis tabularum harum accuratissimarum a caelo discrepantia, omnino extraordinariae cuidam perturbationi, Saturno recenti a conjunctione magna mense Martio celebrata inflictae, tribuenda videtur; lunam enim aliquid tale passam esse, nihil est quod arguat. Dabam Berolini d. 20. Jul. 1762.

Untersuchung, ob und in wie weit die Gesetze der Bewegung nothwendig oder zufällig sind?

i. e.

DISQUISITIO, AN ET QUATENUS LEGES MOTUS sint necessariae vel contingentes?

Bützoviae et Wilmur, apud I. A. Berger, et Jac. Boedner, paginae 94. in 8.

Auctor huius scripti, *Reinhardus*, Vir doctissimus, cuius Disquisitionem philof. de existentia summi Numinis, et Tractatum gallicum de Libertate, in Actis hinc Eruditorum nuper recensuimus, hoc libello primum breviter enumerat, quid in doctrina de legibus motus praestiterint tam antiquiores, quam recentiores Philosophi. Post introductum a Cartesio mechanicis philosophandi genus, in duas de principis rerum naturalium opiniones quam maxime diversas abeunt Physici: alii nullam omnino vim agendi materiae competere afferentibus; alii talem vim materiae tribuentibus. Antequam ad examinandas has sententias procedat Auctor, quaenam sit vera notio Vis activae disquirat. Ambigua est vox *Vis*: cum aliquando denotet causam quaecunque effectuum certi generis, aliquando vero quantitatem impetus vel pressionis, quam corpus certo tempore exercet. Neuter significatus huius loci est, ubi per *vim activam* intelligitur causa effectuum in subiecto perdurante, vel *res* Substantiali, contenta, et ad producendos eos effectus natura

nura sua comparata, ita ut effectus reali applicatione positivae eius, quod internam suam naturam constituit, producat. Definitionem hanc ulterius illustrat A. et simul contra Clarkium monet, nihil ob stare, quominus Ens quoddam diverso respectu ut agens et patiens simul concipi possit, ideoque falli eos, qui ad notionem vis activae requirunt, ut nihil omnino passivi ei admixtum sit. Iam pergit in examinanda eorum sententia, qui corporibus vim activam inesse negant. Nonnulli eorum omnes leges motus ex impenetrabilitate, inertia, et minimarum partium structura deducunt. Alii, v. g. *Newtoniani*, haec nondum sufficere rati, actionem Dei ad conservationem motus in mundo, in subsidium vocant. Imo sunt qui leges motus nullo modo in essentia corporum fundari, sed omnes corporum effectus ab actione substantiae cuiusdam incorporalis pendere, contendunt. De hac opinione sententiam suam dicens Auctor, simul fatetur, sibi liquido non constare, an inertia et facultas communicandi motum, ad essentiam omnis materiae in genere pertineat, nec ne. Concedit Newtonianis, non omnes corporum effectus a vi quadam activa pendere. Uti enim conclusio a praemissis dependet, licet nulla vi agente ab iis producat, ita multa in corporibus per ipsam rerum naturam, ita uti est, constitutam, figuram, situm, etc. determinantur. Sed simul asserit, dari quoque plurimos corporum effectus, qui vim activam supponunt, et quorum ratio sine hac reddi nullo modo potest. Probat hoc sequenti modo: Corpus *A*, sufficienti vi praeditum, corpus *B* ita movet, ut hoc etiam tum, cum a corpore *A* non amplius impellitur, sed ab eo separatum est, motum continuet; e. g. quando lapidem proicimus. Ratio cur *B* moveretur, quumdiu a corpore *A* impellebatur, recte ponitur esse in corpore *A*; sed ex hoc explicari nequit, cur *B* moveri pergat, postquam a corpore *A* separatum est; non enim sequitur, corpus *B* uno temporis spatio, dum a corpore *A* pelle-

pellebatur, in motu fuit, ergo etiam sequenti tempore cum ab eo non amplius truditur, se movere debet. Quin potius motus, quem corpus *B* nullo alio trudente continuat, arguit in ipso *B* principium internum huius effectus, i. e. vim motricem. Vis motrix scilicet corporis *B* per impulsus corporis *A* excitata est ad agendum; ita ut *B*, quod primo impulsus momento patiebatur tantum, iam propria sua vi sese moveat. Removet Auctor simul objectionem, quae ex vulgari illa Mechanicorum regula: Omne corpus manere in statu suo motus vel quietis etc. sumi poterat, quasi Lex haec naturae sufficiat ad reddendam rationem continuati motus corporis *B*, nec opus sit in hoc ideo statuere vim. Respondet: Legem illam Naturae non nisi ex experientia per abstractionem esse formatam; minime vero ita compactam esse, ut ex ea, tanquam causa physica, reddatur ratio motuum. An corpus in vacuo immenso semper motum suum sit continuaturum, vel potius post editam certam actionum quantitatem ad statum quietis rediturum, experientiae ope decidi non posse; nec quoque corporum celestium motus ad quaestionis huius decisionem aliquid conferre. Ad minimum regula illa Mechanices intelligi debet cum hac limitatione: Quamdiu causa motus in activitate sua perdurat. Verum quidem est, currum, equis subito cursum sistentibus, adhuc aliquantulum procedere, sed hoc ideo fit, quia dum tanto impetu rapiebatur currus, ipsa materiae, quae eum constituit, vis, ad activitatem aliquam excitata fuit. Quod vero ad quietem corporum attinet, licet in hoc mundo nihil adhuc invenimus, quod principio illi mechanico refragetur, manet tamen semper quaestio: ane possibilia sint talia materiae elementa, quae semetipsa ad motum citare queunt? Procedit inde Auctor ad secundam ex classibus Philosophorum supra memoratis, eos nempe, qui

materiae vires activas tribuunt, cum quibus se facere iam in antecedentibus declaravit, modo non omnes corporum effectus a tali vi repetantur. Disputat hic late contra eos, qui impenetrabilitatem et inertiam materiae a vi quadam activa resistente ac renitente deducunt; originemque motus ita explicant: esse in quolibet materiae elemento tendentiam aequalem versus omnes plagas, impulsu vis externae vero tolli aequilibrium illud tendentiarum, nascique superpondium tendentiae versus unam plagam, secundum quam actu fiat motus. Opponit huic sententiae: 1.) talem vim elementorum, versus omnes plagas nitentem, probari non posse. Ne hoc quidem demonstratum esse, ait, omnibus elementis materiae competere vim activam. Nos quidem in omnibus huius mundi materiis, nobis cognitis, deprehendere talem vim, sed inde minime sequi, elementa sine tali vi nulla esse posse. Tendentiam vero illam versus omnes plagas absque ullo solido fundamento assumi, et notionibus arbitrariis assumtis tantum deberi. 2.) Ad explicandam impenetrabilitatem et inertiam non indigere nos vi activa, cum sufficiat pertinere eas ad attributa materiae; quis vero dixerit, omnia attributa consistere in vi activa? 3.) Si impenetrabilitas materiae proficisceretur a vi renitente, hanc vim debere esse infinitam, cum nulla vis, quantacunque sit, efficere possit, ut una pars materiae alteram ingrediatur. 4.) Tendencias versus plagas oppositas se invicem tollere, nihilque aliud involvere quam negationem omnis tendentiae. 5.) Ex illa explicatione originis motus sequi contradictoria. Poni enim, per actionem corporis unius in alterum augeri tendentiam versus plagam contactus, indeque nasci resistantiam ac cohaesionem, et simul per illam actionem produci superpondium tendentiarum versus plagam oppositam, eam nimirum, quae respondeat directioni vis fortioris. 6.) Unde oriatur

oriatur superpondium illud, intelligi nullo modo posse; nam nec reliquis tendentibus aliquid decedere, nec unde veniat nova ea tendentiae pars, quae superpondium efficit, dici posse. Totam ergo explicationem redire ad id, quod cuilibet iam antea notum erat. Per impulsum corporis maiori vi praediti, oriri in altero tendentiam quae antea non aderat. Hisce pertractatis, venit Auctor ad decisionem quaestionis: an leges motus necessariae sint, an contingentes? Cum necessitas haec vel contingentia pluribus modis intelligi possit, per diversas propositiones respondetur. Nempe 1.) mundum hunc non exillere necessario, sed contingenter, quod probatur ex conceptibus, quos de rebus in hoc mundo obvis, substantiisque quae eum constituunt, habemus, secundum quos conceptus non existentia omnium harum rerum est possibilis. Iam ergo leges motus eatenus esse contingentes, quatenus substantiae, quibus inhaerent, contingenter existunt. 2) Nec eo quoque sensu leges motus necessitatem quandam habere, quasi ad essentiam omnis materiae in genere pertineant. Si enim essentiam materiae in sola extensione, impenetrabilitate, ac mobilitate quaeras, haec non sufficere ad reddendam rationem omnium motuum eorumque legum, nisi proprietatibus illis iungatur vis activa. Si vero materiae competat vis activa, contingentiam legum motus in apico esse: a) quia probari nequit, vim activam omni materiae essentialiter inesse, b) quia si vel maxime ad essentiam materiae pertineret vis activa in genere, tamen ex notione talis vis generali, minime fluunt illae leges motus, quas in mundo nostro, experientia duce, deprehendimus. Qui leges motus ex notione vis motricis in genere derivare satagunt, assumunt tendentiam versus omnes plagas, motumque ex superpondio tendentiarum oriundum. Refert se Auctor ad ea, quae in antecedentibus contra hanc sententiam disputavit, aliasque vis motrices

600 NOV. ACT. ER. MENS. DEC. A. MDCCLXI.

trices, legesque motus, ab iis, quas in mundo nostro experimur, longe diversas, concipi posse et possibiles esse contendit, idque variis instantis comprobare allaborat. Concludit igitur: Leges motus, in hoc mundo obvias, a creatore libere ac sapienter esse electas et constitutas.

INDEX AUCTORUM, quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recensentur:

I. Libri Theologici, & ad Historiam Eccle- siasticam spectantes.

- B**urkii (Phil. David.) *Gnomon Psalmorum, in quo ex na-
tiva verborum vi, simplicitas, profunditas, concinnitas,
salubritas sensuum coelestium indicatur. Tomi Duo.* 383
- Dietelmaieri (Ioh. Augustini) *Historia dogmatis de descensu
Christi ad inferos litteraria. Editio secunda emendatior et
auctior.* 578
- Heumannii (Christoph. Augusti) *Commentariorum in Novi Test-
amenti Libros divinos Pars XI. qua postea. Epistolae ad Co-
rinthios Capp. XI. priora illustrantur.* 233
- Lowth (Rob.) *de Sacra Poësi Hebraeorum Praelectiones Aca-
demicae. Notas et Epimetra adiecit Ioh. David Michaelis.
Pars Posterior.* 541
- Mischna, seu *Textus Talmudis. Ex Hebraeo sermone Theo-
logice vertit, paraphrasin adiecit, observationibus illustravit
Ioh. Iac. Rabe. Pars I. II. III.* 212
- Sartorii (Frid. Wilh.) *Commentatio Critica Sacra de Metem-
psychosi Pythagorica, a discipulis Christi et gente Iudaica
ante excidium Hierosolymitanum secundum non recepta, ad
illustranda quaedam Script. S. loca.* 194

II. Libri Iuridici.

- Ancher (P. Kosod) *ad Friuericum Platnerum, de auctoritate
Iuris* Gggg

I N D E X

<i>Juris Romani, Canonici, Longobardici, Criminalis Carolini, in Dania, Epistola.</i>	568
<i>Corpus Juris Germanici Publici ac Privati, haftenus ineditum, ex bibliotheca Senckenbergiana emissum, cura Gustavi Georgii Koenig de Koenigsthal. T. I. exhibens Partem I. et II.</i>	41
<i>de Donellianorum Operum nova editione, a Barthol. Franc. Pellegrini procuranda, Programma.</i>	237
<i>Fellenbergii (Daniel.) Jurisprudentia antiqua, continens Opuscula et Dissertationes, quibus leges antiquae, praesertim Mosaicae, Graecae, et Romanae illustrantur. Tomus I.</i>	321
<i>Hommeli (Car. Ferdin.) Litteratura Juris</i>	291
<i>Mastracae (Stylian.) Corcyrensis, Jurisconsulti, et in Patavino Gymnasio Antecessoris, Orationes quatuor.</i>	31
<i>a Senckenberg (Hem. Christ. L. B.) Commentatio de Suprema Imperatorum in Germania iurisdictione.</i>	229
<i>— — Meditationes de semper vigente observantia praejii Germanici civilis et publici Juris in subsequentibus Imperii legibus et consuetudinibus, praesertim in doctrinis de Regum electionibus et Archiducibus.</i>	304

III. Libri Medici et Physici.

<i>Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae Novi Commentarii. Tomus V. ad annum 1754. et 1755.</i>	217
<i>— — Novi Commentarii Tomus VI. ad annum 1756. et 1757.</i>	441
<i>— — Praemia seu Quaestiones propositae viris doctis.</i>	359
<i>Braunii (I. A.) de admirando frigore artificiali, quo Mercurius est congelatus, Dissertatio.</i>	333
<i>de Haller (Alberti) Elementa Physiologiae Corporis humani. Tomus Secundus. Sanguis, eius motus.</i>	144
<i>— — Tomus Tertius. Respiratio. Vox.</i>	284
<i>Hanovii (Mich. Christoph.) Physica, ad continuandum Systema Wolfianum conscribenda.</i>	279
<i>Novi Acta Physico-Medicae Academiae Caesareae Leopoldino-Carolinae Naturae Curiosorum. Tomus Secundus</i>	187

AUCTORUM.

- Planci (Ioni) de Conchis minus notis liber, cui accessit Specimen aestus reciproci maris superi, ad littus portumque Arimini. Editio altera, duplici Appendice aucta. 479
- Plantarum Americanarum Fasciculi X. continentes plantas, quas olim Carolus Plumierius detexit, eruitque, atque in insulis Antillis ipse depinxit. In lucem edidit, descriptionibusque et tabulis aeneis illustravit Io. Burmannus. 46
- Roefel von Rosenhof (Aug. Ioh.) Historia naturalis ranarum nostratium, cum praefatione Alb. Halleri. 510
- Schraderi (Herm. Heur. Christ.) Observationum rariorum ad rem medicam et obstetriciam spectantium Fasciculus I. 558
- Stockar (Ioh. Georg.) Tractatus Chémico-Medicus de succino in genere, nec non speciatim de eo, quod nuper in agris Wis-holzenfibis effusum est. 446
- Tralles (Balth. Ludov.) Usus opii salubris et noxius in morborum medela. Sectio Tertia. 88

IV. Libri Mathematici.

- Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae Novi Commentarii. Tomus V. ad A. 1754. et 1755. 217
- — Tomus VI. ad A. 1756. et 1757. 441
- — Praemia et Quaestiones, viris doctis propositae. 359
- Adami (Iacobi) Novae Demonstrationes Principiorum Mechanices. 6
- Boscovich (P. Rogerii) de solis ac lunae defectibus libri V. ad Regiam Societatem Londinensem. 168
- Euleri (Ioh. Alb.) Meditationes de motu vertiginis planetarum, ac praecipue Veneris. 288
- Comitis de Fagnano (Iulii Caroli de Iustis) brevis annotatio ad Cl. Bermanni scriptum, quod exstat in Actis Erud. Lipsic. A. 1758. p. 538. 523
- Fergusonii (Ioh.) luculenta methodus determinandi parallaxin Veneris et eius transitum per discum solarem, indeque per analogiam eruendi parallaxin et distantiam solis et reliquorum planetarum. 118

I N D E X

- Heinsii (Godofr.) *Observationes circa phaen Saturni rotundam, quae A. 1760. rediit.* 481
- Hennerti (Io. Frid.) *Problemata de centro aequilibrii potentiarum obliquarum veluti adplicatarum, et de conflictu corporum imperfecte elasticorum, theoriae virium vivarum repugnante.* 565
- Polac (Io. Frid.) *Transitus Veneris per solem, observatus Francofurti ad Oderam.* 330
- Reccardi (Goth. Christ.) *Observatio occultationis Saturni a luna, Berolini d. 17. Junii 1762. horis matutinis instituta.* 593
- Stepling (Iosephi) *Soliditas et Area Superficierum frustorum angularium resectorum a cylindris rectis, quorum bases et sectiones conicae, etiam altiorum generum, ope calculi investigatae.* 534
- Suardi (Ioh. Baptistae Comitis) *Nova instrumenta in constructione diversarum antiquiorum et recentiorum curvarum intervenientia.* 410
- Titii (Ioh. Dan.) *Animadversiones quaedam Mathematicae.* 113
 — — *Supplementum ad superiores Animadversiones mathematicas.* 192

V. Libri Historici et Geographici.

- Anonymi *Elogium Georgii Matthiae Bossii, Professoris Vitebergensis.* 514
- Ayreri (Georg. Henr.) *Disquisitio, Hermannus officiosus an gente Billungus fuerit?* 449
- Epitome Rerum Germanicarum ab A. Chr. MDCXVII. ad A. MDCXLIII. Recensuit et adnotationes adspersit Ioh. Gottlob Boehmius* 174
- Gercken (Frid. Wilh.) *Fragmenta Marchica, seu anecdotorum scriptorum, quae Historiae Brandenburgicae illustrandas inferviunt, Collectio. Pars V.* 495
- Gruneri (Ioh. Frid.) *Opuscula ad illustrandam Historiam Germaniae pertinentia. Vol. I. et II.* 316
- Flartii (Walth.) *Vita Gustavi Adolphi Magni, Regis Sueciae, ex Anglico sermone in patriam conversa a G. H. Martini.* Praesfa-

AUCTORUM.

- Praefatus est et animadversionibus auxit* Io. Gottlob. Boehm-
mius. T. I. et II. 56. 461. 500. 571
- Herrgott (Marqu.) et Rasteni Heer *Pinacotheca Principum*
Austriae, in qua eorum simulacra, statuae, enaglyphae, etc.
referuntur et illustrantur. Tomi III. Pars Prior. 121.
241. 361
- Hirschii (Io. Christoph.) *Collectio scriptorum ad rem Imperii*
Romano-Germanici monetariam pertinentium. T. VII. 491
- Meermannii (G.) *Conspicius Originum Typographicarum, pro-*
xime ab eo in lucem edendarum. 223
- — *Admonitio de chartae nostratis seu lineae origine.* 401
- Semleri (Ioh. Salom.) *Tentamen, usum fontium in civili et ec-*
clesiastica historia aetatis mediae faciliorem reddendi. 415
- Sinneri (Io. Rudolphi) *Catalogus Codicum MSC. Bibliothecae*
Bernensis, annotationibus criticis illustratus. 34
- Solgeri (Ad. Rud.) *Bibliotheca, sive Supellex librorum impres-*
sorum in omni genere scientiarum, maximam partem rarissi-
morum, et Codicum MSC. cum notis litterariis. Pars I. 29
Pars II. 354

VI. *Libri Philosophici, Antiquarii,*
Auctores Classici, Philologi,
Miscellanei.

- Baluzii (Stephani) *Miscellanea, edenda cum plurimis accessioni-*
bús a Ioh. Domin. Mansi. 74
- Cannegieteri (Henr.) *de mutata Romanorum nominum sub Prin-*
cipibus ratione, liber singularis. Item Postumus, Hataxiae
adfertor, et alia illustrantur. 521
- Catonis (Dion.) *Disputa de moribus ad filium, cum variis lectio-*
nibus et interpretatione quintuplici. 25
- Ciceronis, *vel incerti Auctoris, Rhetoricorum ad Herennium*
Libri IV. et de Inventione Libri II. cum notis plurimorum,
ineditisque Ioh. Georg. Graevii, curante Petro Burmanno
Secundo. 161

I N D E X

Estevi <i>Dissertatio de dictione, et dicendi generibus.</i>	20
Demosthenis, Aeschini, Dinarchi et Demadis quae supersunt, Graece et Latine. Tomus II. Edidit Ioh. Taylor.	201
A. Gellii <i>Noctium Atticarum Libri XX. sicut supersunt. Editio Gronoviana. Praefatus est, et Excursus Operi adiecit</i> Ioh. Ludov. Conradi. <i>Pars Prima.</i>	357
Gifanii (Oberti) <i>Observationes singulares, maiorem partem emendandis Auctoribus censentur, auxit et edidit</i> Euocus Christianus Augustus Otho.	150
Hanovii (Mich. Christoph.) <i>Disquisitiones, argumenti potissimum metaphysici.</i>	260
Eiusdem <i>Opuscula, quorum Pars Prima continet Dissertationes publice antea habitas, et nonnullas nondum publicatas, editore</i> Ioh. Dan. Titio.	433
Historia Critica Catoniana, per singulorum seriem consuetam Dionysii Catonis <i>distichorum ex ordine deducta.</i>	94
Homeri Opera omnia, ex recensione et cum notis Sam. Clarkii. Accessit varietas <i>Leßt. MSC. Lipsiensis et editionum veterum, et annotationes</i> I. A. Ernelti. <i>Volumen II.</i>	I
	<i>Volumen III.</i> 81
Ortega (Casim. Gomezii) <i>de laudibus Caroli III. potentissimi Hispaniarum Regis, Carmina.</i>	512
Orphicum Syntagma, edendum a I. M. Gesnero.	79
Palaephati <i>de incredibilibus historiis liber, Graece, e recensione</i> S. F. Drossigii, cum eiusdem et Ioh. Frid. Fischeri notis.	102
Reinhardi (Adolphi Frid.) <i>Disquisitio, qua ex eo, quod aliquid existit, demonstratur, dari ens perfectissimum, aeternum, a mundo distinctum. Edidit atque praefatus est</i> Christianus Ziegler	397
— — — <i>Meditationes de Libertate, cum praefatione</i> Samuelis Formey.	438
— — — <i>Disquisitio, an et quatenus leges motus sint necessariae vel contingentes?</i>	595
Saxii (Christoph.) <i>Oratio in septem Artium Liberalium Magistris.</i>	281
	Saxii

AUCTORUM.

Saxii (Christoph.) *Iusta depulsio immanis calumniarum atrocitatis, qua in ipsum ab aliquot annis, imprimis scripta ad fratrem Theologum epistola, grassatus est Petrus Burman Minor, alias Secundus.* 561

Schaufelbergeri (Ioh.) *Nova Clavis Homerica, cum selectis Clarissimorum Virorum annotationibus. Praefatus est Ioh. Iac. Breitinger.* 274

Sylloge Nova Epistolarum varii argumenti. *Volumen I. Libros IV. priores continens.* 535
Volumen II. in quo Libri V. et VI. 576

Thucydidis *Orationes, in Germanicum sermonem translatae, cum observationibus in opus univrsam, auctore Ioh. Iac. Reiske.* 64

Wernsdorfii (Ioh. Christ.) *de Antiquitatibus Balearicis exercitatio* 109

I N D E X
RERUM NOTABILIORUM.

A.

A b utrum pro Ante dicatur? 151	Adficere quid? 156
Academiae Imperialis Petropolitanae Commentarii 217.	de Aegyptiaca charta 402
441	de Aegyptiacis diebus 35
— — Naturae Curiosorum	Aegyptiorum funerationis
<i>Acta continuata</i> 187	<i>pristinæ recessus</i> 273
ab Academia Imperiali Petropolitana proposita praemia 359	Aedilcedi, Anglorum Regis, numus 271
Accessere et Arcessere an differant? 153	Aequationis integratio 441
Adducere et adferre utrum diversa? 154	Aer verus et elasticus utrum inter pleuram et pulmones repetatur? 286
	Aeschinis quae supersunt, edita a Taylora 201
	Aeschi-

I N D E X

<i>Aelchimis num omnia genuina?</i>	207. 209	<i>de Arcuum curvarum irrefra-</i>	443
<i>Agere de quibus rebus dica-</i>	162	<i>Aboliticum Symbolum quid</i>	
<i>de Alberto I. Rege Romano-</i>	243	<i>de descensu Christi ad infe-</i>	581
— — II. <i>Contracto, Duce</i>		<i>de Archi- officialibus Imperii</i>	
<i>Austriac</i>	250	<i>Romano- Germanici</i>	315
— — III. <i>Duce Austriac</i>	252	<i>de Argentoratensis urbis re-</i>	493
— — IV. <i>et V. Ducibus</i>		<i>Ari species</i>	50
<i>Austriac</i>	253	<i>Ariminensis inscriptio et mu-</i>	476
— — <i>Stadensi</i>	428	<i>in Aristidem observationes et</i>	
<i>de Algebraico quodum proble-</i>	593	<i>emendationes</i>	478 sqq.
<i>de Alphabetico Hebraeorum</i>	544	<i>Artes liberales utrum septem a</i>	
<i>carmine</i>	544	<i>veteribus constitutae fuerint?</i>	281 sqq.
<i>Alpina planta</i>	50	<i>Astronomiae synopsis versibus</i>	168
<i>Americanarum plantarum de-</i>	46	<i>astronomicae observationes</i>	222. 289. 330. 481 sqq.
<i>scriptiones</i>	46		593
<i>de Amphitryone carmen ele-</i>	37	<i>Austriac Principum imagines</i>	
<i>gicum</i>	37	<i>omnis generis collectae et il-</i>	
<i>Anecdota varia a Mansio in</i>	76	<i>lustratae</i>	121 sqq. 241 sqq.
<i>lucem producenda</i>	76		351 sqq.
<i>in Anglia quando usus chartae</i>	407	B.	
<i>luteae invaluerit?</i>	407	<i>de Babenbergica stirpe quas-</i>	130
<i>de Annalibus Regum Franco-</i>	423	<i>dam</i>	130
<i>rum</i>	423	<i>de Balearibus, vicinisque insu-</i>	109
<i>de Annalista Saxone</i>	425	<i>lis observationes</i>	109
<i>de Annotationibus in Aucto-</i>	105	<i>de Balliforum nomine et mu-</i>	452
<i>ras veteres</i>	105	<i>nere</i>	452
<i>Anonymi historia Ducum</i>	420	<i>Steph. Baluzii Miscellanea, cum</i>	
<i>Hungariae illustrata</i>	420	<i>plurimis accessionibus edita</i>	
<i>de Antiquitatibus Balearicis</i>	109	<i>a Mansio</i>	74
<i>exercitatio</i>	109		Bantz.

RERUM NOTABILIORUM.

Bantz monasterium Ordinis S. Benedicti	317	Christoph. Saxium convivium	561
Barbara nomina Romanis iustitia	531 sq.	de Bynkershoekio iudicium	295
Theoph. Siegf. Bayeri epistolarum	536	C.	
Benedicti XIV. Episcopi Romanani, ad Episcopos Germaniae Brevia	539	Caesalpiniae species	49
Bernensis Bibliothecae descriptio	34	de Caesarei iuris ortu et natura	42 sq.
contra Dan. Bernullium de principis motus differentem observatio	6. 7	de Calculi integratis problematibus quibusdam	221
de Beverlando quaedam	539	e Calendario Sanctorum Seculi X. excerptum	35
Bibliorum Hebraicorum Codex MS. memorabilis	30	Cumara planta	51
Bibliotheca A. R. Solgeri descripta	29. 354	Canonici iuris fontes et libri praecipui	295
Bibliothecae Bernensis Cod. MS. descripti	34 sqq.	Canticum Canticorum an spithalamium, et an sensu allegorico explicandum sit?	548
Bignonia planta	51	Caritatis inimicorum officia	261
Billungi nomen unde derivandum?	449 sqq.	de Caroli V. Imper. eiusque familiae iconibus	366
de Bohemiae motibus Seculo XVII.	180	— — II. Reg. Hispan. imaginibus	373
de Bombycina charta	402	— — II. Ducis Grassensis, iconibus	380
Botanicae observationes	445	de Carolo IX. Rege Sueciae	466
ad Brandenburgicam historiam pertinentia scripta anecdota	495	Caroli III. Hispan. Regis, laudes	512
de Brunnemanni Commentario in Codicem	295	de Cartesii argumento pro existentia Dei, observatio	398
Bucephalus planta	51	de Casachorum origine et republica	501
de P. Burmanni Secundi in		Catoniana historia critica	94
		Hhhh	Cato-

I N D E X

<i>Catonis Disticha de moribus edita et illustrata</i>	25-94	<i>de Conchis minus notis liber</i>	477
<i>de Chartae generibus variis</i>	402	<i>Congelatio mercurii experimentis comprobata</i>	333
— — <i>lineas origine admonitio</i>	401	<i>Coniugum casti amores an Cantico Canticorum praedicentur?</i>	549
<i>Christi descens. ad inferos quomodo a Theologis explicatus fuerit?</i>	578 sqq.	<i>Conradi Salici historia numis illustrata</i>	267
<i>de Christiani IV. Regis Danicae, cum Gustavo Adolpho, Rege Sueciae, bello</i>	469	<i>de Controversiis Iurisconsultorum</i>	301
<i>de Christianorum priscorum nominibus</i>	527	<i>de Convulsionibus quaedam</i>	89
<i>de Chronico S. Galli</i>	422	<i>Epist. posterioris ad Corinthios explicatio</i>	233 sqq.
— — <i>Hildeshaimensi</i>	424	<i>de Corporum motu</i>	596 sqq.
— — <i>Vrspergenfi</i>	429	<i>Laur. Costerus Harlemensis inventor artis typographicae sit?</i>	225 sq.
<i>Ciceronis loca illustrata et emendata</i>	26 sq. 155. 158. 162 sqq.	<i>de Costis varia</i>	284 sq.
— — <i>vel incerti Auctoris, libri ad Herennium, et de Inventionem, editi a P. Burmanno Secundo</i>	161	<i>Craniolaria planta</i>	53
<i>de Cissoide Dioclis</i>	411	<i>Sam. Crellius castigatus</i>	591
<i>Coburgenses antiquitates investigatae</i>	318	<i>de Critica admonitiones quaedam</i>	104
<i>de Codicibus, e quibus veteres Auctores eduntur, probe cognoscendis</i>	106	<i>Criticae animadversiones in Auct. veteres Graecos</i>	478
<i>de Cognominibus Romanorum</i>	523	<i>de Culpae alienae consortio</i>	437
<i>de Cometarum perturbationibus, quas patiuntur ab attractione planetarum</i>	359	<i>Cist. Cuperi epistolae quaedam</i>	538
<i>de Commercio favore</i>	273	<i>de Curcho, veteris Borussiae filii Numine</i>	435
		<i>ad Curvarum diversarum constructionem instrumenta nova</i>	410
		<i>de Curvis funicularis et catenariis</i>	219
		<i>de</i>	<i>de</i>

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Curvis infinitis isoperimetricis inventientis</i>	441	<i>de Disputandi arte</i>	436
<i>de Cylindricis frustis observationes</i>	534	<i>de Divisorum summis</i>	218
D.		<i>de Dudenwardensi monumento quaedam</i>	531
<i>in Dania quae sit auctoritas Juris Romani, Canonici et Criminalis?</i>	568	<i>Hugon. Donelli opera denuo edenda</i>	237
<i>Davidicae odae character descriptus</i>	546	<i>Dorstenia planta</i>	53
<i>Dei existentia ex eo, quod ali- quid existit, demonstrata</i>	397	<i>Dramata in Psalmis quomodo investiganda?</i>	548
— — <i>libertas explicata</i>	439	<i>de Ducibus et Marchionibus Austriae</i>	130 sqq. 241 sqq. 361 sqq.
<i>Dogmatis de Descensu Christi ad inferos historia litteraria</i>	578	<i>de Dysenteria, aliisque fluxionibus alvini</i>	92
<i>Demosthenis et Demadis quae supersunt, edita a Taylora</i>	201	E.	
— — <i>loca emendata et illustrata</i>	204 sqq.	<i>de Ecclesiastico Jure Danorum</i>	556
<i>Diarrhoeae species et curatio</i>	93	<i>Echinorum descriptio</i>	477
<i>de Dictionis natura et generibus libellus</i>	20	<i>de Christ. Frid. Eckhardo iudicium</i>	295
<i>Differentiae latini sermonis illustratae</i>	153 sqq.	<i>Efficere quid sit?</i>	156
<i>Dinarchi quae supersunt, a Taylora edita</i>	201	<i>de Electione per sortem</i>	436
<i>Diophantaeae methodo analogae alia</i>	218. 443	<i>in Electricitatem merita G. M. Hoffi</i>	516
<i>Diplomata varia ad Historiam Austriacam pertinentia</i>	139	<i>Elomiterae species</i>	52
— — <i>inedita recensentur</i>	317	<i>Elocutionis elegantia cum cogitandi subtilitate coniungenda</i>	20 sq.
<i>Disciplina et doctrina quomodo arti opponantur?</i>	283	<i>de Eloquentia observatio</i>	168
		<i>Ens a se et Ens ab alio quid?</i>	398 sqq.
		<i>Epigramma Graecum anecdoton</i>	211
		<i>Epitome Rerum Germanicarum denuo edita a Boehmio</i>	174
		<i>Episto-</i>	
		<i>Ilhli 2</i>	

I N D E X

<i>Epistolae variorum Pontificum, eaeque primum edendae</i>	76.	<i>Ferdinandi III. Imperat. icones</i>	382
	77	<i>de Ferdinando Duce Tyrolensi</i>	378
<i>Epistolarum varii argumenti collectio</i>	535. 576	<i>I. F. Fischeri laudes</i>	102
<i>I. A. Ernesti in Homerum merita</i>	2 sqq. 82 sqq. 274	<i>de Florentino Concilio nonnulla</i>	585
<i>de Ernestis, Ducibus Austriae</i>	131	<i>Foeminae iuris notitia imbutae</i>	303
<i>de Ernesto Ferreo, Duce Austriae</i>	257	<i>Foeminarum apud Romanos nomina</i>	523
<i>Existentia Dei ex motu evicta</i>	437	<i>de Fontibus historiae mediæ aevi observationes</i>	415
— — <i>ex eo, quod aliquid existit, demonstrata</i>	397	<i>de Friderico Palatino, Bohemiae Rege</i>	181
<i>de Existentiae criteriis</i>	250	— — <i>Pulchro, Duce Austriae</i>	247
<i>de Expirationis in homine natura</i>	287	— — <i>Duce Tyrolensi</i>	255
<i>Ezechielis prophetae oratio cuius generis?</i>	544	— — <i>III. Imper. Romano</i>	258. 259
F.		<i>de Frigore artificiali, quo Mercurius congelatus est</i>	333
<i>Fabula utrum sit carmen Iobi dicendum?</i>	551	<i>de Frodoardo historico quaedam</i>	432
<i>Facultatis nomen in Academiis unde?</i>	303	<i>de Frustis unguaribus, resectis a cylindris rectis</i>	534
<i>Io. Faustus an inventor artis typographicae?</i>	223 sq.	<i>de Fuldensibus annalibus</i>	421
<i>de Feodalis iuris scriptoribus</i>	297	G.	
<i>de Io. Fergafono quaedam</i>	118	<i>in Gallia chartae lintae antiquissima monumenta quae-nam?</i>	408
<i>Ferdinandi I. Imperatoris icones</i>	373	<i>in Germania suprema Imperatorum iurisdictio</i>	229
— — <i>II. Imperat. imagines</i>	381. 504	— — <i>quando charta lintea invaluerit?</i>	407 sq.
		Germa-	

RERUM NOTABILIORUM.

<i>Germanica Historia Seculi XVII. illustrata</i>	56 sqq. 174 sqq. 461 sqq. 500 sqq. 571 sqq.	<i>lata conceptione Mariae Virginis sententia</i>	144
<i>Germanici Iuris publici et privati corpus nunc primum editum</i>	41	<i>de Grotio historico observatio</i>	474
— <i>Iuris libri praecipui</i>	296	<i>Gustavi Adolphi Magni, Regis Sueciae, vita descripta ab Hartio, successibus et emendationibus aucta.</i>	56 sqq. 461 sqq. 500 sq. 571 sqq.
— — <i>cum Romano commixtio</i>	311	<i>Io. Guttenbergius an inventor artis typographicae habendus sit?</i>	224
<i>de Germanorum odio in ius Romanum</i>	305	H.	
<i>ad Germanicam Historiam pertinentia Opuscula</i>	316	<i>Halleii observationes quaedam Astronomicae</i>	119. 120
<i>A. Gellii novae editio a Conrado curata</i>	357	<i>Hartii historici quae dotes?</i>	462
<i>I. M. Gesneri postremi in Orphica carmina labores</i>	79	— — <i>quaedam labes notatae</i>	507
<i>Ob. Gifanii observationes iterum editae</i>	150	<i>Hebraicae voces et phrasae illustratae</i>	389 sqq. 541 sqq.
<i>de Glacie quaedam</i>	343	<i>de Hebraeorum sacra poesi observationes</i>	541 sqq.
<i>Graeca Iurisprudencia illustrata</i>	321	<i>de Heineccii Antiquitatibus Iuris iudicium</i>	295
<i>Graecae linguae studium quam sit necessarium?</i>	275	<i>de Henrico Placido, Duce Austriae</i>	248
— — <i>voces et phrasae explicatae</i>	2 sqq. 70. 82 sqq. 109. 204 sqq. 234 sqq. 277. 479 sq.	<i>Henrici minoris, adversus Ottonem II. Imp. rebellantis, genus</i>	316
<i>Ioh. Georg. Graevii notas ineditas in libros quosdam Ciceronis vulgatas</i>	161	— — <i>Episcopi Verdenfis, litterae indulgentiarum</i>	496
<i>Gregorii IX. Pontif. Rom. in Albertum III. Ducem Austriae, saevitia</i>	140	<i>Hercules Magusanus et Deufonienfis</i>	529
— — <i>XV. P. R. de immaculata conceptione Mariae Virginis sententia</i>		<i>Librorum ad Herennium auctor an Cicero?</i>	167
		Hhh 3	de

I N D E X

<i>de Hermanni Contracti Chronico</i>	429	<i>de Humorum in corpore humano secretione</i>	149
— — <i>Billingi nomine disquisitio</i>	449	<i>Hystericis an opium dandum?</i>	90
<i>de Hermanno II. Comite Hennebergico</i>	319	I.	
<i>in Herodotum observationes criticae Reiskii</i>	478	<i>Icago planta</i>	53
<i>Hippolithus a Lapide quis?</i>	299	<i>de Igne Graeco observationes variae</i>	261
<i>in Hispania bombycinae chartae usus quamdiu duraverit?</i>	403 sq.	<i>de Imaginum et statuarum in Germania antiquitate</i>	126
<i>Historia Suecici belli in Germania, medio Seculo XVII. illustrata</i>	56 sqq. 174. 461. 500. 571	<i>de Imperatorum Germaniae creatione antiqua</i>	314
<i>de Historiae mediæ aevi praesentia et difficultatibus</i>	122	— — — <i>suprema in Germania iurisdictione</i>	229
— — — <i>fontibus observationes</i>	415	<i>de libro de tribus Impostoribus quaedam</i>	36
<i>Historica argumenta qualia esse debeant?</i>	458	<i>Inferni vox quid denotet?</i>	580
<i>de Hobbesii libris iudicium Hommelii</i>	293	<i>de Infinitate soli Deo propria</i>	261
<i>de Holcquio, duce Caesareo, quaedam</i>	176	<i>de Ingeburga Marchionissa</i>	497
<i>Homæri editio nova, et locavaria explicata et emendata</i>	1 sqq. 81 sqq.	<i>Inscriptiones primum editae</i>	526. 530 sq.
— — <i>versus quidam spurii iudicati</i>	84	<i>Instrumenta nova ad constructionem diversarum curvarum necessaria</i>	410
<i>Homærica clavis nova a Schaufelbergero edita</i>	274	<i>de Integralium expressione per factores</i>	444
<i>Humani corporis physiologiae elementa ab Hallero scripta</i>	144. 284	<i>Iobi carmen an fabula, a quo scripta sit, et quo consilio?</i>	551 sq.
		<i>de Iohannis ab Austria, Caroli V. filii, iconibus</i>	368
		<i>de Iohanne Georgio I. Electore Saxoniae quaedam</i>	505. 574
		<i>Iosephi loca explicata</i>	196 sq. pro-

RERUM NOTABILIORUM.

<i>pronomini Ipse usus et locis Ciceronianis demonstratus</i>	26.	L.
	27	<i>de Lamberto Schafnaburgensi quaedam</i> 431
<i>de Irade multiplici</i>	445	<i>Lapidis titulus editus</i> 526
<i>de Isoperimetrico problemate</i>	441	<i>Latinae voces et phrasae illustratae.</i> 26 sqq. 95 sqq. 151 sqq. 162 sqq. 358 sq.
<i>in Italia quamdiu charta gossypina in usu fuerit, quando sine usurpatione coeperit?</i>	405	<i>de Latinitate scriptorum meae aevi</i> 417
<i>Iudaei an et quando metempsychosin Pythagoricam crediderint?</i>	194	<i>de Legibus observationes</i> 321
<i>de Iudiciis Germaniae antiquioribus</i>	230 sqq.	— — <i>liquorum per canales non uniformes fluentium</i> 116
<i>de Iuris Canonici et Criminalis auctoritate in Dania</i>	568	— — <i>motus, utrum necessariae sint an contingentes?</i> 595 sqq.
— <i>civilis fontibus</i>	34	<i>Leibnitii epistolae quaedam</i> 540
— <i>litteratura liber</i>	291	<i>de S. Leopoldo, Duce Austriae</i> 129 sqq.
— <i>publici Imperii scriptoribus</i>	297	<i>de Leopoldo III. Duce Austriae</i> 254
— <i>Germanici publici et civilis observantia</i>	304 sqq.	— — <i>IV. Duce Austriae</i> 257
<i>Iuris publici Germanici corpus</i>	41	— — <i>V. Duce Graecensi</i> 379
<i>Iurisconsultorum numerus, classes, alia</i>	304	<i>de Liberalium artium numero</i> 281
<i>Iurisprudentiae antiqua illustrata</i>	321	<i>de Libertatis notione observationes</i> 438
<i>Ius Romanum ex Gellio illustratum</i>	358	<i>de Librorum cognitione doctis necessaria</i> 355
<i>de Iustiniani iuris usu et auctoritate in Italia</i>	31	<i>Liconium urbs in Ebufo insula</i> 112
— — <i>in Germania</i>	309 sq.	<i>de Lineae chartae origine, et antiquissimis monumentis</i> 401 sqq.
— — <i>in Dania</i>	568	— <i>Lipli-</i>
<i>de Iustitia Dei infinita</i>	436	

I N D E X

- e* Lipſienſi Codice Mſc. *Ho-*
meri excerpta 2 ſqq.
Lithvaniae regni fata 272
de Litteratura iuris 291
Logices Hiſtoria 436
de Lotharingiae ſtatu ſub
Conrado Salico 267 ſqq.
Luciani locus explicatus 210
de Lucis radiorum refractiōne
 359
de P. Ludewigii Illustrationi-
bus Aevae Bullae iudicium
 298
Luminis theoria Newtoniana
verſibus explicata 168
a Luna occultatur Saturnus
 593
de Lunae parallaxi 446
— — et ſolis defectibus car-
men Boſcovichii 168

M.

in Magiſtros ſeptem artium li-
beralium Oratio 281
Malpighiae plantae ſpecies 54
ad Marchiae Brandenburgi-
cae veterem Hiſtoriam et
Geographiam ſpectantia
ſcripta 495
de Marchionum Aſtriae ima-
ginibus. 121 ſqq. 241 ſqq.
 361 ſqq.
de Margarethae, Caroli V. ſi-
liae, iconibus 368
de Mariano Scoſo obſervatio
 431
de Maris dominio obſervatio-
nes 33
— — ſuperi aeftu reciproco
 475
Materia an vim aſſivam ha-
beat? 596
Mathematicae quaedam ob-
ſervationes I. D. Titii. 113
— — ad eandem ſupplemen-
tum 192
Matthiae Imperatoris et ux-
oris icones 377
de Maximiliani I. Imperat. eius-
que familiae iconibus 362
— — II. Imperat. imagini-
bus 375
Mechanices principiorum no-
vae demonstrationes 6 ſqq.
Medicae obſervationes 188.
 558
de Medii aevi ſcriptoribus ob-
ſervata 416 ſqq.
Meermannus praemium in an-
tiquiſſimum chartae lineae ex-
emplum conſtituit 401
Mercurii congelatio deſcripta
 333
Mercurius in ſole viſus 446
— — non ſemi-ſed perfectum
metallum 352
Metallica pars quomodo a mi-
nera ſeparanda? 360
Metaphyſicae diſquiſitiones
quaedam 260
Metempsycholiſis Pythagori-
ca utrum a diſcipulis Chriſti
 et

RERUM NOTABILIORUM.

<i>et gente Iudaica ante excidium Hierosolymitanum recepta fuerit?</i>	194	Muntingiae plantae species	54
<i>de Methodis ius discendi docendique, imprimis mathematica</i>	300 sq.	N.	
<i>I. D. Michaelis libri quidam edendi</i>	552	Naturalis iuris principia quaedam	294
<i>de Militarium viroorum in historia fide</i>	463	<i>Isi Newtoni lapsus quidam</i>	87
<i>Milchnae verso Germanica, a Rabio procurata</i>	212	— — laudes versibus celebratae	172
<i>Monetariae rei Imperii Rom. German. illustratio</i>	491	Nicolai III. Pont. Rom. Epistola ad Iohannem Marchionem Brandenburgicum	495
<i>Monumenta principum Austriae collecta et explicata</i>	121 sqq. 241 sqq. 361 sqq.	<i>de Nixu quaedam</i>	287
<i>de Monumento Dudenverden- si</i>	531	<i>de Nominum Romanorum mutata s. Principibus ratione</i>	521
<i>Mosaica iurisprudencia illustrata</i>	321	<i>de Novellarum constitutionum Iustiniani lingua originaria</i>	302
<i>de Motu observationes variae</i>	7 sqq.	<i>de Nuce marina</i>	477
— — sanguinis, eiusque acceleratione et retardatione	146	<i>Numi aliquot argentei medii aevi recensiti et explicati</i>	261 sqq.
— — vertiginis planetarum	288	<i>de Numis Germanorum observationes</i>	491 sqq.
<i>ex Motu evicta existentia Dei</i>	437	O.	
<i>Motus leges utrum necessariae sint an contingentes?</i>	596	<i>O in Codicibus pro eo</i>	235
<i>Mundi origo ex montibus valibusque probata</i>	435	<i>Observationes in Linguam Latinam variae</i>	250 sqq.
<i>a Manecibus nomina familiarum</i>	452	— — ad artem obstetriciam pertinentes	558
		<i>de Observationum in Mathesi puri usui</i>	444
		<i>Ochnae species</i>	53
		<i>de Odae Davidicae triplici genere</i>	546
		<i>de Oleo vitrioli</i>	349
		liti	de

I N D E X

<i>de Opii usu salubri et noxio in morborum medela</i>	88	<i>Pennae geometricae descriptio</i>	413
<i>Orationis recte conformandae praecepta</i>	22 sqq.	<i>Peregrinorum nomina apud Romanos</i>	524
<i>de Oratoria arte monita</i>	66	<i>Perficere quid?</i>	156
<i>Orestis tragoedia, carmen anonymi</i>	38	<i>Petropolitanae Academiae Imperialis Commentarii et Praemia</i>	217. 359. 441
<i>Orphicum syntagma a Gesnero edendum</i>	79	<i>Phaseoli species</i>	55
<i>de Ottone Hilari, duce Austriacae</i>	249	<i>de Phasi Saturni rotunda</i>	481
— — <i>Campaniae Comite</i>	268	<i>de Philosophia Iuris</i>	555
— — <i>M. Imperat. et filio, quaedam</i>	456	<i>Photii glossa inedita</i>	211
<i>Ovidii de pedicula, de anulo, de medicamine aurium, carmina</i>	39	<i>de Philippo I. Rege Castiliae</i>	357
— — <i>loca illustrata</i>	157	<i>Philippi II. Regis Hispaniae icones</i>	368
P.		— — <i>III. imagines</i>	370
<i>de Pagis veteris Marchiae</i>	498	— — <i>IV. icones</i>	371
<i>Palaephati de incredibilibus historiis liber iterum editus a Fischero</i>	102	<i>Physicarum observationum et experimentorum collectio</i>	188
<i>Patrum praesae Ecclesiae sententia de descensu Christi ad inferos explicata</i>	380 sqq.	<i>Physicum systema ab Hanovio in continuationem Wolffiani edendum</i>	279
<i>de Paulina potione</i>	417	<i>Physiologiae corporis humani elementa</i>	144 sqq.
<i>Parallelismi poetici usus hermeneuticus</i>	543	<i>Pictoriae et statuariae artis in Germania origines</i>	125
<i>de Parallelogrammo super hypotenusa trianguli rectanguli</i>	115	<i>de Pityusis insulis</i>	110
<i>de Peccante ante nativitatem</i>	198 sq.	<i>de Planetarum motu vertiginis</i>	288
		<i>Plantarum Americanarum descriptiones</i>	46 sqq.
		<i>Plauti locus illustratus</i>	154
		<i>de Car. Plumierii in rem botanicam meritis</i>	47
		<i>de</i>	

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Poesi Sacra Hebraeorum</i>	541 sqq.	R.	
<i>de Polonorum cum Gustavo Adolpho bello</i>	472	<i>Ranarum nostratum, praesertim quoad earum generationem, descriptio</i>	510
<i>de Poppone XIII. Comite Hennebergico</i>	317	<i>de Henr. Raspe, Landgravii Thuringiae, vita</i>	316
<i>de Pollumo, Bataviae assertore</i>	528	<i>Reformatorum de defensione Christi ad inferos sententiae variae</i>	590
<i>de Praenominitibus Romanorum</i>	523	<i>Reiskii (Ioh. Iac.) inventendo Uucylide dexteritas</i>	64. 65
<i>Praesens quid significet?</i>	155	— — <i>in eodem scriptore reprehensa retunduntur</i>	66 sqq.
<i>Probabiliter docere quid sit?</i>	562	<i>de Reservato Ecclesiastico narratio anecdota</i>	507
<i>de Problematibus indeterminatis</i>	443	<i>de Respiratione disputatio</i>	284 sqq.
<i>de Processu iudiciali</i>	298	<i>de Rheginonis Prumienfis Chronico observationes</i>	419
<i>Profunditas sensuum coelestium quid sit Burkio?</i>	385	<i>de Richtsteig, Landrecht et Lehnrecht, variis iuris Germanici generibus</i>	43
<i>de Prometheo, Scytharum Philosopho</i>	272	<i>Ringus quid?</i>	419
<i>Prospicere quid?</i>	152	<i>Romana iurisprudentia illustrata</i>	321
<i>in Psalmos Gnomon scriptus a Burkio</i>	383	<i>de Romani iuris ordine, et usu in Germania</i>	308 sqq.
<i>Psalmorum utrum sit inter se nexus quidam?</i>	387	<i>Romanorum nominum varia et mutata sub Principibus ratio</i>	521
— — <i>interpretatio ex historia quomodo tractanda?</i>	546	<i>de Rubore sanguinis</i>	148
— — <i>loca multa illustrata</i>	543 sqq.	<i>de Rudolpho I. Archiduce Austriae, eiusque familia</i>	135 sq.
<i>Puffendorfius adversus Hartium defensio</i>	464	— — <i>Rege Bohemorum</i>	246
<i>de Pulsu sanguinis</i>	147		
Q.			
<i>de Cardinalis Quirini laboribus quibusdam</i>	577		

I N D E X

de Rudolpho IV. Magnanimo, Duce Austriae 250	<i>Psalms. II, 6.</i>	393
de Rudolphi Habspurgici vita 242	7.	391
— — — electione 316	III, 1.	389
de Rusdorfio quaedam 575	VI, 6.	ibid.
de Rufforum cum Gyslavo A- dolphi bello et pace 470 seqq.	XIV, 1.	396
	XVII, 5.	392
	XIX, 2.	391
	3. 5.	392
	XXII, 21, 22.	394
	32.	543
S, de Samuele, Rege Hungariae 261	XXIV, 1.	394
de Sanguinis in corpore huma- no natura, motu, etc. 144 seqq.	XXX.	545
de Saturni phasi rotunda, quae A. 1700. redit 481	XXXI, 1.	547
— — — occultatione per lunam facta 593	XXXII, et XXXIII.	390
Christoph. Sassi adversus Petri Borwardi Secundi injectionem diffuso 561	XXXIV.	545
de Saxoniae duce, Hermanno Billingo 449	XLII.	ibid.
Saxonici praefatus historia 298	XLV, 11, 12.	392
de Saxouico et Saeco f. redit 306 seqq.	LXXIII.	547
Scapha adverso flumine per se navigare 413 seqq.	LXXXIX, 2.	394
Petrus Schoeffer an inventor artis typographicae? 224	LXXX, 2.	392
Scripturae S. loca explicata et illustrata: —	LXXXIX, 10.	396
Nom. VI, 26.	CXV.	390
<i>Psalms. I, 1, 2.</i>	CXIX.	387
II, 5.	CXXXIX, 20.	544
	Iof. XXVI, 14.	ibid.
	Haub. III, 11.	545
	Sapient. VIII, 19, 20.	199
	Matth. XII, 2.	195, 198
	XVI, 14.	195
	Marc. IX, 37.	211
	Ioh. IX, 2.	195, 198
	XI, 39.	277
	XX, 22.	526
	ibid.	

RERUM NOTABILIORUM.

<i>Aët.</i> XIII, 46.	234	<i>Ad. Rud. Sölgeri bibliotheca</i>	
<i>1 Cor.</i> III, 13.	212	<i>descripta</i>	26
<i>1 Cor.</i> X, 19.	211	<i>Soliditas et area superficierum</i>	
<i>2 Cor.</i> I, 8-11.	234	<i>frustorum unguarium, re-</i>	
<i>II, 10.</i>	ibid.	<i>sectorum a cylindris rectis</i>	
<i>III, 5. 6. 17.</i>	235		534
<i>V, 16.</i>	ibid.	<i>de Sole lunaque iussu Iosuae</i>	
<i>VII, 1.</i>	ibid.	<i>stantibus</i>	549
<i>VIII, 24.</i>	236	<i>in Solis a terra distantia me-</i>	
<i>X, 2. 12.</i>	ibid.	<i>tienda qualis error commit-</i>	
<i>XI, 4. 6. 8. 25.</i>	ibid.	<i>tatur?</i>	119
<i>Phil.</i> III, 5.	277	<i>de Solis ac lunae defectibus car-</i>	
<i>1 Tim.</i> II, 15.	211	<i>men</i>	168
<i>1 Petr.</i> III, 19.	591	<i>Somnambulatorum examen psy-</i>	
<i>de Secretionibus, quae in cor-</i>		<i>chologicum</i>	272
<i>pore humano fiunt</i>	149	<i>de Speculis Saxonico et Sie-</i>	
<i>de Seriebus divergentibus</i>	221	<i>vico</i>	306
<i>Serpentes cur in Ebuso insula</i>		<i>de Spiritu nitri, ad frigus ar-</i>	
<i>nulli?</i>	112	<i>tificiale producendum a</i>	
<i>de Sica misericordiae</i>	251	<i>ptissimo</i>	339 349. 352
<i>de Sigismundo, Archiduce Au-</i>		<i>de Spariorum apud Romanos</i>	
<i>striae, Tyrolensem ditionem</i>		<i>nominibus</i>	524
<i>Maximiliano Roman. Regi</i>		<i>Statii locus explicatus</i>	111
<i>tradente</i>	142	<i>de Statuis mediæ aevi in Ger-</i>	
<i>— — Duce Tyrolensi</i>	256	<i>mania</i>	137
<i>— — Rege Poloniae</i>	500	<i>de Stipulationis origine et na-</i>	
<i>de Silicernio veterum Cara-</i>		<i>tura</i>	32 37.
<i>num</i>	434	<i>Succini genera, analysi, alia-</i>	
<i>Simplicitas sensuum coelestium,</i>		<i>que de eo observata</i>	447
<i>quid Burkio?</i>	384	<i>de Suecico in Germania medio</i>	
<i>in Singuleu an opiata medica-</i>		<i>Seculo XVII. bella.</i>	56 349.
<i>menta profnt?</i>	90	<i>461 349. 500 349. 571 349.</i>	
<i>Sinum calculi subsidium</i>	220	<i>de Symbolo Apostolico quae-</i>	
<i>Smilacis species</i>	51. 52	<i>dum</i>	589
<i>de Solano</i>	52		

I N D E X

T.	
Talmudis <i>textus Germanice</i>	
<i>conversus</i>	212
de Temperamentorum <i>origi-</i>	
<i>ne</i>	146
Terentii <i>loca emendata</i>	526.
	532
de Franc. Tertii <i>Bergomatis</i>	
<i>imaginibus Ducum Austriae</i>	124
Theorematis <i>Fermatiani de-</i>	
<i>monstratio</i>	217
Theotisca <i>versio Talmudis</i>	212
de Theologicorum <i>dogma-</i>	
<i>tum historia observatio</i>	578
in Thermometro <i>observatio-</i>	
<i>nes</i>	335 sqq.
de Thomasiis <i>ad Lancellot-</i>	
<i>tum observationibus iudicium</i>	296
Thucydidis <i>orationes in Ger-</i>	
<i>manicum sermonem versae</i>	64
— — <i>contra Reiskium de-</i>	
<i>senso</i>	66
— — <i>locus explicatus</i>	70
in Thucydidem <i>observationes</i>	
<i>criticae Reiskii</i>	479
Tontinae <i>moralitas</i>	435
contra <i>Balth. Ludov. Tralles</i>	
<i>defensio Actorum</i>	88
Trebellii <i>Pollionis negligentia</i>	
<i>castigata</i>	530
de Tuborum <i>opticornum im-</i>	
<i>perfectionibus</i>	359
de Tullii <i>generibus et curatio-</i>	
<i>ne</i>	91
Typographicae <i>origines a</i>	
<i>Meermanno edendae</i>	223
V.	
de Velitrensi <i>conflictu versus</i>	
	513
Veneris <i>transitus per solem</i>	
<i>observatus Francofurti ad</i>	
<i>Oderam</i>	330
— — <i>parallaxin et transi-</i>	
<i>tum per discum solem de-</i>	
<i>terminandi methodus</i>	118
de Veneris <i>motu vertiginis</i>	
	288
de prope <i>Veris</i>	272
de Vernis <i>quaedam</i>	526
de Versionibus <i>veterum scri-</i>	
<i>ptorum in sermonem nostrum</i>	
<i>observatio</i>	65. 72
Versuum <i>Graecorum singula-</i>	
<i>re genus</i>	210
de Vi <i>activa, et an corporibus</i>	
<i>insit?</i>	596
Victoriae <i>figura</i>	533
<i>Aph. de Vignoles Epistola</i>	
<i>de consulibus Romanis</i>	537
de Viribus <i>Vivis observationes</i>	
	565
Visere <i>et adire quomodo diffe-</i>	
<i>rant?</i>	157
de Ungularibus <i>aliisque cylin-</i>	
<i>dricis frustis</i>	534
de Voce <i>tractatio copiosa</i>	
	284
	de

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Volckmanniano opere quodam iudicium</i>	299	<i>de Wichmanno Comite</i>	458
<i>Vrbes cur sanctae dicantur poetis?</i>	83	<i>de Willingi et Willungi nomine</i>	450
<i>de Urspergenſi chronico</i>	429	<i>Hier. Wolfii audacia critica</i>	203
<i>d: Uxorū Romanarum nominibus</i>	527	X.	
		<i>Ximenia planta</i>	50
		Z.	
<i>de Wallensteinio duce Caesareo quaedam observata</i>	177	<i>de Ziegleri ad Lancellottun observationibus</i>	296

Tabulae figurarum ex aere expressarum.

<i>Tabula I. ad Mensē Ianuariū</i>	pag. 6
<i>II. ad Mensē Septembris Partem I.</i>	412
<i>III. ad Mensē Octobrem</i>	482
<i>IV. ad Mensē Decembrem</i>	565

Errores operarum quidam.

pag. 196. lin. 27. *pro graece lege graecae*; pag. 223. lin. penult. *pro quarti lege quinti*; p. 290. lin. 9. *pro derivavit lege derivaverit*; p. 415. lin. 21. *pro editus lege editum*; p. 431. lin. 28. *pro expeditionem lege expeditionum*; p. 453. lin. 5. *pro πολυκέφαλον lege πολυκέφαλον*; p. 510. *indici operis Roeselini addendum, illud patrio sermone scriptum esse; — ut leviores mittamus.*

